מסורת הש"ס

הכל מעריכין. ערך כתוב בפרשה ג). (נדר דמי עלי ושמים אותו כעבד הנמכר בשוק): **מעריכין.** אם אמר על אחד ערך פלוני עלי נותן ערך אותו פלוני כפי שיו שהערך ניתן לפי השנים הכתוב בפ׳ ערכין ואחר שנות הערכים הולכים: **נערכים.** אם אמר ערכי עלי או אם אמר אחר עליו ערך פלוני עלי: **נודרין.** דמי פלוני עלי ג): **נידרין.** דמי עלי או אם אמר אחר עליו דמי פלוני עלי: **נשים ועבדים.** ומשלמין לאחר זמן כשנתגרשה האשה או נשתחרר העבד: **וטומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרים.** שהרי יש להם דמים: **מעריכין.** את אחריים אם אמרו ערך פלוני עלי נותנין ערך אותו פלוני: **אבל לא נערכין.** אם אמר ערכי עלי או אם אמר אחר עליהם ערך פלוני עלי לא אמר כלום שאין להם ערך שזכר ונקבה אמורין בפרשה: **גמ׳ מופלא סמוך לאיש.** בן י״ג שנה ויום אחד שהוא סמוך לאיש ואינו איש ד) **עד שיביא שתי שערות.** ומופלא קרי ליה על שם שבודקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש כדתני בפ׳ יולא דופן במסכת נדה (דף מה:): **נערכין לאחויי מאי.** כלומר הכל דקאי נמי מאי מנערכין דאכולה מתני׳ קאי הכל ה) **אהנערכין לאחויי מאי: נדר בערך** ו) **כסיב.** (נפשות משמע) איתקש ערכין לדמים ומנוול ומוכה שאין אינן בדמים ונודרין את אחרים אבל לא נידרין דאין שום כלום: **נפשות.** משמע כל שהוא נפש (ז): לוהו הנך דמייתי תיובתא תני בא במתניתין בהדיא: **פני והדר מפרש.** והוא הדין נמי מני למנקט חד מהנך אלא חד מתרתי תלת נקט. ל״ש להכי נקט האי משום דפליגי רבנן ור״מ בהאי פירקא (לקמן דף ה.) המעריך פחות מבן חדש ר״מ אומר נותן דמיו דאם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים וחכ״א לא אמר כלום ולהכי סתמה ז) **בריש לקמן לשמועי׳ ממשנה ימיה לאפי׳ לרבנן היכא דאמר דמיו עלי** ח) **לו דמים ונותן דמיו מפי מוריו** ח): **יולא.** אדם שהפרש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו על שמת: **קרבנו.** גבי ט) **סמיכה כתיבי תלתא קרבנו גבי שלמים בויקרא** [ג] **ודרשים ר׳ יהודה לאחר מייניהו קרבנו ולא קרבן אביו: אחלא הקדש.** תמורה **שהיא תחלת** הקדישה של בהמה זו: **סוף הקדש.** סמיכה שהוא סמוך לשחיטה: **כל בעלי חובין.** משמש שהגיעו קרבן אחד בשותפות כולן צריכין לסמוך עליו ואין אחד סמוך לכולם ולא הוי כסומך על קרבן חבירו הואיל והוא שייך ביה: **נדר בערכך נפשות.** משמע דאיתקש לדמים ומנוול ומוכה שאין אינו בדמים ונודרין את אחרים אבל לא נידרין דאין שום כלום: **נפשות.** משמע כל שהוא נפש (ז): לוהו הנך דמייתי תיובתא תני בא במתניתין בהדיא: **פני והדר מפרש.** והוא הדין נמי מני למנקט חד מהנך אלא חד מתרתי תלת נקט. ל״ש להכי נקט האי משום דפליגי רבנן ור״מ בהאי פירקא (לקמן דף ה.) המעריך פחות מבן חדש ר״מ אומר נותן דמיו אם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים וחכ״א לא אמר כלום ולהכי סתמה ז) **בריש לקמן לשמועי׳ ממשנה ימיה לאפי׳ לרבנן היכא דאמר דמיו עלי** ח) **לו דמים ונותן דמיו מפי מוריו** ח): **יולא.** אדם שהפרש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו על שמת: **קרבנו.** גבי ט) **סמיכה כתיבי תלתא קרבנו גבי שלמים בויקרא** [ג] **ודרשים ר׳ יהודה לאחר מייניהו קרבנו ולא קרבן אביו: אחלא הקדש.** תמורה **שהיא תחלת** הקדישה של בהמה זו: **סוף הקדש.** סמיכה שהוא סמוך לשחיטה: **כל בעלי חובין.** משמש שהגיעו קרבן אחד בשותפות כולן צריכין לסמוך עליו ואין אחד סמוך לכולם ולא הוי כסומך על קרבן חבירו הואיל והוא שייך ביה: **נדר בערכך נפשות.** משמע דאיתקש לדמים ומנוול ומוכה שאין אינו בדמים ונודרין את אחרים אבל לא נידרין דאין שום כלום: **נפשות.** משמע כל שהוא נפש (ז): לוהו הנך דמייתי תיובתא תני בא במתניתין בהדיא: **פני והדר מפרש.** והוא הדין נמי מני למנקט חד מהנך אלא חד מתרתי תלת נקט. ל״ש להכי נקט האי משום דפליגי רבנן ור״מ בהאי פירקא (לקמן דף ה.) המעריך פחות מבן חדש ר״מ אומר נותן דמיו אם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים וחכ״א לא אמר כלום ולהכי סתמה ז) **בריש לקמן לשמועי׳ ממשנה ימיה לאפי׳ לרבנן היכא דאמר דמיו עלי** ח) **לו דמים ונותן דמיו מפי מוריו** ח): **יולא.** אדם שהפרש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו על שמת: **קרבנו.** גבי ט) **סמיכה כתיבי תלתא קרבנו גבי שלמים בויקרא** [ג] **ודרשים ר׳ יהודה לאחר מייניהו קרבנו ולא קרבן אביו: אחלא הקדש.** תמורה **שהיא תחלת** הקדישה של בהמה זו: **סוף הקדש.** סמיכה שהוא סמוך לשחיטה: **כל בעלי חובין.** משמש שהגיעו קרבן אחד בשותפות כולן צריכין לסמוך עליו ואין אחד סמוך לכולם ולא הוי כסומך על קרבן חבירו הואיל והוא שייך ביה: **נדר בערכך נפשות.** משמע דאיתקש לדמים ומנוול ומוכה שאין אינו בדמים ואין אחר

ב: הכל מעריכין פרק ראשון ערכין

עובד כוכבים וחבירו מחד כו'. דאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן חבירו (מהר"ל) [מחל] קרא נפקי דהני לאו קרבנו ניתנו אבל אביו מיעלמיך קרא דסד"מ [יא] (דיקרייב הוא לה') (ויקרא א) [יב] (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם [יג] (אלא) כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד שיסמוך ישראל בקרבן חבירו ובקרבן עובד כוכבים נמי [יד] ס"ד [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נסכים משל ציבור כדאמר פ' קמא דתמורה (דף ב:) להכי אתא קרבנו דממעטו תרוייהו דמ"מ אינו שלו:

לרבות האשה. שאם המירה קרבנה יהא מומר ל"ה. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בנשאן זכר כו' ואע"ג דכל התורה כולה נמי בנשאן זכר נאמרה מ"מ אמריינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין אבל בתמורה אי לאו קרא לא הויא שוה לאיש כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (שם):

ורבי יהודה ואם לא דריש. כלומר וי"ו לא דריש כדאיתא בתמורה פרק קמא (שם) (יד): **שאינו** צריך לאמו. מפרש במס' סוכה (דף כח:) כל שניעור משנתו ואינו קורא לאימא. ל"ה: **הכל** חייבין בציצית. אם יש להם טלית ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין לא למ"ד חובת טלית ולא למ"ד חובת גברא (מנחות דף מא.) דליכא בייייהו אלא כלי קופסא ואע"ג דא"כ מלאכתא לרב קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה כלומר וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית כדמפרש התם (יט) א"ל עבשיתו (עלה) [אעשה] א"ל בעידן ריתחא עבשין היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות:

היודע להתעטף. משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמס כדאיתא במדרש. ומצאתי בסיליוק ר' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית ר' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל: היודע להתעטף (כ) [ל]. וא"ת לא"מ חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן הממחויבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכין להתעטף בציצית (ז) [דף כה: ושם] דקיימא לן [הכי]: **אביו** ליקח לו תפלין. וגבי ציצית לא נקט ליקח לוקחה דמסתמא טלית יש לו וגבי לולב נמי יכול ללאת בלולבו של אביו אי נמי משום תפלין דמאן דחזי ליה ולא עבד בשני אינו יכול בת חורין אינו יכול ובטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר [3] לא תוהו בראה לשבת יצרה (אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש (ח) הכל חייבין בתקיעת שופר לאיתויי מאי לאיתויי קטן שהגיע לחינוך (ט) דתנן (י) אין מעכבין את (יא) הקטן מלתקוע ביו"ט (יב) הכל חייבין במקרא מגילה (יג) הכל כשרין לקרות את המגילה לאיתויי מאי

עובד כוכבים וחבירו מחד קרא נפקי אייתרי להו תרי חד קרבנו ולא קרבן אביו ואידך לרבות כל בעלי (ל) חוברין לסמיכה ורבי יהודה האי [1] המר ימיר מאי עביד ליה מיבעי ליה לרבות את האשה דתניא לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר מה סופינו לרבות את האשה ת"ל ואם המר ימיר ורבנן מואם ור' יהודה ואם לא דריש: הכל חייבין בסוכה לאיתויי מאי לאיתויי (א) קטן שאינו צריך לאמו דתנן (ב) קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה הכל חייבין בלולב לאיתויי מאי לאיתויי (ב) קטן היודע לנענע דתנן (ג) קטן היודע לנענע חייב בלולב הכל חייבין בציצית לאיתויי מאי לאיתויי (ג) קטן היודע להתעטף דתניא (ג) קטן היודע להתעטף חייב בציצית הכל חייבין בתפילין לאיתויי מאי לאיתויי קטן היודע לשמור תפלין (ד) דתניא (ד) קטן היודע לשמור תפלין אביו לוקח לו תפלין (ה) הכל חייבין בראייה לאיתויי מאי לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ולרבינא דאמר (ה) מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה לאיתויי (ו) חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הניחא למאן דאמר כולן תשלומין זה לזה אלא למ"ד כולן תשלומין לראשון לאיתויי מאי לאיתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא (ו) דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה (ז) סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר (ג) [2] יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו ואיבעית אימא לעולם לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ודקא קשיא לך דרבינא לא קשיא כאן (ד) במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה (ח) דתנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה אמרו להם ב"ש תיקנתם את רבו ואת עצמו לא תיקנתם לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול ובטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר [3] לא תוהו בראה לשבת יצרה (אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש (ט) הכל חייבין בתקיעת שופר לאיתויי מאי לאיתויי קטן שהגיע לחינוך (ט) דתנן (י) אין מעכבין את (יא) הקטן מלתקוע ביו"ט (יב) הכל חייבין במקרא מגילה (יג) הכל כשרין לקרות את המגילה לאיתויי מאי

עובד כוכבים וחבירו. דאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן חבירו: **מחד קרא נפקי.** דהני לאו קרבנו ניתנו אבל אביו מיעלמיך קרא דסד"מ קרבנו קריינא ביה הוא לה' (ויקרא א): **מה סופינו.** [1] ממה סופינו לרבות את האשה [2] (בקרבנה) שאם המירה בקרבנה יהא מומר: **שאינו צריך לאמו.** מפרש במסכת סוכה (דף כח:) שניעור משנתו ואינו קורא לאימא: **מי שחציו עבד וכו'.** אבל עבד גמור פטור דכתיב [3] את פני האדון ה' מי שאין לו אדון אלא הוא: **ורבינא דאמר כו'.** בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני ועבדים שאין משוחררין: **חיגר.** פטור מן הראייה דרגלים כתיב [4] פרט לבעלי קצין: **הניחא למאן דאמר.** בפ"ק דחגיגה (דף ט.) דהא דקתני התם חוגג והולך את כל הרגל משום דכל שבעת הימים משלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד משיב באפי נפשיה דהא אית להו משלומין ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב: **משלומין לראשון.** למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב מקריב [5] כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן משלומין אלא לראשון מאי איכא למימר: **ירא יראה.** ירא יראה כתיב וקרינן יָרֵאֶה כדרך שהקדוש ב"ה בא לראות אותך והוא שלם בשני עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בשני עיניך: **במשנה ראשונה.** קודם שהולו ב"ה היה בחזקת עבד אבל אחר שחזרו להודות הוא ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות רבו עליו ולא קריינא ביה אלדן אחר: **שהגיע לחינוך.** פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע] וחד אמר כבר [6] תשע כבר עשר [7] שמחנכין אותו לשעות: לאתויי

מסורת הש"ס

א) סוכה כח, ב) שם מב, ג) תוספתא דחגיגה פ"ב ה"ג (מנחות מנ.) סוכה מב, ד) שם, ה) [חגיגה ב.], ו) חגיגה ב. ד: סנהדרין ד: ע"ש [תוספתא דחגיגה פ"ב ה"ב ע"ש], ז) תמיד פח. עדיות פ"ב מ"י ג"ב יג. גיטין מז. חגיגה ב., ח) [ר"ה כט.], ט) [תוס' חגיגה פ"ב ה"ד], י) חגיגה יט: בכורות טו., יא) [שמות לד], יב) [שם כג], יג) ויעיין תוספות מנחות נג: ד"ה ויי"ל, טו) ויעיין בהרלב"ש הלכות לילית, טז) ויעיין שם ביומא,

תורה אור השלם

1. לא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ:
ויקרא כז י
2. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרֶךָ אֶל פְּנֵי הָאֲדֹנָי יְיָ.
שמות כג יז
3. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֵׂהּ הוּא כּוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד:
ישעיה מה יח

שינויי נוסחאות

א) ר"ש קרבן, ב) לאתויי מאי לאתויי מיגר (ש"מ), ג) שנא' ר"ש ריאה יראה כדכר כו' מה לראות בשתי עיניו דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף לראות כו' (ש"מ), ד) נדפו"ר כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה, ה) את התנוקות (ש"מ), ו) כלומר מה סופינו לרבות את האשה בקרבנה (צ"ק), ז) מיכא בקרבנה נמתק (ש"מ), ח) מקריב והולך כל (ש"מ), ט) עשר כבר ר"א מתנכין (צ"ק), י) שמתכנים אותם למצות (ש"מ), יא) ר"ש דקרבנו קריינא ביה, יב) ר"ל א"נ, יג) ר"ל שיהיה דבי חיסן, יד) סד"א (צ"ק), טו) ר"ל והא דאמר ליה (צ"ק), טז) להתעטף חייב בציצית (צ"ק), יז) ר"ל והכי דייקינן, יח) בראיית קרבן (צ"ק), יט) נדפו"ר דאתנ(י) אמר, כ) מזוקי דלאו דומיא (ש"מ), לא) מזוכך אבל ולאי נלאה (ש"מ), לב) נדפו"ר איירינן, לג) [כמשנה ל"ק], לד) ר"ק מ"ו, ונטעמה נדפ"ר מעכבין ולא אמרינן,

רבינו גרשום

עובד כוכבים וחבירו מחד קרא נפקא דהיינו שאינו שלו: **אינו מדבר אלא** בלשון זכר. דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו: **מה סופינו לרבות את האשה.** כלומר מנין יש לנו סופינו לרבות את האשה שעושה תמורה ת"ל המר ימיר: **ורבנן.** מרבו אשה מויי"ר דואם): **לשמור תפלין.** כהלכתן: **הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה.** הא דתנן מי שלא חגג ביו"ט הראשון חוגג והולך את כל הרגל יום טוב האחרון ואיפלוג התם תרי אמוראי דמר אמר כולן תשלומין זה לזה דכולהו בני חיובא ניתנו ואע"ג דלא חזי בראשון איחזי בשני שני נמי בר חיובא הוא דאי לא עבד בשני מחייב לשולמי בשאר יומי ומר אמר כולן תשלומין דראשון הן דמאן דחזי בראשון ולא עבד משלם בשאר יומי אבל אי לא חזי בראשון אע"ג דחזי בשאר יומי לאו בר חיובא הוא: **שנאמר יראה יראה** דכתיב יָרֵאֶה וקרינן יֵרָאֶה מה הבא לראות הקדוש ברוך הוא שהוא רואה לעולי רגלים הוא בשתי עיניו [שתבחה זכרו לעד ולנצח] אף אותן שבאין ליראות יהיו בשתי עינים: ואיכא דאמרי מהכא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה כלומר יראה את המקום ואת הבאים שם ויראה לבאין שם: **מה לראות כו'** ואיכא דאמרי מה לראות בשתי עיניו היינו [כהן] שסומא באחת מעיניו שאינו רואה את הנגעים דכתיב

מוסף רש"י

חייב בלולב. למנהגו מדבריהם (סוכה מב.). **לשמור תפילין.** אלא יכנס בהן לבית הכסא (שם). **הכל חייבין בראיה.** במצות ראיית כל זכורך, שנראים לחילוף בעזרה כרגל (חגיגה ב.). **הניחא למאן דאמר כולן תשלומין זה לזה.** אין לך יום ראשון שאין מוצאו תליה בו בעצמו למי שאין נראה בימים שלפניו, דיום ראשון שהוא נראה לבית עיקר לדידיה וימיו שלאחריו משלומין זה לזה (שם ט.). **אלא למ"ד כולן תשלומין לראשון.** שהי יום אחד עשה הכתוב עיקר בכולן, דכתיב אותו, ושלאחריו עשה תשלומין לו (חגיגה ט.) ואיפלגו בה אמוראי, איכא למ"ד תשלומין זה לזה ואיכא למ"ד תשלומין לראשון הן, ואמריינן מאי בייייהו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בייייהו, מ"ד כולן תשלומין לראשון, מי שמחוייב בראשון ולא הביא יביא באחד משאר הימים, ומי שאינו ממוחיב אינו צריך תשלומין, ומאן דאמר תשלומין זה לזה הקהל המוכנס מוטלת על כל אחד מן שאר הימים ולא על הראשון לבדו, הלכך אף מי שפטור בראשון ונלאה בשני חייב להביא, ואם לא יביא בו ביום יביא למחר (שם ב.). **יראה יראה.** יָרֵאֶה כל זכורך כתיב וקרינא יֵרָאֶה, כדרייסו דרשינן יראה כל זכורך שיראו פני הסכינה, יראה משמע שיתראו לפניו, שהוא בא לראותו (כ"ל לראותך) הקים לפייתך לראייתו, כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא ליראות לו (כ"ל לך) מה הוא ראוה אותך בשהוא שלם, שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מרשית, אף אתה ראוה אותו בשתי עיניך (סנהדרין ד. וכעי"ז חגיגה ב.). **במשנה ראשונה.** קודם שחזרו ב"ש לדוחות כדברי ב"ש, סיפא דמתני' דקתני חוץ מן העבדים שאינן משוחררים לפוקמא דרבינא דמני שאינו עבד ותליו בן חורין לפטור, ונמנים קודם שחזרו ב"ה, אבל נאמר שהודו ב"ש שם על ב"ד לנקוף את אדון לשחררו והוה ליה כאילו משוחרר כבר וחייב, ומשנה שנמנים נא זזה ממקומה (חגיגה ב.). **מי שחציו עבד וחציו בן חורין.** כגון שהיו ב' אחין או ג' שותפין ומחרר אחד את חלקו (גיטין מא.). **תיקנתם את רבו.** שאינו מפקיד כלום מן הראוי לו, ואת עצמו לא תיקנתם. מה תהא עליו (פסחים פח.) כל תקנת רבו כאן היא, אבל תקנת העבד אין כאן, אם נתקן במשפט הממנון לא נתקן בפריה ורביה (חגיגה ב.). **לישא שפחה אינו יכול.** דלד מיכות אסור בה, דכתיב (דברים כג) לא יהיה קדש, לא תבא אותה אמה (פסחים שם, וכעי"ז חגיגה שם). **בת חורין אינו יכול.** מפני שלד עבדות שבו (חגיגה שם). **לא תוהו בראה.** לא נברא הקב"ה את האדם לחיות בלא יצוב, אלא בשבת שלה (שם) (גיטין מא.). **אין מעכבין את הקטן מלתקוע.** אין ב"ש מחויבין למונעו מלתקוע ביום טוב של ר"ה דבעו למתוקינהו במלות (עדובין צו: לגירסא שם: את התינוקות).

מאי איכא למימר: **ירא יראה.** ירא יראה כתיב וקרינא יֵרָאֶה כדרך שהקדוש ב"ה בא לראות אותך והוא שלם בשני עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בשני עיניך: **במשנה ראשונה.** קודם שהולו ב"ה היה בחזקת עבד אבל אחר שחזרו להודות הוא ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות רבו עליו ולא קריינא ביה אלדן אחר: **שהגיע לחינוך.** פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע] וחד אמר כבר [6] תשע כבר עשר [7] שמחנכין אותו לשעות: לאתויי מאי איכא למימר: **ירא יראה.** ירא יראה כתיב וקרינא יֵרָאֶה כדרך שהקדוש ב"ה בא לראות אותך והוא שלם בשני עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בשני עיניך: **במשנה ראשונה.** קודם שהולו ב"ה היה בחזקת עבד אבל אחר שחזרו להודות הוא ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות רבו עליו ולא קריינא ביה אלדן אחר: **שהגיע לחינוך.** פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע] וחד אמר כבר [6] תשע כבר עשר [7] שמחנכין אותו לשעות: לאתויי

לכל מראה עיני הכהן אף הבא ליראות בשתי עיניו [למ"ה]: **במשנה ראשונה.** כבית הלל פטור מן הראיה: **במשנה אחרונה.** דחזרו בית הלל להורות כבית שמאי חייב בראיה ואע"ג דעדיין לא הוי בר חורין כיון דסופו בחירות חייב בראיה): **שהגיע לחינוך.** שחייב בתקיעת

שופר כחינוך האמור ביום הכפורים (יומא דף פב ע"א): **הכל חייבין במגילה והכל כשרין לקרות.** שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן:

שיטה מקובצת

לאתויי קטן היודע לנענע כדאמרינן בסוכה (לז:) מוליך ומביא לד' רוחות כו'. ואיתא בירושלמי (שם פ"ג ה"ח) דצריך ג' נענועים לכל רוח ובעי הכין חד כו' דבאיתא בגדה (סג. עיי"ש) דד' סממנין מעבירין על הכתם דבעי אמטויי חד ואתויי חד כו' ולפי זה צריך ל"ו נענועים ד' לד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה. תוספות: **להתעטף.** י"א כשהוא מתעטף מתעטף בימין וכשהוא נוטל נוטל בשמאל. רש"י בכת"י: **בציצית.** גליון. ואפילו למ"ד (מנחות מא.) ציצית חובת טלית הוא תלאתו חכמים בידיב להתעטף דאז קרינן ביה כסותך אשר תכסה בה. הרא"ש ז"ל ועי' בתוס': **אביו ליקח לו תפלין.** הא דנקט לקיחה בתפילין טפי מבאינן משום דתפלין מעשה ידי אומן הן אבל לולב מצוי הוא. [גליון]. א"נ יכול אדם לצאת בלולב של חברו ע"כ.) וכן ציצית כבר יש לו טלית דאם

מסורת הש"ס

ט) סוכה כח, ב) שם מב, ג) תוספתא דחגיגה פ"ב ה"ג (מנחות מנ.) סוכה מב, ד) שם, ה) [חגיגה ב.], ו) חגיגה ב. ד: סנהדרין ד: ע"ש [תוספתא דחגיגה פ"ב ה"ב ע"ש], ז) תמיד פח. עדיות פ"ב מ"י ג"ב יג. גיטין מז. חגיגה ב., ח) [ר"ה כט.], ט) [תוס' חגיגה פ"ב ה"ד], י) חגיגה יט: בכורות טו., יא) [שמות לד], יב) [שם כג], יג) ויעיין תוספות מנחות נג: ד"ה ויי"ל, טו) ויעיין בהרלב"ש הלכות לילית, טז) ויעיין שם ביומא,

שופר כחינוך האמור ביום הכפורים (יומא דף פב ע"א): **הכל חייבין במגילה והכל כשרין לקרות.** שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן:

לאתויי נשים. שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוליא זכריס ידי חובתם: **מזמנות נעצמן.** שלא נשים וכן שלשה עבדים אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם [ד] (שני) אנשים לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומריס

מאי לאתויי נשים וכדר' יהושע בן לוי [ו]דאמר ר' יהושע בן לוי [א]נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס הכל חייבין בזימון לאתויי מאי לאתויי נשים ועבדים [ב]דתניא [ב]נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן [ג]הכל מצטרפין לזימון לאתויי מאי לאתויי קטן היודע למי מברכין דאמר רב נחמן [ח] [ד]יודע למי מברכין [ג]מזמנין עליו [ה]הכל מטמאין בזיבה לאתויי מאי לאתויי תינוק בן יומו [ו]דתניא איש מה ת"ל [1]איש איש [ז]דלרבות תינוק בן [ז] יום אחד שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אינו צריך הרי הוא אומר [2]והזב את זובו לזכר ולנקבה לזכר כל שהוא זכר בין קטן בין גדול לנקבה כל שהיא נקבה בין קטנה בין גדולה אם כן מה תלמוד לומר איש איש [ח]דברה תורה כלשון בני אדם הכל מטמאין בטמא מת לאתויי מאי לאתויי [ח]קטן סלקא דעתך אמינא [3]איש אשר יטמא ולא יתחטא איש אין קטן לא קמ"ל [4]ועל הנפשות אשר היו שם אלא איש למעוטי מאי למעוטי קטן מכרת [ט]הכל מטמאין בנגעים לאתויי מאי לאתויי [י]קטן סד"א [5]איש צרוע כתיב איש אין קטן לא קמ"ל [י]ואימא הכי נמי [6]אדם כי יהיה בעור בשרו [ג] מכל מקום ואלא איש למה לי לכדתניא [יא]איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר [7]והצרוע הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש לענין של מטה [יב]איש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת הכל רואין את הנגעים [יג]הכל כשרין לראות את הנגעים לאתויי מאי [יד]לאתויי שאינו בקי בהן ובשמותיהן והאמר מר [יג]אינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים אמר רבינא לא קשיא [טו]הא דמסברי ליה וסבר הא דמסברי ליה ולא סבר: הכל כשרין לקדש לאתויי מאי לרבי יהודה לאתויי קטן ולרבנן לאתויי אשה [יז]דתנן [יח]הכל כשרין לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן רבי יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ובאנדרוגינוס: [יט]הכל כשירין להזות לאתויי מאי לאתויי ערל וכדר"א [כ]דא"ר אלעזר [כא]ערל שהזה הזאתו כשרה: [כב]הכל שוחטין לאתויי מאי: [כג]חדא לאתויי [כד]כותי וחדא לאתויי [כה]ישראל מומר [כו] [כז]הכל מעלין לא"י לאתויי מאי לאתויי

[1]איש איש מה ת"ל [2]איש אשר יטמא [3]ועל הנפשות אשר היו שם [4]איש צרוע [5]אדם כי יהיה [6]והצרוע הרי [7]איש איש

לאתויי נשים. שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוליא זכריס ידי חובתם: **מזמנות נעצמן.** שלא נשים וכן שלשה עבדים אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם [ד] (שני) אנשים לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומריס

תני אבל מתעסקין בהן שילמדו אפי' בשבת ומשני כאן בקטן שהגיע לחיוב כאן בקטן שלא הגיע לחיוב כלומר בקטן [יא] שהגיע לחיוב מתעסקין וא"ת פשיטא דאין מעכבין למ"ד ביבמות פרק חלס (דף קיד.) קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו וי"ל כגון שהגיע לחיוב

ערל. שמתו אחיו מחמת מילה: **שהוא מעל.** ממי חטאת על הטמא: **שזרקו בשרה.** [יב] טעמא מפרש בגיבמות בפ' הערל (דף עב:) מידי דהוה אטבול יום שפסול בתרומה וכשר בפרה (ג) : תרי הכל שוחטין איכא בפרק קמא דחולין (דף ב. ודף טו.): **הכל מעלין.** בפרק בתרא דכתובות (דף קי:): לאתויי

שמירת שבת אבל לא הגיע לחיוב תקיעת שופר והוי קלת חידוש: **לאתויי נשים.** שחייבות במקרא מגילה וכשרים לקרות ולהוליא זכריס ידי חובתן ל"ה. אבל בה"ג לא פסק הכי ומביאין ראיה מן התוספתא וזה לשונם הכל חייבין במקרא מגילה כו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין הרבים ידי חובתן אנדרוגינוס מוציא מינו ואין מוציא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה עד כאן לשון התוספתא וההלכות גדולות הוסיפו אלא שחייבין בשמיעה לפי שהכל היו בספק להשמיד ולהרוג ולאבד: [יא] **(פסק)** ר' יהושע הוא מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם רבי יונה אבוה דרבי מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו שהכל היו בספק והכל חייבין בשמיעה עד כאן לשון הלכות גדולות ולכך לריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאין אלא נשים אבל אנשים לא והכל חייבין במקרא מגילה כו' לאתויי נשים [יב] [שמוציאין נשים אחרות] והוה מצי למימר לאתויי קטן אליבא דרבי יהודה דמכשיר בקטן בפרק שני דמגילה (דף יט.): **מזמנות** לעצמן. שלא נשים וכן שלשה עבדים אבל שתי נשים אין מצטרפין (לנשי) [עם] אנשים לפי שיש באנשים שאין בנשים ובעבדים שאין הנשים אומרות ברית ועבדים אין אומרים על ארץ שהנחלת לאבותינו וע"ל דרשות הוא לנשים לזמן אבל חיובא ליכא ותדע מדקא מייתי מיניה סייעתא למ"ד בפ' שלשה שאכלו (ברכות מה.); [יג] דנשים אם רצו לזמן מזמנין משום דמאה נשים כתרי גברי ואם היו חייבות א"כ קשיא ליה דהא רצו לזמן קאמר ועל זה סמכו נשים שלנו שאינן מזמנות: **לאתויי** קטן היודע למי מברכין ובדרב נחמן בו'. ואמר נמי בברכות (דף מח.) ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כדרב נחמן וכו' ואפילו הכי לא קי"ל כוותיה אלא כדאמר רבי יוסי בירוש אלמי כמה זימנין אכלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמנו עלי ז' ז' וניחא ליה לאתויי ברייתא דמפרשא שעמא מקרא והוה ממעטי' ליה מאיש אי לאו יתורא דאיתא בהנכנס למקדש ועוד דמילתא דתמיהא כה"ג הוה ליה לתלמודא לפרש. ותמיה לי למה לקדקו על דרשה זו יותר ממה שנדרש בפרק ד' מיתות

שאף הן היו באותו הנס. בערבי פסחים (קח:) פרשב"ם בשם ר' יצחק הלוי שעיקר הנס היה על ידם בפורים על ידי אסתר ובחנוכה על ידי יהודית לכן חייבות הנשים בהדלקה וגם חייבות בארבע כוסות דאמרינן בשכר נשים צדקניות נגאלו כדאיתא בפ"ק דסוטה (יא:) ולשונא דאף הן לא משמע שפיר לתאי פירושא ועוד אמר' בירושלמי (עי' תוס' בשם בה"ג) רבי יונה אבוה דרבי מונא היה מתכוון כו' משמע שלא היו עיקר הנס. תוספי הרא"ש ז"ל: **לאתויי קטן.** ואין הלכה כן דהא אמרינן בברכות (עיי"ש דף מז: ודף מח. תוד"ה ולית הילכתא) קטן פורח אין מזמנין עליו לשלשה אבל לעשרה מזמנין ואפ"ה לא נהגו העולם לצרף קטן בין לשלשה ובין לעשרה בין לתפלה בין לזימון עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד והכי איתא בירושלמי (ברכות פ"ז ה"ב). תוס' אחרות: **לאתויי קטן.** הקשה הר"ר אלחנן אמאי לא קאמר לאתויי אשה לטומאת מת דסד"א איש כתיב דאשכחן דאשה מוהרת בטומאת מקדש ביולדת דכתיב וחל המקדש לא תבא לא מסתבר דמדיש מקדש דמת איש ולא אשה. הרא"ש ז"ל: **איש למעוטי קטן מכרת.** תימא מאי צריך למעוטי קטן שיטיא דפטור מכרת דהא לאו בר עונשין הוא וי"ל דסד"א כיון דאתרבי לענין טומאה איתרבי נמי לענין עונש דיש מתרצים דמעטיה קרא אם נטמא בקטנות ונכנס למקדש בגדלות ולא מסתבר לפוטרו בגדלות שנגע בקטן שנגע במת ונכנס למקדש ועוד דמילתא דתמיהא כה"ג הוה ליה לתלמודא לפרש.

שהוא מעל. ממי חטאת הוא טמא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו: ויקרא יג מד

6. אדם כי יהיה בעור בשרו בשר שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים: ויקרא יג ב

7. והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא: ויקרא יג מה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כל וכו' מדא הוא וגבי כל"ל ומיכא ולא נמקח: (ב) ד"ה דמסברי וכו' נגעים אע"פ שאינו בקי כל"ל והל"ל: (ג) ד"ה הזאתו וכו' בפרה הס"ד ואח"כ מ"ה חדא כו' תני תני הכל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה למעוטי וכו' ויש לתמוה. עיין פסחים דף לא ע"ב תוספות ד"ה לים:

רבינו גרשום

[מה ת"ל איש איש] ב' פעמים כי יהיה זב מבשרו: **למעוטי קטן מכרת.** על טומאת מקדש וקדשין): **בשהוא אומר צריע הרי כאן ב'.** כלומר צרוע כל שהוא צרוע בין איש בין אשה **א"כ מה ת"ל איש לענין של מטה** והצרוע צריך בו הנגע דאיש פורע ופורם ולא אשה פורעת ופורמת ואי אמרת מה צורך לרבות אשה מצורע הא בהדיא כתיב בנגעים אשה דכתיב ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרות וגו' הא לא קשיא הא בנגע טהור הוא: **הכל רואין את הנגעים והכל כשרין לראות.** חדא היא אלא משום דלא תני להו גבי הדדי קתני תרוייהו ואיכא דאמרי הכל רואין את הנגעים הכל יכולין לראות הנגעים אע"פ שאינן בקיאין. והכל כשרין לראות את [הנגעים] אע"ג שהמקרא מתלהו בכהנים לא"ה: **הא דמסברי ליה וסבר** שאומרין לו לך ראה אם כך וכך הן ששיין ומבין ורואה: **הכל כשרין לקדש.** ליתן אפר חטאת בתוך המים: [ר' יהודה מכשיר בקטן כו'. מפורש טעמייהו במסכת יומא: **ערל.** שמתו אחיו מחמת מילה: **הכל שוחטין.** תרי הכל שוחטין איכא במתניתין קמא דשחיטת חולין]: **ישראל מומר.** מומר לדבר אחד:

שיטה מקובצת

(סנהדרין נב:) איש ולקטן גבי אשת איש ואשת איש וזכר ובהמה וברישא פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סח): קאמר תלמודא היכא שאכחן קטן דמחייב דאצטריך קרא למעוטי ואפשר דהיכא דמביא הקטן אחר לידי עונש איצטריך קרא למעוטי הלכך פריך שפיר בסורר ומורה והכא נמי צריך ליתן טעם. הרא"ש ז"ל: **אשת מנין.** אע"ג דהוקשה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה הו"א הואיל וכתיב בראש ובזקן ואשה אין לה זקן. תוס': **תוס' ד"ה (מעמוד קודם) אין מעכבין בו' מתעסקין.** גליון. ולפי זה הא דמיתי הכא אין מעכבין אין התינוקות מלתקוע אקטן שהגיע להינוך לאו דוקא אלא אסיפא דמתני' קא סמיך דתנן ומתעסקין עמהן עד שילמדו דאיירי בקטן שהגיע להינוך והא דדייק התם אבייתא ולא דייק אמתניתין משום דמתני' מפרשא שפיר בלא זו אף זו ואין צריך לומר זו היא לכך דייק מרישא אסיפא ע"כ מתוספי הרא"ש ז"ל: **ד"ה לאתויי נשים בו'.** דכשירות לקרות. עיין בהשמטות בסוף המסכת: **ד"ה מזמנות לעצמן ובו'.** ובשלשה שאכלו אמר משום פרצוצתא אין הנשים מצטרפות לאנשים לזימון: **ד"ה לאתויי קטן.** וזה לשון הרא"ש ז"ל אע"פ נהגו שלא לזמן עד שיביא שתי שערות על פי הירושלמי ובב"ר בס' מקץ (צא, ג) אמר ר' יוסי כמה זימנין אכלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמנו עלי וכו' ע"כ: לשון הרא"ש ז"ל וניחא ליה לאתויי ברייתא דמפרשא שעמא מקרא והוה ממעטי' ליה מאיש אי לאו יתורא ע"כ: **ד"ה דמסברי ליה.** וז"ל הרא"ש ז"ל וי"ל כיון דלא ידע תחלה אלא דמסברי ליה וסבר בשעת מעשה שוטה קרי ליה ע"כ:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ש מהלכות מגילה הלכה ח טור ש"ע א"ח סימן תרפט סעיף ח:

יט ב מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ז סמג עשין מז טור ש"ע א"ח סי' קלט סעיף ו:

כ ג מיי' שם טור ש"ע שם סעי' י:

כא ד מיי' פ"ג מהל' מומרים כפרה הל' ו:

כב ה מיי' פ"ש מהל' טומאת מת הל' יד:

כג ו מיי' פ"ע מהל' טומאת צרעת הלכה ה:

כד ז מיי' שם פ"י הלכה ח:

כה ח ט מיי' שם פ"ע הלכה ב:

כו י מיי' פ"ו מהלכות פרה אדומה הלכה ב:

כז כ ל מיי' שם פ"י הלכה ו:

כח מ נ מיי' פ"ד מהלכות שחיטה הלכה יד טור"מ יו"ד סימן כ סעיף ד ח:

כט ס מיי' פי"ג מהל' איסורי מזבח הל' יט טור"מ א"ח ש"ע סי' עה סעי' ב ד):

מוסף רש"י

שאף הן היו באותו הנס. שלף על הנשים גזר חכמן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו' (מגילה ד.). **דעל הנפשות.** כל שיש בו נפש (נדה מד.). **אדם** כו' מכל מקום. אדם משמע כל שהוא מין אדם, אפילו קטן, דכתיב (במדבר לא) ונפש אדם מן הנשים וגו' ובקטנות משמע קלא (שם). **איש.** לרוע הוא, אין לי. שנחלנו בטומאת נתקים, אלא איש אשה מנין כשהוא אומר. סמוך לו והצרוע אשר בו הנגע, ולא תיעבי ליה למכתב אלא בגברא יהוי פרומים ואלמא יהוי פרוע, דהא כתיב לעיל דבמלובש קמייר, אלא לרבות לרוע שני כגון אשה (סוטה כב.). **הרי כאן שנים.** דלרוע משמע בין זכר בין נקבה מטמאין בנגעים (בריתות ח:). **א"כ מה ת"ל איש.** מאחר שפופיטו לרבות את האשה, לענין של מטה. לא למעוטי מטומאה שאמורה בפסוק זה בא למעוטי, אלא מענין האמור בפסוק אלא אחריו דכתיב ביה פריעה ופריעה, לומר לך מיש פורע ופורם ולא אשה (סוטה שם). **הכל כשרין לקדש.** מי חטאת נתת אפר על המים (שבת קלז.). **לתת** מים על האפר בכלי חרס (רומא מג.). **כל הטהורים כשרין לקדש** מי חטאת אפילו אשה (יבמות עב.). **הכל מעלין.** את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולשבר עמו (כתובות קי:).

שינויי נוסחאות

(א) כל נחמן קטן היודע למי (ש"ס). (ב) כן יומו שמטמא בזיבה (ש"ס). (ג) בנדה מד. פיתא אדם כל שהו. (ד) ל"ק מ"ז, (ה) ל"ל שהנחלת לאבותינו, (ו) תינח דכרת נמתק (ש"ס). (ז) ולא אשה לאו אטמא (ש"ס). (ח) הוא דלאו בני הדדי תניא (ש"ס). (ט) ל"ל דמסברי ל"ל אחרי ד"ה והאמר (ש"מ וב"ה בב"ק). (י) בקי והולך ורואה ותלמיד חכם יכול לראות עמו (ש"ס). (יא) אומר אמור טהור (ש"ס). (יב) כתיב דטעמא (ש"ס). (יג) שלא הגיע לחינוך מתעסקים ובקטן שהגיע לחינוך אין מעכבים וא"ת (צ"ק). (יד) תינח פסק נמתק (ש"ס). (טו) נשים שמוציאות נשים אחרות (ש"ס). (טז) כל"ר דשנים וכל"ל. (יז) הא אשה מטמא יש להקשות (ש"ס). (יח) אשה כמו קטן (ש"ס). (יט) ל"ל ומשמע. (כ) בנגעי זקן מכלל דשאר נגעים ליכא לטומאה אשה אם לא מן הספוק וקשה (כא) הוה ליה לרבויי אשה [מאדם] ואיש למעוטי קטן מפריעה ופרימה והצרוע לרבות קטן לטומאה וי"ל דמסתברא למעוטי פריעה ופרימה מאשה (כב) שגגאי הוא זה: **הכל** רואין הכל כשרין לראות. חדא הוא ולאו גבי הדדי תניא: **והאמר** מר. בפרק קמא דשבועות (דף ו.): הלכות נגעים. שאינו בקי והולך ת"ש ורואה עמו הוא אומר (כג) טמא והוא אומר טמא שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן והכי תניא ליה בת"כ ל"ש. (כד) והתם בת"כ איתרבו ישראל מדכתיב או אל אחד (כה) ומסקינן התם מאחר שסופו לרבות ישראל (כו) למאי הלכתא כתיב כהן שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן שאפי' כהן שוטה רואה נגעים (כז) אע"ג דמסברי ליה וסבר בקי בפני עצמו ועי"ל דמסברי ליה וסבר דהכא לאו אהכהן קאי אלא אישראל מכם דקאי גביה מסברי ליה וסבר וא"ת פשיטא מה לי מלמדין מאתמול למלמדין אותו היום וי"ל דאע"ג שאינו בקי אלא באותו נגע (כח) כשר לראות: (כט) **לקדש.** לערב מים חיים באפר חטאת טעמייהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק טרף בקלפי (יומא מג.): **ערל.** שמתו אחיו מחמת מילה שהזה ממימי חטאת על הטמא הזאתו כשרה טעמא מפרש בגיבמות פרק הערל (דף עב:) מידי דהוה אטבול יום שפסול בתרומה וכשר בפרה ומאי לאתויי בריתא דתניא התם הכי בפירוש אלא דר' אלעזר שגורה בפי כל יומר: **תרי** הכל שוחטין בפ"ק דחולין (דף ב. ודף טו.): **הכל** מעלין. בכתובות פ' בתרא (דף קי:): לאתויי

תורה אור השלם

1. דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא: ויקרא טו ב

2. וְהַזָּב בִּנִדָּתוֹ וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה: ויקרא טו לג

3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ יְיָ טִמֵּא מַי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: במדבר יט כ

4. וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְّפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בְּעֶצֶם אוֹ בְחָלָל אוֹ בְמֵת אוֹ בַקָּבֶר: במדבר יט יח

5. אִישׁ צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טָמֵא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ: ויקרא יג מד

6. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בֶהָרֶת וְהָיָה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: ויקרא יג ב

7. וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: ויקרא יג מה

ג: הכל מעריכין פרק ראשון ערכין

לאתויי עבדים. שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בא"י וכתכותות (דף קי:) פרש"י שיכול להעלותו [להעבד עברי בע"כ של עבד] וי"י פירש שהעבד יכול לכוף להעלותו או יפטרוהו: **לאתויי** עבד שברח מח"ל לארץ. ומריש לא שמעי' לי' למלן דתני עבדים ואפילו לפי' יג] רש"י דעבדים כנעניים מיירי דרוצה למוכרו שאינו מוציאו מרשותו א"נ דהואיל וברח ניקנסיה לעבד ולא נפטר א"נ ס"ד דרישא כגון שהיה הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי: **מנוה היפה.** דת"ל לנוה הרעה דא"י ואין אשתו יכולה לעכב עליו וכן מא"י לירושלים. ל"ה. יד] ולא"ג דתנא ריש הכל מעלין תנא סיפא אין הכל מוציאין הכי מפרש התם בתכותות (גס זה שם) וליכא למימר לאתויי עבדים לליכא מילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים **הכל** חייבין בסוכה. עד השתא דרש הכל לאתויי מאי מהשתא דרש הנך דתנא כהנים לוים וישראלים וקבעי פשיטא ואי הנך לא מיחייבי מאן ליחייב: **ובני** עבודה נינהו. ואין יכולין לדור אים ואשתו בסוכה שאין מזקקין לנשותיהן דרמיא עליהן עבודת הרגל אימתא לא מחייבו ל"ה. דמטעם טו] הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות אבל לא בלשכת בית טז] המקדש ושאר מקומות בהמ"ק וה"ה דמלי למינקט נמי לוים השומרים בכ"א מקומות במקדש כלאיתא פ"ק דתמיד (דף כו.) יז] הכי אשכחנא לקמן גבי הכל חייבין בתקיעת שופר דמלי למימר כהנים ולוים אינטריכא ליה דהא מייתי ליה נמי לוים גוזלין לעולם ומוכרין לעולם ולא נקט אלא כהנים: **קמשמע** לן. יח] [ולא"ג] אלא אפשר להו כעין דירה כי יט] היכי לאפשר להו מיחייבי ובעידן עבודה פטירי אלא בעידן עבודה מיחייבי: כ] **כהנים** אשתרי להו בלאים בעידן עבודה. דאמנטו של בלאים היה דכתיב ואת האמנטו אשר ומדשם כתנת תכלת כו': **הני** כהנים הואיל כא] (ובני עבודה בו' מאן דלא) אשתרי בלאים בו'. הקשה הרב ר"י מאולרלינ"ש נשים לא לחייבו בבלאים הואיל וליתנהו בגדילים תעשה לך ויש לומר השתא הכתוב אשה לאיש והא דאמר פרק אלו עוברין (פסחים מג.) כב] הואיל ואינה בקום אכול מצה אינה בגל מאכל ממן שמיך עלה אהא דילפי' ט"ו ט"ו מתג הסוכות דכתיב האזרח להוליא הנשים וא"ת וימת כיון דאיתנהו בלבישת שעטנז איתנהו בגדילים וי"ל דאדרבה הוקשה כל התורה לתפילין וא"ת דהכי נמי לשם מצה כג] הוקשה ותיכף דאיכא למימר הואיל ואיתרבו לאכילת ממן איתרבו נמי לאכילת כד] מצה טו) : **שלא** יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו. ותפלין על בשרו בעינן דכתיב (שמות יג) והיה לך לאות ולא לאחרים לאות: **צריך** מונח על המצח ומצנפת על הראש ואינה מחזקת עד המצח אלא מקום התפלין נראה בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופס ל"ה. ולכך למימר בעידן עבודה דקאמר דלעולם אי אפשר להו לאתויי אי לא אתויי מנוה הרעה ואין הכל מוציאין לאתויי אתויי מנוה הרעה לנוה היפה: כ] הכל חייבין בסוכה כהנים לוים וישראלים פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מיחייבי כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל וכתיב 1 בסוכות תשבו כ] ואמר מר תשבו ג] שבעת ימים כעין תדורו ד] מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו והני כהנים הואיל ובני עבודה נינהו לא ליחייבו קא משמע לן נהי דפטירי בשעת עבודה בלא שעת עבודה חיובי מיחייבי מידי דהוה אהולכי דרכים ה) דאמר מר הולכי 2 דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבים בלילה: ו) הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים פשיטא ז) כהנים איצטריך לי' סד"א הואיל וכתיב 2 לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך מאן דלא אישתרי כלאים לגביה בלבישה הוא דמחייב במצות ציצית והני כהנים הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו לא לחייבו קמ"ל ח) נהי דאישתרי בעידן ד עבודה בלא עידן עבודה לא אישתרי: הכל חייבין בתפילין כהנים לוים וישראלים פשיטא כהנים איצטריך ליה סד"א הואיל וכתיב 3 וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עינך כל דאיתיה במצוה דיד איתיה במצוה דראש והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה ה דיד דכתיב 4 ילבש על בשרו ו) שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו אימא במצוה דראש נמי לא ליחייבו קמ"ל דלא מעכבי אהדדי ט) כדתנן י תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד כ) ומאי שנא דיד דכתיב ילבש על בשרו ז) ראש נמי כתיב 5 ושמת המצנפת על ראשו תנא ט) ז שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין ח) הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים פשיטא כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל וכתיב 6 יום תרועה יהיה לכם מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא חייב כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעה כוליה שתא דכתיב 7 ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אימא לא ליחייבו מי דמי התם חצוצרות הכא שופר איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן כא) שוה כב) היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות דאיתיה במצות יובל איתיה במצות ראש השנה דליתיה במצות יובל ליתיה במצות ר"ה והני כהני הואיל וליתנהו במצות דיובל דתנן כג) כהנים ולוים מוכרין לעולם וגואלין

לאתויי עבדים. שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בא"י וכתכותות (דף קי:) פרש"י שיכול להעלותו [להעבד עברי בע"כ של עבד] וי"י פירש שהעבד יכול לכוף להעלותו או יפטרוהו: **לאתויי** עבד שברח מח"ל לארץ. ומריש לא שמעי' לי' למלן דתני עבדים ואפילו לפי' יג] רש"י דעבדים כנעניים מיירי דרוצה למוכרו שאינו מוציאו מרשותו א"נ דהואיל וברח ניקנסיה לעבד ולא נפטר א"נ ס"ד דרישא כגון שהיה הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי: **מנוה היפה.** דת"ל לנוה הרעה דא"י ואין אשתו יכולה לעכב עליו וכן מא"י לירושלים. ל"ה. יד] ולא"ג דתנא ריש הכל מעלין תנא סיפא אין הכל מוציאין הכי מפרש התם בתכותות (גס זה שם) וליכא למימר לאתויי עבדים לליכא מילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים גבי עבדים: **הכל** חייבין בסוכה. עד השתא דרש הכל לאתויי מאי מהשתא דרש הנך דתנא כהנים לוים וישראלים וקבעי פשיטא ואי הנך לא מיחייבי מאן ליחייב: **ובני** עבודה נינהו. ואין יכולין לדור אים ואשתו בסוכה שאין מזקקין לנשותיהן דרמיא עליהן עבודת הרגל אימתא לא מחייבו ל"ה. דמטעם טו] הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות אבל לא בלשכת בית טז] המקדש ושאר מקומות בהמ"ק וה"ה דמלי למינקט נמי לוים השומרים בכ"א מקומות במקדש כלאיתא פ"ק דתמיד (דף כו.) יז] הכי אשכחנא לקמן גבי הכל חייבין בתקיעת שופר דמלי למימר כהנים ולוים אינטריכא ליה דהא מייתי ליה נמי לוים גוזלין לעולם ומוכרין לעולם ולא נקט אלא כהנים: **קמשמע** לן. יח] [ולא"ג] אלא אפשר להו כעין דירה כי יט] היכי לאפשר להו מיחייבי ובעידן עבודה פטירי אלא בעידן עבודה מיחייבי: כ] **כהנים** אשתרי להו בלאים בעידן עבודה. דאמנטו של בלאים היה דכתיב ואת האמנטו אשר ומדשם כתנת תכלת כו': **הני** כהנים הואיל כא] (ובני עבודה בו' מאן דלא) אשתרי בלאים בו'. הקשה הרב ר"י מאולרלינ"ש נשים לא לחייבו בבלאים הואיל וליתנהו בגדילים תעשה לך ויש לומר השתא הכתוב אשה לאיש והא דאמר פרק אלו עוברין (פסחים מג.) כב] הואיל ואינה בקום אכול מצה אינה בגל מאכל ממן שמיך עלה אהא דילפי' ט"ו ט"ו מתג הסוכות דכתיב האזרח להוליא הנשים וא"ת וימת כיון דאיתנהו בלבישת שעטנז איתנהו בגדילים וי"ל דאדרבה הוקשה כל התורה לתפילין וא"ת דהכי נמי לשם מצה כג] הוקשה ותיכף דאיכא למימר הואיל ואיתרבו לאכילת ממן איתרבו נמי לאכילת כד] מצה טו) : **שלא** יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו. ותפלין על בשרו בעינן דכתיב (שמות יג) והיה לך לאות ולא לאחרים לאות: **צריך** מונח על המצח ומצנפת על הראש ואינה מחזקת עד המצח אלא מקום התפלין נראה בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופס ל"ה. ולכך למימר בעידן עבודה דקאמר דלעולם אי אפשר להו לאתויי אי לא אתויי מנוה הרעה לנוה היפה.

נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות. כלומר בכל דין השמטת קרקעות דהא תנן מוכרין לעולם (א) : והך אכילת קדשים משום כפרה הוא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלין והבעלים מתכפרין (יומא פח:) אימא לא מיבעי זימון קמ"ל כו' : **מלטרפין כו'.** אי אכיל מד כהן ומד לוי ומד ישראל. כהן בהדי זר מצי למיכל מן המוליך הלך מלטרפין: **לא גרסא אלא נהן בוכרי.** בסיפא דמילתא מפרש הא דרבא (ב): **שטוקל.** שקלים בחד בחדר: **אינו חוטא.** כדמפרש לקמן דלא מיחייב עליה: **אלא בשל עלמא.** (פ"א ה"ג) דכתיב זה יתנו זה בגימטריא י"ג שבטים דהיינו נמי שבט לוי דכל העובר מפרש כל העובר בים סוף: **אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן.** (ג) להנאתן ושלא כדין: **אלנו הוא.** שהרי מתרומת הלשכה הן באין ואם אינו שוקלין ללשכה נמצאת מנעת העומר ואמי הלחם ולחם הפנים משלנו ואילך נאכלין הכתיב לא תאכל. ולדידן ליתא לן הך דרשא דהאי כליל תהיה בתנחומא כהן גרידתא כתיב אבל בתנחומא כהן גרידתא כתיב אבל בתנחומא כבור זיל בתר רובא: **דמסר נהו לגבור וכו'.** והלכך לבן בוכרי דפטור להו לכהנים משקלים אינטריך מתני' (ד) למתני דכהן שהעריך עצמו או את אחר נותן את הערך בישראל דסל"ל כו' קמ"ל (ט) (דלא גמירי): **לא יהו פחותין מסלע.** דעני בערכין נידון בהשג יד דכתיב (ויקרא כז) על פי אשר תשיג יד הנודר וגו' ופחות מסלע לא יתן לעולם כדאמר בפ' שני (לקמן ז:) אין בערכין פחות מסלע ומייתי טעמא מהתם קרא וכיון דלהכי אתא לא הוה ס"ד למדרש לדרשא אחריתי למפטר כהנים מערכין ומתני' לא אינטריך: כהנים נפטרו מפדיון הבן בפ"ק דבכורות (ד.) מק"ו אם פטרו את של ישראל במדבר ק"ו את של עצמן: **ס"ל דליתנהו בחיי אשם.** והא ישראל ניתנו אלא ודאי הכי לא דרשי' ואכתי מתני' למה לי למיתני כהנים ולויים וישראלים: **והעמידו לפני הכהן.** עני שהעריך את עצמו או את אחר: **ולא כהן לפני הכן.** הלכך כהן ליתיה בערכין דאי עני הוא לא קרינא ביה והעמידו לפני הכהן קמ"ל מתני' : **נערכין לאחויי כו'.** כלומר אמר מר לעיל הכל נערכין לאתויי מנוול ומוכה שחין (ו) : **ערך פסוס.** לקמן (ע"ב) מפרש וכולה בריישא מפרש לקמן: **ערך אחריו.** אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום ואם לא אמר ערך מת זה עלי לא אמר כלום: **והעמיד והעריך.** גבי עני שהעריך כתיב: **ד"א נפשות.** למה נאמר שאם לא נאמר נפשות אלא נפש הייתי אומר אין לי אלא אחד שהעריך אחד כדכתיב (ויקרא כז) אם כי יפליא [נדר] בערכך נפשות (ז) דהיינו אחד שהעריך אחד: **דבר אחר נפשות.** למה נאמר שאם אמר נפש הייתי אומר

ומהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (ויקרא כה) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מוותר לגאול בפחות משני שנים אבל לוים גואלין מיד לפי שנאמר [בישראל המוכר בית בבתי ערי חומה ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נאמר אבל לוים נגאל לעולם שנאמר] גאולת עולם תהיה לוים לפי שנאמר במקדים שדה אחוזה ואם לא יגאל את השדה [בעולם] ומכר [וגזבר] את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל והלוים גואלין לעולם והא דאמר הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא בדרך שמפקיע מיד ישראל. עכ"ל רש"י: **וגואלין לעולם.** אם מכרו שדה גואלין אותו מיד וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים דכתיב (שם) במספר שני תבואות וגו' נהי דליתנהו בהשמטת קרקע בהשמטת כספים בשילוח עבדים מיהא איתנהו: הכל חייבים במקרא מגילה כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא (ח) ליבטיל עבודתם וכדרב יהודה אמר שמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל (ט) כהנים בעבודתם ולוים בדוכנן וישראל במעמדן מבטלין עבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה (י) הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא דקאכלי קדשים (יא) סד"א ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה היא קמ"ל (יב) ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו: (יג) הכל מצטרפין לזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא דקאכלי כהנים תרומה או קדשים וזר קאכיל חולין סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן לא מצי אכיל אימא לא (יד) ליצטרף קמ"ל נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכיל כהן בהדי זר מצי אכיל (טו) הכל מעריכין כהנים לוים וישראלים פשיטא אמר (טז) רבא לא נצרכא אלא לבן בוכרי דתנן (יז) א"ר יהודה העיד בן (יח) בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כן אלא (יט) כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן (כ) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו הם היאך הם נאכלין ולבן בוכרי נמי כיון דלכתחילה לא מיחייבי לאיתויי כי מייתי נמי חוטא הוא דקא מעייל חולין לעזרה דמייתי להו ומסר (כא) לצבור סד"א הואיל וכתיב (כב) וכל ערכך יהי' בשקל הקדש כל דאיתיה בשקלים איתי' בערכין והני כהנים הואיל וליתנהו בשקלים ליתנהו בערכין קמ"ל (כג) א"ל אביי האי וכל ערכך לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין מסלע הוא דאתא אלא אמר אביי איצטריך סד"א הואיל וכתיב (כד) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כל דאיתיה בפדיון הבן איתיה בערכין והני כהנים הואיל וליתנהו בפדיון הבן ליתנהו בערכין קמ"ל (כה) א"ל רבא אלא מעתה גבי איל אשם דכתיב (כו) ואשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן בערכך ה"נ דכל דאיתיה בערכין איתיה באיל האשם טומטום ואנדרוגינוס דליתנהו בערכין ליתנהו באיל האשם אלא אמר רבא ואיתימא רב אשי איצטריך סד"א הואיל וכתיב (כז) והעמידו לפני הכהן (כח) ולא כהן לפני כהן קמ"ל נערכין לאתויי (כט) המנוול ומוכה שחין מנה"מ דת"ר בערכך להביא ערך (ל) סתום ד"א בערכך ערך כולו הוא נותן (לא) ולא (לב) הערך אברים יכול שאני מוציא אף דבר שהנשמה תלויה בו ת"ל נפשות נפשות ולא המת אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס ת"ל והעמיד והעריך כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה (לג) וכל שאינו בהעמדה אינו בהערכה ד"א נפשות אין לי אלא אחד שהעריך אחד אחד שהעריך מאה מנין (לד) ת"ל נפשות דבר אחר נפשות אין לומר שלא יהא נערך: **אחד** שהעריך מאה מנין. כגון שאמר ערך פלוני ופלוני ופלוני עלי דהזכיר ערך בלשון יחיד (לה) דס"ד לא הוי ערך קמ"ל: **וכמה**

לו א מתי' פ"א מהל' מגילה הלכה ח סמנ עשין ד טוש"ע א"ח סימן תכפז סעיף ב:
ב (מתי' פ"ה מהל' ערכין הל' ח):
לח ג מתי' פ"א מהל' שקלים הלכה ז:
לט ד מתי' פ"א מהלכות ערכין הלכה ח:
מ ה מתי' פ"ב מהל' ערכין הלכה א:
מא ו מתי' שם פ"א הלכה יג.
מב ז מתי' שם הלכה יט.

מוסף רש"י

וגואלין לעולם. לפי שנאמר בישראל המוכר כמו עני תומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נאמר, אבל לוים גאולת עולם תהיה לוים, ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם) במספר שני תבואות ימכר לך, שאינו מותר לגאול פחות משני שנים, אבל לוים גואלין מיד, לפי שנאמר במקדים שדה אחוזה (שם מז) ואם לא יגאל את השדה בעולם ומכר גזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא ביובל והלוים גואלין לעולם, ואמר דאמרי הכא ליתנהו במצות יובל, קאי אמקדים שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר, שאין יובל מפקיע מיד המקדים אם לוי הוא, כדרך שמפקיע מיד ישראל (ד"ה כבס). נהי דליתנהו כו'. קמ"ל נרגשין ולא נרגשין נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו' הכא ודאי איתנהו, בין שלקחו הם מישראל במחזירין ביובל, ולא נפקי לוים מכלל כל הנרגשין אלא בין שלקחו ישראל מהן מן הלוים אמה שיעמוד לחזק לעריהם, יוצא ביובל, ואפילו בתי ערי חומה שאין מחזירין לישראל ביובל מחזירין להם, דכתיב (ויקרא כה) ואם יגאל מן הלוים וגו' (ד"ה שם). וישראל במעמדן. עומדין על תמידי צבור בשעת הקרבן, בתחנן במקבת תעניה (כו.), שמעמדו להקריב בי במועדו, היאך שומר אם אינו עומד על בניו, מיקנו בגיאוס הרמאוס כ"ד שמעמדו על כל תמדר ומעמד היה מעמד כו' (מגילה ג.). הכל מעריכין. אם אמר על אחד ערך פלוני עלי נותן ערך אותו פלוני כפי שנים הכתוב בפרשת ערכין ואחר שנת הנעערכים הולכים (לעיל ב.). אלא לבן בוכרי. האומר אין כהנים מחיינים בשקלים (מנחות כא:). כל כהן ששוקל. שמניא שקלו בעצמו בחלב, אינו חוטא. מלקחמר אינו חוטא מכלל דלכתחילה לא מיחייב, וטעמא מפרש בתמצת שקלים דכתיב כל העובר בים הקדושים, וסבון לוי לא נפקד, ואע"ג דלאיתא למימר הא מייתי מולין לגזרה, אפילו הכי אינו חוטא, דכתיב דקמן (שם). שאינו שוקל חוטא. דכל הלחוי ליפקד קאמר, דהייטו מבן ד' שנה ומעלה (שם מז:) בשקלים מפרש טעמא דכתיב זה יתנו, זה בגימטריא ע"ג שנים עבר שבטים, והיינו גם שבט לוי, וכל העובר מפרש הכתוב כל העובר בים סוף (שם כא:). שלנו הם. אם אנו נותנים שקלים לצבור נמצאו בלין לף מעלנו, אבל כל הקרבנות מן הלבנה בחין, ואי יחזקן בן זכאי לא דרים וכל מנחת כהן כליל אלא בנמנחה הכהן מנייתו בפני עצמו, מעוט הכי אמר חוטא (שם מז:).

שינויי נוסחאות

א) לא בריכה לבטולי עבודתם (ש"מ), ב) סד"ש. ס"א ואכלת ושבעת וברכת כתיב והני כהנים לכפרה אכלי דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם קמ"ל ואכלת אמר רחמנא ואת איתנהו (ש"מ), ג) לא ליצטרפו (ש"מ), ד) אמר רבה לא (ש"מ), ה) בעיון ערך בן כוכבי גרס כובדי, ו) ומסר להו לגיבור (ש"מ), ז) הכהן והעריך אותו הכהן ישראל לפני כהן ולא (ש"מ), ח) ערך סתם (ש"מ), ל"ל סתם בכל הסוגיא, ט) ונתן ואינו נותן ערך אבריו יכול (ש"מ), י) ל"ל דדבה, יא) לא מיחייבי דכתיב כל העובר (ש"מ), יב) כל, שמות ל. כ"ש, יג) דלא גמירי נקט. הרא"ש ז"ל: ד"ה והך דאכילת קדשים כו' מה שאין במורה הנאה. גליון ומיהו נראה דבתר השתא אלינן לא מזמנינ. הרא"ש ז"ל: ד"ה ולא הוציא כו' דהויא בכל"ל העמדה והערכה. גליון. והרא"ש תירץ דלא דמי דשתוהנה אע"פ שאינה יכולה לחיות עדיין יש בה כח חיות ויכולה לעמוד לפי רגע אבל גוסס אע"פ שיכול לחיות כבר נחלש ולאו בר העמדה הוא: בא"ד דכתיב בהחוא קרא ע"פ אשר תשיג כו'. גליון. תימא דהאי קרא במערך כתיב כדתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יערינכו הכהן ומערך וגופיה דקרא למעוטי קיימא לן דהפילו גוסס נודר ומערך ואמאי מצרכינן העמדה לנערך דלא כתיב ביה העמדה דצ"ע, ומורי אמר שראה בפי' רש"י ז"ל בחומש שפי' שלנערך היה מעמיד ומערך על פי אשר תשיג יד הנודר, ומיהו ק"ק דלעיל משמע דאמערך קאי דדיקינן ישראל לפני כהן וכו' ואמערך קאי רצ"ע. עכ"מ בגליון פרש"י כ"י:

מוסף רש"י

ומהו גואלין לעולם. לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (ויקרא כה) ואם לא יגאל את השדה [בעולם] ומכר [וגזבר] את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל והלוים גואלין לעולם והא דאמר הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא בדרך שמפקיע מיד ישראל. עכ"ל רש"י: **וגואלין לעולם.** אם מכרו שדה גואלין אותו מיד וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים דכתיב (שם) במספר שני תבואות וגו' נהי דליתנהו בהשמטת קרקע בהשמטת כספים בשילוח עבדים מיהא איתנהו: הכל חייבים במקרא מגילה כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא דקאכלי כהנים תרומה או קדשים וזר קאכיל חולין סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן לא מצי אכיל אימא לא ליצטרף קמ"ל נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכיל כהן בהדי זר מצי אכיל הכל מעריכין כהנים לוים וישראלים פשיטא אמר רבא לא נצרכא אלא לבן בוכרי דתנן א"ר יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כן אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו הם היאך הם נאכלין ולבן בוכרי נמי כיון דלכתחילה לא מיחייבי לאיתויי כי מייתי נמי חוטא הוא דקא מעייל חולין לעזרה דמייתי להו ומסר לצבור סד"א הואיל וכתיב וכל ערכך יהי' בשקל הקדש כל דאיתיה בשקלים איתי' בערכין והני כהנים הואיל וליתנהו בשקלים ליתנהו בערכין קמ"ל א"ל אביי האי וכל ערכך לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין מסלע הוא דאתא אלא אמר אביי איצטריך סד"א הואיל וכתיב ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כל דאיתיה בפדיון הבן איתיה בערכין והני כהנים הואיל וליתנהו בפדיון הבן ליתנהו בערכין קמ"ל א"ל רבא אלא מעתה גבי איל אשם דכתיב ואשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן בערכך ה"נ דכל דאיתיה בערכין איתיה באיל האשם טומטום ואנדרוגינוס דליתנהו בערכין ליתנהו באיל האשם אלא אמר רבא ואיתימא רב אשי איצטריך סד"א הואיל וכתיב והעמידו לפני הכהן ולא כהן לפני כהן קמ"ל נערכין לאתויי המנוול ומוכה שחין מנה"מ דת"ר בערכך להביא ערך סתום ד"א בערכך ערך כולו הוא נותן ולא הערך אברים יכול שאני מוציא אף דבר שהנשמה תלויה בו ת"ל נפשות נפשות ולא המת אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס ת"ל והעמיד והעריך כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה וכל שאינו בהעמדה אינו בהערכה ד"א נפשות אין לי אלא אחד שהעריך אחד אחד שהעריך מאה מנין ת"ל נפשות דבר אחר נפשות אין לומר שלא יהא נערך: **אחד** שהעריך מאה מנין. כגון שאמר ערך פלוני ופלוני ופלוני עלי דהזכיר ערך בלשון יחיד דס"ד לא הוי ערך קמ"ל: **וכמה**

אלא להנאתן (צ"ע). יד) מתניתין למיתני (ש"מ). טו) תיבות דלא גמירי היו בדפ"ר כמוש"ל ס"ק ד"ש ד"ה שיעתקו לסוף ד"ס דמסר. וכל"ק כתב דמקומם לעיל בד"ס אלא שהסכתים. טז) הערך אבר שהנשמה: (ש"מ). יז) השמטת כספים בעבד יובל דהא תניא בספרא בשנת (ש"מ). יח) בספרי ליתא מלא כעניים וט"ס הוא וכן להלן. יט) הכ"ל ומה"ר מלטרפין (צ"ע). כ) דלא מלי למימר שדורשין כל"ל [ומיהא מקום ממקן] (ש"מ). כא) ואתנהו בדמים בערכין ואמרינ הכהן ומערך ופיה לא יפנו בדמים הס"ל [והשמר ממקן] (ש"מ) והכ"ק גורס הואיל ואיתנהו אבריו נמי בערכין הס"ל, כב) בערכין הוא דהא איתרבי מנוול דמיתנו ל. כ"ש, יג) דלא גמירי דכתיב דהכהן קרא כו' אלא יהא נערך (צ"ע), כד) דהוהעמיד דכתיב בהכהן קרא כו' אלא יהא נערך (צ"ע), כה) מוהעמיד דכתיב גבי מערך (ש"מ וכ"ה בצ"ק), כו) אפ"ה ס"ד דלא הוי (צ"ע),

שיטה מקובצת

כהן בהדי זר מצי אכיל. מכאן אדם המודר הנאה מחבירו מצטרף עמו דהא חבירו מצי אכיל בהדי דידיה וכן אדם שאינו אוכל מפת של עובדי כוכבים ואוכל עם אנשים שאוכלין פת עובדי כוכבים מצטרפין אבל שנים שמודרים הנאה זה מזה אין מצטרפין: **בל כהן שאינו שוקל חוטא.** עי' בהשמטות בסוף המסכת: **הא"א ואיא"ל וכתיב וכל ערכך.** עי' בהשמטות בסוף המסכת: **ערכין שאתה מעריך כו'.** הס"ל דס"ד דנדרש תרוייהו אלא עדיפא קא משני. תוס': **ה"ג.** גליון. תימא והלא אתא מתני' ומפקא מהך דרשה דר"ל דפריך הכי לא לישתמיט הנא ולישני הכי דאיכין באשם טומטום ואנדרוגינוס כמו דתני הכל מערכין כהנים כו': **ערך כולו הוא נותן.** תימה מה צריך קרא למעוטי ערך אברים הא לא כתיב בקרא אלא ערך נפש ור"ל דסד"א כיון דאיתיה בדמים איתיה בערכין וכיון דערך אינו לפי ערכו ע"כ ערך שלם יהיב. הרא"ש ז"ל: **אחד שהעריך מאה.** עי' בהשמטות בסוף המסכת: **תוס' ד"ה ונואלין כו' וב"ה לא נרים רש"י נהי.** גליון. והגיה בהפקעת קרקע שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא כדרך שמפקיע מיד ישראל ונראה שאין

וכמה פחות שבערכין שלשה שקלים. אע"ג דאמר במוספתא דמכילתין הרי עלי ערך סתם מנין המועט וכמה (אם) המועט ה' שקלים (סלעים) י"ל [כא] דהתם בסתם ערך דזכר [כב] (ונקבה) הוא: **קרי** ביה ערך בערכך. מיתורא בערכך [כג] דמלי למכתב ערך ומיתורא [כד] דריש ואילו ערך גופיה מיצטריך:

לומר שאין נידון בהשג יד. מ"ט כמפרש דמי דכיון דאמר ערך סתם עלי ויודע הוא שזהו פחות שבערכין ג' שקלים כמ"ד הרי עלי ג' שקלים [כה] ולא דמי לאומר ערך פלוני דהתם לא מוכחא מילתא דאין הכל יודעין [כו] שמותיו אבל הכא דכר גלוי הוא שהרי לא תלה בשום אדם לשון הקונטרס וקשה דהא כי אמר ערך פלוני עלי יודע הוא שאינו [כז] כן אדם וחייב ה' סלעים ונידון בהשג יד שבסלע אחד או בשנים ונראה לפרש כמפרש דמי דהוי כמו אומר בהדיא הרי עלי שלש סלעים הואיל ואמר ערך סתם דודאי לא אמר ערך פלוני כן עשרים אף על פי שיודע שיתחייב חמשים סלעים מ"מ גזירת הכתוב [כח] כיון שתלה הערך בנערך גזירת הכתוב הוא שידון בהשג יד ואינו כמו מפרש הרי עלי ג' סלעים לבדק הבית [כט]: **הוא** והקדש שותפין בו'. פי' בקונטרס דגבי הקדש נקט שותפות לומר שהוא והקדש מוקצין דמקדיש בעין יפה מקדיש אבל גבי מכירה שייך [ל] דמשמעין לשון שומא כלומר שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי ולפי שויה יטול: **והא** פרה וחמור דליתנהו בערכין ואינו נידון בבבודו. וכל שכן כשמקדיש [לא] הגוף [לב] דפשטה קדושה בכולה: **הא** לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית. בריית'א בקדשי מזבח דאמר ראש חמור הקדש לדמי עולה ואינו נידון בבבודו דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדק הבית ניכוו וכי אמרינן אנו דנידון בבבודו אפילו טומטום שנולד לדמיו בבדק הבית: אין לי אלא איש שהעריך בין איש בין אשה אשה שהעריכה איש אשה שהעריכה אשה מנין ת"ל נפשות לרבות מנוול ומוכה שחין [לג] שיכול נדר בערכך [לד] כל שישנו בדמים ישנו בערכין וכל שאינו בדמים אינו בערכין ת"ל נפשות [1] והיה ערכך לרבות טומטום ואנדרוגינום לדמים שיכול נדר בערכך [לה] כל שישנו בערכין ישנו בדמים וכל שאינו בערכין אינו בדמים תלמוד לומר והיה ערכך הזכר זכר ולא [לו] טומטום ואנדרוגינום יכול לא יהו בערך איש אבל יהיו בערך אשה ת"ל והיה ערכך הזכר ואם נקבה היא זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינום אמר מר בערכך לרבות ערך [לז] סתום מאי ערך סתום דתניא [לח] האומר ערך סתום עלי נותן כפחות שבערכין וכמה פחות שבערכין שלשת שקלים ואימא חמשים [לט] תפשתה מרובה לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה ואימא שקל דכתיב [2] וכל ערכך יהיה בשקל הקודש ההוא בהשג יד הוא דכתיב ואלא קרא [מ] למה לי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לומר שאינו נידון בהשג יד מאי טעמא כמפרש דמי איכא דאמרי אמ' רב נחמן אמר רבה בר אבוה נידון בהשג יד פשיטא מהו דתימא כמפרש דמי קמשמע לן ד"א בערכך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך [מא] דמי אברים והא אפיקתיה לערך סתם קרי ביה ערך בערכך יכול שאני מוציא דבר שהנשמה תלויה בו תלמוד לומר נפשות נפשות ולא את המת והא אפיקתיה קרי ביה נפש נפשות אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס תלמוד לומר [3] והעמיד והעריך אי הכי מת נמי תיפוק לי מוהעמיד והעריך הכי נמי ואלא נפש נפשות למה לי כדבעינן למימר קמן ד"א נפשות אין לי אלא אחד שהעריך אחד אחד שהעריך מאה מנין ת"ל נפשות ד"א נפשות אין לי אלא איש שהעריך בין איש בין אשה אשה שהעריכה איש ואשה שהעריכה אשה מנין ת"ל נפשות דבר אחר נפשות להביא מנוול ומוכה שחין והא אפיקתיה להנך הנך לא צריכי קרא מ"ט [מב] כי [מג] שקול הוא ויבואו כולם כי איצטריך קרא למנוול ומוכה שחין הוא דאצטריך והיה ערכך לרבות טומטום ואנדרוגינום לדמים למה לי קרא לא יהא אלא [מד] דמי דיקלא אילו אמר דמי דיקלא מי לא יהיב אמר [מה] רבא לומר [מו] שנידון בבבודו סד"א נדר בערכך כתיב כל שישנו בערכין נידון בבבודו וכל שאינו בערכין אינו נידון בבבודו [מז] א"ל אביי ודלא איתיה בערכין מי נידון בבבודו והתניא [מח] ראש עבד זה הקדש הוא והקדש שותפין בו ראש עבד מכור לך משמנין ביניהם ראש חמור זה הקדש הוא והקדש שותפין בו ראש חמור מכור לך משמנין ביניהם ראש פרה מכור לך לא מכר אלא ראשה [מט] של פרה ולא עוד אלא אפילו [נ] ראש פרה הקדש אין להקדש אלא ראשה וא"ר פפא דהא מזדבן רישא דתורא בבי טבחא והא חמור ופרה ליתנהו בערכין ואין נידון בבבודו וליטעמיך תיקשי לך עבד דאיתיה בערכין ואין נידון בבבודו אלא לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית במאי אוקימתה בקדשי מזבח אימא סיפא ולא עוד אלא אפי' אמר ראש פרה זו הקדש אין להקדש אלא ראשה אמאי תפשוט קדושה בכולה מי לא תניא [נא] האומר

רגלה

נפשות לציב לי שישנו בערכין נידון בבבודו. אפי' כשאמר דמי ראשי עלי וכל שאינו בערכין כשאמר דמי ראשי עלי אינו נידון בבבודו דנפשות גבי ערך כתיב קמ"ל: **משמנין ביניהן.** כמה שוה ויחלוקו דמיו. ומצטיע לי אמאי נקט התם שותפין והכא משמנין: **וא"ר פפא.** מאי טעמא גבי פרה לא הקדיש אלא ראשה [נב] **דהא מזדבן ריש פורא בבי טבחא.** אבל ראש עבד ורגלו חמור אין דרך למכור הלכך [נג] לפלגיה זבויה לפלגיה אקדשיה: [נד] **ואין נידון בבבודו.** דקתני הוא והקדש שותפין בו ולא הוי כוליה דהקדש [נה]: **והא עבד דאיתיה בערכין.** כדקתני במתני' וקתני בהך ברייתא גבי עבד נמי הוא והקדש שותפין בו ואין נידון בבבודו: **אלא ל"ק.** הך ברייתא [נו] דקדשי מזבח דאמר ראש חמור אי עבד זה לדמי עולה אין נידון בבבודו דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדק הבית ניכוו וכי [נז] קאמרינן אנו דנידון בבבודו אפילו טומטום שנולד לדמיו בקדשי בדק הבית: **ספשוט קדושה בכולה.** הואיל וחזיא להקרבה:

תימכר

שיטה מקובצת

רש"י ד"ה משמנין כו' והכא משמנין גליון. וי"ל דמשמנין ד"ל שישומו מלאכתו ושיעור שיעבוד לזה יעבוד לזה ושניהם משתמשין בו מה שאין כן גבי הקדש דאין ההדיוט יכול להשתמש בו אבל שותפות בעלמא הוא דאית ליה ומוכרין אותו וחולקין דמיו או יאמר אחד לחבירו גוד אי אגוד. כך מצאתי בגליון ברש"י כ"י: **תוס' ד"ה ובמה פחות כו' וי"ל כו'.** וי"ב וכן תירץ הרא"ש וז"ל דהתם מיירי באומר ערך זכר סתם אבל ערך סתם נותן בפחות שבנקבה ע"כ: **ד"ה קרי ביה ערך בערכך.** גליון. שני יתורים הן אחד הכף ואחד הבית דמצי למכתב ערך וכתיב בערכך: וצ"ב וכן פי' הרא"ש ז"ל קרי ביה כף ע"כ: **ד"ה לומר שאין נידון.** דלפלגיה דרשי' דרשא אחריתי אבל מערך לא דרשי' מידי דלגופיה איצטריך. עכ"ל הרא"ש ז"ל: **בתד"ה לומר שאין נידון.** ונראה לפרש וכו'. נ"ב וכן תירץ הר"מ וז"ל כמפרש דמי כאומר להקדש ג' שקלים דאז ודאי אינו בהשג יד ולא דמי למערך לפלוני דהתם גזרת הכתוב היא שיהא נידון בהשג יד, אבל זה אינו מערך שדברה בו תורה אלא כאומר שלשה שקלים עלי דהתם ודאי אינו נידון בהשג יד, ע"כ בגליון: **ד"ה הוא והקדש כו' גבי מכירה שייך כו'.** והרא"ש ז"ל כתב וז"ל משמנין ביניהם פירש"י

מג א מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה כ:
מד ב מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ח:
מה ג מיי' פכ"ז מהל' מכירה הלכה ח ופ' בהגהות ומס"מ טוש"ע ח"מ סימן רכ סעיף יב:
מו ד מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ח:
מז ה מיי' פכ"ז מהל' מכירה הלכה ח ופ' בהגהות ומס"מ טוש"ע ח"מ סימן רכ סעיף יב:
מח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

מוסף רש"י

נדר בערכך. איתקש ערכין לדמים, ומעוות ומוכה שחין אינן בדמים ונודרין את אמיהם אבל לא נידרין, דאין שוין כלום (לעיל ב ב). ת"ל נפשות. כל שהוא נפש (שם). **הזכר זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס.** ה' ימיל קדרים (שבת קלז: בכורות מב. נדה כח:). **ואם נקבה.** דריש ואם ימיר (שבת שם ונדה שם). **תפשתה מרובה לא תפשתה.** כל מקום שמצא שני דרכים, אחד תופס מרובה ואחד תופס מועט, טוב לך לתפוס את המועט, שאפילו היה לך לתפוס את המרובה ותתפוס את המועט תפיסתך תפיסה, שיש בכלל המרובה המועט, אבל אם תתפוס המרובה ויהיה לך לתפוס המועט נמצא שתפסת אינו כדת (חגיגה יז). וכעי"ז בחולין קלח. (ארובה). שקול הוא ויבואו כולם. המדות שוות והי מיעייני מפקח, אי דרשת הא אינא דרשינא לאיך, הלכך יטולו שניהם (ובחיים ד:). שנידון בבבודו. אם תעריך דבר שאינו תלויה בו, כגון שאמר ערך ראשי עלי, נותן ערך אלם, דכתיב גבי ערכין בנערך נפשות, דנתר נפש אוצינן (לקמן יח.). אם אמר ערך אבר שאינו תלויה בו נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום שאין ערך כמוהו אינא נעשה. נידון בבבודו, האבר נידון לפי כבודו, אם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו (ב"מ קיד.).

שינויי נוסחאות

א) בערכך כתיב כל (ש"מ), ב) בערכך כתיב כל (ש"מ), ג) ערך סתם [וכ"ל לקמן] (ש"מ). ד) קרא למאי אתא אמר [ניתנה למה לי ממקן] (ש"מ). ה) תיפא דמי ממקן (ש"מ). ו) בדפו"ר ליתא מיפא כו, ז) אלא דאמר דמי (ש"מ). ח) אמר רבה לומר (ש"מ). ט) מיפוה של פרה ממקן (ש"מ). י) אפי' אמר ראש (ש"מ). יא) קנוס בקרא (ש"מ). יב) הוא שפחות בבערכין הוא ר' (ש"מ). יג) ל"ל בערכך. יד) בדפו"ר ראשי. טו) אלא ראשה ולא מכר אלא ראשה (ש"מ). טז) לפלוגי זבויה לפלוגי אקדשיה (ש"מ). יז) חמור ופרה ליתנהו בערכין וקתני דאין נדון (ש"מ). יח) דהקדש ה"נ טומטום ואנדרוגינוס כיון דאינם בערכין אינו נדון בבבודו. יט) בקדשי מזבח (ש"מ). כ) וכי קאמר אנן דנדון (ש"מ). כא) כ"ל דהתם באומר ערך דזכר והכא בסתם ערך, דזכר ונקבה הוא כ"ל (ש"מ וכ"ה בצ"ק). כב) דכ"ף דבערכך (צ"ק). כג) ומייתור דבית דריש (כ"ה בצ"ק) ואילו ערך לגופיה (ש"מ). כד) שקלים דמי ולא דמי לאומר ערכי עלי או ערך פלוני (ש"מ). כה) יודעין את שמותיו (ש"מ). כו) שאינו פחות מבן חדש וחייב ה' סלעים אפילו הכי נדון בהשג יד (ש"מ). כז) הכתוב הוא כיון שתלה הערך בנערך שידון [ותיבות גזירת הכתוב הוא ממקן] (ש"מ). כח) הבית אבל בערך סתם שלא תלה בשום אדם אין כאן גזירת הכתוב הס"ל (ש"מ). כט) שיך לישנא דמשמעין (ש"מ). ל) ס"ל ראש ס"ל הגוף דלא פשטה וגי' ס"ק הראש דליפשוט, לב) דפשטה. ס"ל דלא פשטא קדושה (ש"מ).

מסורת הש"ס

מ) [לעיל ב.], מא) [שבת קלו: נדה כח: כתובות מב.], מב) [תוגיגה יח. וש"ג], מג) [מזיר נח: ב"ק ג. זבחים ד:], מד) [לקמן יח. ב"מ קיד.], מה) [תוס' פ"ג ה"ז], מו) תמורה יא: קדושין ז. [מולין סט:], מז) [ויקרא כז],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
ויקרא כז ג
2. וְכָל עֶרְכֶּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל:
ויקרא כז כה
3. וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיְיָ וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:
ויקרא כז יא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו נידון בכבודו קמ"ל ל"ל מדמי: (ב) רש"י ד"ה כמפרש וכו' ויודע הוא זה שפחות שבערכין:

רבינו גרשום

לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים. שנדרים ויכול אדם לומר דמיו עלי: ת"ל והיה. מן הזכר מרבה היה לדמים שיהא בדמים ומן ערכך הזכר ואם נקבה ממעט ליה מערכין: [**תפשת מרובה לא תפשת.** דאימא מועט: **תפשת מועט תפשת.** דאפי' אי איכא מאן דאמר מרובה תפשת דיש בכלל המרובה מועט ולא סתר דברין]: **בהשג יד כתיב.** וכדאמרן לעיל: **ואלא קרא למה לי.** כיון דמן תפשת מועט שמעינן פחות שבערכין בערכך למה לי: **לומר שאינו נידון בהשג יד.** שאם אין לו אלא שקל שיתנהו ויהא פטור מכאן ואילך אלא חייב הוא בערך שלם משום דכמפרש שלשה שקלים דמי: [**ואימא דאמרי.** כו': **פשיטא.** דהא ערך סתם קאמר וראוי לידון בהשג יד: **מהו דתימא כו'** כדבעינן למימר לקמן דאיצטריך למנוול ולמוכה שחין: **והא אפיקתיה.** לנפשות להנך לאין לי אלא אחד שהעריך אחד כו' ולאשה שהעריכה כו'): **הנך לא צריכי קרא דשקול הוא.** (ויבואו כולם). כלומר דמתיהא דילפינן דאחד מערך [אחד] מן איש כי יפליא [בערכך] הני נמי שקולים למילף נמי מהתם דמה לי אחד שהעריך אחד או אחד שהעריך מאה. דכי היכי דאחד שהעריך אחד קדיש ערכו הכי נמי קדיש ערך מאה וכי היכי דאיש מעריך אף אשה מעריכה דהשוויה הכתוב אשה לאיש. ודבר שהנשמה תלויה בו נפיק מנפש ומת וגוסס נפקי מן והעמיד אייתר ליה נפשות למנוול ומוכה שחין: **לומר שנידון בבבודו של אבר.** שאם אמר דמי אבר אחד עלי נידון לפי חשיבות האבר אם הוא אבר שהנשמה תלויה בו נידון לפי כולו ואם לאו לא אמר כלום: **הוא והקדש שותפין בו.** כלומר הואיל וראשו הקדש והגוף שלו ואינו יכול לחלוק הראש מן הגוף שניהם שותפין בו ואינן יכולין למוכרו ולחלוקו דמיו מפני חלק הקדוש שהרי יש בו מעילה: **משמנין ביניהן.** הואיל וחולין הוא מוכרין אותו וחולקין דמיו אי יפה האחד חלק חברו: **אין לו לחקדש אלא ראשה.** הואיל ועשוי הוא למכור ראש של בהמה ולא הגוף בבית הקצבות: **ואין נידון בבבודו.** דלא הוי כוליה הקדש אע"ג דנשמה תלויה בו: **הא בקדשי מזבח כו'.** כלומר הא דאמר שניהן שותפין דאקדשיה [קודשן] מזבח: **והא דאקדשיה בקדושת בדק הבית נידון בבבודו** דהיינו דומיא דערכין דהוו קדושת בדק הבית: [נלעיל ב.], ג) [שבת קלו: נדה כח: כתובות מב.], ד) [מזיר נח: ב"ק ג. זבחים ד:], ה) [לקמן יח. ב"מ קיד.], ו) [תוס' פ"ג ה"ז], ז) תמורה יא: קדושין ז. [מולין סט:], ח) [ויקרא כז],

---

מ) [לעיל ב.], מא) [שבת קלו: נדה כח: כתובות מב.], מב) [תוגיגה יח. וש"ג], מג) [מזיר נח: ב"ק ג. זבחים ד:], מד) [לקמן יח. ב"מ קיד.], מה) [תוס' פ"ג ה"ז], מו) תמורה יא: קדושין ז. [מולין סט:], מז) [ויקרא כז],

הכל מעריכין פרק ראשון ערכין ה.

תימכר ט) **לצורכי עולה ודמיה חולין.** דהא לא מקדיש גופה: **חוץ מדמי אבר** י). שלא יקבל דמה כיון דנתפת ליה קדושת הגוף אינו רשאי למוכרה ואם מכרה אינה מכורה שהרי עולתו היא וכיון דלא נפקא לחולין דתמימה היא אין קדושה חלה על מעות האבר הלכך אינה מכורה. וא"ת נמצא לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו הא פרכינן (כ) פ"ק דתמורה (דף יא.): ומשנינן לה כגון דאמר הרי עלי עולה בחייה: **ואפילו נמ"ד כו'.** הכי אוקימנא בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא.): דלא פליגי ר"מ ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו כגון מן האמרכופה ולמטה: ה"ג **לא קשיא** ולא גרסי' **אלא: הא בקדושת הגוף.** הא דקתני פשטה קדושה בכולה כגון דאקדשה קדושת הגוף דאמר רחמנא בהמה זו אקריב עולה ובריתא דלעיל [ד:] דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה כגון דאקדשה לדמיס דאמר רחמנא בהמה זו עלי לדמי עולה דומיא דעבד וחמור דלא שייכא בהו קדושת הגוף להקריבה: **והא מר הוא דאמר.** בפ"ק דתמורה (דף יא.): הקדיש זכר איל דחזי לעולה ואקדשיה לדמי עולה קדוש קדושת הגוף והוא עצמו יקריב עולה דמיגו דנתפת ליה קדושת דמיס נתפת ליה קדושת הגוף הוא דאיל והוא חזי לגופיה ה"נ כי אמר רחמנא פרה לדמי עולה תיקדש (הוא) הוא דאיל והיא חזיא תפשוט קדושה בכולה: **הא דאקדיש כולה.** לדמיו קדוש קדושת הגוף דליכא אלא חד מיגו: **הא דאקדיש חד אבר.** כגון הכא דאמר רחמנא פרה לדמי עולה לא יב) אמרינן מיגו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה ומיגו דנתפת ליה קדושת דמיס נתפת ליה קדושת הגוף דתרי מיגו לא אמרינן יחד: **אבר נמי איבעויי איבעיא ליה למר.** בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא.): **הקדיש אבר לדמיו מהו.** שתקדש כל הבהמה לגופה מי אמרי' מיגו דקדיש חד אבר לדמי' קדיש לגופיה ומיגו דקדיש חד אבר קדשה כולה א"ל תרי מיגו לא אמרינן ואם בריתא דלא דהא קתני אין להקדש אלא ראשה ואוקמת לה בקדשי מזבח ודקאמר לדמי: **בשם.** דאיכא למימר דתיחות ליה קדושת הגוף דהא חזי להקריבה ובריתא דפשיטא ליה דלא קדשה כולה בבעל מום קא מיירי דומיא דעבד וחמור דלא חזו לגופייהו: **דמי ראשי למזבח** יג) **מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו.** ויהיב פלגא דמיס והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם וקא מיבעיא ליה ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרי' לא אשכחן.** גדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו א"ל לא אשכחן לגבי מזבח כו': **נידון בהשג יד.** גבי נדר ונדבה כי האי: **הקדיש שדה אחוזה.** לדמי עולה: **מהו.** היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה דהא פשיטא לן אי אקדשיה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דגזירת הכתוב הוא ואפילו היא שוה אלף זוז יד): **שדה אחוזה דמיפרקא.** דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית דאלכך כי פריס לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי או דלמא לא אשכחן בעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יא) לן דבעי רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יב) לן דבעי רבה יג)דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא יד) דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא טו)ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין יד או אין נידון בהשג יד דלמא לא אשכחן דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח טז) דמיפריק אלא בשויו תיקו בעי רב אשי יז)הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו תיקו: **מתני' יח)פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: גמ' ת"ר** יט)**המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר** כלום **במאי קמיפלגי** כ)**ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא** כא)**דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי** כב) **עלי נותן דמים כר"מ** כג)**פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע** כד)**שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי יכול תצא לחולין. כפליון.** שיפקה אותו אבר (חולין טט:). ת"ל יהיה. יהיה קדש הטוב אבר, וכיון דהטוב אבר הוי קדוש הו לא מצי למשחט הכא בהמה לשם חולין, אלא תמכר כולה חוץ מדמי אותו אבר שבה, דדמי אותו אבר לא נא יטול שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו (תמורה יא:). חוץ מדמי אותו אבר. ומנמנו לא יטול הדמים לפי שאינו שלו, ובתמורה (שם) פריך והא קמיימי אותו שקנאה עולה מחוסרת אבר, והוא היה המוייב עולה (חולין טט:). **לרבות את כולה.** דה"ל למיכתב כל אבר יתן ממנו לה' קדש, ומדכתיב יהיה ריבויא הוא דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהייינו מקצתה, יהיה קדש כולה (שם). מקדישא זכר. איל, לדמיו. שימכרנו ויביא בדמיו עולה (בכורות יד: תמורה יא:) **אם** אשה (תמורה יט:) ולהכי נקט רבא זכר, דבעולה איירי רבא ונקבה לא חזיא לעולה ולכך למיתר קדשה קדושת הגוף (שם יא:) אי: לסי נקט זכר לחזי לעולה משום דרוצה למיימר קרבן עולה מייתו (בכורות יד:). **קדוש קדושת הגוף.** הוא עצמו קדוש קדושת הגוף ויקרב עולה (שם) מיגו דנתפת ליה קדוש דמיס נתפת ליה קדושת הגוף, וכיון דאיהו נופיה חזי להקריבה קרב (תמורה יט:) ואינו יכול למוכרו הואיל והוא נופיה חזיא לעולה (שם יא:) מאחר שהקדישו והוא עצמו לאוי להקריבה אינו יוצא מידי מזבח (שבועות יא:). **המעריך פחות מבן חדש.** אמר על פחות מבן חדש ערכו עלי, והתורה לא נתנו לו ערך, דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מבן חדש וגו', ר"מ אומר נותן דמיו. כמה שהוא ממכר בשוק, דקסבר אין חדש מוציא שאין ערך לפחות מבן חדש ונמצר ואמר לשם דמים כל כלי אלא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך כלי זה עלי. ערך לא שייך גבי כלים אלא בחדש ונתן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה, נותן דמיו. כמו שהוא שוה, דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קלוד ונמצר ואמר לשם דמיס, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה (סנהדרין יד: טו:).

מוסף רש"י

יכול תצא לחולין. כפליון שיפקה אותו אבר (חולין טט:). ת"ל יהיה. יהיה קדש הטוב אבר, וכיון דהטוב אבר הוי קדוש הו לא מצי למשחט הכא בהמה לשם חולין, אלא תמכר כולה חוץ מדמי אותו אבר שבה, דדמי אותו אבר לא נא יטול שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו (תמורה יא:). חוץ מדמי אותו אבר. ומנמנו לא יטול הדמים לפי שאינו שלו, ובתמורה (שם) פריך והא קמיימי אותו שקנאה עולה מחוסרת אבר, והוא היה המוייב עולה (חולין טט:). **לרבות את כולה.** דה"ל למיכתב כל אבר יתן ממנו לה' קדש, ומדכתיב יהיה ריבויא הוא דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהייינו מקצתה, יהיה קדש כולה (שם). מקדישא זכר. איל, לדמיו. שימכרנו ויביא בדמיו עולה (בכורות יד: תמורה יא:) **אם** אשה (תמורה יט:) ולהכי נקט רבא זכר, דבעולה איירי רבא ונקבה לא חזיא לעולה ולכך למיתר קדשה קדושת הגוף (שם יא:) אי: לסי נקט זכר לחזי לעולה משום דרוצה למיימר קרבן עולה מייתו (בכורות יד:). **קדוש קדושת הגוף.** הוא עצמו קדוש קדושת הגוף ויקרב עולה (שם) מיגו דנתפת ליה קדוש דמיס נתפת ליה קדושת הגוף, וכיון דאיהו נופיה חזי להקריבה קרב (תמורה יט:) ואינו יכול למוכרו (בכורות יד:) הואיל והוא נופיה חזיא לעולה (שם יא:) מאחר שהקדישו והוא עצמו לאוי להקריבה אינו יוצא מידי מזבח (שבועות יא:). **המעריך פחות מבן חדש.** אמר על פחות מבן חדש ערכו עלי, והתורה לא נתנו לו ערך, דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מבן חדש וגו', ר"מ אומר נותן דמיו. כמה שהוא ממכר בשוק, דקסבר אין חדש מוציא שאין ערך לפחות מבן חדש ונמצר ואמר לשם דמים כל כלי אלא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך כלי זה עלי. ערך לא שייך גבי כלים אלא בחדש ונתן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה, נותן דמיו. כמו שהוא שוה, דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קלוד ונמצר ואמר לשם דמים, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה (סנהדרין יד: טו:).

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה בעי רבא כו' דלעיל. גליון. אח"ל בדמי ראשי לגבי מזבח דאינו נדון בכבודו משום דבהקדש לא אשכחן נידון בכבודו אבל ערכי עלי לגבי מזבח כיון שהזכיר לשון ערך נידון בכבודו או דלמא כל לגבי מזבח אינו נידון בכבודו ואת"ל כל לגבי מזבח אינו נידון בכבודו מקדיש שדה אחוזה למזבח מהו מי מדמינן פדיונה כמקדיש לבדק הבית או דלמא כל לגבי מזבח נפדה בשויה. הרא"ש ז"ל: וצ"ב דז"ל הרא"ש ז"ל ואפי' אם הוא אומר שיודע לא אזלינן בתר אמירתו אלא במה שחכמים דנין את לשונו ע"כ: **תוד"ה אדם וכו'. וכמה שאבר בלבו טעה.** אבל הכא פיו ולבו שוין אלא שהוציא דמים בלשון ערך וסברו שעולין לסגנון אחד. הרא"ש ז"ל:

נא ד מיי' שם הלכה יז: **נב** ה ו מיי' שם הל' יט: **נג** ז מיי' פ"א מהל' ערכין הלכה ט:

נד ח מיי' שם הלכה ג:

מט א ב מיי' פט"ו מהלכות מעה"ק הלכה ב:

נ ג מיי' פ"ה מהלכות ערכין הלכה יד:

נא ד מיי' שם הלכה יז: **נב** ה ו מיי' שם הל' יט: **נג** ז מיי' פ"א מהל' ערכין הלכה ט:

נד ח מיי' שם הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבַּן לַיְיָ כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיְיָ יִהְיֶה קֹדֶשׁ:

ויקרא כז ט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדה וכו' לא אמסמן קרבי למזבח: **(ב)** תוס' ד"ה ומה וכו' פרכינן לה פ"ק: **(ג)** ד"ה והא וכו' אלא יאמר אביי:

שינויי נוסחאות

א) ל"ל ורבי יהודה רבי יוסי וכן איתא ומוכרח בחולין סט:. **ב)** תיכא אלא נמתק (ש"מ). **ג)** דאמר הקדיש זכר (ש"מ). **ד)** איבעיא לך דבעי (ש"מ). **ה)** איבעיא לך דבעי (ש"מ). **ו)** הכתא דשמעתה לכא (ש"מ). **ז)** מזבח נדון בהשג יד מיקו [ותיבות דמיפריק אלא בשויו נמתק] (ש"מ). **ח)** כלי זה עלי נותן דמיה כר"מ (ש"מ). **ט)** לצריכי עולה ודמיה (ש"מ). **י)** אבר שבה אלא יקבל דמה דכיון דנתפת (ש"מ). **יא)** ענ"ך מ"ז. **יב)** לא קדישה בהמה כולה לגופה דהוו להו תרי מיגו דנימא דמיגו דנחית אבר לקדושת דמים נחית ליה נמי קדושת הגוף ומיגו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה ותרי מגו לא אמרינן הס"ד [ואסאר נמתק] (ש"מ). **יג)** למזבח מהו מי כו' פלגא דמיו וכו' (ש"מ). **יד)** זוז ואפילו אין שוה אלא דינר אי בעי למפריקא לא פריק לה אלא הכי הכא מאי מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה כו' [והד"ל] (ש"מ). **טו)** למזבח דמיפריק אלא (ש"מ). **טז)** מיכא זה נמתק (ש"מ). **יז)** ומנמה יכולה לחיות והא (ש"מ). **יח)** נ"ל דאמרינן, **יט)** לא צריכא דאמר הרי עלי חלה וכו' כל"ל (צ"ק), **כ)** ק"ק מ"ז וגורס הכל ד"ל, **לא)** דמי לאלו לגבי מזבח (ש"מ). **כא)** ומנמה שחשב בלבו טעה [מיכא שאמר נמתק]. (ש"מ).

רבינו גרשום

יכול תצא. שאר הבהמה לחולין: **בהוייתה תהא.** בקדושתה תהא: **חוץ מדמי אותו אבר שבה.** שהקדיש שדמיו יהא קדוש: **הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים.** אי אקדישה לראש בהמה בקדושת דמים למזבח שימכר ויקח בדמיו קרבן למזבח ודאי אין לו אלא ראשה דאפשר למכור הראש לבדו. אבל אי אקדישה קדושת הגוף [ליקרב הוא עצמו למזבח הואיל ואי אפשר לחלוק הראש מן הגוף] פשטה קדושה בכולה דאי אפשר לשחוט הראש לשם עולה והגוף לשם חולין דהא אין שוחטין חולין בעזרה: [**והא מר הוא דאמר.** רבא במסכת תמורה **הקדיש זכר לדמיו** שאמר דמי זכר זה עולה **קדוש קדושת הגוף** זכר עצמו קדוש הואיל וראוי למזבח הכא נמי הואיל

וראויה האי פרה לקדשי מזבח כיון דאקדשה קדושת דמים תהא קדושת מזבח ותפשוט קדושה בכולה: **הא דאקדשה כולה.** לקדושת דמים קדשה קדושת הגוף: **הא דאקדיש חד אבר.** לקדושת דמים לא קדיש קדושת הגוף: **מהו.** מי קדש קדושת דמים או קדושת הגוף דומיא דחמור דלא קרב למזבח: **דמי ראשי לגבי מזבח.** אין לך בעל מום לגבי מזבח יותר מאדם]: **מקמי דאשמעה להאי מתניתא.** ראש חמור: **נידון בכבודו.** דאבר ויהיב דמי כולה גופה לבדק הבית: **לא אשכחן.** דקדוש בערכין דאין נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן בעל מום לגבי מזבח דנידון בכבודו וכדתרצינן (התם) [הכא] בבעל מום דומיא דחמור: [**נידון בהשג יד.** כראמרן לעיל]: **נותן דמיו.** שוויו: [**האומר ערך כלי עלי.** דאין ערך לכלי מן התורה. נותן דמיו. **כר' מאיר** דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה: **פשיטא.** מאי דסבירא ליה בערך פחות מבן חדש סבירא ליה בערך כלי:

ימכר לצרכי עולה. וא"ת וכי לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו הא פרכינן (כ) פ"ק דתמורה (דף יא.): ומשני כגון דאמר הרי עלי עולה בחייה: **ואפילו נמ"ד כו'.** הכי אוקימנא בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא.): דלא פליגי ר"מ ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו כגון מן האמרכופה ולמטה: ה"ג **לא קשיא** ולא גרסי' **אלא: הא בקדושת הגוף.** הא דקתני פשטה קדושה בכולה כגון דאקדשה קדושת הגוף דאמר רחמנא בהמה זו אקריב עולה ובריתא דלעיל [ד:] דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה כגון דאקדשה לדמיס דאמר רחמנא בהמה זו עלי לדמי עולה דומיא דעבד וחמור דלא שייכא בהו קדושת הגוף להקריבה: **והא מר הוא דאמר.** בפ"ק דתמורה (דף יא.): הקדיש זכר איל דחזי לעולה ואקדשיה לדמי עולה קדוש קדושת הגוף והוא עצמו יקריב עולה דמיגו דנתפת ליה קדושת דמיס נתפת ליה קדושת הגוף הוא דאיל והוא חזי לגופיה ה"נ כי אמר רחמנא פרה לדמי עולה תיקדש (הוא) הוא דאיל והיא חזיא תפשוט קדושה בכולה: **הא דאקדיש חד אבר.** לדמיו קדוש קדושת הגוף דליכא אלא חד מיגו: **הא דאקדיש חד אבר.** כגון הכא דאמר רחמנא פרה לדמי עולה לא יב) אמרינן מיגו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה ומיגו דנתפת ליה קדושת דמיס נתפת ליה קדושת הגוף דתרי מיגו לא אמרינן יחד: **אבר נמי איבעויי איבעיא ליה למר.** בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא.): **הקדיש אבר לדמיו מהו.** שתקדש כל הבהמה לגופה מי אמרי' מיגו דקדיש חד אבר לדמי' קדיש לגופיה ומיגו דקדיש חד אבר קדשה כולה א"ל תרי מיגו לא אמרינן ואם בריתא דלא דהא קתני אין להקדש אלא ראשה ואוקמת לה בקדשי מזבח ודקאמר לדמי: **בשם.** דאיכא למימר דתיחות ליה קדושת הגוף דהא חזי להקריבה ובריתא דפשיטא ליה דלא קדשה כולה בבעל מום קא מיירי דומיא דעבד וחמור דלא חזו לגופייהו: **דמי ראשי למזבח** יג) **מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו.** ויהיב פלגא דמיס והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם וקא מיבעיא ליה ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרי' לא אשכחן.** גדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו א"ל לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו: **נידון בהשג יד.** גבי נדר ונדבה כי האי: **הקדיש שדה אחוזה.** לדמי עולה: **מהו.** היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה דהא פשיטא לן אי אקדשיה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דגזירת הכתוב הוא ואפילו היא שוה אלף זוז יד): **שדה אחוזה דמיפרקא.** דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית דאלכך כי פריס לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי או דלמא לא אשכחן בעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יא) לן דבעי רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יב) לן דבעי רבה יג)דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא יד) דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא טו)ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין יד או אין נידון בהשג יד דלמא לא אשכחן דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח יז) דמיפריק אלא בשויו תיקו בעי רב אשי יח)הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו תיקו: **מתני' יט)פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: גמ' ת"ר** כ)**המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר** כלום **במאי קמיפלגי** כא)**ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא** כב)**דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי** כג) **עלי נותן דמים כר"מ** כד)**פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע** כה)**שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי יכול תצא לחולין. כפליון.** שיפקה אותו אבר (חולין טט:). ת"ל יהיה. יהיה קדש הטוב אבר, וכיון דהטוב אבר הוי קדוש הו לא מצי למשחט הכא בהמה לשם חולין, אלא תמכר כולה חוץ מדמי אותו אבר שבה, דדמי אותו אבר לא נא יטול שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו (תמורה יא:). חוץ מדמי אותו אבר. ומנמנו לא יטול הדמים לפי שאינו שלו, ובתמורה (שם) פריך והא קמיימי אותו שקנאה עולה מחוסרת אבר, והוא היה המוייב עולה (חולין טט:). **לרבות את כולה.** דה"ל למיכתב כל אבר יתן ממנו לה' קדש, ומדכתיב יהיה ריבויא הוא דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהייינו מקצתה, יהיה קדש כולה (שם). מקדישא זכר. איל, לדמיו. שימכרנו ויביא בדמיו עולה (בכורות יד: תמורה יא:) **אם** אשה (תמורה יט:) ולהכי נקט רבא זכר, דבעולה איירי רבא ונקבה לא חזיא לעולה ולכך למיתר קדשה קדושת הגוף (שם יא:) אי: לסי נקט זכר לחזי לעולה משום דרוצה למיימר קרבן עולה מייתו (בכורות יד:). **קדוש קדושת הגוף.** הוא עצמו קדוש קדושת הגוף ויקרב עולה (שם) מיגו דנתפת ליה קדוש דמיס נתפת ליה קדושת הגוף, וכיון דאיהו נופיה חזי להקריבה קרב (תמורה יט:) ואינו יכול למוכרו (בכורות יד:) הואיל והוא נופיה חזיא לעולה (שם יא:) מאחר שהקדישו והוא עצמו לאוי להקריבה אינו יוצא מידי מזבח (שבועות יא:). **המעריך פחות מבן חדש.** אמר על פחות מבן חדש ערכו עלי, והתורה לא נתנו לו ערך, דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מבן חדש וגו', ר"מ אומר נותן דמיו. כמה שהוא ממכר בשוק, דקסבר אין חדש מוציא שאין ערך לפחות מבן חדש ונמצר ואמר לשם דמים כל כלי אלא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך כלי זה עלי. ערך לא שייך גבי כלים אלא בחדש ונתן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה, נותן דמיו. כמו שהוא שוה, דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קלוד ונמצר ואמר לשם דמים, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה (סנהדרין יד: טו:).

רגלה של זו עולה יכול תהא כולה עולה תלמוד לומר [1]**כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש ממנו קודש ולא כולה קודש יכול תצא לחולין ת"ל יהיה בהוייתה תהא הא כיצד** [א]**תמכר לצורכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר שבה דברי ר"מ** [ב] **רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אומרים מנין** [ג]**לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה תלמוד לומר כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש לרבות את כולה ואפילו למ"ד אין כולה עולה הני מילי דאקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו** [ד]**אבל דבר שהנשמה תלויה בו קדשה כולה** [ה] **(אלא) לא קשיא הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים והא מר הוא דאמר** [ו] [ז]**מקדישי זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף לא קשיא הא** [ח]**דאקדיש כולה הא דאקדיש חד אבר חד אבר נמי איבעויי איבעיא** [ט] **לן דבעי** [י]**רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא** [יא] **לן דבעי רבה** [יב]**דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא** [יג] **דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא** [יד]**ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין יד או אין נידון בהשג יד דלמא לא אשכחן דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח** [טו] **דמיפריק אלא בשויו תיקו בעי רב אשי** [טז]**הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו תיקו: מתני' [יז]פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: גמ' ת"ר** [יח]**המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר כלום במאי קמיפלגי** [יט]**ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא** [כ]**דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי** [כא] **עלי נותן דמים כר"מ** [כב]**פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע** [כג]**שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי**

מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו. ויהיב פלגא דמיס והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם וקא מיבעיא ליה ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרי' לא אשכחן.** גדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו א"ל לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו: **נידון בהשג יד.** גבי נדר ונדבה כי האי: **הקדיש שדה אחוזה.** לדמי עולה: **מהו.** היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה דהא פשיטא לן אי אקדשיה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דגזירת הכתוב הוא ואפילו היא שוה אלף זוז יד): **שדה אחוזה דמיפרקא.** דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית דאלכך כי פריס לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי או דלמא לא אשכחן בעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יא) לן דבעי רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יב) לן דבעי רבה יג)דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא יד) דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא טו)ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין יד או אין נידון בהשג יד דלמא לא אשכחן דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח יז) דמיפריק אלא בשויו תיקו בעי רב אשי יח)הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו תיקו: **מתני' יט)פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: גמ' ת"ר** כ)**המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר** כלום **במאי קמיפלגי** כא)**ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא** כב)**דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי** כג) **עלי נותן דמים כר"מ** כד)**פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע** כה)**שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי**

רגלה חזו לגופייהו: **דמי ראשי למזבח** יג) **מי נידון בכבודו או אין נידון בכבודו.** ויהיב פלגא דמיס והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם וקא מיבעיא ליה ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרי' לא אשכחן.** גדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו א"ל לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו: **נידון בהשג יד.** גבי נדר ונדבה כי האי: **הקדיש שדה אחוזה.** לדמי עולה: **מהו.** היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה דהא פשיטא לן אי אקדשיה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דגזירת הכתוב הוא ואפילו היא שוה אלף זוז יד): **שדה אחוזה דמיפרקא.** דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית דאלכך כי פריס לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי או דלמא לא אשכחן בעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יא) לן דבעי רבה הקדיש אבר לדמיו מהו כי איבעי לן בתם הכא בבעל מום דומיא דחמור בעל מום נמי איבעויי איבעיא יב) לן דבעי רבה יג)דמי ראשי לגבי מזבח מהו כי אבעיא לן מקמי דאשמעה להא מתניתא השתא יד) דשמעה הא מתניתא לא מיבעיא לן גופא בעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח מהו נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו לא אשכחן בדמים דאינו נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו תיקו בעי רבא טו)ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד לא אשכחן בערכין יד או אין נידון בהשג יד דלמא לא אשכחן דאין נידון בהשג יד או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח יז) דמיפריק אלא בשויו תיקו בעי רב אשי יח)הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח מהו מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפרקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו תיקו: **מתני' יט)פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך: גמ' ת"ר** כ)**המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים לא אמר** כלום **במאי קמיפלגי** כא)**ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה כמאן אזלא הא** כב)**דאמר רב גידל א"ר האומר ערך כלי** כג) **עלי נותן דמים כר"מ** כד)**פשיטא דכר"מ אתיא מהו דתימא אפילו כרבנן התם הוא דטעי סבר כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש איכא נמי לפחות מבן חודש אבל הכא דליכא למיטעי ודאי אדם יודע** כה)**שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים קמשמע לן ולרבי**

אבר לגבי מזבח **אבר** [טז] **אבר** [יז] **אבר** [יח] **אבר** [יט] **אבר** [כ] **אבר** [כא] **אבר** [כב] **אבר** [כג] **אבר** [כד] **אבר** [כה] **אבר** [כו] **אבר** [כז] **אבר** [כח] **אבר** [כט] **אבר** [ל] **אבר** [לא] **אבר** [לב] **אבר** [לג] **אבר** [לד] **אבר** [לה] **אבר** [לו] **אבר** [לז] **אבר** [לח] **אבר** [לט] **אבר** [מ] **אבר** [מא] **אבר** [מב] **אבר** [מג] **אבר** [מד] **אבר** [מה] **אבר** [מו] **אבר** [מז] **אבר** [מח] **אבר** [מט] **אבר** [נ] **אבר** [נא] **אבר** [נב] **אבר** [נג] **אבר** [נד] **אבר** [נה] **אבר** [נו] **אבר** [נז] **אבר** [נ

יבול לא יהו נערכין ת"ל איש. ואע"ג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי ואם אינו אינו עניין למעריך תנהו לענין נערך ואע"ג הא ממעטינן מאיש דהכא עובדי כוכבים גבי תמורה בפ"ק דתמורה (דף ג.) וי"ל דבפרק ב"ש במסכת זבחים (דף מה.) איכא דרשא אחריתי למעוטי עובדי כוכבים יא) דתמורה ועלה סמיך ולפינן ממעשר בהמה מוהה שאין קבועה לה זמן וישראל מייתו ועובדי כוכבים לא מייתו: **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו. ור"מ דיליף מייתו כסברא ליה קנא הן שון הוחיל ונערכין ואע"פ כ) שלא כ) מעריכין הכי נמי אית ליה למימר בעובדי כוכבים: **אלא** מעתה לא ימעלו בו. לרבי יהודה אלמא תניא אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו ואמאן תרמייה דהא ולאי כרבי מאיר לא מיתוקמא דהא קא נסיב להלכתיה אלא לכם ולנו אלמא דאין עובדי כוכבים מקדישין לבדק הבית כלל וכו' יהודה כג) מיהא לא כד) אתיא כה) דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר דהא ליתא דרבי מאיר לא סבר הכי טעמא דאם כן מנא ליה הלכתא דאין העובדי כוכבים מעריכין מקרא דלא לכם ולנו וע"ע כיון דלרבי מאיר אין עובדי כוכבים מתנדבין לבדק הבית היכי תנן זה וזה מודיס שנודרים הא עובדי כוכבים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר ולוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח דלכאורה מתני' דומיא דערכין דמיירי לבדק הבית טו) ומאן טוב לפרש דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא דלא לכם ולנו:

ולרבי מאיר למאי איצטריך מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם דגזר פחות מבן חודש אטו בן חודש אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא הכא ול"ש הכא כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר יוסף אמר רב ואמרי לה אמר רב ייבא בר יוסי אמר רב המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה כמאן כרבי מאיר הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב גידל אמר רב האומר ערך כלי יז) עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל בהמה דבת מיקדש היא איכא למימר דהכי קאמר אי אמינא יח) לה למרה מזבין לה ניהלי תיקדוש יט) לה מהשתא ואקרבה אבל דמי לא קאמר קמ"ל אמר יט) רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר הרי זו לא: **מתני'** כ)עובד כוכבים רבי מאיר אומר אנערך אבל לא מעריך רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך וזה וזה מודים בשנודרין ונידרין: **גמ'** ג)ת"ר בני ישראל מעריכין ואין) העובדי כוכבים מעריכין יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר 1איש דברי ר' מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר כא) נערך ולא מעריך מפני כב) שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין שהרי חרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר מדבר בנערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא טעמא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב 2לא לכם ולנו לבנות (את) בית כא) אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מחרש שוטה וקטן שאני חרש שוטה וקטן כב) דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוגינום דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית כג) אלהינו ורבי יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו כד)נגנו אלא מעתה לא ימעלו בו כה) דתנן כו) חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח כז)לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא גבי קדשי עובדי כוכבים כח)במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא דכתיב 3ויהי עם הארץ כט) מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות:

תנא

נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר איש אמר רבי יהודה וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינום מעריכין אבל לא נערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא טעמא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב 2לא לכם ולנו לבנות (את) בית כא) אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מחרש שוטה וקטן שאני חרש שוטה וקטן כב) דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוגינום דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית ט) אלהינו ורבי יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו כד)נגנו אלא מעתה לא ימעלו בו כה) דתנן כו) חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח כז)לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא גבי קדשי עובדי כוכבים כח)במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא דכתיב 3ויהי עם הארץ כט) מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות:

תנא

קדוש ונגנו דאסור בהנאה: **אלא מעתה.** הואיל ולאיבוד אזיל לא ימעלו בו דמיתסרי ט) מיהיא לא ניחייב קרבן מעילה דהא תנן (כ) חטאות המתות הני ט) חטאות דאמרי' בתמורה (כא:) ולד חטאת ותמורת חטאת כו': **ומעות ההולכות לים המלח.** דהוו כחטאת יז) שמתו בעליה דאזלא למיתה ואם נהנה אדם מהם אינו חייב קרבן דלא קריבא ליה מקדשי ה' (ויקרא ה) הואיל ולאיבוד אזלי: **ואילו גבי קדשי עובדי כוכבים תניא.** בשחיטת קדשים בפ' ב"ש (זבחים מה.): **במה דברים אמורים.** דאין מועלין בקדשי עובדי כוכבים היינו בקדשי מזבח דגמרינן משום דגמרינן (א) מעילה חטאת חטאת מתרומה מה תרומה אין מיתה אין נוהגת אלא בתרומת ישראל דבהדיא כתיב (ויקרא כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל: **אבל קדשי.** עובדי כוכבים של בדק הבית מועלין בהן. ומפרש התם (זבחים מה.) מאי טעמא דבי גמרה מעילה חטאת חטאת מתרומה דומיא דתרומה דקדושת הגוף אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה וטעם זה מלאתי מפורש בזבחים והוא עיקר שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי בקדשי מזבח דעובדי כוכבים אין מועלין בהם משום דמלינו חילוק בין קדשי מזבח דעובדי כוכבים לקדשי מזבח דישראל שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא כדאמרינן בשמעתא קמייתא דתמורה (דף ב:) אבל בקדשי בדק הבית דעובדי כוכבים לא מלינו חילוק הלכך מועלין בהן זה שמעתי וראשון עיקר. קתני מיהת מועלין בהן אלמא אינו נגנז מדשייכא ביה מעילה: **אלא אמר רבא.** ולאי לבדק הבית אתי וצימי עזרא היינו טעמא דשלחו יח) להם לא לכם ולנו: **משום רפיון ידים.** משום שלא היו מתכוונים לטובה אלא שיסמכו גם עליהם ושמעו לעצתם והם יאחזו הבנין עד שיסיגו את לב כורש שלא לבנותו:

בתחילה

ולרבי מאיר למאי איצטריך מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם דגזר פחות מבן חודש אטו בן חודש אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא הכא ול"ש הכא כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר יוסף אמר רב ואמרי לה אמר רב ייבא בר יוסי אמר רב המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה כמאן כרבי מאיר הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב גידל אמר רב האומר ערך כלי יז) עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל בהמה דבת מיקדש היא איכא למימר דהכי קאמר אי אמינא יח) לה למרה מזבין לה ניהלי תיקדוש יט) לה מהשתא ואקרבה אבל דמי לא קאמר קמ"ל אמר יט) רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר הרי זו לא: **מתני'** כ)עובד כוכבים רבי מאיר אומר אנערך אבל לא מעריך רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך וזה וזה מודים בשנודרין ונידרין: **גמ'** ג)ת"ר בני ישראל מעריכין ואין) העובדי כוכבים מעריכין יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר 1איש דברי ר' מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר כא) נערך ולא מעריך מפני כב) שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין שהרי חרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר מדבר בנערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא טעמא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב 2לא לכם ולנו לבנות (את) בית כא) אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מחרש שוטה וקטן שאני חרש שוטה וקטן כב) דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוגינום דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית ט) אלהינו ורבי יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו כד)נגנו אלא מעתה לא ימעלו בו כה) דתנן כו) חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח כז)לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא גבי קדשי עובדי כוכבים כח)במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא דכתיב 3ויהי עם הארץ כט) מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות:

תנא

מתני

מיהא איכא למאי איצטריך מהו דתימא

הכל מעריכין פרק ראשון ערכין

בתחילה. בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידיס מתכווניס: **בסוף.** לחזק את [יא] בדק לאין לומר רפיון ידיס מקבלין. ל"א בתחילה כשלא היתה אימתן של [יב] עובדי כוכביס עליהן אין מקבלין אבל בסוף מקבלין משום לאימה. ולא"ת הכנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידיס מתכווניס. ולא"ת שני היתה אימת העובדי כוכביס עליהן ובתחילתו יותר מסופו. ול"ת האי בתחילה נמי אמקדש דאשון קאמר ל"כ מאי מותיב ליה לקמן מוגגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני: **דבר המסויים.** שנראה בעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: **אמה בליא עורב.** להכי נקט אמה דאמרי' בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לבליא עורב שהיו מביאין מבלאות של ברזל אמה על אמה ובהן מסמרות גבוהין אמה קבועין ומחפין בהן ראש הגג של היכל לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. בליא לשון [יג] שמגרש את העורבין כמו [יד] כייל לידני כייל פרוחי דאמר במסכת נדה (דף יז. ע"ש) שהיה מגרש [טו] זבובין ממנו בשעת תשמיש משום גנייעות דאסור לשמש מטתו בפני כל חי. ל"א בליא עורב מונע העורבים כמו (תהלים מ) לא תבלא רחמיך: **ואגרת אל אסף שומר הפרדס** [טז] **וגו'.** והיינו בתחילת בנין וקשקיל בדק הבית מכורה: **דלא הדרא** [יז] **בה.** הוא"ל ותחילתו לטובה בתכוין שוב אינו חוזר: **מכריו.** של תבואת עצמו: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתים.** שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. ל"א שיראל אמר לי להפרישה ולאשון שמעתי: **טעונה גניזה.** ואסורה בהנאה דחיישינן שמא [יח] בלבו לשמיס לשם הקדש הילכך יגנז. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה כדתניא (בכורות דף נג.) אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו: **יגוד.** יתחוך מקום השם ויגנוז התחיכה וישתמש במותר ויבנו בבית הכנסת: **נשמיס.** להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה: **טעמא דשם כחוב עליה.** דמוכחא מילתא [יט] דבלבו לשמיס שהרי כתב עליה שמו של הקב"ה: **שם שלא במקומו אינו קדוש.** כלומר אינו קדוש שלא מקום השם ואותה תחיכה תיגנז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כתמיתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש ולאשון שמעתי והוא עיקר: **נשנוסה.** לגרכיו ולאחר זמן ישלם: **אבל לאחר.** להלוותה לחבירו לא דלעצמו איכא למימר על מנת כן היקלה לגדקה שאם יצטרך יטלנה וישלם אחרת אבל חבירו לא אסיק אדעתיה: **לא שנו.** דמותר לשנותה שלא דאמר שלא זו עלי לגדקה דכיון דאמר עלי וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה כדידיה דמי: **אבל אמר הרי זו.** ולא אמר עלי בעינא בעי למיתב: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון וקמה לה בדשותיה לענין תשלומין אבל אמר עלי דבלאו הכי מיחייב באחריות לא ישתמש: **אלא ל"ש.** ומותר: **לא נדר** (יא) **לגדקה.** דסתם נדר דמי עלי לב"ה: [כ] **בבל תאחר.** והכי משמע נדר הוא הלגדקה דקאי עליה בבל תאחר כנדר [כא] דקאמר בפרק קמא דר"ה (ו.) בפיך [דברים כג] זו לגדקה: **נשמעתא.** דהאומר אבל זו לגדקה כו': **אחון הכי מפגיעו לה.** דרב נחמן מותר לשנותה שמעתא דאמר ורבי אמי פירשה בין לעצמו בין לאחר ורבא הדר פירשה בין עלי בין הרי זו אבל בהדיא מתניתן [כב] כו' ופירושה כדרב נחמן: רבי

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים [כג] **הימנו ותניא אידך אין מקבלין א"ר אילא א"ר יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן** [א] **בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון** [ב] **אמה בליא עורב מתיב רב יוסף** [1] **ואיגרת אל אסף שומר הפרדס אשר למלך וגו' אמר ליה אביי:** [ג] **שאני מלכותא דלא הדרא ביה דאמר שמואל** [ד] **אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה: אמר רב יהודה אמר רב** [2] **עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי** [ה] **בדעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא** [ו] **בלבו לשמים מיתיבי** [ז] **עובד כוכבים שהתנדב קורה** [ח] **ושם כתוב עליה בודקין** [3] **אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא** [ט] **בלבו לשמים טעמא דשם כתוב עליה דבעיא גניזה הא אין שם כתוב עליה לא בעיא גניזה הוא הדין** [יא] **דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש** [יב] **דתנן** [יג] **היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה** [יד] **יגוד ויגנוז אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה** [טו] **האומר** [יא] **סלע זו לצדקה מותר לשנותה סבור מינה לעצמו אין לאחר לא איתמר אמר רב אמי אמר רבי יוחנן בין לעצמו בין לאחר אמר רבי זעירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר הרי זו בעינא בעי למיתבה מתקיף לה** [טז] **רבא אדרבה איפכא מיסתברא אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה אבל אמר עלי לא אלא** [יא] **לא שנא: תניא כוותיה דרבא נדר צדקה ואין הקדש צדקה מאי קאמר לא נדר** [יז] **ולא הקדש צדקה אלא לאו הכי קאמר צדקה** [יח] **הרי היא** [יט] [4] **בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה** [כ] **ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר אתון הכי מתניתו לה אנן הכי מתנינן לה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו: ת"ר** [יא] **סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה**

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו'. ולא"ת ולישני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דל"ל קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה [כג] דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [דשמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה: **הא** לבתחילה הא לבסוף. רש"י פי' לכתחילה שייך רפיון ידיס ולבסוף לא שייך רפיון ידיס ועוד פירש דבינו לכתחילה בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם ויערערו ומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסויים אין מקבלין פן יהיו לשם ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר ויתמה בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למימה לעיערור [כד]: **תני** חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית. והא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידיס כגון מן המלך דאם כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה:

כגון אמה בליא עורב. פי' הערוך [טו] זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני פחדו [כה] מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו בליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה [טו] דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה מיבעי ליה לשיורי באמת בליא עורב ומשני אמת בליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בנית ראשון וי"ל שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו: **מיתיבי** ואגרת אל אסף שומר הפרדס. והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורה לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורש היה וכמה קראי איכא גם כתיב ומה משמן [כו] אימריא [כז] וגו' וי"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה בגזירה כך וכיד ישעיה (ישעיה מה) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה [כח] מוטל עליהם שהיה מולך בכיפה בהא איכא למימה או לרפיון ידיס או לערעור כדפרישית: **אם** אמר בדעת ישראל הפרשתיה.

משמע דעובד כוכבים אינה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג.): והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי הוא ביכרא בפרק שני דקדושין (דף מא.): דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר: **יגוד** וישתמש במותר. משמע ע"י שיתתן הקורה ולא יהנה מאותה תחיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגרו מקום השם שאין לכתוב במקומו:

ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה. משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו [כט] לגותה: **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה. ולדוקא יחיד אבל בני העיר כדמשמע בגבא בתרא (דף ח.): ולשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ולדוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר האומנין (ב"מ דף עח.): מגבת פורים לפורים ומגבת אותה העיר לאותה העיר

מסורת הש"ס

(א) מו"ק ט. ע"ש [שבת ל. מגחות קו. מלות פ"ד מ"ן], (ב) [ב"ב ג.], (ג) ב"ב ג., (ד) תוספתא דמגילה פ"ב ה"י ע"ש, (ה) שבת סא.: [מס' סופרים פ"ה הלכה יג], (ו) תוספתא דמגילה פ"ב ה"ט ע"ש, (ז) תוספתא דמגילה פ"ב ה"טו, (ח) [ע' כל ב"ן], (ט) בממנות קו. מילולו כמו הכא אבל בשבת ל. ד"ש מבליא הגיטו זה בקונטרס, (י) (עזרא ו ט),

תורה אור השלם

1. וְאִגֶּרֶת אֶל אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֵּן לִי עֵצִים לְקֹרוֹת אֶת שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר לַבַּיִת וְלִחוֹמַת הָעִיר וְלַבַּיִת אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֵּן לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד אֱלֹהַי הַטּוֹבָה עָלָי: נחמיה ב ח
2. כִּי תִדֹּר נֶדֶר לֵיי אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים כג כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נדר ולא הקדש לגקה דסתם:

מוסף רש"י

אמה בליא עורב. טבלאות של אמה על אמה היו עושין וכן חדין בסכין סביבותיהם ומסמרין חדין בכוכן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלינח (שבת צ. וכעי"ז מנחות קז.) אי: הגג בלה מקלר למעלה עד בחמה ומחפין אותו שם בברזל ומסמרים כדי שלא יבנו העורבים עליו (מו"ק פ.). היה כתוב. שם, כי' יגוד. יקון מקום השם ויגנזו (שבת סא:).

רבינו גרשום

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה רוצה אני להתנדב אומרים לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין והיינו לבסוף: **אפי' מים ומלח.** דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין: **דבר המסויים.** שהוא נראה בבנין אין מקבלין (מהם) משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה בליא עורב כלומר או כל דכותיה דהוי דבר הנראה: **אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה.** אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים: **שאני מלכותא דלא הדרא בה.** מאחר דיהבה לא חיישינן שיבקש שיחזירום לו [דאמר שמואל וכו': **מכריו.** של עצמן]: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה.** שאני רוצה לעשות ממנה מה שישראל עושה תנתן לכהן: **שמא בלבו לשמים.** שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה [כגון] שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלה כהן: **ושם [הקדוש] כתוב עליה.** קודם לכן: **יגוד.** יקרע [מן הקורה מקום השם **וישתמש במותר** לצורך ביהכ"נ: **שמא בלבו לשמים.** כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה: **והא קמ"ל.** כלומר משום דיש איצטרך לאשמועינן דאית ביה רבותא] [**דשם שלא במקומו.** שלא במקום הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד [לא קדוש כדתנן כו']: **מותר לשנותה.** לללוותה לצרכיו ולפורעה לאחר זמן: **סבור מינה לעצמו** מותר לללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקדישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה: **לא שנו** דמותר לשנותה **אלא דאמר עלי** דכיון דנתחייב באחריותה ודאי פורעה: **כי היכי דליחייב באחריותה.** דהיינו הנאת הקדש: **אלא לא שנא.** דבין אמר עלי ובין אמר זו מותר לשנותה: **צדקה** הוי כנדר לעבור עליה בבל תאחר:

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ח:
סא ב מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טו [טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיי מד]:
סב ג ד מיי' פ"א מהל' ערכין הל' יא יב ופ"ח מהל' מתנות עניים הל' ח טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף ד:
סג ה מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הל"י טוש"ע יו"ד סי' רעו סעיף יג:
סד ו ז מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף ח:
ח [מיי' שם הל' ח טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיי ג]
סה ט מיי' שם הל"ה טוש"ע יו"ד סי' רנט סעיף ח:
סו י מיי' שם הל"ד טוש"ע שם [וכתב אלפס ר"ן פרק ד דף כ. ובנמ"ק פרק ג' דף קנח:]

שינויי נוסחאות

א) מקבלים אותה הימנו ומגיח אידך אין מקבלין אותה הימנו (ש"ס), ב) מ' אמר בדעת ישראל הפרשתיה כו'. (ש"ס), ג) שמא לבו לשמים (ש"ס), ד) קורה לבית הכנסת וסס (ש"ס), ה) שמא לבו לשמים (ש"ס), ו) קדוש דתניא היה (ש"ס), ז) גזיקם ערוך יגור, ח) מתקיף לה רבה אפכא מסתברא כל"ל (ש"ס), ט) לא נדר צדקה (ש"ס), י) היא נ"ל כנדר לבל תאחר וכו' (ש"ס), יא) בס"ל: לאחן את בדקיו אין לומר רפיון ידיס ומקבלין, יב) אימתן של אומות העולם בצ"ל (ש"ס), יג) לשון מגרש שמגרש (ש"ס), יד) באלי דידני באלי פרוחי (ש"ס), טו) מגרש הזבובים (ש"ס), טז) הפרלם אשר למלך אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה אשר לבית וסיימו (ש"ס), יז) הדרא ביה הוא"ל (ש"ס), יח) שמא לבו לשמים (ש"ס), יט) דלבו לשמים (ש"ס), כ) לבל תאחר (ש"ס), לא) כנדר כדקאמר בס"ק (ש"ס), לב) בהליא מתניתן כולי פירושה בדרב נחמן (ש"ס), לג) ליה ומדקאמר מקבלין ואין מקבלין דשמא לקדושה היא ואין מקבלין משמע דתרוייהו (ש"ס), לד) ולא לרפיון ידיס כיון שהוא מן המלך הס"ד ואח"כ מס"ל כגון אמה כו' והשאר יש למתוק (צ"ק), לה) נ"ל מטומאה דשמא אין קדושה בקדושה לשון ושמא כו' כך היא גירסת נ"ק, לו) ובני תורין ודברין ואימריא (ש"ס), לז) נ"ל מטיל, לח) לגותה ומשבאתה סו' לשנותה וללוותה והל"ל (צ"ק),

שיטה מקובצת

תנא חדא עובד כוכבים שהתנדב כו'. גלין. לא מצי לשנויי הא ר"מ והא ר' יהודה דלכאורה בנדר ונדבה איירי ולא בערכין ואפי' כי דחקית לאוקמי בערכין לא מתרצי דא"כ קדוש ואינו קדוש מבעי ליה דהא לר"מ אינו קדוש אלא ע"כ תרוייהו כר' יהודה ע"כ מצאתי בגליון רש"ל כת"י: **אי אמרת בדעת ישראל הפרשתיה.** לרבנן דאמרי עובד כוכבים איתיה בתרומת דנפשיה הויא תרומה כתרומת ישראל וחייבים עליה מיתה אבל לר' שמעון דבני ישראל מפרישים ולא העובדי כוכבים אין עליה אלא כדין טבל דצריך שיפריש הכהן ממנה תרומה ומעשר ולא קאמר תינתן לכהן אלא לאפוקי מסיפא דאמרינן יגנז: **ת"ר.** עי' תשובת הרשב"א סימן תר"ד ותר"ה: **משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה.** עיין בהשמטות בסוף המסכת: **תום' ד"ה תני כו' לליון מחוסף.** [פי' זה"ד צ"ל קודם ד"ה הא עכ"ה] ואינו מהתוס' והוא לשון (הר"י) [רש"י] בגליון [עיין לעיל ד"ה תני חדא עכ"ה]: **ד"ה יגוד כו'.** נ"ב וז"ל הר"י בגליון דשם שלא במקומו וכו', פ"ה אין מקדש רק מקום השם ואותה תחיכה תגנז, ל"א לא הוי במקומו רק על הנייר ושיכתוב הפסוק עם השם אבל שם בלבדו לא קדיש, ולפי פי' ראשון כשטועין וכותבין השם ומקלפו מעל הקלף אין לכתוב במקומו. עכ"ל הר"י בגליון:

העיר דוקא טז] ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לגורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי ובהאי טעמא יש לישב דאמרי' ברישא שור שנגח (ב"ק דף לו:) (חנן בישא) [הוה גברא] דתקע (לההוא גברא) [לחבריה דא"ל] הב ליה פלגא דזוזא אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ניתביה לעניים הדר אמר איזיל ואגרי ביה נפשאי אמר [ליה] רב יוסף כבר זכו בה עניים ויש לתמוה היאך היה יכול לחזור בו אפי' לא זכו בה עניים והאמרן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו נדקה אלא א"ל שהיה רוצה לנותה לנותה ולשנותה ולפורעה לאחר זמן וקא"ל רב יוסף שבאת לידו והוא גבאי ואסור לשנותה א"נ י"ל שהיה סבור דאפי' נדקה ליתא הואיל ולא תפסי בה יז] וקמ"ל רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם יח]:

יא) **עד** שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה. רבינו ברוך פירש מותר לשנותה ממש למצוה אחרת ואם נדר אדם סלע לנדקה לעניים יכול לעשות ממנו מצוה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי אבל ליגנא לשנותה לא משמע כן כך מצאתי כתוב בתוספות הר"ר משה מאוירא מכתיבת אחיו ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת דלעיל קאמר מותר לשנותה בין יט] הוא בין אחר היינו לנוותה ותו מדאמר והא רבי יגאי זיף משמע דלנוותה קאמר הילכך נראה לומר דלנוותה קאמר אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי אבל לנוותה קאמר ומשבאת ליד גבאי אסור לנוותה והא דקאמר פ"ק דב"ב (דף ח:) רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי היינו ברשות בני העיר אבל גבאי עצמו אסור ואומר ר"י דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהא לרבי צבור ויש ליזהר מלנוות מעות לנדקה העיר משבאתה ליד גבאי ואפי' ברשות הקהל נמי כיון שאין זה לורכי צבור.

כך מצאתי כתוב:

אילימא לדבר הרשות מאי אירא עובד כוכבים **אפילו ישראל** נמי. הכי נמי מצי למימר מאי אירא לא נתתקע שם בעליה אפי' נתתקע נמי יט] : **מנין** ליוצא ליהרג ואמר ערבי עלי שלא אמר כלום. ומשום דליתא בדמים ליכא למעוטי דהא איתרבו לעיל (דף ב.) מנוול ומוכה שחין: **כי** פליגי באם הויק. ובאם הקדיש לא פליגי שמיד שהקדיש חל הקדש ולא דמיא למלוה אבל יש להקשות אמאי לא פליגי באם נדר והערך וי"ל דנקט הזיק משום דקתני כ] חיוב בתשלומין (משום) [להזיק] משמע דלהזיק לחודיה פליגי ובנודר ומערך שמא יחול מיד כא] אבל גובה מן היורשין ונודר ומערך איצטריך דס"ד הואיל ואינו נידר ונערך נודר ומערך נמי אינו קמ"ל דנודר ומערך ומקדיש כשאר בני אדם:

מיתיבי

איני והא רבי יגאי יזיף ופרע שאני רבי יגאי דניחא להו לעניים דכמה כ] דמשהי (א) מעשי ומייתי להו ת"ר אישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה סבר רבי חייא בר אבא למימר לא שנא לדבר הרשות ולא שנא לדבר מצוה אמר ליה רב אמי הכי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר לשנותה מדאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עובד כוכבים בשהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע שם בעליה מותר לשנותה למאי אילימא לדבר הרשות מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי אלא לדבר מצוה וטעמא כ]דעובד כוכבים הוא דפעי אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי שעזרק טייעא כא אינדב שרגא לבי כנישתא דרב יהודה שנייה רחבא ואיקפד כב] רבא איכא דאמרי שנייה רבא ואיקפד רחבא וא"ד שנייה חזני דפומבדיתא ואיקפד רחבא ואיקפד רבה מאן דשנייה סבר דלא שכיח ומאן דאיקפד סבר זמנין דמקרי ואתי: **מתני'** כג]הנוסם והיוצא ליהרג כד]לא נידר ולא נערך כה]ר' חנינא בן עקביא אומר נערך כו] מפני שדמיו קצובין רבי יוסי אומר כז]נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב כח]: **גמ'** בשלמא נוסם לא נידר דלאו בר דמים הוא ולא נערך דלאו בר העמדה והערכה הוא אלא יוצא ליהרג בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא אלא לא נערך אמאי כט] לא ל]דתניא מנין היוצא ליהרג ואמר מ] ערכי עלי שלא אמר כלום ת"ל [1]כל חרם לא יפדה יכול אפילו קודם שנגמר דינו תלמוד לומר מן האדם ולא כל האדם ולרבי חנינא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין האי כל חרם מאי עביד ליה נ] לכדתניא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להם שנאמר [2]אם כופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן תלמוד לומר כל חרם לא יפדה אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה מנין תלמוד לומר כל חרם: רבי יוסי אומר נודר ומעריך כו': ותנא קמא מי קאמר דלא ט] אלא בנודר ומערך ומקדיש כ"ע לא פליגי כי פליגי באם הזיק תנא קמא סבר אם הזיק אינו חייב בתשלומין ורבי יוסי סבר אם הזיק חייב בתשלומין במאי קמיפלגי אמר רב יוסף פ] במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין ורבי יוסי סבר [3]מלוה על פה גובה מן היורשין נ] **רבא אמר** דס"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין והכא) במלוה נא] כתובה בתורה קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ורבי יוסי סבר ככתובה בשטר דמיא ואיכא דמתני לה אהא) היוצא ליהרג הוא שחבל באחרים חייב אחרים שחבלו בו פטורין רבי שמעון בן אלעזר אומר אף הוא אם חבל באחרים פטור שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין מכלל

רבי יגאי. גבאי הוה ויזיף מעות הצדקה לצורכו ופרע: **דכמה** יב] **דמשהי.** רבי יגאי דלית ליה זוזי למפרע ניחא להו לעניים: **דמעשה.** רבי יגאי לגיבורא ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים: **מנורה.** כמשמעה: **נר.** קרוישו"ל של כסף או של זהב: **מדאמר ר' אסי כו'.** כלומר מדנקט ר' אסי עובד כוכבים דפעי ולועק למה שניתם יג] ממה שנתתי מכלל דישראל דלא פעי שרי לשנויי לדבר מצוה דאי בישראל אסור ל"ל למנקט עובד כוכבים: **שלא נשתקע שם בעליה.** ממנה שעדיין אומרים זו היא מנורה נדבתו של פלוני עובד כוכבים: **אסור לשנותה.** דפעי: **ומאי.** קאמר ר' אסי דאסור לשנותה אילימא כו': **שעזרק.** עובד כוכבים היה: **לא שייא.** שעזרק במתא דליפעי שסוחר היה ומחזר בעיירות: **מתני' הנוסם והיוצא ליהרג כו'.** מפרש בגמרא טעמא: **ר"ח בן עקביא.** איזלא ליהרג פליג אבל בנוסם מודה דכתיב (ויקרא כז) והעמיד והערך אותו וגוסם לאו בר העמדה והערכה הוא טו]: **שדמיו קצובין.** בפרשת ערכין אבל יז] אנודר מודה דהא כגמכר בשוק בעי למשיימיה וזה אינו נמכר בשוק כלומר שאין אדם קונהו ויפסיד מעותיו: **נודר ומעריך כו'.** ובגמרא מפרש מאי קא אמר ר' יוסי למימר הא ת"ק לא אמר אינו נודר שאם אמר דמי פלוני עלי יפטר הא לא נידר קאמר: **גמ' אלא לא נערך אמאי לא.** הרי דמיו קצובין: **כל חרם לא יפדה.** מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון: **נומסין בידי שמים.** כגון האי דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת והך מיתה ליכא למימר בידי אדם דהא אמרי' בפ"ק דסנהדרין (טו:) מות יומת המכה רוצח הוא טז) על ראיתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על ראיתו שור: **שלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כגון מגדף ומקלל אביו ז] דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגגות: **מיתה קלות.** כלומר דקלות להך מילתא שניתנה שגגתן לכפרה כגון רוצח דשגגתו גולה ועובד ע"ז ומחלל שבת ובא על הערוה דשגגתו חטאת: **רוצי עצמא לא פליגי.** דודאי נדרו נדר והקדישו הקדש ומעריך את אחריס דהא בר דעה הוא: **מלוה על פה.** כגון זה שהזיק ולא עמד בדין על כך קודם למיתה (ט) : תשלומי נזק כתובין בתורה ומדאוריתא משעבד ליה בעל כרחיה: **ואיכא דמפני נה.** להא דרב יוסף ורבה: **חייב.** דבר דעה הוא: **פטורין.** דאין לו דמיס ועומד הוא ליחבל וכל הך טו) (ג) איכא ליהרג בדיני ישראל קאמר:

לחזרת

מסורת הש"ס

ה) [מולין קנג:], ב) [וספסמא פ"ל ה"ב], ג) [כתובות לז:], ד) כתובות לז:, ה) [לקמן כ. ב"ק קד:] ב"ב מב. קנ. קנה: בכורות מח: קדושין יג:, ו) [לקמן כ. קדושין כט: בכורות מח. מט:], ז) [וספסמא דב"ק פ"ט ה"ה], ח) [לעיל ד סוע"ל], ט) [במדבר לח], י) [וע"ע תוס' ב"ק לו: ד"ה יד], יא) שייך לע"ל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' מעשה ומייתי להו: (ב) רש"י ד"ה מלוה וכו' למיתה הס"ל ואמ"כ מ"מ מלוה כתובה בתורה משלומי נזק: (ג) ד"ה פטורין וכו' וכל הנ איצא ליהרג:

מוסף רש"י

שדמיו קצובין. כתוב לפי ענים, ולא דמי לאומר דמיו עלי, דדמיס אין לו אבל ערך יש לו (כתובות לז:). מלוה על פה אינו גובה מן היורשין. דשיעבודא לאו דאוריתא, וכ"ש מן הלקוחות, אבל מלוה בשטר הוא עצמו שיעבוד, לכתב ליה כל נכסי דאיתי לי אחתאין לשטרא דנן (קדושין יג:). לאו ככתובה בשטר דמיא. ואינו גובה ממשועבדים (קדושין כט:).

רבינו גרשום

והא ר' יגאי. דהוה גבאי יזיף לעצמו ופרע אע"ג דבאת לידו: **דבמה דמישתהי.** שאינו יכול לפורעה ואין בכיס צדקה מעשה לציבורא דליתבו ביה צדקה ומייתי להו לעניים יותר ממה שהוא חייב לכיס והוי הנאה לעניים ולבסוף היה פורעה אבל איניש אחרינא אסור לשנותה מאחר שבאת ליד גבאי: **מנורה.** פמוט: **לא שנא לדבר מצוה.** אפי' לפדיון שבויים: **עד שלא נשתקע שם בעליה.** שאם ישאל אדם נכרי מי הקדישה ואומרין זו מנורה של פלוני: **אפי' ישראל נמי.** כל זמן שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה: **ומעמא דעובד כוכבים.** כי לא נשתקע שמו ממנה דאסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דעובד כוכבים [מיפעא פעי] כשאינו רואה אותה צונעק ואומר היכן [היא] מנורה שהקדשתי: [שעזרק טייעא. גוי סוחר]: **שנייה רחבה.** לדבר מצוה קודם דנשתקע שם בעליה אסור לשנותה: **דהא לא שביה.** שהולך תדיר לסחורתו ולא חזי לה ולא פעי ודמי כמי שנשתקע שמו ממנה: **דומנין דמיקרי ואתי.** ולא חזי לה ופעי: [**דלאו בר העמדה והערכה.** שאינו יכול לעמוד שהוא כמת וכתיב והעמיד והערך]: **כל חרם לא יפדה.** כלומר כל שעומד ליהרג לא יפדה ערכו שאינו נערך: **ולר' חנינא דאמר נערך.** אפי' לאחר גמר דין: **לפי שדמיו קצובין.** בתורה לפי שנים שיש לו: **שנותנין ממון ומתכפר לחן.** שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים וסמיך ליה אם כופר יושת עליו אלמא אית להו פדיון לומתין בידי שמים: [**ת"ל כל חרם לא יפדה.** מי שעומד לחרם ליהרג אין לו פדיון]: **מיתות**

חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כמו מגדף ומכה אביו ואמו: **מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה.** כל שאר חייבי מיתות בית דין] ת"ל **כל חרם.** מרבה הני והני: [**ות"ק מי קאמר דלא.** מי קאמר דאינו נודר ומעריך ומקדיש: **אלא בהני לא פליגי אלא באם הויק פליגי**]: **מלוה על פה.** דנזקין הן כמלוה על פה דלא הוי כחוב גמור הכתוב בשטר): [**מלוה הכתובה בתורה** דנזק הכתוב בתורה: **ככתובה בשטר דמיא.** וגובה מן היורשין]: **ואיכא דמתני** להא דר' יוסף דאמר במלוה ע"פ גובה כו' אהא היוצא ליהרג: **שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד.** שהואיל ונגמר דינו ליהרג אין חוזרין ומביאין אותו לפני ב"ד בשביל שחבל לפי שאין מענין את דינו אלא מאחר שנגמר דינו ליהרג [לאלתר] יהרג משום צער בעלי חיים:

תורה אור השלם

1. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ויקרא כז כט
2. אם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: שמות כא ל

גליון הש"ם

גמ' אינדב שרגא. עי' ב"ב דף מ ע"ל תוס' ד"ה יתיב:

לעזי רש"י

קרוישו"ל. מנורה (של נר יחידי).

שינויי נוסחאות

א) דכמה דמשתהי מעשה ומייתי (ש"ס), ב) ואיקפד רבה איכא (ש"ס), ג) במשנה שבמשניות איתא מפני שדמיו קצובין אבל אינו נידר מפני שאין דמיו קצובין, קצובין אבל לא נידר מפני שאין דמיו קצובין (ש"ס), ד) מייב בתשלומין (ש"ס), ה) תיבת לא נמחק (ש"ס), ו) ל"ל ואמר אחד ערכו עלי כ"ל בכתובות, (ש"ס), ז) ליה מבעי ליה לכדתניא (ש"ס), ח) תיבת כל נמחק (ש"ס), ט) דלא ס"ל נודר ומעריך ומקדיש לא נידר קחני לא נערך קחני אלא (ש"ס), י) רבה אמר (ש"ס), יא) במלוה הכתובה בתורה קמיפלגי ת"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לאו כו' וי"ל סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה כו' (ש"ס), יב) דכמה דמשתהי (ש"ס), יג) בס"ל: מה., יד) ל"ל אנידר, טו) הגך יוצא ליהרג (ש"ס), טז) נ"ל דוקא מחוץ לעיר אסור כו' אבל לגורכי יז) וקא"ל (צ"ק), יח) לעצמו כן לאחר וכיון (צ"ק), יט) נמי אסור לשנותה לדבר הרשות (ש"ס), כ) חייב בתשלומין דמשמע אהזיק לחודיה (ש"ס), כא) מיד. נ"ל ונגבה מן היורשין ונודר ומעריך איצטריך דס"ל הואיל ואינו נידר ונערך נודר ומעריך נמי אינו קמ"ל דנודר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם, כב) נ"ל ולהכי וגי' ל"ק והכל),

שיטה מקובצת

מוהר. עי' רשב"א סי' תרי"ז: **כי פליגי באם הויק.** גלירן. וא"ת ואמאי לא קאמר דפליגי בנודר ומערך בפלוגתא דמלוה על פה וי"ל משום דר' יוסי הזכיר בדבריו חיוב תשלומין משמע דפליגי רבנן עליה אבל בנודר ומערך לא איירי מתני' בחיוב היורשין ואפילו ר' יוסי לא קאמר אלא בנודר ומערך וחל נדרו ונערכו ואם יוכל ישלם בחייו. לשון הרא"ש ז"ל:

ח) **לחזרם עמידם כ"ד.** שאין אתה יכול להחזירו לב"ד ולעמוד בדין על מה שחבב שאין מעניין את דינו: **מכלל דס"ק סבר כו'.** בתמיה: **והרגו.** השור הרג את המופר: **פטור.** בעל השור: **חייבין לשלם.** אלמא מלוה הכתובה בתורה כתובה בשטר דמיא וקשיא לאמלן לאוקי פלוגתייהו דרבי יוסי וס"ק דמתני' אלא הזיק [נ:] דל"ב קשיא שמעתא אשמעתא. ואיכא דמותיב הך תיובתא לר"ש בן אלעזר אבל פליאה בעיני היאך יכול להקשות הא ר"ש תנא הוא ופליג: **בשעמד בדין.** קודם שמת וחייבוהו לשלם לפיכך גובה מן היורשין דכיון דדינו חרוץ לשלם ה"ל כמלוה בשטר: **והא אני תנא מה וקברו.** השור בגוי כגון שהפיל עמו חולין יא) ואפ"ה חייבין יורשין: **והילכתא.** הא דקתני יורשין חייבין כגון דייתבי דייני אפומא דבירא וחייבוהו מיד לשלם: **מזין עליו.** זורקין בשבילו דם חטאתו ואשמו ולא הויא כחטאת שמתו בעליה כל זמן שלא נהרג: **חטא.** בשוגג באותה שעה שיצא ליהרג כגון שראה חלב וכשכור שומן הוא ואכלו: **אין נזקקין לו.** שיפרש קרבן ליקרב: **מפני שאין מענין אם דינו.** שימתינו מלהורגו עד יב) שישחטו הזבח ויזרק הדם שעיניו הדין הוא: **רישא נמי.** דקתני כשחטא קודם לכן מזין עליו הרי ממתינים לו עד שישחט ויזרק: **מתני' אין ממתינין לה עד שתלד.** אלא הורגין ולדה עמה דחד גופא הוא: **ישנה על המשבר.** קודם שנגמר דינה: **ממתינין לה עד שתלד.** דכיון דעקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא: **נהנין בשעריה.** ובגמ' יג) מפרש טעמא: **אסורה בהנאה.** דדקי"ל (פסחים דף כב:) ובעל השור נקי יד) כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה של כלום: **גמ' לרבות את הולד.** קס"ד משנייתא ליף מדה"ל למיכתב ומתו ואלא ידענא דאין ומתו יג) פחות משנים (א) : שנייתא מיותר לדרשה: **שניהן שוין.** הנולף והנולפת יהו בני עונשין אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול או הוא קטן דלגו בר עונשין והיא גדולה וכת עונשין אין הגדול נהרג: ומשני יד) אנו מגס ילפינן: טו) **לידי ניוול.** שאם יהא חיות בולד יצא לאחר מיתת אמו וניוול הוא: **נוחל.** אם נפלה לו ירושה בו ביום ובו ביום מת מנחילה לקרוביו מאביו: **ואמר רב ששת.** האי נוחל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו דל"ג לא אתיליד איהו הוו ירתי קרוביו נכסי אביו היכא דאין בניה: **אלא נוחל בנכסי אמו.** אם מתה בו ביום ואפי' הוא מת בו ביום נוחל נכסי אמו ומנחילן מכאן לאחיו מאביו שאין בני אמו דאי הוא הוו ירתי לה קרוביה ולא אמרינא נפל הוא ואינו בן נחלה: **אבל עובר.** אם מתה מעוברת לא ירתי לה קרוביה העובר דהוא מת בריאה: ומשני ה"מ. דהוא מייתי בריאה לגבי מיתה כשהיא מתה מיתת עצמה: ופרכינן וגבי מיתה מי מייתי הוא בריאה והא הוה עובדא ופרכים לאחר מיתת אמו: **הנעלה.** אם חותכין אותה מפרכסת החתיכה ואע"פ שאין בה חיות: **ומקרעין אם לריאה.** דזימנין דמיקרי דהיא מייתא בריאה: מחתך

מכלל דתנא קמא סבר ניתן לחזרת עמידת ב"ד א"ר יוסף במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר ז) מלוה על פה גובה מן היורשין ור"ש בן אלעזר סבר אינו גובה מן היורשין רבה אמר דב"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין והכא ח) במלוה הכתובה בתורה ט) ככתובה בשטר קמיפלגי תנא קמא סבר ככתובה בשטר דמיא ור' שמעון בן אלעזר סבר לאו ככתובה בשטר דמיא מיתיבי י) החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם דמי שור לבעליו א"ר אילא אמר רב כשעמד בדין והא הרגו קתני אמר רב אדא בר אהבה כשעשאו טריפה והאמר רב נחמן תני כ) חגא מת וקברו ל) והילכתא דייתבי דייני אפומא דבירא תנו רבנן היוצא ליהרג מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו חטא באותה שעה אין נזקקין לו מאי טעמא א"ר יוסף מפני שאין מענין את דינו א"ל אביי אי הכי אפילו רישא נמי כגון שהיה זבחו זבוח באותה שעה אבל אין זבחו זבוח כ) מאי לא אדתני חטא באותה שעה אין נזקקין לו ליפלוג וליתני בדידה בד"א שהיה זבח זבוח באותה שעה אבל אין זבח זבוח לא ה"נ קאמר בד"א כ שהיה זבח זבוח באותה שעה אבל אין זבח זבוח נעשה כמי שחטא באותה שעה ואין נזקקין לו: **מתני'** נ) האשה שיצאה ליהרג מ) אין ממתינין לה עד שתלד ישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד האשה שנהרגה נהנין בשערה ס) בהמה שנהרגה אסורה בהנאה: **גמ'** פשיטא גופה היא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב ע) כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא ליפסדיה מיניה קמ"ל פ) ואימא ה"נ אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן אמר קרא ב) ומתו גם שניהם לרבות את הוולד והאי מיבעי ליה צ) עד שיהו שניהן שוין דברי רבי יאשיה כי ק) קאמרת מגם: ישבה על המשבר וכו': מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא: אמר רב יהודה אמר שמואל האשה ר) היוצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה כדי שלא תבא לידי ניוול למימרא דהיא קדמה ומתה ברישא והא קיימא לן דוולד מיית ברישא ש) דתנן ת) תינוק בן ב) יומו נוחל ומנחיל ת) ואמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית ברישא ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב הני מילי לגבי מיתה ק) איידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך פ) להו לסימנין אבל נהרגה היא מתה ברישא והא הוה עובדא ופרכים עד תלת פרכוסי ט) ר) מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכסת א"ר נחמן אמר שמואל ר) האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ר) ומקרעים את כריסה ומוציאין את הוולד פשיטא מאי עביד מיתיבי בור ברה"ר. לרבה פריך דאמר לעיל מלוה הכתובה בתורה ללו ככתובה בשטר דמיא וכן ט) העתיק ר"ת בספרו ומצי למפרך לרב יוסף דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאוריתא אלא מ) פירש בדברי יותר: **אמר** רב אילא א"ר בשעמד בדין. לאו משום קושיא דרבה משני רב הכי שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה אלא משום דפרכינן ליה מייניה בפרק גט פשוט (נ"ב דף קעה:) דאמר התם דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין ולגבי משני:

דיתבי דייני **אפומא דבירא.** ומ"מ מיתיבי למימר מת וקברו דס"ד דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין דף יט.) קמ"ל דשפיר עמד עליה:

מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו. דאין חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו אבל עולתו קריבה: **ישבה** על המשבר כו'. פרש"י קודם שנגמר דינה ולית לן דאיזלא ליהרג קאי וכל היוצא ליהרג לאחר גמר דין כדמשמע בכל הנהו דמדכר לעיל במתני' בשמעתין וכן משמע בפ' כל הגט (גיטין דף כח:) דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג והיינו טעמא דרישא דאין ממתינין משום עיוני הדין יח) (כלל) כדמשמע פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה.) דליכא עיוני הדין אלא לאחר גמר דין מדקאמר היכי ליעביד לדייניה במעלי שבתא ולגמר דייניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא ממלא אתה מענה את דינו וכו' וכי קאמר ליגמר דייניה בחד בשבתא קאמר מנשו לטעמייהו ולעיניו לא מיישין:

הדרן עלך הכל מעריכין

שינויי נוסחאות

א) תיבות ככתובה בשטר נמחק (וש"ם), ב) שם הגילסא מגא (גליון). מני רב מגא מת וקבור. ס"א כגון דיתבי כו' (וש"ם), ג) זבוח באותה שעה מאי (וש"ם), ד) קאמר יעב"ץ, ה) בן יום אחד (וש"ם), ו) ומנחיל והוינן בה נוחל ממאן מאבוה ומנחיל למאן לאחי דאבוה אי בעו מיניה ליירת אי בעו מאבוה ליירתו! ואמר רב (וש"ם), ז) דאידי דוולד (וש"ם), ח) ומתמך ליה לסימנין ברישא אבל נהרגה היא מתה בריסא. והוא מיית ברישא והא (וש"ם), ט) פרכוסי אמר מר בר רב אשי מילי (וש"ם), י) סכין וקורעין את (וש"ם), יא) מוליא ונקבר בה החופר ואפ"ה (וש"ם), יב) עד שיחטו הזבח כל"ל (וש"ם), יג) פחות משנים ושייסב כל"ל והל"ל (וש"ם), יד) אין מגס ילפינן וכו' כל"ל (וש"ם), טו) ילפינן הס"ד ומה"ד בית הריון, בית הרחם הס"ד ומה"ד לידי (וש"ם), טז) וכן הגיה ר"ש (וש"ם), יז) אלא הוא פיכס (וש"ם), יח) ר"ל משום עיוני הדין אבל קודם גמר דין ליכא עיוני הדין כלל כדמשמע כו' (צ"ק),

רבינו גרשום

[**אמר רב יוסף בבלות כו'**]: **והרגו פטור.** בעל השור שלא היה לו לחפור ברשות הרבים: **אלא שאם מת.** גם השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם וקשיא למ"ד מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא: [**אמר ר' אילא.** לעולם לאו ככתובה בשטר דמיא אלא משום הכי חייבין יורשין בשעמד בעל הבור בדין ונתחייב קודם שמת: הילכתא יורשין חייבין]: **והא תרגו קתני.** דלא הוה ליה שהות למיקם בדין: **שעשאו.** שור לבעל הבור טרפה וקם בדין והדר מית: **והא תני רב חגא** וקברו. שקברו שור בבפילתו לבעל הבור שהפיל עליו אדמה ומתו שניהם באותה אדמה ונקברו דאי אפשר לו לעמוד בדין: לעולם לאו ככתובה בשטר והכא אמאי יורשין חייבין כגון **דיתבי כי דינא אפומא דבירא** וחייבוהו קודם שתצא נשמתו לאלתר: **מזין עליו.** למזבח: **מדם חטאתו.** שאם חטא קודם לכן והפריש קרבן ואח"כ נגמר דינו מזין עליו מדם חטאתו קודם שיהרג כדי שיתכפר על אותו חטא: [**חטא באותה שעה** שיוצא ליהרג: **אין נזקקין לו** לעכבו עד שיפריש חטאתו. שאין מענין דינו עד שישחט ויזרק: **זבח זבוח.** חטאתו: **האשה.** מעוברת היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד אלא ממיתין אותה עם ולדה דעובר כגופה הוא: **ממונא דבעל הוא.** הוולדות]: **עד שיהו שניהן שוין.** מזידין. {אבל אם אחד מהן שוגג} או אם היתה היא ילדה והוא גדול או איפכא אינו נהרג: ההוא משנייתם נפקא. כי קא מרבינן לוולד מגם: {**כיון דעקר.** לצאת}: **שלא תבוא לידי ניוול.** שאם היה העובר חי לאחר מיתת אמו היה מפרכס ויוצא והיתה שופעת דם [מאותו מקום] ותתנול בפני הכל הילכך מכין אותה בבטן כנגד הוולד: {**תינוק בן יום אחד.** שמתה אמו כשילדתו והתינוק מת למחר: **נוחל ומנחיל.** **נוחל בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב.** שאם הוא מאם אחת ואחיו מאם אחרת וירש הוא מאמו נכסים מנחיל לאחין מן האב דאחין מן האב יורשין זה את זה: **אבל עובר לא.** כלומר שמתה אמו ולא נולד אין אחין נוחלין נחלת אמו **דהוא מיית ברישא** בבטן אמו קודם אמו **ואין הבן יורש את אמו בקבר** מאחר שמת קודם אמו להנחיל לאחין מן האב אלמא דעובר מיית ברישא דאי איהי מתה ברישא ליירתה ולירתינהו לאחיו]: **טיפתא דמלאך המות.** טיפה של מדה: **ופירכס תלתא פירכוסי.** ניענע עצמו ג' פעמים העובר אחר שמתה אמו: **והוא פירכוס.** לאו פירכוס דאית ביה חיות הוא אלא הוי כזנב הלטאה שמפרכסת אחר שנחתך הזנב ממנה מפרכס הזנב:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִצְאוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:
שמות כא כב
2. כִּי יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְּעֻלַת בַּעַל וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל:
דברים כב כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לרבות וכו' פחות משנים ופריך שייסב כל"ל והל"ל:

גליון הש"ס

גמ' והילכתא דייתבי. כעין זה בב"מ ד' ט ע"ב והלכתא בכפוף: מתני' אין ממתינין. ע' סוטה דף כו ע"ל תוס' ד"ה מעוברת:

מוסף רש"י

כשעמד בדין. דמעשה ב"ד בקרקע (רשב"ם ב"ב קעה:). **כשעשאו טריפה.** שעשאו השור טריפה ועמד בדין קודם שיאסר בשמתו ולא מת (שם). **מת וקברו.** השור דמפז וקברו כמנן קרקעות הכור (שם). **אפומא דבירא.** לפני מושו (שם). **נוחל בנכסי האם.** אם מתה אמו ביום שנולד, הרי הוא יורשה וכשמת הוא באין אמיו מאביו ויורשין הימנו נכסי אמו, דאי לאו איהו הוו שקלי ליה קרובי האם, דכן נוחל את אמו אבל האם אינה נוחלת את בנה, ולא שכן קרובי האם שאין נוחלין אותו, דכתיב (במדבר ה) למשפחותם לבית אבותם, משפחת האם אינה קרויה משפחה (נדה מד.). **אזנב הלטאה דמפרכסת.** כלומר לאע"פ שמפרכסת אין זה חיות, שהרי זנב הלטאה מוחך אותה לגמרי והיא מפרכסת, מימות הזנב מפרכס (חולין בא.).

שיטה מקובצת

ישבה על המשבר. פרש"י קודם גמר דין ולא נהירא דאיוצאת ליהרג קאי ויוצאת ליהרג הייינו אחר גמר דין כדמוכח בגיטין בפ' כל הגט (כח:) דתנן עיר שהקיפוה כרקום וספינה המטורפת בים והיוצא ליהרג וכו' אבל עיר שכבשה כרקום וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג נותנין עליהם חומרי חיים וכו' ועוד קשה לי נפלוש בדידיה (בלא) בישבה על המשבר בין קודם גמר דין ובין לאחר גמר דין ומסתבר דקרא דומתו גם שניהם אית לן לאוקמי בגמר דינה למיתה דקודם גמר דין למה נפסיד ממון הבעל כיון דאפשר לשהויי וליכא עיוני הדין הילכך אחר גמר דין אייתי ראפ' הכי כיון דנעקר ממנה גופא אחרינא הוא ולא קטליגן ליה. ולקשה מתתני' דאהלות (פ"א מ"ו) ומייתי לה בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין עב:) אשה המקשה לילד מתחכין עובר שבמעיה ומרציאין אותו אבר אבר מפני שחייה קודמין לחייו יצא ראשו אין נוגעין בו, אלמא כל זמן שלא הוציא ראשו מותר להרגו דר"ל דלעולם מותר להרגו והא דמתתני' לה משום ממונא דבעל ואף בלא נעקר נמי הוה אמרינן דממתינין לה משום ממונא דבעל אי לאו קרא דומתו גם שניהם ומיהו קשה כיון דמותר להורגו אמאי מחללין עליו את השבת כדאמרי' בשמעתין אמר רבא לא נצרכא אלא להביא סכין דרך ר"ה, הילכך נראה דחשיב כספק פיקוח נפשות ומחללין עליו את השבת, וכן במתניתין ממתינין לה כיון דספק נפשות הוא אסור להורגו ובמתני' דאהלות דוחין ספק נפש מפני נפש ודאי ומצילין את אמו במיתתו והכי אמרי' בגוסס לר"י בן בתירא בפרק (בן סורר ומורה) [הנשרפין] (סנהדרין עח). דגוסס בידי אדם ההורגו פטור ומחללין עליו את השבת עכ"ל הרא"ש ז"ל ובתוס': **עד שיהיו שניהם שוין.** פ"ה היא קטנה כו' ור"ת פי' לאפוקי גדול שבא על קטנה מאורסה כדאמר בכתובות (כט.) לר"מ נערה ולא קטנה ובעי [מיניה ר' יעקב בר אדא מרב (בסנהדרין סו:)] לר"מ מסקילה ממעיט ליה כלומר שאין הבועל בסקילה אבל חנק חייב או דילמא לגמרי ממעיט ליה ועלה קא מייתי עד שיהיו שניהם שוין [במיתה אחת] אבל בעל קטנה מאורסה שאם היתה נערה דינה בסקילה לא נידונינו בחנק: **הני מילי לגבי מיתה.** גליון. והיינו דאמרי' בבהמה המקשה (חולין עד.) השוחט את בהמה ומצא בה בן ט' חי דכיון דנשחטה האם אפשר שלא מת אבל קשה מהא דאמרי' בשלהי פ"ב דחולין (דף לח:) גבי יוצא דופן דתמה אמו והדר ילידתיה הא אמרי' כו', הרא"ש ז"ל. ועי' (בנדה) בפ' יוצא דופן בתוס' דף מד (ע"א ד"ה איהו) ובפ' מי שמת (בב"ב) דף קמב

(ע"ב ד"ה דהוא): **רש"י מה"א אבל עובר.** ברישא וכשמתה היא לא נפלו הנכסים לו דהוי כמי שהוא בקבר ואין יורש את אמו לאחר שמת הוא קודם להנחיל לאחיו כן מאב מכוחו אלמא מדעובר אינו מנחיל מכלל דהוא מיית ברישא: **ד"ה ומקרעין.** ברישא וליכא למפרך מהא דאמרי' לעיל דעובר מת בהדי אמו דטעמא מאי דכל זמן שהעובר במעי אמו זן העובר ע"י האם כדאמרי' במס' נדה (ל:) דסתום הפתוח ופתוח הסתום ומיד כשמלאך המות מטיל לתוך פה האם הולכת הטיפה בתוך מעי העובר ואיידי דזוטר חיותיה מית ברישא אבל יושבת על המשבר כבר נעקר העובר במעיה ופתוח הפתוח וסתום הסתום ואינו זן מאותה שעה על ידי האם ולא מת ע"י האם דהטיפה אינה מזקת שהרי כבר נסתם אותו הפתח כך משמעתי. כך מצאתי ונראה לרבי יפה עכ"מ: **תוס' ד"ה מיתיבי כו' ומצי נמי.** וי"ב לשון הרא"ש ז"ל וה"ה דלרב יוסף נמי מצי פריך מדקרי ליה מלוה ע"פ לכולי עלמא אלמא לאו ככתובה בשטר דמיא, אלא משום דלא קאמר בהדיא לאו ככתובה בשטר דאמר רבה: **ד"ה דייתבי דייני.** ג) נ"ב וז"ל הרא"ש ז"ל וקשה דלמה ליה למיתני מת וקברו כיון דאיירי דעמד בדין מאי נפקא מינה אם מת אח"כ, וי"ל דלרבותא נקטיה דאע"פ שהוא קרוב למות קרינן ביה יבא בעל השור וכו' ע"כ:

ע) [לעיל ו: וש"נ], ב) [לעיל ו: וש"נ], ג) [נ"ב קעה:], ד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], ה) [קדושין י. סנהדרין סו:], ו) נ"ב קמב. נדה מד., ז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], ח) [שיך לדף ו:], ט) [ע"ב], י) [שמות כא], יא) [ע"ב], יב) [לעיל ו: וש"נ], יג) [נ"ב קעה:], יד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], טו) [קדושין י. סנהדרין סו:], טז) נ"ב קמב. נדה מד., יז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], יח) [שיך לדף ו:], יט) [ע"ב], כ) [שמות כא], כא) [ע"ב], כב) א מיי' פי"ג מהל' מזקי ממון הל' כב [טוש"ע חו"מ סי' תי סעי' לח]: כג) ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ו פ"ג מהל' שגגות הל"א:
כד) ג מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ד:
כה) ד מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה כב:
כו) ה מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל"ד:
כז) ו מיי' פ"ח מהל' נחלות הל"ב:
כח) ז מיי' פ"ח מהל' נחלות הל"א: כט) ח מיי' פ"ח מהל' נחלות וכמ"מ ומל"מ סמג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רטו סעיף ה:
ל) ט מיי' פי"ב מהל' שבת הלכה טו טוש"ע או"ח סי' שלז סעי' ה:

תוספות

מיתיבי בור ברה"ר. לרבה פריך דאמר לעיל מלוה הכתובה בתורה ללו ככתובה בשטר דמיא וכן [ט] העתיק ר"ת בספרו ומצי נמי למפרך לרב יוסף דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאוריתא אלא [י] פירש בדברי יותר: **אמר** רב אילא א"ר בשעמד בדין. לאו משום קושיא דרבה משני רב הכי שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה אלא משום דפרכינן ליה מייניה בפרק גט פשוט (נ"ב דף קעה:) דאמר התם דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין ולגבי משני:

דיתבי דייני **אפומא דבירא.** ומ"מ מיתיבי למימר מת וקברו דס"ד דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין דף יט.) קמ"ל דשפיר עמד עליה:

מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו. דאין חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו אבל עולתו קריבה: **ישבה** על המשבר כו'. פרש"י קודם שנגמר דינה ולית לן דאיזלא ליהרג קאי וכל היוצא ליהרג לאחר גמר דין כדמשמע בכל הנהו דמדכר לעיל במתני' בשמעתין וכן משמע בפ' כל הגט (גיטין דף כח:) דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג והיינו טעמא דרישא דאין ממתינין משום עיוני הדין יח) (כלל) כדמשמע פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה.) דליכא עיוני הדין אלא לאחר גמר דין מדקאמר היכי ליעביד לדייניה במעלי שבתא ולגמר דייניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא ממלא אתה מענה את דינו וכו' וכי קאמר ליגמר דייניה בחד בשבתא קאמר מנשו לטעמייהו ולעיניו לא מיישין:

הדרן עלך הכל מעריכין

מתיתין לה עד שתלד ישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד האשה שנהרגה נהנין בשערה ד) בהמה שנהרגה אסורה בהנאה: **גמ'** פשיטא גופה היא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב ה) כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא ליפסדיה מיניה קמ"ל ו) ואימא ה"נ אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן אמר קרא ב) ומתו גם שניהם לרבות את הוולד והאי מיבעי ליה ז) עד שיהו שניהן שוין דברי רבי יאשיה כי ח) קאמרת מגם: ישבה על המשבר וכו': מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא: אמר רב יהודה אמר שמואל האשה ט) היוצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה כדי שלא תבא לידי ניוול למימרא דהיא קדמה ומתה ברישא והא קיימא לן דוולד מיית ברישא י) דתנן יא) תינוק בן ב) יומו נוחל ומנחיל יב) ואמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית ברישא ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב הני מילי לגבי מיתה יג) איידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך יד) להו לסימנין אבל נהרגה היא מתה ברישא והא הוה עובדא ופרכים עד תלת פרכוסי טו) יז) מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכסת א"ר נחמן אמר שמואל יח) האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין יט) ומקרעים את כריסה ומוציאין את הוולד פשיטא מאי עביד מחתך

ד) ומגלה דל"מ ומקבר והילכתא דייתבי ס"א כגון דייתבי וכו' וכוותא דס"א לא גרסי ולהילכתא וכ"ה בתוס' נב"ל דף קעה.

עין משפט נר מצוה

ה) [לעיל ו: וש"נ], ו) [לעיל ו: וש"נ], ז) [נ"ב קעה:], ח) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], ט) [קדושין י. סנהדרין סו:], י) נ"ב קמב. נדה מד., יא) נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], יב) [שיך לדף ו:], יג) [ע"ב], יד) [שמות כא], טו) [ע"ב], יז) [שמות כא], יח) [ע"ב], יט) [שמות כא], כ) [לעיל ו: וש"נ], כא) [ע"ב], כב) [לעיל ו: וש"נ], כג) [נ"ב קעה:], כד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], כה) [קדושין י. סנהדרין סו:], כו) נ"ב קמב. נדה מד., כז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], כח) [שיך לדף ו:], כט) [ע"ב], ל) [שמות כא], לא) [ע"ב], לב) [לעיל ו: וש"נ], לג) [נ"ב קעה:], לד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], לה) [קדושין י. סנהדרין סו:], לו) נ"ב קמב. נדה מד., לז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], לח) [שיך לדף ו:], לט) [ע"ב], מ) [שמות כא], מא) [ע"ב], מב) [לעיל ו: וש"נ], מג) [נ"ב קעה:], מד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], מה) [קדושין י. סנהדרין סו:], מו) נ"ב קמב. נדה מד., מז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], מח) [שיך לדף ו:], מט) [ע"ב], נ) [שמות כא], נא) [ע"ב], נב) [לעיל ו: וש"נ], נג) [נ"ב קעה:], נד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], נה) [קדושין י. סנהדרין סו:], נו) נ"ב קמב. נדה מד., נז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], נח) [שיך לדף ו:], נט) [ע"ב], ס) [שמות כא], סא) [ע"ב], סב) [לעיל ו: וש"נ], סג) [נ"ב קעה:], סד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], סה) [קדושין י. סנהדרין סו:], סו) נ"ב קמב. נדה מד., סז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], סח) [שיך לדף ו:], סט) [ע"ב], ע) [שמות כא], עא) [ע"ב], עב) [לעיל ו: וש"נ], עג) [נ"ב קעה:], עד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], עה) [קדושין י. סנהדרין סו:], עו) נ"ב קמב. נדה מד., עז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], עח) [שיך לדף ו:], עט) [ע"ב], פ) [שמות כא], פא) [ע"ב], פב) [לעיל ו: וש"נ], פג) [נ"ב קעה:], פד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], פה) [קדושין י. סנהדרין סו:], פו) נ"ב קמב. נדה מד., פז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], פח) [שיך לדף ו:], פט) [ע"ב], צ) [שמות כא], צא) [ע"ב], צב) [לעיל ו: וש"נ], צג) [נ"ב קעה:], צד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], צה) [קדושין י. סנהדרין סו:], צו) נ"ב קמב. נדה מד., צז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], צח) [שיך לדף ו:], צט) [ע"ב], ק) [שמות כא], קא) [ע"ב], קב) [לעיל ו: וש"נ], קג) [נ"ב קעה:], קד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קו) נ"ב קמב. נדה מד., קז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קח) [שיך לדף ו:], קט) [ע"ב], קי) [שמות כא], קיא) [ע"ב], קיב) [לעיל ו: וש"נ], קיג) [נ"ב קעה:], קיד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קטו) [קדושין י. סנהדרין סו:], קטז) נ"ב קמב. נדה מד., קיז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קיח) [שיך לדף ו:], קיט) [ע"ב], קכ) [שמות כא], קכא) [ע"ב], קכב) [לעיל ו: וש"נ], קכג) [נ"ב קעה:], קכד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קכה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קכו) נ"ב קמב. נדה מד., קכז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קכח) [שיך לדף ו:], קכט) [ע"ב], קל) [שמות כא], קלא) [ע"ב], קלב) [לעיל ו: וש"נ], קלג) [נ"ב קעה:], קלד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קלה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קלו) נ"ב קמב. נדה מד., קלז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קלח) [שיך לדף ו:], קלט) [ע"ב], קמ) [שמות כא], קמא) [ע"ב], קמב) [לעיל ו: וש"נ], קמג) [נ"ב קעה:], קמד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קמה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קמו) נ"ב קמב. נדה מד., קמז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קמח) [שיך לדף ו:], קמט) [ע"ב], קנ) [שמות כא], קנא) [ע"ב], קנב) [לעיל ו: וש"נ], קנג) [נ"ב קעה:], קנד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קנה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קנו) נ"ב קמב. נדה מד., קנז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קנח) [שיך לדף ו:], קנט) [ע"ב], קס) [שמות כא], קסא) [ע"ב], קסב) [לעיל ו: וש"נ], קסג) [נ"ב קעה:], קסד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קסה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קסו) נ"ב קמב. נדה מד., קסז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קסח) [שיך לדף ו:], קסט) [ע"ב], קע) [שמות כא], קעא) [ע"ב], קעב) [לעיל ו: וש"נ], קעג) [נ"ב קעה:], קעד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קעה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קעו) נ"ב קמב. נדה מד., קעז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קעח) [שיך לדף ו:], קעט) [ע"ב], קפ) [שמות כא], קפא) [ע"ב], קפב) [לעיל ו: וש"נ], קפג) [נ"ב קעה:], קפד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קפה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קפו) נ"ב קמב. נדה מד., קפז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קפח) [שיך לדף ו:], קפט) [ע"ב], קצ) [שמות כא], קצא) [ע"ב], קצב) [לעיל ו: וש"נ], קצג) [נ"ב קעה:], קצד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קצה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קצו) נ"ב קמב. נדה מד., קצז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קצח) [שיך לדף ו:], קצט) [ע"ב], קק) [שמות כא], קקא) [ע"ב], קקב) [לעיל ו: וש"נ], קקג) [נ"ב קעה:], קקד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קקה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קקו) נ"ב קמב. נדה מד., קקז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קקח) [שיך לדף ו:], קקט) [ע"ב], קל) [שמות כא], קלא) [ע"ב], קלב) [לעיל ו: וש"נ], קלג) [נ"ב קעה:], קלד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קלה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קלו) נ"ב קמב. נדה מד., קלז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קלח) [שיך לדף ו:], קלט) [ע"ב], קמ) [שמות כא], קמא) [ע"ב], קמב) [לעיל ו: וש"נ], קמג) [נ"ב קעה:], קמד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קמה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קמו) נ"ב קמב. נדה מד., קמז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קמח) [שיך לדף ו:], קמט) [ע"ב], קנ) [שמות כא], קנא) [ע"ב], קנב) [לעיל ו: וש"נ], קנג) [נ"ב קעה:], קנד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קנה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קנו) נ"ב קמב. נדה מד., קנז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קנח) [שיך לדף ו:], קנט) [ע"ב], קס) [שמות כא], קסא) [ע"ב], קסב) [לעיל ו: וש"נ], קסג) [נ"ב קעה:], קסד) [עי' תוס' סוטה כו. ד"ה חון], קסה) [קדושין י. סנהדרין סו:], קסו) נ"ב קמב. נדה מד., קסז) [נ"ב קמב: נדה מד: חולין כח.], קסח) [שיך לדף ו:], קסט) [ע"ב], קע) [שמות כא], קעא)

אין [כ] נערכין פחות מסלע וכו'. [יא] פחות מסלע והעשיר לאו דווקא פחות מסלע אלא אפי' נתן כל הערך חוץ מסלע אחד מגלגלין עליו את הכל: **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר. ואם תאמר כא] מה לי לרבוי נידר דאיצטריך קרא למעוטי וי"ל כיון דכתיב קרא (ממשיס) (ויקרא כז) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש אלא ערך פחות משקל ומשכחת ערך ממשיס ס"ד דאפי' טעמא משום דסגי יד ידעינן מסברא ואזלינן בתר הנודר קמ"ל קרא דאשר תשיג יד הנודר אלא אזלינן בתר הנידר: **בעידנא** דיהיב לראשונה ליה. תימה דבעידנא דנדר לראשון היה לו ה' סלעים ואיך מפטר כשנתן להם אחת התנן פרק הסג יד (לקמן דף יז:) היה עשיר פי' בשעת הנדר והעני כשבא לפרוע לכהן או עני כשנדר ולא נתן כלום והעשיר נותן ערך עשיר ואומר רבינו דהך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר ולכך כשהעני שוב נותן ערך עשיר אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך והעני נותן ערך עני ובשמעתין הכי הוא נתן ד' לשניה שהכהן הערכו תחילה על השניה וחזר והעריכו על הראשון ונתן על פיו אחד על הראשון ולכך נפטר ממנה דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים כיון

מחתך בבשר הוא אמר רבה לא נצרכה להביא סכין דרך רשות הרבים ומאי קמשמע לן דמספיקא מחללינן שבתא [ט] תנינא [א] מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק כנעני ספק ישראל מפקחין עליו את הגל מהו דתימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל: האשה שנהרגה וכו': ואמאי איסורי הנאה נינהו אמר רב באומרת [ב] תנו שערי לבתי אילו אמרה תנו ידי לבתי מי יהבינן לה אמר רב בפאה נכרית טעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר והא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דבעי [ג] ר' יוסי בר' חנינא שער נשים צדקניות מהו ואמר רבא בפאה נכרית [ד](לא) קמיבעיא ליה כי קמיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דתלי [ה] בסיכתא הכא דמחבר בה טעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר: קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק והא דומיא דבהמה קתני מה התם [ו] גופיה אף ה"נ גופיה אלא א"ר נחמן [ז] זו מיתתה אוסרתה

וזו גמר דינה אוסרתה תני לוי כוותיה דרב [ג] תני לוי כוותיה דר"ג בר יצחק תני לוי כוותיה דרב האשה שיוצאה ליהרג ואמרה תנו שערי לבתי נותנין מתה אין נותנין מפני שהמת אסור בהנאה פשיטא אלא שנויי המת אסור בהנאה תניא כוותיה דרב נחמן בר יצחק האשה שמתה נהנין בשערה בהמה שנהרגה אסורה בהנאה ומה הפרש בין זה לזה זו מיתתה אוסרתה וזו גמר דינה אוסרתה:

הדרן עלך הכל מעריכין

אין [ד] [ג]נערכין פחות מסלע ולא יתר על חמשים סלע כיצד נתן סלע והעשיר אינו נותן כלום פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע היו [ה] בידיו חמש סלעים ר"מ אומר אינו נותן אלא אחת וחכמים אומרים נותן את כולן אין [ו] נערכין פחות מסלע ולא יתר על חמשים סלע: **גמ'** אין נערכין [ז] פחות מסלע מנלן דכתיב [1]וכל ערכך יהיה בשקל הקדש [ח]כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל ולא יתר על חמשים סלעים דכתיב חמשים: היו [ט] בידיו חמשה כו': מ"ט דר"מ כתיב חמשים וכתיב שקל או חמשים או שקל ורבנן ההוא לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותים משקל הוא דאתא [יא] היכא דאית ליה אמר קרא [2]אשר תשיג יד הנודר והרי ידו משגת ור"מ ההוא יד הנודר ולא יד הנידר הוא דאתא ורבנן לאו ממילא שמעת מינה דהיכא דידו משגת שקול מיניה א"ר אדא בר אהבה היו [י] בידיו [יב]חמש סלעים ואמר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי ונתן ארבע לשניה ואחד לראשונה יצא ידי שתיהן מ"ט [יג]ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה בעידנא דיהיב לשניה משעבד לראשונה בעידנא דיהיב לראשונה [יד]תו לית ליה נתן

אין [יט] **נערכין פחות מסלע.** שאפי' עני הגדור [יט] בהסג יד לא יתן פחות מסלע: **ולא יותר על חמשים.** דזהו גדול שנערכין הכתובין בפרשה: **נתן סלע.** בן עשרים שערכו חמשים והיה עני ונתן סלע לערכו דעני נידון בהסג יד והעשיר פטור: **נותן חמשים.** דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו ועדיין ערכו עליו ועני המעריך את עצמו והעשיר קודם נתינה נותן ערך עשיר כדילפינן לקמן בפ' הסג יד (דף יז:): **היו בידו חמש סלעים.** עני בן עשרים שהעריך עצמו והיה לו ה' סלעים: **גמ' הכל ערכין שאתה מעריך הוא דתנא.** שאפי' עני שנעניים לא יתן פחות ומיהו היכא דאית ליה טפי יהיב דכתיב על פי אשר תשיג: **יד הנודר ולא יד הנידר.** שעני שהעריך את העשיר נותן ערך עני: **לאו ממילא שמעינן מינה כו'.** אע"ג דקרא לחכי אתא ולא יד הנידר מיהו על פי אשר תשיג כתיב וממילא שמעת דהיכא דידו משגת שקול מיניה: **ונתן ד' לשניה.** על פי כהן יצא ידי שניהן ואפי' לרבנן הואיל ויהיב לשניה בריאשא: **מה שגבה גבה.** והילכך כי יהיב לראשונה כל מה דאית ליה יהיב לה ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהיב כולהו ממש משום דבעידנא דיהיב לשניה משתעבד לה לראשונה דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא:

מחתך בבשר הוא. ואין חיוב אלא בחובל בחי דמוליא דם: יב] (**נהנין בשערה.** רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית): **פיאה.** קליעה (אא): ו) **מה אסור בהנאה.** דכתיב ו) ותמת שם שם מריס וגמר שם שם מעגלה ערופה במסכת ע"ז בתין מעמידין (דף כט:): **כפיאה נכרית.** לאו שערה ממש קאמר אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה יג] [דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית] ואמרה תנו אותה לבתי וקמ"ל מתני' דאע"ג דקשורה לה כיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא ניחא לה דתיהוי כגופה לאיתסורי יד] בהדיה וכנטולה מחייס דמיא: **שער נשים לדקניות.** של עיר הנדחת אלא הודחו עמה מהו ואמר רבא התם טו] בחלב (סנהדרין קיב.) פיאה נכרית שקשרה הנדקת לשערה קא מיבעיא ליה אי כגופה היא ויליול טו] אי כממונה וקי"ל (שם) לדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף דכתיב טז] ואת כל שללה תקבון וגו' אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה ותיפשוט ליה מהכא דגופה יז] הוא דטעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר: **קשיא ליה לר"ג.** הא דמוקמינן למתניתין בפיאה נכרית והא דומיא דבהמה קתני וכו': **אלא א"ר נחמן.** לעולם שערה ממש ודקשיא לך איסורי הנאה גינהו ל"ק דשיער המת לא מיתסר בהנאה דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה דאשה מיתתה אוסרתה ושיער לאו בר מיתה הוא אמין עשוי להשתנות אבל בהמה גמר דינה אוסרתה כדאמר בפסחים בפ' כל שעה (דף כב:) ממשמע שנאמר שקל יסקל השור טו] איני יודע שהוא נבילה ואסורה באכילה ומה ת"ל לא יאכל את בשרו יז] מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו אסור ואין לי אלא באכילה בהנאה מנין כו' והילכך כל דמתחזר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה: **פני לוי תוספי דרב.** דמוקים לה בדאמרה תנו ובפיאה נכרית: **מפה.** ולא אמרה תנו אין נותנין כו': **פשיטא.** דמש"ה אין נותנין שהמת אסור בהנאה אלא ודאי ס"ק שנוי המת נכרית אסורין בהנאה ולהכי קתני להאי מפני משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מייריי: **בהמה שנהרגה אסורה בהנאה.** אפי' שערה:

הדרן עלך הכל מעריכין

יא) יומא פב., ב) ע' בשאלתות, ג) [פי' יתד ועיין בכס"מ דסנהדרין קיב.], ד) [לעיל ד. בכורות י:], ה) [בתוספות ל. לד. ב"ק לד.], ו) ד"ז שייך למעה קודם ד"ה פשיטא, ז) [במדבר כן], ח) [דבריה יז], ט) [שמות כח], י) [שם], יא) עי' בל"ק,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נהנין בשערה וכו' נכרית פיאה קלועה הס"ד ואח"כ מה איסורי הנאה דמת אסור בהנאה:

גליון הש"ם

גמ' זו מיתתה אוסרתה. ע' כ"ק דף י ע"א תוס' ד"ה שהאסור:

רבינו גרשום

מחתך בבשר הוא. כלומר כיון דמתה לית בה משום חבורה: [**בהמה שנהרגה אסורה בהנאה.** כדתרצינן בעל השור נקי: **איסורי הנאה נינהו** מת. דיליף שם שם מעגלה ערופה: **בפאה נכרית.** שער של אשה אחרת שלא היתה מחוברת לשערה ואותו שער מותר בהנאה: **שיער נשים צדקניות.** של עיר הנדחת דאמרי' התם צדיקים שבתוכה גופן פלט וממונן אבד **ואמר רבא בפאה נכרית קא מיבעיא ליה** אי הוי כממון ולא גופה הוא או דילמא כיון דמחבר ליה הוי כגופה. ודאי] אי מחבר לה. לא קא מיבעיא ליה דודאי כגופה ופלט כי קא מיבעיא ליה דתלי הפאה בסיכתא: **טעמא דאמרה תנו.** הוי כמופרש ממנה: **מה התם גופה.** דבהמה אין לה פאה נכרית אף הכא באשה בשערה דגופה קא מיירי ולא בפאה נכרית: **אלא אמר רב נחמן.** היינו טעמא דנהנין בשערה דזו [אשה] מיתתה אוסרתה דאפי' אינה נהרגת [אלא] מתה כדרכה אסורה בהנאה וכי קא אסרה מידי דהוי גופה ממש דמשתנה מחמת מיתה שערה אינה משתנה הילכך כי אמרה קודם מיתה תנו הוי כמופרש ממנה ונתון: **וזו.** בהמה: **גמר דינה אוסרתה.** בהנאה ולא מיתתה הילכך משעה שנגמר דינה [נגמר דינה אכולה] אגופה ואשערה הילכך אין נהנין בשערה: **שנויי המת אסור בהנאה.** אלמא בפאה נכרית קא מיירי: **תניא כוותיה דרב נחמן** דבשערה דגופה ממש קא מיירי:

הדרן עלך הכל מעריכין:

אין בערכין פחות מסלע. אין נוטלין לעולם מן המעריכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע: [**ביצד.** אמר ערכי עלי חמשים סלע ולא היתה ידו משגת אלא לסלע אחד ונתנו נפטר מן הערך אע"פ שהעשיר אינו נותן כלום. אבל אם נתן פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע]: **היו בידו חמש סלעים.** וערכו היה חמשים: **ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחד.** הואיל ואין ידו משגת לכל הערך: **גמ' כל ערכין שאתה מעריך.** סתם לא יהיו פחות

משקל ואינו נפטר עד שיתן סלע שלם כדאמרינן לעיל דהא כתב שקל בערך המועט וכתיב חמשים בערך המרובה: [**היכא דאית ליה.** יהיב מה דאית ליה דכתיב אשר תשיג יד הנודר: **ור' מאיר.** האי אשר תשיג יד הנודר אשר תשיג אתי למעוטי יד הנידר דעני שהעריך את העשיר נותן ערך עני מה שידו משגת ולא אזלינן בתר נידר]: **ולאו ממילא [שמעת מינה כו'].** כלומר דתרוייהו שמעינן מינה [ש"מ] דיד הנודר ולא יד הנידר ושמעינן מינה מדאמר אשר תשיג דהיכא דידו משגת שקלינן מיניה כל מה שיש לו: [**ונתן ארבע.** לערך שניה ואחת לראשונה]: **בעל חוב מאוחר.** האי ערך אחרון היינו בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. כלומר כולהי הוו משעבדי לראשונה אי לאו דקדמה שניה ומה שקדמה וגבתה זכתה בו הך חדא דשייריה משעבדא לראשונה ובעידנא דיהב לשניה לראשונה חד יצא דתו לא אית ליה דאין ידו משגת יותר הילכך יצא ידי שתיהן:

תורה אור השלם

1. וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל:
ויקרא כז כה
2. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן:
ויקרא כז ח

מוסף רש"י

שער נשים צדקניות. שבעיר הנדחת מהו, אי הוי בכלל ואת כל שללה תקבוץ או לא (סנהדרין קיב.). **בפאה נכרית.** גדיל של שערות דעלמא שעשין לנוי קא מבעי ליה לרב יוסף אם של צדקניות הוי (שם).

הדרן עלך הכל מעריכין

שינויי נוסחאות

א) בסנהדרין קיב. איתא בעי רב יוסף, ב) מה התם גופה אף אפילו דרב נחמן גופה (ש"מ), ג) כוותיה דרב ותניא כוותיה דרב נחמן בר יצחק (ש"מ), ד) אין בערכין פחות (ש"מ וכ"ה בצ"ק), ה) היו בידו חמש (ש"מ), ו) אין בערכין פחות (ש"מ), ז) ל"ל בערכין (צ"ק), ח) היו בידו חמשה (ש"מ), ט) דאמרה חמשה (ש"מ), י) היו בידו חמש (ש"מ), יא) לגאסורה ס"א הך חדא (ש"מ), יב) ל"ק מ"ז, יג) ל"ק, יד) לאתסורי בהדה (ש"מ), טו) המת בפרק חלק (ש"מ), טז) ויגיעו עמה לי (ש"מ), יז) בס"א: דכגופה, יח) אין בערכין (ש"מ וכ"ה בצ"ק), יט) הנערך (צ"ק), כ) ל"ל בערכין, כא) וא"ת מנא לן לרבויי (ש"מ),

שיטה מקובצת

קס"ל. ותימא דשמטו דכיון דיושבת על המשבר מחזקינן הולד בחי ובאהלות תנן דוקא יצא ראשו אין נוגעין בו ר"ל דהכי מיירי נמי ביצא ראשו ולכך מחללין עליו את השבת. תוס. (אא"ה עי' לעיל במ"ש בתוס' הרא"ש בד"ה ישבה על המשבר עכ"ה): **באומרת.** עי' תשובת הרשב"א סי' ש"ל: זו **מיתתה אוסרתה.** ושיער מיתה אינו אוסרתו דלאו בר מיתה היא דאין עתידה להשתנות ומהאי טעמא ניחא מה שמקשים בב"ק (י. תוד"ה שהשור) אמאי איצטריך שור ולא אדם למעוטי אדם מבור תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמיתה שלו לאפוקי אדם שאין המת שלו שהרי המת

אסור בהנאה דגמרי' (ע"ז כט:) שם שם מעגלה ערופה ומהאי טעמא ממעיט התם (ב"ק נג:) שור פסולי המוקדשים שנפל לבור דפטור ולפי שמעתין ניחא כיון דשערו מותר הוי שפיר המת שלו. תוס': **גמר דינה אוסרתה.** מכאן משמע דלא כפר"ת דאמר שור הנסקל מותר לחרוש בו אפילו לאחר גמר דינו ואינו אסור אלא לשחוט ולהנות ממנו לאחר מיתה והכא משמע דגמר דינו אוסרתו אפי' מחיים ומשמע דהלכה כרב נחמן בר יצחק. תוס'. עי' בתוס' סנהדרין דף פ (ע"א ד"ה בשור): **מתה אין נותנין.** משמע דהיינו כי לא אמרה דאי אמרה מתה לי מתה ומה לי יוצא ליהרג וה"ה דהמ"ל או כולה במיתה או כולה ביוצא ליהרג תוס': **פשיטא אלא שנויי המת כו'.** גליון והקשה הר"ר אלחנן הא איצטריך לאשמועינן דשער המת אסור בהנאה כגוף המת לאפוקי מדרב נחמן וי"ל דאי לא אתא לאשמועינן אלא הא הוה ליה למיתני הכי האומרת תנו שערי לבתי אין נותנין מפני שהוא כגופה. הרא"ש ז"ל:

פרק שני ונתן ארבע לשניה. עי' בהשמטות בסוף המסכת: **בעל חוב מאוחר שקדם וכו'.** עי' בהשמטות בסוף המסכת: **בעידנא דיהיב לראשונה.** עי' בהשמטות בסוף המסכת: **תוס' ד"ה אין בערכין כו' את הכל.** גליון. דהכי תניא בתוספתא (פ"א ה"ג) היה בידו סלע ונתן הימנו ג' דינרים ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר מגלגלין עליו את הכל שאילו מתחילה נתנו היה פטור היו בידו שלשים סלעים ונתן מהן כ"ט ולא הספיק ליתן את האחרונה עד שהעשיר מגלגלין עליו את הכל. לשון הרא"ש ז"ל: **ד"ה ההוא וכו' וי"ל וכו'.** נ"ב וז"ל הר"י בגליון י"ל כיון דכתי' חמשת שקלים בנערך ס"ד דבתר הנערך אזלינן קמ"ל ע"כ:

נתן ארבע לראשונה. שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה לא ילא ידי ראשונה דבעי למיתב כל מה דבידיה כרבנן ואם הוסיר נותן את כל הערך דנתינה קמייתא ולא כלום היא: **כולהו חזיא להאי כו'.** ועדיין אחד מן הערכין עליו: **הא יותר על סלע איכא.** אף על גב [ג] דליכא חמשים סלע דאם היו בידו חמש סלעים נותן כולם דהיינו יותר על סלע ופחות מחמשים. וסתמא כרבנן דלר' מאיר ליכא השג יד שיהא יותר על סלע ופחות מחמשים כמי שערכו חמשים [ד] [אלא או חמשים] או סלע: **מתני' פתח.** תחילת נדות. שזה דין נדה דאורייתא דאתה היום מונה ששה והוא דאתה שנים מונה חמשה והן ואפילו דאתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת ומשמשת ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום שאם דאתה בהן יום אחד או שנים שומרת יום כנגד יום וטובלת ואם דאתה בהן ג' דלופין הויא זבה גמורה וטועונה ספירה ז' נקיים וקרבן ואם משכו ימי זובה חדש או שנה אינה מוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים ודאתה הויא תחילת נדה ומונה ששה והוא ומוזרת לעניינה ככל המפורש [ה] ואם לא דאתה באותן י"א יום ג' דלופין אינה זבה וכשתראה אחרי כן בין דאתה סמוך בין שהרמיקה דאייתה הויא תחילת [ו] נדה ואפילו תראה שלשה דלופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף [ז] נדה זה לתחילת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (דף עב.): **אין פתח בטועה פחות משבעה.** טועה שראתה היום ואינה יודעת אם בימי נדתה אם באותן י"א יום מוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים ודאתה הויא תחילת נדה ומונה ששה והוא ומוזרת לעניינה ואם לא דאתה באותן י"א יום ג' דלופין אינה זבה וכשתראה אחרי כן בין דאתה סמוך בין שהרמיקה דאייתה הויא תחילת [ח] נדה ואפילו תראה שלשה דלופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף [ט] נדה זה לתחילת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (דף עב.): **אין פתח בטועה פחות משבעה.** טועה שראתה היום ואינה יודעת אם בימי נדתה אם באותן י"א יום מוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים ודאתה הויא תחילת נדה ומונה ששה והוא ומוזרת לעניינה ואם לא דאתה באותן י"א יום ג' דלופין אינה זבה וכשתראה אחרי כן בין דאתה סמוך בין שהרמיקה דאייתה הויא תחילת [י] נדה ואפילו תראה שלשה דלופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף [יא] נדה זה לתחילת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (דף עב.): **אין פתח בטועה פחות משבעה.** טועה שראתה היום ואינה יודעת אם בימי נדתה אם באותן י"א יום מוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים ודאתה הויא תחילת נדה ומונה ששה והוא ומוזרת לעניינה ואם לא דאתה באותן י"א יום ג' דלופין אינה זבה וכשתראה אחרי כן בין דאתה סמוך בין שהרמיקה דאייתה הויא תחילת [יב] נדה ואפילו תראה שלשה דלופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף [יג] נדה זה לתחילת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (דף עב.): **אין פתח בטועה פחות משבעה.** טועה שראתה היום ואינה יודעת אם בימי נדתה אם באותן י"א יום מוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים ודאתה הויא תחילת נדה ומונה ששה והוא ומוזרת לעניינה ואם לא דאתה באותן י"א יום ג' דלופין אינה זבה וכשתראה אחרי כן בין דאתה סמוך בין שהרמיקה דאייתה הויא תחילת [יד] נדה ואפילו תראה שלשה דלופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף [טו] נדה זה לתחילת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה ומסכת נדה לו [יז] עוד על לאחר [יח] המפורש למעלה ואם [יט] תחילת נדות ואפילו [כ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [כא] אמנם אלא או חמשים [כב] המפורש למעלה ואם [כג] תחילת נדות ואפילו [כד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [כה] אמנם אלא או חמשים [כו] המפורש למעלה ואם [כז] תחילת נדות ואפילו [כח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [כט] אמנם אלא או חמשים [ל] המפורש למעלה ואם [לא] תחילת נדות ואפילו [לב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [לג] אמנם אלא או חמשים [לד] המפורש למעלה ואם [לה] תחילת נדות ואפילו [לו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [לז] אמנם אלא או חמשים [לח] המפורש למעלה ואם [לט] תחילת נדות ואפילו [מ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [מא] אמנם אלא או חמשים [מב] המפורש למעלה ואם [מג] תחילת נדות ואפילו [מד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [מה] אמנם אלא או חמשים [מו] המפורש למעלה ואם [מז] תחילת נדות ואפילו [מח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [מט] אמנם אלא או חמשים [נ] המפורש למעלה ואם [נא] תחילת נדות ואפילו [נב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [נג] אמנם אלא או חמשים [נד] המפורש למעלה ואם [נה] תחילת נדות ואפילו [נו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [נז] אמנם אלא או חמשים [נח] המפורש למעלה ואם [נט] תחילת נדות ואפילו [ס] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [סא] אמנם אלא או חמשים [סב] המפורש למעלה ואם [סג] תחילת נדות ואפילו [סד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [סה] אמנם אלא או חמשים [סו] המפורש למעלה ואם [סז] תחילת נדות ואפילו [סח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [סט] אמנם אלא או חמשים [ע] המפורש למעלה ואם [עא] תחילת נדות ואפילו [עב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [עג] אמנם אלא או חמשים [עד] המפורש למעלה ואם [עה] תחילת נדות ואפילו [עו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [עז] אמנם אלא או חמשים [עח] המפורש למעלה ואם [עט] תחילת נדות ואפילו [פ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [פא] אמנם אלא או חמשים [פב] המפורש למעלה ואם [פג] תחילת נדות ואפילו [פד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [פה] אמנם אלא או חמשים [פו] המפורש למעלה ואם [פז] תחילת נדות ואפילו [פח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [פט] אמנם אלא או חמשים [צ] המפורש למעלה ואם [צא] תחילת נדות ואפילו [צב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [צג] אמנם אלא או חמשים [צד] המפורש למעלה ואם [צה] תחילת נדות ואפילו [צו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [צז] אמנם אלא או חמשים [צח] המפורש למעלה ואם [צט] תחילת נדות ואפילו [ק] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קא] אמנם אלא או חמשים [קב] המפורש למעלה ואם [קג] תחילת נדות ואפילו [קד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קה] אמנם אלא או חמשים [קו] המפורש למעלה ואם [קז] תחילת נדות ואפילו [קח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קט] אמנם אלא או חמשים [קי] המפורש למעלה ואם [קיא] תחילת נדות ואפילו [קיב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קיג] אמנם אלא או חמשים [קיד] המפורש למעלה ואם [קטו] תחילת נדות ואפילו [קטז] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קיז] אמנם אלא או חמשים [קיח] המפורש למעלה ואם [קיט] תחילת נדות ואפילו [קכ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קכא] אמנם אלא או חמשים [קכב] המפורש למעלה ואם [קכג] תחילת נדות ואפילו [קכד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קכה] אמנם אלא או חמשים [קכו] המפורש למעלה ואם [קכז] תחילת נדות ואפילו [קכח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קכט] אמנם אלא או חמשים [קל] המפורש למעלה ואם [קלא] תחילת נדות ואפילו [קלב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קלג] אמנם אלא או חמשים [קלד] המפורש למעלה ואם [קלה] תחילת נדות ואפילו [קלו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קלז] אמנם אלא או חמשים [קלח] המפורש למעלה ואם [קלט] תחילת נדות ואפילו [קמ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קמא] אמנם אלא או חמשים [קמב] המפורש למעלה ואם [קמג] תחילת נדות ואפילו [קמד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קמה] אמנם אלא או חמשים [קמו] המפורש למעלה ואם [קמז] תחילת נדות ואפילו [קמח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קמט] אמנם אלא או חמשים [קנ] המפורש למעלה ואם [קנא] תחילת נדות ואפילו [קנב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קנג] אמנם אלא או חמשים [קנד] המפורש למעלה ואם [קנה] תחילת נדות ואפילו [קנו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קנז] אמנם אלא או חמשים [קנח] המפורש למעלה ואם [קנט] תחילת נדות ואפילו [קס] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קסא] אמנם אלא או חמשים [קסב] המפורש למעלה ואם [קסג] תחילת נדות ואפילו [קסד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קסה] אמנם אלא או חמשים [קסו] המפורש למעלה ואם [קסז] תחילת נדות ואפילו [קסח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קסט] אמנם אלא או חמשים [קע] המפורש למעלה ואם [קעא] תחילת נדות ואפילו [קעב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קעג] אמנם אלא או חמשים [קעד] המפורש למעלה ואם [קעה] תחילת נדות ואפילו [קעו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קעז] אמנם אלא או חמשים [קעח] המפורש למעלה ואם [קעט] תחילת נדות ואפילו [קפ] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קפא] אמנם אלא או חמשים [קפב] המפורש למעלה ואם [קפג] תחילת נדות ואפילו [קפד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קפה] אמנם אלא או חמשים [קפו] המפורש למעלה ואם [קפז] תחילת נדות ואפילו [קפח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קפט] אמנם אלא או חמשים [קצ] המפורש למעלה ואם [קצא] תחילת נדות ואפילו [קצב] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קצג] אמנם אלא או חמשים [קצד] המפורש למעלה ואם [קצה] תחילת נדות ואפילו [קצו] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קצז] אמנם אלא או חמשים [קצח] המפורש למעלה ואם [קצט] תחילת נדות ואפילו [קק] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קקא] אמנם אלא או חמשים [קקב] המפורש למעלה ואם [קקג] תחילת נדות ואפילו [קקד] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קקה] אמנם אלא או חמשים [קקו] המפורש למעלה ואם [קקז] תחילת נדות ואפילו [קקח] סוף נדות זה לתחילת נדות הבאה [קק

שנים עשר פתחה שמונה. דלמחר שיצה שמונה נקייס יצתה מן הספק ממה נפשך אפילו תאמר שנים הראשונים סוף זיבה היו הרי כלו לה [ד] ממנין האחרון י"ח ימים ואילו ימי נדות וזוב ותחילת נדה היא אבל יום שמיני עצמו ספק הוא דיש לומר [ה] שנים מן הי"ב היו סוף זיבה והעשרה שבעה מהן לנדות והשלשה לזוב והויא זבה ז' וז' נקייס יצבה ושמיני זה שראתה בו עדיין מן האחד עשר הוא ואינה תחילת נדה אלין בין סוף נדה לתחילת נדה פחות מי"א יום (א) [ו] דכלו הי"ב [ז] ימים ממנין האחרון או שמא תחילת נדה היא [ח] שיום ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה ולסוף שבעה כלו להם ימי נדות והתחילו בשמיני ימי זיבה וליום שנים עשר הלכו להם מימי זוב חמשה נמצא שיכלו להם ימי זוב לסוף ששה ולסוף [ט] ששה כלו ימי נדה וזוב והרי יצבה [י] [שבעה] נקייס לזיבה ושמיני זה תחילת נדה הוא והיינו ספק וקלקול גדול שלא תחזור לפתח נדתה על לאחר י"ז יום דהדרא והויא לה טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי ואיני יודעת אם בימי נדה ואם בימי זיבה ואם תפסוק לאחר ראיית שמיני זה שבעה ימים ותראה ותראה לשמור יום כנגד יום נחמיר עליה ונאמר שמא יום שראתה בו סוף זיבה היה ועכשיו תחילת נדה הוא או אם תראה ג' ותראה למנות אחרבעה [יא] ימים נחמיר עליה ונאמר שמא אותו יום שראתה בו תחילת נדה היה ועכשיו בימי זוב היא וזבה היא וכן בספק זה היא לעולם עד שתשב שבעה [יב] נקייס: **שלשה עשר פתחה שבעה.** (ג) ב' (ימים) קמאי מספקינן לסוף זיבה פשו להו י"א ו' וז' נקייס הרי י"ח: **שאין פתח בטועה פחות משבעה.** שאפילו ראתה ארבעה עשר אינה מוחזקת לפתחה בפחות מז' נקייס דממה נפשך זבה היא וכל זמן שלא יצבה ז' נקייס לא תצא מידי זיבה: **א"ל רב אחא וכו'.** רב אחא טעי וסבר דכל הנך י"ז וט"ז וט"ו למסריה לגברא קמאי: **נדה ופתחה.** שתצא מתמימת ימי נדה שאם תראה שלשה או ארבעה ימים לא תמנה אלא שלשה והם ואינך יהיו לה ימי זוב שאם תראה [יג] אחר תהא שומרת יום [יד]: **כל הטועות זבות.** לקמן [טו] מפיץ לה ומפרש אלא כל זבות הטועות כלומר כל הנך דאיכא בהנך דלעיל דמינן לספוקינן בזבות כגון כולהו בר מיום אחד ושני ימים טמא דבציר מתלתא יומי טמא ליכא לספוקה בזבה: **מציאות קרבן.** לסוף שבעה נקייס שתי תוריס אחד לחטאת ואחד לעולה כדין זבה דשמא זבות היו: **ואינו נאכל.** החטאת אינה נאכלת דשמא לא ימי זיבה היו וחטאת זו חולין ומליקתה בגזילה דחולין מלוקין אינן אלא בגזילה והעולה קריבה על תנאי אם זבה היא תהא לחובתה ואם לאו תהא לנדבה אבל חטאת נדבה ליכא: **חוץ מפתחה ז' ופתחה ח' שמציאות קרבן ונאכל.** דממה נפשך כיון דראתה י"ב לעופין זבות ניהנו דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה אפ"ה הויא [טז] תחלת נדות וזיבה ממנין האחרון דהא פשו להו י' ימים ז' לנדות וג' לזוב וכ"ש אי קמאי הוו תחלת נדות או ג' מייריהו סוף זיבה ממה נפשך זבות הן אבל כולהו קמייתא ספק זבות הן דאיכא למימר ג' ימים מהנך זיבה הוו וזבה היא ואיכא למימר לאו זבה היא דב' יומי קמאי מסוף זבות ותו לא הויא זבה ממנין האחרון: **אמו כל הטועות זבות.** והא משמע בעלמא הוא ולאו דאי זבות ניהו: **אלא כל זבות הטועות.** דמשמע כל שיש לספקו בזוב מחמת טעותו דהיינו משלשה ימים טמא דאיתי ואילך: **מתני' אין.** טוהר בנגעים בפחות משבוע אחד להסגר: **גמ' נגעי אדם.** יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה [ויקרא יג] **נגעי בתים.** שלא שבועות כדתניא בתורת כהנים ו' ושב הכהן וראה הכהן [שם יד] זו היא שיבה זו היא ביאה מה ביאה חולין וקולה וטמ וטומ ואומ שאם עמד הנגע בעיניו בזה ובזה בשבוע ראשון [יז] ושניה מנין שחולין וקולה וטמ וטומ ואומ שבוע שלישי מ"ל ובא הכהן ואם בא יבא הכהן מה מלינו וכו': **אלו נגעי אדם.** שנכרכין בשבוע אחד אם לטהר אם ליחלט ולדקה גדולה היא זו: **אלמלא לדקפך כו'.** לקמן: **במאי קמיפלגי [וכו'] רבי אלעזר אמר כובש.** הקב"ה [יח] כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות: **נושא.** נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות: **רבה בר' אלעזר.** והכי קאמר לדקתך בהדרי אל שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטיך דהיינו עונות בתהום רבה: **ורב יהודה בר' יוסי [בר"ח].** והכי קאמר אלמלא לדקתך בהדרי אל שאתה עושה לנו לדקה שאתה מגביה עונות מי יוכל לעמוד מפני משפטיך שיהו מכריעין עד תהום רבה: **מתני' אין פותחין מארבעה חדשים מעוברין.** של שלשים יום בשנה ועולה מפרש טעמא בגמ' [ט.]: **פחות משנים.** ליום שני לאפייתן: **ולא יותר על שנים.** ליום שלש לאפייתן. ליום טוב של עצרת להיות באחד בשבת ונאפות בערב שבת שאין אפייתן דומה לא שבת ולא י"ט ונאכלות בי"ט לאחר תנופתן דהיינו ליום שלישי וכשאכל עצרת באחד משאר ימי השבת ונאפות ערב י"ט ונאכלות בי"ט שהוא שני לאפייתן: **נחס הפנים כו'.** כילד נאפין בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום תשיעי לאפייתן חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות ממיטי בשבת ושני בשבת ונאפה לחס הפנים ברביעי בשבת ונסדר בשבת ונאכל בשבת שניה שהוא אחד עשר לאפייתו: **קטן.** נימול לשנים עשר כילד נולד בין השמשות של ערב שבת אינו נימול בשבת דשמא תשיעי הוא דבין השמשות ספק יום ספק ליל ואם יום הוא נמצא שבת אינו נימול בשבת דשמא יום [כא] תשעה ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יו"ט ואם חלו שני ימים טובים של ר"ה אחר אותו שבת אינו נימול עד יום שלישי שהוא שנים עשר לגילדתו: **גמ' לא נראה לחכמים לעבר יותר על שמונה כו'.** וריש"ל דמתניתין דקתני אין פותחין מד' חדשים מעוברין דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה אבל שמונה עבדינן ולא מפרש לה לקמן ורב הונא אית ליה דעולא: **דאם כן.** דעבדינן תשעה מליאים קדיש אתי שיהרא חדתא תלתא יומא קודם ר"ה שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הבא ד' ימים וח' שעות ותתע"ו חלקים ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת נמצא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום כב) ארבע בשבת וכשאתו מסדרין החדשים אחד מלא ואחד חסר נקבע ראש השנה ביום המולד שסדר מולדות הלבנה אחד מלא ואחד חסר שחדש לבנה תשעה ועשרים יום וחלי ושתי ידות שעה וע"ג חלקים הרי לשני חדשים ג"ט ימים היינו חודש אחד מתשעה ועשרים וחדש אחד משלשים יום וכשאתו עושין שבעה מליאים נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד ואם שמונה מליאים נדחה שני ימים ואם תשעה מליאים נדחה שלשה ימים:

ולא יתר על ג' שבועות. נגעי בתים דזימנין דלא ידעינן אם נטהרו לגמרי עד שלשה שבועות כגון שאם עמד בראשון ובשני וחלן וקלה וטמ ונתן לו שבוע אחר שאם חזר טעון נתילה ואם לא חזר טהור אבל אדם לעולם בשני שבועות ידעינן דיניו דאם עמד בשבוע שני טהור מיד ובפחות כג) (משנה) ימים אין לידע טהרתו דאין הסגר פחות משבעה: **משפטיך** תהום רבה. נגעי בתים שיכולין לבא לידי איסור של שלש שבועות: מאי

מתני' אין בנגעים פחות משבוע אחד ולא יתר על שלשה שבועות: **גמ'** [ב]פחות משבוע נגעי אדם ולא יתר על שלשה שבועות [ד]נגעי בתים אמר רב פפא [ה]צדקתך כהררי אל אלו נגעי אדם משפטיך תהום רבה אלו נגעי בתים [ו]פשטיה דקרא במאי כתיב אמר רב יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום רבה רבה אמר צדקתך כהררי אל מפני שמשפטיך תהום רבה במאי קמיפלגי בדר' אלעזר ור' יוסי ברבי חנינא דאיתמר [ז]רבי אלעזר אמר כובש רבי יוסי בר' חנינא אמר נושא רבה ברבי אלעזר ורב יהודה ברבי יוסי ברבי חנינא: **מתני'** [ח]אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה ולא נראה יתר על שמונה [ט]שתי הלחם [י]אין נאכלין פחות משנים ולא יתר על שלשה [יא]לחם הפנים [יב]אין נאכל פחות מט' ולא יתר על אחד עשר [יג]אין [יד]קטן נימול פחות מח' ולא יתר על שנים עשר: **גמ'** מאי לא נראה יתר על שמנה אמר רב הונא לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה מאי שנא תשעה דלא אם כן

קדים

קדיש

ימים וקא מעיילא חולין לעזרה: **אלא אימא כל הזבות הטועות וכו'.** [כלומר מג' ימים טמא ראיתי ואילך דספק זבה גמורה הויא ספק נדה **מציאות קרבן** משום ספק זיבה]: **ואינו נאכל** דתניא [בנזיר דף כט] ר' יוסי בר יהודה אומר אשם תלוי נאכל חטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת מ"ט הכא חדא ספיקא והכא תרי ספיקי. אשם תלוי אינו אלא ספק אחד ספק קודש ספק חולין לעזרה משום הכי נאכל דאמרינן מתנדב אדם [ומביא] אשם תלוי בכל יום שאם אינו בא על חטא זה בא על חטא אחר אבל חטאת העוף יש בו שתי ספיקות שלא איסור ספק חולין לעזרה וספק איסור בגילה משום בדביא מליקה ואי חולין היא אית בה איסור נבלה הילכך מביאה קרבן ואינו נאכל: [חוץ מ**פתחה שבעה ופתחה שמונה**] **[ולא בנגעים פחות משבוע אחד** ונאכל. ההוא דקאמרי מביאות קרבן ואינו נאכל ל) אלא אם בקבורה או בשרפה]: **מתני' אין בנגעים פחות משבוע אחד [ולא יותר על ג' שבועות].** שחין ומכוה הסגרן שבוע אחד ובתים הסגרן ג' שבועות [מפורש בתורת כהנים: **גמ' צדקתך כהררי אל נגעי אדם** ומשפטיך **תהום רבה אלו נגעי בתים.** שאין נגמר דינן עד ג' שבועות]: **אילמלא צדקתך.** שהיא [גדולה] כהררי אל שכשיש בו באדם מחצה עונות ומחצה זכיות ומעבירו ומוחלו כדי שיכריעו הזכיות. **שאלמלא כן,** שאם לא יהא נוטל ומעביר ראשון ראשון ומניח להכריע (הזכיות) [החובות] מי יוכל לעמוד **מפני משפטיך** (שיהיו מכריעין) [שיורדין] עד תהום רבה: **רבה אמר צדקתך כהררי אל.** שאתה נוטל עון מן הכף [וכובשו] וגונזו שאם לא יחטא שוב אתה מוחלו ואם חטא אתה מצרפו עם שאר עונות ודנו מפני משפטיך עד תהום רבה כשאינו חוזר בו: **רבה בר' אלעזר** דאמר כובש כדאמרן ופליגי במס' ר"ה: **מתני' [אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברי'** של ל' ל' יום ומפרש (עולא) [רב הונא] בגמ' מה טעם לא נראה לחכמים שיתכן לעבר יותר משמונה.

ח א מיי' פ"א מהל' איסורי מזבח הלכה כ:
ט ב מיי' פ"ג מהל' מחוסרי כפרה הל' ו: [ופ"ז מהלכות פקולי המקדש הל' יח:]
י ג מיי' פ"א מהלכות טומאת צרעת הלכה י:
יא ד מיי' שם פט"ו הלכה ב:
יב ה מיי' פ"ג מהל' קדוש החדש הל' ה:
יג ו מיי' פ"ח מהלכות ממזרין ומוספין הלכה ח ט:
יד ז מיי' שם פ"ב הלכה י:
טו ח מיי' פ"א מהל' מילה הל' יב טוש"ע י"ד סימן רסו סעיף מ:

תורה אור השלם

1. צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל
מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם
וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ יְיָ:
תהלים לו ז

שינויי נוסחאות

א) עכר יום טמא ראיתי פתחה (ש"מ), ב) עכר יום טמא ראיתי פתחה (ש"מ), ג) לרבה נ"א לרב (ש"מ) ובדפו"ר לרבא, ד) מנין האחרון לו' ימים (ש"מ), ה) לומר שמא שנים (ש"מ), ו) אי שמא תחילת נדה היא וכלו הי"א ימים ממנין האחרון שאם לאמון של י"ב תחלת נדה היה לסוף (צ"ק), ז) הי"ח כש"ק, ח) היא נ"א דמן הי"ב יום הויה ממנין האחרון שיום כו' (ש"מ), ט) שבעה יעב"ן, וכן הוא נ"ק, י) יצבה שבעה נקיים (ש"מ), יא) לרבעה והם נמחיל (ש"מ), יב) שבעה עשר נקיים (ש"מ), יג) נ"ל אחד (צ"ק), יד) שומרת יום כנגד יום הסד"ד (ש"מ), טו) בדפו"ר מפיץ לה ומתרי' לה כל וז"ל מהכרס"ק ד"ש כל הטועות כו' ומתרץ אלא כל כו' כנ"ל, טז) הוא זבה ממנין האחרון (ש"מ), יז) ג' מהנך ימים בימי זיבה הוו (ש"מ), יח) לאמון ושני שמולך וקולה (ש"מ), יט) כדמפרש לקמי' במאי קמיפלגי כנ"ל (ש"מ), כ) לא כיצד מל (ש"מ), לא) יום תשיעי ומילה (ש"מ), כב) ליום רביעי (ש"מ), כג) נ"א משבעה, וכן הוא נ"ק,

שיטה מקובצת

י"ב ימים טמא ראיתי פתחה ח'. כשנתמיד עליה יש לחוש שמא הב' ימים ראשונים שראתה היו סוף זיבה והג' היתה התחלתו היו הז' ימים שלאחר הב' ראשונים ז' ימי נדה והתחילה להיות זבה גדולה ולא תוכל לחזור לפתח נידות עד אחר ח' ימים ואז יכלו הי"א יום של זיבה ולמחרת לפתח נידותה אבל אם תראה יום ח' עדיין היא בימי זיבה ומכאן יש להוכיח שלא תחזור לפתח בתוך י"א יום שבין נדה לנדה ואפילו ראתה ג' ימים רצופין בימים ראשונים של י"א כגון אב"ג דאין לומר דכיון שספרה ד' ימים נקיים אחר זיבה גדולה תחזור לפתח נדה דא"כ ב' ימים ראיתי לא תמצא פתחה ח' כי אם ז'. תוס': **נגעי אדם.** גליון. פ"ה יש מהם בשבוע אחד ר"א פי' דבשבוע אחת נחלטים דבימי הסגירו אינו טמא דכתיב לא יסגירנו כי טמא הוא בימי הסגירו טהור הוא: **שתי הלחם כו'.** האי תנא סבר דאין התנור מקדש דאל"כ יהיו נפסלות בלינה ותימה דסתם משנה במעילה בפרק חטאת העוף ס"ל דתנור מקדש דתנן התם (ט.) קרמו בתנור הוכשרו כו' ובלינה וצ"ע ל) תוס':

ל) עי' מנחות דף לה ע"ב דהש"ס בעלמו מקשה זה מרישא אסיפא ולפי מש"כ רבינו בעלמו שם דף מ"ז בשם המוס' מיושב קושיא זו ודו"ק.

ל) ערוכין כג: וש"נ תוליו. וש"ק, ג) כ"ה ק"ו, ג) מנחות ק: פסחים מז., ד) מנחות ק: פסחים מז., ה) שבת קלו., ו) [מצורע פרשה ז], ז) עי' ר"ש יח. ברש"י ועיין ל"ק,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שנים עשר וכו' פחות מי"ל יום או שמא תחילת נדה היא דכלו שנים עשר ימים ממנין האחרון ה' ימים של י"א שבין נדה לנדה שאם ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה ולבסוף וכו' ואם בימי זיבה אם תפסוק לאחר ראיית יום זה שבעה ימים וכו' שמא אותו יום שראתה בו כו' שבעה עשר נקיים כנ"ל ומיהא שמיני ממתק:
(ב) ד"ה אלשה עשר פתחה שבעה דשני יומא קמאי:

מוסף רש"י

ולא יתר על אחד עשר. תלו שני ימים טובים של ראש השנה כו', ולו קשיא י"ב ניטלו, דהא אין נאכלות עד מוצאי שבת, דאותו שבת הוי יום הכפורים, הא לא קשיא, דלענין אכילת קדשים לילה הולך אחר היום שעבר, כדאמר באותו ולא בנו (פב.) הילכך מיתקרי י"ל (מנחות ק:).

רבינו גרשום

[י"ב **טמא ראיתי.** הויא זבה גמורה לאכול קרבנה דתרי קמאי חשבינן סוף זיבה וז' דנדה וג' זבה השתא הויא זבה גמורה: **פתחה שמונה.** דהכי פשו מימי זיבה. וכ"ש **האומרת** "**ג' טמא ראיתי** דהויא זבה גמורה דבין קודם ז' ימי נדה ובין לאחר ז' ימי נדה איכא לשווייה זבה גמורה והויא פתחה ז'. דכד מצרפת לז' ימי נדה ד' ימים מהני בתראי י"א פשו להו ז' והיינו דקאמר שאין פתח בטועה פחות מז' כו' שאחר שתפסוק הללו ז' ימים תחזור לפתח נדתה ודאי. שאם תראה יום אחד מונה ששה והוא והויא שהורה ודאי כדכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה ולא יותר: **תימני שבעה נקיים ותישתרי** לבעלה. ממה נפשך דאפילו זבה גמורה הויא לא צריכה אלא ז' נקיים ותו לא דכתיב ואם טהרה מזובה]: **לתקונה** [**לידי**] **נדה ופתחה קא אמרינן.** כלומר כולי האי דאמרינן כדי לתקנה שתחזור לפתח נדתה ודאי שלא תהא צריכה [למנות] בימי נדתה אלא [ששה והוא או] חמשה או ארבעה והם אפילו ראתה ששה שתהא מונה אחד והם ותטהר. ושתדע מתי היא זבה שחייבת בקרבן: **כל הטועות זבות.** כל אשה שראתה דם ואינה יודעת אם בימי נדה אם בימי זיבה הרי היא בחזקת זבה דאזלינן לחומרא ומשיב האמורא כל הטועות זבות בתמיה [היכי מצי אמר זבות בגמורות] והלא אינן אלא ספק זבות [גמורות] ספק נדות: **ותו יום אחד טמא ראיתי שני ימים טמא ראיתי בת איתויי קרבן היא** והלא אינן אלא אי ספק נדות או ספק שומרת יום דלאו בת קרבן היא עד דראתה ג'

אין נערכין פרק שני ערכין ט.

קדיש [אחין] סיהרא. תלתא ג' ימיס קודס לאלס דשנה שהמולד ביום ד' ולאלס דשנה בשבת ומרגני עלמא בתר רבנן למימר כל מה דבעו עבדי: **דלמאר רב משרשיא.** לקמן [ו] גבי עצרת כגון שהיתה שנה מעוברת הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת: **ועיבור שנה חדש.** [ז] וגדולו לעשות חדש של תוקפת השנה בין מלא ובין חסר [ח] ואת עיבור של שנה של [ט] אשתקד עשינו חסר ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת מילוי חדש אחד כדקאמר לו ירחא מלא לבהדי חסירא: [י] **ואלפי חד יומא.** ולע"ג דיומא ופלגא היא חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה [יא] זו מעוברת הוה מצי נמי לתרוצי דנראה לעבר שמונה חדשים והלא דנקט שנה שלפניה משום דלא מיתוקמא מתני' בשנה מעוברת דתנינא אין פוחתין מד' חדשים מעוברין הא בארבעה מעוברים סגי ואי במעוברת פשו להו ט' חסירין ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת אבל תשעה לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן:

לא אדעתייהו דאינשי. אחד יומא לא תמהי ולא מרגני: **מייפרא סיהרא.** עמיקא שלא יומי [יב] אחר דאם השנה דסדר מולדות החדשים לעולם הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפריסית [יג] וכי עבדת תלתא חסירין טפי מעקדמת ליה לאלס דשנה ג' יומי: **שהיתה שנה שלפניה.** של אשתקד מעוברת ואחד העיבור אלפים יום ולמנין הלבנה לא הוי אלא ל"ט ופלגא אשתכח דמתחרת לאלס השנה פלגא יומא והשתא לא קדיס ל"ט ופלגא אלא יומא ופלגא וכיון דלא הוו ב' שלימים אד קא משיב ליה והיינו דקא פריך ואכתי איכא אד יומא: **איתחזויי איתחזי.** לבנה לב"ד ואנן הוא דלאו אדעתין למימסר נפשין ולמיחזייה הילכך לא מרגני:

בתמילת

מאי שנא תשעה דלא. דאם כן מקדיס סיהרא ג' ימיס אאם מולד תשרי בתמילת ליל שבת מולד תשרי הבא ביום ד' ח' שעות וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר נקבע ר"ה בד' וכאמנו עושים תשעה מלאים הרי הקביעות מתאחר שלשה ימיס ונדחה ר"ה מיום המולד שלשה ימיס שהקיבוע יהיה ביום שבת [יא] ומיום אלבע היה המולד אשתא נמי קדיס תרי יומי שאתחר הקיבוע שני ימיס לגמולד יום ד' ויום ה' וביום ו' יהיה הקיבוע והרי דמקדיס תרי יומי דמיום ד' תהיה נראה לבנה אחדשה וקשה [יב] לרש"י ליתני דמשכחת דלא מקדיס שני ימיס כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום ד' [יג] דשת שני מיכסי סיהרא ולא תראה עד [יד] לאחר ביום ה' דלא מקדיס רק אד טו] יומא דבהכי מיתוקמא לפי תמיהון דאין דנראה ביומו משום דמיכסי סיהרא שית שני כך פי' בקונטרס דפירש הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש ודלי ה' כ"א תקפ"ט ותמנא מולד תשרי ביום ה' כ"א שעה ושית שני מיכסי סיהרא תמנא שלא תראה הלבנה עד לא שבת (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קיבוע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק ה' ימיס ולולי ג' מלאים היה הקיבוע ביום ה' [טו] בשביל [יז] (ה') מלאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקיבוע יום אחד ממשי ויום שני ויקבע ביום שביעי כמו אשתקד אשתא לא קדמה לראיית הלבנה לקיבוע אלא אחד מלא ופי' בקונטרס ותא"ג דזימנין דאיכא [יח] כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת וכי שדית ה' כ"א תקפ"ט תמנא המולד ביום ה' [יט] ג"ר ונראית הלבנה בו ביום ועתה קבעו בשבת דהא שמונה מלאים עבדת השתא קדים תרי יומי לאו אדעתייהו דאינשי ועוד קשה [כ] לו אשתא דקאמר אם"ס מקדיס תרי יומי מאמע דלעולם לא אירע כן ואשתא אנו דומיס בו מולד הבא בגטר"ד ויקבע ביום ה' ואיכא תרי יומי וליכא לתמוי דאשתא לא איכפת לן מיהא דאמכנה דברים אין מנהג שוה לנה שהיה בימי ראמורלאים דבימיהם לא היו דומין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דומיס הא ליתא דהא רש"י פי' ומיקן[כא] אלכך לא דמו אשתא יום ז' לקיים מצות אפיר משום דא"כ זמנין דאשתכח דמקדיס תרי יומי דאירע המולד בהי"ח ונדחה גם למחר משום תרי ג) שבי ואי דמיון ליה גם ביום ז' עד יום ח' אשתכח דמקדיס תרי יומי [כב] אשתא נמי דאיקיע [כג] ומיקן רש"י אלכך אין אנו מוסיפין גטר"ד להקדיס תרי יומי דלגבי בבל מיכסי סיהרא ר"ח מחדתא (ושים מעמיקא) כדאי' פוף פ' קמא דר"ה (דף כ:) ולא הוי מקדיס תרי יומי דאיל ולא לכל נראית בחותו יום עד למחר ול"ת ח' מאי קשיא ליה [כד] (תרי) נמי מקדיס תרי יומי הלא כשאמולד דאשתקד בתמילת ליל שבת [כה] אחדינא בד' ח' שבי וליכא הקדמה ב' יומי ו"ל דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום ו' ר"ח או למחר דומיא דרישא דאין פוחתין מד' חדשים מעוברין ומ' חסרים דבכך מעבר לה לגולה בשמוש ולא משכחת פירוש לה לגולה בשמוש ולא משכחת פירוש אלא בד' חסרים עבדינן רק בכהאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבוע הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בהכי שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבוע בו' [כו] ר"ח הילכך אחדינא המולד ביום אדבעה ב' שעות דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי ויתא אשתא לא אמאי לא שבי דאשתקד היה המולד בז' ר' שעות דמשמע ליה דומיא דסיפא דהמולד ביום שלפני הקיבוע ואם תאמר למאי דפרשינן דלא תפסין למקדיס סיהרא אם לא קדם י"ח שעה מאי קאמר בתחילת הסוגיא אשתא קדיס תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים ולא כסדרן ומאי הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות דכל אומו יום לא תראה לבני בבל וי"ל דפריך מקדיס תרי יומי היכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבוע [כז] [ביום ו' שעה דאחדינא יאלע ביום הקיבוע דכי נמי תתכסה י"ח תראה אחר כך.[כח] רש"י]: **הכא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. בגאותא שנה קיימינן והוה ליה לגימוי דהשנה מעוברת ולכך עבדינן [כט] בח' מלאים כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת פירוש שנה זו שעשינו בה ח' מלאים ואם לא היה העיבור אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד) וכשמוסיפין [ל] מלאים יתאחר עוד ביום אחד עד ליום שביעי [אבל לא] בעיבור המולד אירע ביום ה' כ"א שעות ולא נראה עד יום שני הרי הלא מקדיס רק אד יומא: **מאחר יומא לא אדעתא דאינש.** משמע דעבדי אשתא ח' מלאים היכא דליכא מקדיס רק אחד יומא ולקמה אחדינא דאנו עיבוריים וקביעות שיתכיכו בשום פעם שנה יותר מז' מלאים: **מאי** [לא] **מעמא שלש חסרים דלא.** דאם כן מייתרא סיהרא ג' יומי דבכסדרן יאלע הקיבוע ביום המולד ביום ד' ובשביל ג' חסרים בגרי משתא אלא יומי ויקבע ביום ג' תרי נמי מייתרא [לא] יתאחר עוד בשביל אחד מלאים אם יהיו ביום רביעי והמולד יהיה בחמישי כל' שעות ואיכא בכל חדש פלגא יומא שפי' על סדרי החדשים דהיינו יום ואחי דקדים מולד הלבנה לקביעות ר"ה והאי חצי יום לא חשיב ליה דהא קבעי' ר"ה בשבת והלבנה נראית בששי בשבת דהשתא לא קדמה אאיתחא לר"ה אלא יום אחד. והיינו דקא פריך דל ירחא מליא לבהדי ירחא חסירא כלומר אוקי ה' מלאים לבהדי ה' חסרים ואכתי איכא אד יומא כדפרשית ואע"ג דפלגא יומא איכא שפי לא חשיב ליה כיון דקביעות דר"ה בתחילת היום: דא"כ דעבדינן לו ה' חסרים הוי ליה ג' חסרים כנגד ג' מלאים אם בשלש חסרים מחסרון שלשה ימים מכל חדש אם נמצא שלבנה ישנה נכנסת בתוך החדושה שלשה ימים דמקדמינן ועבדינן ר"ה ג' ימים מכל חדש קודם מולד הלבנה דלא נראית הלבנה עד בארבע בשבת בח' שעות ותתע"ו חלקים וקבענן ר"ה ג' ימים קודם ומרגני עלמא בתר רבנן: **שהיתה שנה שלפניה.** אל אשתקד מעוברת וחדש העיבור מלא משלשים יום ולמנין הלבנה לא הוי אלא [כ"ט יום] וחצי ושדי האי יומא פלגא לחד מהני חדשים חסרים לשוויה בסדר החדשים ואשתכח דלא קדמינן לר"ה למולד הלבנה אלא יום וחצי דאוקי ה' חסרים בהדי ה' מלאים ובאשתיירו ג' חדשים חסרים דבצרינן להו מאורחייהו פלגא דיומא מכל ירחא דהיינו יומא ופלגא דקדים ר"ה לראיית הלבנה וכיון דלא הוי תרי שלמים חד קחשיב ליה והיינו דקא פריך איכא חד יומא וקשיא לי דכי דייקינן כה"ג כדפרשית לעיל אינא למפרך אכתי תרי יומי [איכא] שדי הכ"א תקפ"ט על מולד לבנה אל אשתקד דאיתרמי בתחילת ליל שבת דנמצא מולד זה בחמישי בכ"א שעות והלבנה לא נראית עד ליל ששי בשבת דמתכסי שית שעי דבסידור החדשים ה' מלאים וה' חסרים איתרמי ר"ה ביום רביעי אתחזי הלבנה כו' [לא כתבתי יותר כי הספר היה מוטבה] [הוא לשון הרב"א]: **סד"ה כדאמר רב משרשיא. מעוברת.** שנה שלפני תשרי זה המאוחר אחר המולד דהיינו אותה שעשינו בה שמונה מלאים הנה מעוברת ושדי הכ"א תקפ"ט ה' ימים ב"א שעות תקפ"ט חלקים שיש בין מולד למולד בשנה מעוברת ותמצא ומולד תשרי ביום ה' כ"א שעה ושית שני מכסי סיהרא תראה ונמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששי בשבת: **סד"ה ואכתי חד יומא כו' בדלקמן.** גלירן. וא"ת והא אמרינן לקמן דדבי עשה תשעה חסרים בשנת עיבור, וי"ל דדבי עשה כדי לתקן שנה שעברה אבל אם היתה שנה שעברה כתקנה לא עבדינן תשעה חסרים דקדים ואתי סיהרא תרי יומי דומיין דקדים סיהרא אלחנן דזמינין דמשכחת לה באמצע השנה דקדים ואתי סיהרא טפי מתרי יומי כגון שבאותה שנה היו ח' מלאים וד' חסרים וחדש אלול לעולם הוא מן החסרין דאמרינן בר"ה (יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר ונמצא שעד אלול היו ח' מלאים וג' חסרים אוקי שלשה מלאים לבהדי ג' חסרים ואשתייר ה' מלאים וקדים ואתי סיהרא תרי יומין ופלגא, ויש לומר דהכל תולין עיניהן בקביעות דר"ה אבל בשאר דברים לא מרגישין אינשי כולי האי ואחר שיחסרו אלול יבא ר"ה על מכונו. תוס' הרא"ש ז"ל: **דאמר רב משרשיא כו'.** גלירן. הקשה הר"ר אלחנן אמר לא מוקי לה אף בשנה פשוטה וכגון שהיתה שנה שלפניה שבעה חסרים וחמשה מלאים ובשנה זו ח' מלאים אוקי תרי מלאים לבהדי תרי חסרים דאשתקד שרבו על המלאים וישאר ששה מלאים וד' חסרים, והשתא ניתא נמי דליכא אלא אחד יומא ולא לקשי מה שהקשה הרא"ש ז"ל דאיכא יומא ופלגא, וי"ל דלא בעי לאוקמי אלא לפי דעת הגאון אמאי אמרינן במתני' דלא נראה לעבר יותר על שמונה הא משכחת לה שיכולין לעבר תשעה כגון שהיו בשנה שלפניה שמונה חסרים וארבע מלאים ואז יכולין לעבר תשעה חדשים דאוקי ד' מלאים לבהדי ארבע חסרים דאשתקד שרבו על המלאים וישארו בשנה זו ה' מלאים לבהדי ג' חסרים ונמצא דלא קדים סיהרא אלא יומא דוקא וי"ל דאי אפשר לעשות כן דלא עשו אשתקד חסרים אם לא ששאו לתקן לכל הפחות מילוי חדש היתר בשנה שעברה, ועי"ל דלעולם אין לעשות ג' מלאים יתר על החסרון אפילו לתקן חסרון של שנה שעברה משום דלא ידעי דמשום תקון שנה שעברה עשו ואתו למעבד כן אפילו כשלא רבו החסרון בשנה שלפניה אבל בשיש עיבור לפניה לא אתי למטעי דהכל יודעים בשבילי חדש העיבור עשו כן [ו] ורבי שעשה כן [ז] חסרון משום מלאים דאשתקד אף שהיתה שנה שלפניה פשוטה שאני התם כיון דאחד מן החסרים היתה תחת חדש העיבור של אותה שנה ולא נשארו כי אם שנים חסרים לתקן מילוי היתר של שנה שעברה: **ועיבור שנה חדש.** כלומר וכגון שעשו חדש של עבור של ל"ט יום והשיב סדר החדשים ח' מלאים וה' חסרים ומצא קביעות ר"ה ביום השבת כמו אשתקד והשתא לא קדמית ראיית הלבנה לחולד השנה אלא יום אחד והיינו דקא פריך דל ירחא מלא בהדי ירחא חסירא ואכתי איכא חד יומא ואע"ג דזימנין איכא קשי כגון דהוי מולד דאשתקד בע"ש בי"ח שעות ונקבע ר"ה בשבת וכי שדית כ"א תקפ"ט הוי מולד השתא ביום ה' בש"ע תקפ"ט ונראית בו ביום ואתה קבעו בשבת דהא שמנה מעוברות עבדית והשתא קדים תרי יומי לאו פירכא היא דאנן בהכי מוקמינן למתני' בדלא קדים אלא חד יומא. לשון רש"י בסי': **ועבור שנה חדש.** הקשה מורי הרמ"ר בלא שנה מעוברת ה"מ לשנויי דנמצא ח' מלאים ולא קדים סיהרא חדתא אלא חד יומא וכגון שהיה מולד של אשתקד בי' שעות ביום ד' ונקבע ר"ה בו ביום שדי ד"ח תתע"ו על ד' י' ונמצא מולד של ר"ה זו בי"ח תתע"ו ולא [נראית] הלבנה עד הלילה דשית שעי מיכסא סיהרא וכי עבדת ח' מלאים יהיה קביעת ר"ה ביום ו' וא"כ לא תקדים ראיית הלבנה לקביעת ר"ה רק יום א' וכה"ג הוצרך לתרץ לפי שיטת התלמוד כדפי' ותירץ דהוצרכנו לאוקמ' כגון שהמולד בר"ה דהיינו בע"ה שהרי רב הונא הוצרך לתרץ רישא דמתני' דאין פותחין והוא צריך לפרש בן כדאפש ואע"ג דלפי תירוץ התלמוד פירש"י דלא מצינו לאוקמ' בהכי שהיה המולד של אשתקד בע"ה דא"כ תקדים תרי יומי ראיית הלבנה לקביעת ר"ה הבאה אמר מורי דלא נאמר שיטה זו אלא נוקי כולי שמעתתא בהכי שיהיה המולד דאשתקד בע"ה בו"ר ומה שהקשה רש"י זימנין דאיכא טפי כי"ל דלא הקפיד התלמוד אלא שהיא נראית לכל בפומבי כדאיתא בר"ה דאם יארע המולד מו' שעות ולמעלה דליכא הו המני סרי שעי עד הלילה אפילו לא נקבע ר"ה עד יום ג' לא חשבינן ליה קדים סיהרא תרי יומי בגמרא דצריכין לומר ע"כ שהרי האידנא כשאירע מולד של תשרי שלפני שנה פשוטה בגטר"ד אנו עושים הקביעות ביום ה' אע"ג דקדים סיהרא תרי יומי דאין דאין חכושין עתה לקדים סיהרא שהרי מכמה דברים אנו משנים המנגא שהיה בימי אמוראים בזה דראי אנו מקפידים שהרי הקשה רש"י על מנהג שלנו שאנו דוחים בשביל שלא יבא שביעי של ערבה בשבת שאינו אלא דרבנן ודחיית שופר דאורייתא אין אנו דוחין ויש מתרצים (עי' סוכה מג: תוד"ה לא איקלע) דברי תורה אין צריכין חיזוק ודרבנן צריכין חיזוק ודוחק ונראה דלכך אין אנו דוחין מפני שופר דא"כ דזימנין דקדים סיהרא תרי יומי כגון אם יארע המולד בהי"ח שאין ר"ה נקבע ביום ה' מפני מולד זקן ולא ביום

מאי שנא תשעה דלא. דאם כן מקדיס סיהרא ג' ימיס אאם מולד תשרי בתמילת ליל שבת מולד תשרי הבא ביום ד' ח' שעות וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר נקבע ר"ה בד' וכאמנו עושים תשעה מלאים הרי הקביעות מתאחר אלשלשה ימיס ונדחה ר"ה מיום המולד אלשלשה ימיס שהקיבוע יהיה ביום שבת [יא] ומיום אלבע היה המולד אשתא נמי קדיס תרי יומי שאתחר הקיבוע שני ימיס לגמולד יום ד' ויום ה' וביום ו' יהיה הקיבוע והרי דמקדיס תרי יומי דמיום ד' תהיה נראה לבנה אחדשה וקשה [יב] לרש"י ליתני דמשכחת דלא מקדיס שני ימיס כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום ד' [יג] דשת שני מיכסי סיהרא ולא תראה עד [יד] לאחר ביום ה' דלא מקדיס רק אד טו] יומא דבהכי מיתוקמא לפי תמיהון דאין דנראה ביומו משום דמיכסי סיהרא שית שני כך פי' בקונטרס דפירש הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש ודלי ה' כ"א תקפ"ט ותמנא מולד תשרי ביום ה' כ"א שעה ושית שני מיכסי סיהרא תמנא שלא תראה הלבנה עד לא שבת (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קיבוע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק ה' ימיס ולולי ג' מלאים היה הקיבוע ביום ה' [טו] בשביל [יז] (ה') מלאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקיבוע יום אחד ממשי ויום שני ויקבע ביום שביעי כמו אשתקד אשתא לא קדמה לראיית הלבנה לקיבוע אלא אחד מלא ופי' בקונטרס ותא"ג דזימנין דאיכא [יח] כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת וכי שדית כ"א תקפ"ט תמנא המולד ביום ה' [יט] ג"ר ונראית הלבנה בו ביום ועתה קבעו בשבת דהא שמונה מלאים עבדת השתא קדים תרי יומי לאו אדעתייהו דאינשי ועוד קשה [כ] לו אשתא דקאמר אם"ס מקדיס תרי יומי מאמע דלעולם לא אירע כן ואשתא אנו דומיס בו מולד הבא בגטר"ד ויקבע ביום ה' ואיכא תרי יומי וליכא לתמוי דאשתא לא איכפת לן מיהא דאמכנה דברים אין מנהג שוה לנה שהיה בימי ראמורלאים דבימיהם לא היו דומין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דומיס הא ליתא דהא רש"י פי' ומיקן[כא] אלכך לא דמו אשתא יום ז' לקיים מצות אפיר משום דל"כ זמנין דאשתכח דמקדיס תרי יומי דאירע המולד בהי"ח ונדחה גם למחר משום תרי ג) שבי ואי דמיון ליה גם ביום ז' עד יום ח' אשתכח דמקדיס תרי יומי [כב] אשתא נמי דאיקיע [כג] ומיקן רש"י אלכך אין אנו מוסיפין גטר"ד להקדיס תרי יומי דלגבי בבל מיכסי סיהרא ר"ח מחדתא (ושים מעמיקא) כדאי' פוף פ' קמא דר"ה (דף כ:) ולא הוי מקדיס תרי יומי דומיא דלא ולא לכל נראית בחותו יום עד למחר ול"ת ח' מאי קשיא ליה [כד] (תרי) נמי מקדיס תרי יומי הלא כשאמולד דאשתקד בתמילת ליל שבת [כה] אחדינא בד' ח' שבי וליכא הקדמה ב' יומי ו"ל דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום ו' ר"ח או למחר דומיא דרישא דאין פוחתין מד' חדשים מעוברין ומ' חסרים דבכך מעבר לה לגולה בשמוש ולא משכחת פירוש לה לגולה בשמוש ולא משכחת פירוש אלא בד' חסרים עבדינן רק בכהאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבוע הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מייתי בהכי שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבוע בו' [כו] ר"ח הילכך אחדינא המולד ביום אדבעה ב' שעות דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי ויתא אשתא לא אמאי לא שבי דאשתקד היה המולד בז' ר' שעות דמשמע ליה דומיא דסיפא דהמולד ביום שלפני הקיבוע ואם תאמר למאי דפרשינן דלא תפסין למקדיס סיהרא אם לא קדם י"ח שעה מאי קאמר בתחילת הסוגיא אשתא קדיס תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים ולא כסדרן ומאי הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות דכל אומו יום לא תראה לבני בבל וי"ל דפריך מקדיס תרי יומי היכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבוע [כז] [ביום ו' שעה דאחדינא יאלע ביום הקיבוע דכי נמי מתכסה י"ח תראה אחר כך.[כח] רש"י]: **הכא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. בגאותא שנה קיימינן והוה ליה לגימוי דהשנה מעוברת ולכך עבדינן [כט] בח' מלאים כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת פירוש שנה זו שעשינו בה ח' מלאים ואם לא היה העיבור אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד) וכשמוסיפין [ל] מלאים יתאחר עוד ביום אחד עד ליום שביעי [אבל לא] בעיבור המולד אירע ביום ה' כ"א שעות ולא נראה עד יום שני הרי הלא מקדיס רק אד יומא: **מאחר יומא לא אדעתא דאינש.** משמע דעבדי אשתא ח' מלאים היכא דליכא מקדיס רק אחד יומא ולקמה אחדינא דאנו עיבוריים וקביעות שיתכיכו בשום פעם שנה יותר מז' מלאים: **מאי** [לא] **מעמא שלש חסרים דלא.** דאם כן מייתרא סיהרא ג' יומי דבכסדרן יאלע הקיבוע ביום המולד ביום ד' ובשביל ג' חסרים בגרי משתא אלא יומי ויקבע ביום ג' תרי נמי מייתרא [לא] יתאחר עוד בשביל אחד מלאים אם יהיו ביום רביעי והמולד יהיה בחמישי כל' שעות ואיכא בכל חדש פלגא יומא שפי' על סדרי החדשים דהיינו יום ואחי דקדים מולד הלבנה לקביעות ר"ה והאי חצי יום לא חשיב ליה דהא קבעי' ר"ה בשבת והלבנה נראית בששי בשבת דהשתא לא קדמה אאיתחא לר"ה אלא יום אחד. והיינו דקא פריך דל ירחא מליא לבהדי ירחא חסירא כלומר אוקי ה' מלאים לבהדי ה' חסרים ואכתי איכא חד יומא כדפרשית ואע"ג דפלגא יומא איכא שפי לא חשיב ליה כיון דקביעות דר"ה בתחילת היום: דא"כ דעבדינן לו ה' חסרים הוי ליה ג' חסרים כנגד ג' מלאים אם בשלש חסרים מחסרון שלשה ימים מכל חדש אם נמצא שלבנה ישנה נכנסת בתוך החדושה שלשה ימים דמקדמינן ועבדינן ר"ה ג' ימים מכל חדש קודם מולד הלבנה דלא נראית הלבנה עד בארבע בשבת בח' שעות ותתע"ו חלקים וקבענן ר"ה ג' ימים קודם ומרגני עלמא בתר רבנן: **שהיתה שנה שלפניה.** אל אשתקד מעוברת וחדש העיבור מלא משלשים יום ולמנין הלבנה לא הוי אלא [כ"ט יום] וחצי ושדי האי יומא פלגא לחד מהני חדשים חסרים לשוויה בסדר החדשים ואשתכח דלא קדמינן לר"ה למולד הלבנה אלא יום וחצי דאוקי ה' חסרים בהדי ה' מלאים ובאשתיירו ג' חדשים חסרים דבצרינן להו מאורחייהו פלגא דיומא מכל ירחא דהיינו יומא ופלגא דקדים ר"ה לראיית הלבנה וכיון דלא הוי תרי שלמים חד קחשיב ליה והיינו דקא פריך איכא חד יומא וקשיא לי דכי דייקינן כה"ג כדפרשית לעיל אינא למפרך אכתי תרי יומי [איכא] שדי הכ"א תקפ"ט על מולד לבנה אל אשתקד דאיתרמי בתחילת ליל שבת דנמצא מולד זה בחמישי בכ"א שעות והלבנה לא נראית עד ליל ששי בשבת דמתכסי שית שעי דבסידור החדשים ה' מלאים וה' חסרים איתרמי ר"ה ביום רביעי אתחזי הלבנה כו' [לא כתבתי יותר כי הספר היה מוטבה] [הוא לשון הרב"א]: **סד"ה כדאמר רב משרשיא. מעוברת.** שנה שלפני תשרי זה המאוחר אחר המולד דהיינו אותה שעשינו בה שמונה מלאים הנה מעוברת ושדי הכ"א תקפ"ט ה' ימים ב"א שעות תקפ"ט חלקים שיש בין מולד למולד בשנה מעוברת ותמצא ומולד תשרי ביום ה' כ"א שעה ושית שני מכסי סיהרא תראה ונמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששי בשבת: **סד"ה ואכתי חד יומא כו' בדלקמן.** גלירן. וא"ת והא אמרינן לקמן דדבי עשה תשעה חסרים בשנת עיבור, וי"ל דדבי עשה כדי לתקן שנה שעברה אבל אם היתה שנה שעברה כתקנה לא עבדינן תשעה חסרים דקדים ואתי סיהרא תרי יומי דומיין דקדים סיהרא אלחנן דזמינין דמשכחת לה באמצע השנה דקדים ואתי סיהרא טפי מתרי יומי כגון שבאותה שנה היו ח' מלאים וד' חסרים וחדש אלול לעולם הוא מן החסרין דאמרינן בר"ה (יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר ונמצא שעד אלול היו ח' מלאים וג' חסרים אוקי שלשה מלאים לבהדי ג' חסרים ואשתייר ה' מלאים וקדים ואתי סיהרא תרי יומין ופלגא, ויש לומר דהכל תולין עיניהן בקביעות דר"ה אבל בשאר דברים לא מרגישין אינשי כולי האי ואחר שיחסרו אלול יבא ר"ה על מכונו. תוס' הרא"ש ז"ל: **דאמר רב משרשיא כו'.** גלירן. הקשה הר"ר אלחנן אמר לא מוקי לה אף בשנה פשוטה וכגון שהיתה שנה שלפניה שבעה חסרים וחמשה מלאים ובשנה זו ח' מלאים אוקי תרי מלאים לבהדי תרי חסרים דאשתקד שרבו על המלאים וישאר ששה מלאים וד' חסרים, והשתא ניתא נמי דליכא אלא אחד יומא ולא לקשי מה שהקשה הרא"ש ז"ל דאיכא יומא ופלגא, וי"ל דלא בעי לאוקמי אלא לפי דעת הגאון אמאי אמרינן במתני' דלא נראה לעבר יותר על שמונה הא משכחת לה שיכולין לעבר תשעה כגון שהיו בשנה שלפניה שמונה חסרים וארבע מלאים ואז יכולין לעבר תשעה חדשים דאוקי ד' מלאים לבהדי ארבע חסרים דאשתקד שרבו על המלאים וישארו בשנה זו ה' מלאים לבהדי ג' חסרים ונמצא דלא קדים סיהרא אלא יומא דוקא וי"ל דאי אפשר לעשות כן דלא עשו אשתקד חסרים אם לא ששאו לתקן לכל הפחות מילוי חדש היתר בשנה שעברה, ועי"ל דלעולם אין לעשות ג' מלאים יתר על החסרון אפילו לתקן חסרון של שנה שעברה משום דלא ידעי דמשום תקון שנה שעברה עשו ואתו למעבד כן אפילו כשלא רבו החסרון בשנה שלפניה אבל בשיש עיבור לפניה לא אתי למטעי דהכל יודעים בשבילי חדש העיבור עשו כן [ו] ורבי שעשה כן [ז] חסרון משום מלאים דאשתקד אף שהיתה שנה שלפניה פשוטה שאני התם כיון דאחד מן החסרים היתה תחת חדש העיבור של אותה שנה ולא נשארו כי אם שנים חסרים לתקן מילוי היתר של שנה שעברה: **ועיבור שנה חדש.** כלומר וכגון שעשו חדש של עבור של ל"ט יום והשיב סדר החדשים ח' מלאים וה' חסרים ומצא קביעות ר"ה ביום השבת כמו אשתקד והשתא לא קדמית ראיית הלבנה לחולד השנה אלא יום אחד והיינו דקא פריך דל ירחא מליא לבהדי ירחא חסירא ואכתי איכא חד יומא ואע"ג דזימנין איכא קשי כגון דהוי מולד דאשתקד בע"ש בי"ח שעות ונקבע ר"ה בשבת וכי שדית כ"א תקפ"ט הוי מולד השתא ביום ה' בש"ע תקפ"ט ונראית בו ביום ואתה קבעו בשבת דהא שמנה מעוברות עבדית והשתא קדים תרי יומי לאו פירכא היא דאנן בהכי מוקמינן למתני' בדלא קדים אלא חד יומא. לשון רש"י בסי': **ועבור שנה חדש.** הקשה מורי הרמ"ר בלא שנה מעוברת ה"מ לשנויי דנמצא ח' מלאים ולא קדים סיהרא חדתא אלא חד יומא וכגון שהיה מולד של אשתקד בי' שעות ביום ד' ונקבע ר"ה בו ביום שדי ד"ח תתע"ו על ד' י' ונמצא מולד של ר"ה זו בי"ח תתע"ו ולא [נראית] הלבנה עד הלילה דשית שעי מיכסא סיהרא וכי עבדת ח' מלאים יהיה קביעת ר"ה ביום ו' וא"כ לא תקדים ראיית הלבנה לקביעת ר"ה רק יום א' וכה"ג הוצרך לתרץ לפי שיטת התלמוד כדפי' ותירץ דהוצרכנו לאוקמ' כגון שהמולד בר"ה דהיינו בע"ה שהרי רב הונא הוצרך לתרץ רישא דמתני' דאין פותחין והוא צריך לפרש בן כדאפש ואע"ג דלפי תירוץ התלמוד פירש"י דלא מצינו לאוקמ' בהכי שהיה המולד של אשתקד בע"ה דא"כ תקדים תרי יומי ראיית הלבנה לקביעת ר"ה הבאה אמר מורי דלא נאמר שיטה זו אלא נוקי כולי שמעתתא בהכי שיהיה המולד דאשתקד בע"ה בו"ר ומה שהקשה רש"י זימנין דאיכא טפי כי"ל דלא הקפיד התלמוד אלא שהיא נראית לכל בפומבי כדאיתא בר"ה דאם יארע המולד מו' שעות ולמעלה דליכא דו המני סרי שעי עד הלילה אפילו לא נקבע ר"ה עד יום ג' לא חשבינן ליה קדים סיהרא תרי יומי מאחר שאינו נראית ביום המולד לכל דכן אנו צריכין לומר ע"כ שהרי האידנא כשאירע מולד של תשרי שלפני שנה פשוטה בגטר"ד אנו עושים הקביעות ביום ה' אע"ג דקדים סיהרא תרי יומי דאין דאין חכושין עתה לקדים סיהרא שהרי מכמה דברים אנו משנים המנגא שהיה בימי אמוראים בזה דראי אנו מקפידים שהרי הקשה רש"י על מנהג שלנו שאנו דוחים בשביל שלא יבא שביעי של ערבה בשבת שאינו אלא דרבנן ודחיית שופר דאורייתא אין אנו דוחין ויש מתרצים (עי' סוכה מג: תוד"ה לא איקלע) דברי תורה אין צריכין חיזוק ודרבנן צריכין חיזוק ודוחק ונראה דלכך אין אנו דוחין מפני שופר דא"כ דזימנין דקדים סיהרא תרי יומי כגון אם יארע המולד בהי"ח שאין ר"ה נקבע ביום ה' מפני מולד זקן ולא ביום

קדים אתי סיהרא תלתא יומי השתא נמי קא קדים אתי תרי יומי כדאמר רב משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת הכא נמי [א]כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת ועיבור שנה חודש דל ירחא מליא בהדי ירחא חסירא ואכתי [ב] חד יומא לא אדעתייהו דאינשי עולא אמר לא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה ומאי טעמא קאמר מה טעם אין פוחתים מארבעה חדשים המעוברים בשנה משום [ג]דלא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה מאי שנא תשעה דלא דאם כן מייתרא סיהרא תלתא יומי השתא נמי קא מייתרא תרי יומי כדאמר רב משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת [ג] דל ירחא חסירא בהדי ירחא ומליאה ואכתי איכא חד יומא סברי איתחזויי איתחזי ואנן [ד] לאו אדעתין למאי

מאי שנא תשעה דלא. דאם כן מקדיס סיהרא ג' ימיס אאם מולד תשרי בתמילת ליל שבת מולד תשרי הבא ביום ד' ח' שעות וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר נקבע ר"ה בד' וכאמנו עושים תשעה מלאים הרי הקביעות מתאחר אלשלשה ימיס ונדחה ר"ה מיום המולד אלשלשה ימיס שהקיבוע יהיה ביום שבת [יא] ומיום אלבע היה המולד אשתא נמי קדיס תרי יומי שאתחר הקיבוע שני ימיס לגמולד יום ד' ויום ה' וביום ו' יהיה הקיבוע והרי דמקדיס תרי יומי דמיום ד' תהיה נראה לבנה אחדשה וקשה [יב] לרש"י ליתני דמשכחת דלא מקדיס שני ימיס כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום ד' [יג] דשת שני מיכסי סיהרא ולא תראה עד [יד] לאחר ביום ה' דלא מקדיס רק אד טו] יומא דבהכי מיתוקמא לפי תמיהון דאין דנראה ביומו משום דמיכסי סיהרא שית שני כך פי' בקונטרס דפירש הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ח

שני חסירים ליום הנף. ט"ז בניסן אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו עיבורו פי' ליל שאחר עיבורו [ג] (דעיבורו) דהיינו ליום ל"א דיום ל"א בניסן הוא באותו יום שאירע בו י"ז בניסן שהוא יום ג' לפסח: **סוף** סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה בו'. כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים וכיון דעשינו עיבור שנה משלשים יום יש לנו לחסר חדש אחד מהשלימים של הקיץ לכך אשכחן ביום הנף:

מעשה ועשה רבי ט' חסרים ונראה חדש בזמנו. מולד תשרי ביום קביעות השנה והיה רבי תמיה היאך עשינו ט' חסרים ונראה חדש בזמנו פי' רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום ז' ועשה ט' חסרים והוקבע שנה ביום ג' ועל כן היה תמיה לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום ז' א"כ השנה לא היה בדין עד יום ד' ולא תראה הלבנה ג' ימים אחר הקיבוע אמר לפניו ר"ש בנו שמא שנה מעוברת היתה ועיבור שנה שלשים ואשתקד עשינו שניהם מלאים לא תלתא בהדי תלתא וקס ליה אדוכתיה פי' שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו הט' חסרים ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום [ד] ז' וע"י שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים היה בדין שיתאחר [ה] השנה הקיבוע משל אשתקד ו' [ו] ימים ויקבע ביום ד' וע"י שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום ג' ואשתקד עשינו שניהם מלאים וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים ואירע המולד דאשתקד ליום ג' וכי שדית ה' כ"א תקפ"ט דהוי המולד השתא ביום ראשון ולכך נראה עתה ביום הקיבוע ולכאורה אשתקד קדים המולד מיום מלאין ששה שניהם חסרין שנים אחד מלא ואחד חסר ארבעה מיתיבי[ז] הריני נזיר בימות החמה [ז] דמונה נזירות [ח] ג' מאות וששים וחמשה ימים במנין ימות החמה בימות הלבנה [ט] מונה נזירות ג' מאות וחמשים וארבעה ימים במנין ימות הלבנה ואם איתא זימנין דמשכחת לה ששה[י] הבנדרים הלך [יא] אחר לשון בני אדם ורוב שנים ואף רבי סבר לה כרב הונא דתניא מעשה ועשה רבי [יב] (כרב הונא) תשעה חסרים ונראה חודש בזמנו והיה רבי תמיה ואומר עשינו תשעה חסרין ונראה חודש בזמנו אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא שנה מעוברת היתה ועיבור

במאי קמיפלגי בעיבור שנה [ט] דתניא [א]כמה עיבור שנה ל' רשב"ג אומר חודש מיתיבי [ב]אין עצרת חלה אלא ביום הנף ואין ר"ה חלה אלא או ביום הנף או לאור עיבורו בשלמא לעולא דשמונה חסירין עבדינן מעוברין לא עבדינן משכחת לה שניהן [ג] חסר ביום הנף אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו אלא לרב הונא דאמר עבדינן מעוברין הא זימנין דמשכחת [ד] לאור אור עיבורו אמר לך רב הונא ולעולא מי ניחא שמונה הוא דלא עבדינן הא שבעה עבדינן [ה] [ו] שבעה זימנין דלא עבדינן בסיתוא ועבדינן בקייטא [ז] והא הוה לאור אור עיבורו אלא הא מני אחרים היא [ח]דתניא אחרים אומרים [ט] [י]אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לר"ה אלא ארבעה ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה סוף סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה א"ר משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ל' יום דל ירחא לבהדי ירחא [יא] דמשכחת לה ביום הנף א"ל רב אדא בר אהבה לרבא אחרים מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראיה מתקיף לה רבינא והאיכא יומא דשעי ויומא דתלתין שני כיון דליתיה בכל שתא לא קא חשיב ואף שמואל סבר לה כרב הונא דאמר שמואל [יב]אין שנת לבנה פחותה משלש מאות וחמשים ושתים יום ולא יתירה על שלש מאות וחמשים וששה יום הא כיצד שניהם

ובמעוברת ועיבורה כ"ט וכדלעיל והיינו כרבן שמעון [יג] ועולא סבר לה כת"ק דלעולם שלשים הלכך לא מיתוקמא מתני' אלא בחד טעמא ולא נראה לחסר יותר מח' קתני הא ח' עבדין ובמעוברת ועיבורה שלשים אבל לעבר אפילו [יד] ח' מליאין נמי לא עבדינן דקדים סיהרא שני יומי [טו] יג] דמעוברת ועיבורה כ"ט ליכא לאוקומיה כרב הונא דאין עיבור שנה בגיר משלשים: **אלא ביום הנף.** באותו יום שאירע בו ט"ז בניסן לפי שבט"ז בניסן אנו מתחילין למנות חמשים יד] [טו] ויום חמשים [טז] איקבע ביום ראשון להתחלת המנין דיום מ"ע הוי סוף שבת שביעית וביום חמשים מתחיל השבוע: **ואין ר"ה בו' או לאור עיבורו.** לאור עיבורו של ניסן ביום שאירע בו ל"א של ניסן כגון אם [ג] ניסן בא' בשבת הוי אור עיבורו שלישי בשבת להכי קרי ליה [יז] אור עיבורו שהוא לילה שבו מתעבר החדש שכשעושים ר"ח יום ל"א הוי חדש שעבר מעובר: **שניהם חסירין.** כשלין וסיון [יח] וכיון דהוו להו ד' חסירין בתשוון וד' חסירין בקייטא הוי ר"ה ביום הנף דלעולא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן ויש לנו סימן קבוע ל"ת ב"ש ג"ר לשלישי של פסח הוי ר"ה דהיינו לאור עיבורו וכי עבד חד חסר טפי מקדמת ליה לר"ה חד יומא דהיינו ליום הנף אלא לרב הונא דאמר מעוברין נמי עבדינן הא כיון [יט] [כ] דעבדינן בימות החמה ד' מליאין מאחרת לר"ה חד יומא דה"ל לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח: **הא שבעה עבדינן.** אפילו לעולא דהא דלא עבדינן שמונה מליאין משום קדיים אתי סיהרא תרי יומי אבל שבעה דלא קדים אלא חד יומא עבדינן והא זמנין [כא] [דלא] עבדינן בסתווא ועבדינא לחדשי החורף כסדרן ומעבדינא ליה בקייטא ועבדינן ד' מלאים וה"ל נמי לאור אור עיבורו: **אלא.** הא דקתני לעולם לאור עיבורו ולא יותר אחרים הוא דלית להו מליאין וחסירין לדלידהו [כב] כל החדשים [כולהו] כסדרן: **אלא ארבעה ימים.** אם אירע ר"ה ביום ראשון יצא לשנה הבאה ליום חמישי דהיינו כולהו כסדרן: **ביום הנף לא משכחת לה.** דהא בכסדרן מקבע לאור עיבורו: **דל ירחא.** דקייטא [כג] ועביד ליה חסר לבהדי ירחא דעיבור דעבדא ליה מלא דכי היכי דעבדינן שבט ואדר הראשון נמי ניסן ואייר חסירין יחד דהא אמרינן אם היתה שנה מעוברת חמשה וכיון דעיבור שנה שלשים אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי הוו להו שיתא [כד] בין ראש השנה לר"ה דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא מאחרת ליה לר"ה תרי יומי הילכך [כה] הוו להו בקייטא אחרא חסירין ומיקבע ביום הנף: **אחרים מניא אתא לאשמועינן.** בתמיה. כיון דכסדרן אית להו פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה והכי איבעי להו למימר אין מעברין את החדש [כה] לגורך וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה: [כו] **והא קמשמע לן.** אי הוה אמרי אין מעברין את החדש אלא לגורך הוה אמינא אם אירע בזמנו אבל היכא דלא אתו אחדי ביום שלשים ע"כ תעבירנו משום דמצוה לקדש על פי עדים: **קמ"ל דו'.** דהכי משמע דהאי סימנא נקוט בידך ארבעה ימים בין זה לזה ואפילו לא נראית הלבנה: **והאיכא יומא דשעי.** כלומר הכי נמי דבתר [כז] מולדות הלבנה אזלי אחרים מיהו זימנין דאיכא תשעה ימים בשנה פשוטה בין פסח דאפסח דהא איכא יומא דשעי דלשלש שנים טפי חד יומא טופיינא דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ותתע"ו חלקים לא לשלש שנים לכל שנה שמונה שעות תמצא יום אחד: **ויומא דשלהי שנין.** שהרי מן התתע"ו [כח] לא תתס"ד מכל תתע"ו תמצא יום לשלשים שנה שהרי תתר"ף חלקים בשעה חשוב חמשה תתס"ד [כט] ארבע שעות הרי לשלשים תתס"ד כ"ד שעות שהן יום אחד: **ולא שמואל סבר לה דרב הונא.** דשמואל מליאין נמי עבדינן: **שניהם מליאים.** [לא] שניהם מן החסירין [לב] (שניהם) כגון מרחשוון ואייר אם תעשה מליאים נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן והרי היא שנ"ו: **שניהם חסירין.** שניהם מן המליאין כגון כשלין וסיון אם תעשה חסירין נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן והרי היא שנ"ד אלמא עבדינן תמניא מליאין: **הריני זיר ימות החמה.** [לג] (או) שאמר כמנין ימות החמה מונה נזירות שם"ה: **ואף רבי סבר לה כרב הונא.** דאמר עבדינן שמונה מליאים: **ונראה חדש** לבנה תשרי בזמנו ביום קביעות ראש השנה: **והיה רבי תמה.** לפי שהיה [לד] (ו) לאחר הלבנה שלשה ימים שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים:

ובמאי קמיפלגי. רב הונא דמוקי למתני' בתרתי מילי סבר לה כרשב"ג דזימנין כ"ט וזימנין שלשים והכי מיפרשא מתני' אין פוחתין מד' חדשים מעוברין דלא עבדינן טפי מח' חסירין הא ח' חסירין עבדינן ולא משכחת לה אלא במעוברת ועיבורה ל' וכדעולא ולא נראה לעבר יותר על שמונה הא שמונה מליאין עבדינן ובמעוברת ועיבורה כ"ט וכדלעיל והיינו כרבן שמעון [יא] ועולא סבר לה כת"ק דלעולם שלשים הלכך לא מיתוקמא מתני' אלא בחד טעמא ולא נראה לחסר יותר מח' קתני הא ח' עבדין ובמעוברת ועיבורה שלשים אבל לעבר אפילו [יב] ח' מליאין נמי לא עבדינן דקדים סיהרא שני יומי [יג] יג] דמעוברת ועיבורה כ"ט ליכא לאוקומיה כרב הונא דאין עיבור שנה בגיר משלשים: **אלא ביום הנף.** באותו יום שאירע בו ט"ז בניסן לפי שבט"ז בניסן אנו מתחילין למנות חמשים יד] [טו] ויום חמשים [טז] איקבע ביום ראשון להתחלת המנין דיום מ"ע הוי סוף שבת שביעית וביום חמשים מתחיל השבוע: **ואין ר"ה בו' או לאור עיבורו.** לאור עיבורו של ניסן ביום שאירע בו ל"א של ניסן כגון אם [ג] ניסן בא' בשבת הוי אור עיבורו שלישי בשבת להכי קרי ליה [יז] אור עיבורו שהוא לילה שבו מתעבר החדש שכשעושים ר"ח יום ל"א הוי חדש שעבר מעובר: **שניהם חסירין.** כשלין וסיון [יח] וכיון דהוו להו ד' חסירין בתשוון וד' חסירין בקייטא הוי ר"ה ביום הנף דהא לעולא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן ויש לנו סימן קבוע ל"ת ב"ש ג"ר לשלישי של פסח הוי ר"ה דהיינו לאור עיבורו וכי עבד חד חסר טפי מקדמת ליה לר"ה חד יומא דהיינו ליום הנף אלא לרב הונא דאמר מעוברין נמי עבדינן הא כיון [יט] [כ] דעבדינן בימות החמה ד' מליאין מאחרת ליה לר"ה חד יומא דה"ל לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח: **הא שבעה עבדינן.** אפילו לעולא דהא דלא עבדינן שמונה מליאין משום קדיים אתי סיהרא תרי יומי אבל שבעה דלא קדים אלא חד יומא עבדינן והא זמנין [כא] [דלא] עבדינן בסתווא ועבדינא לחדשי החורף כסדרן ומעבדינא ליה בקייטא ועבדינן ד' מלאים וה"ל נמי לאור אור עיבורו: **אלא.** הא דקתני לעולם לאור אור עיבורו ולא יותר אחרים הוא דלית להו מליאין וחסירין לדלידהו [כב] כל החדשים [כולהו] כסדרן: **אלא ארבעה ימים.** אם אירע ר"ה ביום ראשון יצא לשנה הבאה ליום חמישי דהיינו כולהו כסדרן: **ביום הנף לא משכחת לה.** דהא בכסדרן מקבע לאור עיבורו: **דל ירחא.** דקייטא [כג] ועביד ליה חסר לבהדי ירחא דעיבור דעבדא ליה מלא דכי היכי דעבדינן שבט ואדר הראשון נמי ניסן ואייר חסירין יחד דהא אמרינן אם היתה שנה מעוברת חמשה וכיון דעיבור שנה שלשים אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי הוו להו שיתא [כד] בין ראש השנה לר"ה דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא מאחרת ליה לר"ה תרי יומי הילכך [כה] הוו להו בקייטא אחרא חסירין ומיקבע ביום הנף: **אחרים מניא אתא לאשמועינן.** בתמיה. כיון דכסדרן אית להו פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה והכי איבעי להו למימר אין מעברין את החדש [כה] לגורך וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה: [כו] **והא קמשמע לן.** אי הוה אמרי אין מעברין את החדש אלא לגורך הוה אמינא אם אירע בזמנו אבל היכא דלא אתו אחדי ביום שלשים ע"כ תעבירנו משום דמצוה לקדש על פי עדים: **קמ"ל דו'.** דהכי משמע דהאי סימנא נקוט בידך ארבעה ימים בין זה לזה ואפילו לא נראית הלבנה: **והאיכא יומא דשעי.** כלומר הכי נמי דבתר [כז] מולדות הלבנה אזלי אחרים מיהו זימנין דאיכא תשעה ימים בשנה פשוטה בין פסח דאפסח דהא איכא יומא דשעי דלשלש שנים טפי חד יומא טופיינא דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ותתע"ו חלקים לא לשלש שנים לכל שנה שמונה שעות תמצא יום אחד: **ויומא דשלהי שנין.** שהרי מן התתע"ו [כח] לא תתס"ד מכל תתע"ו תמצא יום לשלשים שנה שהרי תתר"ף חלקים בשעה חשוב חמשה תתס"ד [כט] ארבע שעות הרי לשלשים תתס"ד כ"ד שעות שהן יום אחד: **ולא שמואל סבר לה דרב הונא.** דשמואל מליאין נמי עבדינן: **שניהם מליאים.** [לא] שניהם מן החסירין [לב] (שניהם) כגון מרחשוון ואייר אם תעשה מליאים נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן והרי היא שנ"ו: **שניהם חסירין.** שניהם מן המליאין כגון כשלין וסיון אם תעשה חסירין נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן והרי היא שנ"ד אלמא עבדינן תמניא מליאין: **הריני זיר ימות החמה.** [לג] (או) שאמר כמנין ימות החמה מונה נזירות שם"ה: **ואף רבי סבר לה כרב הונא.** דאמר עבדינן שמונה מליאים: **ונראה חדש** לבנה תשרי בזמנו ביום קביעות ראש השנה: **והיה רבי תמה.** לפי שהיה [לד] (ו) לאחר הלבנה שלשה ימים שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים:

מאי קמיפלגי. רב הונא דמוקי למתני' בתרתי מילי סבר לה כרשב"ג דזימנין כ"ט וזימנין שלשים והכי מיפרשא מתני' אין פוחתין מד' חדשים מעוברין דלא עבדינן טפי מח' חסירין הא ח' חסירין עבדינן ולא משכחת לה אלא במעוברת ועיבורה ל' וכדעולא ולא נראה לעבר יותר על שמונה הא שמונה מליאין עבדינן ובמעוברת ועיבורה כ"ט וכדלעיל והיינו כרבן שמעון [יא] ועולא סבר לה כת"ק דלעולם שלשים הלכך לא מיתוקמא מתני' אלא בחד טעמא ולא נראה לחסר יותר מח' קתני הא ח' עבדין ובמעוברת ועיבורה שלשים אבל לעבר אפילו [יב] ח' מליאין נמי לא עבדינן דקדים סיהרא שני יומי [יג] יג] דמעוברת ועיבורה כ"ט ליכא לאוקומיה כרב הונא דאין עיבור שנה בגיר משלשים: **אלא ביום הנף.** באותו יום שאירע בו ט"ז בניסן לפי שבט"ז בניסן אנו מתחילין למנות חמשים יד] [טו] ויום חמשים [טז] איקבע ביום ראשון להתחלת המנין דיום מ"ע הוי סוף שבת שביעית וביום חמשים מתחיל השבוע: **ואין ר"ה בו' או לאור עיבורו.** לאור עיבורו של ניסן ביום שאירע בו ל"א של ניסן כגון אם [ג] ניסן בא' בשבת הוי אור עיבורו שלישי בשבת להכי קרי ליה [יז] אור עיבורו שהוא לילה שבו מתעבר החדש שכשעושים ר"ח יום ל"א הוי חדש שעבר מעובר: **שניהם חסירין.** כשלין וסיון [יח] וכיון דהוו להו ד' חסירין בתשוון וד' חסירין בקייטא הוי ר"ה ביום הנף דהא לעולא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן ויש לנו סימן קבוע ל"ת ב"ש ג"ר לשלישי של פסח הוי ר"ה דהיינו לאור עיבורו וכי עבד חד חסר טפי מקדמת ליה לר"ה חד יומא דהיינו ליום הנף אלא לרב הונא דאמר מעוברין נמי עבדינן הא כיון [יט] [כ] דעבדינן בימות החמה ד' מליאין מאחרת ליה לר"ה חד יומא דה"ל לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח: **הא שבעה עבדינן.** אפילו לעולא דהא דלא עבדינן שמונה מליאין משום קדיים אתי סיהרא תרי יומי אבל שבעה דלא קדים אלא חד יומא עבדינן והא זמנין [כא] [דלא] עבדינן בסתווא ועבדינא לחדשי החורף כסדרן ומעבדינא ליה בקייטא ועבדינן ד' מלאים וה"ל נמי לאור אור עיבורו: **אלא.** הא דקתני לעולם לאור אור עיבורו ולא יותר אחרים הוא דלית להו מליאין וחסירין לדלידהו [כב] כל החדשים [כולהו] כסדרן: **אלא ארבעה ימים.** אם אירע ר"ה ביום ראשון יצא לשנה הבאה ליום חמישי דהיינו כולהו כסדרן: **ביום הנף לא משכחת לה.** דהא בכסדרן מקבע לאור עיבורו: **דל ירחא.** דקייטא [כג] ועביד ליה חסר לבהדי ירחא דעיבור דעבדא ליה מלא דכי היכי דעבדינן שבט ואדר הראשון נמי ניסן ואייר חסירין יחד דהא אמרינן אם היתה שנה מעוברת חמשה וכיון דעיבור שנה שלשים אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי הוו להו שיתא [כד] בין ראש השנה לר"ה דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא מאחרת ליה לר"ה תרי יומי הילכך [כה] הוו להו בקייטא אחרא חסירין ומיקבע ביום הנף: **אחרים מניא אתא לאשמועינן.** בתמיה. כיון דכסדרן אית להו פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה והכי איבעי להו למימר אין מעברין את החדש [כה] לגורך וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה: [כו] **והא קמשמע לן.** אי הוה אמרי אין מעברין את החדש אלא לגורך הוה אמינא אם אירע בזמנו אבל היכא דלא אתו אחדי ביום שלשים ע"כ תעבירנו משום דמצוה לקדש על פי עדים: **קמ"ל דו'.** דהכי משמע דהאי סימנא נקוט בידך ארבעה ימים בין זה לזה ואפילו לא נראית הלבנה: **והאיכא יומא דשעי.** כלומר הכי נמי דבתר [כז] מולדות הלבנה אזלי אחרים מיהו זימנין דאיכא תשעה ימים בשנה פשוטה בין פסח דאפסח דהא איכא יומא דשעי דלשלש שנים טפי חד יומא טופיינא דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ותתע"ו חלקים לא לשלש שנים לכל שנה שמונה שעות תמצא יום אחד: **ויומא דשלהי שנין.** שהרי מן התתע"ו [כח] לא תתס"ד מכל תתע"ו תמצא יום לשלשים שנה שהרי תתר"ף חלקים בשעה חשוב חמשה תתס"ד [כט] ארבע שעות הרי לשלשים תתס"ד כ"ד שעות שהן יום אחד: **ולא שמואל סבר לה דרב הונא.** דשמואל מליאין נמי עבדינן: **שניהם מליאים.** [לא] שניהם מן החסירין [לב] (שניהם) כגון מרחשוון ואייר אם תעשה מליאים נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן והרי היא שנ"ו: **שניהם חסירין.** שניהם מן המליאין כגון כשלין וסיון אם תעשה חסירין נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן והרי היא שנ"ד אלמא עבדינן תמניא מליאין: **הריני זיר ימות החמה.** [לג] (או) שאמר כמנין ימות החמה מונה נזירות שם"ה: **ואף רבי סבר לה כרב הונא.** דאמר עבדינן שמונה מליאים: **ונראה חדש** לבנה תשרי בזמנו ביום קביעות ראש השנה: **והיה רבי תמה.** לפי שהיה [לד] (ו) לאחר הלבנה שלשה ימים שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים:

ועיבור

[לה] לדלידהו לעולם כל (ש"ס), [לו] קדיים אתי סיהרא תרי יומי (ש"ס), [לז] הילכך עבדינן בקייטא [מיהו הוו להו נמנקן] (ש"ס), [לח] המלאים אלא לגורך (ש"ס), [לט] הא קמ"ל אי תנא לן מעברין את החדש אלא לגורך כו' [ומיהו הוה אמרי נמנקן] (ש"ס), [מ] כדפו"ר תולדות, [מא] מתס"ד ותמצא ארבע (ש"ס), [מב] שנים מן החסירין (ש"ס וכ"ה בצ"ק), [מג] מיהו שנים נמנקן (ש"ס), [מד] כדפו"ר מיהו אי ולפי גירסת הש"ס הוא מוכן, [מה] שהיה להם לאחר (ש"ס), [מו] ל"ל דעיבורו היינו יום שלשים ואחר עיבורו היינו יום ל"א ויום ל"ח כעין כו' (צ"ק), [מז] ל"ל ה': (צ"ק), [מח] בשנה זו (צ"ק), [מט] ז' (צ"ק),

נזירות כמנין ימות החמה לפי חשבון ד' תקופות ד' פעמים צ"א יום וד' שעות ומחצה הן שס"ה יום: **שנ"ד יום** היינו כי הוי אחד מלא ואחד חסר. ואם איתא משכחת בשניהם מלאים שנ"ו]. ונראה חדש בזמנו [ביום ר"ה]. והיינו פליגא אדעולא דאמר דלא עבדינן יותר מח' חסירין:

שיטה מקובצת

אין עצרת חלה וכו'. תימה אמאי לא קאמר רב הונא רבנן היא ואנא דאמרי כרשב"ג דבלאו הכי מוקי פלוגתייהו כתנאי ואין לומר דבעי לאוקמי בריתא כדברי הכל דהא מסיק דאתא כאחרים ויש לומר דס"ד דמקשה דבריתא קיימא אמתני' ואיירי בענין סברת משנתינו הילכך פריך מינה לאמוראים שפירשו המשנה ובחר דמשני הא מני אחרים היא וסברי כרשב"ג לא הוה מצי לשנויי עולא בלאו תירוצא דאחרים היא דאתיא כרשב"ג משום דמסיק בקושיא לתרוייהו. הרא"ש ז"ל: **הא מני אחרים.** תימה דלאחרים לא היה לנו לעשות עיבור השנה דהא אינהו אמרי דבשנה מעוברת ח' וא"כ בלא שנה מעוברת הוה מצי לשנויי כגון דעבדי בסתווא ד' מלאים דאז נצטרך לעשות בקייטא ד' חסרים שלא יהא בין ר"ה לר"ה יותר מד' ימים, ועוד צ"ע מ"ט דאחרים דאמרי שנה מעוברת ח' והא לא עבדינן שנה מעוברת אי אם מג' שנים לג' שנים ובלא העיבור משכחת לה (ג') [ה'] ימים משום התוספות הח' שעות שבכל שנה ושנה הנוספים על החדשים כסדרן משום ד"ח תתע"ו ובהא לא פליגי אחרים כדפריך תלמודא בסמוך דהא איכא יומי דשעות ויומא דתלתין שני וי"ל דליכא לשנויי הכי דהיאך היו בסתווא ד' מלאים דהא אחרים אית להו דאין לשנות מכסדרן אלא ע"י חודש העיבור אבל פשיטא שע"י חודש העיבור יצטרך לשנות מכסדרן כדי שלא יהא בין ר"ה לר"ה יתר על ה' ימים וגם קושיא שניה אינה כלום דנקט חדש העיבור דמילתא דפסיקא נקט וחשבון דשני לא פסיקא ליה דאם בתחלת הכל דהא מסיק דאתא כאחרים ויש לומר דס"ד דמקשה דבריתא קיימא אמתני' ואיירי בענין סברת משנתינו הילכך פריך מינה לאמוראים שפירשו המשנה ובחר דמשני הא מני אחרים היא וסברי כרשב"ג לא הוה מצי לת

אין נערכין פרק שני ערכין

ועיבור שנה שנשים. הרי לך ג' מלא ומשתקד עשינו שניהם מליאים מרחשון ואייר והרי לך שלשה מלאין יותר על כסדרן הלכך כי חסרה השמת להדדיהו שלשה קס ליה בדוכתיה: **גר ישראל.** שאתה מאיר עיני חכמים: **מתני'** כ"ש תקיעות ומ"ח תקיעות מפרש להו במס' סוכה בפ' החליל (דף נג.):

משני נבלים. לשני לוים: **ולא מוסיפין על ששה.** לא אתפרש טעמא: **משני חלילין.** חליל קלמייל"ש בלע"ז: **ולא מוסיפין על י"ב.** אם היו רולין היו עושין י"ב כנגד י"ב ימים שהחליל מכה לפני [1] המזבח: **מכה.** שהיו נקבים בחליל ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול: **בשחיטת פסח ראשון.** בי"ד בניסן שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה כדאמרינן בתמיד נשחט (פסחים סד.): **אבוב.** היינו חליל וגמרא [2] [ע"ג] מפרש הכי: **ולא היה מחלק.** מסיים אלא באבוב יחידי כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר שזהו [3] חילוק יפה יותר משיסיימו שניהם כאחד. חילוק היינו סיום שמחלק בין נעימה לנעימה. ובשעת הקרבה היה שיר זה והיו הלוים משוררים בפה את ההלל באותן י"ב ימים והחלילים מחללים ובשאר ימים היו נבלים [4] וללגל וכינורות והשיר היה אותו שיר המפורש בר"ה (דף לא.). [5] אחד בשבת לה' האדץ ומלואה וכל המזמור ובשני גדול ה' ומהולל וכן כולם: **ועבדי כהנים היו.** אותם המכים בחליל: **בית פגרים ובית ציפרא.** שם המקום: **ומשאין לכהונה.** כהנים היו נושאין בנותיהן ישראלים מיוחסין היו: **גמ' מפני.** דקתני כ"מ תקיעות ומ"ח תקיעות דלא כר' יהודה דמתני' קא משיב לכל תקיעה וללכ תרועה בלחני נפשה ואין לך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה ורבי יהודה לא קא משיב תקיעה ותרועה ותקיעה אלא חדא הרי לך כ"מ דתנא דידן ז' לר' יהודה ומ"ח דתנא דידן ט"ז לרבי יהודה: **ותקעתם תרועה יג.** אלמא לתרועה קרי תקיעה ולתקיעה תרועה: **לפשוטה לפניה ולאחריה.** דמהכא נפקא [6] פשוטה לפניה דכתיב ותקעתם והדר תרועה ופשוטה לאחריה דכתיב (במדבר י) תרועה והדר יתקעו ועלעולם כל חדא מנה באנפי נפשה: **סימנא בעלמא.** לסימן שיקחלו ולאו לשוס מלוה: **ולא לוום.** אלא ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה ובין התרועה לפשוטה שלאחריה אלא בגם אחת סמוכות זו לזו: **רבי יהודה.** דאמר חדא מלוה ניגהו ולא בעי אפסוקי: **אפי' רבנן.** והאי אין בין לזו לזו דעשה סמוכות כל כך אלא שלא ישהה בינתייהו יותר מדאי: **ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר.** גבי ר"ה שמע תשע תקיעות שלא של מלכיות וג' של זכרונות וג' של שופרות בתשע שעות ששהה שעה בין כל אחת ואחת יצא: **ולא לוום.** משמע כלל כלל לא יפסיק: שמונה ימי חנוכה לא חשיב [7] במתני' משום דליכא קרבן: ימיו

ועיבור שנה ל' [8] אישתקד עשינו שניהם מלאין דל תלתא לבהדי תלתא וקם ליה בדוכתיה אמר ליה [9] נר ישראל כן הוה: **מתני'** [10] אין פוחתין [11] מעשרים ואחת תקיעות במקדש [12] ולא מוסיפין על ארבעים ושמנה [13] אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר [14] ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת ובשמונת ימי החג ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא [15] באבוב של קנה מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחליק יפה [16] ועבדי כהנים היו דברי ר"מ רבי יוסי אומר [17] משפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום היו [18] משיאין לכהונה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר לוים היו: **גמ'** [19] מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא [20] ר' יהודה אומר [הפוחת] לא יפחות משבע [והמוסיף] לא יוסיף על שש עשרה במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן סברי [21] תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד מאי טעמא דר' יהודה כתיב [1] ותקעתם תרועה וכתיב [2] תרועה יתקעו [3] (לכם) ש"מ תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן ההוא לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה הוא דאתא ורבנן מ"ט דכתיב [3] ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא אמר רחמנא [4] עביד פלגא דמצוה ורבי יהודה סימנא בעלמא הוא כמאן אזלא הא [5] דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה [6] ולא כלום כמאן כרבי יהודה פשיטא [7] מהו דתימא אפילו כרבנן אתיא ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר [8] שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן מאי ולא כלום: שנים עשר יום בשנה [9] מכה בחליל וכו': מאי שנא הני הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל [10] דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק [11] שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל [12] שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל

מיום יד] ג' ו' שעות דכי שדית ה' כ"ל תקפ"ט נראה המולד ביום [ל'] עצמו ויש לדקדק כיון דלשתקד המולד היה ביום ג' איך עשה מ' מלאים [13] (ואי חד) [ואימתאחר] קיבוע עד יום ה' הלא קדם המולד ב' ימים לקיבוע ועוד אי אסקינן דלא עבדינן מ' מלאים אלא כשאותה שנה מעוברת ומתארע כך דלא מקדים כי אם חד יומא לקיבוע [14] ואם כן לפירושו היה הדבר אשתקד שהמולד היה ביום ג' אחר י"ח שעות ולא נראית עד יום ד' ולא קדם ראיית המולד לקיבוע רק חד יומא ואם כן קשה טובא דכי שדינן ה' כ"ל תקפ"ט על יום ג' י"ח יהיה השנה זו ביום ב' ט"ו שעות והקיבוע היה ביום אחד ואין נראה המולד אלא ביום ג' ומאי דלא הוי שתא ביום ג' וג' שעות ואמאי לא הוי בזמנו ושמא נראה מולד בזמנו לא דווקא דביום שאחר קיבוע קרי ליה זמנו דבשביל איחור יום א' המולד לקיבוע אין בכך כלום דלא אדעתייהו דאינשי הלכך כשהמולד למחרתו דקיבוע כמו ביומא דקיבוע: **יש ספרים שנורסין בית הפגרים** בסמ"ך ויש שגורסין בית הספגריס בס"מ וכן כתוב בתוספתא (פ"ל) ופסקן (ירמיה לא) העמק הפגריס: **הפוחת לא יפחות מז'.** [15] לרבי יהודה דאמר ליכא תקיעות כי אם שבעה משום דקר"ק משיב תקיעה אחת והא דאמר בשבת פרק במה מדליקין (דף לה:) שהיו תוקעין ערב שבת שש תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה לא הוו אלא תרתי אליבא דרבי יהודה דקמשיב לקר"ק תקיעה אחת אלא ו' נקט אליבא דרבנן וחשבינן קר"ק בשלשה תקיעות: **אין** בין תקיעה לתרועה [16] ולא כלום. ומסקין דאתא כרבי יהודה דקאמר קר"ק חדא תקיעה וה"ג לרבנן דאסור לחסוך להפסיק התקיעות ומכאן נראה לר' דאסור להפסיק בין שברים [17] לתקיעות דהא מספקא לן אי גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי הדדי [18] בחד תקיעה מספק ואסור להפסיק ביניהן ואם נאנח בתרועה ולא יכול לעשות מפני קולר רוחו או מפני שוס אונס יחזור לשברים והוה לו רבי מכאן ומשמע דאסור להפסיק בין תקיעה [19] לתקיעה והא דאמרינן בשבת (שם) שהיו מפסיקין [20] [דאמרינן] התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות שייה להבטיל העיר ותנוותיה כו' שאני התם כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד ולא הוה הפסק קחשיב ליה:

שמונה עשר ימים. הא דלא חשיב ערב פסח דאז הוו להו י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל. פי' ובשאר ימים אין גומרין אותו אבל אותו כלל דליכא לפרושי בשאר ימים אין גומרין אותו אבל קורין אותו בדילוג מדקאמר ר"ח [21] איקרי מועד לימא משמע דסובר דאין אומרין בר"ח כלל וכן הא דקאמר מאי שנא בחג דאמרינן ובפסח דלא אמרינן משמע דאין חובה לאומרו כלל בר"ח ובפסח וכן משמע בהך דמסכת תענית (דף כח:) רב איקלע לבבל חזיניהו דקרו הלילא בר"ח קסבר לאפסוקינהו כיון דשמע דקמלגי אמר מנהג אבותיהם בידיהם משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל וא"כ ודאי מה שאנו אומרים אותו אינו אלא מנהג בעלמא ואינו חובה כמו בי"ח ימים ומ"מ אומר ר"ת דצריך לברך עליו דכך משמע הך דסבר לאפסוקינהו [22] (דכיון) שמברכין עליו דאל"כ מיד שראה רב שלא ברכו לפניו מיד היה יכול להניח שלא היה חובה אלא

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
כג ב מיי' שם הלכה ו:
כד ג מיי' פ"ג שם הלכה ד:
כה ד מיי' שם הלכה ו:
כו ה מיי' שם הלכה ה:
כז ו מיי' שם הלכה ה:
כח ז מיי' פ"ז מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
ח [מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ו טוש"ע או"ח סי' תקפח סעי' ב]:
כט ט מיי' פ"ג מהלכות מגילה ומגילה הלכה ו [וכנ"ל הלכה שבת פ"ב דף יח.]:

רבינו גרשום

ואשתקד עשינו שניהם מלאים. ועדפו ב' ימים ויום העבור הרי שלשה והיינו כרב הונא דאמר בעדינן ח' מלאים: [דל מהני ט' חסרין תלת לבהדי הנהו תלת הילכך קם ליה בדוכתי' ונראה בזמנן]: **נר ישראל כך היה.** כלומר אתה מאיר לישראל כנר שאתה יודע לכוון הדבר: [**מתני' שתי הלחם אין נאכלו פחות משנים ולא יותר על שלשה.** כיצד נאפה מערב עצרת ונאכל בעצרת לשנים הוי יום ב', חל להיות אחר שבת נאכל לשלישי: **לחם הפנים** נאפה מע"ש ונאכל לשבת הבאה לתשעה, חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לעשר ב' ימים של ר"ה נאכל לי"א, שאין אפייתו דוחה לא את השבת ולא את י"ט: **אין קמן ניטול פחות משמונה.** מפורש במס' שבת פרק ר' אליעזר דמילה: **אין פחות מב"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח.** מפרש במס' סוכה בהחליל): **אין פוחתין מב' נבלים ולא מוסיפין על ששה.** לא איתפרש לן מ"ט ששה. [ב' נבלים ולא פחות דהכי אמר בסיפא דפירקין וב' נבלים ובצלצל]: **נבל.** היינו עץ עשוי כמין נפה עגול [של עץ] ופורס עליה מכאן ומכאן הכרס של כבש [תמיד] כדתנן במסכת (תמיד) [קנים] מעיו לנבלים היינו הכרס בני מעיו לכינורות היינו הדקין והיה מניחו לייבשו ואח"כ מכה על הכרס ומשמיע קול גדול: **ב' חלילים.** לא איתפרש לן מ"ט ב': **ולא מוסיפין על י"ב.** כנגד י"ב (כהנים) [לוים] העומדים בין הדוכן כדאמרינן לקמן: **חליל.** פיפא ואיכא דאמרי נבל הרפא בלע"ז: **החליל מכה.** מזמר בכח לפני המזבח: **באבוב.** קנה: **לא היה מחלק אלא באבוב יחידי.** כלומר שבסוף השיר היה מארך בקול האבוב יותר משאר מיני זמר ובו היה מפסיק השיר מפני שקולו ערב ומחלק ומפסיק יפה: **ועבדי כהנים היו.** משאר אומות אותן המזמרין בכלי שרת: **וד' יוסי אומר.** ישראל היו ומיוחסין ממשפחת בני פגריס וציפרייא: **ומאמאום היו.** מאותו מקום: **גמ' ולא יפחות מז'.** תקיעות בכל יום ולא יותר על ט"ז. דהיינו שליש מדתנן במתניתין ר' יהודה **סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא** הלכך קאמר ז' דהיינו כ"א דמתניתין דסבר כל חד וחד לחוד ד"י דר' יהודה היינו מ"ח דמתניתין: **ותקעתם תרועה.** קרי לתרועה תקיעה וקרי לתקיעה תרועה דכתיב תרועה יתקעו ש"מ דחדא היא): **וד' יהודה.** ההוא תתקעו ולא תריעו לסימנא בעלמא הוי להקהיל משום הכי סגיא בחדא. אבל למצוה [ועבודה חשיב] תקיעה תרועה ותקיעה חדא: **[אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום.** דכיון דחדא היא אין מפסיק ביניהן כלום: **אפי' רבנן.** והאי דקאמר ולא כלום לאו דוקא הוא אלא לאפוקי מדרבי יוחנן קאמר דכולי האי לא מפסיק קאמר פורתא מצי מפסיק כרבנן דאמרי דתרי הוו קמ"ל דלא מפסיק כלום וכר' יהודה: **ואימא הכי נמי.** דכדרבנן מצי לאוקומה: **א"כ מאי ולא כלום.** האי משמע דלא מפסיק כלל. אלמא משום דחדא הוו): **הואיל והיחיד גומר בהם את**

ז [1] ג' ו' שעות דכי שדית ה' כ"ל תקפ"ט נראה המולד ביום [ל'] עצמו ויש לדקדק כיון דלשתקד המולד היה ביום ג' איך עשה מ' מלאים [2] (ואי חד) [ואימתאחר] קיבוע עד יום ה' הלא קדם המולד ב' ימים לקיבוע ועוד אי אסקינן דלא עבדינן מ' מלאים אלא כשאותה שנה מעוברת ומתארע כך דלא מקדים כי אם חד יומא לקיבוע [3] ואם כן לפירושו היה הדבר אשתקד שהמולד היה ביום ג' אחר י"ח שעות ולא נראית עד יום ד' ולא קדם ראיית המולד לקיבוע רק חד יומא ואם כן קשה טובא דכי שדינן ה' כ"ל תקפ"ט על יום ג' י"ח יהיה השנה זו ביום ב' ט"ו שעות והקיבוע היה ביום אחד ואין נראה המולד אלא ביום ג' ומאי דלא הוי שתא ביום ג' וג' שעות ואמאי לא הוי בזמנו ושמא נראה מולד בזמנו לא דווקא דביום שאחר קיבוע קרי ליה זמנו דבשביל איחור יום א' המולד לקיבוע אין בכך כלום דלא אדעתייהו דאינשי הלכך כשהמולד למחרתו דקיבוע כמו ביומא דקיבוע: **יש ספרים שגורסין בית הפגרים** בסמ"ך ויש שגורסין בית הספגריס בס"מ וכן כתוב בתוספתא (פ"ל) ופסקן (ירמיה לא) העמק הפגריס: **הפוחת לא יפחות מז'.** [4] לרבי יהודה דאמר ליכא תקיעות כי אם שבעה משום דקר"ק משיב תקיעה אחת והא דאמר בשבת פרק במה מדליקין (דף לה:) שהיו תוקעין ערב שבת שש תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה לא הוו אלא תרתי אליבא דרבי יהודה דקמשיב לקר"ק תקיעה אחת אלא ו' נקט אליבא דרבנן וחשבינן קר"ק בשלשה תקיעות: **אין** בין תקיעה לתרועה [5] ולא כלום. ומסקין דאתא כרבי יהודה דקאמר קר"ק חדא תקיעה וה"ג לרבנן דאסור לחסוך להפסיק התקיעות ומכאן נראה לר' דאסור להפסיק בין שברים [6] לתקיעות דהא מספקא לן אי גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי הדדי [7] בחד תקיעה מספק ואסור להפסיק ביניהן ואם נאנח בתרועה ולא יכול לעשות מפני קולר רוחו או מפני שוס אונס יחזור לשברים והוה לו רבי מכאן ומשמע דאסור להפסיק בין תקיעה [8] לתקיעה והא דאמרינן בשבת (שם) שהיו מפסיקין [9] [דאמרינן] התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות שייה להבטיל העיר ותנוותיה כו' שאני התם כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד ולא הוה הפסק קחשיב ליה:

י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל. פי' ובשאר ימים אין גומרין אותו אבל אותו כלל דליכא לפרושי בשאר ימים אין גומרין אותו אבל להו י"ט משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה:

מסורת הש"ס

ה) [נכרתות כח: מגחות פח:], **ו)** סוכה נג.; **ז)** [תוספתא ספ"ל ע"ש סוכה נא.], **ח)** סוכה נב.; **ט)** [תוספתא דסוכה פ"ד ה"ה], **י)** [סוכה נב.]; **יא)** סוכה נד. ר"ה לד.; **יב)** תענית כח: [תוספתא סוכה פ"ג ה"ג ע"ש מס' סופרים פ"כ ה"ט ע"ש], **יג)** [ר"ה לד.],

תורה אור השלם

1. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנִסְּעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה:
במדבר י ה
2. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:
במדבר י ו
3. וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ: במדבר י ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמונה כו' משיב אותן במתני':

לעזי רש"י

קלמיל"ש [קלימיל"ש]. חלילים (כלי- נגינה).

מוסף רש"י

נר ישראל כן הוה. שקילסו שיפה שיעו (מגחות פח:). **מעשרים ואחת תקיעות.** בכל יום כדמפרש ואזיל, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה בתמצע משיב ליה תלת דאין לוחש (סוכה נג.). **ועבדי כהנים היו.** על מזמר כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימינן (סוכה נא.). **בית פגרים ובית ציפרא.** זה שם המשפחות (שם). **מעמאום.** היו. זה שם מקומם (סוכה נא). **משיאין לכהונה.** מיוחסין היו שנשיהם אלמנות ובעומס רחויות ליעשם לכהנים (שם). **לוים היו.** אבל ישראלים פסולין לכן (שם). **חדא היא.** מלוה אחת הן ומחלק שיב לזו (סוכה נג.). **ההוא לפשוטה לפניה כו'.** מבכלל לפניו לה כר"ה (לה.) דמתיב ומקעתם והדר תרועה והדר כתיב תרועה יתקעו, לומר אחר המרועה יתקעו (סוכה שם). **סימנא בעלמא הוא.** הסיח תקיעה שהיא להקהיל הקהל אינה אלא לסימן כשהיה עשה רוצה לדבר אליהם ואינה תלוה (שם). **אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום.** לא היה מפסיק בינתיים אלא כדי נשימה (שם). **מהו דתימא אפילו כרבנן.** ויכול להפסיק בינתיים הפסקה מועטת, ומאי אין בין דקתמר אלא יעמוק המתנה מרובה לאפוקי מדר' יוחנן (שם נד.). **תשע תקיעות.** אתמורות כר"ש מן המוכה, אלא למלכיות, תקיעה תרועה תקיעה, ואלא לזכרונות ואלא לשופרות, כדאמרינן בר"ה (לד.). **והאי דעבדינן טפי משום פסיקא** דתרועה הוא, דלא ידעינן אי גנוחי הוא אי יליל הוא (סוכה נד.). **מאי ולא כלום.** משמע דאפילו הפסקה מועטת ליתא (שם). **שהיחיד גומר בהן את ההלל.** לומר אפילו יחיד גומר בהן את ההלל, שכל אחד ואחד חייב לגמור בו את ההלל (תענית כח:).

שינויי נוסחאות

א) ג' וראשתקד (ש"מ), **ב)** ג' רש"י ורע"ב ומשאיין, **ג)** יתקעו למסעיהם ש"מ (ש"מ), **ד)** עבידו פלגא (ש"מ), **ה)** נתרועה ותקיעה ולא (ש"מ), **ו)** פשוטא דכרבי יהודה מהו (ש"מ), **ז)** בשנה החליל מכה וכו' (ש"מ), **ח)** שמונת ימי חג (ש"מ), **ט)** המזמר ולשון מכה והל"ל (צ"ק), **י)** חיפא חוקף נמתק (ש"מ), **יא)** מחלילים בנבלים (צ"ק), **יב)** בחד בשבת (ש"מ),

יג) תרועה כו' אלמא (ש"מ), **יד)** ב' י"ח שני צ"ק, בדפ"ר מיום שני, **טו)** מלאים ואיחר קיבוע (ש"מ), **טז)** ואם תפרש לפי' [חיפא כן נמתק] (ש"מ), **יז)** בס"ר ר' יהודה אומר ליכא, **יח)** לתרועה ותקיעה ולא (ש"מ), **יט)** ל"ל לתרועה, **כ)** גי' ל"ל בתר תקיעה מספק ומשום הכי (ש"מ),

אסור כו', לא) ל"ל לתרועה, **לב)** מפסיקין התקיעות דאמרינן התם הכאשונה היתה כדי לבטל כל"ל (ש"מ), **לג)** ר"מ דאיקרי מועד לימרו (ש"מ), **לד)** לאפסוקינהו דחזיניהו שבכרכין (ש"מ),

שיטה מקובצת

וקם ליה בדוכתיה. ורבי היה טועה במה ששכח קביעות ר"ה שעברה שהיה סובר שהיה אשתקד הקביעות ביום המולד ולפיכך היה תמה שחסר אותה השנה ג' ימים היאך נקבע ר"ה ביום המולד שהיה להקדים הקביעות קודם המולד ג' ימים וקשה דכיון דעבדינן ח' מלאים א"כ היה המולד של אשתקד בער"ח דאי אפשר להקדים הקביעות יותר מיום אחד ולכל היותר ביום שלפני ער"ה מי"ח ולמעלה היה המולד דאי קודם ל"י של יום שם של לפני ער"ה היה מקדים סיהרא תרי יומי אלא ע"כ כך היה המעשה ובשנה של אשתקד היה המולד מגי"ח ולמעלה והקביעות לכל הפחות ביום ה' וא"כ שדא הכ"א תקפ"ט על ג"ח (על) [עלה] יום ב' בט"ו שעות ותקפ"ט חלקים וכיון דקביעות דאשתקד היה ביום ה' א"כ קביעות דר"ה דהשתא ביום א' מפני הט' חסרים דעבידי ובשביל חדש העיבור שהיה משלשים יום כדפי' לעיל וא"כ לא תמצא הלבנה בזמנו ביום הקביעות שהרי מתאחרת יום אחד וצ"ל (דהיינו) [דהור] שפיר בזמנו כיון דאינו מתאחר רק יום אחד לפי שאין אנו חוששין מיום אחד כדאמר תלמודא לעיל וגם לפי מה שפי' בשם מורי הרמ"ר לא ניחא אפילו יהיה ביום שלפני ער"ה מו' שעות ולמעלה לא חשבינן מקדים סיהרא תרי יומי כיון שאינה נראית לבני בבל עד ר"ה וא"כ אפשר שהי' מולד של אשתקד בד' שעות והקביעות היה ביום ה' שדי הכ"א תקפ"ט על ג' ד' אכתי הוי המולד של שנה זו ביום ב' (כ"ד) [בד'] שעות ותקפ"ט והקביעות ביום א' אכתי [לא הוי] בזמנו ממש צ"ע ועוד קשה מדעבדינן אשתקד ח' מלאים א"כ היתה שנה [שלפניה] מעוברת וא"כ הוו להו ב' שנים מעוברות רצופות זו אצל זו וזו לא מצינו וצ"ע. תוס': **נר ישראל.** פירש הר"ר חיים דהוה משבח בלשון זה נר ישראל לפי שהאיר עיניו במולד הלבנה העשויה להאיר על הארץ וכן במנחות בפרק שתי מדות (פח:) דהוה קשה לרבי למצוא שבע מדות הלח במקדש ואמר לו ר' שמעון בנו חצי לוג היה שבו היה מחלק לכל נר ונר אמר ליה נר ישראל כך היה המשנה ובשנה של אשתקד משבח אותו בלשון נר ישראל. הרא"ש ז"ל: **ובשנים עשר יום בשנה כו'.** אבל בשאר ימים לא היו מזמרים אלא בנבלים ומצלתים. תוס': **מעמעים היו משאיין לכהונה.** פירש"י והרגמ"ה שם מקום וחברו בכריתות בפרק אמרו לו (טו.) אמר ר' עקיבא שאלתי את ר"ג ור' יהושע באטליז של עימעום וכו': **אין בין תקיעה וכו' כמאן כר' יהודה.** דחשיב תקיעה ותרועה ותקיעה חדא. ולכך אין להפסיק בהם וה"ה בתקיעה לרבנן, וא"כ אין להפסיק בין תרועה לשברים דמספקא לן דילמא גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי וכיון דחדא היא אין להפסיק בהו ויש שאין נזהרין בזה ואפשר דמפרשי ולא כלום שלא יפסיק בשהיה אבל אם עשאן בשתי נשימות לא מקרי הפסק. הרא"ש ז"ל: **שמונה עשר.** עיין בהר"ן בערבי פסחים:

ועיבור שנה ל'. אישתקד עשינו שניהם מלאים דל תלתא לבהדי תלתא וקם ליה בדוכתיה אמר ליה נר ישראל כן הוה: **מתני'** אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ולא מוסיפין על ארבעים ושמנה אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת ובשמונת ימי החג ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחליק יפה ועבדי כהנים היו דברי ר"מ רבי יוסי אומר משפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום היו משיאין לכהונה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר לוים היו: **גמ'** מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא ר' יהודה אומר [הפוחת] לא יפחות משבע [והמוסיף] לא יוסיף על שש עשרה במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן סברי תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד מאי טעמא דר' יהודה כתיב ותקעתם תרועה וכתיב תרועה יתקעו ש"מ תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן ההוא לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה הוא דאתא ורבנן מ"ט דכתיב ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא אמר רחמנא עביד פלגא דמצוה ורבי יהודה סימנא בעלמא הוא כמאן אזלא הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כמאן כרבי יהודה פשיטא מהו דתימא אפילו כרבנן אתיא ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן מאי ולא כלום: שנים עשר יום בשנה מכה בחליל וכו': מאי שנא הני הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל

עין משפט
נר מצוה

לא [1] ד' מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לב [2] ה מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
לג [3] ו מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ד:
לד [4] ז מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לה [5] ח מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לו [6] ט מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לז [7] י מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לח [8] יא מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
לט [9] יב מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ה:
מ [10] יג מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מא [11] יד מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מב [12] טו מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מג [13] טז מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מד [14] יז מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מה [15] יח מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מו [16] יט מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מז [17] כ מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מח [18] כא מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
מט [19] כב מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
נ [20] כג מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
נא [21] כד מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:
נב [22] כה מיי' פ"ג מהלכות מלי המקדש הלכה ג:

י׳ אין נערכין פרק שני ערכין

ל א ב מיי׳ פ״ג מהלכות מגילה ומגילה הלכה ו׳:

תורה אור השלם

1. הַשִּׁיר יִהְיֶה לָּכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חַג וְשִׂמְחַת לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בְּחָלִיל לָבוֹא בְּהַר יְיָ אֶל צור יִשְׂרָאֵל׃
ישעיה ל כט

2. וְאֵת הַסִּירוֹת וְאֵת הַיָּעִים וְאֵת הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְיָ נְחֹשֶׁת מָמֹרֵט׃
מלכים א ז מה

3. וְאֵת הַסִּירוֹת וְאֵת הַיָּעִים וְאֵת הַמִּזְלָגוֹת וְאֵת כָּל כֵּלֵיהֶם עָשָׂה חִירָם אֲבִיו לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְיָ נְחֹשֶׁת מָרוּט׃
דברי הימים ב ד טז

4. וּכְפִרֵי זָהָב עֲשָׂרִים לַאֲדָרְנִים אֶלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מְצֻחָב טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוּדֹת כַּזָּהָב׃ עזרא ח כז

5. כֹּה אָמַר יְיָ אֶל יְתַהֵלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאֶל יְתַהֵלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אֶל יְתַהֵלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃
ירמיה ט כב

שינויי נוסחאות

א) שירים לילה שאין מקודש למג [נ״ל]: כליל התקדש מג המקודש למג טעון שירה ושלון מקודש למג אין טעון שירה כל״ל] (ש״מ). ב) מוכיח דלאו הכי דלאו הכי וקאמרי׳ (ש״מ). ג) אומרים הלל על גם (ש״מ). ד) הלל התם כדתניא (ש״מ). ה) אמשורוש נינהו ולר״נ [מיהת אגן נממקן] (ש״מ). ו) בתלוי וסיים בלאוב (ש״מ). ז) מלק. ס״ל דק של קנה מימות משה (ש״מ). ח) היה רקולו ערב לזה המלך וציפהו (ש״מ). ט) צילצל היה (ש״מ). י) היה ומימות משה היה קולו (ש״מ). יא) הכמים נפגמה ושלחו חכמים והביאו (ש״מ). יב) נ״ל במקדש לאמון ונפגמו ולא עלתה להם אריוכה (ש״מ). יג) נ״ל מרוק. יד) מוצהב טובה שנים חמודות כזהב רב (ש״מ). טו) נ״ל כזהב. טז) תניא רשב״ג אומר שנים היו ותיבות ר׳ נתן ואות ר׳ נמקן] (ש״מ). יז) רשב״ג אומר שיטה (ש״מ). יח) תיבת לא נמקן. [בדפוסים אחרים הוגה הרדווילים היה במקדש מלי הרדווילים טבלא גורגדנא כל״ל (ש״מ). יט) נ״ל עב (וכ״ה בגי׳ בעערוך הסלם ערך הרדווילים). ובערוך ערך טבלא ג׳ הגי׳ עבה. כ) כשהוא שורחק אומר סיטב (ש״מ). כא) נחשת ממורט כל״ל (ש״מ וכ״ה בע״ק שתיבת נחשת היא תחילת דיבור שאח״ז). כב) שנים היו שני (ש״מ). כג) אולי נ״ל מסייע. כד) כמין כף (ש״מ). כה) כלכתא יומים שהיחיד גומר בהן את ההלל כל״ל (ש״מ). כו) נ״ק הד״ל. כז) קרא בשלמה במלכים כתיב [מיהת בעלמא נממקן] (ש״מ). כח) נ״ל מריוק.

שיטה מקובצת

ותקנוה ולא היתה מפטמת. הקשה הר״ר אלחנן היאך תקנוה והא אמרינן בזבחים

כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מועד ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב [1] השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה [ב] ושאין מקודש לחג אין טעון שירה ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא משום דר׳ אבהו [ג] דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר״ה וביום הכפורים אמר להן [א] אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני והא חנוכה [ג] דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא פורים דאיכא ניסא לימא [ג] אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים [ג] שירה על נס שבחוצה לארץ מתקיף לה רב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרינן הלל [ד] כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה [ד] רב נחמן [ב] אמר קרייתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה׳ ולא עבדי פרעה הכא הללו עבדי ה׳ ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש [ה] אנן [ה] ולר״נ דאמר קרייתה זו היא הלילא התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון: לא היה מכה באבוב של נחושת וכו׳: פתח בחליל [ו] ומסיים באבוב א״ר פפא היינו חליל היינו אבוב ואמאי קרי ליה חליל דחלי קליה: ת״ר [ז] אבוב היה במקדש חלק [ז] היה דק היה של קנה היה ומימות משה היה [ח] צוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב נטלו את צפויו והיה קולו ערב כמות שהיה [ט] צלצול היה במקדש של נחושת היה [י] והיה קולו ערב ונפגם ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו ולא היה קולו ערב נטלו את תיקונו והיה קולו ערב כמות שהיה [יא] מכתשת היתה במקדש של נחושת היתה ומימות משה היתה והיתה מפטמת את הבשמים [יב] נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוה ולא היתה מפטמת כמו שהיתה נטלו את תיקונה והיתה מפטמת כמו שהיתה אלו שני כלים נשתיירו [יג] ממקדש ראשון ונתפגמו ולא היה להם ארוכה ועליהם אמר דוד [2] נחושת ממורט [3] נחושת [יג] (ממורק) ועליהם הוא אומר [4] וכלי נחשת [יד] מוצהב שנים חמודות (מזהב) [טו] רב ושמואל חד אמר כל אחד ואחד שקול כשנים של זהב וח״א שניהם שקולין כאחד של זהב תני רב יוסף שניהם שקולין כאחד של זהב תניא [טו] ר׳ נתן אומר שניים היו שנאמר שנים אל תיקרי שנים אלא שניים תני רשב״ג [יז] שילוח היה מקלח מים בכאיסר צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר [5] אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הרדולים [יח] לא היה במקדש מאי הרדולים אמר אביי טבלא גורגדנא מפני שקולו [יט] ערב ומערבב את הנעימה: אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל מגריפה היתה במקדש עשרה

ימי החג חלוקין בקרבנותיהן. לפרי החג מתמעטין והולכין: ראש חודש איקרי מועד. דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד ובפ״ד דמסכת תענית (דף כט.) תמוז דהחוא שתא מלווי מליוה דכתיב קרא עלי מועד: השיר. הלל: מקודש. בעשיית מלאכה: קרייתה. קריאת המגילה: דחלי קליה. מתוק קולו לשמועו: חלק. קלוף: דק. טיינ״ש. גילדו דקה: אבוב. שני כליס מכין זה ע״ג זה וקולס דק וקורין להן לענ״ש: מפטמת את הבשמים. שהה היו כותשין סממני הקטרת והיה קולה גדול ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן ריח כדאמרי׳ בכריתות (דף ו:) [ב] השותק אומר היטב הדק הדק היטב שהקול יפה לבשמים: שני כליס. גלגל ומכתשת [כא] נחושת: ממורט. דק שיקולין לקפלו: ממורק. קלל לוייש״ט: שנים. [כב] שני גלגלים ושני מכתשות: כגאיסר. פי המעיין שהוא נוטע שם רחב כאיסר: אל יתהלל חכם. שהחכמתו איבה מקלקלת לפי שכלי מקדש ראשון ע״פ הגבורה נעשו דכתיב (ד״ה א כא) הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל כל מלאכת התבנית: הרדולים טבלא גורגדנא. זוג ועינבל שקוריס אישקליט״א: ומערבב את הנעימה. כשהיה קול זה [כג] מסייס: מגריפה. שהה גורפין את דשן המזבח. וודי״ל והוא [כד] כעין כף: עשרה

שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה [ד] רב נחמן [ב] אמר קרייתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה׳ ולא עבדי פרעה הכא הללו עבדי ה׳ ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש [ה] אנן [ה] ולר״נ דאמר קרייתה זו היא הלילא התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון: לא היה מכה באבוב של נחושת וכו׳: פתח בחליל [ו] ומסיים באבוב א״ר פפא היינו חליל היינו אבוב ואמאי קרי ליה חליל דחלי קליה: ת״ר [ז] אבוב היה במקדש חלק [ז] היה דק היה של קנה היה ומימות משה היה [ח] צוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב נטלו את צפויו והיה קולו ערב כמות שהיה [ט] צלצול היה במקדש של נחושת היה [י] והיה קולו ערב ונפגם ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו ולא היה קולו ערב נטלו את תיקונו והיה קולו ערב כמות שהיה [יא] מכתשת היתה במקדש של נחושת היתה ומימות משה היתה והיתה מפטמת את הבשמים [יב] נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוה ולא היתה מפטמת כמו שהיתה נטלו את תיקונה והיתה מפטמת כמו שהיתה אלו שני כלים נשתיירו [יג] ממקדש ראשון ונתפגמו ולא היה להם ארוכה ועליהם אמר דוד [2] נחושת ממורט [3] נחושת [יג] (ממורק) ועליהם הוא אומר [4] וכלי נחשת [יד] מוצהב שנים חמודות (מזהב) [טו] רב ושמואל חד אמר כל אחד ואחד שקול כשנים של זהב וח״א שניהם שקולין כאחד של זהב תני רב יוסף שניהם שקולין כאחד של זהב תניא [טו] ר׳ נתן אומר שניים היו שנאמר שנים אל תיקרי שנים אלא שניים תני רשב״ג [יז] שילוח היה מקלח מים בכאיסר צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר [5] אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הרדולים [יח] לא היה במקדש מאי הרדולים אמר אביי טבלא גורגדנא מפני שקולו [יט] ערב ומערבב את הנעימה: אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל מגריפה היתה במקדש עשרה

דכתיב נחשת ממורט ובדברי הימים (ג ד) כתיב נחשת מרוק ומאי קאמר ועליהם אמר דוד ורבא לר״י דה״ג ועליהם אמר קרא נחשת ממורט נחושת (ממורק) [כא]: הרדווילים בסמ״ך גריס רש״י ורבא לר׳ הרדווים במ״ס וכן יש בברלשתת רבה ערדולין בעיר ומדינה נהפכה פירוש ערדוולין כמו הרדולין והסם מיני כלי זמר מ״ס מתחלפת בנו״ן הרדוולים זהו תרגום של עוגב: מגריפה היתה במקדש. פי׳ בקונטרס שגורפין בה הדשן וקשה דהא היתה כלי זמר אלא נראה לפרש דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר: אלא

(פח.) דכלי שרת שנפגמו אין מתקנין אותן ומכתשת כלי שרת היתה כדאיתא בפ״ק דשבועות (יא.) וי״ל מה שאין מתקנין היינו משום דאין עניות במקום עשירות ומתקנים חדשים אבל הכא שלא היו מוצאין חדשה טובה כמותה הוצרכו לתקנה. הרא״ש ז״ל: ועליהם אמר דוד וכו׳. תימה מאי קאמר עליהם אמר דוד הא כתיב האי קרא בכלים שעשה שלמה דבמלכים כתיב נחשת ממורט ובדברי הימים כתיב נחשת מרוק ונראה דגרסי׳ ועליהם אמר הכתוב והכי נמי תניא בתוספתא (פ״ב ה״ג) כלומר שלמה עשה כלים כמותם פי׳ ועליהם ועל כיוצא בהם. הרא״ש ז״ל: תוס׳ (בע״א) ד״ה י״ח ימים וכו׳ ור״ח פ׳ וכו׳ גומר. והשתא ציבור מברכים בר״ח ובשאר ימים של פסח והיינו ממנהגא אבל יחיד לא אשכחן שום חיוב עליו ולא מנהג וא״כ אין לברך: ד״ה אמרו מלאכי השרת וכו׳ וקרובים יפארו. דאל״כ למה אנו אומרים והאופנים ותחיות הקודש כו׳ משבחין ואומרים וברוריש אומרים והחיות ישוררו בר״ה ויה״כ: ד״ה מגריפה. נ״ב וכתב ר״י בגליון דכפי׳ רש״י משמע בסס׳ תמיד (פ״ה מ״ו) דתנן מגריפה שלשה דברים משמשת:

גליון הש״ס

גמ׳ מבתשת. ע׳ שבועות דף יא ע״א תוס׳ ד״ה מכל מקום קשיא:

לעזי רש״י

טינבי״ש. דק, רזה. צנב״ש [צינבי״ש]. צלצלים, פעמונים. לוישנ״ט. מבהיק. אישקיליט״א. פעמון קטן. וודי״ל [ודי״ל]. יעה, מגרפה.

מוסף רש״י

חלוקין בקרבנותיהן. וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי (תענית בח:). השיר יהיה לכם. כיוס שתגלו מן הגלות, כליל התקדש חג. כמו שאתם טהגים לשורר בליל התקדש חג, ואין לך לילי חג לטעון שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו (פסחים צה:). ולא עבדי פרעה. שהרי לאיכות יצאו (מגילה יד.). עבדי אחשורוש אנן. דלא נגאלו אלא מן המיתה (שם). לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה. על גם המאורע להם (שם).

רבינו גרשום

[חלוקין קרבנות. פרי החג]: שבת דחלוקין קרבנותיו. משאר ימי השבוע לימא הלל: [ר״ח דאיקרי מועד. ליגמר ביה הלל בגמרא במסכת שבועות [דף י ע״א] קרא עלי מועד. תמוז דהחוא שתא עבורי עברוה: מעין שירה. הלל: דלא הכי ולא הכי. לא חלוק בקרבנות ולא מקודש לחג ולא אסור בעשיית מלאכה]: חזרו להתירן הראשון. לומר שירה אפי׳ בחוצה לארץ [מקרא מגילה]: צלצול. קורין צנבול [צימבש] והן כעין [ב׳] גלילי נחושת ומכין זה בזה: מפטמת את הבשמים. נותנת ריח טוב בבשמים: שנשתיירו ממקדש ראשון. מן המשכן: מטורט. צחוב הרבה: ממורק. חלק הרבה ואף בימי עזרא היו ועליהן אמר כו׳: [שניים היו. ב׳ מכתשות ו׳ צלצלים]: הרדיוילים. טבלא: גודגנא. קלוקטא אורגדו בלע״ז. [של אותו מין]: ומערבב את הנעימה. של שיר: מגריפה. כלי שבו חותין את האפר מן המזבח:

מסורת הש״ס

א) [פסחים לח:], ב) ר״ש לג:, ג) מגילה יד. ע״ש, ד) [מגילה יד.], ה) [ע״ש היטב], ו) [תוספתא פ״ב ה״ב], ז) ד״ה זה שיך למתני׳ בדף יג ע״ב, ח) עי׳ ל״ק,

עשרה נקבים היו בה. וכלל נקב היה קנה אחד וכלל קנה וקנה היו בו י' נקבים וכלל נקב של קנה [ט] הוליא מין זמר נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר [מז]: **וסימניך.** שלא תטעה מי אמר מאה מי אמר אלף: **מפניפא גוזמא.** דרך משמיות לשנות גוזמא כגון הנך דאמר בשמיעת חוזין בפרק גיד הנשה (דף 5:): **רבי יוסי.** דאמר ישראלים מיוחסים היו מאי קסבר אלא דס"ע עיקר שירה בפה: **בין למעשרות.** דמחזקינן ליה בחזקת לוי: **ואתנה את הלוים.** ולויס משוררים הם: **שנשם.** שמזכירין בו שם שמים (א): אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב דכתיב (ישעיה סה) הנה עבדי ירונו מטוב לב: **אימא ביכורים.** וה"ק קרא תחת אשר לא הבאת ביכורים: **מנין לביכורים שטעונין שירה.** שאומרים ארוממך ה' כי דליתני ו) כדתנן במס' ביכורים (פ"ג מ"ד): **טוב טוב.** כתיב הכא בכל הטוב וכתיב בשירה (דברים כח) בשמחה וטוב לבב: **פרי.** בביכורים כתיב (שם כו) מראשית כל יוסף מן התורה ישור במשם יט) נשיאות קול בשיר: **בלוויי.** שם חכם: **שירה.** לריך עבודת קרבן שאינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן כדכתיב (במדבר י) ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם: **להנו מיס.** יגהנו בשיר בית המקדש יותר מלהלת יס סוף: **מייפי לה מהלה.** לעיקר שירה מן התורה: על

עשרה נקבים היו בה כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר במתניתא תנא היא אמה [ח] וגבוה אמה וקתא יוצא הימנה ועשרה נקבים היו בה כל אחד מוציא מאה מיני זמר נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך מתניתא גוזמא: ועבדי כהנים היו כו': לימא בהא קמיפלגי דמ"ד עבדים היו קסבר [ט] עיקר שירה [א]בפה וכלי לבסומי קלא [כ] הוא דעבידא ומ"ד לוים היו קסבר עיקר שירה בכלי ותסברא רבי יוסי מאי קסבר אי קסבר עיקר שירה בפה [ג] עבדים סגיא אי קסבר עיקר שירה בכלי לוים בעינן לעולם קסבר עיקר שירה בפה והכא במעלין מדוכן ליוחסין ולמעשרות קמיפלגי מ"ד עבדים היו קסבר אין מעלין מדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות מ"ד לוים היו [ב]קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות [ד] ולמ"ד ישראלים היו קסבר מעלין מדוכן ליוחסין ולא למעשרות: תנו רבנן [ה] השיר מעכב את הקרבן דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו מעכב מ"ט דר' מאיר [ו] דאמר קרא [1]ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל [ז] ולכפר על בני ישראל מה כפרה מעכבת אף שירה מעכבת ורבנן ההוא לאידך דר' אלעזר דאמר ר"א מה כפרה ביום אף [ח] שירה ביום: אמר רב יהודה אמר שמואל [2]מנין לעיקר שירה מן התורה שנאמר [2]ושרת בשם ה' אלהיו איזהו שירות שבשם הוי אומר זה שירה ואימא נשיאות כפים מדכתיב [3]לשרתו ולברך [ט] בשמו מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא רב מתנה אמר מהכא [4]תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה ואימא דברי תורה דכתיב [5]בקודי ה' ישרים משמחי לב משמחי לב איקרי טוב לא איקרי ואימא בכורים דכתיב [6]ושמחת בכל הטוב טוב איקרי טוב לבב לא איקרי א"ר מתנה מנין לביכורים [ד]שטעונין [ג]שירה אתיא טוב טוב מהכא אינו [ז] והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [ה]מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר [7]ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין משכחת לה [ט] כדתני [ט] ר' יוסי פרי [י] אתה מביא [1]ואי אתה מביא משקין הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא. [יא] (ישור) אמר מהכא [8]וכנגיהו שר הלוים [יא] [יב] (ישור) במשא כי מבין הוא אל תיקרי [יג] (ישור) אלא ישיר בלוטי א"ר יוחנן מהכא [9]לעבוד עבודת עבודה איזהו עבודה שצריכה עבודה הוי אומר זו שירה רבי יצחק אמר מהכא [10]שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל ר"נ בר יצחק אמר מהכא [יד] [11]הם) ישאו קולם ירונו בגאון ה' צהלו מים: ותנא מייתי לה מהכא [12]ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ממשמע שנאמר בכתף איני יודע שישאו מה ת"ל אין ישאו אלא לשון שירה וכן הוא אומר שאו זמרה ותנו תוף ואומר ישאו קולם ירונו וגו' חנניא בן אחי רבי יהושע אמר מהכא [13]משה ידבר והאלהים יעננו בקול על

לא דב"ע עיקר שירה בפה. קשה בפרק החליל (סוכה נא.) קאמר דאי עיקר שירה בפה אין שיר של קרבן נמי דמי שבת וי"ט לעשותו בכלי וא"כ מתני' דקתני י"ב ימים החליל מכה מני וי"ל דודאי תנאי דמתניתא אית להו עיקר שירה בפה אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה הסם דאמר דשיר בכלי [כ] (דקרבן) דמי שבת וי"ט ואתי [כא] ריש"א כוותיה: **השיר מעכב הקרבן.** קשה דהא השיר בשבת ניסוך והניסוך אין מעכבת הקרבן דאלמא מציא לא מעכבת הקרבן [כב] מכאן עד ארבעה ימים (מנחות דף טו:) וגראה לפרש שיר מעכב את הקרבן היינו ניסוך שאם אין שירה אין ניסוך: **משמח לב איקרי טוב לא איקרי.**

ולא"ת והכתיב (משלי ד) לקח טוב נתתי לכם (תהלים קיט) טוב לי תורת פיך וי"ל דה"ק משמח לב איקרי טוב [כג] שסמוך (לגב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה ל"א טוב הסמוך לגב לא איקרי ולא"ת והא כתיב (רות ג) וייטב לבו ופירש"י שיש במדרש וייטב לבו בתלמוד תורה וה"ג דשיבן שבת (דף סג:) ויטיבך לבך על תלמוד תורה וי"ל דלא כתיבי בהדיא ולפ"ז לא הוי אתי שפיר הא דמקשה ואימא ביכורים דהא טוב סמוך לגב לא איקרו וי"ל דה"ג משני דבעינן טוב הסמוך לגב ומיהו כיון דהיה יודע דבעינן טוב הסמוך לגב מעיקרא שוב לא לריך להקשות עוד מביכורים ולשון רשאון עיקר: **מנין לביכורים שטעונין שירה.** פרש"י [כד] (דתנא) שהיו טעונין שירה [כדתנן במס' ביכורים] (פ"ג מ"ד) החליל (היה) מכה לפניהם [כו'] [כה] והא דפריך אינו והא אמר ר' שמואל בר נחמני ומקשה [כו] לרבי שמואל בר נחמני אך יש תימה אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה וי"ל דהשם"ס לא הביא המשנה דזרעים וגם מילתיה דר' שמואל בר נחמני לא אייתי ליה הש"ס אלא אגב גרדא הלכך לא פריך אלא הכי ולרבי נראה שיר המשנה [כז] על ביכורים אינו עיקר השיר כ"א לשמחה בעלמא הלכך לא פריך מינה לר' שמואל בר נחמני ולא כפירש"י ויש תימה דלא איירי המשנה בעיקר שיר כלל ועוד הקשה ר' אלחנן היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחטין וכל ז' המינין [כח] ואין לפרש דה"ק שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך אלא תפקע מהם קדושת הביכורים אע"ג דכתיב בקרא פרי דהתם תניא בחולין פרק העור והרוטב (דף קכ:) אין מביאין ביכורים משקה אלא היולא מן הזיתים ומן הענבים אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים אלא דיש לפרש הביא ענבים ודרכם פי' הפריש ענבים ודרכם מנין שהשרים לביכורים

ת"ל תביא והא דתניא אין מביאין ביכורים משקה אלא היולא מן הזיתים ומן הענבים דמשמע לכתחילה מביאין יש לפרשו בדיעבד [כט] דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים והיכי כתב קרא בדיעבד ודאלה לפרש דמיירי לכתחלה וה"פ הביא ענבים ודרכן מנין שיביאם לכתחילה ת"ל תביא דמשמע לכתחילה ומשנת ביכורים נמי אתיא שפיר דמיירי במשקין היולאין מזיתים וענבים שאומרים עליהם שירה לכתחילה ואיידי דתקנו עליהם שירה תקנו נמי בכל הביכורים של ז' המינים ולא קשיא מידי מכל מה שהקשיתי לעיל ול"ע ביכולמי' **אל** תיקרי [ל] ישור **אלא** ישיר. תימה דלמה קרא איכא בדברי הימים (א' ט) בני פלוני משוררים וי"ל דבעי לאשכוחי לשירה מן התורה לך דייק ליה מהך קרא דכתיב ישור במשא וכתיב עבודת משא אי נמי מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה: מהכא

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ג:
לב ב מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה יא טוש"ע אה"ע סימן ג סעיף ב:
לג ג מיי' פ"ג מהלכות כלי מקדש הלכ' ב:
לד ד מיי' פ"ד מהל' כמוריס הלכה א ופ:
לה ה מיי' [פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה כ כל"ל] (פ"ו מהלכות תמידין הלכה ה):
לו ו מיי' פ"ב מהלכות כמוריס הלכה ד:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שנשם כו' שמיס הס"ד ואח"כ ע"ה זו שירה אין אמס:

מוסף רש"י

במעלין מדוכן ליוחסין ולמעשרות. כהיאמנו עומד על הדוכן עם הלוים, אין לריך לבדוק אחריו לא להביאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון, דודאי לוי הוא, שמפני דבר זה לא הרגילו לסעמיך שם כי אם לוים כדי שלא יבא יטעו בהם בני אדם להחזיקם לכוהנים ואינם לוים (סוכה נא.). אין מעלין מדוכן לא ליוחסין וכו'. אין סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להטעלמן ליוחסין, אלכך לא נזהרו על כך (שם). מעלין מדוכן ליוחסין. שמפני דבר זה לא הרגילו לסעמיך שם עבדים, ולא למעשרות. שלא נזהרו מלסעמיך שם ישראל (שם). שאין אומרים שירה. שאין אומרים הלוים שיר של קרבן במקדש, אלא על היין. כשמנסכין נסכי מזבח (ברכות לה.). פרי אתה מביא. מראשית כל פרי (חולין קכ:). ת"ל תביא. אשר תביא מארלך, דהוה ליה למכתב אשר מארלך (שם).

שינויי נוסחאות

[א] אמה וגמרא אמה [מיכת וגבוה נמקבן] (ש"ס). [ב] כלא בעלמא הוא ומ"ד [ותיכת דעבידא נמקבן] (ש"ס). [ג] בפה בעבדים (ש"ס). [ד] לנמעשרות ומאן דאמרי ישראלים (ש"ס). [ה] א"ר אלעזר כל"ל וכ"ל ביקלוט וכזה תניי מה דקאמר בגמרא לקמן ורבנן הכהן לאיתך דרבי אלעזר כו', [ו] ישראל וגו' ולכפר (ש"ס). [ז] אף שיר ביום כל"ל. (ש"ס). [ח] לשרתו ולברך בשם ה' (דברים כא, ה) [וכ"ל ובקלא מ"ש כתוב לשרתו ולברך בשמו כנשמעון] (ש"ס). [ט] בדפוי"ר כ"ה יוסף (וכ"ה ביקלוט פ' לו ופ' מנחה). [י] פרי פרי אתה (ש"ס). [יא] שר הלוים במשא ישר כי מבין הוא אל תקרי יסר אלא ישיר בלוטי מ"ר יוחנן (ש"ס). [יב] במשא יסור, [יג] יסור, [יד] מ"ל המה, [טו] אל קנה מוציא כמין זמר כל"ל (ש"ס). [טו] (יוסף דיבור) וגמרא. גבוהה: (ש"ס). [יז] מהאשים כל פרי (ש"ס). [יח] מיכות ישור נמשא נמקבן (ש"ס). [יט] במשא בנשיאות קול (ש"ס). [כ] נ"ש ושיר של קרבן דאין כו' (צ"ק). [כא] נ"ש מתני' עיין נ"ק. [כב] ומסיים אפילו מכלן עד (ש"ס). [כג] עי' הגהות נ"ק. [כד] פירש"י דתנן שהיו (ש"ס). [כה] לפניהם כו' ארוממך דגו' והא (ש"ס). [כו] נ"ל מקשה. [כז] בדפו"ר של ביכורים. [כח] נ"ש ועוד רבי יוסי גופיה היכי קאמר ואין לפרש דה"ק (צ"ק). [כט] בדיעבד וליתא דהא קרא כתיב דאומרים שירה (ש"ס). [ל] מקרי יסר אלא ישיר [מיכת ישור נמקבן] (ש"ס).

תורה אור השלם

1. וְאַתָּנָה אֶת הַלִּוִּיִם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ: במדבר ח יט
2. וְשָׁרַת בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו כְּכָל אֶחָיו הַלְּוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לְפָנֵי יְיָ: דברים יח ז
3. בְּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְיָ אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְיָ לַעֲמֹד לִפְנֵי יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים י ח
4. תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל: דברים כח מז
5. פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: תהלים יט ט
6. וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוּב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ: דברים כו יא
7. וְתֹאמַר לָהֶם הַגֶּפֶן הָחָדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל הָעֵצִים: שופטים ט יג
8. וּבְנֵיגִיהוּ שַׂר הַלֵּוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסֹר בְּמַשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא: דברי הימים א טו כב
9. מֵבֵן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד: במדבר ד מז
10. שְׂאוּ זִמְרָה וְתֵנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל: תהלים פא ג
11. הֵמָּה יָשֹׁאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בְּגֵאוֹן יְיָ צָהֲלוּ מִיָּם: ישעיה כד יד
12. וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: במדבר ז ט
13. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: שמות יט יט

רבינו גרשום

עשר נקבים היו בה. בקתה שחלולה היתה כולה: **מתניתא גוזמא.** המשנה החיצונה מוטעית לעולם: **עיקר שירה בפה.** (מה) [השיר] שהלוים אומרים בפיהם הוא עיקר שירה: [**ותסברא ר' יוסי.** דאמר דישראלים היו מאי קסבר כו']: **מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות.** ומאן דחזי להו דקימי בין לוים לא דייק אי בכלי מזמרין אי בפה ומעלין ליוחסין ומחלקין להם מעשרות: **מעלין מדוכן ליוחסין.** משום הכי בעינן משאיר לכהונה: **אבל לא למעשרות.** משום הכי לא בעינן לוים: [**לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר**] **מה כפרה.** דכהנים דהיינו מתן דמים מעכבת אף עבודת הלוים דהיינו השירה מעכבת: **ורבנן.** להכי איתקוש עבודה דלוים לכפרה דכהנים דמה כפרה ביום דכתיב ביום צוותו: [**שריות**] **שבשם.** שמזכיר בה את השם: **זה שירה.** אזכרות שבמזמורים: **ואימא נשיאות כפים.** דכהנים שיש בה הזכרות השם ופשטיה דהאי קרא בכהנים כתיב דגמרינן מיניה בזמן שי"ט סמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוין בחילוק לחם הפנים שנאמר וכי יבא הלוי מאהל שעריך מאי

שערך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. וכתיב חלק כחלק יאכלו: [**הוי אומר זו שירה** דכתיב עבדי ירונו מטוב לב]: **טוב לבב לא איקרי.** לא תורה ולא ביכורים: [**אתיא טוב טוב.** כתיב בשירה ובטוב לבב. ובביכורים בכל הטוב: **מנין שאין אומרים.** לוים שירה] אלא על היין בשעת ניסוך היין [שנאמר ותאמר להם הגפן וגו']: **משכחת לה.** אפי' לר' יונתן דאומר שירה על הביכורים: **כדתני רב יוסף מנין שאם הביא ענבים** [בכורים] לירושלים ודרכן באיתנו לעודה מנין שטעון הבאה אותו יין **ת"ל הביא** לרבות: **ישור במשא.** הוי לשון שרדה: [**בילווי.** שם חכם: **איזוהי עבודה שצריכה עבודה**] **הוי אומר** [**זה**] **שירה.** שהלוים אומרים בפה ואחרים עובדים להם בכלי שיר ומסייעין להם: ואיכא דאמרי שצריכה עבודה דאין אומרים שירה אלא בשעת עבודה:

שיטה מקובצת

קסבר מעלין מדוכן וכו'. וא"ת ולא יעלו מדוכן ליוחסין ולמעשרות ויעלו עבדים לדוכן וי"ל דה"ק גזירה שמא יבא להעלות ליוחסין ולמעשרות. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **השיר מעכב את הקרבן.** וא"ת והלא השיר אינו בא אלא על הנסכין כדאמרינן לקמן דאין אומרים שירה אלא על היין, ואמרי' בפ' הקומץ רבה (זוטא) (מנחות טו.) דאפילו לרבי מאיר אדם מביא ובחו היום ונסכיו לאחר כמה ימים וכיון דאין ניסוך אין שיר ואפילו הכי לא מעכב, וי"ל דהא דקאמר דשיר מעכב היינו שכהביא הנסכים עם הקרבן אבל כשלא הביאם עם הקרבן לא שייך עיכוב בשיר. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **השיר מעכב את הקרבן דברי ר' מאיר.** הא דאמרינן בפ' בתרא דתענית (כז.) כהנים לוים וישראלים מעכבין את הקרבן תניא ר"ש אומר כהנים לוים וישראלים וכלי שיר וכלי שרת מעכבין את הקרבן במאי קמיפלגי רבן סבדי עיקר שירה בפה ורבי שמעון סבר עיקר שירה בכלי אלמא לדברי הכל השיר מעכב איכא למימר דסבירא ליה כר' מאיר, אי נמי הא דקאמר מעכבין היינו שצריך לעשות כן מן התורה אבל כפרה לא מעכב, וכן מסתבר דישראל לא מעכבי כפרה דתשמרו להקריב לי כתיב ובריכין שיעמדו ישראל על קרבנם אבל אי ליתנהו שם לא מעכבי כפרה. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **אף שיר ביום כצ"ל.** אף שיר ביום פי' כשמביא נסכים ביום אבל אם הביא נסכים בלילה לא יאמר שיר, וכן לר"מ לא מעכבי אם לא הביא הנסכים עם הזבח כדפרשת. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **מדברתי לשרתו ולברך.** הקשה הר"ר אלחנן דהכא מרבינן מורשת לוים לשיר ובספרי (פ' שופטים יח, ז) דריש ושרת פרט ללוים שאין ראויין לשירות וי"ל דהכא מרבינן מבשם דקאמר איזהו שירות שהוא בשם והדר דריש מורשת ועיקר שירות אינו

שיטה מקובצת

בלוים. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **הביא ענבים ודרכן מנין.** אין לפרש הביא ענבים בכורים ודרכן אח"כ לא פקע מהן בכורים אע"ג דכתיב בקרא פרי, דהא תנן בפ' י"א דתרומות (מ"ג) אין מביאין בכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, אלמא מביאין מהן משקה, והא דקאמר הכא הביא אתה מביא משקה היינו לכתחלה אין לדרכן, הביא ענבים ודרכן מנין כלומר הפריש בשום בכורים ודרכן מנין שביא מהן המשקה, ובשילהי מסכת חלה (פ"ד מי"א) תנן יוסף הכהן הביא בכורים עין ושמן ולא קבלו ממנו וקאמר עלה בירושלמי (שם ה"ח) תמן תנינן אין מביאין בכורים משקה ר' אילא בשם ר' אלעזר (תני) [כיני מתני'] אין עושין בכורים משקה ואפי' משוכו בהן הבעלים והתנן דרך בכורים להביאן משקה מנין שיביא ת"ל תביא, תמן בשלקטן בשעה ראשונה על מנת כן בדם הכא בשלא לקטן בשעה ראשונה על מנת כן, וראה לי לפי הירושלמי דאם לקטן על מנת לדרכן ולהביא בו בהא נמי אמרינן פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה ואם דרכן מביא משקה אבל אם לא לקטן לכך ודרכן אין מקבלין ממנו ולהכי לא קבלו מיוסף הכהן עכ"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **תוס' ד"ה מנין לביכורים.** וז"ל הרא"ש ז"ל מנין לביכורים שטעונים פרש"י דתנן החליל מכה וכו' הגיעו לעזרה דברו הלוים וכו', וליתא אלא שיר דהכא היינו בשעת תנופה שהיא עבודה בבכורים, ודהתם היינו מיד כשהגיעו לעזרה ע"כ: **ד"ה אל תקרי וכו'.** נ"ב וז"ל הרא"ש ז"ל תימה אמאי מייתי הנך אמוראי קראי תותים וצריך לפרשם ולא מייתי כמה מקראות [דכתיבי בדברי הימים פלוני משורר פלוני משוררים, וי"ל שמחזירים להביא מקראות להוכיח שהשיר הוא מן התורה ומייתי קרא דכתי' בהו לשון משא ומצינו בתורה דכתי' לעבוד עבודת משא ע"כ:

יא: אין נערכין פרק שני ערכין

מהכא ויהי כאחד למחצצרים. וקרקע (במדבר י) כתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם [יז] אלמא מיכא שירה [מן התורה]: **משוער** ששורר. דבדברי הימים (א׳ ט) כתיב משפחות שהיו משוערים ומשפחות שהיו משוררים: **מיתיבי.** פ״ס

לא ידענא האי אזהרה מהיכא היא

ורבינו מנחם נ״ע פי׳ דכתיב (במדבר ח) לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד וכתיב (שם) ככה תעשה ללויים במשמרותם: **דמר** סבר במיתה. אם משוער נגדו וגזרו בו רבנן מסייע אם אחר ומ״ם בזאזהרה ולא גזרו רבנן אם בא לסייע:

עולת נדבת ציבור טעונה שיר. כגון עולת קין לא דיחיד אפי׳ חובתו אין טעונה שיר [יח] נסכים: **אלא** אמר רמי בריה דרב ייבא כבש הבא עם העומר קא מיבעיא ליה. טובא תימה מאי ס״ל דהא אתמוך הקריבו במידיון ומוספין [יט] אמאי לא אימלך אלא מומסף ט״ז דניסן: **איבעיא** להו אי איקבע ר״ח. וקשה לרש״י דבדברי הימים כתיב האי קרא מקמי [כ] ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני:

אלא אמר רב (שימי) [אשי] מידי דהוי אשליח דציבורא דממליך. ולעולה לא תפשוט דיומא דכבש הבא עם העומר הוה: **שירה** דיומא לה׳ הארץ ומלואה (תהלים כד). ואם עולת קין טעונה שירה היינו שיר שאמרו בתמיד של שחר בו ביום: **אי** הכי בעולת נדבה. פי׳ בקונטרס ותפשוט בעיא דלכי אבין **לעולותיכם** ולזבחי שלמיכם מה עולה קדשי קדשים אף שלמים כו׳ ומה שלמים שקבוע להן זמן וכו׳. והא בריתא איתא נמי בזבחים כפ׳ איזהו מקומן (דף נה.) ומתניתא הכי מה עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים מה עולה טעונה לפון אף שלמים כו׳ וליכא התם ומה שלמים שקבוע להם זמן וכו׳ כדאיתא הכא ושמא כל זה דטעונין לפון ודקבוע להם זמן היא בריתא וכן היה שונה אותה רב מרי הכי אתם תניא מה שהיה לריך ממנה א״ל אין בברייתא כי אם עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים כא) [ה״ג ומקשינן) לענין קביעות זמן ולענין טעונה לפון דזבחים. רבינו אלחנן: נסכים

דציבורא דממליך השתא דאתית להכי אפילו תימא עולת חובה מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך ת״ש [ט] רבי יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו בשחרב הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה [י] ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתו של יהויריב היתה והיו כהנים ולוים עומדים על דוכנן ואומרים שירה ומה שירה אמרו [יא] וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה׳ אלהינו עד שבאו אויבים וכבשום וכן בשניה האי שירה מאי עבידתיה אילימא דעולת חובה מי הואי (יב) בי״ן בתמוז בטל התמיד אלא לאו דעולת נדבה ותסברא מ״ש דעולת חובה דלא הואי ומ״ש דעולת נדבה דהואי הא לא קשיא בן בקר אקראי בעלמא הוא דאיתרמיא להו אמר רבא ואיתימא רב אשי ותסברא שירה דיומיה [יב] לה׳ הארץ ומלואה וישב עליהם את אונם בשיר דארבעה בשבת הוא אלא אילייא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו והא עומדין על דוכנן קתני כדר״ל דאמר [יג] אומר שלא על הקרבן אי הכי בעולת נדבה נמי לימא נפיק מינה חורבא מאי הוה עלה ת״ש [יד] דתני רב מרי בריה דרב כהנא על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה עולה קודש קדשים אף שלמים קודש קדשים ומה שלמים [יה] קבוע להם זמן אף עולה קבוע לה זמן:

אבעיא

אלא כבשי עצרת דשלמי ציבור הן וכתיב בהו (ויקרא כג) קדש יהיו לה׳ לכהן ומה שלמים האמורים כאן לגבי שיר קבוע להן זמן דהא אוקימנא בכבשי עצרת אף עולה האמורה כאן שקבוע לה זמן לאפוקי נדבת ציבור דאין שיר קבוע לה זמן:

נסכים

נסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביאו היום קרבן ליבור ולא הביאו נסכים עמו והביאום למחר דלמחר מר (מנחות מד:) מנחתם ונסכיהם ד) בלילה מנחתם ונסכיהם אפי' למחר: **אלילה ושביה.** קרבן ונסכים: **והא פני רב מרי בריה דרב נחמן.** לעיל ה) דאין עולת נדבה טעונה שיר שהרי אין זמנה קבוע: **ופסברא.** דלשם שירה אמרו באחד בשבת: **נפיק מיניה חורבא.** דאתי למימר כי היכי דנסכים הבאים בפני עצמן רשות נסכים הבאין עם הקרבן נמי רשות: **לגלותנו.** גלות יהויכין והחרש והמסגר ויחזקאל היה מהם (ב): **יובל.** דלשם השנה שלה ביום הכפורים דתוקעין ב"ד בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן ואז נראית שהיא יובל. אלמא שנת היובל הוה בשנת י"ד לחורבן הבית וקס"ד בהדי שתא דחורבן קאמר ויובל הוא לעולם במועדי שביעית דשנת מ"ט שביעית היא: **ואי ס"ד במועדי שביעי חרוב.** היכי משכחת לה י"ד ז) לבהדי דתיהוי במועדי שביעית אחד בשבוע וכו' ח): **אחר שנה.** וכי תשבת ט"ו שנים משנת היובל למפרע משכחת חורבן במועדי שביעית שהיא שנת ל"ו למנין יובל זה: **אי הכי.** דבשנת ט"ו לחורבן הוי הסיא נבואה כ"ו לגלות יהויכין הולי: **דאמר מר גלו.** ישראל עם יהויכין: **בשנע.** בשנה שביעית לכיבוש יהויקים: **גלו בשמונה.** כלומר שאותה גלות היתה בשנה שמיינית למלכות נבוכדנצר דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים כדמפרש לקמן ט): **גלו בי"ח.** עם לדקיהו והיא היתה חרבות ירושלים והיא היתה שנת י"ח לכיבוש יהויקים והיא שנת י"ט לנבוכדנצר: **משב ועד תמני סרי.** משנה שביעית שהוא גלות יחזקאל עד תמני סרי שהוא חורבן הבית חד סרי לבהדי שתא דגלה בה יחזקאל ולבר משנת החורבן דמינהו לה בהדי הנך דמחורבן ועד יובל וחמיסר דמחורבן ועד יובל עם שנת החורבן ושנת היובל אשתכח דכ"ו הוו מהשתא ט) דגלו בה ועד יובל והיכי אמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותנו היה יובל וס"ד דבהדי שתא דגלו ז) קאמר: **ולדידך.** דבעית למימני לשנת החורבן בהנך תרבעה עשר מי ניחא: **מכדי גלו נמי בי"ט.** דס"ד דהאי מתרץ דג' גליות הוו דהא דתני גלו בי"ח ובי"ט הוו שני גליות וסבר ח) דבשמונה עשר הוה חורבן וכי מנית נמי תרביסר לבהדי שנת חורבן ושנת היובל משכחת לה עשרין ושית (ג) בגלות יהויכין שהיתה בשנת שבע ולבהדי שתא דגלו בה: **אלא מאי איש לך למימר.** האי דקאמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותנו: **לבר משתא דגלו בה.** יהויכין ויחזקאל ט): **מ"מ תשסרי לרביעא קשיא.** דהא ולאי בגלות האחרון היה החורבן וכיון דאמר רביעא חמיסרי שנים עד היובל ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בי"ט הוו חד סרי לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן וחמיסרי הא עשרין ושית: **מי סברת ג' גליות הוו.** הש"ס הוא דקא מתרץ דהאי דאמרן לעיל גלו נמי בתישסרי לאו מלתא היא דחד גלות הוה דבשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו חרבות ירושלים שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר הלכך משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן וט"ו עם שנת החורבן ושנת היובל הרי כ"ה: **דאמר מר.** בסדר עולם: ט) **כיבש יהויקים.** לאו גלות הוא דלא הגלה שום אדם אלא כבשו לעבד בתחתיו ועבדו שלש שנים כדכתיב (מלכים ב כד) ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד בו ג' שנים כדכתיב בדניאל בתחלתו בשנת שלש למלכות יהויקים עלה י) נבוכדנצר ירושלים ותניא בסדר עולם אפשר לומר כן והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים כדכתיב (בירמיה כה) הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונית לנבוכד נצר אם כן מה תלמוד לומר בשנת שלש [דניאל א] למרדו שהיא שנת שלש לכיבושו והוליכו לבבל והמלך יהויכין תחתיו וכתיב בסוף דברי הימים [ב לו] ותאסופת השנה וגו' אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין וכתיב בסוף מלכים [ב כד] וילא אליו יהויכין מלך יהודה וגו' אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמיינית למלכות נבוכד נצר והיינו

איבעיא להו נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או א"אין טעונין שירה כיון ב) [רבי] שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין [וכו'] אמרינן או דלמא על אכילה ושתיה אמרינן אשתייה לחודה לא אמרינן: ג)ת"ש ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וכו' האי שירה מאי עבידתיה אילימא דעולת חובה מי הוה ד) בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד ואלא דעולת נדבה והא תני רב מרי בריה דרב כהנא דלא צריכא אלא לאו דנסכין אמר רבא ואיתימא רב אשי ותסברא שירה דיומיה [1]לה' הארץ ומלואה [2]וישב עליהם את אונם בשירה דארבעה בשבא הוא אלא אילייא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו והא עומדים על דוכנן קתני כדריש לקיש דאמר ר"ל אומר שירה שלא על הקרבן א"ה בנסכים נמי לימא נפיק מיניה חורבא: גופא ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וכו' בראשונה במוצאי [2]שביעית מי משכחת לה והכתיב [3]בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר איזו היא שנה שראש השנה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל ואי ס"ד בחד בשבוע חרוב מחד בשבוע לחד בשבוע תמני לחד בשבוע אחרינא ג) חמש עשרה הוויין אמר רבינא בארבע עשרה שנה אחר שנה שהוכתה העיר א"ה בעשרים וחמש שנה עשרים ושש הויין דאמר מר גלו בשבע גלו בשמונה גלו בי"ח גלו בי"ט משב ועד תמני סרי חד סרי וחמש עשרה עשרים ושית הויא אמר לך רבינא ולדידך מי ניחא מכדי גלו נמי בתשע עשרה משב ועד תשסרי תרתי סרי וארבע סרי עשרים ושית הויין אלא מאי אית לך למימר לבר משתא דגלו בה לדידי נמי לבר משתא דגלו בה מכל מקום תשסרי לרבינא קשיא מי סברת שלש גליות הוי ג) גלו בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שמונה לנבוכד נצר גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים שהיא תשע עשרה לנבוכד נצר ג) דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה שניה

בה עד יובל משכחת לה כ"ה לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל (ש"מ), ז) ל"ל בא, יח) פי' הקונטרס (ש"מ), יט) בשבע אם הגיעו עם קרבנו אין טעון הנסכים שירה ומיירי כו' (צ"ק), יג) יום הנסכים שמניתן (ש"מ), יד) [טו] עשרין רשש הויין דאמר מר [והשתא נמתק] (ש"מ), טו) נהרג (צ"ק), יו) ממנין (צ"ק), יח) נ"א שירצאה,

נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו. פי' יא) נסכים מקרבן ליבור שלא הקריבו ביומו ולמחר מקריבין כדדרשי' (מנחות דף מד:) ומנחתם על עשרה ימים וליכא לפרושי אם התנדב אדם מנחת נסכים יב) דאפי' הביאו קרבן חובה קרבנו אין טעון נסכים ומיירי ודאי שמקריבה ביום אבל מקריבה בלילה [הא] א"ל אלעזר מה כפרה ביום אף שירה ביום: **ותסברא** שירה דיומיה לה'. ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה היינו שיר של יום יג) שמזיאין אותו ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן:

מחד בשבוע לחד בשבוע. למפרע קאמיב ט"ו שנה:

אמר רבינא. בי"ד אחר שנה שהוכתה העיר יד) [דהיינו] בשנת ט"ו לחורבן אז היה יובל: **אי** הכי. דהוה שנת ט"ו לחורבן עשרין טו) וה' הויין כ"ו הויין דאמר מר גלו בז' פי' בז' לכיבוש יהויקים שכיבש בד' למלכותו והוא מלך י"א שנה ובאותה שנה הרג טז) יהויקים והמלך יהויכין בנו ג' חדשים ותתקופת השנה באותה שנה הגלהו לבבל והחרש והמסגר ואז היה גלות דיחזקאל: גלו בי"ט לכיבוש היינו כשהוכתה העיר: **משבע** שגלו בה עד תמניסר שחרבה העיר. בלא תמניסר עצמו שהוא מנין יז) דט"ו חדשר דשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים ושוב מלך לדקיהו י' שנים לפני שנת החורבן וט"ו כ"ו הויין בשלמא לי אמרינן די"ד שנה לחורבן עצמו קאמר ניחא די"ד וי"א הם כ"ה אלא כיון דאמר דהוה שנת ט"ו קשיא ומלית לשנויי דשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לדקיהו וליכא אלא י' שנים מן הגלות עד שנת של חורבן אלא קיש ליה דאינו כן דהגלות היה באותה שנה יח) שנמנית ליהויקים א"כ איכא אחד עשר שנה:

ולדידך מי ניחא. מכדי גלו בי"ט שנה והיינו כשהוכתה העיר מז' עד י"ט י"ב הוו וארבעה כי' הויין ומצי למיפרך לפי שיטתן שהיה סבור די"ח וי"ט שני גליות דא"כ היכי מתוקמא אי הוכתה בי"ח לא הוכתה בי"ט ואין להקפיד דסוגיא בעלמא הוא ולמסקנא ניחא: הוה

יא) נ"ל דמסקר כאן ופ"ל דליכא למימר דאמרו שירה על נסכי המתיד דהא כבר בטל התמיד

אבעיא. עי' תוס' מנחות (מד ע"ב): **היין.** עי' תוס' פסחים (דף סד ע"א): **אשתיה לחודה לא אמרי'.** נ"ב וא"ת והא אמרי' לעיל הביא ענבים ודרכם דליכא אלא שתיה לחודה, ור"ל דמיירי כשהביא גם פירות עמהם, א"נ שאני התם שאין בו אכילה לעולם אפי' [הכי] רבינהו קרא לשירה, אבל בקרבן שיש בו אכילה מיבעיא ליה אי הוי כמו שדרכו תמיד או לא. עכ"ל הרא"ש ז"ל: **כיבש.** עי' [ערוך] ערך גל: **רש"י** ד"ה **כיבש יהויקים כו' בשנת שלש למרדו.** דשלשה שנים מרד ועלה עליו בשנה שלישית למרדו: **תוס'** ד"ה **נסכים כו' אם התנדב אדם מנחת נסכים.** גליון. דהא יחיד אף בנסכים דקרבן חובה אין טעון שיר כ"ש דנדבה. ר"י ז"ל:

תורה אור השלם

1. לְדָוִד מִזְמוֹר לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ:
תהלים כד א

2. וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנָם וּבְרִעָתָם יְצִמִיתֵם יְצִמִיתֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
תהלים צד כג

3. וְהַמְסֹגְרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בָּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד יְיָ וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה:
יחזקאל מ א

רבינו גרשום

נסכין הבאין בפני עצמן כדאמרינן במס' מנחות (דף קז.) האומר הרי עלי יין לא יפחות מג' לוגין: [**או דלמא**] **על אכילה ושתיה** דמזבח על זבח הקרב עם נסכיו: [**והתני רב מרי** על עולותיכם וגו' **אלא לאו** הנסכין {הבאין} בפני עצמן ט) דבטל תמיד]: **אי הכי** כיון דאי בעי מצי למימר שירה שלא על הקרבן לימא נמי אנסכים: **נפיק מינה חורבא.** דסברי דדינא דנסכים לא מצו קרבי אלא ע"י שיר [ואי ליכא לוויים לא הוו מקרבי להו ואינהו לא בעו שיר]: **בעשרים וחמש שנה לגלותינו.** לגלות יכניה: **ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר.** לגלות צדקיה: **שראש השנה שלה בעשור** דלא אשכח שיום ד"ה דהוי בעשור אלא יובל ביום"כ אלמא בשנת י"ד יובל הואי: **ואי ס"ד בחד בשבוע חרב מחד בשבוע עד לחד בשבוע תליתאי ט"ו** הוו ולא איקלע יובל עד שנת ט"ו אלא ש"מ מדאמר קרא ב"ד שנה ותו לא וההיא הוה יובל לא משכחת לה דחרב הבית אלא בשנה שניה לשבוע ואישתכח דאתא יובל ב"י"ד שנה: **אמר רבינא** לעולם בחד בשבא חרב ודקא קשיא לך לא איקלע יובל עד ט"ו תריץ הכי י"ד שנה אחר שנה שהוכתה דהוו להו ט"ו בהדי ההוא שנה שהוכתה]: **אי הכי** כיון דחשבת י"ד בר מההיא שתא דחורב: **עשרין ושית הוויין** והא כתיב בכ"ה [שנה]: [**דאמר מר**] **גלו בז' גלו בח'** לאחר ד' שנים שגלה יהויקים גלה יחזקאל עם יכניה: **גלו בי"ח.** לאחר גלות יהויקים גלו עם צדקיה וחרב הבית: **משב.** כשגלה יכניה ועד י"ח כשחרב הבית י"א שנה וט"ו כדאוקמת אחר שנה שהוכתה העיר דהיינו כ"ו וקרא אמר בכ"ה לגלותנו אלא ודאי י"ד הוו ותו לא דהוו להו ב"ד שנים. **אמר לך רבינא ולדידך** דתריצת הכי בי"ד מי ניחא דליהוו כ"ה שנים ותו לא **מכדי גלו [נמי] בי"ט** וכעל כורחיך הוי כ"ו **אלא מאי אית לך למימר** דליהוו כ"ה ותו לא **לבר משתא דגלו בה** דלא חשיב [דבצר] ההיא שנת י"ט דגלו אלא י"ח ולא הוו אלא י"א וי"ד דהוו כ"ה: **לדידי נמי.** קא חשיב י"ד לבר מההיא שתא דגלו בה דמטפי לה כדאמרן: **מ"מ גלו בי"ט לרבינא קשיא** דאי חשיב משב ועד י"ט י"ב ובתר הכי י"ד הויין כ"ו דרבינא מטפי: אמר לך רבינא **מי סברת ג' גליות הוו** האי דקאמר משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט לא הוו אלא שתי גליות דהאי דקאמר גלו בז' גלו בח' היינו חדא שתא וכן נמי גלו בי"ח גלו בי"ט חדא שתא והאי דקאמר [ליה כי סברת] ג' גליות ולא אמר ד' גליות משום דאיהו לא קא איירי בח' אלא משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט קאמר הלכך קאמר ליה מי סברת ג' גליות גלו: **בשבע לכיבוש יהויקים** שהיא שמיינית [למלכות] נבוכדנצר וגלו בגלות צדקיה **בי"ח לכיבוש יהויקים** שהיא י"ט לנבוכדנצר ולא הוו אלא ב' גליות ובין גלות (יהויקים) [יהויכין] לגלות צדקיה לא הוו אלא י"א שנה:

עין משפט נר מצוה

מ) א מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה ח ופ"ג מהל' כלי מקדש הל' ב:
מא ב מיי' פ"א מהל' שמיטה ויובל הלכה ג ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' תוספ מי סוס הא בשבעה: (ב) רש"י ד"ה בגלותינו וכו' מסס הס"ד ואח"כ מ"ש זה יוכל: (ג) ד"ה מכדי וכו' מגלות יהויכין:

מוסף רש"י

שניה עלה וכיבש יהויקים. קרלאי קף דרים בסדר עולם, כתיב בחאם ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנצר בירושלים ותן ה' את יהויקים בידו, אפשר לומר כן והלא לא מלך אלא בשנת מרבע ליהויקים, שנאמר בספר ירמיה (מה) הדבר אשר היה בשנת הרביעית ליהויקים היא שנה הראשונה לנבוכדנצר, אלא מה מ"ל בשנת שלש למלכות יהויקים בשנת שלש למרדו, לאחר שכיבשו עבדו שלש שנים ומרד בו, שנאמר (מ"ב כד) ויסר לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד בו, ולמדך כאן שעמד במרדו שלש שנים, הרי שלש שנים לכיבושו, ופעמים הוא נמסר בידו והרגו ונתקיים בו קבורת חמור יקבר, חזר עליו לתשובה הפצה והגלהו והמלך את יהויכין בנו תחתיו ובא לו לבבל, אמרו לו יועציו אתה מרד כך והמלכת בנו, מתנה אמרן מלכנא ביצא גוריא עבא לא נפיק, חזר עליו לתשובה הפצה והגלהו והמלך לדקיהו, וכן כתיב בספר מלכים בסופו, נמצאת גלות יהויכין בשנת שבע לכיבוש יהויקים והרי הכתוב קורא אותה בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר בספר מלכים בסופו, למדנו שפצה שניה למלכותו כיבשו (מגילה יא:). **במוצאי שביעית מי משכחת לה.** דלמה רש"י ע"ז ט: גירסא אחרת. **שנת חמשים עולה לכאן ולכאן.** שנת היובל ושנה ראשונה של שמיטה (ר"ה פ.) שנת היובל היא מיובל שעבר ומונין אותה שנה אחת ליובל הבא (לקמן כד:). **ארבע משמרות עלו מן הגולה.** בנים שני הבאתר לא עלו, שהרבה מישראל נשתרו ולא רצו לעלות (תענית כז:). **פשחור ואימר.** ומנבעיא לי דפסחור לא כתיב בבי כ"ד משמרות (שם, ועי"ש בהגהות הב"ח). **והלקום לכ"ד משמרות.** וכתבו כנוי אל כל אחד ואחד בחלק (שם:). **בלוים ונתנים בקלפי.** כתבו על כ"ד חתיכות קלף ראשי משמרות שחלקו אותן ל' (שם). **בא ידעיה.** משמרה של ידעיה בא אחד מהן ונטל חלקו וחלק ה' חתיכות קלף דהוו להו שש, ומי שהיה עולה בידו לאשון היה נשתת לאשונה, שבכלר שהיו עולין בידו זו אחר זו כך היו עובדין בשבתותיהן זו אחר זו (שם).

שינויי נוסחאות

א) דאמר רבי שמואל (ש"מ), ב) אחריו חמיסר הני חמיסרי הויין (ש"מ), ג) שלש גליות הוו שתי גליות הוו גלו בשבע (ש"מ), ד) י"ל בהדי שתא דחורבן דמיהוי במועדי שביעית מחד בשבוע (ש"מ וכ"ה בצ"ק), ה) וכו'. ס"מ מחד שבוע לחד שבוע לכבוד למפרע קא חשיב ט"ו שנה משנת היובל עד החזרתן (ש"מ), ו) נס"מ: משתא, ז) דגלו בה עד יובל קאמר (ש"מ), ח) וסכר בתשעה עסר (ש"מ), ט) ויחזקאל קאמר לדידי נמי דאמינא חמשה עשר משנת י"ח שחרב הבית

יב: אין נערכין פרק שני ערכין

1. בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד יְיָ וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה: יחזקאל מ א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומשני וכו' ומע"ג דמתרלי' **התם לא** מנו:

מוסף רש"י

שאפי' יהוריב ראש משמרות. שהיה במקדש לשמן לשמן למשמרות, עולה. מן הגולה, לא ידחה ידיעה. טופיל ומתמלא לא עלה יהויריב, אלא כל משמרות מודיעים קודמות לעבודה ליהויריב ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר, ושאם לידיעה עושין אותן ה', אלא להרבות במשמרות (תענית כז:). דקאמר כלב. בשעת חילוק כשנה לתבוע חברין, בן ארבעים שנה וגו'. והיא היתה השנה השביעית, נמעבכו במדבר שוב אלפים ושמונה שנה, נמצא כלב בן ע"ח שנים כשעברו הילדן, וקאמר בשעת חילוקה בן חמש ושמונים שנה, הרי שבע נשתהו לכיבוש (זבחים קיח:). מדשבע כיבשו שבע חילקו. סברא בעלמא היא (שם). מדלא משכחת להו ארבע עשרה שנה וגו'. דלא מיתוקם קרא דכתיב בימזקקאל (לג) בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר בראש השנה בעשור לחדש היה דבר ה' אלי וגו', ודכשיבו (לעיל יב.) איזה היא שנה שראש השנה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל, ולא מנו שמיטין ויובלות אלא לאחר ירושה וישיבה, וכי אמרת דשנת ויובלות דלהו מעיקרא ירושה ויישוב, ולכך לא היו ולדות לה בתרב הבית בשנת ל"ו לגלות, והוה ליה שנת היובל שנת י"ד שנה אחר שהוכתה העיר, ואי לא לא משכחת לה, כילד ויהי בשמנים שנה וד' מאות שנה וגו' ויבן הבית לה', נמצא משכחת לאחר עד שנגנה הבית ארבע מאות וארבעים, והבית עמד ד' מאות ועשר הרי ח' מאות וחמשים, הרי י"ז יובלות שלימים, לא מהן י"ד שכבשו ושאלקו אלא מנו יובלות, נמצא בית חרב דקודם הגלות היובל י"ד שנה שהוכתה העיר (זבחים שם). מששה טלאים המבורקין. בלא מום, שלריך לבודקן אלא יהא כהן מום לרבעה ימים קודם לשחיטה, ולהכי לריכין ששה שמא יארעו שני ימים טובים של רחש השנה בחמישי בשבת ויעלטרכו בכל יום שנים (מנחות מט:). כדי לשבת ולימים טובים של ראש השנה. אם אירעו ביחד, איהא כדי להקריב שני תמידין ליום (שם). תנא בעלמא קאי. קימחא בעלמא נקט, כלומר אפי' דנקט ששה, לא לשבת וב' ימים דר"ש דוקא קאמר, אלא אפילו כל ימות החול נמי בעינן בלשבת ו' טלאים כולן מבוקרין ד' ימים קודם שחיטה, לבד יום השחיטה, שהיו שם בכל יום ששה לחוייב ליטול אחד שנים מהן שילרה, כגון דביום חיטון הוו בה י"ב מבוקרים ד' ימים קודם ונטלו ד' ביום ראשון ובקרו שנים והכניסו תחתיהן, ליום ב' נטלו ב' מן הראשונים ובקרו ב' ונתנו תחתיהן, לשליש נטלו ב' אחרים והכניסן תחתיהן, נשאו שם ששה (ל"ל שנים, ל"ק) מן הראשונים, ליום רביעי יטלו עוד ב' מן הראשונים והשנים שנתבקרו בראשון יהיו לחוייב לחמישי, ושנים של ראשון ושנים של שני ושנים של שלישי, וכן לעולם יהיו שם ששה לחוייב ליטחט, ולא פי' טעם הדבר, ולי נראה דקבעו חכמים מנין קבוע לדבר לפי מתרמי ולא משכחי טלאים מבוקרין זה ד' ימים (שם נ). **סימנא בעלמא.** שלא תטעה בגירסא אם ה' או ד' (שם).

הוה ליה בשיתא בשבוע. פי' דמנין ת"כ שנים כלה בשית בשבוע והחורבן היה בשנת כ"א ובית ראשון שעמד ת"י שנים חרב בשנת עשר עלמו הכי מוכח כל הסוגיא נמצא בית חרב בתחילת יובל כלומר בשנת יובל עלמה דהחורבן בשנת ת"י. רש"י:

הנך שנים דאגלינהו סנחריב. ול"ג תלת שנים כי טובא הוו שהרי [ז] מששה לחזקיהו עד [ח] שבעה עשר ליאשיהו שהחזירם ירמיהו הוא קרוב [ט] למאה שנה ועוד הקשה רש"י על זה הלשון ושיבוש הוא:

[ד] **אלא** צא מהם שבע שביבשו וז' שחילקו. ויאשר ל"ו ובאותה שנה חרבה העיר דהוי מולאי שביעי' ואי רבי יהודה אייתי שבסרי מי"ז יובלות הרי נ"ג שנה הוה ליה בתלתא בשבוע והוא הדין דמלי למיפרך לר' יהודה אם כן היכי משכחת קרא דיחזקאל [י] היה בי"ד לחורבן:

הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב. והחזירם בי"ח ליאשיהו ומנה י"ד ליאשיהו דמלך ל"א וכ"ב דיהויקים ולדקיהו הרי ל"ו שנה ובשנת ל"ו חרבה וא"ת א"כ מאי קאמר בברייתא אם אתה אומר משנכנסו מנו נמצא בית חרב בתחילת יובל הא ליתא דכשגלו פסקו מלמנות יובלות וכשהחזירום החזירו למנות ולקדש ותו לא היה רק ל"ו שנה עד החורבן ואומר רבי דהחיא ברייתא אתיא כרבנן דאמרי דשנת נ' אינו ממנין שמיטין ולדידהו כשגלו [יא] [נהי] נמי דלא מנו יובלות שמיטין מונין ומקדשין והיו מונין יובלות לקדש בו שמיטין דהכי איתא שילהי מכילתין לא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין וא"כ כשהחזירום ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו חשבון עלמו שהיו מונין ולכך קאמר שאם מנו משנכנסו בית חרב בשנת יובל אבל לר' יהודה דאמר [יב] שנת נ' עלמו ממנין השמיטין וכשגלו העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות כלל וא"כ כשהחזירם ירמיה ונהג יובל הולרכו לחזור ולהתחיל מניינם : משמרתו

שהגלה אותן סנחריב עד שהחזירן ירמיהו בימי יאשיהו אלא ה"ק תלת שי דאגלינהו סנחריב והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו [ג] לא חשיב להו להנך שלש שנים כך שמעתי. והרבה תשובות בדבר חדא דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע והיא שביעית ואנן בעינן מולאי שביעית ועוד י"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר דליהוי יובל לא משכחת לה והא ליכא למימר לר' יהודה ליתא הך דרשא דהא קרא כתיב ולקמן [יג.] לא משכחינן ז' שחילקו אלא מהך דרשא די"ד אחרי אשר הוכתה העיר הוה יובל ועוד קשיא לי היכי לא מדלינן אלא הנך תלת שי והאמרי' בפ' בתרא (לקמן לב:) משגלו שבט ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו ואע"ג דמתרלינן התם (יא) מנו יובלות לקדש שמיטין הני מילי לרבנן אבל לר' יהודה מוקמינן התם [גב.] דלא מנו יובלות כלל ועוד היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו ' שנים או י"ב ליובל ועלה עליהם שלש שנים היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למיניהם הראשון ולמנות י"ג י"ד לקדש יובל שנת החמשים ושלש [ד] בעל כרחך אז התחילו למנות מ' ב' ג' ד'. ומתוך הוויות אלו נראה בעיני דהאי תלת דכתב בספרים שיבוש הוא ופירוש משובש היה ונכתב בספרים. והכי גרסינן הנך שי דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב ודוקא נקט דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות וכדאמרי' בפרק בתרא [שם] אלא באותה שנה שחזרו בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל ולא וחשוב מאותה שנה עד שנת [ה] הת"י החורבן ותמצא חשבון סדור כמין חומר דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית והיא מולאי שביעית ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל שהרי חזרו בשנת י"ח ליאשיהו כדכתיב (במלכים ב כב) דבשנת י"ח ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה ואמרי' במגילה (דף יד:) היכי שבקיה לירמיהו וסדר לחולדה ואמרינן ירמיה לא הוה התם שהלך להחזיר עשרת השבטים ומנגן דהסדור דכתיב [מ"ב כג] מה הליון הלו וגו' ודבר זה שפיר יאשיה את העבודת כוכבים באותה שנה היה וכך מלאתי בסדר עולם בי"ח ליאשיהו היה תחלת היובל ויאשיהו מלך ל"א שנה מי"ח עד ל"א כמה הוו אחרבסרי ואד סרי ליהויקים ויהויכין ואד סרי לצדקיהו כדכתיב (במלכים ב כה) הרי שלשים ושש ואז חרב הבית ומיתוקמא שפיר כר' יהודה. כך הגנתי מלבי ויסרה בעיני אבל לא שמעתיה ואחרי כן מלאתי ספר יסן מוגה שכתוב בו כן והודעתיו לרבותי ויסרה בעיניהם (ג): **איבעיא ליה לעולם אליבא דרבנן.** אמרה ר' יוסי למילתיה ודקא קשיא לך לעיל הוה ליה בשיתא בשבוע: **כי קתני וכן בשביעי אשארא.** אתשעה באב ומולאי שבת: **עלו מן הגולה.** בימי עזרא: **ידעיה חריס פשחור ואימר.** שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים ומשמרת חרים קודם לפשחור ושל פשחור לאימר: **חלקום לארבע ועשרים משמרות.** ולא היו יודעין כילד יסדרן מי יעבוד אחר מי: **גללום.** שכתבו שם הכ"ד משמרות בכ"ד פתקין: **ונתנום בקלפי.** וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו וחזר והכניס ידו ונטל איגרת וכן עד שש פעמים ונראותו סדר שעלו האיגרות בידו [ו] עשו אחריו אותן הכהנים באיגרות זו אחר זו: וכן

והיינו דאמרי' שנה שנים כיבש יהויקים: **ארבע מאה ועשרים.** שלמנין לבד שנה שחרב בו: **הוה ליה בשיתא בשבוע.** כלו ת"כ שנים ובשביעית עלמה חרב: **שנת חמשים עולה.** לשנת יובל והיא תחילת יובל הבא הלכך לר' יהודה לא הוי בכל יובל אלא מ"ט שנים: **אי כר' יהודה.** מוקמת לה להא דר' יוסי ברא"שונה לא משכחת דחרב בית ראשון במולאי שביעית: **י"ז יובלות.** נפקי מקראי דכתיב (מלכים א ו) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו' דל ארבעים דמדבר אשכחת דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ארבע מאות וארבעים ובית ראשון עמד ת"י הרי תת"ל בית י"ז יובלות של חמשים: **ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו.** לארץ מנו שמיטין ויובלות דל"כ בית חרב בתחילת היובל כלומר בשנת היובל עלמה דהא ליכא למימר אלא חרב עד חמשים ואחת דל"כ לא מיתוקמא שמעתין דכי מדלית שבע שכיבשו ושבע שחילקו משכחת חורבן בשנת ל"ז של יובל והיינו שנה לשמיטה ואנן בעינן במולאי שביעית הלכך אתפרש לן אאי תחילת היובל שנת היובל עלמה ואי אתה מולא שיהא יובל בי"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר כדכתיב בימזקקאל (סי' מ): **לא אמר שבע שביבשו וכו'.** ולא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר י"ד [ז] [ואין] אתה מולא שנת היובל [ח] [עד] י"ד שנה [ט] אחר שהוכתה העיר וכדתריץ רבינא לעיל [ע"א] דכי מדלית י"ד מחמשים פשו להו תלתין ושית אשתכח דבשנת שלשים ושש חרב הבית והיא מולאי לשביעית ושנת היובל בי"ד שנה לבד משנת החורבן ואי הך דר' יוסי לעיל [שם] אליבא דר' יהודה אייתי שבסר שנין משבסר יובלי שדי אהני שנה לומר שדיבנו על היובלות ולל י"ד מהנך שבסרי לשבע שבשבשו וז' שחילקו פשו להו תלת אשתכח דבג' בשבוע חרוב: ומשני **הנך תלת שנין דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו הו.** כלומר הנך שלש שנים שלר סנחריב עליהן כדכתיב (במלכים ב יז) ויעל מלך אשור (על כל) [בכל] אלרלו ויעל שומרון וילר עליה שלש שנים ולא היה להם פנאי לחרוש ולזרוע ולא מנו שמיטין ויובלות לא קא חשיב להו. והאי דנקט עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לאו דווקא דהא יומר מתשעים שנה היה מחזקיהו ולא חשיב להו לא חשיב כך שמעתי. והרבה תשובות בדבר חדא דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע והיא שביעית ואנן בעינן מולאי שביעית ועוד י"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר דליהוי יובל לא משכחת לה והא ליכא למימר לר' יהודה ליתא הך דרשא דהא קרא כתיב ולקמן [יג.] לא משכחינן ז' שחילקו אלא מהך דרשא די"ד אחרי אשר הוכתה העיר הוה יובל ועוד קשיא לי היכי לא מדלינן אלא הנך תלת שי והאמרי' בפ' בתרא (לקמן לב:) משגלו שבט ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו ואע"ג דמתרלינן התם (יא) מנו יובלות לקדש שמיטין הני מילי לרבנן אבל לר' יהודה מוקמינן התם [גב.] דלא מנו יובלות כלל ועוד היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו ' שנים או י"ב ליובל ועלה עליהם שלש שנים היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למיניהם הראשון ולמנות י"ג י"ד לקדש יובל שנת החמשים ושלש [ד] בעל כרחך אז התחילו למנות מ' ב' ג' ד'. ומתוך הוויות אלו נראה בעיני דהאי תלת דכתב בספרים שיבוש הוא ופירוש משובש היה ונכתב בספרים. והכי גרסינן הנך שי דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב ודוקא נקט דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות וכדאמרי' בפרק בתרא [שם] אלא באותה שנה שחזרו בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל ולא וחשוב מאותה שנה עד שנת [ה] הת"י החורבן ותמצא חשבון סדור כמין חומר דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית והיא מולאי שביעית ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל שהרי חזרו בשנת י"ח ליאשיהו כדכתיב (במלכים ב כב) דבשנת י"ח ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה ואמרי' במגילה (דף יד:) היכי שבקיה לירמיהו וסדר לחולדה ואמרינן ירמיה לא הוה התם שהלך להחזיר עשרת השבטים ומנגן דהסדור דכתיב [מ"ב כג] מה הליון הלו וגו' ודבר זה שפיר יאשיה את העבודת כוכבים באותה שנה היה וכך מלאתי בסדר עולם בי"ח ליאשיהו היה תחלת היובל ויאשיהו מלך ל"א שנה מי"ח עד ל"א כמה הוו אחרבסרי ואד סרי ליהויקים ויהויכין ואד סרי לצדקיהו כדכתיב (במלכים ב כה) הרי שלשים ושש ואז חרב הבית ומיתוקמא שפיר כר' יהודה. כך הגנתי מלבי ויסרה בעיני אבל לא שמעתיה ואחרי כן מלאתי ספר יסן מוגה שכתוב בו כן והודעתיו לרבותי ויסרה בעיניהם (ג): **איבעיא ליה לעולם אליבא דרבנן.** אמרה ר' יוסי למילתיה ודקא קשיא לך לעיל הוה ליה בשיתא בשבוע: **כי קתני וכן בשביעי אשארא.** אתשעה באב ומולאי שבת: **עלו מן הגולה.** בימי עזרא: **ידעיה חריס פשחור ואימר.** שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים ומשמרת חרים קודם לפשחור ושל פשחור לאימר: **חלקום לארבע ועשרים משמרות.** ולא היו יודעין כילד יסדרן מי יעבוד אחר מי: **גללום.** שכתבו שם הכ"ד משמרות בכ"ד פתקין: **ונתנום בקלפי.** וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו וחזר והכניס ידו ונטל איגרת וכן עד שש פעמים ונראותו סדר שעלו האיגרות בידו [ו] עשו אחריו אותן הכהנים באיגרות זו אחר זו: וכן

א) ר"ה ט. [לקמן כד: לג. נדרים כא.]. ב) תענית כז. ג) ע' בטו"ר בלבו"מ סי' קמג. ד) תוס' ד"ה אלא. שיין קודם ד"ה הנך.

שינויי נוסחאות

א) ל"ק, ב) כדפי"ר אחר שנה, ג) ירמיהו בימי יאשיהו לא (שם"מ), ד) נ"א אלא, ה) בס"א ליתא הת"י, ו) כך עברו אחריו [תיבת עשו נמחק] (שם"מ), ז) מן מ"ו (צי"ק), ח) תשעה (צי"ק), ט) נ"א לצ"ד, י) שהיובל היה כו' (צי"ק), יא) ל"ק, יב) דאמר דשנת נ' (שם"מ),

רבינו גרשום

[וכן בשניה בחורבן בית שני גלו במוצאי שביעית דבמוצאי שבת: **עולה לבאן ולבאן.** ליובל ולמנותה שנה ראשונה של שבוע הבא: **אי כרבי יהודה.** מוקמת לה **בראשונה לא משכחת לה** לטעמא דחרב במוצאי שביעית: **דתניא** י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו מנו שאם אתה אומר כן נמצא בית חרב בתחילת יובל ואי אתה מוצא [1]בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר אלא צא מהם שבע שביבשו ושבע שחילקו ואתה מוצא בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר ואי רבי יהודה אייתי שבסרי משבסרי יובלי שדי אהני הוה ליה בתלתא בשבוע הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה אהדרינהו לא קחשיב להו איבעית אימא לעולם רבנן וכי קתני וכן בשניה אשארא הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי והתניא [2]ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה וחרים פשחור ואימר עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש בא

שניה עלה וכיבש יהויקים: וכן בשניה ושניה במוצאי שביעית מי משכחת לה מכדי בית שני כמה קם ארבע מאה ועשרים ארבע מאה תמניא יובלי ארבסרי תרי שבוע פשו להו שית הוה ליה בשיתא בשבוע הא מני רבי יהודה היא [3]דאמר שנת חמשים עולה לבאן ולבאן אייתי תמניא מתמניא יובלי והני שית הוי ארבסר אישתכח דבמוצאי שביעית חרוב אי ר' יהודה בראשונה לא משכחת לה דתניא שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו מנו שאם אתה אומר כן נמצא בית חרב בתחילת יובל ואי אתה מוצא הוכתה העיר אייתי שבסרי משבסרי יובלי שדי אהני הוה ליה בתלתא בשבוע הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה אהדרינהו לא קחשיב להו איבעית אימא לעולם רבנן וכי קתני וכן בשניה אשארא הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי והתניא [3]ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה וחרים פשחור ואימר עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה הנך שני כו' לא קא חשיב להו. גליון. קשה דא"כ מאי קאמר לעיל ואי אתה יכול לומר משנכנסו לארץ מנו מה לנו לחשבון קודם החזרת ירמיה הלא בהחזרה התחילו למנות והחשבון מכוון כדפ"ה ואמר ר"י דהא דאמר דהתחלו למנות כשירמיה החזירן היינו לרבי יהודה דוקא דכיון דאית ליה שנת נ' עולה לכאן ולכאן לא היו צריכין למנות יובלות דלידידיה אין יובל מבטל השמיטה דלעולם מ"ט לד' שמיטין ושנת נ' היא תחלת השמיטה לכן התחילו בחזרתן כי בגלותם לא היו צריכין למנות אבל לרבנן דאין שנת נ' מן המנין לפיכך בגלותם היו צריכין למנות יובלות לקדש שמיטין ולא הוצרכו להתחיל מנין אחר כשהחזירם שהרי לא הניחו חשבונם הראשון ולדידהו אתיא הא דאמר לקמן בפ"ב לא מנו יובלות אלא לקדש משמיטין וכיון דלרבנן לא התחילו מנין אחר כשהחזירם ירמיה ואיהו הולכים אחר מניינם הראשון ולפיכך אמר הברייתא ואי אתה אומר משנה שנכנסו מנו כו'. הר"י ז"ל. גליון צ"ע דרש"י פי' בפרק השולח בשביעית בזמן הזה ורבי היא דשביעית אינה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג ומה שמנו יובלות לא היה אלא לקדש שמיטין וכיון דלא היו שמיטין מן התורה א"כ מנין דיובל לא היו כלום מן התורה למה לא התחילו מנין היובל כששבו ר' שבטים:

וכן חרים וכן פשחור וכן אימר. ויהויריב שוב לא עלה: **רב אשי אמר.** לעולם וכן בשניה [1] אמוראי שביעית קאי ורבנן היא ודקא קשיא לך לעיל [יב:] דבשביעית חרוב לא קשיא דשית שני קמאי מבנין הבית עד דסליק עזרא וקידש ארץ ישראל לא מנו שמיטין ויובלות דל שית שנין משני הבית משכחת שנת ת"כ בשביעית כילד ארבע מאה (ושית שנין) תמניא יובלי וארבע סרי שני תרי שבועי ובשנת תכ"ל שהיא מוצאי שביעית חרב: ומנלן דעד שית שני לא סליק עזרא **דכתיב באדין בטילת וגו'.** אלמא בשנת שתים לדריוש התחיל הבנין: **וכתיב ושיציא ביתא וגו'.** אלמא בשנת שש נשלם הרי חמש [2] שנים ובאותו זמן לשנה הבאה שהיא שנה ששית לבנין עלה עזרא ובא לירושלים בחדש אב ועד תשרי שהוא שבע לבנין לא התחיל למנות: **בר ממנן נכי תרתי.** דמשילות מרגלים עד שנכנסו לארץ אינו אלא ל"ח לבד משנת השילוח דהא [3] בשניה ליליאת מלריס נשתלחו: **מדלא משכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר.** דליהוי יובל אי לא מדלית ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק: **מתני' מפשעה לגורות.** לא אתפרש טעמא: **והללא לבדו.** כללא אחד היה שם ולא יותר וטעמא מפרש בגמ' [ע"ב]: **גמ'** [4] קס"ד כדי לשבת ולשני ימים טובים דווקא קאמר דלהכי בעינן ששה שאם יבאו יחד שבת ושני ימים טובים של ראש השנה ולא יוכלו לבקר יהו להם מילים [5] מזומנים: **בעלמא קאי.** דבכל ימות השנה נמי בעינן ששה ולאו משום שבת וראש השנה אלא משום דבן בג בג וכדמפרש בסמוך [שם]: **סימנא בעלמא.** שלא תטעה בגירסא שלא תשנה ארבעה או חמשה משום הכי נקט הכי שלשה ימים דבעו ששה תמידין: [6] **ארבעה ימים קודם שחיטה.** ומשום הכי בעינן ששה שם לעולם **דבשעת חיטוי נתנו שם ששה** [7] מבוקרין

בא חרים ונטל חלקו וחלק חביריו שש וכן פשחור וכן אימר [8] [9] **התקינו נביאים שביניהם שאפי' יהויריב ראש משמרות עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו אלא אשארא** [10]: **רב אשי אמר הנך שית שני עד דסליק עזרא ומקדיש לא קא חשיב להו דכתיב** [1] **באדין בטילת עבידת בית אלהנא** [11] **די בירושלים וכתי'** [2] **ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר** [12] **דהיא שנת שית למלכות דריוש מלכא** [13] **ותנא באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא וגלותו עמו דכתיב** [3] **ויבא ירושלים בחודש החמישי היא השנה השביעית למלך:** [14] **גופא שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו ואי אתה יכול לומר משנכנסו מנו שאם אתה אומר** [15] **משנכנסו מנו נמצא בית חרב בתחלת יובל ואי אתה מוצא** [4] **בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר וכו'** [16] **שבע שביבשו מנלן דקאמר כלב** [5] **בן ארבעים שנה [אנכי] בשלח (אותי) משה עבד ה' [אותי] מקדש ברנע לרגל את הארץ [וגו'] ועתה** [17] **[הנה] אנכי היום בן חמש ושמונים [שנה] ואמר מר** [18] **שנה ראשונה עשה משה משכן שניה הוקם המשכן ושלח מרגלים כי עבור** [19] **ירדן כלב בר כמה הוי בר תמנן נכי תרתין כי קא** [20] **מפליג נחלות קאמר** [6] **בן חמש ושמונים שנה אנכי אישתכח דשבע כיבשו ושבע שחילקו מנלן איבעית אימא מדשבע כיבשו שבע חילקו ואיבעית אימא מדלא משכחת להו ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר:**

מתני' [7] [21] **אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים כדי לשבת** [22] **ולימים טובים של ראש השנה ומוסיפין עד** [23] **עולם** [24] **אין פוחתין משתי חצוצרות** [25] **מתשעה כנורות ומוסיפין עד** [26] **עולם והצלצל לבד: גמ'** [27] **תמידין ומוספין טובא הוו** [28] **תנא בעלמא קאי ואתמידין לחודיה קאי ומאי כדי לשבת** [29] **ולימים טובים סימנא בעלמא וה"ק אין פוחתין משששה טלאים המבוקרים**

[8] **משמרתו** של יהויריב בשניה מי הואי. הקשה רבינו אלחנן להא אמרי' ב"ק (דף קי.) נתן הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב אלמא שהיה בבית שני ויש לומר דהא מתני' מיתניא [9] סמוך לבית ראשון אי נמי לא יהויריב דווקא אלא [10] המשמר תחת יהויריב: **שאפי'** משמרתו של יהויריב עולה. פרש"י שאוב לא עלה וזהו תימה דמנא ליה שאוב לא עלה דהא משמע שיכול לעלות מדקאמר שאפילו משמרתו של יהויריב עולה ועוד הקשה רבינו אלחנן דהרבה עלו [11] ואין פשוט לנו אלא עלה ואמר רבי דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב והכא קא פריך הכי משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי כ"כ כי כ"ד היו אלו נגד המשמרות אלא עלו אחלוקות לארבע ועשרים משמרות ושימשו תחתיהם:

הנך שית עד דסליק עזרא וקדיש **לא** קחשיב. צריך עיון למאי דפירשתי דכי נמי גלו השבטים מנו נמי יובלות כדי לקדש השמיטין א"כ בגלות דבבל קודם דסליק עזרא נמי היו מונין ואמאי התחילו למנות כי סליק עזרא וי"ל דלא דמי דודאי [12] בעוד ישראל על אדמתם כי נמי אין יובל נוהג שמיטה נוהג בחריסה וזריעה והיו מקדשין אבל בגלות לא היו מקדשין כלל שביעית וי"ע דכי נמי היו בגולה היו צריכין לקדש שביעית מפני שמיטת כספים שנוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ ואם הוא כך דשביעית אינו תלוי ביובל כי נמי ישראל בגלות ואינן בלל על אדמתן למה לא יתנו שמיטין כמו מקלת ישראל על אדמתן ואף על גב דאין כל יושביה עליה מונין שביעית אף על גב שאין מונין יובל:

אותו זמן לשנה הבאה. שהוא שלש כמ"ל (ועשריס) בחדר עלה עזרא מבבל ועלה ירושלים בחדש החמישי שאיחר במהלך הדרך מחדש אדר עד חדש אב:

כלב כמה הוי בר תמנין נכי תרתין. והקשה רבינו אלחנן [13] והא מנין לנו שבשנה שניה דווקא היה כלב בן מ' שנה דאז הוה כי עבר ישראל את הירדן בר תמנין נכי תרין [14] שמא התחיל שנת הארבעים ואחד שלו ובשיולו מרגלים היה בסוף הארבעים שהרי שנות כלב [15] לא מנינו וכשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנין נכי חד ומנא להש"ס הא דז' כיבשו וז' חילקו ואמר רבי דלא בא הכתוב לפתוח אלא לפרש דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי שז' כיבשו וז' חילקו:

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא. הכא מפרש מעיקרא דכדי לשבת סימנא בעלמא אבל במנחות פרק התכלת (דף מט: ושם) לא אמר הכי עד במסקנא דקאמר התם אמר רבינא לרב אשי הני ששה שבעה הוו להא איכא לפרלא לחד בשבתא [16] דווקא נקט לשבת וה"פ אם היו ב' ימים ראש השנה ביום החמישי וביום שני ביום הראשון יבקרו התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו של ה' בשבת ושל יום ו' שהוא שני לר"ה יבקרו ביום שני שהוא ד' ימים קודם שחיטתו וכן של שבת מבקרו ביום ג' ופריך שבעה הוו להא איכא לפרלא לחד בשבתא שגם הוא טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטתו וא"כ איך יפתחו מז':

[17] **ומוסיפין** עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו'. ואמר רבי להא ולאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד [18] העולם אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה וא"ל לחפש יותר אחר כהנים אמר רב הונא עד ק"כ דהא אשכחן בקרא (דה"ב ה) שחפשו אחרי ק"כ כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר אי נמי להא פשיטא לאין מוסיפין עד העולם שאם יוסיפו יותר עירבוב קלא אמר רב הונא עד ק"כ כהנים יכול להוסיף להא אשכחנא בקרא דלא מייתינן לעירבוב קלא:

שיטה מקובצת

תוס' משמרתו של יהויריב נ"ב וז"ל הרא"ש וז"ל משמרתו של יהויריב, והא דתנן בב"ק (קי.) נתן את הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב, לאו דוקא יהויריב אלא משמרה ששמשה במקום יהויריב ונקט יהויריב לפי שזמן משמרתו היתה ידועה להם, וכן נמי הא דקאמ' בשלהי סוכה (נו:) משמר בילגה ושבב משמרות ששמשו במקומם קאמר ע"כ: **ד"ה ומוסיפין וכו' ואמר רבי.** נ"ב וכן פירש הרא"ש ז"ל וז"ל תימא והא עד עולם תנן, וי"ל דפשיטא ליה דיכול להרבות עד עולם אלא ששאל עד כמה לרים יש לחזר שיהא השיר מתוקן וכו', א"נ ידע שאין להוסיף לעולם משום ערבוב קלא אלא ששאל כמה יהיו ולא מערבב קלא ע"כ:

מב א מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הלכה ג:
מג ב מיי' פ"ל מהלכות תמידין הלכה ט:
מד ג מיי' פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ד:

תורה אור השלם

1. בְּאַדִין בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְהֲוָת בְּטִלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּ פָּרַס: עזרא ד כד
2. וְשִׁיצִיא בֵּיתָה דְּנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לְיַרְחָ אֲדָר דִּי הִיא שְׁנַת שֵׁת לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא: עזרא ו טו
3. וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ: עזרא ז ח
4. בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד יְיָ וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה: יחזקאל מ א
5. בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ אֹתִי מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ וָאָשֹׁב אֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבִי: יהושע יד ז
6. וְעַתָּה הִנֵּה הַחֲיָה יְיָ אֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר זֶה אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מֵאָז דִּבֶּר יְיָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֶל מֹשֶׁה אֲשֶׁר הָלַךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: יהושע יד י

שינויי נוסחאות

[1] אימר התנו נכיסים (ש"ם), [2] אשתכח הכי נמי אשאראי (ש"ם), [3] בספוק אלהא, [4] ל"ל די הייא, [5] אומר כן נמצא [מיכות משנכנסו מנו נמתקן] (ש"ם), [6] ועמה הנה אנכי (ש"ם), [7] עבור ישראל ירדן (ש"ם), [8] כי קא מפליגי נחלות כל"ל (ש"ם), [9] לשבת ולשני ימים טובים (ש"ם), [10] עד לעולם אין (ש"ם), [11] ומתשעה כנורות (ש"ם), [12] לעולם והצלצל לבד (ש"ם), [13] גמ' לשבת ולשני ימים טובים של ר"ה תמידין (ש"ם), [14] לשבת ולשני ימים טובים (ש"ם), [15] ל"ל ארבעה, [16] ל"ל אלו, [17] מתניא בזמן בית הראשון (ש"ם), [18] כדפו"ל אלא משמרה המשמרת תחת, [19] ואיך כל"ל. יעב"ץ, [20] גי' ס"י בסדר היום אלא המשמרות של אלו שחילקום וכו' וכן הוא בל"ק תוכי שלפניו הוא ע"פ הרש"ק, [21] ל"ק מ"ז ועיין בגמרא ז פ"ח פי' רש"י שפיכס באחד לחדש ניסן היה תחלת עליה מבבל ע"ש, [22] אלחנן הא מנין (ש"ם), [23] גי' ל"ק מס"י: אמא התמיד שנת הארבעים שלו בשנה ראשונה ובשיולה כו' (וכ"ה בש"ם) (פי' נמצא בשנת השילוח היה כלב מ"ל אינם ול"ש שנכנסו לארץ) וכשעברו כו', [24] כדפו"ר לא מנינן, [25] גי' ל"ק אי דוקא, [26] עד לעולם אלא (ש"ם),

מב א מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הלכה ג:
מג ב מיי' פ"ל מהלכות תמידין הלכה ט:
מד ג מיי' פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' והתקינו נביאים: (ב) רש"י ד"ה כר תמנן וכו' בשנה שניה ליליאת: (ג) ד"ה והללא וכו' בגמרא סס"ד ולאח"כ מ"ס תמידין ומוספין כו' קס"ל כדי: (ד) ד"ה ארבעה וכו' ששה שיהיו מבוקרין:

מוסף רש"י

דקתני כדי לשבת. משמע סימן, כלומר שלאו לג' ימים, ולא קתני לשבת. ליהוי משמע לצורך שבת ג' ימים טובים של ר"ה (מנחות נ.).
הדרן עלך אין נערכין
ר"מ אומר נערך. אם אמר ישראל ערכו עלי, ונתן ערכו כפי שנים של עכו"ם, אבל לא מעריך. אבל אם אמר העכו"ם ערכי עלי לו ערך אחרים עלי לא אמר כלום (לעיל ה:).

רבינו גרשום

יהויריב ראש [דהוא הוה ראש לכל המשמרות] כדכתיב בדברי הימים: [לעולם רבנן ולעולם במוצאי שביעית והא דקשיא דהוה ליה בשיתא בשבוע הא לא קשיא דהנך חמש שני קמייתא דבנו בית שני עד דסליק עזרא וקידש שמיטות ויובלות לא קא חשיב דכתיב באדין בטילת עד תרתין שנין לדריוש דכתיב ושיציא ביתא דנא עד יום תלת לירח אדר דהיא שנת שית למלכות דריוש: ואותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל אלמא שית שנין הוה דלא סליק עזרא וכתיב ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת שביעית למלך מלמד שמשביעית ואילך התחיל לקדש: **כי עברו ישראל** הירדן לסוף ארבעים שנה שהיו במדבר הוה כלב בן ע"ח שנים: **מדלא משכחת לה י"ד שנה. אחרי שהוכתה העיר** יובל אלא א"כ חשבת נמי ז' שחילקן]: **מתני'**: **המבוקרים.** ממום: **גמ'**: **כדי לשבת ולשני ימים טובים טובא הוי.** כלומר לצורך שבת ולשני ימים טובים של ר"ה צריכין טלאים הרבה לצורך תמידין ומוספין ואינו די בששה: **בעלמא קאי,** אימות החול ואתמידין לחודייהו קאמר והאי דקאמר כדי לשבת ולשני ימים טובים. **לסימנא בעלמא** שצריכין להיות ששה תמידין [מבוקרין בכל יום בלישכה מ"ט כדי שישחטו בכל יום של שבוע ב' תמידין]

יג: אין נערכין פרק שני ערכין

אין קטן נכנס בעזרה מנה"מ אמר ר' יוחנן [דאמר קרא] ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל. והקשה רבינו אלחנן היכי יליפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר בשעה שהלויים עומדים לזרוק ואמר ר"י דרבי ליה מיתורא דקרא כתיב בניהם ואחיהם הלויים וכתיב ישוע בניו קדמיאל ובניו בני יהודה בני [ב] (מולד) [מנדד] בניהם למה לי והלא הזכיר כל אחד בניו אלא ש"מ דלהכי כתביה דהוה מיותר ומשמע קטנים:

הדרן עלך אין נערכין

(שייך לדף י"ד ע"ב)

יש בערכין. מה בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו'. והוא הדין דהוה מצי למימר חילוק אחר בין שדה אחוזה לשדה מקנה שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר מתחלק להנים ביובל ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר חוזר לבעלים ביובל ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך כשהוא עלמו פולהו: בעובד

המבוקרים בלשכת הטלאים ארבעה ימים קודם (ה) שחיטה ומני בן בג בג היא (ו) דתניא בן בג בג אומר מנין לתמיד שבטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה ת"ל [1] תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר [2] והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש (ז) (הראשון) מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה דיקא נמי דקתני כדי לשבת ולא קתני לשבת שמע מינה: משתי חצוצרות ומוסיפין וכו': ועד כמה אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב [3] זבדי אמר רב הונא עד מאה ועשרים שנאמר [3] ועמהם כהנים למאה ועשרים [ג] מחצרים בחצוצרות: מתשעה כנורות וכו' וצלצל לבד: מנא הני מילי אמר רב אסי דאמר קרא [4] ואסף במצלתים [ד] (להשמיע) מצלתים תרי הוו כיון דחדא עבידתא עבדי וחד גברא עביד בהו קרי להו חד: **מתני'** [א] אין פותחין משנים עשר לוים עומדין על הדוכן ומוסיפין עד [ה] עולם [2] אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלוים אומרים בשיר ולא היו אומרים בנבל ובכנור אלא בפה כדי ליתן תבל בנעימה רבי אליעזר בן יעקב אומר אין עולין למנין ואין עולין לדוכן אלא בארץ היו עומדין וראשיהן בין רגלי הלוים וצערי הלוים היו נקראין: **גמ'** הני כנגד מי אמר רב פפא כנגד תשעה כנורות [ו] [ושני] נבלים וצלצל אחד שנאמר [5] הוא [ז] (ובניו ואחיו) שנים עשר: אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלוים כו': מנא הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר קרא [6] ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על [ח] [עשה] המלאכה (ה' עבודת בית ה') [בבית האלהים] וגו': לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כו': למימרא דנבל לחוד וכנור לחוד לימא מתני' דלא כרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה שנאמר [7] שובע שמחות [את] פניך אל תיקרי שובע אלא שבע ושל ימות המשיח שמונה שנאמר [8] למנצח על השמינית על נימא שמינית של עולם הבא עשר שנאמר [9] עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור ואומר [10] הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו שיר חדש אפילו תימא רבי יהודה לעולם הבא איידי דנפישי נימין דידיה נפיש קליה כי נבל קרי ליה נבל: רבי אליעזר בן יעקב אומר אין עולין מן המנין כו': תנא וסועדי הלוים היו נקראין ותנא דידן כיון דהני קטין קלייהו והני עב קלייהו הני מקטטי והני לא מקטטי קרי להו צערי:

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין להקל ולהחמיר ובשדה אחוזה להקל ולהחמיר ובשור המועד שהמית העבד להקל ולהחמיר באונס ובמפתה ובמוציא שם רע להקל ולהחמיר יש בערכין להקל ולהחמיר כיצד [1] אחד שהעריך את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן חמשים סלע ואם אמר הרי דמיו עלי נותן את שוויו: **גמ'** יש בערכין להקל [ט] וכו' ולהחמיר כיצד אחד שהעריך כו': בישראל אין בעובד כוכבים לא לימא מתני' דלא כר"מ [2] דתנן עובד כוכבים ר"מ אומר נערך אבל לא מערך אפי' תימא ר"מ הוא הדין דאפילו עובד כוכבים נמי אלא

מלתא

גרות אבל שיר של עולם הבא ל' זכר שאינו יולד: (ב) מדמפיק ר' יהודה כנור בנבל עשור אלמא כנור הייגו נבל: ט) **ונפיש קליה כי נבל.** ונבל עשוי כמפוח של נפחים ומוציא קול ע"י רוח: **וסועדי.** עוזרי (ג) : לויים [ז] עבו קלייהו. קטנים קטין קלייהו דק קולם: **מקטטי.** [ח] כלומר מקטיטין ועושים קולם דק דק ויפה ומצערין הלוים שאין יכולים לנסח קולם כמותן:

הדרן עלך אין נערכין

להקל. [יט] **נאה שבישראל.** שזה מנה אין נותן אלא ג' סלע: **להחמיר.** שהמעריך הכעור שבישראל אפי' אינו שוה אלא ה' סלעים נותן ג' סלעים מן עשרים עד בן ס': (ד) **בשדה אחוזה.** במקדיש שדה אחוזה: **שהעריך.** שאמר ערך פלוני עלי: **גמ' בעובד כוכבים לא.** שאם אמר ישראל ערך עובד כוכבים פלוני עלי לא אמר כלום דעובד כוכבים אינו נערך: **נערך אבל לא מערך.** טעמא מפרש בפ"ק (לעיל דף ה.): מילתא

ביום ראשון ששה מבוקרין שחט שנים מהם ביום ראשון והביא שנים תחתיהן נשתיירו ד' מבוקרין רשנים שאינם מבוקרין [הרי ו'] וביום שני ישחט שנים מן המבוקרין ומביא שנים אחרים תחתיהן [וביום ג' ישחט ב' מבוקרים ויביא ב' אחרים תחתיהן] אותן שהביא ביום ראשון תחת אותן ששחט יהו הראיין להקריב ביום רביעי שהרי הן מבוקרין ד' ימים ומקצת יום ד' [הרי] כבולו ואותן שהביא ביום ה' יהיו הראיין ביום ה' ושל יום ד' לשבת [ושל יום ה' ליום א'] וכן חוזר חלילה והיו בכל יום ב' מבוקרין הלכך אין פותחים בלשכה מששה טלאים המבוקרים: **מצלתים** היינו צלצל: [כיון **דחדא עביד תא וחד גברא** שמכה זה בזה קרו להו חד צלצל]: **שנאמר הוא ואחיו ובניו שנים עשר** שהילקו הלויים לכ"ד [משמורות כנגד כ"ד] משמרות כהונה והגיע לכל משמר י"ב כדכתיב בדברי הימים בכל אחד הוא ואחיו ובניו שנים עשר וכשתצרף כולם יבא לכל משמר שנים עשר: **מתני'** אין הקטן. בן לוי: **נכנס לעזרה לעבודה.** לשיר: **אלא בשעה שהלוים.** הגדולים עומדין [בשיר] שהיו קטני הלוים נכנסין לסייע את הלוים בשיר: **ולא היו אומרים** [אותן] התינוקות השירה: **לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כדי ליתן תבל בנעימה** כלומר לפי שקול הילדים הוא דק היה קולן מנעים את השירה כמו תבלין המנעים את המאכל: {**גמ'**} **שנאמר בניו.** ובני יהודה היו קטנים מלמד שכולן היו מנצחים בשיר גדולים וקטנים: **עלי עשור ועלי נבל.** כלומר היה [עשור] בנימין: **ואומר הודו לה' בכנור בנבל עשור** ולא כתיב ובנבל אלמא [קסבר] דחד הוא: **איידי דנפישי נימין [דידיה].** דלכיור לעולם הבא: **ונפיש** קליה **כי נבל** באותו הכרס קרי ליה נבל: [**אין עולין למנין** אותו תינוק ט) אין עולין למנין י"ב לוים: **ולא עומדין בדוכן** באותו מקום גבוה שהלוויים עומדין שם: **וסועדי הלוים.** מסייעי הלוים בשיר: **הני.** הקטנים **מקטטין** מקטיטין קולן שקולן דק והני הגדולים **לא מקטטי** קולן שקולן עבה משום הכי קרי להו צעירי כ) הלוים: **הדרן עלך אין בערכין יש בערכין** [להקל ולהחמיר. שאם הערך את הנאה שבישראל אינו נותן אלא ג' סלע; **ולהחמיר.** שאם הערך את הכעור שבישראל נותן נמי ג' סלע]: **בישראל אין.** כלומר מדקתני הנאה שבישראל ולא קתני [את] הנאה שבעובד כוכבים [**לימא מתני' כו'**:

ט) נדל"ל אותן מיעוטין. כ) במהדורת הרי"ד אינן: **וצוערי.**

מה א מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש הל' ג:
מו ב מיי' שם הלכה ז:
א ג מיי' פ"ל מהלכות ערכין הלכה ח:

תורה אור השלם

1. צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר כח ב
2. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו
3. וְהַלְּוִיִּם הַמְשֹׁרְרִים לְכֹלָם לְאָסָף לְהֵימָן לִידֻתוּן וְלִבְנֵיהֶם וְלְאַחֵיהֶם מְלֻבָּשִׁים בּוּץ בְּמְצִלְתַּיִם וּבִנְבָלִים וּבְכִנּוֹרוֹת עֹמְדִים מִזְּרַח לַמִּזְבֵּחַ וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים מַחְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת: דברי הימים ב ה יב
4. אָסָף הָרֹאשׁ וּמִשְׁנֵהוּ זְכַרְיָה יְעִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וּמַתַּתְיָה וְאֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל בִּכְלֵי נְבָלִים וּבְכִנּוֹרוֹת וְאָסָף בַּמְּצִלְתַּיִם מַשְׁמִיעַ: דברי הימים א טז ה
5. וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ הַשֵּׁנִי הוּא וְאַחָיו וּבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר: דברי הימים א כה ט
6. וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאַחָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה כְּאֶחָד לְנַצֵּחַ עַל עֹשֵׂה מְלֶאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּנֵי חֲנָדָד בְּנֵיהֶם וְאַחֵיהֶם הַלְּוִיִּם: עזרא ג ט
7. תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: תהלים טז יא
8. לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית: תהלים יב א
9. עָלַי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נֵבֶל עָלַי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: תהלים צב ד
10. הוֹדוּ לְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: תהלים לג ב

לעזי רש"י

צינבי"ש. צלצלים, פעמונים.

שינויי נוסחאות

א) ל"ל הזה, **ב)** ואמרי לה אמר רב הונא בר זבדי עד מאה ועשרים [ותיכוף אמר רב הונא ממקן] (ש"ס), **ג)** ועשרים מחצצרים (ש"ס), **ד)** ל"ל משמיע, **ה)** עד לעולם אין קטן נכנס (ש"ס), **ו)** ושני נבלים (ש"ס), **ז)** ל"ל ואחיו ובניו, **ח)** על עשה המלאכה בבית האלהים בני חנדד בניהם ואחיהם הלוים (ש"ס), **ט)** להקל ולהחמיר [תיכף וכו' ממקן] (ש"ס), **י)** ובקרוב ובימים שני כל"ל (ש"ס), **יא)** ישתיירו שם (ש"ס), **יב)** מלו קודם היום (ש"ס), **יג)** אין עולין אותן קטנים למנין שנים עשר [והשאר ממקן] (ש"ס), **יד)** ל"ק, **טו)** לפי שכשם שנקבה (ש"ס), **טז)** נפיש קליה (ש"ס), **יז)** לוים גדולים עבו (ש"ס), **יח)** מקטטי. לישנא אחרינא הוא לומר (ש"ס), **יט)** הנאה שבישראל אע"פ שהוא שוה (ש"ס), **כ)** בני חנדד [תיכף מוכל ממקן] (ש"ס),

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה אין קטן וכו'. **והקשה רבינו אלחנן.** בקרא דמייתי לעיל הוא דהא בקרא דמייתי לעיל הוא ובניו ואחיו שנים עשר ולפינן מינה דאין פותחין מי"ב לוים אלמא בניו גדולים משמע וי"ל וכו':

מגילת תענית

א) מגילת תענית פ"א [פסחים לו. מנחות מט.], **ב)** נעיל ה.; **ג)** [בשלח ריש פ' שירה],

הגהות הב"ח

(א) גב' לרבעה ימים קודם שחיטה נ"ב עיין במגמתו דף נ ע"א: (ב) רש"י ד"ה בנבל וכו' שאינו יולד ומדמפיק רבי יהודה כל"ל והד"א: **(ג)** ד"ה וסועדי עזחרי הס"ד ואמ"כ מ"ה הני כו' גדולים עבה: **(ד)** ד"ה בשדה אחוזה וד"ה שבעעלל כ"ל קודם ד"ה נאה שבישראל שזה מאה:

מוסף רש"י

הקדיש ג' אילנות. משיני שדה אחוזה ומקדיש קרקע עמהן כל הלריך ליקיחתם, ובנטיעות מיירי, דאילו באילנות זקנים אמרו אלא יתפוד דבית אלה לריך לשלשה (רשב"ם ב"ב עב. ועי"ש פי' כל הבריתא בארוכה). **הקדיש את כולה.** דבעינן יפה מקדיש כמו נותן (שם עא.). ר"ש אומר לא הקדיש. מכל אותן דברים שאמרנו גבי מוכר אלא מכר, דהמקדיש דעתו לבעת מוכר, שלא הקדיש אלא מה שפיכס, אלא הרוב המורבה כו'. דאע"ג דגבי מכירת השדה אין מבוررין הכל מוקדשין (שם). מצין לדוקה כו'. שדה אחוזה אם הקדישה ולא גאלה קודם היובל ומכרה גיזבר לאחר אינה נגאלת עוד, וכשבא יובלה בהיובל מיד אלוקח מן הגיזבר מתחלקת לכהנים, שנאמר (ויקרא כז) ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו וגו', ושדה מקנה כשהקדישה ולא גאלה ומכרה הגיזבר כשהגיע יובלה ביובל אחרת לבעלים הראשונים שמכרום למקדיש, שנאמר בצאת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו וגו'. מצין לדוקה שדה מאביו והקדישה. בחיי אביו בעודה בידו שדה מקנה, ואחר כך מת אביו. ועשיה לו אחותה, מצין שהתאה לפניו כשדה אחוזה. אם לא גאלה ומכרה הגיזבר ביובלה לכהנים בהיובל (גיטין מח.) לפדותה בשלש ופולגין לשנה (רשב"ם ב"ב עב:). **אשר לא משדה אחוזתו.** קרא יתירא הוא (גיטין שם) וסיפא דקרא ונתן את הערכך (ב"ב שם). **שדה שאינה ראויה.** בשעה שהקדישה לאיתה לו שדה אחוזה לעולם (גיטין שם) היום ולמחר כגון שלקחה מאחר לי נמי מאביו ולא מת קודם היובל (ב"ב שם). **יצתה זו כו'.** וכ"ש מת אביו ואח"כ הקדישה דבשעת הקדש כבר היתה אחוזה (גיטין שם). ר' מאיר אומר. זו אינה שדה אחוזה ואחוזתו לו מאמת אביו שמכרה לו וקבל כי אחת לנמת אביו ואחר כך הקדישה אתה (שם) שהיא שדה אחוזה בשעה שהקדישה, דאילו לא מת אביו היתה אחוזתו ביובל לאביו כדכתיב בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, ועתה כשמת אביו הרי היא לו שדה אחוזה, אבל הקדישה ואח"כ מת אביו ס"ל לר"מ דאינה כשדה אחוזה (ב"ב שם).

רבינו גרשום

שיהיו מבוקרין ד' ימים קודם שחיטה. הא כיצד היה לנו

מילתא אגב אורחיה קמ"ל. דלא תנא את הנאה שבכנענים לפי שאסור להזכיר שם גוי על כנעני כדרך יהודה דכתיב (דברים ז) לא תחנם לא תתן להם חן: **והא קתני. גבי אונס ומפתה: אם הקטנה שבישראל ואם הגדולה שבכהונה.** אלמא בתרתי אומי קא מיירי: **בעובד כוכבים לא משכחת לה.** דין שדה אחוזה שיהא פודהו בחמשים שקל כסף אלא בשויו דלאו בני אחוזה בארץ ישראל ניהו: **מתני' אחד המקדיש.** שדה בחולת המחוז שביבות עיר שאינה חשובה כ"כ מפני מדרש הרגלים. חולת שביבות כמו מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"ח). יב) (ל"א) מחוז עיר. ל"א מחוז שם מקום שלא היו שדותיו חשובין: **פרדיסות שבסטי.** כרמים של אותו מקום ומעולים הם מאוד: **נותן.** מי שפודה אותם בין בעליהם בין אדם אחר בבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף אם תחלת היובל היה ואם לאו מגרע לפי השנים שעברו סלע ופודיון לשנה דכתיב קרא יז): **אחד שדה אחוזה כו'.** דכולהו מיפרקי בג' שקלים: **שדה אחוזה.** אם בעלים פודין אותה מוסיפין חומש על החמשים דכתיב (ויקרא כז) ואם גאל יגאל את השדה המקדיש וגו': **ובשדה מקנה אין נותן חומש.** דכתיב ברגמ' יז): **גמ' בעין יפה מקדיש.** אילנות לבד וקרקע לבד ולא שיפדה אילנות אגב קרקע: **פרדיסות.** היינו כרמים נטועים וקתני חמשים שקל אלמא נפדין אילנות אגב קרקע: **ראויה.** ואינה נטועה: **אין לי.** נפדה בג' שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה: **פודה.** האילנות בשויהן וחוזר ופודה קרקע. ושדה מ"מ דקאמר לא קאי אלא אקרקע: **הקדיש שלשה אילנות.** נטועין ומפוזרין כסדרן ממטע עשרה לבית סאה שאם היו עשרה מפוזרין כדרך אלו היו מחזיקין בית סאה זו היא אין נטיעת אילנות וכל קרקע שביניהם צריך להם לפיכך אם יג) הקדישו ה"ז הקדיש קרקע שביניהם וכל אילנות קטנים שביניהם: **פחות מיכן.** אם נטועין בפחות ממטע עשרה לבית סאה אז ביותר מיכן אין זה סדר נטיעת אילנות ולא הקדיש אלא אילנות וכשהוא פודן פודה בשויהן: **זה אחר זה.** לא קנה הקדש קרקע שאין קנין קרקע אלא לג' אילנות כדאמר בבבא בתרא יא): **ולא עוד.** יד) ולא אלו בלבד נפדין בשויהן שאין עמהן הקדש קרקע כלל: **אלא אפי' הקדיש האילנות.** שאינן נטועים כסדר: **ואח"כ הקדיש קרקע.** דאיכא למימר ליפרקו אגב ארעייהו אפי' הכי הואיל ולא קדשו יחד פודה אילנות בשויהן והקרקע נפדית בית זרע טו) כ' שקלים (א): **תיובתא לרב הונא מרישא דהיכא דהקדישן יחד נפדין אגב קרקע: הקדיש אם כולם.** כל אשר בתוכה: **ר' שמעון אומר לא הקדיש.** אילנות שבה: **אלא חרוב המורכב וסדן השקמה.** שהם זקנים וגדולים מאד ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות והכימפורש בגב"ג טו). סדן[השקמה]דדרך שקמין לקוץ אותם כדי שיגדלו בעודי וקודם שנקלף קרי ליה בתולת שקמה ולאחר קליפה קרי ליה סדן השקמה הכי תניא בתוס' נדה (דף ח:): **ניזיל בתר פדיון.** טז) והואיל ובשעת פדיון יש הקרקע עם האילנות: **ליפרקו אגב ארעייהו.** ולא"ג דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם: **והקדישה ואח"כ מה אביו.** אע"ג דבשעת הקדש הואי שדה מקנה הואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה: **מנין שהא לפניו כשדה אחוזה.** ונפדית בחמשים שקלים ולא בשויה: תלמוד

בעובד כוכבים לא משכחת. משום דלאו בני אחוזה ניהו ואע"ג דאמרינן (קדושין דף יח:) עובד כוכבים יורש אביו דבר תורה מ"מ יא) לא היה להם אחוזה בארץ ודין זה לא שייך כי אם בא"י דמלוה היא התלויה בארץ ועובד כוכבים אין לו נחלה בארץ: יב) **הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה.** והנך אילנות בנטיעות איירי דאילו גדולים בשלשה [אילנות] נפדית סאה סגי: **פחות** מכאן **או יתר על** כן **לא** הקדיש את הקרקעות. ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן ר"נ אמות ותימה דבפרק המוכר [את] הספינה (נ"ב דף פב.) תניא הקונה שלשה אילנות והם יא) מד' אמות עד ט"ז קנה תחתיהן וביניהן ולידיהן כמלא אורה וסלו אלמא לא חשבינן להו כרלופין כשאין בין זה לזה כי אם ח' אמות על ח' אמות ברביעוא דהיינו ס"ד אמות לכל אחד ואית ליה קרקע בהכי והכא אמרי' דפחות מר"נ אמות לא הקדיש הקרקע ואור"י דיש חילוק בין מוכר למקדיש יב) במוכר לא בעינן כולי האי מיהו תימה דהכא אמרי' דיתר על כן אין לו קרקע וגבי מוכר אמרי' עד ט"ז אמות על ט"ז אמות דהיינו רב"ז יג) ולא חשבינן להו כמפוחזים יותר מדאי ויש להו קרקע ול"ל דהני ט"ז אמות דגבי מכירה מיירי בעיגולא כלא) והריבוע יתר על העיגול רביע ממלא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש והקשה רבינו שמואל בבבא בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין מוכר למקדיש לדין זה לקנות קרקע ותירץ דתנאי היא מיהו תימה דר' שמעון אית ליה התם דח' אמות בין זה לזה לא חשיב כב) יותר מדאי אף לענין הקדש ובריית'א דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה הכא בסמוך כר' שמעון וי"ל דלא מוקי כר' שמעון כ"א מדין דמקדיש בעין רעה מקדיש אבל מדין שיעור נטיעת האילנות לא הוי כר' שמעון:

לא אידעיא

שביניהם כשהוא פודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף פחות מיכן או יתר על כן או שהקדישן בזה אחר זה ה"ז לא הקדיש לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהם יג) ולא עוד אלא אפי' הקדיש אילנותיו ואח"כ הקדיש קרקע כשהוא פודה פודה את האילנות בשוויהן וחוזר ופודה קרקע בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף וכי תימא הכא נמי פודה וחוזר ופודה הא מדסיפא פודה וחוזר ופודה מכלל דרישא לא אלא הא מני ר' שמעון היא דאמר מקדיש בעין רעה מקדיש דתניא יד) המקדיש את השדה הקדיש את כולה רש"א לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה אי ר' שמעון אימא סיפא ולא עוד אלא אפי' הקדיש אילנותיו ואח"כ הקדיש קרקע כשהוא פודה פודה את האילנות בשוויהן וחוזר ופודה יא) בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ואי רבי שמעון ליזיל בתר פדיון וליפרקו אגב ארעייהו דהא שמעינן ליה לרבי שמעון דאזיל בתר פדיון דתניא טו) מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואח"כ מת אביו מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה ת"ל יא) את את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה דברי רבי יהודה ור"ש ר' מאיר אומר מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה

תלמוד

חומר שעורים ג' (ש"מ), טו) הואיל ובשעת (ש"מ), יז) כדפי"ר: אין להם, יח) מד' אמות (צ"ק), יט) למקדיש דבמוכר (ש"מ), כ) כדפי"ר: לא חשבינן, כא) בעיגולא והכא בריבוע והריבוע יתר (ש"מ), כב) לא חשיב רצופין אף לענין הקדש (ש"מ).

ח) ע"ז כ. ע"ש, ט) [ב"ב עב. מנחות קח:], ג) ב"ב עב. ע' בכ"מ פ"ד מהל' ערכין הי"ז גי' הרמב"ם ועי' רש"ק בבה"ק, ד) ב"ב עא., ה) ב"ב עב: גיטין מח. [לקמן כו:], ו) [ויקרא כז], ז) [ב"ב], ח) [דף פא.], ט) [דף עא.]. י) כאן שייך ל"ש מה בין והוא דלף יג ע"ב.

תורה אור השלם

1. וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יִקָּדֵשׁ לַיְיָ: ויקרא כז כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומ"כ וכו' שקלים ותיובתא לרב הונא כל"ל והל"ל:

רבינו גרשום

אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה. משום שנאמר לא תחנם לא תתן להם חן]: דלאו בני אחוזה ניהו ח) דעובד כוכבים לא קני (גופא) [שדה] ט) ועוד שאין לו שאר אב ואין ג) יורש את אביו: מתני' בחולת המחוז היינו שדה שסמוכה למחוז העיר שדורכין אותה בני אדם ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמתה רואין אותה בני אדם ונותנין בה עין רעה ואינה עושה פירות כ"כ: פרדסות סבסטי. שבאותו מקום שהן מעולות הרבה כשהוא פודה נותן בין בזו ובין בזו נ' שקל: גמ' מקדיש בעין יפה מקדיש. והקדיש [את] האילנות לדמיהן [לבד וחוזר ופודה הקרקע כו']: פרדיסות משמע דאית בה אילנות וקתני נותן [בבית] זרע חומר שעורים נ' שקל כסף אלמא אינו צריך לפדות את האילנות בפני עצמן: [ראויה לפרדסות קאמינא. ולא דאית ביה אילנות: ת"ל] שדה מכל מקום. כלומר שיפדה את השדה ואין צריך לפדות את האילנות: [הכא נמי פודה וחוזר ופודה. כלומר שלאחר שפדה השדה פודה את האילנות]: ממטע עשרה לבית סאה. כלומר שישנן נטועין [בשדה] בתוך בית סאה הרי זה הקדיש את הקרקע אגב האילנות אע"ג שלא הזכיר את הקרקע דבטילה היא (אגב) [לגבי] האילנות [ואת האילנות שביניהם אילנות קטנים שעלו בין אותן אילנות]. פחות מכאן או יתר על כאן שנטועין אותן י אילנות בפחות מבית סאה או מפוזרין ביותר מבית סאה דבטלו מתורת אילנות: או שהקדישן בזה אחר זה. לאילנות הרי זה לא הקדיש את הקרקע אלא א"כ הקדיש בפירוש את הקרקע וכשהוא פודן וכו'. וקא פריך מרישא דבריית'א: ר' שמעון אומר לא הקדיש [אלא את החרוב] כו' דדבר חשוב הן דקא יניקי משדה הקדש. אבל לא שאר האילנות דמקדיש בעין רעה מקדיש: הקדיש את האילנות ואח"כ הקדיש את הקרקע. אע"פ שנטוע עשרה בבית סאה ובזה אחר זה הקדישן שדה ואת האילנות בשהוא פודה כו' בשויהן [וחוזר כו': ניזיל] בתר פדיון. הואיל ובשעת פדיון ישנה לקרקע מקודשת עם האילנות ונפרקו אגב ארעייהו: מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה. ובשעת הקדש היתה שדה מקנה: ואח"כ מת אביו. והיה ראוי לירש אותה שדה אם לא קנאה: מנין שתהא לפניו. עכשיו בשעת פדיון: כשדה אחוזה. ויפדה בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף: ת"ל ואם את שדה מקנתו וגו' אלמא אזיל רבי שמעון בתר פדיון אע"ג דלא הויא שדה אחוזה בשעה שהקדישה אלא בשעת פדיון אזלינן בתר השתא: ומת אביו ואחר כך הקדישה. דבין בשעת הקדש ובין בשעת פדיון הוי שדה אחוזה:

ח) מלאי ל"ל בא"י לעובד כוכבים וכו'. ט) "שדה" היא נוס' כ"י ירושלים. ועיין בהערות הרי"ד לאין מס' 1. ג) עי' קידושין יח: דעובד כוכבים יורש את אביו ד"א וכ"ה כאן בתוס' ד"ה בעובד כוכבים וע"ע.

שיטה מקובצת

בחולת המחוז. פי' מדינה שהיא חול ואינה עושה פירות: הכא נמי פודה וחוזר ופודה. הכא לא שייך שנויא דלעיל דאויה קאמר דמדקאמר שדה גפנים ואילנות מנין משמע דשדה אילנות ממש קאמר, ולעיל לא משני כמו הכא דכיון דתני יש בערכין להקל ולהחמיר שמע מינה שבא לפרש כל הפדיון שיש לו. תוס' החסרים:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"י מהלכות ע"ז הל' ד טוש"ע י"ד סימן קנא סעיף יד:
ג ב מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה ב:
ד ג מיי' שם הלכה כו:
ה ד מיי' שם הלכה ה:
ו ה מיי' שם הלכה כו:
ז ו ז מיי' שם הלכה טו:
ח ח מיי' שם הלכה יז:
ט ט מיי' שם הלכה יח:
י י מיי' שם הלכה כח:

מוסף רש"י

קני ליה. הלוקח לקרקע, משיפולא ועד תהומא. שוליו מתרגמינן שיפולוהי, כלומר כל הקרקע משולי האילן לחייהו שפת הקרקע עד תהום של קרקע, שאע"פ שדקל יחידי הוא ומנן דאפילו ג' אין לו קרקע, הני מילי סביבות האילן הוא דאין לו כלום כמו שיש לג' ביניהן ותוקם להן כמלא אורה וסלו, אבל מחתיו דאילן מיהא איכא ליה, דכיון דאילן לפירותיו קונה להתקיים מקרקע זו, גם אם יעמוד האילן יעבוד אחר במקומו, ואפשעינן נמי דאין בעל השדה יכול לאפוקי תחת האילן אפילו למעוט מלקח אמה (רשב"ם ב"ב לז:). בבא מחמת טענה. שטוען למוכר בפירוש מכרת לי האילן והקרקע שתמתיו ליעבד אחר במקומו ובאטר ואקלתיה שני חזקה ולא מהכתי בשעורי יותר משלש שנים (שם לח:). וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. מלמא כתיב אחד ונגמור כולהו מיניה (קדושין כד.). מהכלל כתיב לאידך ולא ילפא מחבריה ש"מ דוקא הני קאמר (פסחים מה.). משלם במותר נזק שלם. אם חבל אדם בשור חם ותם באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור, משלם בעל השור אותו עודף (ב"ק ה:). הכל לפי המבייש. אדם ביזוי המביים בוטמו קשה מאדם וזולל ומאדם תשוב (כתובות מ.) אי: אדם קל שניים בוטמו מרובה (ב"ק פג:). והמתבייש. אדם תשוב שמתביים בוטמו מרובה (שם) לפי תשיבתו בוטמו (כתובות מ.). יאמרו בעל בת מלכים כו'. והיכן הוא מילוק שביניהן אלא בוטמו, הלכך יהיב בוטמו (שם). גבי עבד. שנעבד שור שנתנה תורה קצבה לי' שקלים (שם). מעשה מחט. מייט תופר (שם מ:).

שינויי נוסחאות

א) אלא מקדש הוא (ש"מ), ב) מיבא לה בממקן (ש"מ), ג) סבסטו נותן בבית זרע (ש"מ), ד) חמשים שקל (ש"מ), ה) אילנות בשוויהן וחוזר (ש"מ), ו) מיבא אדם בממקן (ש"מ), ז) נותן בבית זרע חומר שעורים חמשים (ש"מ), ח) לפרדיסות סבסטו קאמר (ש"מ), ט) אלא. ס"א עשרה וכן גירס' הרגמ"ה (ש"מ), י) שביניהם לפיכך כשהוא פודה פודה אילנות בשוויהן ולא עוד אלא אפילו הקדיש את האילנות ואח"כ הקדיש הקרקע כשהוא פודה (ש"מ), יא) ופודה קרקע בית (ש"מ), יב) מיבא ל"א מבמקן (ש"מ), יג) אם הקדישן (ש"מ וכ"ה ברש"ש), יד) ולא עוד. כלומר ולא (ש"מ), טו) זרע (ש"מ), טז) הואיל ובשעת (ש"מ), יז) כדפי"ר: אין להם, יח) מד' אמות (צ"ק), יט) למקדיש דבמוכר (ש"מ), כ) כדפי"ר: לא חשבינן, כא) בעיגולא והכא בריבוע והריבוע יתר (ש"מ), כב) לא חשיב רצופין אף לענין הקדש (ש"מ).

איבעיא להו לרבנן אית להו גז"ש ומפקין ליה לחומש או דלמא כו'. קשה לרבינו אלחנן אמאי לא נילף מיניהון ג"ש נהי דבנין אב לא ילפינן מיניייהו מ"מ ג"ש נילף מיניייהו ונראה לר' מרדכי לטרייך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו ומצינו למילף חד מחבריה בג"ש ולא ילפינן אלא כתב חומש לכל חד וחד ש"מ שני כתובין הבאים כאחד ולא ילפינן מייניהו בעלמא אפילו בג"ש:

במועד אין בתם לא לימא מתני' דלא כרבי עקיבא כו'. אסיפא דסיפא קאי דקתני אבל בזה ובזה משלם נזק שלם אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אהמית בן חורין דבסא לא פליג רבי עקיבא דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד כדאיתא בב"ק בפ' שור שנגח ד' וה' (דף מב:): **יאמרו** בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים. יש תימה קלת דבמשנה תני אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים ומאי שנא דהכא מזכיר בגמ' הגדולה בת מלכים ובמשנה תנא גדולה שבכהונה:

סוי

תלמוד לומר [1]אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה[ז] שדה אחוזה יצתה זו שהיא שדה אחוזה (ח) אילו לרבי יהודה ולרבי שמעון אפי' הקדישה ואחר כך מת [ט] אב שדה אחוזה הויא מאי טעמא אי משום קרא קרא לכדרבי מאיר הוא דאתא אלא לאו משום דאזיל בתר פדיון אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה ורבי שמעון קרא אשכחו ודרוש אם כן לכתוב רחמנא אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו [י] מאי משדה שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה [יא]: אמר רב פפא [יב]הקדיש טרשין פודן [יג] בשווין מאי טעמא בית זרע אמר רחמנא והני לאו בני זריעה נינהו לא גאלן יוצאין [יד] ביובל מאי טעמא שדה אמר רחמנא [טו] כל דהו מכר [טז]טרשין נגאלין פחות משתי שנים מאי טעמא

[2]מספר שני תבואות אמר רחמנא [יז] והאי לאו בני תבואה נינהו לא [3]גאלן [יח] חוזרת לבעלים ביובל מאי טעמא [3]ושב לאחוזתו אמר רחמנא והאי [יט] נמי אחוזה היא [4]הקדיש אילנות פודה בשוויהן מאי טעמא [4]בית זרע אמר רחמנא ולא אילנות [כ]לא גאלן אין יוצאין לכהנים ביובל [5]והיה השדה אמר רחמנא ולא אילנות [כא]מכר אילנות אין נגאלין פחות משתי שנים מאי טעמא שני תבואות אמר רחמנא והני בני תבואות נינהו לא גאלן אין [כב] חוזרת לבעלים ביובל מאי טעמא ושב לאחוזתו אמר רחמנא ולא אילנות אמר מר הקדיש אילנות פודה [כג] בשווין אמאי וליקדשו אגב ארעייהו וליפרקוה אגב ארעייהו [כד] וכי תימא אילנות אקדיש ארעא לא אקדיש והאמרי נהרדעי [כה]מאן דמזבן ליה דקלא לחבריה קני ליה משיפולא ועד תהומא לאו מי איתמר עלה [כו] בבא מחמת טענה: [כז] שדה מקנה נותן שוויו: תנו רבנן [6]במכסת מה [כח] בא ללמוד לפי שנאמר זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף יכול אף שדה מקנה כן תלמוד לומר מכסת רבי אליעזר אומר נאמר כאן וחשב ונאמר להלן וחשב מה להלן דבר קצוב אף כאן דבר קצוב איבעיא להו רבנן אית להו גזירה שוה ומפקין ליה לחומש או דלמא לית להו גזירה שוה ולית להו [כז] לחומש אמר רבא מסתברא לית להו גזירה שוה מדגלי רחמנ' חומש גבי שדה אחוזה וגבי מקדיש ביתו הוו ליה שני כתובין הבאין כאחד [כח] וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין ולמ"ד מלמדין מדגלי רחמנא חומש במעשר [כט] בבהמה טהורה ובבהמה טמאה הוה ליה טובא ואין מלמדין תניא כוותיה דרבא ולא מטעמיה [ל] תניא במכסת הערכך הקישו הכתוב לערכין מה ערכין אין מוסיף חומש אף שדה מקנה אין מוסיף חומש: **מתני'** בשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר כיצד [לא]אחד שהמית את הנאה שבעבדים ואת הכעור שבעבדים נותן שלשים סלע המית בן חורין נותן שוויו חבל בזה ובזה נותן נזק שלם: **גמ'** במועד אין בתם לא לימא מתני' דלא כרבי עקיבא [לב]דתנן רבי עקיבא אומר [לג]אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם אפילו תימא רבי עקיבא הוא הדין דאפילו תם נמי ואיידי דקא בעי למתנא סיפא המית עבד המית בן חורין דבמועד הוא דמשכחת לה בתם לא משכחת לה משום הכי קתני מועד: **מתני'** באונס ובמפתה להקל ולהחמיר כיצד [לד]אחד שאנס ופיתה את [לה] גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל נותן חמשים [לו] סלעים והבושת והפגם הכל לפי המבייש והמתבייש: **גמ'** [לז]אמאי אימא חמשים סלעים אמר רחמנא מכל מילי אמר רב זעירא יאמרו בעל בת מלכים חמשים בעל בת הדיוטות חמשים א"ל אביי א"ה גבי עבד נמי יאמרו עבד נוקב מרגלית שלשים עבד עושה מעשה מחט שלשים אלא אמר רב זעירא אילו

שבאדם יותר על חבלה שבשור בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם. אלמא תם שחבל באדם משלם נזק שלם: **איידי דבעי למיתני סיפא המית עבד המית בן חורין כו' משום הכי.** נקט בריש מועד. והאי דקאמר סיפא לאו סיפא ממש אלא סיפא דריש המית דמועד בריש קתני לה: **מתני' פגם.** מפרש בתוספתא (ד' מ.) שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו: **גמ' מכל מילי.** ותוסת ופגם לא ליתיב [לח] ליה: **בעל בת הדיוטות כו'.** בתמיה. אבל השתא כי יהיב תוסת יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות: אילו

ומפקי ליה לג"ש לחומש דמה שדה אחוזה מוסיף חומש אף שדה מקנה מוסיף חומש: **או דלמא לית להו ג"ש ולית להו חומש.** בשדה מקנה]: הוו להו **טובא.** כתובים [הבאין כאחד] ואין מלמדין: [לט] **[אין מכסת אלא דמים.** כלומר דנותן את שוויו]: **והרמות מכס לה'.** שהיה נותן בישרות נפש אחד מחמש המאות ולא היה מפסיד: **מה ערכין.** ערכי אדם [אין מוסיף חומש: **מתני': המית בן חורין] נותן את שוויו.** של בעל השור והיינו כופר ואם תמצא לומר שוויו של מומת היינו דמים כדאמרינן בבבא קמא: **חבל בזה ובזה.** שאם חבל שור המועד בין בעבד בין בבן חורין משלם נזק שלם: **גמ' מועד אין תם לא.** כלומר מועד משלם נזק שלם אם חבל באדם אבל תם לא משלם אלא חצי נזק: **[משלם] במותר.** מי שחבל גם האדם בשור ושמו בית דין חבלה

אמר רבא בכל (ש"ס, **עו**) **ובשדה מקנה נותן את שוויו** (ש"ס, **עז**) **לו חומש אמר** (ש"ס, **עח**) **כמעשר ובבהמה** (ש"ס, **עט**) **מטעמיה דתניא במכסת אין מכסת אלא דמים וכן הוא אומר** (במדבר לא, כח) **והרמות מכס לה' יכול יוסיף חומש ת"ל מכסת הערכך** (ש"ס, **פ**) **הגדולה שבכהונה** (ש"ס, **פא**) **סלע ובבושת ובפגם הכל** (ש"ס, **פב**) **לגאולה על שתמא** (ש"ס, **פג**) **ולמאי אמרת מכל** (ש"ס, **פד**) **לג' שמכר יעב"ץ, לד'** קוקע בשעת קנין [הס"ל ומה"ד] **בשדה מקנה** (ש"ס, **פה**) **דהיינו שויו** (ש"ס, **פו**) **דכיימא מהיקש הס"ל** ומה"ד לערכין] (ש"ס, **פז**) **מיפא ליה נמתקן** (ש"ס, **פח**).

יותר באחר: **דבמועד הוא דמשכחת לה.** דמשלמי הבעלים כופר: **בתם לא משכחת לה.** דכתיב ובעל השור נקי: **מתני':** משאם ואימא נ' **סלע** לבולחו מילי לקנס ולבושת ולפגם: **א"ב יאמרו בעל וכו' מה בין זו לזו.** אלא ש"מ שמוסיף לבת חשובים ובושתה]: **אי הכי גבי עבד נמי יאמרו כו'.** וקי"ל דבין לזה ובין לזה שלשים ותו לא:

שיטה מקובצת

הקדיש טרשין פודה בשוויהן וכו'. תימה מאי קמ"ל מתני' היא לקמן פ' אין מקדישין (כה.). היו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים או נקעים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה משמע הא בשוייהן נמדדין עמה, ואין לומר דדיוקא אתי לאשמועינן דבשויין נפדין, הא לא אצטרך דפשיטא דלא גרע מבור ושובך דקדישי אגב בתר דתתן בפרק המוכר את הבית (ב"ב עא.) וי"ל דכל הא ספא אתא לאשמועינן לא נאלן כו'. הרא"ש ז"ל גליון: **איבעיא להו רבנן אית להו כו'.** גליון. תימה דלרבי אליעזר אית לה ג"ש ולית ליה חומש ולרבנן אמרי' אי אית להו גז"ש אית להו חומש, ונראה לי דלרבנן אם קבלו הגז"ש ע"כ לדין חומש נתקבלה, והא דלא דרשינן לה נמי לדבר קצוב דאין גז"ש למחצה שמא אית להו שום דרשא דממעטי מינה דבר קצוב וליכא לאוקמא גז"ש אלא לחומש. אבל

תלמוד לומר וכו' שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה. יש לה דין שדה מקנה לפדות בשוויה יתמה זו כו': **ואח"כ הקדישה.** דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה אבל הקדישה ואח"כ מת אביו אינה אלא כשדה מקנה ו): **אי משום קרא.** דאשכח לא משדה אחוזתו דלמא למעוטי הקדישה ואח"כ מת אביו אלא למעוטי מת אביו ואח"כ הקדישה וכדדרש ליה רבי מאיר ז): **נמי פדיון.** וכיון דבשעת פדיון מת אביו הויא לה שדה אחוזה: **ג"כ.** דלבדר' מאיר הוא דאתא לכתוב רחמנא וכו': **פודן בשוויהן.** ואע"ג דאחוזה נינהו: **לא גאלם.** ומכרם גזבר לאחר: **יוצאין לכהנים ביובל.** דכתיב (ויקרא כז) ואם לא יגאל וגו' וכתיב והיה השדה בצאתו ביובל וגו': **שדה אמר רחמנא.** והיה השדה בצאתו ביובל וגו' (שם): **פחות משתי שנים.** ואע"ג דמוכר קרקע לחבירו אין רשאי כלם לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח כדכתיב (שם כה) במספר שני תבואות וגו': (ג) **לא גאלם אין יוצאין לכהנים ביובל.** אם מכרם גזבר לאחר: **ליפקון אגב ארעייהו.** מקום מושב האילן והלדרו לבעלים אגב ארעייהו אם מכרן והגיע היובל ואמאי כב) אמר מכר אילנות ולא גאלם אין מחזיר לבעלים ביובל: **משיפולא.** מקום מושב האילן **עד תהומו: מחמת טענה.** שטוענו כג) שהזכיר לו שם קרקע (ד' כד): שדה מקנה כתיב (שם כז) וחשב לו הכהן את מכסת הערכך: **לפי שנאמר.** בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעוריס: **ס"ל מכסת.** מנין דמיו דהיינו כה) שויין: **נאמר כאן.** בשדה מקנה ולהלן בשדה אחוזה: **דבר קצוב.** חמשים כסף: **מי אית להו הך גזירה שוה.** דומשב ומפקי ליה לחומש למילף חומש לשדה מקנה משדה אחוזה: חומש בשדה אחוזה ובמקדיש בית בפרשת בחקתי כו) וחומש דבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב: **תניא כוותיה דרבא.** לאין חומש בשדה מקנה: **ולא מטעמיה.** דאילו טעמא דרבא מדגלי חומש בכל הך דוכתי וטעמא דבריתא כו) מדהקישו לערכין לאדם שהעריך עצמו או חציו: **מתני' המית בן חורין נותן שוויו.** דכתיב במועד (שמות כא) אם כופר יושת עליו וגו' ותניא בב"ק (מ.) ונתן פדיון נפשו ט) דמי ניזק: **חבל בזה ובזה.** בין בעבד בין בבן חורין ולא המיתו משלם נזק שלם: **גמ' במועד אין בתם לא.** אסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה כו' דרישא פטיטא לן דקנס לעבד לא שייך בתם דכתיב בתם ובעל השור נקי ואמרי' בב"ק בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מב.) נקי מדמי עבד וקתני נמי המית בן חורין נותן שויו ודמי כופר לא שייך בתם דהתם נמי אמרינן נקי מחלי כופר: **אף תם שחבל באדם וכו'.** בב"ק בפ' המניח את הכד [לב.] שני שוורים תמיס שחבלו זה בזה כו' ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם והיינו במותר אם חבל גם האדם בשור ושמו בית דין חבלה

ט) **תלמוד לומר וכו' שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה.** יש לה דין שדה מקנה לפדות בשוויה יתמה זו כו': **ואח"כ הקדישה.** דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה אבל הקדישה ואח"כ מת אביו אינה אלא כשדה מקנה ו): **אי משום קרא.** דאשכח לא משדה אחוזתו דלמא למעוטי הקדישה ואח"כ מת אביו אלא למעוטי מת אביו ואח"כ הקדישה וכדדרש ליה רבי מאיר ז): **נמי פדיון.** וכיון דבשעת פדיון מת אביו הויא לה שדה אחוזה: **ג"כ.** דלבדר' מאיר הוא דאתא לכתוב רחמנא וכו': **פודן בשוויהן.** ואע"ג דאחוזה נינהו: **לא גאלם.** ומכרם גזבר לאחר: **יוצאין לכהנים ביובל.** דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל וגו': **שדה אמר רחמנא.** והיה השדה בצאתו ביובל וגו' (שם): **פחות משתי שנים.** ואע"ג דמוכר קרקע לחבירו אין רשאי כלם לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח כדכתיב (שם כה) במספר שני תבואות וגו': (ג) **לא גאלם אין יוצאין לכהנים ביובל.** אם מכרם גזבר לאחר: **ליפקון אגב ארעייהו.** מקום מושב האילן והלדרו לבעלים אגב ארעייהו אם מכרן והגיע היובל ואמאי כב) אמר מכר אילנות ולא גאלם אין מחזיר לבעלים ביובל: **משיפולא.** מקום מושב האילן **עד תהומו: מחמת טענה.** שטוענו כג) שהזכיר לו שם קרקע (ד' כד): שדה מקנה כתיב (שם כז) וחשב לו הכהן את מכסת הערכך: **לפי שנאמר.** בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעוריס: **ס"ל מכסת.** מנין דמיו דהיינו כה) שויין: **נאמר כאן.** בשדה מקנה ולהלן בשדה אחוזה: **דבר קצוב.** חמשים כסף: **מי אית להו הך גזירה שוה.** דומשב ומפקי ליה לחומש למילף חומש לשדה מקנה משדה אחוזה: חומש בשדה אחוזה ובמקדיש בית בפרשת בחקתי כו) וחומש דבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב: **תניא כוותיה דרבא.** לאין חומש בשדה מקנה: **ולא מטעמיה.** דאילו טעמא דרבא מדגלי חומש בכל הך דוכתי וטעמא דבריתא כו) מדהקישו לערכין לאדם שהעריך עצמו או חציו: **מתני' המית בן חורין נותן שויו.** דכתיב במועד (שמות כא) אם כופר יושת עליו וגו' ותניא בב"ק (מ.) ונתן פדיון נפשו ט) דמי ניזק: **חבל בזה ובזה.** בין בעבד בין בבן חורין ולא המיתו משלם נזק שלם: **גמ' במועד אין בתם לא.** אסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה כו' דרישא פטיטא לן דקנס לעבד לא שייך בתם דכתיב בתם ובעל השור נקי ואמרי' בב"ק בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מב.) נקי מדמי עבד וקתני נמי המית בן חורין נותן שויו ודמי כופר לא שייך בתם דהתם נמי אמרינן נקי מחלי כופר: **אף תם שחבל באדם וכו'.** בב"ק בפ' המניח את הכד [לב.] שני שוורים תמיס שחבלו זה בזה כו' ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם: **גמ'** אמר רב כל (ש"ס, **עו**) **ובשדה מקנה נותן את שוויו** (ש"ס, **עז**) **לו חומש אמר** (ש"ס, **עח**) **כמעשר ובבהמה** (ש"ס, **עט**) **מטעמיה דתניא במכסת אין מכסת אלא דמים וכן הוא אומר** (במדבר לא, כח) **והרמות מכס לה' יכול יוסיף חומש ת"ל מכסת הערכך** (ש"ס, **פ**) **הגדולה שבכהונה** (ש"ס, **פא**) **סלע ובבושת ובפגם הכל** (ש"ס, **פב**) **לגאולה על שתמא** (ש"ס, **פג**) **ולמאי אמרת מכל** (ש"ס, **פד**) **לג' שמכר יעב"ץ, לד'** קוקע בשעת קנין [הס"ל ומה"ד] **בשדה מקנה** (ש"ס, **פה**) **דהיינו שויו** (ש"ס, **פו**) **דכיימא מהיקש הס"ל** ומה"ד לערכין] (ש"ס, **פז**) **מיפא ליה נמתקן** (ש"ס, **פח**).

ל) כ"כ גר' רבינו כאן בגרירתא וכמו שהגיה בשטמ"ק.

מסורת הש"ס

ז) כ"כ לז:, ב) [קדושין כד. וש"ן, ג) כ"ק ה. לג. [מנ:]. ד) כתובות מ., ה) [מכלל שייך עוד לע"ל], ו) ע"כ שייך לע"ל, ז) [נ"ל], ח) [ויקרא כז], ט) [שמות כא].

תורה אור השלם

1. וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשָּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיְיָ׃ ויקרא כז כב
2. בְּמִסְפַּר שְׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ׃ ויקרא כה טו
3. וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְּכָרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֶף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ ויקרא כה כז
4. וְאִם מִשָּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיְיָ וְהָיְתָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃ ויקרא כז טז
5. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשִׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׃ ויקרא כז כא
6. וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיְיָ׃ ויקרא כז כג

רבינו גרשום

[כ"מ]. אי קא סברת דמשום קרא דקא דרשי שדה שאינה ראויה ההוא] **קרא לבדר' מאיר אתא** ולדידיה מסתבר טפי. [**אלא לאו דאזיל בתר פדיון**]: **אמר רב נחמן בר יצחק** לעולם רבי יהודה ורבי שמעון בעלמא לא אזלי בתר פדיון והכא גבי לוקח שדה מאביו מ"ש אזלי בתר פדיון **קרא אשכחו ודרוש** מקרא יתירא דא"כ דלא אזלינן בתר פדיון לכתוב אם [את] שדה מקנתו אשר לא אחוזתו אי נמי {אשר לא} שדה אחוזתו מאי משדה ש"מ שאינה ראויה להיות כו': **טרשים.** שדה מליאה סלעים שאינה ראויה לזרע: **שדה כל דהו** בין ראוי לזרע בין אין ראוי לזרע: **נגאלין פחות מב' שנים.** דאמרי' לקמן המוכר שדהו בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך: **ושב לאחוזתו.** דאחוזתו היא כמות שהיא: **אין יוצאין לכהנים ביובל.** כשדה אחוזה אלא לעולם בעלים ראשון לפדותה: **ליפרקון אגב ארעייהו.** [זרע חומר שעורים בנ' שקל: ולהחדרו **לבעל ביובל אגב ארעייהו.** היכא דמכר]: **משיפולא ועד תהומא.** שיפוליו שולין מסביבות שרשיו ולמטה עד התהום: [כי אמרי נהרדעי] **בבא בחמת טענה.** כשטוען שלקח הקוקע מקום מושב האילן (עצמו) [עמו] וכבר יש לו שני חזקה: [**מכסת מה ת"ל.** דכתיב גבי מקנה דכתיב וחשב לו הכהן את מכסת הערכך] ת"ל מכסת ואין מכסת אלא דמים דמי שוויו כדאמרינן לקמן: [**נאמר כאן וחשב ונאמר להלן.** בשדה אחוזה וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים וגו' מה להלן דבר קצוב זרע חומר שעורים בנ' שקל אף כאן נמי: **לדבנן** דאמרי בשדה מקנה נותן את שוויו **את להו גזרה שוה** וחשב וחשב

מכאן מוכח דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אפילו בגז"ש, וקשה היאך גמרינן חומש בנטע רבעי קדש מעשר בפ"ב דקדושין (דף נד:) הא הוו להו שני כתובים הבאים כאחד, וי"ל דלאו גז"ש גמורה היא דקדש קדש אלא גלויי מילתא בעלמא דכל חומר קדש שישנו במעשר ישנו בנטע רבעי והואיל וכבר הן שוין בקדושתן דנאכלין בירושלים ומתחללין גם לענין חומש תהיה קדושתן שוה. הרא"ש ז"ל: **במועד אין כו'.** אסיפא דסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה דא"א לפרש דקאי אהמית את העבד ולא אהמית בן חורין דביה לא פליג ר"ע דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד כדאיתא בפ' שור שנגח ד' וה' (ב"ק מא:-מב.). תוס':

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלמה חמשים א"ל אביי אי הכי גבי עבד נמי יאמרו עבד בריא שלשים עבד מוכה שחין שלשים אלא אמר אביי אמר קרא [1]תחת אשר עינה [ו] מכלל דאיכא בושת ופגם רבא אמר דאמר קרא ונתן האיש השוכב עמה וגו' הנאת שביבה חמשים מכלל דאיכא מילתא אחריתי ומאי ניהו בושת ופגם: **מתני'** [8]במוציא שם רע להקל ולהחמיר כיצד אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה ועל קטנה שבישראל נותן מאה סלע נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה [3] שכן מצינו [2]שלא [ג] נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר [2] וינסו אותי זה עשר פעמים וגו': **גמ'** ממאי דלמא משום דקא גרים לה קטלא דכתיב [3]ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה וגו' אמר רבא אמר קרא [4]כי הוציא שם רע על שם רע שהוציא: וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין וכו': ממאי דלמא דאכתי לא [ד] מלא סאתן [ו]דאמר רב המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר [5]במלאת ספקו יצר לו [ה] אמר ר"ל אמר קרא וינסו אותי זה עשר פעמים על זה נתחתם גזר דין: [3]תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה ממאי דלמא משום דר' חנינא בר פפא [ז]דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב [6]כי חזק הוא ממנו אלא ממנו כביכול [ח] בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם אלא אמר רבה אמר ר"ל אמר קרא [7]וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו תניא אמר ר' יהודה עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה [ט] שנים בים ושנים במים שנים במן שנים בשליו אחת בעגל ואחת במדבר פארן שנים בים אחת בירידה ואחת בעלייה בירידה דכתיב [8]המבלי אין קברים במצרים בעלייה כדרב הונא דא"ר הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו כדרבה בר מרי [7]דאמר רבה בר מרי מאי דכתיב [9]וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו אמר לו אני נותן לך אחד ומחצה שבהם אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שתובע את רבו אמר לו נחל קישון יהיה ערב מיד פלטן ליבשה דכתיב [10]וירא ישראל את מצרים מת על [י] וגו' שנים במים במרה וברפידים במרה דכתיב [11]ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות וכתיב [12]וילן העם על משה ברפידים דכתיב [13]ויחנו ברפידים ואין מים לשתות וכתיב [14]וירב העם עם משה שנים במן דכתיב אל

למדבר מלד אחד וזה כשם שאנו עולין מלד זה ובאנו למדבר כך מלרים עולין מלד אחר מן המדבר וירלפו אחריהן וישיגו כי סבורים אלא יבאו המלרייס בים אלא יבאו מלד אחר ובהכי ניחא הא דלכתיב (במדבר לג) ויסעו ממרה וגו' ויחנו על יס סוף ואם עברו רוחב היס עד עבר היס מלד אחר היאך פגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהס אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך היס וילאו כמו כן לאורך היס לדרום מלרים שמלרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לגד מערב ונילוס מפסיק בין מלרים ובין א"י והיס מלד דרומית של ארץ מלרים ממזרח למערב ונסעו לחוף היס מלפון היס שהוא דרומית של מלרים ואח"כ יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה וילאו בלד לפוני שלהס שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מלרים ואח"כ הלכו קלת ימים עד מרה ואח"כ היו עדיין אצל היס וכשהולרכו ליכנס לא"י לא הולרכו לעבור היס אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהוא בדרומית של א"י ומזרחית של ארץ מלרים: **אחד** ומחצה שבהם. במלרים כתיב (שמות יד) שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב ואף על גב דכתיב (שמות יד) כל רכב מלרים לא קא חשיב אלא השרים [ט] כל] של ארץ מלרים היה נתלה אחר השש מאות רכב ומלכים של סיסרא היו תלויים אחר התשע מאות רכב ברזל ואם תיל אנשים בזה יותר מבזה אינו מושש:

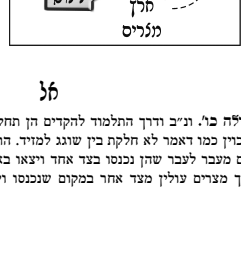

אל

(לעיל) **הוו** להו שני כתובין הבאין באחד. ול"ת מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד כיון דגבי שדה מקנה איכא ג"ש למילף חומש משדה אחוזה וגבי מקדיש בית ליכא ג"ש ושמא הכא דכתיב והעריך גבי מקדיש בית כמאן דכתיב והשב יב) או שמא י"ל ותשב אין זו ג"ש גמורה אע"ג דקרי ליה יג) הספר ג"ש וה"נ אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ו:) גבי גאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה קרי ליה התם ג"ש ואור"י דאינו ג"ש גמורה או שמא י"ל משום דכתיב קודש גבי מקדיש שדה אחוזה וכתיב נמי קודש [גבי] מקדיש בית וקודש קודש ג"ש גמורה היא מש"ה קרי ליה ב' כתובין הבאים כאחד: **בושת** הכל לפי המבייש והמתבייש. ופגם מפרש בכתובות (דף מ:) אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח:

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה. פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב ג' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא ג' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים [ז] הסכר ג"ש וה"נ אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ו:) גבי גאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה קרי ליה התם ג"ש ואור"י דאינו ג"ש גמורה או שמא י"ל משום דכתיב קודש גבי מקדיש שדה אחוזה וכתיב נמי קודש [גבי] מקדיש בית וקודש קודש ג"ש גמורה היא מש"ה קרי ליה ב' כתובין הבאים כאחד: **בושת** הכל לפי המבייש והמתבייש. ופגם מפרש בכתובות (דף מ:) אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח:

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה. פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב ג' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים [ז] זהוסים אותו שבעל אחריו כדרכה [בעל שלימה חמשים זהוסים אותו שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים ל"ל לאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל כדרכה יח) ולפירוש ר"י ק"ק דהוה מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה]:

כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר. יט לתמוה אין היו ישראל יט) באותו הדור כ"כ מקטני אמנה שסברו שכך יעשה הקב"ה נסים למלריס להעבירם מארלס לא"י ואומר ר' בשם אביו רבי שמואל בישראל לא עברו היס לרחבו מלד זה לזה שא"כ היו ממהריס ללכת אל א"י אלא רלועה אחת עברו היס לאורך היס עד שפנו למדבר לגד אחד כי לא היו יכולין ללכת מכל לד אס לא יעברו היס ומלריס היו להס מימינס ומשמאלס לפיכך עברו היס רלועה אחת עד שפנו

מסורת הש"ס

ו) סוטה ט:, ב) תוספתא פ"ב ה"ו ע"ש, ג) [סוטה לה. מנחות נג:], ד) סמיסים קיח:.

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו:
דברים כב כט
2. כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת בְּדִי וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:
במדבר יד כב
3. וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנָּעַר:
דברים כב כ
4. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו:
דברים כב יט
5. בְּמִלֹּאת שְׁפֹךְ יָצַר לוֹ כָּל יַד עָמָל תְּבוֹאָנוּ:
איוב כ כב
6. הָהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:
במדבר יג לא
7. וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ:
במדבר יד לז
8. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרָיִם:
שמות יד יא
9. אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף:
תהלים קו ז
10. וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם:
שמות יד ל
11. וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה כִּי מְרִרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה:
שמות טו כג
12. וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת בָּנַי וְאֶת מִקְנַי בַּצָּמָא:
שמות יז ג
13. וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְיָ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּת הָעָם:
שמות יז א
14. וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תֵּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת יְיָ:
שמות יז ב

רבינו גרשום

אילו באו עליה ב' אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה. שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלום [ו] שלא בעלה ואם זה האחרון [שבעלה] נותן נ' כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה כו' אלא ודאי פגומה נותן נ' ותו לא שכבר מבוישת היא ובעל שלימה נותן נ' ובושת: **מתני' נמצא האומר בפיו** [חמור מן **העושה מעשה.** שהאומר בפיו] שפלונית פגומה חמור מן הפוגמה בעצמו שזה נותן נ' שקל וזה ק': **וכן מצינו.** [באבותינו וכו'] כדכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וכתיב בתריה אם יראו את הארץ וגו' שעל כל אותן עשר פעמים [שנסו] שלא בטחו בהקב"ה לא נגזרה עליהן גזרה שיפלו במדבר עד שאמרו לשון הרע על הארץ: **גמ': על שם רע שהוציא.** וענשו אותו מאה כסף: **במלאות ספקו.** כשימלא עונות כמו שמספקות המדות להכיל **יצר לו.** פורע ממנו: **על עצים ואבנים.** כדכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה [והיא]: **אלא ממנו.** כלפי מעלה והיינו בעל הבית שבראם: **כך מצרים עולין מצד אחר.** אע"פ שהבטיחם הקב"ה לא תוסיפו לראותם עוד: **פלוט אותם ליבשה.** [**שנים במים**] **במרה וברפידים.** וקשיא לי מ"ט לא קא חשיב מים דמדבר ציו:

ו) עי' תוס' כאן בד"ה אילו.

עין משפט נר מצוה

בא א מיי' פ"ב מהל' נערה בתולה הל' ג [וס"ג הלכה ח]:
ב [מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ו]:

מוסף רש"י

ומתרגמינן לחלוטין. ואין מנן לשון מלוטין גבי מלוטו (סנהדרין קו:). למצורע מוהחלט. לאחר שכלו ימי הסגר וגילחה בו סימני טומאה המסורין בו (מגילה ח:). פרישה ופרימה. נגדיו יהיו פרומים ולאו יהיה פרוע (שם). ארי דורס ואוכל. מיל ואינו ממיגיל (תענית ח:). זאב טורף ואוכל. שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הכריות ולכולן יש לסס הגלה (שם). מה הנאה יש לך. שאתה טוהן בני אדם והורגן (שם). לא אמרתי דבר וחזרתי לאחוריי. שאם בא מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי בו עליו לא חזרתי ד' לאמר לא אמרתי אינו כדברי, לפי שאתה אמת אמרתי, וקסבר כל מילתא דמתאמרא בפחי מרה לית בה משום ליצנא כישא (שבת קיח:)

שינויי נוסחאות

ו) עינה הני תחת אשר עינה מכלל (ש"מ), **ב)** בפיקפקא קמוכה לקמן אימא וכן ד"א בשאלתות, **ג)** במשנה שבמשניות נחתם, **ד)** לא נתמלא פתמן (ש"מ), **ה)** לו אלא אמר (ש"מ), **ו)** עי' תוספות דמעבר לדף ד"ש אל תקרי וכ"ש בסוטה לה. כתב דלא נרסינן אל תקרי כל מקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו וכן בשאלתות ליתא, **ז)** תיקרי ממנו [תיכות כי חזק הוא ממתן]. (ש"מ ועיין בחידושים), **ח)** כביכול אפילו בעל הבית (ש"מ), **ט)** להקב"ה במדבר ואלו הן שנים (ש"מ), **י)** על שפת הים שנים [תיכת וגו' ממתן] (ש"מ), **יא)** קאמר קרא דמתו [וד"ה ממרים מוכלים ממתן] (ש"מ), **יב)** וחמד דמי לו (ש"מ), **יג)** הש"ס (צ"ק), **יד)** ממשים. נראה מתוך פי' דשלא כדרכה אין לה קנס וכפ' בן [ותיכות וכ"ש פי' ממתן] (ש"מ), **טו)** נ"ל וכ"ש אזל לשיטתו דפירש בפ' כו' (צ"ק), **טז)** ביאה פירש"י נמי שם (ש"מ), **יז)** ס"ל נ' דהוו אותו וכ"ה בדפ"ל, **יח)** כדרכה תחלה. (ש"מ), **יט)** שבאותו הדור (ש"מ), **כ)** הסרים שרי רכב מלריס (ש"מ), **לא)** וכל רכב של (צ"ק),

שיטה מקובצת

יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים. גליון. פרש"י זה שבעל פגומה חמשים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים, תימה למה הוצרך לפרש בתולה שלימה דעלמא דפשטא משמע דעל אלו שנים קאי ובעל שלימה היינו הראשון שבעל שלא כדרכה דבשלא כדרכה נמי יש לה קנס דאמרינן בפ"ק דקדושין (ט: -י.) באו עליה עשרה וכו', ויש לומר דלהגדיל התמהין פרש"י דבתולה דעלמא דלגבי הך ראשון דבעל שלא כדרכה אינו כל כך תימה שגם פגם השני שהשיר בתולה מרובה וא"ת ואמאי לא קאמר באו עליה שנים שלא כדרכה, ויש לומר דאשמועינן דאף בזה יש תמהון אם משלם השני כמו הראשון דאע"פ שבא עליה כדרכה מכל מקום פגומה היא בבעילת הראשון שלא כדרכה. עכ"ל הרא"ש ז"ל: **אל תקרי ממנו.** גליון. אין חילוק בקריאה אלא כלומר אל תפרש. לשון הרא"ש. ועי' בתוס' בצד שני (ד"ה אל תיקרי) שהם מהופכים, ובס"א אינו כתוב אל תיקרי אלא כי חזק הוא ממנו אפילו בעל הבית כו' ובגי' גמרא ישנה כ"כ אל תקרי ממנו אלא מיָמִינו ופ' מימין של הקב"ה: **תוס' ד"ה אילו באו כו' בדרכה תחילה כו'.** וע"ב ודרך התלמוד להקדים הן תחילה ואע"ג דלאו קודם, כמו בכתובות (לה.) בין מתכוין לשאין מתכוין והוה ליה לקדם בין מתכוין כמו דאמר לא חלקת בין שוגג למזיד. הר"י ז"ל בגליון. **ד"ה כשם כו' עולין.** גליון. פי' מאותו צד שנכנסנו כי ישראל לא עברו את הים מעבר לעבר שהן נכנסו בצד אחד ויצאו באותו צד שנכנסו כי המצרים הקיפום סביב (כזה) ואמרו ישראל כשם שאנו עולין מצד זה כך מצרים עולין מצד אחר במקום שנכנסנו וירדפו אחרינו ביבשה. הרא"ש ז"ל:

(לעיל) **אל** תיקרי ממנו אלא ממנו. כג) פירוש אל תקרי ממנו רפי אלא ממנו דגש ואינו כן שכל ממנו שבתורה דגושין ואינו מחליף כלל זה בזה וכן מצינו בספרי ולא גם ליחה אין כתיב כאן אלא ולא גם ליחה: **התאוו** תאוה. פרש"י התאוו יותר משמע שלא פסק להם השליו כד) רש"י והר"י יוסף קרא פירש שפסק להם השליו ראשון והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה לפי שלא היה להם שליו וילד להם שליו שני: **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע. אמר גרסינן ולא גרסי' ואמר דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל:

לישנא תליתאי. פרש"י לשון שלישי של רכיל מגלה סוד ואני מצאתי כתוב לישנא תליתאי שהקיפה הקב"ה אחת של עצם ואחת של בשר והוא שלישי בתוכם:

ו) **כל** מילתא דמיתאמרא באפי כה) תלתא לית בה משום לישנא בישא. פירוש כגון כה"ג דנורא בי פלוני דאיכא למישמע דלא אמרה משום לישנא בישא אבל אם הוא אמר דבר קנטור על חבירו אפילו היה אומרה בפניו אין בה משום לישנא בישא:

ז) **אבנט** מכפר על הרהור הלב. אהיכא דאיתא ואבנט הוא כמו חגור של שם ארוכה מאד ואיתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו סביביו כו) ג' פעמים כנגד לב של אדם ובמזקתו

[1] אל תצאו ויצאו אל תותירו ויותירו שנים בשליו כ) ראשון ובשליו שני בשליו ראשון ג) [2] בשבתכם על סיר הבשר בשליו שני [3] והאספסוף אשר בקרבו בעגל כדאיתיה במדבר פארן כדאיתיה אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא מאי דכתיב [4] מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר לו הקב"ה ללשון כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה ז) אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא [8]כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר [5] אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ואמר ר' ט) יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר [6] מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב התם [7] לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין ח) ותנן [9]אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה י) אמר ריש לקיש מאי דכתיב [8] זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע כ) ואמר ריש לקיש מאי דכתיב [9] אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל ז) נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון ואמר ריש לקיש כל המספר לשון הרע מגדיל ט) עונות עד לשמים שנאמר [10] שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע ראוי לסוקלו באבן כתיב הכא אותו אצמית וכתיב התם [11] צמתו בבור חיי וידו אבן בי ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר [6] מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תיקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל ואיכא דמתני לה י) על גסי הרוח ט) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אומר הקב"ה [לשר של] גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה י) עליו מלמטה נדוננו שנאמר [12] חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים אין יא) חץ אלא לשון שנאמר [13] חץ שחוט לשונם מרמה דבר ואין גבור אלא הקב"ה שנאמר [14] ה' כגבור יצא גחלי רתמים היינו גיהנם אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנא' [15] מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ יב) אלא תורה שנאמר [16] עץ חיים היא למחזיקים בה ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר [15] וסלף בה שבר יג) רוח רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר אין לו תקנה יג) שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר [17] יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר יד) רוח תנא דבי רבי ישמעאל ד כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בעבודת כוכבים [18] אנא חטא העם הזה חטאה גדולה בגילוי עריות כתיב [19] ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת בשפיכות דמים כתיב [20] גדול עוני מנשוא גדולות אימא תרתי הי מיניהו מפקא במערבא אמרי לשון תליתאי ה קטיל תליתאי הורג טו) (ז) למספרו ולמקבלו (ט) ולאומרו א"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב [21] מות וחיים ביד לשון וכי יש יד ללשון לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה ת"ל חץ שחוט לשונם אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה תלמוד לומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם חץ שחוט לשונם למה לי הא קמשמע לן דקטיל כחץ וכי מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם מות וחיים ביד לשון למה לי לכדרבא דאמר רבא דבעי חיים בלישניה דבעי מיתה בלישניה היכי דמי לישנא בישא טז) (רבא אמר) כגון דאמר איכא נורא בי פלניא אמר ליה אביי מאי קא עביד גלויי מילתא בעלמא הוא אלא דמפיק יז) בלישנא בישא דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלניא [דאיכא בשרא וכווורי] אמר יח) רבה כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא יט) אמר ליה יכל שכן חוצפא ולישנא בישא אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי ז) דאמר רבי יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי אמר רבה

אל תלאו. בשבת לנקוט: בשליו ראשון. כשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו כדכתיב (שמות טז) ויהי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל וגו' ולאחר זמן מרובה התאוו יותר: **במדבר פארן.** מעשה מרגלים: ט) **על עלס.** שיניס: **מה יתן לך ומה יוסיף לך.** עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא תספרי לשון הרע: האומרים לנשונו נגביר כמי שאומר מי אדון לנו לכוסרים בעיקר: **למצורע מוחלט.** אלמא אלמית דמתרגם לשון מליטה הייט לרעת: **אותו לא אוכל.** בהא קא לעיל כתיב מלשני בסתר רעהו: **על גסי הרוח.** להא דרב חסדא דבהאי קרא כ) לאותו לא אוכל כתיב נמי גבה עיניס: **נדוננו** גרסי': **וסלף בה.** מי שמסלף בה וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד ישבור רוחו: **ברוח.** לשון כרת: **מי מיניהו מפקא.** הא בכולהו כתיב גדולות הלכך כולהו אתו: **לישנא תליתאי.** זה לשון הרכיל שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד: כא) **נאומרו.** לרכיל עלמו שמתוך מריבה שנופלת בין השניס הורגין זה את זה והורגין גוזלי הדס את הרכיל כב) שהרג בא על ידו: **דבעי מייס בלישניה.** יעסוק בדברי שטות ונבלה: **דבעי חיי בלישניה.** יעסוק בתורה: **נורא בי פלניא.** דמשמע עשיר הוא וכל שעה מלוי אש בביתו לבשל תבשילין: **גלויי מילתא בעלמא הוא.** הואיל ואינו אומרה בלשון הרע אלא מגלה לאותן שמבקשין אור לבו לבית פלוני: **דמיפאמרא באפי מרה.** שהמרגל אומרה בפני האומר עליו: **וחזרתי לאחורי.** לראות מי יעמוד אחורי שאף בפני הבעלים אני אומרה אלמא לאו בישא בישא הוא: ל"א שאם באו הבעלים ואמרו למה אמרת כן לא חזרתי בי לאמר לא אמרתי אלא בפניהם הודיתי: דמיתאמרא

מסורת הש"ם

א) מגילה ח: סנהדרין קו:, ב) [תענית ח:], ג) סוטה יא:, ד) שבת קיח:, ה) [ל"ל אחר ל"ה מה], ו) שיך לדף טז ע"ב, ז) [נ"ו שיך שם],

תורה אור השלם

1. רְאוּ כִּי יְיָ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יָמִים שְׁנֵי אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: שמות טז כט
2. וַיֹּאמְרוּ אֵלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְּיַד יְיָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר בַּאֲכָלֵנוּ לֶחֶם לְשֹׂבַע כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: שמות טז ג
3. וְהָאֲסַפְסֹף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: במדבר יא ד
4. מָה יִתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: תהלים קכ ג
5. אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ: תהלים יב ה
6. מְלַשְׁנִי בְסֵתֶר רֵעֵהוּ אֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל: תהלים קא ה
7. וְאִם לֹא יָגֵאל עַד מֹלֶאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וָקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצְמִיתֻת לְקָנָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בְּיוֹבֵל: ויקרא כה ל
8. זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא יד ב
9. אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן: קהלת י יא
10. שְׁתוּ בְשָׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ: תהלים עג ט
11. צָמְתוּ בְבוֹר חַיַּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי: איכה ג נג
12. חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: תהלים קכ ד
13. חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם יְדַבֵּר רֵעֵהוּ וְרֹדֵר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ: ירמיה ט ז
14. יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יִצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: ישעיה מב יג
15. מַרְפֵּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ: משלי טו ד
16. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: משלי ג יח
17. יַכְרֵת יְיָ כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת: תהלים יב ד
18. וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: שמות לב לא
19. אֵינֶנּוּ גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: בראשית לט ט
20. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְיָ גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: בראשית ד יג
21. מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ: משלי יח כא

רבינו גרשום

במדבר פארן כדאיתיה. בשעת ביאת מרגלים: **[מה יתן לך ונו']** כלומר מה יכולתי לך להנאתך ולא עשיתי מפני מה את רמיה]: **[אחת] של עצם [ואחת] של בשר.** שיניים ושפתים: **אם ישוך הנחש בלא לחש.** היינו שנושך הנחש במקום שאין שם חבר שילחשו. ואית דמפרשי אם ישוך הנחש בלא לחש כלומר אי אפשר לו לישוך אלא א"כ לחשו לו מן השמים שצוהו: **אין יתרון לבעל הלשון.** דמה הנאה לבעל הלשון הרע שהוא אומר לשון הרע הרי מצא לו חבר: **ורדו אבן בי.** היא אבן שהניחו על פי הבור כשהשליכו דניאל לתוכו: **נדונו.** ביחד: **וסלף [בה].** מי שסילף לשונו בה: **שבר רוח.** יעשיל דעתו: **מגדיל עונות כנגד ג' עבירות.** דבהני לא כתיב אלא גדולה והכא [כתיב] גדולות: **ואימא תרתי.** [כנגד ב' עבירות] דגדולות לא משמע אלא תרי [**הי מיניהו מפקא.** בכולהו כתיב גדולה]: **לשון תליתאי.** שהאומר שמעו מאחד ואמרו לאחד דהוו ג' בני אדם: **[שתו בשמים פיהם.** דיד סוף העולם יכול להרוג לשון הרע]: **בסמוך לו.** למקום שמגיע אגרופו: [**דבעי חיי בלישניה.** שעוסק בתורה: **דאמר איכא נורא בי פלניא.** כששואלין ב"א איכן נקח אש והוא אומר יש בביתו של פלוני שמתקנין שם כל היום מאכל: **מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי.** כלומר כשהייתי אומר דבר על שום אדם לא צרכתי לחזור לאחורי ולראות שלא יהא שם בעל הדבר שאפי' אם יהיה שם לא הייתי חרושש שאיני משקר ואיני אומר בלשון הרע:

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ג [ובכ"מ אלפס שבת פ"ג דף יד ע"ב]:
כג ב מיי' פ"א מהלכות טומאת צרעת הלי' י:
כד ג מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ב:
כה ד ה ו מיי' שם הלכה ג ה:

הגהות הב"ח

(א) גב' הורג (למספרו) מז"מ וכ"ב גי' רש"י לאומרו: (ב) שם ומקבלו ולאומרן עליו מ"ר ממ:

שינויי נוסחאות

א) ג' הש"י אל יצא איש ממקומו אבל אי אפשר לקיימו שהרי קרא דאל יצא וכו' כתיב אח"כ, ב) בשליו בשליו ראשון (ש"מ), ג) ולאמון בשבתנו (ש"מ) וכ"א בע"ר (גליון), ד) רמיה ואמר רבי יוחנן (וכ"ה בעין יעקב) [ס"ר אמר ר"י כל וכו' וכן למטה ואל"י כל המספר] (ש"מ), ה) ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי (ש"מ וכ"ה בעין יעקב), ו) ופרימה סימן תור"ת בח"ש שגדו"ל. והיינו דרשב"ל דאמר ריש לקיש (ש"מ), ז) אלא הנחש ואומרות (ש"מ), ח) בס"ל ובע"ר עונותיו, ט) הרוח ואמר (ש"מ), י) ואתה מלמטה [מיכא עליו ממקן] (ש"מ), יא) אין חצי אלא לשון הרע שנאמר (ש"מ), יב) עץ חיים אלא (ש"מ), יג) ל"ל ברוח, יד) ל"ל ברוח, טו) הורג לאמרו ולמקבלו ולאומרין עליו [ל"ל למספרו ולמקבלו ולאומרו עליו] (ש"מ), טז) ל"ל רבה אמר, יז) דמפיק ליה בלישנא (ש"מ), יח) רב פפא ל"ק וכ"ה בע"ר, יט) ל"ל אל"ל אביי וכ"א בע"ר וכן בכ"ב אלפס פ' כמה מדליקין שבת יד., כ) קרא דכתיב אותו לא (ש"מ), כא) ל"ל למקבלו [וגי' ל"ק למספרו וגי' ל"ל היא טעות], כב) הרכיל שההריגה ל"ל: שהתגר] בא (ש"מ), כג) ממנו י"מ אל תיקרי [מיכא עליו ממקן] (ש"מ), כד) מיכא רש"י ממקן (ש"מ), כה) בא מרה [מיכא אלא ממקן] (ש"מ), כו) מקיפו סביביו ל"ב פעמים כנגד ל"ב של אדם (ש"מ),

שיטה מקובצת

בעגל. גליון. תימה למה קורא עון העגל נסיון הלא כפרו בעיקר, ושמעתי מפי הר"ר יצחק מורמישא דישרה נסיונות היינו עשרה כעסים שהכעיסו את הקב"ה והחנם זועפים (בראשית מ ו) מתרגמינן נסיסין. הרא"ש ז"ל: **תוס' ד"ה אל תקרי בו' ואינו מחליף בכל זה בזה.** נ"ב וכן כתב רש"י ז"ל בסוטה (לה. ד"ה אל תיקרי), עוד נ"ב נסתח הערוך.... כי חזק הוא ממנו מנו לא נאמר אלא ממנו כביכול אפי' בעל הבית ממנו דגש משמע מדידן ממנו דגש משמע כלפי מעלה וכו' כך כתב הערוך, ואע"ג דבכמה מקומות מצינו ממנו דמשמע מדידן מ"מ אי כוונתם היתה לטובה היה להם ליזהר בכך ולומר מנו דמשמע בע"כ מדידן ומשבשך לשון זה הפשוט ונקטי לשון ממנו דמשמע נמי כלפי מעלה אלמא דכלפי מעלה נתכוונו, ומיהצא בזה כתבו התוס' בפ' הזהב (ב"מ נב.) ד"ה ולא קתני עד דבע"ר: **בא"ד ולא גם ליחה.** וכן גבי אליעזר עבד אברהם אנשים אשר אתו אין כתיב כו':

דמיתאמרא באפי תלתא. שהבעלים אמרוה בפני ג' המגלה אותה אינו לשון הרע שזה תחלה דעתו שאם מגלה [ט"ו] אותו אינו מושם דמילא ידע דסופה להגלות דמכבד אבדת אין ליה וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע: **מכבד רעהו בקול גדול וגו' קללה שחשב לו.** אותה ברכה קללה היא לו לחבירו: **ושמעין אינשי.** אלמים שהוא עשיר ואזלי ואמסי ליה לממוניה. ל"א אמסי ליה שמתאכסנין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו: **גא לידי רעהו.** שכשהוא מספר בטובתו [י] יותר מדאי הוא עצמו אומר חוץ ממדה רעה זו שבו או אחרים שומעין שזה משבחו ואומרים הלא מדת כך וכך בידו: **לרוח העין.** שלרה עינו באחרים ואינו מהנה שכיניו מכלין ע"י שאלה: **אוהו אלמים.** ואוקימנא לעיל [יא] דהיינו נגעים: **אל יכרם מביס יוחב.** מפני שהרג את אחנר: **הוא.** השבע ששלחך אליעזר וקח כסרים: **ובחזקתו גבה לבו וגו'.** בעוזיהו משמעי: **שייחד ביהו.** כלי תשמישו שלא השאילם לאחרים: **נמה נסמכה בו'.** [יב] בפרשת ואתה תצוה [יג] נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה: **ויעבנו את הכהנת בדם.** [יד] דמן היה להם שטבילת כפרת דמים עולה ע"י כתנת: **אין אפוד ותרפים.** בזמן שאין אפוד הוי עון תרפים: **שבקול.** פעמוני המעיל נשמעין [טו] על מעשה קול לשון הרע ואת אמרת נגעים אתו עליה: **אהנו מעשיו.** שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא אמאי לא מוחיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות דקאמר לעיל נגעים באין עליהם והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין תריץ דהא דתני בגדי כהונה מכפרין לאו עליה דידיה אלא על האחרים שעל ידו נעשין דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה) כי הדם הוא יחניף וגו' וגילוי עריות כתיב (ויקרא יח) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דמיעבעי ליה: **שבחשאי.** קטורת נעשית בהיכל בחשאי כדתניא בפרק הוליאו לו במסכת יומא (דף מד.). פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא: **קשיא שפיכות דמים וגו'.** דקאמרינן לעיל בגדי כהונה מכפרין על אחרים וקא חזינן דעבלה ערופה מכפרת על אחרים דעל הוהרג אינה מכפרת דקיימא לן בסוטה (דף מז:) אשם [יח] נתערפה העגלה ואמ"כ נמצא ההורג מבין שהוא נהרג תלמוד לומר [יט] ולארץ לא יכופר וגו': **קשיא לשון הרע.** דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין: **לא ידיע מאן קטליה.** עגלה מכפרת: **כי קטלא הוא.** וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני דכתיב (במדבר לה) ולארץ לא יכופר וגו': **בגיעעה.** דמעשה חשאי [יט] קטרת מכפרת: בפרישה

ובחזקתו גבה לבו וגו'. גבי עוזיה כתוב. בדברי הימים [כ] כתיב (ד"ה ב' כ') ויחזק הוליך [את] עוזיה (הכהן) [הוא] אשר כיהן (בתוך) בבית בגה (המלך) שלמה [בירושלים] ול"ע למה כתיב עליו אשר כיהן יותר מן האחרים שהוא מוגה שם כל הכהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון והרי מוגה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי (עוזיה) [עזרי'] יותר מן האחרים וי"ל לפי שהוא הכנים עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוזיה יותר מן האחרים: **הא** דאהנו מעשיו. פירש רש"י שנתקוטטו על ידו ואי קשיא אמאי לא מוחיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות דקאמר לעיל נגעים באין עליהם והכא [כא] תניא דבגדי כהונה מכפרים תריץ דהא דתני [כב] בגדי כהונה מכפרי' לאו עליה דידיה אלא על אחרים דע"י שפיכות דמים נעשים העולם דכתיב (במדבר לה) כי הדם הוא יחניף וגבולי עריות כתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דמיעבעי ליה דאמרי' לשון רש"י ולא נהירא שהרי במסכת שבועות (דף לט.) אומר דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות ואי אין בידם למחות אפי' ג"ע וש"ד נמי לא ואור"י דמשפיכות דמיס לא קשיא מידי לפי שיש עליה מיתת ב"ד ובגדי כהונ' מכפרין על המיתה אבל נגעים מיהא באין עליו ועוד יש מפרש דהאי דמשני הש"ס הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו קאי נמי משפיכות דמיס וגילוי עריות וה"פ אהנו מעשיו היינו כשהרג ממש ועליו אין בגדי כהונה מכפריס אלא נגעים באין עליו לא אהנו מעשיו כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חבירו וימעול בה' אלהיו [ח] והצרעת זרחה במצחו ועל הגזל דכתיב [ט] וצוה הכהן ופנו את הבית תנא הוא [י] כונס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממונו ועל צרות העין דכתיב [יא] ובא אשר לו הבית [וגו'] ותנא דבי ר' ישמעאל [יב] מי שמיוחד ביתו לו אינ' [יג] והא אמר ר' עקיבא בר ששון למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כתונת מכפרת על שפיכות דמים דכתיב [יד] ויטבלו את הכתנת בדם מכנסים מכפרים על גילוי עריות דכתיב [טו] ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה מצנפת מכפרת על גסי הרוח כדרבי חנינא דא"ר חנינא [יז] יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה אבנט מכפרת על הרהור הלב אהיכא דאיתיה [יח] (דכתיב [יט] והיה על לב אהרן) חושן מכפר על הדינין דכתיב [כ] ועשית חושן משפט אפוד מכפר על עבודה זרה דכתיב [כא] אין אפוד ותרפים מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול ציץ מכפר על [כב] מעשה עזי פנים כתיב הכא [כג] והיה על מצח אהרן וכתיב התם [כד] ומצח אשה זונה היה לך לא קשיא הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו אי אהנו מעשיו אתו נגעים עליה אי לא אהנו מעשיו מעיל מכפר והא"ר סימון אמר רבי יהושע בן לוי שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה [כה] בדבר אחר מצינו להם כפרה שפיכות דמים ולשון הרע שפיכות דמים בעגלה ערופה ולשון הרע בקטרת [כו] דתניא ר' חנינא למדנו לקטרת שמכפרת דכתיב [כז] ויתן את הקטרת ויכפר על העם ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטרת מכפרת על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים קשיא לשון הרע אלשון הרע שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא הא דידיע מאן קטליה הא דלא ידיע מאן קטליה דידיע מאן קטליה בר קטלא הוא במזיד ולא אתרו ביה לשון הרע אלשון הרע ל"ק הא בצינעא הא

[א] רבה בר רב הונא [ב] כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא מ"ט [ג] חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב [1] מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי ושמעין [ד] אינשי ואזלין ואנסין ליה [ה] תני רב דימי אחוה דרב ספרא [2] לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו איכא דאמרי רב דימי אחוה דרב ספרא חלש על רב ספרא לשיולי ביה אמר [ו] להו תיתי לי דקיימי כל דאמר [ז] רבנן א"ל הא מי [ח] מקיימת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי [ט] גנותו אמר להו לא שמיעא לי ואי הוה שמיעא לי קיימתה [7] א"ר שמואל בר נחמני א"ר [י] יוחנן על שבעה דברים נגעים באין [3] על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גילוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין על לשון הרע דכתיב [2] מלשני בסתר רעהו אותו אצמית על שפיכות דמים דכתיב [3] ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' ועל שבועת שוא דכתיב [4] ויאמר נעמן הואל קח ככרים [יא] וכתי' [5] וצרעת נעמן תדבק בך וגו' ועל גילוי עריות דכתיב [6] וינגע ה' את פרעה נגעים וגו' ועל גסות הרוח דכתיב [יב] [7] ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעול בה' אלהיו [8] והצרעת זרחה במצחו ועל הגזל דכתיב [9] וצוה הכהן ופנו את הבית תנא הוא [יג] כונס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממונו ועל צרות העין דכתיב [10] ובא אשר לו הבית [וגו'] ותנא דבי ר' ישמעאל [יד] מי שמיוחד ביתו לו אינ' [טו] והא אמר ר' עקיבא בר ששון למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כתונת מכפרת על שפיכות דמים דכתיב [11] ויטבלו את הכתנת בדם מכנסים מכפרים על גילוי עריות דכתיב [12] ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה מצנפת מכפרת על גסי הרוח כדרבי חנינא דא"ר חנינא [יז] יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה אבנט מכפרת על הרהור הלב אהיכא דאיתיה [יח] (דכתיב [13] והיה על לב אהרן) חושן מכפר על הדינין דכתיב [14] ועשית חושן משפט אפוד מכפר על עבודה זרה דכתיב [15] אין אפוד ותרפים מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול ציץ מכפר על [יט] מעשה עזי פנים כתיב הכא [16] והיה על מצח אהרן וכתיב התם [17] ומצח אשה זונה היה לך לא קשיא הא דאהנו מעשיו הא דלא אהנו מעשיו אי אהנו מעשיו אתו נגעים עליה אי לא אהנו מעשיו מעיל מכפר והא"ר סימון אמר רבי יהושע בן לוי שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה [יג] בדבר אחר מצינו להם כפרה שפיכות דמים ולשון הרע שפיכות דמים בעגלה ערופה ולשון הרע בקטרת [יד] דתניא ר' חנינא למדנו לקטרת שמכפרת דכתיב [18] ויתן את הקטרת ויכפר על העם ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטרת מכפרת על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים קשיא לשון הרע אלשון הרע שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא הא דידיע מאן קטליה הא דלא ידיע מאן קטליה דידיע מאן קטליה בר קטלא הוא במזיד ולא אתרו ביה לשון הרע אלשון הרע ל"ק הא בצינעא הא

גליון הש"ם

רש"י ד"ה בא וכו' יותר **מדאי.** וכ"כ גר"ף פ"ב דשבת לעולם אל יספר אדם בטובתו אל תכירו יותר מדאי וכתמב"ם פ"ז מהלכות דעות אל יספר בפני שונאיו. וכ"כ בסמ"ג: ד"ה למה נסמכה כו' **בפ' ואתה תצוה.** עיין פיהוש רש"י זכתיב דף פח ע"ב ד"ה למה נסמכה:

מוסף רש"י

דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא. אם יחזרו וימלכו לזה כך אמר פלוני עליך (רשב"ם ב"ב לט.). **בא לידי רעתו.** לידי גנותו, מתוך שמרבין בשבחו מזכירין אם גנות שבו (שם קסד:). **מי שמיוחד ביתו לו.** שכלי תשמישו מיוחדין לו ואינו משאילם לאכרין, כלומר שהנגעים באים על צרות העין (יומא יא.). **למה נסמכה פרשת בגדי כהונה.** בגו את אהרן ואת מורת העגלה ואת מורת הטהרה ואת מורת החטאת והאשם וזבח השלמים, והדר קח את אהרן ואת בניו (ובחים פח:). **וכפר על העם.** במתלוקת קרח שהוא לשון הרע דכתיב ביה אחת המיתה וגו' (ובחים פח:). **על לשון הרע.** כי הוה קרמא לשון הרע הוה, דכתיב אחת המיתה את עם ה', ואמר לשון הרע בחשאי הוא (יומא מד.). **יבא דבר שבחשאי.** שהיה הכהן לבדו שם, כדתנן פורשין מבין האולם ומזבח בשעת הקטרה, וכל שכן מן הסיכל, שנאמר וכל אדם לא יהיה וגו' (ובחים פח:).

רבינו גרשום

כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא. שהאחד הראשון אומרה בפני שלשה אם חזר וסיפרה אחד מהם אין בו משום לשון הרע שלדעת כן אומרו בפני ג' שאינו חרושש אם יתפרסם הדבר (הבחרך וכו'): **ושמעי אנשי.** שלטונין: **ואנסין ליה.** שאומרים ודאי עשיר הוא הואיל והוא מוציא כ"כ: **שמתוך טובתו בא לידי רעתו.** שמדקדקין אחריו ואומרים לו אותו שאתה משבח [כ"כ] והלא שמעתי שעשה כך וכך: **אינא דאמרי.** לאו דימרא איתמר אלא כי ההיא גונא: [**הואל.** השבע]: **מי שמיוחד ביתו לו.** (שיש לו כל טוב בביתו ואינו מהנה אחרים) [שרוצה ליהנות יחידי מכל מה שיש בביתו ואינו רוצה שיהנו אחרים עמו] ח): **[ויטבלו את הכתנת בדם.** סימן יבא כתנת ויכפר על מעשה דם: **יבא דבר שבגובה.** מצנפת שהי' על הראש]: **אהיכא דאיתיה.** שכנגד לבו היה חוגרת דכתיב ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין כגון תחת שחיו אלא כנגד לבו שאין מזיעין שם: **אין אפוד** [**ותרפים.** כלומר אין אפוד] שיכפר על עון תרפים: **דבר שבקול.** דכתיב ונשמע קולו בבואו אלמא אית ליה כפרה לאומר לשה"ר ע"י מעיל ולא לקי בצרעת: **לא אהני מעשיו.** ממש ב) אלא דעבד שום מילתא כגון שהלבין פני חבירו דאמרינן [מעלין עליו] כאילו הרגו או דבר ערוה כדאמרינן בבני עלי העלה הכתוב עליהן כאילו [שכבום] על כרעא בהן מעיל מכפר: **יבא דבר שבחשאי.** קטורת שהיו עושין לפנים בהיכל שאין אדם ראוי ליכנס לשם לראותו [**ויכפר** [**על**] **מעשה חשאי** לשה"ר שאומרים אותו [בחשאי] ובחדרי חדרים: **קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים.** דהתם אמרת כתונת מכפר והכא אמרת עגלה ערופה מכפרת: [**דידיע מאן קטליה.** כתונת מכפר: **במזיד ולא אתרו ביה.** דלא הוה בר קטלא כתונת מכפר: **הא בצנעא הא בפרהסיא.** לשה"ר הנאמר בצנעא קטרת מכפרת דומיא דחשאי]:

ח) המקוף בחלא עיגול הוא מכ"ר יהושלים, והמוקף בחלא ריבוע הוא מכ"ר רומי. ב) ופי' רבינו דקאי תחילון גם אל"ד וכן כתבו התוספות כאן בשם ועוד יש מפרשים.

שיטה מקובצת

דחבי טרח קמאי. דאמרינן אורח טוב מהו אומר כמה בשר הביא לפני אלמא מעליותא היא התם איירי כשהוא בין אנשים צנועים וטובים והכא מיירי כשהוא בין אנשים ריקים [ובגליון בנ"א: והא דאמרינן בברכות (שם) אורח טוב מהו אומר כל מה שטרח בעמ"ב לא טרח אלא בשבילי היינו בצינעה] הלפ"ז הא דאמר בפ"ב דב"מ (כג:) בתלת מילי משני רבנן באושפיזא שיש לפרש בשני ענינים אם יש לו בפ"ב טוב שטרח בשבילו מותר לשנות בשביל אנשים ריקים ולומר לא טרח כלום או אם היה לו בעמ"ב שלא טרח בשבילו מותר לשנות בפני אנשים צנועים כמה בשר הביא לפני. תוס': **דכתיב מלשני בסתר רעהו** וגו'. הקשה הר"ר אלחנן למה ליה לאתויי האי קרא דאינו מפורש בהדיא ולא מייתי האי קרא (דברים כד ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים ודרשינן בספרי אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון הרע זכור הנעשה במרים שדברה באחיה ומדסמכיה לקרא דהשמר בנגע הצרעת הוא דדרוש הכי, וי"ל דליכא למילף כולי האי דמצינו מרגלים שלא לקו בצרעת אלמא [דשאר] מיני עונשין יש בלשון הרע אבל קרא דאותו אצמית משמע דזהו עונשו. הרא"ש ז"ל: **אני והאמר רבי עניני בר ששון** וכו'. תימה לי טובא מאי פריך וכי בגדי כהונה מכפרין שלא יענשו אף מי שאינו שב בתשובה אם כן למה גלו ישראל והלא נתכפר להם על עבודה זרה שעבדו ועל גלוי עריות ושפיכות דמים.

עין משפט נר מצוה

כו א מי"י פ"ז מהלכות דעות הלכה ה [וכרכ אלפס שבת פ"ב דף יד:]:

כז ב מיי' פט"ו מהל' טומאת צרעת הל' י [וכרכ אלפס שם]:

תורה אור השלם

1. מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְּׁכִּים קְלָלָה תֵחָשֶׁב לוֹ׃ משלי כז יד
2. מַלְשִׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גֹּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל׃ תהלים קא ה
3. יָחֵלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאֶל כָּל בֵּית אָבִיו וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וְחַסַר לָחֶם׃
שמואל ב ג כט
4. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח בְּכִפָּרַיִם וַיִּפְרַץ בּוֹ וַיְצַר בְּכִרְבָּרַיִם כֶּסֶף בְּשֹׁנֵי חֲרִיטִים שְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו׃ מלכים ב ה כג
5. וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֶךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשֶּׁלֶג׃ מלכים ב ה כז
6. וַיְנַגַּע יְיָ אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ בראשית יב יז
7. וּבְחֻזְקָתוֹ גָּבְהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּייָ אֱלֹהָיו וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל יְיָ לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃
דברי הימים ב כו טז
8. וְזִרְעָה עַזִּיהוּ וּבְרִיחוּ מִקְּטֹרֶת לְהַקְטִיר וּבְזַעְפּוֹ עִם הַכֹּהֲנִים וְהִצָּרְעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית יְיָ מֵעֵל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ דברי הימים ב כו יט
9. רְצוּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ פִּנּוּ אֶת הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לְרְאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבַיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לְרְאוֹת אֶת הַבָּיִת׃ ויקרא יד לו
10. וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת׃ ויקרא יד לה
11. וַיְקַדְּשׁוּ אֶת בִּתֻּנֹת יוֹסֵף וַיַּשְׁחִטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם׃ בראשית לז לא
12. וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃ שמות כח מב
13. וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְיָ וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבּוֹ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד׃
שמות כח ל
14. וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃
שמות כח טו
15. כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים׃ הושע ג ד
16. וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְיָ׃
שמות כח לח
17. וַיִּמְנְעוּ רַבִּבִים וּמַלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מְאָנְתְּ הִכָּלֵם׃ ירמיה ג ג
18. וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם׃
במדבר יז יב

שינויי נוסחאות

[א] ומעין אינשי ס"א אנסי (שם:), [ב] אמר ליה מימי לי דקיימי כל מה דאמר (ש"ס), [ג] כס"ל וכע"י דאמור, [ד] מי קיימת לעולם (ש"ס), [ה] לידי רעתו אמר ליה לא הוה שמיע לי (ש"ס), [ו] ל"ל יוחנן, [ז] בשאלתות פ' מצורע מביס ואין הואל אלא שבועה שנאמר ושמעה קול אלה, [ח] בפסוק: וכחזקתו, [ט] כינס ממון (ש"ס), [י] תניא אמר הקב"ה יפה (ש"ס), [יא] עשות הדפוס וכ"א בס"א בזמחס ע"ש ועיין בפירש"י בזמחס ד"ה אהיכא דאיתיה שהיו מוגרין כנגד מלבי יליהן דהיינו כנגד הלב כו' ועי' תוס' לעיל דף טו: ד"ה אבנטו (וכן בס"מ מתקן), **יב** לק מכפר על עד פנים [תיבת מעשה נמחק] (ש"ס), [יג] **מצינו להם כפרה בדבר אחר בעגלה ערופה** (ש"ס), [יד] דתני ר' חנינא (ש"ס), [טו] תגלה אינו מוחק [תיבת פוחו נמחק] (ש"ס), [טז] נ"א דמן היה לסם שפכרת שפיכת דמים עולה ע"י כתנת שבילה היינו כפרה כל"ל וכן הוא בכרש"י מסכת זבחים, [יח] נשמעין הס"ל, ומה"ד על מעשה (ש"ס), [יט] שאם נערפה (ש"ס), [כ] דמעשה הוא קטרת (ש"ס), [כא] דתני דבגדי (ש"ס),

וענוה שלא לשמה. שעושה עצמו עניו ואינו רוצה להוכיחו ואותה ענוה לא לשם שמים היא אלא שלא ישגאנו וי"מ ענוה שלא לשמה פירוש משום גאוה או שיאמרו אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ושותק בחירופו ועלבונו ולא לשם שמים אלא לקנות שם אצל בקונטי' שפירש ענוה שלא לשמה שמועע תוכחה מן הארכיים לא ישר אלי דהוה רשע גמור: **ומאן** דאמר עד נזיפה הא כתיב הכאה וקללה. ואם תאמר למאן דאמר נמי קללה הא כתיב [ג] הכאה וי"ל שמא כדמשני לגב מציבותא דיוחנן אי נמי לא דריש ליה קרא דויטל שאול כיון דליתיה בהאי קרא דויחר אף שאול אלא קרא אחרינא הוא: **הכי** גרסינן דאמר מר אימיה מדן ואבוה מנפתלי דבדרכי הימים (ב ג), כתיב ואמו מבני דן: (לעיל) **לעולם** אל ישנה אדם מאומנות אביו ומאומנות אבותיו. ומייתי לאיה שאמו היתה מבני דן ולקח לו אומנות אבותיו:

הדרן עלך יש בערכין

א) תוכיח הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחנו תלמוד לומר תוכיח מכל מקום ב) יכול אפי' ג) משתנים פניו ת"ל לא תשא עליו חטא תניא א"ר טרפון ד) (תמיהני) אני אם יש בדור הזה ט) שמקבל תוכחה אם אמר לו ה) טול קיסם מבין ו) עיניך אמר לו טול קורה מבין עיניך אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח ז) ואמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן יג) (שמעון ברבי) וכל שכן יג) שהוספתי בו אהבה לקיים מה שנאמר ד אל תוכח ליץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך בעא מיניה רבי יהודה בריה דר' שמעון יד) תוכחה לשמה ועונה שלא לשמה הי מינייהו עדיפא אמר ליה ולא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ה) ענוה גדולה מכולם שלא לשמה נמי עדיפא ז) דאמר רב יהודה אמר רב ח) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה כי הא דרב הונא וחייא בר רב הון יתבי קמיה דשמואל אמר ליה חייא בר רב חזי מר דקא מצער לי טו) קביל עליה דתו לא מצער ליה בתר דנפיק אמר ליה הכי והכי קא עביד אמר ליה אמאי לא אמרת טז) ליה באנפיה אמר ליה חס לי דליכסוף זרעיה דרב על ידאי עד היכן תוכחה רב אמר ט עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ורבי יוחנן אמר עד נזיפה כתנאי רבי אליעזר אומר עד הכאה רבי יהושע אומר עד קללה בן עזאי אומר עד נזיפה אמר רב נחמן בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו יז) 5 ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות יח) וכתיב 6 ויטל שאול את החנית עליו להכותו יט) למאן דאמר עד הכאה דכתיב להכותו ולמאן דאמר עד קללה דכתיב לבשתך ולבושת ערות אמך ולמאן דאמר עד נזיפה דכתיב ויחר אף שאול ולמ"ד נזיפה הכתיב הכאה וקללה שאני התם דאגב חביבותא יתירא דהוה ביה ליהונתן בדוד מסר נפשיה טפי עד היכן לא ישנה אדם כ) באכסניא שלו רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד כא) שיפשלו לו כליו לאחוריו בהכאה דידיה כולי עלמא לא פליגי בהפשלת כליו לאחוריו כולי עלמא נמי לא פליגי כי פליגי בהכאה דדביתהו מר סבר כיון דלדידיה לא מצער ליה מאי נפקא ליה מינה ומר סבר אתי לאיטרודי וכל כך למה דאמר מר אכסנאי פוגם ונפגם אמר רב יהודה אמר רב מנין שלא ישנה אדם כב) באכסניא שלו מן התורה שנאמר כג) 7(אל) המקום אשר היה שם אהלו בתחלה רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא וילך למסעיו מאי בינייהו איכא בינייהו אכסנאי דאקראי אמר ר' יוחנן מנין שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו שנאמר 8 וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושת כד) ואמר מר אימיה כה) מבית דן וכתיב 9(ו)אתו [את] אהליאב בן אחיסמך למטה דן עד היכן תכלית יסורין אמר רבי אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו מתקיף לה רבא זעירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למוזג כו) בחמין ומזגו לו בצונן בצונן ומזגו לו בחמין ואת אמרת כולי האי מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקו רבא ואיתימא רב חסדא ואיתימא רבי יצחק ואמרי לה במתניתא תנא אפילו הושיט ידו לכים ליטול שלש ועלו בידו שתים כז) דווקא שלש ועלו בידו שתים אבל שתים ועלו בידו שלש לא דליכא טירחא למישדייהו וכל כך למה דתניא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו במערבא אמרי

פורענות

כפרהסיא. כח) דלמעשה קול הוא מעיל מכפר: **הוא הבדיל.** שעל לשון הרע באו נגעים עליו: **פטיש.** לשון קול היולא בחשאי ובלע"ז פולי"ר: **יציא קרבן פטיש.** שהלפרים לוקעין בכל שעה: **יכול לא יכנו.** על דבר תוכחה: **יסטרנו.** כלומר יד: **ופניו משפנין.** שיוכיחנו בדרכים להלבין פניו: **קיסם.** כלומר עון קטן שבידך זה יכול לומר לו טול אתה עון גדול שבידך הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים: **שיודע להוכיח.** דרך כבוד שלא יהו פניו משתנין: **קובל עליו.** כשהייתי רואה בו דבר גנאי: **תוכיח לשמה.** לשם שמים: **וענוה שלא לשמה.** שעושה עצמו עניו שאינו רוצה להוכיחו ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא אלא שלא ישגאנו: **דאמר מר.** במסכת עבודה זרה בפ"ק (דף כ:) ענוה גדולה מכולן דכתיב יען משם אותי לבשר ענוים כט) לבשר חסידים לא נאמר: **אמר ליה רבי חייא.** לשמואל חזי מר דקא מצער כט) לן רב הונא שמכה וחובטו אותי: **כי נפק.** חייא בר רב אמר ליה רב הונא לשמואל להכי מצערנא ליה דהכי והכי עביד דבריס מגוויס והיינו ענוה שלא לשמה דלא אמר ליה בפניו ושלא בפניו סיפר בגנותו: **עד היכן.** אדם חייב להוכיח את חבירו: **עד הלאה.** עד שיקלוף זה ויכה את המוכיח: **עד קללה.** שיקלל את המוכיח (א): יהונתן הוכיח לשאול עד שקלף שאול: ב) **שיכה.** בעל הבית את האכסנאי או את חשמשו: **עד שיפשיל.** בעל הבית כלי האכסנאי לאחוריו להשליכם מן הבית: (ג) בהפשלה ובהכאה דאכסנאי גופיה כ"ע לא פליגי דתו לא מצי קאי (ג): שמואל סבר כיון דלדידיה אינו מכה מאי נפקא ליה מיניה הלכך עד הפשלה: **לאיטרודי.** להתקוטט: **וכל כך למה.** לו לסבול (לא): **אכסנאי.** המשנה מאכסניא שלו: **פוגם.** בעל הבית: **ונפגם.** הוא עצמו דאמרי אינשי כמה קשים אלו שלא יוכלו לדור יחד: **למסעיו.** בדרך שהיה רגיל לחנות ממקום למקום שלא שיהא בית מלוניו: **דאקראי.** כגון אכסנאי שבדרך שלנו שם במקום שעקעה לו שם חמה. למאן דאמר מאהלו לא חשיב אלא אכסניא קבועה ומאן דאמר ממסעיו חשיב אפילו דאקראי: **פליגי יסורין.** סוף מדת יסורין כלומר יסורין שאין פחותין מהן: **ואינו מפקבל עליו.** שאינו למדתו כהגון ונער הוא לו: **למוזג** (ב). כוס של יין במים חמין: **נהפך לו חלוקו.** שלא לנשא כסדר ולריך להופכה ולפושטה: **שלש ועלו בידו שתים.** איכא טירחא למיסדר ולמשקל שלשתן: **וכל כך למה.** כלומר למאי הילכתא הוו יסורין: **קיבל עולמו.** כל מנוחתו לעתיד ואי עבר עליה חד מהנך הרי הוא יסורין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עד קללה וכו' המוכיח שהרי יהונתן וכו' שאול הס"ל ומ"כ מ"ה הכאה שיכה ג"כ: (ב) ד"ה עד שיפשיל וכו' מן הבית ובהפשלה כל"ל והל"ל: (ג) בא"ד אלי הס"ל ומ"כ מ"ה מ"ס כו' שמואל:

לעזי רש"י

פרולי"ר. לפטפט.

מוסף רש"י

טול קיסם מבין שיניך. הסתלק ופרוש מעבירה קטנה שביתך (ב"ב טו:). טול קורה מבין עיניך. פרוש מעבירה חמורה שביתך (שם).

שינויי נוסחאות

א) כר אלנדב (ש"מ), ב) ל"ל יהרוש וכ"א ביעקוט וכן כרב אלפס פרק במה מדליקין שבת דף יד. וכן בשאלתות, ג) בס"א: עשה, ד) ולא יקללנו (ש"מ), ה) בשנאה שבלב (ש"מ), ו) תיבת מוכיח נמחק (ש"מ), ז) אפילו פניו משתנים (ש"מ), ח) ל"כ טרפון תמה אני (ש"מ וכ"ה בהגהות ר"י פ"ק), ט) כזה שיכול להוכיח אם אומר לו טול קורה (ש"מ), י) ל"ל שיניך וכ"א בע"י וכ"א כרב אלפס פ"ב דב"מ דף יז., יא) לוכיח אמר ר' עקיבא תמיה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה אמר רבי יוחנן (ש"מ), יב) רבן גמליאל בריבי [וכנ"א: רבן גמליאל] (ש"מ), יג) גרסת ע"י שהרוסיף בי וכן כרב אלפס הנ"ל, יד) שמעון בן פזי מרבי שמעון בן פזי מוכתה (ש"מ), טו) ליר הונא קביל עליה רב הונא דתו (ש"מ), טז) אמרת לי בתמיה (ש"מ), יז) דלשו דכתיב ויחר (ש"מ), יח) המרדות כי בוחר אתה בבן ישי לבשתך ולבושת ערות אמך (ש"מ), יט) לכהומו מאן דאמר עד הכאה דכתיב להכותו ומאן דאמר עד קללה כו' ערות אמך ומאן דאמר עד נזיפה (ש"מ), כ) אדם מאכסניא (ש"מ), כא) עד שיפשילו כליו (ש"מ), כב) אדם מאכסניא (ש"מ), כג) שנאמר עד המקום (ש"מ), כד) נחשת וכתיב (דה"ב ב יג), בן אשה מבנות דן וכתיב התם ואמו [בתיבות ואמר מר אימיה מבנות נמחק] (ש"מ), כה) בע"י אימת ע"ז פירש"י: אימיה, אם אבי חירם מצור מדן היה ואהליאב בן אחיסמך שהיה אומן היה מדן לפיכך לא שינה חירם מאומנות אבותיו שהיו בעלי אומנות., כו) למוזג לו בחמין (ש"מ), כז) תיבות דווקא שלש ועלו בידו שתים נרשם עליו קו (ש"מ), כח) בפרהסיא. דמעשה קול (ש"מ), כט) מגער לי רב הונא (ש"מ), ל) מה"ד עד הכאה. שיכה (ש"מ), לא) לסבול האכסנאי קודם שמשנה מאכסניא [והל"א] (ש"מ), לב) למוזג לו (ש"מ), לג) הכאה ס"א נזיפה (ש"מ).

מסורת הש"ס

א) [ברכות לא: ע"ש], ב) [ב"מ טו:], ג) [ע"ז כ:], ד) פסחים כ: סוטה כט: מו. תוריות י: מיר כט: מנחדרין קה:, ה) [ויעויש סא],

תורה אור השלם

1. כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֶׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: ויקרא יג מו
2. רְצוּפָה הַבֹּהֶן וְלֻקַּח לְמַטְּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב: ויקרא יד ד
3. לֹא תּוֹכַח אֶת אָחִיךָ בְּלִבֶּךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטְא: ויקרא יט יז
4. אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ: משלי ט ח
5. וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בְּיְהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי בֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: שמואל א כ ל
6. וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי כָלְתָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת דָּוִד: שמואל א כ לג
7. וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלָה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעָי: בראשית יג ג
8. וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר: בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חָרָשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלַאכְתּוֹ: מלכים א ז יג-יד
9. וְאָנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: שמות לא ו

רבינו גרשום

[**הא בפרהסיא.** מעיל מכפר דומיא דנשמע קולו: **הוא הבדיל בין איש לאשתו.** שגרם להם להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר ביניהם: **מעשה פטיש.** פיטפט והשמיע קולו בלשון הרע: **לפיכך יביא קרבן פטיש.** ציפורין שמשמיעין קול בכל שעה]: **יכול.** דהיינו לא תשנא שלא יכנו כו': [**יכול אפילו פניו משתנים.** של מתוכח כגון שמוכיחו בפני רבים]: **לא תשא עליו חטא.** שלא תביישנו: [**אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח.** כלומר שאפילו הטובים מקלקלין מעשיהן ואינן יכולין להוכיח אחרים שאם יאמר לחברו טול קיסם מבין (עניך) {שיניך} יכול להשיבו טול קורה מבין (שיניך) {עיניך}: **שיודע להוכיח.** כגון שלא יהו פניו של מתוכח משתנים]: **שמקבל תוכחה.** שאם מוכיחין בדור הזה לאדם מיד שונאו: [**דאמר מר ענוה גדולה מכולם.** דתניא במס' (כתובות) {ע"ז} (דף כ) רבי (נחום) אומר דרישות מביאה לידי נקיות כו' עד ענוה גדולה מכולם דכתיב רוח ה' עלי וגו': **בתר דנפיק.** חייא בר רב: **א"ל.** רב הונא לשמואל הכי הוה עביד לין: **חס לי דליכסף זרעיה דרב על ידאי.** וזו היא ענוה שלא לשמה שמוטב היה שאמרה בפניו כדי שיוכיחנו והיא היתה תוכחה לשמה ממה שלא אמרה בפניו ואמר לאחריו: **עד היכן תוכחה.** עד היכן חייב שלא יעמוד מלהוכיחה את חברו: **עד הכאה.** עד שיכנו המתוכח לומר איני חפץ בתוכחתך: **עד קללה.** עד שיקללנו המתוכח: **עד נזיפה.** עד שיגער בו המתוכח: **ויחר אף שאול.** שאול היה המתוכח ויונתן המוכיח: **ויחר אף שאול היינו**

ג) נזיפה שנזף בו: **מסר נפשיה טפי.** שהיה פטור מלהוכיחו משעה שנזף בו: **עד היכן** [**לא ישנה אדם מאכסניא שלו**]. כלומר עד כמה צריך האכסנאי לסבול מבעה"ב שלו ולא יצא מביתו: **עד הכאה.** עד שיכנו בעל הבית לומר צא מביתי: **עד שיפשיל כליו לאחוריו.** שיניח לו כליו על מקלו ויתנם על צוארו להוציאו מביתו: **בהכאה דידיה.** אם יכה את האכסנאי עצמו כולי עלמא לא פליגי דודאי יש לו לצאת: **בהכאה דביתהו.** של אכסנאי: **אתי לאיטרודי.** להתקוטט עם בעל הבית מפני מה הכה את אשתו: **וכ"כ למה.** כלומר למה יש לו לסבול כ"כ קודם שיצא: [**דאמר מר אכסנאי**] **פוגם ונפגם.** [אם ישנה אכסניא שלו] ה) יאמרו מכורר האכסנאי שבעה"ב אינו יכול לסובלו או מכורר הוא בעה"ב שאינו יכול לסבול האכסנאי: **עד המקום אשר היה שם אהלו.** מכאן שחזר לאכסניא שלו שהיה בה בתחלה: **וילך למסעיו.** לאותן מסעות שהלך תחלה: [**אכסניא דאקראי.** שאין אדם רגיל שם אלא לפי שעה נזדמנה לו אם צריך לקבוע שם למאן דאמר למסעיו (למסעות) תדירות אבל דאקראי לא: **וישלח המלך.** במלכים כתיב. וכתיב בדברי הימים (ב ב יג) וגו' דאבוה דאימיה היה מדן אלמא שהחזיק באומנות אבותיו מאביו ומאמו: **עד היכן תכלית יסורין.** כלומר עד כמה צער קטן יחשב יסורין שאם יארע לו בתוך ארבעים יום שיהא לו כפרה ולא קבל בכאן עולמו: **ואינו מתקבל עליו.** שאינו למדת גופו או קטן או גדול הרי אלו יסורין: **נהפך לו חלוקו.** בשעה שהיה מבקש ללובשו: [**ליטול שלשה ועלו שנים.** שצריך עוד לטרוח להושיט ידו פעם שניה ליקח שלישי]: **וכל כך למה.** [למה] לי למידק עד היכן תכלית יסורין:

ה) נכ"ר וכן בהגלאת אילן: יאמרו מכורר הוא בעה"ב שלא היה יכול לסובלו וגם את האכסנאי יפגמו ויאמרו מכורר היה שלא סבל את בעה"ב.

פורענות מזדמנת לו. למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין: מפני הפוגתה. שהיה מוכיח להם [ד] מעשיהם: מאי דכתיב זה דור דורשיו. דמקיש דור לדורשיו: למעליותא. לענין חסידות [ה] : מאי שנא דכתיב ביהויקים ולדקיהו בראשית לפי שביקש הקב"ה להפוך מעשה בראשית בימיהם: תוקפא.

כעס: ניחותא. נוח לרצות:

הדרן עלך יש בערכין

השג יד בנודר. תורת דין השג יד שהעני נידון בערכין לפי השג ידו כדכתיב [ג] ואם מך הוא מערכך בתר נודר אזלינן ולא בתר נידר כדמפרש לקמן: **והשנים בנידר.** כדמפרש לקמן [יח.] ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן ולא אזלינן בתר שנים [ו] דידיה דנודר דהא לא אמר ערכי עלי אלא ערך פלוני עלי וערך זקן מבן שנים ומעלה פחות מערך ילד: **והערכין בנערך.** קצב הערך דזכר ונקבה בתר נערך אזיל ולא בתר מעריך כדמפרש לקמן [שם] אלא שהעריך אשה דאמר ערך פלונית עלי נותן ערך [ז] הנערך: **בזמן הערך.** כדמפרש לקמן [שם] שאם העריך עצמו [ח] פחות מבן עשרים דהוי ערך קטן וקודם גתיגתו נעשה בן עשרים אינו נותן אלא כשעה שהעריך תחילה: **אומר אני אף בערכין כן.** אינו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות הוי כקרבנות דהא דאמרת דערכין אינן כקרבנות משום דלא דמו אהדדי דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג ידו משום דאין העשיר חייב כלום ולא דמי למצורע וזה שאמר על העשיר לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו של העשיר שפחותין או יתירין על שנותיו שלו הלכך נידון בהשג יד דהא לא פירש כלום אלא ערך מדת [ט] [שנותיו של] העשיר קיבל עליו ודין ערך נידון בהשג יד: **אבל עשיר שאמר ערכי עני.** דהוי חייב ערך שלם דומיא דמצורע עשיר ושמע עני וכו' [ג] : **גמ' וקפריך השג יד במעריך הוא.** ולא בנודר שהאומר דמי עלי אין נידון בהשג יד אלא הכל יתן כשיוכל דאמרינן בפרק האומר משקלי עלי (לקמן כ.) חומר בנדרים מבערכין שבנדרים אין נידונים בהשג יד: **ומשני דלרבינא על פי אשר תשיג וגו'.** כלומר אלו דקרי למעריך הכא נודר [י] דלישנא דקרא נקט: **השנים בנערך** [יא] **ולא בנידר.** דהאומר דמי עלוי עלי אין נידון לפי מדת שנים אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק: **ואף על גב דמדירו עשיר.** בתמיה. מדירו היינו זה שאמר קרבן מצורע [יב] עלי: **דנמא עליה.** דמצורע חס רחמנא אדלות אבל אמדירו לא ואע"ג דהוי עני: **מאי אבל בקרבנות אינו כן.** הא בקרבנות נמי אזלת בתר נודר ומשני

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך. תימה אמאי לא ערכינהו בהדי הדדי ולישתי השנים והערכין בנערך ועוד תימ' אמאי לא תני [יא] זכר נותן ערך נקבה ולא אינטריך לקמן לומר הערכין בנערך [יב] כו': **ביצד** עני שהעריך את העשיר כו'. [יג] (פי' רש"י) לעיל (דף ז:) פרק אין נערכין פחות כו':

השג יד בנודר במעריך הוא. פי' במעריך דוקא לא בנודר כדקאמרי' לקמן בהאומר משקלי (דף כ.) מומר בנדרים מבערכין שבנדרים חלים על הבהמה ועוף ואין נידונין בהשג יד מה שאין כן בערכין [יג] (והוא למעוטי מצורע עשיר): **השג** יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני. [יד] מפי הר"ר מנחם מיאונ"י כגון עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני [טו] ואמר זה עלי נותן ערך עני [טו] אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבן של מצורע זה עלי כו' [יז] אלא פליג רבי ואומר [יח] עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואומר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר כמו בקרבנות וכן משמע [יט] פי' דתמיה': [כ] אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות א"כ מאי אבל בקרבנות אינו כן. והלא בקרבנות כמו כן הדין שאם אמר עשיר קרבנות של מצורע עני זה עלי מביא קרבן עשיר וא"כ מאי חילוק יש בקרבנות לערכין ומשני אחלא פי' אמצורע עשיר ומדירו עני דאילו גבי מצורע אם אמר עני קרבן של מצורע עשיר זה עלי נותן ערך עשיר דלא אזלינן בתר הנודר והערכין אזלינן בתר הנודר דאילו אמר עשיר ערכי עלי ושמע עני [ואמר] מה שאמר זה עלי נותן ערך עני דאזלינן בתר הנודר ומש"ה אינטריך הוא למעוטי גביה דלא אזלינן בתר נודר כמו בערכין ולרבי דאמר ערכין וקרבן שוין בדין זה אם כן לא אינטריך הוא למעוטי מצורע עשיר [כא] שמדירו עני דנותן ערך עשיר שהרי גבי ערכין כן הדין אלא אינטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דש"ד הוא אמיל ורבי בתר חיובא דגברא אזיל ה"נ ניזיל בתר חיובא דגברא וייתי קרבן עני קמ"ל דלא אבל לרבנן לא אינטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר פשיטא דבמצורע נמי אזלינן בתר נודר ולא אינטריך הוא לאכי [כב] כדפי' וכן פירש רש"י וכי דייקינן בסוגיא דשמעתין כן הוא אבל לריך עיון לרבי דמדמה אמר העשיר ערכי עלי לקרבנות דמצורע עשיר דעני הנודר בעי לאתויי קרבן עשיר והיינו דוקא כשאמר העני הרי עלי קרבנות מצורע זה לפוטרו ואם אמר כן בערכין מאי טעמא דרבנן כיון שאמר הרי מה שאמר זה עלי לפוטרו אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואיך נפטר בערך עני [כג]: לפי

פורענות מזדמנת לו תניא רבי אליעזר הגדול אומר [ב] אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין אין יכולין לעמוד מפני תוכחה שנאמר [1]ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם [2]זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה פליגי בה רבי יהודה נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דורו למאי הלכתא אילימא למעליותא דמר סבר אי מעלי דרא מעלי פרנס ומר סבר אי מעלי פרנס מעלי דרא הא איכא צדקיה דהוה מעלי ודריה לא הוה מעלי והא יהויקים דלא הוה מעלי ודריה הוה מעלי דאמר [ג]רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב [3]בראשית ממלכות יהויקים [ד]מלך יהודה [ה] ביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתיישבה דעתו ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם לתוהו ובהו מפני דורו של צדקיהו כיון שנסתכל בצדקיהו נתיישבה דעתו אלא לענין תוקפא וניחותא קאמרינן:

הדרן עלך יש בערכין

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך

והערך בזמן הערך השג יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני ועשיר שהעריך את העני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות אינו כן [א]הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי היה מצורע עני מביא קרבן עני עשיר מביא קרבן עשיר רבי אומר אומר אני אף בערכין כן [ב]וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני שאין העשיר חייב כלום אבל עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר: **גמ'** [ג] השג יד במעריך הוא כדכתי' [4]אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן השנים בנידר בנערך הוא איידי דאמר השג יד בנודר אמר נמי השנים בנידר: השג יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני: מ"ט דאמר קרא אשר תשיג יד הנודר בנודר תלה רחמנא אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי היה מצורע עני מביא קרבן עני ואע"ג דמדירו עשיר [5]ואם דל הוא אמר רחמנא ולא דל הוא אמר רבי יצחק כשהיה מדירו עני ודלמא עליה דידיה חס רחמנא אמדירו לא דהכתיב הוא אמר רב אדא בר אהבה ואין ידו משגת לרבות את הנודר אבל מדירו עשיר הכי נמי דמייתי בעשירות א"כ מאי אבל בקרבנות אינו כן

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פי"ל מהלכות מעשה קרבנות הלכה ט ופ"ה מהל' ממוסרי כפרה הלכה יא:
ב ב מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְיָ אֵת כָּל צִדְקוֹת יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם: שמואל א יב ז
2. זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: תהלים כד ו
3. בְּרֵאשִׁית מַמְלֻכוֹת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לֵאמֹר: ירמיה כו א
4. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ויקרא כז ח
5. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לְתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן: ויקרא יד כא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למעליותא וכו' מסידות הס"ל ואמ"כ מ"ס בראשית מאי שנא דכתיב: (ב) ד"ה והערכין בנערך וכו' ערך אשה הס"ל ואמ"כ מ"ס הערך בזמן: (ג) ד"ה אבל וכו' עני וכו' הס"ל ואמ"כ מ"ס השג יד כו' וקפרין: (ד) ד"ה השנים בנידר בנערך הוא ולא בנידר:

שינויי נוסחאות

(א) אומר אלמלי בא [נב"ל]: אלמלא (כלפנינו) (ש"מ), (ב) יהודה בראשית במלכות צדקיה מלך יהודה (ירמיה כח א) ביקש (ש"מ), (ג) השג יד בנודר הסג יד במעריך הוא לכתיב כאשר תשיג (ש"מ), (ד) לסם לפי מעשיהם (ש"מ), (ה) מיכח דיליה נמקם (ש"מ), (ו) עלמנו בהריותו פחות מבן עשרים (ש"מ), (ז) מדת שנות העשיר (ש"מ), (ח) נודל לישנא דקרא (ש"מ), (ט) מצורע זה עלי (ש"מ וכ"ה ברש"ש), (י) נ"ל והערכין בנערך כיצד ילד שהעריך זקן או זכר שהעריך נקבה ולא אינטריך לומר והשנים בנערך וכו', (יא) בנערך כיצד כו' (ש"מ), (יב) נ"ל פירשתי, (יג) מהרש"ק מ"ז [ונכ הנ"ל ש"ק ומגיה שייך בדיבור דלקמן], (יד) עני. מפרש הר"ל מנחם (ש"מ), (טו) ואמר מה שאמר זה עלי (ש"מ), (טז) ערך עני הס"ל, ומה"ל אבל בקרבנות (ש"מ), (יז) בדפו"ל ואהא, (יח) ואומר דעשיר שאמר (ש"מ), (יט) משמע ריהטא דשמעתא דאמורי' אבל כו' [מיפות פי' דמתני' נמתק] (ש"מ), (כ) מתמיא דבור חדש (צ"ק), (כא) בדפ"ל שהדירו, [ומדירו] (צ"ק), (כב) גי' נ"ל אלא הוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני כדפירשתי, (כג) עני. מורי הרמ"ר (ש"מ).

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה השג יד כו' בנערך. גליון. ד"ל משום דשנים בנידר אם ילד הוא אם זכר הוי הכי ראוי גם השג יד תהיה בנידר אם עני אם עשיר, לכן תננהו בחדא לישנא והיינו דקאמר בגמרא איידי דאמר השג יד בנודר אמר השנים בנידר. הרא"ש ז"ל:

מוסף רש"י

מאי דכתיב בראשית כו'. מ"ע כתיב בסוי בראשית ויחר מאמריע, ומי משום תחילת ממלכתו קאמר, ה"ל למכתב בשנה ראשונה למלכותו, אלא להכי שי קרא בדיבוריה וכתיב בראשית, לומר דמעשה בראשית היה בימי יהויקים שביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתהו ובהו וכמו שהיה מבראשית (סנהדרין קג.). כיון שנסתכל בדורו. של יהויקים שהיו לדיקים, שעדיין לא גלו שחרם ומתקבר (שם). דורו של צדקיהו. היו רשעים, שכל הצדיקים הגלו בבר עם יהויכין (שם).

הדרן עלך יש בערכין

רבינו גרשום

פורענות מזדמנת לו. ואם יארע לו אחד מאלו בתוך מ' יום ניצול מאותו פורענות: צדקות ה' אשר עשה [אתכם ואת אבותיכם]. מלמד שבצדקה עשה את אבותיכם ולא בדין: זה דור דורשיו. כלומר כדור כן דורשיו היינו מהיגיו: לענין תוקפא וניחותא. כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל וכן נמי אם הוא עניו אף כולן כן:

הדרן עלך יש בערכין:

השג יד בנודר. [השג יד דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו בתר השג יד דמעריך אזלינן דהיינו נודר כדמפרש בגמרא ולא בתר נערך כדמפרש כיצד עני שהעריך כו': **והשנים בנידר.** היינו כערך מה שכתוב {בתורה} אם מבן חדש (שנים) אם מבן עשרים בתר שנים דנערך אזלינן ולא בתר מעריך ומפרש כיצד כו' אבל חד וחד]: **אבל בקרבנות [אינו כן].** הלא אזלינן בתר השג יד דמדיר אלא [דנידר] כדמפרש הרי שאמר קרבנות של מצורע [מביא קרבן עני] כו': **רבי אומר אומר אני אף [בערכין כן.** כמו] בקרבנות דאזלינן בתר נידר: **וכי מפני מה כו'.** כלומר [אם כן] מפני מה קתני רישא דמתני' עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני דאזלינן בתר השג יד דנודר לפי **שאין העשיר הנערך חייב כלום אבל עשיר שאמר [ערכי עלי]** שחייב בערכו ושמע עני כו' אזלינן בתר השג יד דנידר דומיא דקרבנות: **גמ':** [וקא בעי אמאי תני תנא **השג יד** בנודר הא בנדרים לא אזלינן בתר השג יד אלא בערכין **במעריך** ומתרץ דהאי נודר דקתני היינו מעריך ואמאי תני נודר בתר לישנא דקרא {אזיל} **דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו** קא קרי למעריך נודר: **והשנים בנידר.** בנערך איכבי ליה למיתני: **איידי דאמר השג יד בנודר.** בתר קרא אמר נמי השנים בנידר]: **בנודר תלה רחמנא** השג יד דאי עני הוא נותן שקל ופטור אפילו אם יעשיר אח"כ ואם לא נתן שקל בעניותו אם יעשיר יתן ערך שלם: **אבל בקרבנות אינו כן.** אלא תליא השג יד בנידר: **ואע"ג דמדירו עשיר.** יביא קרבן עני כשהנידר עני: **ואמאי אם דל הוא.** המביא קרבן **אמר רחמנא** יביא קרבן עני והאי מדירו דחייב להביא קרבן עשיר הוא ואמאי מביא קרבן עני: **כשהיה מדירו [נמי] עני.** הלכך מביא קרבן עני: **[ואמאי] ודלמא עליה דידיה.** על מצורע עצמו כשהוא דל חס רחמנא עליה דלייתי בדלות אבל מדירו שאמר קרבנותיו עלי אף על גב דעני הוא לא חס רחמנא עליה אלא לייתי קרבן עשיר דהא כתיב הוא כלומר דהוא מצורע לייתי בדלות אבל לא מדירו: **(אמר רב אדא** הדר כתיב] **ואין ידו משגת.** דלא צריך למכתב דהא כתיב ואם דל הוא אלא ואין ידו משגת לרבות את המדיר כשהוא עני דמייתי נמי קרבן עני: **אבל מדירו עשיר [מאי] הכי נמי [דמייתי בעשירות]** אע"ג (דהמודר) [דמצורע] הוי עני אלמא דבתר מדיר אזלינן **מאי אבל בקרבנות אינו כן** כלומר דאזלינן בתר נידר הא קא חזינן מדוקיא דאזלינן [נמי] בתר מדיר כמו בערכין:

לפי שמצינו בערכין. תימה בלאו [ט] הני טעמא דמלינו בערכין הל"ל גבי מצורע דעני שאמר קרבן מצורע עלי ונתן ערך עני מריבויא דאין ידו משגת לרבות את הנודר כדדרים לעיל ויש לומר דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כה"ג לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא אם אין ידו משגת: **הכא** נמי בתר חיובא דגברא [אזלינן] קמ"ל. והקשה רבינו אלחנן כיון דאמרי' נמי אליבא דרבי מצורע עני שמדירו עשיר אזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו מיעוטא דקרא אם כן בערכין נמי ניימא כן דאם אמר עני ערכי עלי ושמע עשיר ואמר מה שאמר זה עלי ונתן ערך עני כיון דאין לו מקרא למעט דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם ותירץ רבינו אלחנן דשאני גבי מצורע דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא אבל גבי ערכין דאמר העשיר מה שאמר זה העני עלי פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא שהרי אם לא היה העני חייב כלום אלא שאמר העשיר ערך פלוני עלי היה נותן ערך עשיר ולא שכן אם נתחייב [י] (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני: **רבי** יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם. וא"ת האמר לקמן פר' האומר משקלי עלי (דף כח.) [יא] (ופרק שלישי דזבחים) [יב] (דף יט) כשם שחטאתו ואשמו מעכבת כך עולתו מעכבת [יג] חטאת ועולה הא לא מכשיר כי אם אשם וי"ל דהא ודאי כולהו מעכבי לאכול בקדשים דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם כא) [יד] שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע [טו] שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם לכך קרי ליה דבר המכשירו:

אבל בקרבנות [בו'] **אפי' מת.** אין לפרש הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני ימתין עד שימות אביו שהיה עשיר ואיתן עד עשיר דהא אמר בתוספתא דערכין עני שהעריך עצמו אין אומרים [טז] לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר אלא אם מוטב שיביא ערך עני [יח] ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן אלמא משמע שאין ממתינין אלא הכי פירושו אפילו מת אביו שהיה גוסס כדמוקי לה בגמ' [יט] דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו אין להקדש בהן כלום [כ] [אבל בערכין [כא] אינו כן] כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר אך קשה מאי האי דפריך בגמ' פשיטא והא הרבה אתא לאשמועינן שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר אין להקדש בהם כלום [כב] ויש לומר דקאי אמילתיה דרבי יהודה דאמר עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות מת אביו כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה כגון שהיה מתחלה עשיר והעני ועתה קרוב הוא לחיות עשיר מירושת אביו

גמ' עשיר והעני אשר פשיג יד הנודר. דמשמע בתר שעת נדר אזלינן: **שהביא קרבנותיו.** קלת קרבנותיו: **הכל תולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בהמה בעשירות מביא נמי עולת בהמה ואם הביא חטאת העוף בעניות אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות: **אחר לפורין.** שמי לפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת אם בשעה שהזו עליו הוי עני מביא בעניות קרבנותיו ואם באותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות: **מקרא אחד דרשו.** לגזירת הכתוב היא: **דבר המכפר.** דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד) וכפר [טו] עליו הכהן וסמיך ליה האי קרא דזאת תורת אשר לא תשיג ידו וגו' דמשמע אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה יהא לו תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך: **דבר המכשיר.** דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות וטהרה זהו אשם המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזניים: לפרין גורמין לו טהרה שכל זמן שאינו מביא לפרין אינו יכול לגלח: **לרבי דאיתיה ליה כו'.** כדדרשינן לעיל: קומה פסול לעדות דבעינן אע"ג דהעני יביא עולת בהמה: ולא"כ

ומשני חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני. כלומר ודאי חדא מהנך מילי דמתני' דהיינו הך דקתני אם היה מצורע עני מביא קרבן עני ודאי במדירו עני קמיירי וכדאמרינן [ע"א] ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן דקתני אם היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר

חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו איתרבו קמ"ל [כא] לפי שמצינו בערכין עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני יכול אף זה כן ת"ל אם דל הוא ולרבי דאמר אומר אני אף בערכין כן אלמא [כג] אמר בתר חיובא דגברא אזלינן והא לא צריכא קרא למעוטי הוא למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר סד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן [גא] [לד] קמ"ל: **מתני'** [א] **היה עני והעשיר** [ב] עשיר והעני נותן ערך עשיר ר' יהודה אומר [ג] עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל [ד] בקרבנות אינו כן אפי' מת אביו והניח לו ריבוא [ה] או ספינתו בים ובאה לו ברבואות אין להקדש בה כלום: **גמ'** עני והעשיר [ו] אשר תשיג יד הנודר [ז] עשיר והעני על פי אשר תשיג [ח] ר' יהודה אומר אפי' עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר מ"ט דר' יהודה אמר קרא ואם מך הוא מערכך [ט] עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו אלא מעתה [ז] ואם דל הוא הכי נמי עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי [י] והתנן מצורע שהביא קרבנותיו עני והעשיר עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת דברי ר' שמעון רבי יהודה אומר הכל [יא] הולך אחר אשם [יב] ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הכל הולך אחר צפרים הא אתמר עלה [יג] אמר רב יהודה אמר רב ושלשתן מקרא אחד דרשו [יד] אשר לא תשיג ידו בטהרתו רבי שמעון סבר דבר המכפר ומאי ניהו חטאת ור' יהודה סבר דבר המכשיר ומאי ניהו אשם ר' אליעזר בן יעקב סבר [טו] הגורם לו טהרה ומאי ניהו ציפרים ואלא הוא למה לי לרבי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו אלא מעתה [יז] והוא עד עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו וכי תימא הכי נמי והא תניא [יח] היה [יט] יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו [כ] פקח ונתחרש פתוח ונסתמא שפוי ונשתטה הרי זה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ואח"כ

ומדירו עני. כלומר ודאי חדא מהנך מילי דמתני' דהיינו הך דקתני אם היה מצורע עני מביא קרבן עני ודאי במדירו עני קמיירי וכדאמרינן [ע"ב] ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן דקתני אם היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר ואע"ג דמדירו עני והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין דלא אזלינן בתר נודר: **ס"ד אמינא כו'.** כלומר ואיכא דאמר דאשמועינן דאבל בקרבנות אינו כן דאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר דסד"א הואיל ואיתרבי נודר מואין ידו משגת [ו] דאם רחמנא עליה כי הוי אינו עני ומצורע עני אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר הואיל והוא עני קמ"ל. לי נראה ועיקר דה"ג אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחדא אמצורע עשיר ומדירו עני [ז] סד"א כו' ואני שמעתיה כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתיה ואין [ח] כן שיטת הש"ס: **יכול אף זה כן.** עני שאמר קרבן מצורע עשיר זה עלי: **אם דל הוא.** אם רחמנא עליה ולא על מדירו: **ולרבי דאמר אף בערכין כן.** דאי הוי עשיר מחוייב ערך ואמר עני מה שאמר זה עלי ונתן ערך עשיר אלמא בתר חיובא דגברא דנערך אזלינן היכא דהוא חייב [יא] כלום דומיא דמצורע והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות: **למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר.** דמייתי בעשירות ולרבנן לא איצטריך למעוטי דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר במצורע נמי אזלינן בתר נודר אבל לרבי איצטריך להכי: **מתני' היה עני והעשיר.** קודם נתינה לו עשיר והעני קודם נתינה נותן ערך עשיר: **אבל בקרבנות אינו כן.** שאם היה מצורע עשיר והעני אז עני והעשיר הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו כדאמר בבריתא בגמ' מצורע שהביא קרבנותיו כו' טעמא דאיקבע [יב] בקרא נמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל מדברי כולן נלמד דבתר הבאת קרבנותיו אזלינן: **אפי' מת אביו כו'.** אערכין קאי ומלתא באפי נפשיה היא. אפי' מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריכו והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו'. ובגמ' [ז] מפרש לה:

גמ' עשיר והעני אשר פשיג יד הנודר. דמשמע בתר שעת נדר אזלינן: **שהביא קרבנותיו.** קלת קרבנותיו: **הכל תולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בהמה בעשירות מביא נמי עולת בהמה ואם הביא חטאת העוף בעניות בעניות אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות: **אחר לפורין.** שמי לפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת אם בשעה שהזו עליו הוי עני מביא בעניות קרבנותיו ואם באותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות: **מקרא אחד דרשו.** לגזירת הכתוב היא: **דבר המכפר.** דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד) וכפר [טו] עליו הכהן וסמיך ליה האי קרא דזאת תורת אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה יהא לו תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך: **דבר המכשיר.** דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות וטהרה זהו אשם המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזניים: לפרין גורמין לו טהרה שכל זמן שאינו מביא לפרין אינו יכול לגלח: **לרבי דאיתיה ליה כו'.** כדדרשינן לעיל: קומה פסול לעדות דבעינן אע"ג דהעני יביא עולת בהמה: ולא"כ

מדירו]: ולר' **דאמר [אומר אני אף בערכין כן].** דומיא דהרי שאמר קרבנו [של מצורע הא עלי] דאזלינן בתר מצורע הכי נמי אמר ר' בערכין הרי שאמר [אחד] ערכי עלי ושמע זה ואמר מה שהעריך זה [על עצמו] עלי אני אתן בשבילו אם היה נודר עשיר צריך ליתן ערך עשיר ואע"פ שהמדיר הוא עני אלמא אזלינן נמי בערכין בתר השג יד דנידר לטעמא דרבי: הא מצורע עשיר ומדירו עני **לא צריך קרא** הוא למעוטי שהרי ממתני' למדנו דאזלינן בתר חיובא דגברא דנידר: אלא **הוא לרבי למעוטי מאי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר.** דאזלינן בתר מדירו ומייתי בעשירות דהא כתיב הוא דעליה [דדיה] חס רחמנא ולא אמדירו: **דסד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן.** היכא דנידר בר חיובא כגון עשיר שאמר ערכי עלי דהנידר בר חיובא הוא [אזלינן בתר נידר]: **הכא נמי.** כיון דמצורע בר חיובא הוא ליזיל בתריה והרי הוא עני וליתי מדירו בדלות: **קמ"ל הוא.** הוא דמייתי בדלות אבל אי מדירו הוא עשיר מייתי בעשירות דכתיב כאשר תשיג יד הנודר והרי הוא משיג: **מתני' היה עני** [בשעה שהעריך ולא הספיק ליתן עד שהעשיר **או עשיר והעני נותן ערך עשיר**]. בגמ' מפרש [ט] טעמא וטעמא דר' יהודה [נמי]: **אשר תשיג ידו.** משמע דבתר נתינת יד אזלינן [ולא בשעת נדר והשתא הוי עשיר]: **על פי אשר תשיג יד הנודר.** משמע בתר פה אזלינן היינו בשעת הנדר: **עד שיהא במכותו** [**מתחלתו ועד סופו**] אבל אם העשיר בינתים נותן ערך עשיר: **ואם דל הוא** דכתיב במצורע: **שהביא קרבנותיו.** אחד מקרבנותיו נשהיה עני והעשיר קודם שהביא האחרים: [או הביא אחד כשהוא עשיר והעני **הכל הולך אחר חטאת.** שאם הביא חטאת העוף בדלות אע"ג דהעשיר מייתי נמי עולת העוף בדלות או אם הביא בחטאת בהמה בעשירות אע"ג דהעני יביא עולת בהמה: **הכל הולך אחר אשם.** שאם הביא אשמו בעשירות אע"ג דהעני יביא הכל בעשירות. ואם הביא אשם כשהוא עני אע"ג דהעשיר הואיל ובענייותו התחיל להביא אשם יביא השאר בדלות: וכן נמי **הכל הולך אחר שתי צפרים.** אם הביאן בעניותו אע"ג דשוב העשיר יביא השאר בדלות אלמא דלא אמרינן עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו: **הא איתמר עלה.** דמשום הכי פליגי בהא דמקרא אחד דרשו כו'): **דבר המכפר.** על חטא דהיינו חטאת דאמרינן לעיל בעון שבעה דברים נגעים באין וחטאת מכפרת היינו לתרתו והכל הולך אחריו: **דבר המכשיר.** דכתיב ולקח ולהחזיר לאכלו [כ] היינו אשם: **חנורם** לו **טהרה ומאי ניהו צפרין.** דכתיב ולקח למטהר וגו': **ואלא** הואיל דלא דרשינן [אם דל הוא] עד שיהא בדלות מתחלתו ועד סופו: [**אלא**] **הוא.** דאם דל הוא במצורע למה לי: **לרבי בראית ליה.** כדאמרינן לעיל לרבי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר ולרבנן למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני: **אלא מעתה.** לרבי יהודה דדרש ואם מך הוא עד שיהא במכותו כו' **הכי נמי כו'**: [**והוא עד.** עד שיהא כשר: **שפוי.** בן דעת:

ט) נראה דל"ל ומפרש נגמרא טעמא דמ"ק וטעמא דר"י נמי. כ) כמ"ר: ולחזור לאהלו.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ה:
ד ב מיי' פ"י מהלכות שגגות הלכה י:
ה ג מיי' פ"ה מהלכות ממזרים פרק הלכה ט:
ו ד מיי' פי"ד מהלכות עדות הלכה ב טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף יג.
ז ה מיי' שם טור וש"ע ח"מ סימן לה סעיף יג:

תורה אור השלם

1. וְאִם מֵךְ הוּא מַעֲרֶכֶךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן:
ויקרא כז ח
2. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לְתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן:
ויקרא יד כא
3. זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ: ויקרא יד לב
4. וְנָפַשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א

שינויי נוסחאות

א) קמ"ל כדתניא לפי (ש"מ), ב) תיכת אמר נמתק (ש"מ), ג) חזלינן הכא נמי ניזול בתר חיובא דגברא קמ"ל (ש"מ). ד) גי' ל"ק ת"נ בתר חיובא דגברא אזלינן, ה) והעשיר או עשיר (ש"מ), ו) לומר אפילו עני (ש"מ), ז) ריבוא וספינתו כיס (ש"מ), ח) הנודר והרי ידו משגת עשיר (ש"מ), ט) תשיג יד הנודר ר' יהודה (ש"מ), י) סבר דבר הגורם (ש"מ), יא) עני והוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני (ש"מ), יב) ואין שיטת הש"ס כן (ש"מ), יג) תיכת כלום נמתק (ש"מ), יד) בקרבן כ"ש, טו) וכפר (ש"מ), טו) כלאו האי טעמא (ש"מ), יז) גי' ל"ק ערך, יח) ל"א ובפסחים דף נט., יט) דמזיר אמרי' כשם (ש"מ), כ) מעכבת אלמא דכולן מעכבין ור"ל דאע"ג דחטאת ועולה מעכבי ודאי הא לא מכשיר כי אם אשם דהא דלא ודלי [ותיכת וי"ל מקומה לעיל] (ש"מ), כא) מאשם אבל מ"מ לא מיקרי מכשיר אלא אשם שהרי (ש"מ), כב) גי' ל"ק אבל מפני שאשם אין כו', כג) המצורע שהרי מזין על הבהונות (ש"מ), כד) בדפו"ל לך ועשה, כה) עני מיד ואל (ש"מ), כו) בקרבן (צ"ק), כז) ל"ל אבל בערכין אם העריכו הכהן בעניו לתת לו כו'. ל"ק בשם ס"י ועיין בדף יח. תוס' ד"ה לא לגרוכא מ"ש בשם רש"י, כח) בערכין אם מעריכו הכהן בעניו (ש"מ), לט) כלום וי"מ דקאי (ש"מ).

שיטה מקובצת

ת"ל **אם דל הוא.** נ"ב הקשה הר' אלחנן דבשמעתא בתרייתא דכריתות (כח.) דריש מהאי [קרא] דרשא אחריתי, ודדריש התם ואם דל הוא ואין ידו משגת מצורע עשיר דהביא קרבן עני הוא דלא יביא אבל מטמא וכו', והכא דריש מדכתיב [ואם דל הוא] כשהוא דל דוקא מביא קרבן דלות ולא עשיר מביא קרבן דלות, וי"ל דשקולין הן ויבואו שניהם. תוספי הרא"ש ז"ל:

מוסף רש"י

עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו. שאם הערין עצמו עני והעשיר קודם שהעריכו כהן, אינו נידון בהשגת יד אלא נותן ערך עשיר (ב"מ קיד.). **מצורע שהביא קרבנותיו.** אחר מקרבנותיו, עני והעשיר. עד שלא הספיק להביא את טולו (נדה ע.). **הכל תולך אחר חטאת.** אם הביא חטאת בדלות מקריב נמי עולתו בדלות, ואם בעשירות מקריב נמי עולה בעשירות (שם). **אחר אשם.** אם כשהקריב אשמו היה עשיר יקריב את האחרים בעשירות (שם). **אחר צפרים.** שתי לפרים חיות טהורות שהיה כהן מטהר בהם את המצורע שבעה ימים קודם תגלחתו, ואלו קרבן הן ושווים בעשיר ובעני ואם נאחרה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות (שם). **אשר לא תשיג ידו בטהרתו.** בשעת טהרתו, יביא בעניות אע"פ שהעשיר (בריתות ט.). **דבר המכפר.** אלו טהרתו דבר המכפר חטאו, דעל ז' דברים נגעים באין (שם). **דבר המכשיר.** אשם שמדמו נותנין על בהונותיו מכשירו בקדשים (שם). **הגורם לו טהרה.** לפרין גורמין לו תחלת טהרתו, שמדם הלפור מזין עליו (בריתות ט.). **ונעשה חתנו.** ונעשה פסול לעדותו בכך כדאמרינן בסנהדרין (כז:) בפקח זה כולל (רשב"ם ב"ב קכח.). **ונתחרש.** משמע חולי, היינו נמי נשתטה, דתרגם דומיא דשוטה, מ"ג נשתתק ממנו חולי והטורדה אמרה מפיסם ולא מפי כתבם, ולשון נראה בעיני עיקר, דאי בנשתתק מיירי פשיטא כיון דאינו יכול להעיד בפיו אין עדותו עדות ולא הוה ליה למיתניה בהדי הגר שיכולין להעיד אלא שאם קולין שפסולין מחמת דבר אחר, והאי לאו פסול עדות אית ליה אלא שאין בו כח להעיד (שם). **פתוח.** עיניו פקוחות שרואה יפה (שם). **שפוי.** חכם (שם).

רבינו גרשום

לעולם בקרבנות אזלינן בתר נידר דהיינו מצורע **וחדא אמצורע עני** וכו' תרתי מעוטי כתיבי בקרא הוא ואין ידו משגת חד אתי למצורע עני ומדירו עני דמייתי מדירו בדלות כדאמרינן ואין ידו משגת לרבות את הנודר ואכתי מהכא לא ילפינן אבל בקרבנות אינו כן דכיון דמדירו נמי עני הוא אף על גב דמייתי בדלות לא ידענן אי אזלינן בתר נידר או בתר מדיר אלא מהכא ילפינן דבקרבנות אינו כן [דחדא] דכתיב ואם דל הוא הוא המצורע מייתי בדלות למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני דהמדיר לא מייתי בדלות אלא בעשירות והיינו אבל בקרבנות אינו כן אלא תלינן השג יד בנידר במצורע. דסד"א הואיל ואיתרבי מדיר לקרבן מצורע עני מואין ידו משגת [לאייתויי בדלות הנודר] איתרבי נמי השתא ואע"ג דהמצורע הוא עשיר הואיל והמדיר הוא עני דלייתי [נמי] בדלות קמ"ל הוא בדבדלות דמצורע תלינן כדתניא לפי שמצינו כו': [**יכול אף זה כן.** מי שאמר קרבנו של מצורע עשיר זה עלי והוא עני שיבא בדלות **ת"ל אם דל הוא** למעוטי

מ) [כ"מ קיד.], נ) נדה ע. נגעים פי"ד מסכת י"ל כריתות ט:, ג) [כריתות ט:], ד) נדה ע. נגעים פי"ד מ"ל כריתות ט:, ה) כ"ב קמח. ע"ש, ו) [ויקרא יד], ז) [לקמן יח.],

ואח"כ מתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פתוח ונסתתמא ואח"כ נתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר שאני התם דאמר קרא [1]או ראה אם לא יגיד בראייה והגדה תלא רחמנא מילתא והא איכא ואלא והוא למה לי לכדתניא ראה [ז]אסיאה של בני אדם עומדין ועידיו ביניהן ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיון יכול אפילו אמר כל מי ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיון: אבל בקרבנות אינו כן וכו': אביו מת והניח לו ריבוא עשיר הוא אמר ר' אבהו אימא מניח לו ריבוא פשיטא כשהיה [2]אביו גוסס מהו דתימא [3]רוב גוססין למיתה קמ"ל ספינתו בים ובאה לו בריבואות עשיר הוא אמר רב חסדא כשהיתה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים והאיכא [ח]שכירות [3]שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ותיפוק ליה משום ספינה הא מני ר"א היא דתנן [7]רבי אליעזר אומר [3]אם היה איכר נותן לו צמדו וחמר נותן לו חמורו: **מתני'** השנים בנידר כיצד [1]ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן וזקן שהעריך את הילד נותן ערך ילד הערכין בנערך כיצד איש [2]שהעריך האשה נותן ערך אשה ואשה שהעריכה איש נותנת ערך איש והערך בזמן הערך כיצד העריכו [3]פחות מבן חמש ועשה יתר על בן חמש פחות מבן עשרים ועשה יתר על בן עשרים נותן [3] בזמן הערך: **גמ'** ת"ר אתה הקשית דמים לערכין [6]מרגלית לקלים [7]ולידון בכבודו יכול נקיש ערכין לדמים שיתן כשעת נתינה ת"ל [2]בערכך (כן) יקום אינו נותן אלא בזמן [3] הערך: **מתני'** [1]יום שלשים כלמטה הימנה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [7] מהם שנאמר [3]ואם מבן ששים שנה ומעלה הרי אנו למדים בכולן משנת ששים מה שנת ששים כלמטה הימנה אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [6] הימנה הן אם עשה שנת ששים כלמטה ממנה להחמיר נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו להקל ת"ל שנה שנה לגזירה שוה מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה [7] אף שנה האמורה [1] משנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו בין להקל ובין להחמיר ר"א אומר עד שיהו יתירות על השנים חדש ויום אחד: **גמ'** מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך כדפרכינן שנה שנה יתירי כתיבי לימא מתני' דלא כרבי דאי רבי האמר [7]עד ועד בכלל דתניא [4]מיום הראשון ועד יום השביעי יכול ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל בענין

ואלא והוא למה לי לכדתניא ראה אסיאה של בני אדם עומדין ועידיו ביניהן ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיון יכול אפילו אמר כל מי ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיון: אבל בקרבנות אינו כן וכו': אביו מת והניח לו ריבוא עשיר הוא אמר ר' אבהו אימא מניח לו ריבוא פשיטא כשהיה [2]אביו גוסס מהו דתימא [3]רוב גוססין למיתה קמ"ל ספינתו בים ובאה לו בריבואות עשיר הוא אמר רב חסדא כשהיתה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים והאיכא [ח]שכירות [3]שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ותיפוק ליה משום ספינה הא מני ר"א היא דתנן [7]רבי אליעזר אומר [3]אם היה איכר נותן לו צמדו וחמר נותן לו חמורו: **מתני'** השנים בנידר כיצד [1]ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן וזקן שהעריך את הילד נותן ערך ילד הערכין בנערך כיצד איש [2]שהעריך האשה נותן ערך אשה ואשה שהעריכה איש נותנת ערך איש והערך בזמן הערך כיצד העריכו [3]פחות מבן חמש ועשה יתר על בן חמש פחות מבן עשרים ועשה יתר על בן עשרים נותן [3] בזמן הערך: **גמ'** ת"ר אתה הקשית דמים לערכין [6]מרגלית לקלים [7]ולידון בכבודו יכול נקיש ערכין לדמים שיתן כשעת נתינה ת"ל [2]בערכך (כן) יקום אינו נותן אלא בזמן [3] הערך: **מתני'** [1]יום שלשים כלמטה הימנה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [7] מהם שנאמר [3]ואם מבן ששים שנה ומעלה הרי אנו למדים בכולן משנת ששים מה שנת ששים כלמטה הימנה אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה [6] הימנה הן אם עשה שנת ששים כלמטה ממנה להחמיר נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו להקל ת"ל שנה שנה לגזירה שוה מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה [7] אף שנה האמורה [1] משנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו בין להקל ובין להחמיר ר"א אומר עד שיהו יתירות על השנים חדש ויום אחד: **גמ'** מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך כדפרכינן שנה שנה יתירי כתיבי לימא מתני' דלא כרבי דאי רבי האמר [7]עד ועד בכלל דתניא [4]מיום הראשון ועד יום השביעי יכול ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל בענין

[ח] שכועות לה. [וכסס איתא לאה סיעמ], [ב] [קדושין עח.] שכועות לג. לז: גיטין כמ.], [ג] [קדושין מח: סג. ב"מ סה. ענ. קי:], [ד] לקמן כג.; [ה] [לקמן כד.], [ו] [לעיל ד: ב"מ קיד.], [ז] [בכרכות כו: וש"נ], [ח] [ויקרא מז], [ט] [ויקרא מז]. [י] שיך לעיל. [יא] [נר' לקמן כד. ועי' תוי"ט במשנה ב ד"ה רבי יהודה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ליתא וכו' דשנת עשיריס:

מוסף רש"י

ואח"כ מתה בתו. דסיינו קרוב ומתרחק וכגון שאין לו בנים הימנה כדתנן בפ' זה בורר (דשב"ם ב"ב קכח.). **ואח"כ נתפתח.** שחזר מאור עיניו (שם). **כל שתחילתו.** לפיים המעשה, וסופו. שעת הגדת עדות (שם). **והרי ייחד עדיון.** דסיון דאמר שומדין כאן אותן העומדין אלגו ייחד ותייבין, ואי לא פריש הכי בהדיא אמת כריש פטוריין (שבועות לה.). שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. דלאמר בפיחזו נשך (ב"מ סה.) דשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת (ב"מ קי:). **צמדו.** למד בקר שלו הן כלי אומנתו (לקמן כג:). **מרגלית לקלים.** לאדם קל ועני שהעריך עצמו ויש לו מרגלית, לא שהעריך לו נחזר לומר הבעלה אותה לכרך ולפי אותן הדמים קל, אלא לפי מה שווה כאן שמין, וזה משהה אותה וימכרנה במה שילקח ולפי דמים שנמתלה יקר, שהרי מומן שהעריכו כאן לא היה לו יותר (לקמן כד.). **ולידון בכבודו.** אם אמר ערך אבר שהגשמה תלויה בו עלי נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום, שאין ערך כתוב אלא לנפש. נידון בכבודו, שאמר נידון לפי כבודו, שאם הגשמה תלויה בו נותן דמי כולו (ב"מ קיד. ובעי"ז לעיל ד:).

שינויי נוסחאות

(ח) והאיכא שכרה שכירות (ש"ס), (ב) נותן כזמן הערך (ש"ס), (ג) בס"ל: כזמן, (ד) כלמעה הימנו שנאמר (ש"ס), (ה) כלמעה הימנו (ש"ס), (ו) כלמעה ממנה (ש"ס), (ז) דאמורה בשנת חמש (ש"ס), (ח) בהן כלום (ש"ס), (ט) כעבד הנמכר בשוק (ש"ס), (י) כלום דאין ערך (ש"ס), (יא) יש לפחות מבן ששים דפחות מבן ששים ערכו [תינח לו ומתקן] (ש"ס), (יב) כדפי"ל דעדך יותר על בן עשרים גדול הוא, (יג) אות כ' נמקק (ש"ס), (יד) וכן בששים שנה הס"ד (ש"ס), (טו) בההוא הוא הכתיב ואם מע' (ש"ס), (טז) ל"ל בהוא דהכא (גליון) [וה"ק גורס הכא הוא הוא גבי אם מע' הוא מעכרכ לא דרשו ואמרי יש דרשא בשום מקום אהאי הוא דהכא], (יז) נדל"ל להקדש לקמן כד., (יח) פשיטא לן (ש"ס), (יט) לומר שלא היה שוה יותר מעכשיו אם אנו רואים (ש"ס),

רבינו גרשום

ומתה בתו. שנתחרש: כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר. אע"פ שבינתיים היה פסול: **בראייה והגדה תלא רחמנא.** ובלבד שיהא ראוי בשעת ראיה ובשעת הגדה אע"ג דפסיל בנתיים לא איכפת לן. [והא איכא. ראוי]: **והוא.** עד למה לי: ת"ל **והוא עד.** [עד] שישמע העד ביחוד קול אלה ולא שישתפנו עם האחרים: **יכול אפי' אמר כל מי.** מכם שיורע העדות יהא מושבע: ת"ל **והוא עד.** והרי ייחד עדיו שהרי עדיו השביע ולא אחרים: **אבל בקרבנות אינו כן.** שאם היה עני והעשיר אינו מביא קרבן עשיר: **אלא אפילו מת אביו** בשעה שהוא חייב להביא קרבן **והניח לו ריבוא** ליטרא **אם ספינתו בים ובאה לו בריבואות** אין **להקדש** [בהן] כלום ומביא קרבן עני: מאי שנא בקרבנות דאין להקדש בהן כלום וס"ש בערכין עני והעשיר דנותן ערך עשיר משום דבקרבנות כתיב אשר לא תשיג ידו בטהרתו אי משיג בזמן טהרה אין אי לא לא אבל בערכין כתיב כפי אשר תשיג יד הנודר יערכנו הכהן אימתי שמשיג יתן ערך עשיר והא דאמרינן לקמן (דף כד.). שלא ישהא (אפילו) מרגליות לקלים כו' הני מילי כי לית ליה אבל כי אית ליה מידי ימתין ויתן ערך עשיר: **אביו מת** בשעת הבאת קרבן **עשיר הוא.** אמאי מביא קרבן עני: **אימא מניח לו.** מה הניח לו שכבר בא לידו אלא מניח אביו [לו]: **פשיטא.** שאין להקדש כלום שעדיין לא הגיע לידו: [**מהו דתימא**] **רוב גוסס למיתה.** וכמי דמת דמי והגיע כבר לידו ועשיר הוא קמ"ל: [**בשהיתה**] **מוחכרת.** [חכירות] למחצית שכר או לשליש: **שכירות אינה**

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א
2. אִם מִשְׁנֵת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יְקוּם:
ויקרא כז יז
3. וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלִנְקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים:
ויקרא כז ז
4. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי:
שמות יב טו

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ט מהל' שכועות הל"י:
ט ב מיי' פ"א מהל' שגגות הלכה י:
י ג מיי' פ"ג מהל' ערכין הלכה יז ופסק ס"ק עי' כ"מ:
יא ד ה מיי' פ"ז מהל' ערכין הלט"ו:
יב ו מיי' פ"ג מהל' ערכין הל"ח:
יג ז מיי' פ"ז מהל' ערכין הל"ג:

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א
2. אִם מִשְׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כַּעֲרֶכְךָ יְקוּם:
ויקרא כז יז
3. וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים:
ויקרא כז ז
4. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי:
שמות יב טו

רבינו גרשום (המשך)

[משתלמת אלא לבסוף]. ועדיין לא הגיע לידו ולא הוי שעיר: **ותיפוק ליה משום ספינה.** גופה שהיא שלו והרי הוא עשיר: **הא מני.** דלא חשבינן ליה: **ר' אליעזר היא.** דאמר לקמן במקדיש נכסיו **אם היה איכר** [נותנין לו צמדו] אף הכא אם היה ספן נותן לו ספינה: [**השנים בנידר.** שתולין זמן השנים בנידר ולא במדיר כדמפרש **כיצד ילד שהעריך את** הזקן כו': **הערך בזמן הערך.** תולין את הערך בזמן שהעריך. **כיצד הערך פחות מבן חמש** ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר מבן חמש אינו נותן אלא ערך כו'. או פחות מעשרים כו' אינו נותן אלא כמה שהיה חייב ליתן בזמן שהעריך: **אתה הקשית** אותה דכתיב בבהמה טמאה דכתיב והערך אותה הכהן ואין ערכין לבהמה אלא דמים דכתיב כערכך כן יקום אלא מ"ט מפיק ליה בלשון ערכין להקיש **דמים לערכין** לאלו הדינין **דמרגלית לקלים.** כדאמר בפרק שום התיומים ונתן את הערכך ביום ההוא שלא ישהא] מרגלית לקלים. כלומר אדם עני קל שהקדיש נכסיו והיה לו מרגלית משובחת אין שמין אותה כן אילו היתה ביד עשיר שיכול להתמין היתה שוה כך וכך או מי שהיה מעלה אותה לכרך פלוני היה מוכרה ביוקר אלא אין להקדש אלא כמה שהיא שוה במקומו של מקדיש ובשעתו שאין מתמינין עד לשוק שתמכר ביוקר. [וכן פרה אין מתמינין אותה לאטלזין אלא להכי איתקש דמים לערכין דאין לו אלא בזמן הערך: **ולידון בכבודו.** שאם אמר דמי ראשי או כבדי עלי נידון בכבודו של אבר כמו בערכין ונותן דמי כולו מפני שהנשמה תלויה בו): **יכול נקיש ערכין לדמים.** **שיתן כשעת נתינה** כדכתיב ונתן את הערכך ביום ההוא. והאי ערכך היינו דמים כדאמרן לעיל: **ת"ל בערכך כן יקום.** כשעת הערך יקום: **מתני':** [**יום שלשים כלמטה הימנו.** שאם הערך ביום שלשים כאילו הערך פחות מבן חדש ואינו נותן כלום: **שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה.** שאם הערך בשנת חמש נותן ערך בן שלשים כאילו בשלש או בארבע שנה הערך כדכתיב ואם מבן חדש ועד בן חמש שנה וכן שנת עשרים כלמטה הימנה שנותן ערך בן חמש שנאמר] ואם מבן חמש שנה ומעלה דכתיב ערכיו דכתיב בן ששים ואיצטריך לאו מבן חמש שנה ומעלה דכתיב בן ששים **[והרי אנו למדין לכולם משנת ששים כו'.** הין אם עושה שנת ששים כלמטה היינו להחמיר שמעשרים ועד ששים נ' שקל וס' ומעלה אינו אלא ט"ו שקל. נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה להקל שפחות מחמש אין ערכו גדול כשל חמש וכן פחות מכ' ערכו ממועט משל למעלה מעשרים): **ת"ל שנה שנה.** נאמר בששים שנה [ונאמר] בחמש ובעשרים שנה לג"ש כלומר היקישא הוא ואין משיבין על היקישא בין להקל בין להחמיר: [**ר' אליעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חדש ויום אחד.** שלעולם אינו נותן ערך בן חמש ויותר מן החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד): **גמ':** **מופנה.** הא שנה שנה דאין צריך לגופו אלא לידון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כדפרכינן במתני' הן הן עשה שנת ששים כלמטה כו': [**שנת שנה יתירי כתיבי.** כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמרו מבן חמש שנים אלא להקיש: ואי' [דמפרשי' שנה] שנה יתירא דמצי למימר ואם מבן חמש {שנים עד בן ג'} ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא בתראי: **דאי ר' היא הא אמר** לקמן **עד ועד בכלל** כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש:

למיכתב ומעלה ש"מ דמה שיעריך מבן חמש ואילך הוי כלמעלה הא שנת ששים גופה כלמטה הימנה: [**והרי אנו למדין לכולם משנת ששים כו'.** הין אם עושה שנת ששים כלמטה היינו להחמיר שמעשרים ועד ששים נ' שקל וס' ומעלה אינו אלא ט"ו שקל. נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה להקל שפחות מחמש אין ערכו גדול כשל חמש וכן פחות מכ' ערכו ממועט משל למעלה מעשרים): **ת"ל שנה שנה.** נאמר בששים שנה [ונאמר] בחמש ובעשרים שנה לג"ש כלומר היקישא הוא ואין משיבין על היקישא בין להקל בין להחמיר: [**ר' אליעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חדש ויום אחד.** שלעולם אינו נותן ערך בן חמש ויותר מן החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד): **גמ':** **מופנה.** הא שנה שנה דאין צריך לגופו אלא לידון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כדפרכינן במתני' הן הן עשה שנת ששים כלמטה כו': [**שנת שנה יתירי כתיבי.** כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמרו מבן חמש שנים אלא להקיש: ואי' [דמפרשי' שנה] שנה יתירא דמצי למימר ואם מבן חמש {שנים עד בן ג'} ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא וכל כולה שנה בתראי: **דאי ר' היא הא אמר** לקמן **עד ועד בכלל** כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש:

ואח"כ מתה בתו פקח ונתחרש. קודם שבא לג"ד להעיד: **פיקח.** סיעה: **יכול יהו חייבין.** העדים קרבן שבועת העדות אם לא העידוהו: **והרי לא ייחד עדיו.** שהרי השביע את כולן: **יכול אפי' אמר כל מי.** שיודע עדות אני משביע לא יהו חייבין: **ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו.** שהרי לא השביע אלא עדיו: **עשיר הוא.** ואמאי אין להקדש [ז] כלום בהן: **מניח.** שעדיין לא מת אביו אבל עתיד הוא להניח לו: **פשיטא.** דהא ליתא ליה: **כשהיה אביו גוסס.** בשעה שהכהן מעריכו: **כשהיפה.** ספינתו מוחכרת ביד אחרים ואין לו בתוכה כלום אלא שכרה והיינו ריבוא דקתני במתני': **הא מני ר"א היא.** דאמר לקמן בפ' שום היומים (דף כג:) גבי ערכין אם היה חמר נותן לו הכהן חמורו ואינו טוטלה להקדש: **למדו.** למד בקר דהיא פרנסתו: **מתני' ילד.** מבן ג' ועד בן ששים דהוי ערכו ג' שקלים: **הערכין בנערך.** ולא אזלינן בקצב הערך בתר מעריך: **גמ' אמר היקישתה דמים לערכין.** בפ"ק (לעיל ד:) **דאמרינן נדר בערכך נפשות** [ויקרא כז] **נדר היינו דמים בערכך היינו ערכין היקישן הכתוב להני תרי מילי: מרגלית נקיים.** דאזלינן במרגלית בתר קליס דכתיב בערכין [שם] ונתן את הערכך ביום ההוא ודרשינן לקמן (דף כד.) שלא ישהה מרגלית לקלים עני שהעריך עצמו ובא כהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה ג' סלעים אין אומרים אם משהין אותה עד שיעלוה לכרך שיש שם עשיר והוא יקנה בג' סלעים הילכך ג' סלעים יש לו ויתן ערך שלם אין אומרים כן ואין להקדש אלא מקומו ושעתו וה"ג דדמים אם אמר דמי מרגלית זו עלי אין שמין אותה לפי מכר הכרכים אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום: **ולידון בכבודו.** שאם הערך דבר שהגשמה תלויה בו כגון שאמר ערך ראשי עלי נותן ערך שלם דכתיב גבי ערכין בערכך נפשות דבתר נפש אזלינן: **שיתן כשעת נתינה.** דדמים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר דהא כעבד [ט] בשוק שמין אותו ואם אמר דמי עלי בתשרי ובניסן בא לג"ד מי יודע מה היה שוה בשעת נדר ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לג"ד: **ת"ל בערכך יקום.** דמשמע ערכין בשעת ערך שאם הערך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים נותן ערך גדול ולא ערך זקן: **מתני' יום שלשים כלמטה.** ואם אמר ערך פלוני קטן עלי ואותו קטן היה באותו יום בן ג' הוי כלמטה ולא אמר כלום [י] ואין ערך לפחות מבן חדש דהכי כתיב [יא] ואם מבן חדש וגו': **ומעלה.** משמע שאלמה שנת ששים ואז הוא נידון זקן אבל בשנת ששים נידון כילד: **הן אם עשיון.** בתמיה. כלומר וכי הן הוא אם עשיון שנת ששים כלמטה להחמיר לערך גדול יש [יב] לו לפחות מבן ששים ג' סלעים וליותר בן ששים אין ערך אלא ט"ו סלעים: **נקלו.** לערך [יותר] [יג] על בן ג' יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים וכן בבן חמש כדכתיב בקראי [יד]: **ר"א אומר.** לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה עד שתשלם כל השנה וחדש ויום א' משנה האחרת: **גמ' אילא למפרך דדפרינן.** במתניתין: **שנה יתירי דתיבי.** דמצי למכתב ואם מבן ה' שנים ועד בן ג' ואנא ידענא דעשרים שנה ג"ל [טו] **ובן ששים: לימא מסתברא.** (כ') בשנים משתעי שנה ג"ל [יד] (**א**) עשרים כלמטה דלא כרבי דאי כרבי האמר עד ועד בכלל וכיון דכתיב מבן חמש שנים ועד בן עשרים [ויקרא כז] ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל והיינו כלמטה: **יכול.** מיום הראשון ואילך יהא מוזהר על ממן ולא ראשון בכלל: יום האחד ועשרים בערב והאי קרא כרת נמי כתיב ביה: ומי

בענין

שיטה מקובצת

רש"י ד"ה שיתן כשעת נתינה. וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו פרש"י פשיטא לן בדמים יהיב כשעת נתינה ולא כשעת הנדר וכו', ולא נהירא דלמ"ד (ב"ק מ.) בדמזיק שיימינן מי ידיעיון כמה היה שוה בשעת הנזק, ועוד הניא בתוספתא (פ"ג ה"ו) חומר בבהמה מבאדם שאם אמר דמי בהמה עלי ומתה חייב דמי אדם עלי ומת פטור, ואי טעמא דפטור משום דלא ידעינן שוויו בהמה נמי לפטור מהאי טעמא, ורציך לומר דאיכא שום קרא דדרשי' מניה דאזלינן בדמים בתר שעת נתינה ע"כ, אבל הר"י ז"ל כתב בגליון דהא דתניא בתוספתא דמי בהמה עלי ומתה חייב דמי פלוני עלי ומת פטור מצינו למימר דטעמא לפי שיש דמים לנבלה ואין דמים למת דאסור בהנאה. עכ"ל: **תוס' ד"ה לא צריכא כו' שאין בו.** והא דתניא בתוספתא (פ"ג ה"ו) חומר בבהמה מאדם שהאומר דמי בהמה עלי ומתה חייב דמי פלוני עלי ומת פטור מיום הראשון עד יום השביעי בקרא אחרינא. הרא"ש ז"ל:

ח) וכן פירש"י בד"ה שנה יתירי.

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן. ואינו יכול לראות בראש מפני השער וברגל בין אצבע לאצבע ופ"ת הכא משמע דפרח בכולו לא שייך ברגל ובאיזהו מקומן (זבחים דף מט:) לא משמע כך [מ] דאיכא התם ר' נתן בן אבטולמוס אמר מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמר קרחת וגבחת בבגדים ונאמר קרחת וגבחת בראש מה להלן פרחה בכולו טהור אף כאן פרחה בכולו טהור והתם מנלן דכתיב בראשו ועד רגליו מה להלן כולו הפך טהור פירוש ברגל אף כאן פי' בראשו כולו הפך טהור [משמע] דפריחה שייך שפיר ברגל דליף לראש מרגל: [נ] **ופדויו** מבן חדש ומעלה. וחפשנו אחר מקרא זה ולא מצאנוהו כ"א ופדויו מבן חדש תפדה ושמא דרים הכי מדכתיב ופדויו מבן חדש דמשמע מבן חדש ומעלה מדלא כתיב בן חדש: **שנתו** שלו ולא שנתו של עולם. הק' הרב שמואל בן הרב אלחנן ג"ל קרא להכי תיפוק ליה מסברא דאלת"ה היאך נמצא תמידין כשרין לר"ה שאם נולד קודם ר"ה מיד כשנכנס ר"ה בן ג' שנים הוא ואינו כבש בן שנה בעינן לתמידין ואם הוא נולד יום ר"ה מחוסר זמן הוא ויש מפרשים דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום הרצאה כדאמרינן גבי בכור לפני ה' תאכלנו שנה בשנה ואמרינן (ר"ה דף ו:) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה ס"ל אמרינן הכא ואינו כן דלא אמרינן דין זה כ"א לענין בל תאחר אבל לענין מניין שניו לא דהא אמרינן בפ"ב דזבחים (דף כה:) דשעות פוסלות בקדשים פי' אם שחט כבש [נ] (ביום) השלמת שנתו קודם שהגיע מעת לעת לידתו ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר מעת לעת לשעת לידתו פסול ואי אזלינן בה אחר הרצאה לא תמצא דין זה שהרי לעולם [כ] הוא בן שנתו אלא ש"מ דאזלינן אחר הלידה ממש א"כ הדרא קושיא לדוכתיה ואומר מורי ה"ר שמואל דשפיר כא) (איצטרכו תרי קראי) דאי לאו הכי לא אמרינן בה מעת לעת כדאי' לקמן בפרק בתרא (דף נא.): **במספר** שני תבואות פעמים שאדם אוכל ג' תבואות בב' שנים. ופ"ת היכי דרשינן מהאי קרא הכי ואימא ד' תבואות [כב] לפי שאני משמע שנים ותבואות משמע שנים הרי כאן ארבע וי"ל דדרשי במספר [כג] דמשמע שני תבואות וה"ל למכתב תבואה משמע שתבואה [כד] אחת יש עדיין וקשה לר"י שאפי' אנו מונין לשנות העולם נמצא ג' תבואות בב' שנים כגון שמכר לו בב' בתשרי שדה מליאה פירות שכשיגא תשרי של שנים הבאים קצר כבר פירותיו מכ"ט באלול וי"ל דשכיח טפי שלשה תבואות בב' שנים שאנו מונין מעת לעת יותר משאנו מונין לבריאת עולם:

ובשביעית נמי יעבוד. הקשה הרר"י בן יום טוב דהא לא שמעינן מהכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה אבל מעת לעת של שאר שנים מנלן אימא דל' יום שלפני ר"ה תשיבי שנה והשיב לו רשב"ם דקרא ובשביעית גלי לן דאשנה אחרונה והוא הדין לשאר שנים לאזלינן בהו מעת לעת דומיא דהכך דכתיבי לערכין:

בענין שנאמר [1] מראשו ועד רגליו [א] ראשו ולא ראשו בכלל רגליו ולא רגליו בכלל ת"ל [2] עד יום האחד ועשרים לחודש בערב [ב] רבי אומר אינו צריך ראשון וראשון בכלל שביעי ושביעי בכלל אפי' תימא רבי שקולי משקלי קראי מכדי כתיב [3] מבן חודש ועד בן חמש שנים תו מבן חמש [ג] (ועד בן כ') למה לי הילכך אישתקלו להו אמר מר ראשו ולא ראשו בכלל רגליו ולא רגליו בכלל מנלן איבעית אימא שאני סימנים דגופו מסימנים דראשו איבעית אימא לכל מראה עיני הכהן: ר"א אומר עד שיהו יתירות על השנים חודש ויום אחד: תניא ר"א אומר נאמר כאן למעלה ונאמר להלן [ד] [4] חודש ומעלה מה להלן מבן חודש ויום אחד אף כאן (מבן) חודש ויום אחד ואימא כי התם מה התם חד יומא אף כאן חד יומא א"כ ג"ש מאי אהני [ה] ת"ר שנה האמורה בקדשים שנה האמורה בבתי ערי חומה שתי שנים שבשדה אחוזה ושש שנים שבעבד עברי [ו] וכן שבבן ושבבת [ז] כולן מעת לעת [ח] שנה האמורה בקדשים מנלן [ט] אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא [5] כבש בן שנתו שנתו שלו ולא של מנין עולם [י] שנה האמורה בבתי ערי חומה דכתיב [6] עד תום שנת ממכרו [יא] ממכרו שלו ולא שנה למנין עולם שתי שנים [יב] שבשדה אחוזה דכתיב [7] במספר שני תבואות ימכר לך [יג] פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים [יד] שש שבעבד עברי דכתיב [8] שש שנים יעבוד [טו] ושבבן ושבבת כולן מעת לעת למאי הילכתא אמר רב גידל אמר רב [טז] לערכין רב יוסף אמר לפרקין דיוצא דופן א"ל אביי לרב יוסף מי פלגיתו א"ל לא אנא אמרי חדא והוא אמר חדא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד פליגי [יז] מ"ד לערכין לא אמר ליוצא דופן והאמר רב הילכתא [יח] בכולה פירקא מעת לעת ואלא למאן דאמר לערכין מ"ט לא אמר ליוצא דופן דומיא דהנך מה הנך דכתיבא אף הנך דכתיבא ואידך אי סלקא דעתך דכתיבא האי שבבן ושבבת שבזכר

בענין שנאמר מראשו ועד רגליו. דפשיטא לן דלמפרש לקמן מראשו ולא ראשו בכלל: **ת"ל עד יום האחד ועשרים לחודש בערב.** אלמא יום ראשון בכלל דכתיב בראשו דקרא בערב תמצא מצות ושביעי נמי בכלל מסיפיה דקרא דכתיב בערב: **שקולי משקלי קראי.** שקולין הן [1] המדרשות. לפי מדרשו של רבי יש להכריענו כלמטה ויש להכריענו כלמעלה [2] דכתיב מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך וגו' ואמרינן עד ועד בכלל הרי בן חמש כלמטה והדר כתיב ואם מבן חמש שנים ועד בן כ' וגו' ולרבי מבן חמש ובן חמש בכלל דהאמר מיום הראשון [3] הראשון בכלל הרי שנת ה' כלמעלה הלכך אי לאו ג"ש לא קמה לן הכרעה להיכא: **מבן ה' ו' ו'.** הכי ס"ל למיכתב ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו' ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו': **שאני סימנין דגופו מסימנין דראשו.** דסימני נגע גידון בשיער לחוד [4] ובנגע שבמקום בשר גידון בשיער לבן ובפסין: **לכל מראה.** ואינו יכול לראות בראש מפני השיער וברגל בין אצבע לאצבע: **וגאמר להלן.** גבי לויס חדש ומעלה מה להלן חדש ויום אחד כדכתיב מבן חדש ומעלה דכבר נכנס בה חדש [5] האחר אף כאן חדש ויום אחד: **מה התם חד יומא.** מה מעלה דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא אף מעלה דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא: **ג"ש מאי אהני.** אלא להכי אתיא ג"ש לחדש ויום אחד: **כולן מעת לעת.** [ר"ב חדש] מיום ליום. ולא [שנה] למנינו של עולם דאי למנין העולם מתשרי ועד ניסן עלתה לו שנה: **פעמים שאדם אוכל [ג' תבואות בב' שנים].** כגון שמכרה לו לפני ר"ה והיא מלאה פירות הרי זה אוכל פירות אלו וזורעה ואוכל ממנה פירות לפני ר"ה אחד [וחודר] וזורעה ואוכל ממנה פירות עד ר"ה נמצא אוכל שלש תבואות בשתי שנים ואי אזלינן בתר שנים של עולם כיון שמכרה לו לפני ר"ה כיון שהגיע ר"ה הבאה נמצאו יוצאות שתי שנים: **שש שנים יעבוד ובשביעית.** דמשמע דבשביעית נמי יעבוד דו"ר מוסיף על ענין ראשון כשקנאו בחצי שנה ראשונה: [**לערכין.** חמש שנים ועשרים וששים שנה האמורין בערכין כולן מעת לעת: **לפרקין דיוצא דופן.** דמס' נדה דתנן בת בת ג' שנים ויום אחד בן תשע שנים ויום אחד בת י"א

[א]) [נקמן נד:]. [ב]) נדה מז: [כל הענין מופסקת דפרק פפ"ק]. [ג]) [ע' תוס' נדה מז: ד"ה טלן]. [ד]) [בכורות מ:]. [ה]) [לקמן נא.]. [ו]) [ע' תוס' לקמן רים יט.]. [ז]) עיין רש"ק שגיסא אחרת היא להם ולפירוש רש"י ניחא.

תורה אור השלם

1. וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן:
ויקרא יג יב
2. בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב:
שמות יב יח
3. וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וָעֹד בֶּן חֲמֵשֶׁת שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּסֶף וְלִנְקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף:
ויקרא כז ו
4. פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם:
במדבר ג טו
5. וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן:
ויקרא יב ו
6. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ:
ויקרא כה כט
7. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ:
ויקרא כה טו
8. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לְחָפְשִׁי חִנָּם:
שמות כא ב

שינויי נוסחאות

[א]) מו מבן חמש שנים ועד בן עשרים למה לי (ש"מ), [ב]) נוס' דפו"ר: ונאמר להלן ופדויו מבן חדש יו"ל, ס"א אינו וכן גירסת רש"י ז"ל אבל הגוס' גורסין אותו (ש"מ), [ג]) ושבבן ושבבת (ש"מ), [ד]) ומ"ד לעכין (ש"מ), [ה]) כגולה פרקין (ש"מ), [ו]) הן המקראות לפי (ש"מ), [ז]) כלומלה כתיב מבן חדש (ש"מ), [ח]) הלאמון וראשון בכולן (ש"מ), [ט]) עוז ובפסיון ונגע שבמקום (ש"מ), [י]) בס"ל: נכנס בהחדש ובדפ"ל בחדש, [יא]) תיבת שהוא נמחק (ש"מ), [יב]) שני שתי שנים במשמע (ש"מ), [יג]) קמה לא יגאלנה (ש"מ), [יד]) וכשיפלנה הגואל יחזוק (ש"מ), [טו]) שוות שלש מנים (ש"מ), [טז]) נדה הוא ומיירי בה טובא בן (ש"מ), [יז]) וכמ שנוירין שם (ש"מ), [יח]) כך דאמרי' התם (ש"מ), [יט]) שאט ככם אם השלימה שנתו (ש"מ), [כ]) כל היום (צ"ק), [כא]) ל"ל איצטריך קרא [וגי' ל"ק אלעזרכו לקמן תרי קראי], [כב]) דלפי (צ"ק), [כג]) דמ"ל דמשמע שנים ותבואות הה"ל למיכתב, [כד]) שתבואה אחרת יש (ש"מ),

רבינו גרשום

ראשו ולא ראשו בכלל עד רגלו ולא רגלו בכלל משום דכתיב לכל מראה עיני הכהן וראשו ורגליו אינן נסקרין ביחד בסקירה אחת: **ת"ל עד יום האחד ועשרים לחודש בערב.** לסוף הימים היינו ראשון ושביעי בכלל: **ר' אומר אינו צריך.** אלא כיון דכתיב ביה מיום הראשון ועד יום השביעי תרווייהו הוו בכלל ולא איצטריך ג"ש: **שקולי משקלי קראי.** שאין אנו יודעין אם נאמר עד ועד בכלל אי לא דכשם דמשמע למטה כך משמע למעלה. כיצד שאם נאמר אם מבן חדש ועד בן חמש שנים דמשמע שתהא שנת חמש בכלל הכי נמי כתיב אם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה דמשמע שתהא שנת חמש כלמעלה הימנה עד עשרים הילכך איצטריך ג"ש: משום דהכי לא אמרינן ראשו בכלל ורגליו בכלל **דשאני סימנים דגופו מסימנים דראשו.** דסימנין דגופו נידונין בשער לבן ובפסיון וסימנים דראשו נידונין בשיער בהיר: **לכל מראה עיני הכהן.** ואין עיני הכהן שולטות להסתכל בראיה אחת ראשו ורגליו: **מה להלן.** חדש ויום אחד דכתיב [ביה] ומעלה: **מה התם חד יומא.** יותר על מה שכתוב [בתורה] דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה אף הכא נמי חד יומא שלא יהו יתירות על השנים אלא יום אחד: **[א"כ] ג"ש מאי אהני ליה.** אלא להכי אתיא ג"ש לחדש ויום אחד: **כולן מעת לעת.** [ר"ב חדש] מיום ליום. ולא [שנה] למנינו של עולם דאי למנין העולם דאי זה אוכל פירות אלו תורמה ואוכל ממנה פירות לפני ר"ה אחד [וחודר] וזורעה ואוכל ממנה פירות עד ר"ה נמצא אוכל שלש תבואות בשתי שנים דאי אזלינן בתר שנים של עולם כיון שמכרה לו לפני ר"ה כיון שהגיע ר"ה הבאה נמצאו יוצאות שתי שנים: **שש שנים יעבוד ובשביעית.** דמשמע דבשביעית נמי יעבוד דו"ר מוסיף על ענין ראשון כשקנאו בחצי שנה ראשונה: [**לערכין.** חמש שנים ועשרים וששים שנה האמורין בערכין כולן מעת לעת: **לפרקין דיוצא דופן.** דמס' נדה דתנן בת בת ג' שנים ויום אחד בן תשע שנים ויום אחד בת י"א

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא

שיטה מקובצת

רגליו ולא רגליו בכלל. הקשה הר"ר אלחנן דהכא משמע דפריחה בכולו טהור חוץ מרגליו, וקשה מהא דאמרי' בזבחים (דף מ"ט ע"ב) ואיתקש ראשו לרגלו מה להלן כולו הפך לבן פרח בכולו טהור אף ראשו פרחה בכולו טהור והא לא אשכחן פריחת נגע (בכולו) [ברגליו] דטהור, וי"ל דכי היכי דחלוקים רגליו מכל הגוף שאם פרחה בכל הגוף בלא רגליו דטהור ה"נ אם פרחה בכל רגליו בלא שאר הגוף טהור. וי"ל דהאי שיניא ליתא דכל נגע עור בשר אינן נטהרין בפריחה עד שתפרח בכל מקום הראוי ליטמא בנגעי עור הבשר, ובפרק ר' דנגעים (מ"ח) קתני אלו מקומות באדם וכו' ואין מעכבין את ההופך כולו לבן וכו' וחשיב התם וכף הרגל וגם אינו מטמא בהבהרת. ופי' רבינו שמשון משום דחשיב כבית הסתרים לפי שאדם דורך עליו והוא מכוסה תמיד, והאי דקאמר הכא ולא רגליו בכלל היינו כף הרגל, והאי דקאמר מה רגליו פרחה בכולו טהור היינו בהרת שעל רגליו שאם פרחה בכולו טהור: **שנה האמורה בקדשים.** ר"ב וז"ל הרא"ש ז"ל בסוף פרק יוצא דופן (נדה מז:), בפ"ב דזבחים (כה:) איכא למ"ד שעות פוסלות בקדשים דדריש שה תמים זכר בן שנה יהיה שיהיו כל הווייתיו תם ובן שנה, ופריך מי איכא מידי דבשעת שחיטה בן שנה ובקבלה והולכה בן שתי שנים, אמר רבא זאת אומרת ששעות פוסלות בקדשים, והשתא מעת לעת של קדשים אינו שוה לאחרים דלא בעינן בהו מעת לעת בשעות כדפי' לעיל (תוס' הרא"ש נדה מד: ד"ה שלשים) גבי שלשים יום איכא ביניהו, ושנה דבתי ערי חומה נמי משמע בפרק בתרא (לא.) דבעינן מעת לעת אף בשעות דדריש התם עד תום שנת כר', והקשה רבינו מאיר מאי איצטריך האי קרא גבי קדשים. מההוא קרא דדריש בזבחים בן שנה יהיה דשעות פוסלות ידענן דלשנתו מנין, דאי מנינן למנין העולם לא משכחת לה דבשחיטה היה בן שנה ובזריקה היה בן שתים שאם שחטו סמוך לבין השמשות וזרקו בלילה תיפוק לי משום פסול לילה ואם זרקו למחר תיפוק לי משום לן, ותירץ דאיצטריך ההוא קרא לאשמועינן דפסול משום עברה זמנו ואם עלה ירד כדאמרינן בפ' תרא דזבחים (קיב:) גבי בני יונה שעבר זמנן שאם עלו ירדו. וסד"א כיון דבשעת שחיטה היה בן שנה וזרקו לא ירד קמ"ל קרא כיון דבשעת הקבלה היה יותר מבן שנה אם עלה ירד. וכ"ל דאי לאו דידענן מהכא דבתר שנה דידיה אזלינן לא הוה דרשינן מיהיה דשעות פוסלות וכן בבתי ערי חומה איכא תרי קראי:

תוס' ד"ה ואי בעית אימא כו' מרגל. וצ"ל דהתם מיירי על גבי הרגל דשייך ביה שפיר לכל מראה עיני הכהן והכא מיירי בין אצבע לאצבע: **ד"ה ופדויו מבן חדש ומעלה.** מקרא זה אינו נמצא אלא כתי' ופדויו מבן חדש תפדה, אלא דאמרי' בבכורות פ' יש בכור (מט.) דאינו רשאי לפדות את הבכור עד יום שלשים וא' ונמרי' חדש חדש ממדבר דכתי' בהו ומעלה, הלכך חשוב כאילו כתי' ופדויו מבן חדש ומעלה, תוספי הרא"ש ז"ל: **ד"ה שנתו כו' מחוסר זמן הוא.** גליון. ועוד קשה א) מנלן דשעות פוסלות בקדשים דאי משנתו שלו ולא שנתו של עולם [לאו מילתא] הוא דהא בערכין (לא.) איצטרך תרי קראי חד למעוטי שנת עולם וחד לומר דבעינן מעת לעת דקושיא חדא מתרצא לאידך דש"מ שנתו לא איצטרך למעוטי שנת עולם דמתמיד כשר כדפי', אלא איצטרך משום מעת לעת ולומר דשעות פוסלות עכ"ל הר"ר אליעזר משנזא: **בא"ד. בתרא.** דאמרינן ורבנן ההוא מבעיא ליה שנת ממכרו שלו ולא שנת של מנין העולם וימים מבעיא ליה מעת לעת דאי מעד שנת ממכרו הו"א מיום ליום אין מעת לעת לא ה"נ הו"א הכא אילו לא כתיבי תרי קראי:

א) ולפ דזבחים ד' כה: מפיק ליה מדכתיב גבי פסח זכר בן שנה יהיה לכם ע"ש אוכא למימר דפסח אתי דחמיר ולא גמרינן מיניה לשאר קדשים.

שנה ויום אחד בת י"ב שנה ויום אחד בן י"ב שנה כל אלו שנים מעת לעת]: **מי פליגיתו.** את ורב גידל דאת לא סברת דרב גידל: **לא פליגינן** אנא אמרי משמיה דרב חדא והוא אמר חדא: **דומיא** [**הנך**]. דבתי ערי חומה ושדה אחוזה ועבד עברי וערכין כתיבי בתורה בפירוש: **אי ס"ד.** משום דכתיבא באורייתא קא מרבה לערכין:

שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה. כלישנא דקא דכתיב בערכין (ויקרא כז) אם זכר אם נקבה ולא כתיב בן ובת אבל יולא דופן כוליה בן ובת תניין: **ומאי שנא.** בערכין דנקבה כי מזקנא יותר על ששים קיימא אתילתא דערך ילדה שלשים שקל וערך זקנה עשרים שקלים: **ומאי שנא זכר.** דכי עבר על ששים לא קאי אתילתא דבגיר ערך זקן טפי מתילתא דערך ילד דילד חמשים שקלים וזקן ט"ו שקלים: **פאחא.** שבר שאינו אלא למשא. ל"א פחמא גרסינן לשון ערוס ועריה דמתרגמינן לערוס פחיה בתרגום של נביאים (יחזקאל טו): **סימא.** מטמון. שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה בזקנותה:

הדרן עלך השג יד

האומר משקלי עלי. ירמטיא. שם האשה: **משקל ידי עלי.** היאך הוא שוקל [כ] אם רולה מכביד ואם רולה מיקל: **ממלא חביה מים ומכניסה.** לתוכו: **עד מרפיקו.** אצל שקורין אישיל"א וכשמכניסה יולאין המים וכשמוליאה נמלאת חסירה: **ושוקל בשר חמור.** שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם [ט] ויהיו באותו בשר גידין ועצמות לפי מה שיש ביד לפי שאין משקל עצמות וגידים שוה למשקל בשר ונותן לתוכה עד שתתמלא דהשתא איכא נפח כשיעור ידו [י] וכפי אותו משקל יתן [יא]: **גמ'** [יב] **נפשיה בגל דפו.** כל מה שהוא רולה לשקול ישקול: **בגופרא.** זפת: **שמני.** בצלים: [ג] **בתמרא דתקלי דופרא.** שמוכרים זפת במשקל: **שדי תרי תלתא.** כדרך המוכרין: **בטיל ליה משקל.** ונמצא אין ממכרין במשקל: **מעשה לסתור.** קתני ריש"א אם כסף כסף כו' ואוקימנא דקאתא לאשמועינן דאי לא [יג] פריש פטר נפשיה בכל דהו והדר תני באמה של ירמטיא שאמרה משקל בתי סתם עלי ושקלתה בזהב: **קומתי.** משמע כקומתו ונותן שרביט עד שלא יוכל לכופפו אם פירש כסף כסף ואם זהב זהב: **מלא קומתי.** לא נתכוין אלא למדת גובה קומתו ולא לעובי [יד]: **רב יהודה** דאמר כר' עקיבא: **ולא אם הבור.** המוכר את הבית לא מכר את הבור שבה או את הדות. בור בחפירה בלא בנין כתלים ודות בבנין [טו]: **וצריך.** מוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לילך בה לאותו בור ודות שהרי כל הקרקע מכר לו ולא שייר [טז] דסבירא ליה מוכר בעין יפה מוכר: **אינו צריך.** דמוכר בעין רעה מוכר ולרך שייר לו: **בזמן שאמר לו.** מוכר לנוקח בית אני מוכר לך חוץ מאלו בור ודות שאין צריך ליקח לו דרך. אלמא כיון דלא צריך לפרושי דהא מסתמא נמי אין בור ודות בכלל הבית ופירש ולאי לטפויי מילתא אמרה ולהודיעו שמשייר לעצמו הכא נמי כיון דקומתי משמע נמי גובה קומתי וקאמר מלא [יז] [ז] אלמא לטפויי מילתא אתא ולהודיע שאין דעתו אלא למדת הגובה: **עומדי.** עלי מי הוי משמע שרביט קומתו או לא: רחבו

שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה ומאי שנא נקבה דכי מיזקנא [מ] **קיימא אתילתא ומאי שנא זכר דלא קאי אתילתא אמר חזקיה אמרי אינשי סבא בביתא** [נ] **פאחא בביתא סבתא בביתא סימא בביתא:**

הדרן עלך השג יד

האומר [א]**משקלי עלי נותן משקלו אם כסף כסף ואם זהב זהב מעשה באמה של ירמטיא שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלה** [ג] **משקלה זהב משקל ידי עלי רבי יהודה אומר ממלא חבית מים ומכניסה עד מרפיקו ושוקל** [ד] **מבשר חמור ועצמות וגידים ונותן לתוכה עד שתתמלא אמר ר' יוסי וכי היאך אפשר לכוין בשר כנגד בשר ועצמות כנגד עצמות אלא שמין את היד כמה היא ראויה לשקול: גמ'** מאי אם כסף כסף אם זהב זהב אמר רב יהודה פירש כסף כסף פירש זהב זהב פשיטא הא קמ"ל טעמא דפירש הא לא פירש פטר נפשיה בכל דהו כרחבה דאמר רחבה [ה]באתרא דתקלי כופרא פטר נפשיה אפי' בכופרא פשיטא לא צריכא דאיכא דתקל ואיכא דכייל מהו דתימא כיון דכולהו לא תקלי לא קמ"ל אמר רב פפא באתרא דתקלי שמבי פטר נפשיה אפי' בשמבי פשיטא לא צריכא דבתר דשקלי שדו תרי תלתא מהו דתימא בטיל תורת משקל קמ"ל: מעשה באמה של ירמטיא וכו': מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני ואם [ו]אדם חשוב הוא אף ע"ג דלא פריש לפי כבודו [ז] [ח] אמרינן ומעשה באמה של ירמטיא שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלוה ונתנה משקלה זהב אמר רב יהודה האומר [ט]קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף מלא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף מיתיבי [י]קומתי עלי מלא קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף הוא דאמר כר"ע דדייק לישנא יתירא [יא]דתנן לא [יב]את הבור ולא [את] הדות אף ע"פ שכתב [יג] עומקה ורומה וצריך ליקח לו דרך דברי ר"ע וחכ"א אינו צריך ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאין צריך ליקח לו דרך אלמא כיון דלא צריך וקאמר לטפויי מילתא קאתי הכא נמי כיון דלא צריך וקאמר לטפויי מילתא קאתי איבעיא להו עומדי מהו רוחבו**

ומעשה באמה [ח] **לערבין.** ואם תאמר בערכין מנלן דבעינן מעת לעת ופירש ר"י דילפינן ליה מבן חדש דכי היכי דאינו נערך בן חדש אלא אם כן יש לו חדש שלם דלא שייך למימר דאזלינן בתר חדש העולם הכי נמי לכל שאר [יט] בן חמש ובן עשרים:

הדרן עלך השג יד

האומר משקלי עלי: **מרפיקו.** פי' רש"י אצל שקורין אשייל"א בלע"ז ולא נראה שהרי בברייתא בגמרא תני עד האצע ואי אפשר שהוא אשייל"א דאיתא בפרק ב' דזבחים (דף יח:) ולא יחגרו ביזע שלא היו חוגרים במקום זיעה לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם (ולא תחת אציל) [אלא כנגד אציל] ידיהם ואי אמרת דהוא אשייל"א אדרבה שם הוא מקום זיעה לכך פירש ר"י דהוא שקורין קוד"א ובמנחות (דף לז. ושם) ובזבחים (דף יט.) אלרכתי [ו]:

דבתר דשקלי שדו תרי תלתא. וא"ת בכל מקום נמי היו [יח] מעריכין יותר מן המשקל כדמוכח בבכא בתרא פרק המוכר את הספינה (דף פח:) והיכי ס"ל דבטלה תורת משקל וי"ל [יט] דהכי פירוש דהכא [יא]באתרא דשקלי שדו תרי תילתי יותר מן הכרע הלכך סלקא דעתן דבטלה כיון שנותן יותר מכדין: **הוא** דאמר בר' עקיבא בו'. תימה [יב] בריית מאן תניה לא רבי עקיבא ולא רבנן דעד כאן לא פליגי אלא דמ"ש מוכר בעין יפה מוכר ומר סבר מוכר בעין רעה מוכר ושייר הדרך לעצמו ואינו צריך לרבנן היתור לשון אבל היכא שהיתור צריך לעולם מודו רבנן דמהני וא"כ בריית כמאן תרמייה: **איבעיא** להו עומדי מהו. יש לפרש כל הבעיות באם תמצא לומר והכי פי' עומדי מהו מי אמרינן שרולה לומר שיתן שרביט שאינו נכפף או דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינן ואע"פ שנכפף רחבי מהו אם תמצא לומר [יג] (דעמוד) [בעמדו ותן] שרביט [שנכפף] ברחבו מהו מי בעינן ברחבו ממש דרחבו אינו יכול לכפוף [יד] כשכופף קומתו אינו כופף רחבו הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה או דלמא רולה לומר שרביט ארוך ברוחבו ואם על פי שנכפף ואח"ל ברוחבו ותן שרביט כפוף ישיבתי מהו מי אמרינן שר"ל בלא (הפיכה) [כפיפה] כלומר כמו שאני יושב מראשי ועד רגלי או דילמא שרביט כפוף משמע שהרי כשהוא יושב הוא כפוף ואם תמצא לומר דישיבתו משמע שרביט כפוף מפני שהוא כפוף ויושב עוביו מהו מי אמרינן ר"ל בלא כפיפה [טו] (בלא) [תלא] עב בעובי קומתו שהרי עוביו אינו כפוף או דילמא שרביט גדול כמלא עוביו קאמר ואם על פי שהוא כפוף ואם תמצא לומר דבעוביו משמע בכפיפה הקיפו מהו מי אמרינן שר"ל שרביט [טז] עד שמקיף כל גופו ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו או דילמא דבר שמקיפו אמר ואפילו כל דהו ורבינו אלחנן פירש על ישיבתו מי אמרינן שר"ל מראשו ועד מקום ישיבתו אם שהוא יושב כמו שהוא כל גופו אמר ואם לא מלא קומתו מי אמרינן שר"ל שיתן שרביט שיחזיק קומת ישיבתו ולא כמלא קומת עמידתו או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר: ושוקל

[שמבי. בצלים]: **שדו תרי תלתא.** ליתתו לגירומין: **קמ"ל.** דלא בטיל ופטר נפשיה בכל דהוא והשתא אמרת דתנמה משקלה זהב: כי אמרה סתם] **לפי כבודו אמרינן ליה.** אם עשיר הוא אמרינן ליה בחמור שבמשקלות: [**קומתי עלי.** כלומר לתת שיעור קומתי של כסף או של זהב להקדש: **נותן שרביט.** של כסף עב שאינו נכפף מעצמו הואיל ואמר קומתו כלומר דבר שיכול לקום מעצמו שאינו נכפף]: **מלא קומתי** [**עלי נותן שרביט הנכפף**]. כלומר כיון דאמר מלא קומתי בלבד שיהא ארוך כמותי קאמר אפי' דקה: [**הוא דאמר כר' עקיבא.** רב יהודה: **לא את הבור ולא את הדות.** לענין מכירה תנן בבבא בתרא. לא מכר לא את הבור ולא את הדות]. **אע"פ שכתב לו עומקה ורומה.** של חצר ריש לומר שהללו בעומקה הן: [**וצריך ליקח לו דרך.** מוכר מלוקח שילך בה לבורו דמוכר בעין יפה מוכר ולא שייר לעצמו דרך]: **וחכ"א אינו צריך.** ליקח לו דרך דמוכר בעין רעה מוכר ולא שייר לעצמו דרך]: **ומודה ר' עקיבא בזמן שאמר** [לו מוכר ללוקח] כל ביתי אני מוכר לך חוץ [מבור ודות זה שאינו צריך ליקח לו דרך] מה טעם הואיל ולא היה צריך לומר חוץ מזה ואמר לכך אמר לשייר לו דרך: **אף כאן.** כלומר הואיל ואינו צריך לומר אלא מלא קומתו עלי ואמר מלא קומתי לפחות קאמר: **לטפויי מילתא קאמר.** כלומר לכך הוסיף בדיבורו. ואיכא דאמרי איפכא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף מלא קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף דכל לישנא (בתרא) [יתירא] לטפויי מלתא אתא: **עומדי מהו.** אמר עומדי עלי [מהו] יש בלשון הזה [לשון] נדרים או לא.

שיטה מקובצת

נותן משקלו. גלוין. צריך לדקדק באיזה עת ישקלו אותו כי הדבר ידוע שאדם כבד יותר בבקר קודם אכילה מאחר אכילה ומסתברא הכל בשעת הנדר. הרא"ש: **עומדו מהו.** פר"ש מי הוי כאילו אמר [מלא] קומתו ואינו צריך אלא שרביט הנכפף א"ד שרביט שיכול לעמוד קאמר שאינו נכפף: הקיפו מהו מי אמרינן שרביט עבה קאמר כפוף כהיקפו ואינו יכול לחזור מכפיפתו א"ד דאינו צריך להביא רק שרביט שיכול להקיפו ולחזור מכפיפתו. וכן פי' עביו. ישיבתו מהו מי אמרינן שרביט כנגד קומתו כשהוא יושב קאמר א"ד כמלא רוחב מושבו קאמר. ורש"י פי' עומדי מהו אי משמע קומתי או לא. רחבו עלי מהו מי הוי משמע שרביט זהב דוגמתו או שרביט ארוך כמדת רחבו. היקפו מהו אי יהיב שרביט כנפף וארוך כמדת הקיפו או דילמא שרביט עבה כהיקפו בעי למיתב תיקו. תוס': **תום' ד"ה איבעיא להו כו' ואת"ל ברוחבו כו' כפוף.** גלוין. ואת"ל דרחבו ר"ל נכפף דפעמים שכופפו ישיבתי וכו'.

עכ"ל הר"י ז"ל בגליון:

עין משפט נר מצוה

א א ב ג מיי' פ"ב מה"ג ערכין הל"ז:

ב ד מיי' שם הלכה ו':

ג ה מיי' פכ"ד מה"ג מכירה הל' טו וע"ש ופכ"ה שם הל"ב סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד סעי' ג ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושוקל וכו' יתן הס"ד ואח"כ מ"ס פטר נפשיה וכו' ואח"כ ל"ל ד"ה בתחתא ואח"כ ד"ה בכופרא ואח"כ ד"ה שמבי ואח"כ ד"ה שדי: (ב) ד"ה מלא וכו' לעוני הס"ד ואח"כ מ"ש הוא רב יהודה: (ג) ד"ה ולריך וכו' ולא שייר לו דרך לס"ל מוכר: (ד) ד"ה בזמן וכו' וקאמר מלא לעפויי כל"ל ותיבת אלמא נמחק:

שינויי נוסחאות

(א) מיקנא ופחתא קיימא (שם), (ב) פאחתא ס"א פזיא [וכנ"ל: פחתא] (שם), (ג) ושקלה ונתנה משקלה (שם), (ד) ושוקל בשר חמור (שם), (ה) כבודו אמרינן ליה ומעשה (שם), (ו) ל"ל אמרינן, (ז) שכתב לו עומקה (שם), (ח) שוקל ידו אם (שם), (ט) אדם ריהא כאותו בשר (שם), (י) ולפי אותו (שם), (יא) פטר נפשיה (שם), (יב) לא פירש פטר (שם), (יג) שייר בה כלום (שם), (יד) מיתת אלמא נמחק (שם), (טו) אלר כגון בן חמש וכן עשרים רבן ששים. ורש"י פי' בשלמי פרק יולא דופן (נדה מח.) דכתיב בהו ומעלה אלמא שלימות בעינן (שם), (טו) היו מכריעין יותר (שם), (יז) דהכא פירושו הכי בתתלא (צ"ק), (יח) דהכא דבתר דשקלי (שם), (יט) תימה למורי הרמ"ר בריית (שם), (כ) אמ"ל בעומדי משמע נכפף רחבי מהו (שם), (כא) לכפוף דאם כשכופף (שם), (כב) בלא כפיפה שהרי [מיתת בלא עב בעוני קומתו נמחק] (שם), (כג) מיתת עד נמחק (שם),

רבינו גרשום

שבזכר ושבנקבה [**מיבעי ליה**]. כדכתיב באורייתא והיה [ערכך] הזכר ואם נקבה היא אלא ש"מ לפירקין דיוצא דופן קא מיירי: [**קיימא תילתא.** דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים שנה ואם נקבה היא והיה ערכך שלשים שקל וכתיב בבת ס' שנה ומעלה לנקבה עשרת שקלים דהיינו תילתא: **זכר לא קאי אתילתא.** דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים חמשים שקל ואילו בבן ששים שנה ומעלה כתיב חמשה עשר שקל דהיינו בציר מתילתא]: **פאחא בביתא.** מוקש: **סימא בביתא.** מטמון שמשמרת כל מה שבביתא: **הדרן עלך השג יד:**

האומר משקלי עלי. לתת להקדש: **אם כסף.** נדר נותן משקלו כסף: **עד מרפיקו.** עד בית שחיו שהוא הכתף וכמה שמכניס [ידו] לחבית יוצאין המים: **ושוקל.** ונוטל בשר חמור וגידים ועצמות כנגד היד ונותן לחבית עד שתתמלא שיגביהו המים עד למעלה ואח"כ יוציא [בשר חמור לחוץ היינו משקל ידו] ולפי אותו המשקל יתן: [**וכי**] **היאך אפשר** [**לכוין בשר כנגד בשר**]. ליתן בשר חמור כנגד בשר ועצמות כנגד עצם שבדורנו. שמא עצם שבזרוע יותר מזה העצם ושוקל יותר: **אלא שמין את היד.** אומדין את היד כמה היא ראויה לשקול בלא משקל: **גמ': אפי' בכל דהו.** כלומר באיזה דבר שירצה שרגילין בני אדם לשוקלו: [**בופרא.** זפת]: **דבייל.** מודד:

יט: האומר משקלי עלי פרק חמישי ערכין

ד א מיי׳ פ״ב מהל׳ ערכין הל״ח:
ה ב מיי׳ שם הלכה ה׳:
ו ג מיי׳ פ״ו מהל׳ ברכות הל״ד וטו״ע בס״מ טוש״ע א״ח סי׳ קסב סעיף ה׳:
ז ד מיי׳ פ״ד מהל׳ תפילין הל״ג טוש״ע א״ח סי׳ מ׳ סי׳ כז סעי׳ ה׳:
ח ה מיי׳ פ״ג מהל׳ מגילה הלכה ה׳:
ט ו מיי׳ פ״ד מהל׳ יבום וחליצה הלכה ו׳ טוש״ע אה״ע סימן קסט סעי׳ לה׳:
י ז מיי׳ פ״ב מהל׳ ערכין הלכה ג׳:

תורה אור השלם

1. וְתַעֲנֻבָה עַל פְּלֻגֹשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם: יחזקאל כג כ
2. וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם:
שמות יג ט
3. וְנִגְשָׁה יְבֻמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:
דברים כה ט

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ הכא ודאי הא אמדוהו:

גליון הש״ס

מתני׳ זה חומר. עי׳ זמיכס דף לד ע״ב תוס׳ ד״ה אלא:

מוסף רש״י

קיבורית. אבר אמצעי שבזרוע ובלע״ז רבר״ין (ערובין עה״ב). רגלים. שלש רגלים תחוג (יבמות קג.). פרט לבעלי קבין. כשהמכו פרט לבעלי קבין נתנו קב קטן בסוף שוקו ונותנין בו מוכין וסומך סוף שוקו עליו (חגיגה ג.) שפטורין מן הרמיה, אלמא שוק לא רגל הוא (יבמות שם). מעל רגלו. משמע מדבר שהוא על רגלו, מלמד כתיב ומחלצה נעלו מרגלו (שם). ש״מ. ממתני׳ דקא מכסר מן המרכובה ולמטה, האי איסתווירא. קניל״ת המפסקת בין שוק לרגל, עד ארעא נחית. ואין עוד פרק אחר למטה הימנה בעקב (שם). כל בהדהי כרעא. הפוס ועומד למול כף הרגל, לא מעל הוא וכרעא דמי (שם).

שינויי נוסחאות

א) רוחבו מהו ישיבתו מהו עביו מהו היקיפו מהו (ש״מ), ב) מתוספת״א ידו לתוכה, ג) שאומדין בשר גדידין ועצמות ימודו (ש״מ), ד) קבין דאורייתא פרט לבעלי קבין בגדרים (ש״מ), ה) רגלו וחציא חלצה (ש״מ), ו) שוה כיד וכמה הוא שוה כלא (ש״מ), ז) הוא אלא אמר (ש״מ וכ״ה בהגהות ר״י פ״ק), ח) וביני. ס״ק ואת״ל שבח ביני וביני אמר (ש״מ), ט) שתחך רגלו ונשתייר (ש״מ), י) ואמר אח״כ דמי (ש״מ), יא) מי בעי מו (ש״מ), יב) גדין ועצמות כשהן [מיכת ממור נמתק] (ש״מ), יג) שתתמלא דקודם נותן לתוך המים (ש״מ), יד) ר״ת היינו דמשעורים כאילו היד מתוך שוקו יותר וכו׳ (צ״ק), טו) וכי היכי דקא (ש״מ), טז) רגל מן הארכובה כו׳ (ש״מ), יז) חלצה למי שנתתך רגלו ונשתייר (ש״מ), יח) שאומדין אותו עתה כמה היה שוה קודם לכן (ש״מ), יט) ל״ק,

כ) י״ג: מכופר, אי: מנוגחת, לא) י״ג: בכופר, אי: בנוגחת, לב) מיכות של חיים שמתתמק (ש״מ), לג) ל״ל למלאכת, לד) בסנהדרין סס: תשעה,

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא. ותימה לר׳ אלחנן כיון דשקל כבר בשר חמור כנגד משקל ידו אמאי נותן עוד בשר חמור בחבית והיה נראה לו דה״פ דשוקל בשר גידין יב) חמור כשנתן בשר לתוך המים עד שתתמלא יג) ונותן קודם לתוך המים הבשר עד שתתמלא החבית ואח״כ שוקל כנגד ידו ואני מצאתי בשם ר״י דוקא נקט שוקל מעיקרא ואח״כ מכניס אבל מכניס מעיקרא לא לפי שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר מדאי מיד האדם שחי נושא עצמו ומייא קליל ממימתא ודוחק הוא לומר שבשוקלין בשר חמור כנגד היד יד) אם הוא נתתן שבשוקל יותר משהיה מחובר לגוף לגמרי: **רגלים פרט לבעלי קבין.** הקשה רבינו אלחנן היכי משמע מהכא דרגל קרי עד האיסתווירא ודילמא היינו טעמא שאינו יכול לישען עליו ואפי׳ קרית נמי רגל עד הארכובה וכי טו) קא ממעטינן נמי בחגיגה פ״ק (דף ג. ופס) חיגר וסומא מפני שאינו יכול לילך ולישען בלי מקל ותירץ דהתם בחגיגה איכא שני דרשות מרגלים דחדא דריש חיגר וסומא מטעם שאינן יכולין לילך ולישען בלא שום דבר אע״פ שיש להם רגל ובחדא דריש רגלים פרט לבעלי קבין מטעם שאין לו רגל טז) יז): **חלצה.** יח) שנתחבה הרגל ונשתייר מעט מן הארכובה ולמטה חלצתה כשירה ל׳ רש״י. ולא נהירא שהרי ביבמות (דף קג. ופס) אמר דאפי׳ חלצה למי יט) שנהפכה רגלו חלצתה פסולה לכך צריך לפרש דמיירי הכא מקשרי הרצועות של המנעל אשם קשרן מהארכובה ולמטה כשרה דהוי שפיר וחלצה נעלו מעל רגלו אבל אם קשרן למעלה חלצתו פסולה דאין זה מעל רגלו: **התם גברא זילא הוא.** פירש״י שכבר נקטעה ידו ואפי׳ תחילת דמיו שאומדין יח) יט) [עתה כמה היה יפה] קודם לכן אין שמין אלא בזול שהרי רואין אותו מזולזל ונקשה לר״י על פירוש זה מאי שנא כ) מנודר הא רחמנא אמר כא) בנודר (שמות כא) ונתן פדיון נפשו שיש לו ליתן כל דמיו ה״נ גבי נזיקין שאמר הכתוב לשום כל דמיו משלם ועוד קשה מאי היא דאמר לקמן ואידך פסיקא היינו הך פי׳ ששמין יד העבד כמי שאין לו אלא יד אחת והאחרת נפסקת היינו הך דאומד של נזיקין אדרבה לאו היינו של נזיקין דהא נזיקין שיימין פחות מכדי שויו כב) שלו חייס שהרי שנקטעה ידו הוא נמאס אבל הכא גבי עבד אע״ג דידו אחת נפסקה מ״מ אמלאכה ידו אחת אינו שמין משלם וגברא שביה הוא ונראה לר״י דהכי פי׳ אמר לו אדיי מי דמי התם גברא זילא הוא גבי נזקין שהרי שנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהיה לו יד ונקשר ולפיכך יש לו לשום לפי הזלזול אבל הכא גבי נודר גברא שביה הוא שהרי אחי ידיו שלימות הילכך שמין אותו פחות משויו ושמין אותו כמו שהיתה ידו מוכתב כג) למלכות (אחר): **או** דילמא שאני אומד דבי עשרה. כלתניא בפ״ק דסנהדרין (דף טו. ופס) הקרקעות כו׳ כד) וכהן ולדם כיולא בהן משום דעשרה כהנים בפרשה כדפירש״י והקשה רבינו אלחנן אמאי אין צריך יותר מעשרה והא בית דין שקול הוא וכל מלתא דתלויה בסברא צריך הכרע והכי נמי קרי ליה בית דין ואין ב״ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ויהא י״א שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר אין ב״ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד בפ״ק דסנהדרין (דף ג:) [וע״ע תוס׳ מגילה כ״ג: ד״ה עשרה]: אמדוהו

בחד

אמר דמי עלי מהו. מי צריך לאומדו עוד או אינו צריך: **שאני אומדנא דבי עשרה.** דבערכין צריך עשרה בני אדם לאמוד דעשרה כהנים כתובים בפרשה ואומד של נזקין בג׳ בתי דינין סגיא: **או דילמא שבח ביני ביני.** [שוב] משנאמד בראשונה הצריך לשומו עוד:

תוספות

רחבו. עלי מהו מי הוי משמע שרגיל רוחב דוגמתי או הוי משמע שרגיל אורך כמדת רחבי: **היקיפי מהו.** מי יהיב שרגיל נכפף ואורך כמדת היקפו או דילמא שרגיל עב כהקיפו בעי למיתב. תיקו: **אינו.** מרפק: **עד הארכובה.** ומכאן ולמעלה לא הוי רגל אלא ירך: **עד הפרק.** מקום חיבור הכף והזרוע. אלמא יד לא הוי אלא עד הפרק דהא יד כתיב בקרא ד): **לשון בני אדם.** קרוי יד עד האציל: **קיבורת.** בגרדו״ן בלע״ז בגובה הזרוע לחוק מן האציל מעט: **רגלים.** אלא רגלים בשם ה): **פרט לבעלי קבין.** מי שנתתך רגלו בפרק ראשון סמוך לשוקו וחוקק קב מקבל כתיתין ונותן שוקו לתוכה וקוטין אשקנ״א שפטור מן הרמיה דאין לו רגל. אלמא לא מיקרי רגל אלא עד פרק א׳ שקוטין קבי״ל: **חלצה.** למי שנתתך רגל ונשתייר בו קצת מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה. אלמא עד הארכובה הוי רגל וליתייב ברגיה: **מעל רגלו.** משמע מה שעל רגלו היינו שוק עד הארכובה: **ש״מ.** מדלא חשיב שוק עד הארכובה מעל דמעל: **הא איסתווירא.** קניל״ת עד ארעא נחית אין בה אלא פרק עליון המחברה עם השוק אבל למטה אין בה פרק אלא מעצם כף הרגל הוא דאי ס״ל למטה נמי פסיק הוה ליה איסתווירא: **מתני׳ זה חומר בגדרים מבערכין.** דאילו אמר בערכין ערך ידי עלי ערך רגלי עלי לא אמר כלום אלא א״כ אמר בדבר שהנשמה תלויה בה: **גמ׳ אומד של נזקין.** כמו שאומדין אדם שקיטע לו חציו ידו שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה היה יפה קודם לכן וכמה הוא יפה עכשיו: **הפס גברא זילא הוא.** שכבר נקטעה ידו ואפי׳ תחילת דמיו שאומדין עתה כמה היה יפה קודם לכן אין נישומין אלא בזול שהרי רואין אותו מזולזל: **הכא גברא שביה הוא.** שאחי ידיו שלימות ונרין לשום כמה הוא יפה עכשיו שיקדים דמיו וכמה הוא יפה אם יחתכו ידיו: **ידו אחת מאי ניהו ואידך פסיקא.** כלומר למה הוא עושה מלאכה בידו אחת שהאחרת קטועה היינו אומד של נזקין: **ידו מוכתבת לרבו ראשון.** אלא יעשה בה מלאכה לרבו שני דהשתא שיימינן כגברא שביה: **אמדוהו אומד של נזקין.** שהבל בו חציו ואמדוהו כמה היה יפה וכמה הוא יפה: **ואמר** יז) **דמי עלי.** ולא אמר ערכי עלי יח) מיבעי תו למישיימיה אי לא: **אומדנא דבי עשרה.** שהאומר דמי עלי נישום בעשרה כלתנן פ״ק דסנהדרין (דף ב.) הקרקעות משעה וכהן ולדם כיולא בהן ואומד של נזקין בשלשה כלתנן גזילות וחבלות בשלשה: אמדוהו

לעזי רש״י

ברדו״ן. חלק הבשרני של הזרוע.
אשקנצ״א [אישקצ״א]. קב (של נכה-רגל).
קיבול״א. קרסול.

רבינו גרשום

[עד העציל. היינו מרפיקו:] **זכר לדבר.** שנמשל בשר חמור לבשר אדם [לפיכך אומדין בבשר חמור]: **כמה דאשר.** לשער במים ובאומד משערינן: **ובין עד העציל.** למימרא דעד העציל קרי יד: **עד הפרק.** [עד מקום] שכלה פיסת יד: **בגדרים חלך אחר לשון בני אדם.** ועד העציל קורין בני אדם יד: **זו קיבורית.** שקורין שורייץ אלמא דעד התם קרוי יד מדאורייתא: **בגדרים חלך אחר לשון בני אדם.** ועד העציל קורין יד היינו למעלה מקיבורת. ו)ועד הפרק הלכתא גמירי לה: [**רבוה.** ייניאל בלע״ז]: **רגלים פרט לבעלי קבין.** מה שכתוב שלש רגלים כלומר שמי שיש לו רגלים יעלה לרגל פרט למי שיש לו רגל של עץ והיינו קבין שחוקק כעין קב ומניח שוקו בו ואמאי פטור הא עדיין נשאר לו רגל עד הארכובה ז) ועד התם קרי [אינשי] רגל: [**מן הארכובה חלצתה כשרה.** אלמא דעד הארכובה איקרי רגל מן התורה]: **מעל רגלו.** שלמעלה מרגלו יכולה להלוץ: [**איסתווירא.** שקורין קאבילא]: **עד ארעא נחית.** ואין בו פיסוק עד סוף העקב: **ושוק מעל דמעל.** שוק הוא עצם המגיע עד הארכובה: [**זה חומר בגדרים מבערכין.** שבערכין אם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום: **יתנו יורשין.** שהערך הוא קצוב בתורה]: **אומד של נזיקין.** [שאומדים כמה רוצה אדם ליתן יותר בעבד שיש לו שתי ידים יותר מעבד שאין לו אלא אחת כמו שאומדים בנזיקין]. כדאמרינן גבי נזקין נזק כיצד קיטע את ידו רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה: **התם.** בנזיקין: **גברא זילא.** שקטועה ידו הילכך שיימינן ליה [בגברא] דילא ששמין אותו בעבד קטוע שכיון שקטוע הוא מזולזל הוא ופותחין דמיו: **הכא.** באומר דמי ידי [עלי]: **גברא שביהא הוא.** אדם שלם הוא אם ישומו אותו [עכשיו] כמה הוא שוה שלם וכמה הוא שוה קטוע יעלו דמיו הרבה עכשיו כשעדיין הוא שלם אבל אם ישומו אותו כאדם קטוע שהוא מזולזל כמה שהוא שוה עכשיו וכמה שהוא שוה קודם לכן יפחתו דמיו של זה יותר ממה שישומו אותו בעצמו שהוא שלם ונמצא הקדש מפסיד: **אלא אמר אבי אומדין.** אותו כאיש שלם כמה אדם רוצה כו׳: **עושה מלאכה בידו אחת מאי ניהו אילימא דאידך [ידו] פסוקה.** קטועה היינו [הך] דאמרי׳ ברישא אומד של נזקין: [**אלא אידך**] **ידו מוכתבת לרבו ראשון.** שמשמכרו רבו ראשון שייר לעצמו ידו אחת שיעשה מלאכת רבו בה ועבד שלם הוא: [**אמדוהו אומד של נזקין.** כגון שהוזק ושמוהו:

מסורת הש״ס

ו) [תוספתא פ״ג ה״כ], ז) תוספתא דיקים רפ״ב ע״ש [מולין קו:], ח) [בדרים ל׳: וס״ן], ט) מנחות ל:, עירובין לה:, י) חגיגה ג. ד. יבמות קג. [כל הענין], יא) [יבמות קא.], יב) [שמות ג], יג) [סס כנ], יד) [וע״ע תוס׳ חגיגה ג. ד״ה מפעמים ותוס׳ יבמות קג. ד״ה פרט ותוס׳ בכורות ו: ד״ה ולוכן], טו) וע״ש ביבמות דף קג ע״ב דכש״ר אזיל לשיטתו ל״ק,

שיטה מקובצת

קדושי ידים ורגלים [במקדש] עד הפרק. מכאן קשה לפי׳ הר״ר אפרים בפרק כל הבשר (חולין קו:) לחולין עד הפרק זהו מקום חיבור אצבעות לפיסת היד לתרומה עד הפרק זהו מקום חיבור היד והקנה לקידוש ידים ורגלים עד הפרק זהו מקום חיבור הקנה והזרוע א״כ מאי פריך הכא דא ודא אחת היא, אבל לפי׳ רש״י ניחא לחולין עד הפרק זהו קשר אמצעי של האצבעות לתרומה עד הפרק היינו מקום חיבור אצבעות [לפיסת היד] לקידוש ידים ורגלים עד הפרק היינו חיבור היד לקנה והשתא פריך שפיר הכא. תוס׳: **אומד של נזקין.** גליון. תימה דמשמע הכא דבהקדש שמין היד אגב הגוף כמו בנזיקין, וקשה דהא דשמין בנזיקין היד אגב הגוף היינו טעמא משום דכתיב בנזיקין וכבר בשדה אחר מלמד ששמין בית סאה באותה שדה [וכדאיתא בב״ק נח ע״ב], ובריש פרק שור שנגח (דף מז ע״א) מדמי להו להדדי קיטע יד עבדו של חבירו ומזיק שדה (עבדו) [חבירו], דקאמר התם אמר רבה אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד אגב הפרה וכו׳ וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבורו וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו, ובבבא מציעא בפ׳ השואל (דף צט ע״ב) משמע דגבי הקדש אין דין שומת בית סאה באותה שדה, דקאמר התם אמר שמואל האי מאן דגזל חבינא ב) וכו׳, מתקוף له רב ביבי בר אביי להדיוט וכו׳, אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמין בית סאה באותה שדה תנן, אלמא דבהקדש לא שייך דין שומת בית סאה באותה שדה ולהכי משלם חמשין, ונראה לי דודאי דבר הצריך שומא מדמינן הקדש להדיוט אבל דבר שאין צריך שומא אינו אלא יפוי כח של הקדש דמצרכינן ליה לשלם דמים יפים ובהדיוט מקילינן בתשלומין ומיימי סעד לדבר משומת בית סאה אע״פ שאינו דומה לו. הרא״ש ז״ל: **תוס׳** ד״ה ושוקל **כו׳ יותר מדאי.** גליון. ואע״פ שבשר שנתחך מבעלי חיים הן יותר כבד ממשקל ידו המחוברת לגופו בתר דעת (הנותן) [הנודר] אזלינן וכוותנתו לפי מה שיכול לשקול אף ידו ואי אפשר לשוקלה בענין אחר. הרא״ש ז״ל: **ד״ה התם גברא כו׳ רואין אותו מזולזל.** וקשה דא״כ הורעת כח נזיקין דאינו משלם לו כל דמיו, ועוד קשה וכו׳, הרא״ש ז״ל בגליון.

ב) ל״ל דלא דבקדוש ידים ורגלים הוא עד הפרק הילכתא וכו׳. ג) נראה לדרך לגיין בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ועד התם קרי אינשי רגל.

ב) ל״ל להדיוט משלם ג׳ כפי חדא לבקדש משלם חמשים וכו׳.

האומר משקלי עלי פרק חמישי ערכין כ.

בחד זימנא אמדינן ליה. פי שניים [ט] **כדמיים יתן: אמדוהו מאליו.** בלא שום טורח אלא לשום דבריס בעצמא ועשרה היו שם מהו: **פשוט מפא.** מתני' חדא מהני בעיות: **שאין דמיס נמפיס.** ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה: **הא אמיד וקאי.** דהא אין לך אדם שאינו שוה ד' זוזי: **לא נחיס לאומדנא.** שלא נאמד מעולם אלא השתא הוא לאומדנין [יט] ואנן אומדנא בעינן: **מתני' ערכי עלי.** דבר קטוב הוא הלכך יתנו היורשין: **שאין דמיס נמפיס.** והא דתניא בב"ק (דף כז.) ונתן פדיון נפשו [כ] דמי ניזק אתם הוא טעמא משום דמשעתא דאזיק ומהיא שעתא לשלומי כשעת האיזק והיא שעתא לאזקיה מי הוא אבל דמי עלי שאינו [כא] נודר אלא מה שישמוטנו ב"ד והרי לא בא לידי כך שהרי מת [כב] לא יתנו היורשין: **נותן ערך כולו.** [כג] בערכך נפשות כתיב [כד]: **ערך חליי עלי.** הוי כערך ראשי וערך כבידי דהוי דבר שהנשמה תלויה בו: **דמי חליי עלי נותן דמי כולו.** דהא תניא בפרק השג יד (לעיל יח.) הקשתה דמיס לערכין לידון בכבודו: **גמ' על בהמה.** אם אמר דמי בהמתי עלי אבל ערך אינו אלא באדם: **ואינן נידונין בהשג יד.** שאם אמר דמי עלי ואין ידו משגת יתן הכל לכשיוכל: **ש"מ מלוה על פה הוי.** ופלוגתא היא בכמה דוכתי: **ש"מ מלוה הכתובה הוי.** ופלוגתא היא במס' בכורות בפ' יש בכור לנחלה (דף מט:): **לשעמד בדין.** ומחייבוהו קולס מותו דה"ל [כה] כמלוה בשטר: **אמאי לא יתנו** [כו] **יורשין.** הרי אמדוהו ב"ד: **מחסרא אומדנא.** שחייבוהו לשלם ולא הספיקו לאומדו עד שמת: **לא אמר כלום לרבנן.** דאמרי בפ"ק (לעיל ה.) אדם מוציא דבריו לבטלה: [כז] **נותן דמיו.** ואוקימנא בפ"ק [שם] דאינא דר"מ אמרה: **אבל דמי לא קאמר.** והלכך לא ליתיב [כח] דמי קמ"ל: **נדר בערכך.** הוקשו נדרים לערכין: **נ"ש הוו וא"ש חליו.** ואשמועינן בחליו וכ"ש בכולו דאע"ג דלאו אורחא לאינדובי מלי דמי כלי אפ"ה יהיב וכ"ש כולו: **אפי' כולו נמי.** אפי' אמר ערך כלי זה עלי ליתיב: **סברי לה כר"מ.** ומש"ה לא פליג בכולו (א) : ר"ש פוטר האומר הרי עלי מנחה מן השעורין בפ"ב דמנחות (דף קג.): **מאי ניהו שעמד בדין.** כלומר מתני' דקתני יתנו היורשין היכי מיתוקמא בע"כ כשעמד בדין קודם מותו כדאוקמא לרישא ואמאי הדר קתני לה: מהו

אמדוהו מאליו מהו מי אמרי' בו'. הא בעיא לא אתיא בוא תמצא לומר כמו ההיא דלעיל ובדבה היה יכול לשאלה אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות: **דמי עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו'.** והא דתניא בב"ק (דף כז. וש"ס) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי' ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה ממייס גזירת הכתוב היא אבל [כט] הכא אינו נודר אלא דמיס שישמוטנו בב"ד והוא לא בא לידי שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו: **ת"ר** חומר בנדרים מבערכין בו'. תימה אמאי לא פריך אמתני' דקתני זה חומר בנדליס מבערכין זה חומר ותו לא והא איכא הני דבריתא דהכא"ג פריך בב"מ פרק הזהב (דף מז:) גבי הא דאמר זה חומר בהקדש מבהדיוט ופריך זה חומר ותו לא האיכא טובא לפרוך הכא הכי וי"ל דהתם ליכא חידוש למנות חומרא בהקדש מבהדיוט דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט ומש"ה קא מתמה עליה הש"ס זה חומר ותו לא והא איכא טובא אבל הכא דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדליס מבערכין מש"ה לא שייך למיפרך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר [ט] : **ואין** נידונין בהשג יד [כא] בערכין. וקשה שהרי הקשנו לעיל (ד' יח.) דמיס לערכין [כו] מרגלית לקליס ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא חד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה [י] ולא לאחר וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדליס: **לאתויי** מן הארכובה ולמעלה. ולא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה דכתיב שאר י"ח טריפות וי"ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי דר"ש דאמר (חולין דף מב:) יכולה היא ליכוות ולחיות: **ת"ר** המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו. ס"ג בדוב הספריס ולא גרלה דא"כ מאי קאמר בסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להתנדב חצי שויה של כלי לכך גרלה לר"י דה"ג המעריך ערך חצי כלי והשתא ניחא דאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי חצי כלי אין שוה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי: אמר

בחד זימנא אמדינן ליה או דלמא כיון דבזה אחר זה נדר תרי זימני אמדינן ליה ואם תמצא לומר כיון דבזה אחר זה נדר תרי זימני אמדינן ליה אמר שני דמי עלי בבת אחת מהו הכא ודאי בבת אחת נדר בבת אחת אמדינן ליה או דלמא כיון דקאמר שני כזה אחר זה דמי אם תימצי לומר כיון דקאמר שני כזה אחר זה דמי אמדוהו מאליו מהו מי אמרינן הא אמיד מאליו וקאי או דלמא בעינן כוונה לאומדנא פשוט מהא חדא דתנן דמי עלי ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים ואי ס"ד אמדוהו מאליו הוי אומדנא הא אמיד וקאי מי איכא גברא דלא שוי ארבעה זוזי אמדוהו מאליו נחית לאומדנא דמי עלי לא נחית לאומדנא: **מתני'** חומר בערכין מבנדרים כיצד [א]האומר ערכי עלי ומת יתנו היורשים [ב]דמי עלי ומת לא יתנו היורשים שאין דמים למתים [ג]ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום ערך ראשי וערך כבידי עלי נותן ערך כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו [ד]חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ערך חצי עלי נותן ערך כולו [ה]חצי דמי עלי נותן חצי דמיו דמי חצי עלי נותן דמי כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כולו [ו]האומר ערכו של פלוני עלי מת הנודר והנידר יתנו היורשין [ז]דמיו של פלוני עלי [ח] ומת הנודר יתנו היורשין מת הנידר לא יתנו היורשין שאין דמים למתים: **גמ'** ת"ר חומר בנדרים מבערכין [ט]שהנדרים חלין על בהמה חיה ועוף ואין [י]נדונים בהשג יד משא"כ בערכין חומר בערכין מבנדרים כיצד אמר ערכי עלי ומת יתנו [יא] יורשין דמי עלי ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים אמר ערכי עלי ומת יתנו יורשין ש"מ [יב]מלוה על פה גובה מן היורשין שאני הכא דמלוה [יג] כתובה בתורה היא ש"מ [יד]מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא הב"ע כשעמד בדין דכוותה גבי דמי עלי שעמד בדין אמאי לא יתנו [טו] יורשין דמי עלי מחוסר אומדנא ערכי עלי לא מחוסר ולא כלום: ערך ידי [טז] ורגלי עלי וכו': א"ר גידל אמר רב ונותן דמיה והא לא אמר כלום קתני לא אמר כלום לרבנן ונותן דמיה לר"מ הא אמרה חדא זימנא [יז]דא"ר גידל א"ר האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל הכא מיטעא קטעי דסבר כי היכי דאיכא

ערך ראשי וערך כבידי איכא נמי ערך ידי וערך רגלי אבל דמי לא קאמר קמ"ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ"ט נפשות קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן [יז] כו': ת"ר [יח]חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם לוקה אמאי א"ר פפא לוקה בערך שלם מ"ט גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו וערך חציו הוי דבר שהנשמה תלויה בו: חצי דמי עלי נותן [יט] כו' דמי חצייי עלי נותן דמי כולו: מ"ט [1]נדר בערכך נפשות כתיב: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו [כ]: לאתויי מן הארכובה ולמעלה ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום [כא] **רבא** חלש עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר"מ קסברי [כב] אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול"ש חציו אלא רבנן מאי קסברי אי [כג] אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' חציו נמי אמר להו [כד] (רבא ואביי) רבנן דהכא כר"מ סברי לה וסברי לה כר"ש סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה וסברי לה כר"ש [כה] דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים כוליה אורחיה לאיתנדובי פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו': מאי ניהו שעמד בדין היינו הך סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני [כו] עליו ומת הנודר יתנו היורשים מהו

שדרך להתנדב כולו שאם התנדב חציו לשלם אלא סבר כר"ש ועדיפא מרבי שמעון. הרא"ש ז"ל: **תוס' ד"ה ת"ר המעריך.** גליון. ה"ג ת"ר המעריך חצי כלי כלומר ערך חצי כלי עלי (או המעריך חצי כלי) הילכך לא אמר כלום לרבנן כדמפרש טעמא דפלגא לאו אורח ארעא לאינדובי דהא תנן במתני' ערך חציי עלי נותן ערך כולו אלמא לא אשכחן בערכין דבלשון זה מתחייב פלגא, וכן בכלי נמי כשאמר ערך חצי כלי עלי פלגא לאו אורח ארעא לאינדובי וכולו נמי לא מקדיש דלא שייך בכלי נידון בכבודו הלכך דמי חציו נמי לא יהיב, ול"ג המעריך חצי ערך כלי דמשמע דאמר חצי ערך כלי זה עלי דבכה"ג בערכין מתחייב פלגא כדתנן חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו וא"כ בכלי נמי אורחא לאינדובי פלגא ויתן דמי חצי הכלי. הרא"ש ז"ל:

מסורת הש"ס

א) [לעיל ו: וש"נ], ב) [שם], ג) לעיל ה. סנהדרין יד:, ד) [מכותות מו. תוספתא פ"ג ה"ג ע"ש], ה) [לעיל ה. וש"נ], ו) מנחות קג. [מזיר ט. פסחים נג.], ז) [שמות כח], ח) [ויקרא כז], ט) [וע"ע תוספות זבחים לד: ד"ה אלא מתני'], י) עי' ל"ק.

מוסף רש"י

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שוה, דידע הוא שאין לומר נותן ערך לכלי ואין ערכו קטוב וגמר ואמר לשם דמיס, דאין אדם מוליא דבריו לבטלה (סנהדרין מו.). **חצי ערכו.** לפי שניו, דערך קטוב בפרשה לפי הסניס (כתובות מו.). גזירה **חצי ערכי.** דמשמע אלי ערך שלם שקטוב לו לפי שניס, אטו ערך חציו. עלי, והאומר ערך חציו עלי אי ערך ראשי אי לפי עלי, נותן ערך שלם, דהוה ליה מערך אבר שהנשמה תלויה בו, וגבי ערכין כתיב בערכך נפשות, שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן קצבה שנתנה בו תורה (שם). **קסבר** אין אדם מוציא דבריו **לבטלה.** ואדם יודע דאין ערך לכלי, דנפשות כתיב, וגמר ואמר לשם דמיס (לעיל ה.).

רבינו גרשום

אמדוהו מאליו. שלא אמר דמי עלי: **שאין דמים למתים.** שאין אדם יכול לידע מאחר שמת כמה הוא שוה בשהוא חי: **מי איכא גברא** [דלא שוה ד' זוזי]. כשהוא חי והוה כי אמיד וליתבו יורשין דמי: **אמדוהו מאליו נחית לאומדנא.** ודקדקו בו כמה היה שוה: **דמי עלי.** ומת לא נחית מעיקרא לאומדנא בגורה הלכך לא יתנו היורשין: **ואינן נידונין בהשג יד.** אלא נותן כל מה שיש לו וחזרו ונותן כשיהיה לו: **שאני הכא** דמלוה הכתובה בתורה **היא.** דכיון שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה שצריך ליתן: [**בשעמד בדין.** וחייבוהו ליתן וכל העומד לגבות כגבוי דמי: **מחוסר אומדנא.** בשעמד בדין ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלום: [א]דאין הנשמה תלויה בו: **ונותן דמיה.** של יד כלומר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וידוע שאין ערך ליד וגמר ואמר לשום דמים ונותן דמיה: **לר"מ** דאמר בפירקין קמא המעריך פחות מכן חורש ר"מ אומר נותן דמיו כו': **מיטעא קא מעי דסבר כו'** [**אבל דמי לא.** כלומר לשום דמים לא מתכוין ולא ליתן דמיה קמ"ל: **לאתויי מן הארכובה ולמעלה.** שאם אמר ערך רגלי עלי מן הארכובה ולמעלה נותן ערך כולו: [**מ"ש נדר בערכך כתיב.** כלומר כל שישנו בערכין ישנו בדמים דהיינו נדר]: **וחכ"א לא אמר כלום.** כשאמר ערך חצי כלי אבל הערך כלי שלם נותן את דמיו: [**סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה.** היכא דהתנדב כדרך המתנדבים דהעריך כולו פלגיה לאו אורחא לאינדובי הלכך לא אמר כלום דסבר לה כר' שמעון]: **מאי ניהו.** האומר ערכו של פלוני עלי [ומת הנודר והנידר. אמאי יתנו היורשין **בשעמד בדין** המעריך קודם שמת]: **היינו הך.** דשמעתין דלעיל אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין דאוקימנא בשעמד בדין:

א) נראה דחסר כאן ול"ל ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום. ולאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה. של יד כלומר כו'.

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלֵא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיְיָ: ויקרא כז ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמין דמיס וכו' שהרי מת ע"כ לא: (ב) ד"ה ונתן וכו' כתיב וכשאומר ערך חליי כל"ל והד"ל: (ג) ד"ה סבריי וכו' כבולו הס"ד ותמ"כ מ"ס כר"ש דפוטר:

שינויי נוסחאות

(א) ס"ל זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן כולו [וכ"ג: כן נמצא בכל הס"י והכרמ"ס ז"ל לא גריס לה בפי' המשנה] (ש"מ), (ב) עלי מת הנודר (ש"מ), (ג) יתנו היורשין דמי עלי ומת לא יתנו היורשין שאין דמיס כו' יתנו היורשין ש"מ (ש"מ), (ד) דמלוה הכתובה בתורה (ש"מ), (ה) יתנו היורשין דמי (ש"מ), (ו) ידי וערך רגלי עלי (ש"מ), (ז) נותן חצי ערכו ערך חציי עלי נותן ערך כולו. מ"ש נפשות אמר רחמנא מ"ל (ש"מ), (ח) נותן חצי דמיו דמי (ש"מ), (ט) כו' כו' לאתויי (ש"מ), (י) רבה אלם (ש"מ), (יא) לי מקסברי אלם (ש"מ), (יב) להו רבה [וכ"מ: רבא] (ש"מ), (יג) ל"ל אביי ורבא, (יד) ל"ל עלי, (טו) אנים בדמיו יתן (ש"מ), (טז) דלמדינן הכי ואקן (ש"מ), (יז) נודר ס"ל חייב (ש"מ), (יח) מת הלכך לא (ש"מ), (יט) בערכך ס"ל דבמעריך (ש"מ), (כ) דה"ל אומדנא שהייבוהו לשלם כמלוה בשטר (ש"מ), (כא) יתנו היורשין (ש"מ), (כב) [נוסף ליטור:] נותן דמיו לר"מ. דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך ליד ורגל וגמר ואמר לשם דמים [סס"ד] (ש"מ), (כג) דמי. נ"ל מידי (ש"מ), (כד) הכא לא נדר אלא דמים שישומו אותו בב"ד והרי לא בא לידי שומא שהרי היה מת הלכך לא יתנו (ש"מ), (כה) כהיסא יד מה שאין כן בערכין. תימה ונקיש דמים לערכין להשיג יד שהרי הקשנו (ש"מ), (כו) לערכין לענין מרגלית (ש"מ),

שיטה מקובצת

חצי ערכי עלי נותן חצי ערך. גליון. לאפוקי מדרבי יוסי בר יהודה דאמר לוקה בערך שלם חצי דמי עלי נותן חצי דמיו כרבנן. נראה דרבי יוסי בר יהודה פליג נמי בהאי דלוקה בדמים שלמים וכן נמצא בתוספתא (פ"ג ה"א). הרא"ש ז"ל: **מאי קסברי אי קסברי אדם מוציא כו' אפילו כולו.** גליון. הוה מצי לשנויי דאין הכי נמי דרבנן סברי אפילו כולו נמי והא דנקט חציו לרבותא דר"מ נקטיה. הרא"ש ז"ל: **וסברי לה בר"ש.** גליון. ואע"ג דלא דמי כולי האי להא דר"ש דלא פטר ר"ש אלא במתנדב דבר שאין דרך להתנדב כלל כגון מנחה מן השעורים ומן העדשים או נזיר מן הגרוגרות, אבל הכא היה מודה ר"ש בדבר

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ל מהל' ערכין הלכה כא:
יב ב מיי' שם הלכה כב:
יג ג מיי' שם פ"ב הלכה ח:
יד ד מיי' שם הלכה ב:
טו ה מיי' שם הלכה ד:
טז ו ז מיי' שם פ"ל הלכה כג:
יז ח מיי' פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח ב:
יח ט מיי' שם הלכה ט ופ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא [וסה"ג מהל' ערכין הל' ט ועיין בלחם משנה]:

יא מיי' פ"ל מהל' ערכין הלכה כא:
יב ב מיי' שם הלכה כב:
יג ג מיי' שם פ"ב הלכה ח:
יד ד מיי' שם הלכה ב:
טו ה מיי' שם הלכה ד:
טז ו ז מיי' שם פ"ל הלכה כג:
יז ח מיי' פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח ב:
יח ט מיי' שם הלכה ט ופ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא [וסה"ג מהל' ערכין הל' ט ועיין בלחם משנה]:

אמר ר' חייא בר רב ל"ש אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה כיון דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר. כלומר לטרוח עד שיתקרב וא"ת מ"ש רישא דמתני' דקתני שור זה עולה מת השור פטור מלשלם [1] [נאמנותינן] אפילו אמר עלי [2] (נראה כן) הדין [כן] דפטור מלשלם כדמסיק ר' חייא בר רב ואור"י דכולה מתני' בין רישא בין סיפא מיירי דאמר דמי וה"פ דמתני' דמי שור זה עולה דמי בית זה קרבן מת השור נפל הבית פטור מלשלם כיון דלא אמר עלי אבל אמר דמי שור זה עלי עולה דמי בית זה עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם [3] והכי [4] איתא בפ"ק דר"ה (דף ו. ושם) איזהו נדר ואיזהו נדבה נדר דאמר עלי נדבה דאמר הרי זו מה בין נדר לנדבה נדר מת או נגנב חייב באחריותו נדבה מת או נגנב אינו חייב באחריותו והא דתניא במתני' שור זה נראה דרבותא אשמועינן דאע"ג דאמר זה כיון דאמר עלי חייב באחריותו ואר"י דלכאורה משמע דכי אמר דמי שור זה עלי עולה גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה דדמי לאומר דמי שור של פלוני עלי דגוף השור הוא חולין ואין אדם מקדיש שור חבירו ולא דמי למקדיש זכר לדמיו דאמר בתמורה (דף יט: ושם) דקדוש קדושת הגוף דמגו דנתפת ביה קדושת דמיס נתפת ביה קדושת הגוף דהתם מיירי כדאמר יקדש שור זה לדמיו וה"נ איתא בסמוך בשמעתין דכי אמר יקדש השור לדמיו דגוף השור קדוש: **מיתיבי** שור זה עולה כו' שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב [5] (אינו) חייב באחריותו. אלמא לא אמרינן עלי להביאו קאמר וקשיא לר' חייא ומשני מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי הכא נמי דקאמר דמי וקשה לפי מה דפי' [6] דגופו חולין ובהא בריית קתני דשור קדוש ולפי מה דפרש"י הכא ניחא וזה לשונו הכא נמי דקאמר דמי וכדאוקימנא לקמן דקאמר יקדש השור לדמיו והדמיס עלי עולה הלכך השור קדוש והא אמר יקדש השור ואם מת חייב באחריותו דהא עלי אמר והכא לא אמר עלי להביאם קאמר דכיון דלא הוו דמים קמיה ולא אמר דמים הללו עלי עולה ליכא (ש"מ), [1] חייב המשכיר להעמיד (ש"מ), [2] ז"ק, [3] עלי נמי כן הדין דפטור [תיפת נראה נמתק] (ש"מ), [4] גי' ל"ק ודך פירושא איכא לאוקמי בפ"ק דר"ה, [5] והכי נמי איתא בפ"ק (ש"מ), [6] מת או נגנב חייב באחריותו (ש"מ וכ"ה בצ"ק), **יב)** לפי' ר"י דגופו חולין **דבהא** בריית (ש"מ), **יג)** מסיפא זו אמתני' **יד)** הכל וקשיא להא דפי' דאיתא. ס"א ולפי מה דפי' דגוף השור חולין **קשה** (ש"מ), **טו)** גי' ל"ק, **טו)** מתחיב ופרוך והא (ש"מ), **יז)** גי' ל"ק וזה נראה לי דוחק, **יח)** כלומי וזה דוחק לכך (ש"מ), **יט)** דקאמר דמי שור זה עלי עולה דהשור הוי (ש"מ), **כ)** לגורי הרמ"ר (ש"מ),

מהו דתימא. אע"ג דעמד בדין נודר קודם מותו הואיל ולא אמרו נידר בחיי נודר לא אשתעבדו נכסי דיתמי: **גלויי מלתא בעלמא הוא.** לגלות מהו חייב והואיל ונידר קיים אמרינן ליה: **מתני' וכיון זה קרבן.** לנדבת הבית: **ונפל הבית.** קודם שהחזיק בו גזבר: **גמ' לא שנו.** דכי אמר עלי חייב לשלם אלא דאמר דמי עלי דאם אבד אבד דהכא לא אמרינן דגוף השור קדוש לגמרי אלא דמי בלבד: **אלא דאמר דמי שור זה עולה.** כלומר שאם נגנב אתחייב בדמיו: [**עלי להביאו קאמר.** אם יהיה]: **מת או נגנב חייב באחריותו.** [כיון דאמר עלי] אע"ג דלא אמר דמי: [**השור** חולין. שלא הקדישו אלא דמיו] (אינו חייב באחריותו דדמי השור קאמר וכיון דמת אין דמים למתים כדאמרינן במתני' דמי עלי ומת לא יתנו היורשין): **רישא דאמר יקדש השור עלי לדמיו.** דכיון דאמר יקדש השור קדוש השור ומועלין בו וכיון דאמר לדמיו היינו דאמר מת או נגנב חייב באחריותו: [**וסיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו.** כלומר שאם נגנב אתחייב בדמיו: [**עלי להביאו קאמר.** אם יהיה]: **מת או נגנב חייב באחריותו.** [כיון דאמר עלי] אע"ג דלא אמר דמי: [**השור** חולין. שלא הקדישו אלא דמיו] (אינו חייב באחריותו דדמי השור קאמר וכיון דמת אין דמים למתים כדאמרינן במתני' דמי עלי ומת לא יתנו היורשין): **רישא דאמר יקדש השור עלי לדמיו.** דכיון דאמר יקדש השור קדוש ומועלין בו וכיון דאמר לדמיו היינו דאמר מת או נגנב חייב באחריותו: [**וסיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו

האומר משקלי עלי פרק חמישי ערכין

הקדישו הדר בו וכו'. קס"ד שהדר בו הקדישו (א) : ו) [נפיק ליה שכר לחולין] וכ"ל דל"ג שכר וה"ג כיון דמעל נפיק ליה לחולין. כלומר משנהנה בתמימים הבית ומעל יצא הבית לחולין כדתנן (מעילה דף יט:) אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בבהמה וכלי שרת בלבד וקרן וחומש אית ליה לשלומי ולא שכר להקדש דכל מידי דהקדש מכי מעל ביה נפיק לחולין דאמרינן במסכת מעילה (דף יח.) אין מעילה בכל מקום אלא שינוי וכן הוא אומר וימעלו בני ישראל מעל בייי ויעבדו את הבעליים ב) והיינו שינוי שמוציאו מהקדש לחול: **ולשיבא שכרו יקדש.** השכר והבית לא הקדיש: **מתני' ממשכנים אותן** ט). עולות ושלמים. אע"ג ג) דשלמים מכפרת אעשה הוחיל ולאו חובה היא עליה לא חשיב לה כפרה ואתי לשהויי אלכך ממשכנין אותן: **גמ' משלשן.** חטאת או עולה או שלמים דג' קרבנות כתובין בו ואמרי' בספרי דבי רב י) ואחר יעשה הנזיר יין יא) אחר מעשה ימידי: **בעולה יולדת.** אלא משתריא בקדשים עד דמתיא לה: **מאי ניהי דאקדמה קיא.** כלומר מאי טעמא אמרת דעולתה מעכבתה משום דאקדמיה קיא עולה מקמי חטאת דכתיב תביא ככב בן שנתו לעולה וגו' יב): **והאמר רבא למקראה הקדימה הכתוב.** שהיה נקראת במקרא תחילה ואלא שתקבל בפרק כל התדיר במסכת זבחים (דף ל.): **דאפרים ליה חבירו.** שהיה זה חייב עולה ובא חבירו והפרישה משלו לכפרתו של זה וקאמר שמואל דבעינן שיודיע את המתכפר: **מדידיה.** כגון היכא דב"ד ממשכנין אותו לריך שיאמר רולה אני: **רבא למקראה הקדימה הכתוב אלא בעולת** לדעת

מצורע דתניא יג) רבי ישמעאל בנו של רבי ג) יהודה בן ברוקה אומר כשם **שחטאתו ואשמו** ד) עיכבתו כך עולתו עיכבתו; ואף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה טו): ת"ר יקריבם אותו טו) מלמד שכופין אותו יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני אמר שמואל עולה צריכה דעת שנאמר לרצונו מאי קמ"ל תנינא אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרצונו לא צריכא טז) דפריש ליה חבריה מהו דתימא כי בעינן דעת מדידיה אבל מדחבריה לא קמ"ל דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלא דידיה מיתיבי חטאתו ואשמו של פלוני עלי לדעת

הקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש הקדישו הדר בו היכי מצי מקדיש א) לה [1]איש כי יקדיש ביתו קדש אמר רחמנא ב) מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו הכי קאמר הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש הקדישו משכיר היכי דייר ביה [2]במעילה קאי ותו מעלה שכר להקדש כיון דמעל ביה נפיק לי' שכר לחולין דאמר לבשיבא שכרו יקדש והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אמר רב יהודה אמר רב הא מני ר"מ היא דאמר ג) אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ואמרי לה ד) רב מרי בר חמא לרב חסדא כמאן כר"מ דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אמר ליה ואלא כמאן: **מתני'** ג) ב חייבי ערכין ממשכנין אותן ז) ג חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן ד חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן אע"פ שאין מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר [2]לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ה) וכן [3]אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני: **גמ'** אמר רב פפא פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן חייבי עולות אין ממשכנין אותן חייבי חטאות ממשכנין אותן ו בחטאת נזיר דכיון ז) דאמר מר אם ח) גילח על אחד משלשתן יצא ואם ט) נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר לשתות יין וליטמא למתים פשע בה ולא מייתי חייבי עולות אין ממשכנין אותן בעולת יולדת מאי ניהו דאקדמיה קרא והאמר ז) רבא למקראה הקדימה הכתוב אלא בעולת

מלות חליצה (יבמות קג:) מ"ר יא) פפא משמיה דרבא [סנהל] המוסגר לא תחלון ואם חלצה חליצתה כשרה סנהל המוחלט לא תחלון ואם חלצה חליצתה פסולה ופרש"י שם דסנהל המוסגר לא תחלון בו לכתחלה משום גזירה דסנהל המוחלט מיהו אם חלצה חליצתה כשרה משום דמלות לאו ליהנות ניתנו אלמא משמע סנהל המוחלט אסור בהנאה ול"ל דאין הכי נמי דהוא אסור בהנאה והא דאמר הכא דאומר לו הרי שלך לפניך היינו כגון דל"ל בית זה וכיון דהוא בעין אינו חייב להעמיד לו בית אחר מיהו הא הפקיד שכרו והוי כמו מתה או נשברה דאמר התם חייב להעמיד לו חמור אחר ופרש"י שם או יפקיד שכרו: **הכי** קאמר הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש.

תימה דהכא משמע דמשכיר יכול להקדיש ביתו אחר שהשכירו אע"ג דמשתעבד לשוכר ובכתובות פ' אף ע"פ (דף נט: ושם) אמר הא לא דמיא אלא לאומר שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש דקדש משמע דווקא משום דקאמר לכשאפדנה אבל לאלתר לא מצי מקדיש לה הכא נמי לא מצי מקדיש ליה ובפ' איזהו נשך (ב"מ עג: ושם) אמרינן רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא עובד כוכבים ביתא אזל זבניה לרבא נטר שתא ושקל אגר ביתא אמטי ליה לרבא א"ל הא דלא אמטאי אגר ביתא עד האידנא משום דהוה משכנתא ולא הוה יב) עובד כוכבים מסלק ליה השתא ניסקיל [מר] אגר ביתא משמע דיכול הלוה למכור וא"כ אמאי אינו יכול להקדיש מיד ואור"י דכן הדין המותר יג) יותר מכנגד מעותיו הוא יכול להקדיש ולמכור מיד והא דאמר התם לכשאפדנה דמשמע אבל השתא אינו יכול להקדיש היינו כשהוא רולה להקדיש הכל וההיא דאיזהו נשך (שם) זבין לו המותר והכא יכול להקדיש המותר והא דאמר הדר בו מעלה שכר להקדש היינו משום דיש לו להקדש שותפות עמו ואין כל אחד יכול לבדר חלקו ויש מתלקין בין משכיר ללוה דדוקא לוה אלא מחזור אלא עוד בלא פרעון מעות הוא ודאי לא מצי להקדיש אבל משכיר אלאחר

הדרן עלך האומר משקלי

א) [ב"ק סח: ע"ש סט: ב"מ ו. ע"ז סג. חולין קלט. תמורה ט. כט:], **ב)** [כתובות מח:], **ג)** ב"ק מ. קכ: [לקמן כג:], **ד)** [עי' תוס' ר"ש ו. ד"ה יקריב ותוס' כריתות יב. ד"ה לו דלמא ותוספות יבמות פז: ד"ה ר' מאיר ותוספות ב"ב מח. ד"ה יקריב], **ה)** [קדושין נ. ב"ב מח.], **ו)** מיר כח: [מה. מנחות ה. זבחים נה. נדרים ד:], **ז)** [זבחים נ. ע"ש בתוס' ד"ה בתמיד], **ח)** תוספתא דמיר פ"ד ה"ז [פסחים נט. ע"ש מיר יח:], **ט)** ב"ב מח. קדושין נ. יבמות קו. ר"ה ו.,
י) [ספרי זוטא נשא ו כ], **יא)** [מכדבר ו], **יב)** [ויקרא יב], **יג)** [ספ"ט דב"מ], **יד)** עי' ל"ק ובתוס' מנחות קא:.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הקדישו וכו' הקדישו הס"ד ואח"כ מ"ה כיון דמעל ביה נפיק ליה כו' וגרלה לי דל"ג:

רבינו גרשום

הקדישו. השוכר: הדר בו. שלא (נתנגע) ברשותו: כיון דמעל. מה שנהנה ממנו: נפק ליה שכר לחולין. דמשום הכי חייב {קרבן} [מעילה. הנהנה מקדשי שמים. משום דמפיק קדושה לחולין. כגון דאמר המקדיש הכין לכשיבואו דמיו יקדשו לא מעל שוב דלא הקדיש בית אלא שכירות הקדיש: מתני' חייבי ערכין ממשכנין אותן. [הגזבר] אם ישהונו [דכיון] דלאו לכפרה אתו ולא מהדר ליתנן: [חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן. דכיון דלכפרת עצמו הן זהיר להביאן: חייבי עולה ושלמים ממשכנין אותן דלא אתו לכפרה ויתרשל להביאן]: אע"פ שאין מתכפר לו. האי מתכפר [לו] לא כפרה ממש אלא אע"פ שאין מתקבלין לרצון עד שיתרצה להביאן מעצמו: שנאמר לרצונו. לפני ה' אפילו הכי ממשכנין אותן [וכופין אותו] עד שיאמר רוצה אני: וכן אתה אומר בגיטי נשים. אע"ג דגט המעושה פסול כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכשר: גמ': על אחת משלשתן. [או אעולה או אשלמים או אחטאת יצא] הלכך אם גילח אם העולה צריך למשכנו להביא חטאת: בעולת יולדת. שאינה יכולה להביא חטאתה עד שתביא עולתה קודם: [הואיל ואקדמה קרא. דכתיב אחר לעולה ואחר לחטאת ולא פשעה בה: למקראה הקדימה הכתוב. כלומר לקרות העולה קודם לחטאת הקדימה הכתוב אבל להקרבה לא אקדמה: אלא אעולת מצורע. אין צריך למשכן דתניא כו'): עולה צריכה דעת. כלומר המקריב [עולה] צריך להביאה לרצונו: דאפרים ליה חבריה. אם חברו הפריש בגינו [עולה] שלא צריך להפרישה לרצונו של נודר: מדידיה. היכא דמפריש משלו אבל היכא שמפרישה חבירו בשבילו נימא דניחא ליה שחבירו נותנה בשבילו ולא ליבעי למישמייליה דודאי ניחא ליה: קמ"ל. דבעינן למישמייליה דומנין דלא ניחא ליה לאינישי כו' הלכך בעינן לדעתו:

שיטה מקובצת

בחטאת נזיר. גלוין. ה"ה דהוה מצי למימר כגון שאמרו לו עדים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי דבודאי לא יביא אם לא ישמשנוהו כיון שהוא אומר שלא אכל. הרא"ש ז"ל: תום' ד"ה הכי קאמר כו' תימה. עיין בהר"ן במסכת כתובות בפ"ה (דף כד. מדפי הרי"ף ד"ה ואיכא למידק): בא"ד והא דפריך כו' הא אינו ברשותו. גלוין. אבל כל זמן שכירותו יכול להקדיש וה"ה דמצי אומר לה כל ימי שכירותו. הר"י ז"ל: ד"ה ת"ש. כיון דמעל. וג"ב עיין תוס' מנחות דף קא ע"א (ד"ה אע"ג) וחוס' קדושין דף נה ע"א (ד"ה אין מועל).

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיְיָ וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: ויקרא ה יד
2. אם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לְרָצֹנוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא א ג

מוסף רש"י

חייבי ערכין ממשכנין אותן. גזכר נכנס לבמיהן ונוטל בעל כרחן (לקמן כב:) דכין דלאו לכפרה אתי מסתי ליה (ב"ק ח.). חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן. דכיון דלכפוריה מטאים קבעי לה לא מסתי ליה (שם). וכן אתה אומר בגיטי נשים. כהגך דתנן (כתובות עז.) ואלו כופין אותו להוליא מוכה שחין וכעל פוליפוס, כופין ומכין אותו עד שיאמר רוצה אני, דוומנן מדעתו אמטע (רשב"ם ב"ב מח.). אם גילח על אחד משלשתן יצא. ומטאת הוא דיליפא משלמים, מה אילו מזיר אם הביאו יחידי בלא חטאת ועולה יצא, בכתיב ואתה יאמר יאמה המזיר יין, ואמר מר בספרי אחר מעשה יחידי, והיינו שלמים, שעיקר תגלחתו של מזיר תגייה ולגלח שערו תחת הדוד, דלכתיב על האש אשר תחת זבח השלמים, ותניא בספרי וגלח המזיר פתח אהל מועד, בשלמים הכתוב מדבר, כלומר גילוחו של מזיר ע"י דבר שנאמר בו ושחט פתח אהל מועד והייני שלמים בוריקא, אי אינו אלא כמשמעו שיגלח פתח אהל מועד ממש, אם אמרת כן דרך מזיון מ' (זבחים נה.). למקראה הקדימה הכתוב. שהתם נקראת בענין תחילה אבל בעבודתן חטאת קודמת אבל בעבודתן חטאת קודמת ראשמו עיכבתו. חטאת ואשם פשיטא לן דמעכבי טהרה לאכילת קדשים, חטאת דאשמתן כדאשמתן ביולדת, אשם שהרי אמרנו לבהמות (פסחים נט.). יקריב אותו. אל פתח אהל מועד יקריב אותו, קרא יאיר הוא, והא כתיב בריאה יקריבנו (ר"ה ו. וכעי"ז קדושין נ.). מלמד שכופין אותו. לקיים דברי גדול (שם) לאקניע מה שגדל (רשב"ם ב"ב מח.).

שינויי נוסחאות

א) מקדיש ליה אים (ש"ס), **ב)** לה רמי כר חמא (ש"ס), **ג)** ר' יוחנן בן ברוקה (ש"ס), **ד)** ואשמו מעכבתו כך עולתו מעכבתו (ש"ס), **ה)** שיתגלה וכו' פ"ל (ש"ס), **ו)** נפיק ליה שכר לחולין. וגלאה לרבי דל"ג שכר וה"ג כיון דמעל ביה נפיק, **ז)** ל"ק, **ח)** בתעילה שם אינם אומר ואומר וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחרי הבעלים, דה"ל ה, **ט)** אותן. הגזבר נכנס לביתו ונוטל בעל כרחו: [סמ"ל ומה"ל] חייבי חטאות ואשמות. כיון דלכפרה אתו לא שהי ליה ואין ממשכנין אותן עולות ושלמים אע"ג דעולה מכפרת (ש"ס), **יא)** ל"ל דעולה. **יב)** ל"ל ומיהו קשה דהכא כו' בגשמו ובתוספתא (צ"ק), **יג)** מה שיותר בנגד. (צ"ק), **יד)** כדפר"ל מקדיש, **טו)** ל"ל והכא כו' להקדיש וה"ה דיכול לאסור (צ"ק), **טז)** ל"ל ומיהו קשה דהכא כו' בגשמו ובתוספתא (צ"ק), **יז)** כל"ל (צ"ק), **יח)** להקדש פריך היכי [והשאר נמקן] (ש"ס), **כ)** בירושלמי בפרק מקום שנהגו (ש"ס), **כא)** מקודשת ודר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי (ש"ס), **כב)** זה דר בתוכו חנם (ש"ס), וגי' ל"ק דר בו חנם, **כג)** ליה השכר בתורת (ש"ס), **כד)** נ"מ השכירות לחוליין, **כה)** לחולין שהרי חברו הקדיש את הבית והוא לא ידע ומעל כשדר בו ונפיק ליה כולי בית בתורת מעילה דהא היכא שהוא סבור שהיא שלו ואינו מתכוין להוציאו מרשות לרשות לא יוצא לחולין אלא לפי טובת הנאה שיש לו במלאכה דלא אמרינן אין מועל אחר מועל אלא כשהוא סבור שהכלי של חבירו והוא מכוין להוציא מרשותו וכדקאמר רב על ההיא דמיתי. [והשאר נמקן] (ש"ס), **כו)** גי' ל"ק ובקשה מההיא דמיתי בתוספתא, **כז)** והא דתנן בשלהי פרק הנהנה אין מועל וכו' אלא בהמה וכו' לא מתמלא (צ"ק), **כח)** יתמה ככלי שרת (ש"ס), **כט)** היכי דייר ביה [כיצא כי נמקן] (ש"ס), **ל)** דאמר תלוש ונכפוף (ש"ס), **לא)** מעל לימא מסייע ליה לרב ואף על גב דדחי ליה דחויא בעלמא הוא (ש"ס).

אמר לך שמואל כי תניא ההיא בשעת כפרה. (וכרייתא מיירי בשעת הפרשה) [כ] ות"ת אמאי פליג אדעולא לוקמא למילתיה דשמואל בשעת כפרה וכריית' מיירי בשעת הפרשה ולא פליג אדעולא וי"ל [ט] דסבירא ליה דשמואל מיירי בשעת הפרשה דקאי אמתני' דמשמע דמיירי בשעת הפרשה מדקאמר חייבי עולות [י] אין ממשכנין אותן שזהו בשעת הפרשה [יא]: **מאי** בשעת הפרשה דקאמר שמואל אף בשעת הפרשה. ות"ת מ"מ הא פליג דלשמואל צריכה דעת אף בשעת הפרשה וכ"ש בשעת כפרה ועולה צריכה [יב] בשעת כפרה דווקא ולא בשעת הפרשה וי"ל דמ"מ דבכה"ג דפליגי השתא לא הוו פליגי [יג] ונראה לר"י טעמא דשמואל ועולא דהא דאמר שמואל עולה ושלמים צריכין דעת בשעת הפרשה משום דלא ניחא ליה לאיניש להתכפר במילתא דלא דידיה אבל בשעת כפרה אינו צריך דמשום שמיכה אין צריך לדעתו כיון דאינש באים לכפר על חטאו אבל חטאת ואשם שהם באים על חטא וצריכין להתוודות [יד] [בשעת] שמיכה בעינן [דעת] בשעת כפרה ועולה סבירא ליה דאפילו בעולה ושלמים רוצה לקיים מצות שמיכה הלכך בעינן דעתו בשעת כפרה אבל בשעת הפרשה לא בעינן דעת אלא בחטאת ואשם דלא ניחא ליה לאינש לכפרה במילתא דלאו דידיה אבל עולה ושלמים דלא לכפרה קאתי כולי האי אינו צריך דעת בשעת [טו] הפרשה:

האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא. [טז] (פסק) לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי [יז] ומודעי דאתו מגו מודעי בשעת כתיבת הגט ובשעת הנתינה דחיישינן שמא בטל אותו:

הדרן עלך האומר משקלי

שום היתומים ל' יום. ות"ת אמאי נקט יתומים אפי' כ"ע נמי אם באו בית דין לירד בנכסיהן כדי לפרוע לאשה כתובתה או חובו לב"ח צריך שומת ב"ד ל' יום כדאיתא בפ' המפקיד (ב"מ לה:) מאימת אכיל פירי מכי שלמי יומי אכרזתא אלמא לכל אדם שבא לירד לנכסיהן צריכי שומת ב"ד א"כ אמאי נקט יתומים וי"ל דתנא יתומים לרבותא דמהו דתימא דליהוי יתומים כהקדש ולבעי שומת בית דין ס' יום קמ"ל דשוין לכל אדם:

בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים. פירוש בשעת הוצאת פועלים ממלאכתן ובשעת הכנסתן למלאכה [יח] ואין זו סדר המשנה דנקט בבקר ובערב ורב יהודה מפרש ערב ותמיה ואמר כך בקר וי"ל משום דכן הסדר לפי שאינו רוצה לבטל ממלאכתו לפיכך אין דרך למימר להו סיירוה [יט] ניהלי דאם לא כן למה להמתין עד הערב [כ] ונשאליה להו מה ראו הא כל היום יש לו רשות לשיוליה לפיכך הוצרכו לרב יהודה לפרש כן שבשעת יציאה ממלאכתן אמר להו סיירוה ניהלי שאז אין מבטלין ממלאכתם ולמחרת כשנזכר מה דאמר להו לאותה אזיל לשאול ומש"ה אין לפרש איפכא בשעת הוצאת הפועלים מביתם ובכנסן במלאכתן ובשעת הכנסתן בביתם ויוצאין ממלאכתן לפי דאין דרך לעשות כן כדפירשנו ועוד דאין לייחס לשון הספר על זה ובתוספות [כא] האריכו הרבה בזה והביאו ההיא [כב] דרש השוכר את הפועלים (ב"מ פג. ושם:) [כג] רב אסי אמר פועל בכניסתו משלו ובילאתו משל בעל הבית: **כך** היא יפה. להוצאת תבואה ופירות כך וכך היא שומה בכך וכך דמים ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו ב"ד אין צריך להכריז אלא אוקימנא ליה ביד המלוה מיד:

לדעת יצא שלא לדעת לא יצא עולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת יצא אמר לך שמואל [א] כי תניא ההיא בשעת כפרה דאירצי בשעת הפרשה כי קאמינא אנא בשעת הפרשה ופליגא דעולא דאמר [ב] עולא לא חילקו בין חטאת לעולה אלא שחטאת צריכה דעת בשעת הפרשה ועולה אין צריכה דעת בשעת הפרשה אבל בשעת כפרה אידי ואידי לדעת יצא שלא לדעת לא יצא מיתיבי חטאתו ואשמו עולתו ושלמיו של פלוני עלי לדעת יצא שלא לדעת לא יצא שמואל מוקי לה בשעת הפרשה עולא מוקי לה בשעת כפרה אמר רב פפא מתנייתא אהדדי לא קשיין הא בשעת כפרה הא בשעת הפרשה [ג] ואמוראי נמי לא קשיא שמואל מוקי קמייתא בשעת כפרה בתרייתא בשעת הפרשה עולא מוקי איפכא אמוראי ודאי פליגי פשיטא מהו דתימא מאי בשעת הפרשה דקאמר שמואל אף בשעת הפרשה ואע"ג דהך קמייתא תיובתיה קמ"ל: וכן בגיטי נשים כופין וכו': [ד] אמר רב ששת [ה] האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא [ו] דעשאוה ואיצי מהו דתימא בטולי בטליה קמ"ל דא"כ ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטל ליה למודעיה:

הדרן עלך האומר משקלי

[ז] **שום** היתומים שלשים יום ושום [ח] ההקדש [ט] ששים יום ומכריזין בבקר ובערב: **גמ'** מאי שנא בבקר ובערב אמר רב יהודה אמר רב [י] בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים בשעת הוצאת פועלים [יא] דאיכא דניחא למיזבן אמר להו לפועלים איזילו סיירו לה ניהלי בשעת הכנסת פועלים דנידכר דאמר להו ניזיל נישיילינהו תניא נמי הכי [יב] שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ששים יום ומכריזין [יג] בבקר ובערב בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים אומר שדה פלוני בסימניה ובמצריה כך היא יפה וכך היא שומא כל הרוצה ליקח יבא ויקח על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו למה לי למימר על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו דאיכא דניחא ליה [יד] בבעל חוב דמיקל בזוזי ואיכא דניחא ליה באשה דשקלה על יד על יד תנו

נדעת. שהודיע את המתכפר: **כי תניא ההיא.** דלא בעינן דעת [ט] בעלים בשעת הקרבה תניא דהא הודיעו בשעת הפרשה ואילו שמתלה בדבר: **וכי קאמינא.** דצריך דעת בשעת הפרשה: והא דשמואל דבעי דעת בהפרשה ולא בכפרה: **פליגא דעולא.** דאיהו אמר איפכא: **שלא לדעת לא יצא.** אלמא בכולהו בעינן דעת וקשיא לתרוייהו: **מתנייתא אהדדי לא קשיין.** הא דקתני לעיל עולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת יצא ודאי דהיינו דעולא: **ואע"ג דהויא הך קמייתא תיובתיה.** הא דאמרה דבין לדעת ובין שלא לדעת יצא דאוקימנא בשעת כפרה: **קמ"ל.** דבשעת הפרשה גרידא קאמר. [וראיי] פליגי: **האי מאן דמסר מודעא אגיטא.** שהיו אונסין אותו לתת גט ואמר לעדים הוו עדים יודעים שאנוס אני: **מודעיה מודעה.** ולא הוי גט: **לא צריכא דעשאוה** אחרי המודעה **ואיצי** ואישתיק ונתן בשתיקה: **מהו דתימא.** [מדנתן] בטולי בטליה למודעיה: **קמ"ל.** [דלא]: **א"כ.** דבהכי סגיא בנתינה סתם ליתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר קמ"ל דבטיל למודעיה ויאמר רוצה אני: **הדרן עלך האומר משקלי:**

שום היתומים שלשים יום. כשנצרכין ב"ד למכור מנכסי יתומים או לפרנסה או לכסות [ב] או לשום דבר צריך לשומן ולהכריז [כל] שלשים יום [בבקר ובערב] כדמפרש בגמרא אומר שדה פלונית בסימניה ובמצריה כך היא יפה וכך היא שומא כדי שישמעו בני אדם ויבואו ליקח ויוסיף כל אחד על חברו ליתן: **ושום ההקדש [ששים יום].** כשרוצין לפדות שדה הקדש: **בשעת הוצאת פועלין.** לערב כשיוצאין הפועלין ממלאכתן מכריזין כדי שישמע בעה"ב ואומר להו [לפועלין] זילו סיירוה ניהלי: **ובשעת הכנסת פועלים.** בבקר נמי מכריזין כי היכי דמדכר בעה"ב מה שאמר לפועלים אמש דלישייליהנו אם ראוה כמה היא יפה: [**שדה פלונית כך היא יפה.** וכך כורין היא עושה: **וכך היא שומה.** כלומר בכך וכך ממון שמה ב"ד]: **דאיכא דניחא ליה.** לקנות כדי למיהב דמיה **לבעל חוב** דמיקל **בזוזי** שמי שפורע [לב"ח] אין מניחין לו כל כך לבדוק הזוזים דאמרי ליה מאמרי רשותך פארי אפרע: **ואיכא דניחא ליה.** ליקח ולמיהב דמיה לאשה משום **דשקלה על יד על יד** כשהיא צריכה להוצאה ולא בבת אחת:

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פי"ד מהלכות מעה"ק הלכה י:
לא ב מיי' פ"ב מהל' גירושין הלכה כ [וס"ו הל' יט כ] טוש"ע אה"ע סימן קלד סעיף ג [וכתב אלפס גיטין פ"ד דף קפ. ע"ש]:
א ג מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ח טוש"ע ח"מ סימן קט סעיף ג [וכתב אלפס כתובות פי"ח דף קכג.]:
ב ד ה מיי' פ"ד מהל' ערכין הלכה כז:
ג ו מיי' פי"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ח טוש"ע ח"מ סימן קט סעיף ג:

מוסף רש"י

ששים יום. מוסכים ימי הכרזה (כתובות ק:).

שינויי נוסחאות

א) עולה. נ"א לא חלקו בין חטאת לעולה שהחטאת צריכה דעת ועולה אינה צריכה דעת אלא בשעת הפרשה לאבל בשעת כפרה כו' (ש"מ), ב) הפרשה ולאמוראי נמי (ש"מ), ג) לריכא דעשיוה (ש"מ), ד) פועלים דאי איכא דניחא (ש"מ), ה) לאיכא דניחא ליה באשה דשקלה על יד על יד ואיכא דניחא ליה בב"ח דמיקל בזוזי (ש"מ), ו) דעת בעליה בשעת הקרבה (ש"מ), ז) הכיס בצפרא מאי לאמר לפועלים באורתא (ש"מ), ח) וא"ת מנ"ל להאי מתרץ דפליג שמואל אדעולא (ש"מ), ט) וי"ל דלישנא דשמואל משמע דמיירי בשעת הפרשה דאיתי קרא דמתני' משמע דמיירי (ש"מ), י) עולות ממשכנין אותן כו' כופין אותו שזהו [מיכת אין נמתק] (ש"מ), יא) הפרשה דאי בשעת כפרה הוא מה שייך לכפותו כיון דאפריש הקרבן פשיטא דיקריבנו בעל כרחו [הסמ"ד] (ש"מ), יב) לריכה דעת בשעת (ש"מ), יג) גי' ל"ק דטעמא דשמואל דעולא נראה לר"י, יד) להתוודות ולטעונין סמיכה בעינן דעת (צ"ק), טו) הפרשה וקדושים הם (ש"מ), טו) [מיכת פסק נמתק] (ש"מ), יז) ומודעא (צ"ק), יח) אע"ג דאין (צ"ק), יט) ניהלי אלא בערב דאל"כ למה ליה להמתין עד הערב לשיוילי להו מה ראו הלא כל היום (ש"מ), כ) עיין ל"ק, כא) ובתוספות האריכו הרבה (ש"מ), כב) בריש (צ"ק), כג) ל"ל ריש לקיש אמר,

שיטה מקובצת

שום היתומים. גליון. תימה למה נקט יתומים וכו' ועוד קשה דבגמרא מקשינן מתנוי' לרב אסי דקאמר אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים ומנא לן דבקטנים איירי דלמא מתני' ביתומים גדולים ול"ל דאי לא איירי אלא בגדולים הוה ליה למימר שום הדיינים ותנא במתני' שום היתומים קטנים דסד"א להוי כהקדש ותהיה הכרזתם ששים יום דבכמה דברים אנו מדמין יתומים להקדש קמ"ל דלא. הרא"ש ז"ל: **תוס' ד"ה מאי בשעת הפרשה כו'** [כב] **בפר על חטאו.** גליון. הלכך אם הפריש ראובן עולה או שלמים שיתכפר בהם שמעון בלא דעת שמעון אינן קדושים ואין מועילין בעולה ואם נתרצה שמעון בשעת הפרשה מקריבה ראובן בלא דעת שמעון [ואם הפרישה שלא מדעתו] ובשעת כפרה נתרצה שמעון יצא בה ידי חובה אבל אין בה מעילה עד שיתרצה שמעון משום דזימנין דלא ניחא ליה לאיניש דליכפר במידי דלאו דיליה אבל חטאת ואשם וכו'. הרא"ש ז"ל:

מסורת הש"ס

א) (כ"ב מח), ב) [כתובות ק:], ג) [עיין תוספות לקמן כד. ד"ה אין להקדש וכו'], ד) [תוספתא רפ"ד],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמוראי נמי לא קשיא כ"ב ר"ל הכרייתא אליביה דאמוראים:

רבינו גרשום

[לדעת יצא. אם הקריבה לדעתו של חבריב יצא מחוייב]: **אמר לך שמואל כי תניא ההיא.** דעולה בין לדעת ובין שלא לדעת יצא: **בשעת כפרה.** אינה צריכה דעת הואיל ואירצי בשעת הפרשה [שהיה לדעתו] מסתמא עדיין ניחא ליה באותו דעת [ב]: [**וכי אמינא אנא** עולה צריך דעת **בשעת הפרשה: אירי ואירי.** אחד חטאת ואחד עולה: **שמואל מוקי לה בשעת הפרשה.** דלא חלקו ועולא{מוקי לה} בשעת כפרה: **מתנייתא אהדדי לא קשיא.** קמייתא דתני דבין {לדעת ובין} שלא לדעת יצא בשעת הפרשה: **אמוראי ודאי פליגי.** עולא ושמואל]: **אף בשעת הפרשה** כלומר ובשעת כפרה נמי והיינו דעולא: **ואע"ג דהויא הך קמייתא תיובתיה.** הא דאמרה דבין לדעת ובין שלא לדעת יצא דאוקימנא בשעת כפרה: **קמ"ל.** דבשעת הפרשה גרידא קאמר. [וראיי] פליגי: **האי מאן דמסר מודעא אגיטא.** שהיו אונסין אותו לתת גט ואמר לעדים הוו עדים יודעים שאנוס אני: **מודעיה מודעה.** ולא הוי גט: **לא צריכא דעשיוה** אחרי המודעה **ואיצי** ואישתיק ונתן בשתיקה: **מהו דתימא.** [מדנתן] בטולי בטליה למודעיה: **קמ"ל.** [דלא]: **א"כ.** דבהכי סגיא בנתינה סתם ליתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר קמ"ל דבטיל למודעיה ויאמר רוצה אני: **הדרן עלך האומר משקלי:**

שום היתומים שלשים יום. כשנצרכין ב"ד למכור מנכסי יתומים או לפרנסה או לכסות [ב] או לשום דבר צריך לשומן ולהכריז [כל] שלשים יום [בבקר ובערב] כדמפרש בגמרא אומר שדה פלונית בסימניה ובמצריה כך היא יפה וכך היא שומא כדי שישמעו בני אדם ויבואו ליקח ויוסיף כל אחד על חברו ליתן: **ושום ההקדש [ששים יום].** כשרוצין לפדות שדה הקדש: **בשעת הוצאת פועלין.** לערב כשיוצאין הפועלין ממלאכתן מכריזין כדי שישמע בעה"ב ואומר להו [לפועלין] זילו סיירוה ניהלי: **ובשעת הכנסת פועלים.** בבקר נמי מכריזין כי היכי דמדכר בעה"ב מה שאמר לפועלים אמש דלישייליהנו אם ראוה כמה היא יפה: [**שדה פלונית כך היא יפה.** וכך כורין היא עושה: **וכך היא שומה.** כלומר בכך וכך ממון שמה ב"ד]: **דאיכא דניחא ליה.** לקנות כדי למיהב דמיה **לבעל חוב** דמיקל **בזוזי** שמי שפורע [לב"ח] אין מניחין לו כל כך לבדוק הזוזים דאמרי ליה מאמרי רשותך פארי אפרע: **ואיכא דניחא ליה.** ליקח ולמיהב דמיה לאשה משום **דשקלה על יד על יד** כשהיא צריכה להוצאה ולא בבת אחת:

ג) בכ"ר ונהוגות אילן: הואיל ואילו בשעת הפרשה שהיה לדעת ודאי עדיין ישנו כאותו דעת:
ד) בכ"ר: לכתוב.

תנן שום היתומים כו' במאי עסקינן אלימא בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית. ואם תאמר למה ליה לאתוביי לרב אסי ממתניתין ממילתיה דרב אסי גופיה הוה מצי למיפרך דאמר דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם במאי עסקינן אלימא בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית להמתין עד שיגדילו ואי בבעל חוב ישראל מי שבקינן ליה דקאכיל רבית וי"ל דממילתא דרב אסי לא מצי למיפרך דאפשר לאוקמה בדלא תבע להו ולעולם בב"ח עובד כוכבים אייתי ומש"ה אין נזקקין לנכסים לפרוע חובו אלא אם כן רבית אוכלת בהן [ואז] נזקקין אפי' לא תבע להו עובד כוכבים חובו לפי שלא ירבה עליהן הרבית אבל ממתניתין פריך שפיר דודאי מדנתתי בית דין לשום בדתבע להו מיירי לפיכך פריך אי בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית עד אחר השלמת הכרזה שלא להרבות הרבית ואי לא ציית אם כן שמא יפסידו בהארכת הזמן יותר ממה שיריחו דודאי אי לא ידעינן אי מרווחינן אי לא מרווחינן לא צריכי הכרזה כדקאמר הש"ס בסמוך על מילתא דר' יוחנן: **אמר** רב נחמן מריש לא הוה מזקיקינן ליתמי בו' מכאן ואילך מזקיקינן בו'. והלכה כרב נחמן בדיני דנזקקין לנכסי יתומים והכי נמי איתא בהכותבת (כתובות דף פד.) גבי הא דתנן מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיה לו מלוה או פקדון ביד אחרים יתן לבעל שבחם ואמר ר' יוחנן עלה (שם) לכתובת אשה משום חיגא אלמא נזקקין:

רבא

תנו רבנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ששים יום דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר שום היתומים ששים יום ושום ההקדש תשעים יום וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה ששים יום אמר רב חסדא אמר אבימי הלכה שום היתומים ששים יום יתיב [6] רבי חייא בר אבין וקאמר להא שמעתא אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין ששים קאמרת או שלשים קאמרת אמר ליה ששים דיתומים או דהקדש אמר ליה דיתומים כרבי מאיר או כרבי יהודה אמר ליה כרבי מאיר והא רבי מאיר שלשים קאמר אמר ליה הכי אמר רב חסדא [3] מאבימי [6] קולפי טאבי בלעי עלה דהא שמעתא [א]בא להכריז רצופים שלשים בשני ובחמישי ששים ואע"ג דכי חשיב להו מר ליומי הכרזה לא הוו אלא תמניסר יומי כיון דמשכא מילתא שמעי אינשי [3] אמר רב יהודה אמר רב אסי [ב]אין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן ורבי יוחנן אומר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני ורב אסי מ"ט לא אמר [ג] לכתובת אשה דהא תקינו ליה רבנן מעשה ידיה ואידך זימנין דלא ספקה תנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ששים יום ומכריזין בבקר ובערב במאי עסקינן אילימא בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית אלא פשיטא בבעל חוב ישראל [7] אי דקאכיל ריביתא מי שבקינן ליה ואלא דלא קאכיל ריביתא וקתני נזקקין בשלמא לרבי יוחנן מוקי לה בכתובת אשה אלא לרב אסי קשיא אמר לך רב אסי ולרבי יוחנן מי ניחא מי שבקינן מזוני דודאי קא מפסדא ונקטינן הכרזה דלא ידעינן אי מרווחינן אי לא מרווחינן הא לא קשיא בתובעת כתובתה בב"ד [8] כדרב יהודה אמר שמואל דאמר [7] רב יהודה אמר שמואל [ג]התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות אי הכי איזדקוקי [1] לא מיזדקקינן לה אלא כיון דאיזדקקינן לה מעיקרא מיזדקקין לה לבסוף מ"מ לרב אסי קשיא לעולם בבעל חוב עובד כוכבים שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי הכי רבית נמי לא לישקול שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו ת"ש [9] [ד]אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית במאי עסקינן אילימא בבעל חוב עובד כוכבים מי צאית אלא פשיטא בבעל חוב ישראל אי אכיל ריביתא מי שבקינן ליה אלא דלא אכיל ריביתא וקתני נזקקין בשלמא לרבי יוחנן מוקי לה בכתובת אשה אלא לרב אסי קשיא אמר לך רב אסי ולרבי יוחנן מי ניחא אי כתובה מאי איריא מיתמי אפילו מיניה דידיה נמי בזיבורית הא לא קשיא [9]ר"מ היא דאמר כתובת אשה בבנונית ומיתמי בזיבורית מ"מ לרב אסי קשיא לעולם בבעל חוב עובד כוכבים שקיבל עליו לדון בדיני ישראל א"ה רבית נמי לא נישקול שקיבל לזו ולא קיבל עליו לזו ת"ש ע"מ ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו בשלמא בעל חוב בין מר ובין מר כדשנין אלא כתובתה בשלמא לר' יוחנן ניחא אלא לרב אסי קשיא הכא במאי עסקינן כשחייב מודה השתא דאתית להכי כולהו נמי כשחייב מודה מרימר [1] אגבי כתובתה לגרושה מנכסי דיתמי א"ל רבינא לאמימר והאמר רב יהודה אמר רב אסי אין נזקקין לנכסי יתומין אלא א"כ היתה רבית אוכלת בהן רבי יוחנן אומר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני ואפ' רבי יוחנן לא קאמר אלא באלמנה דקמפסדא מזוני אבל גרושה לא אמר ליה [6] [ה]א אגן דרבי יוחנן משום חינא מתנינן לה אמר רב נחמן מרישא לא הוה מיזדקיקנא לנכסי יתמי [ט] כיון דשמענא להא דרב הונא חברין משמיה דרב [י] יתמי דאכלי דלא דידהו ליזלו בתר שיבקייהו מכאן ואילך מיזדקקנא מעיקרא מאי טעמא לא [9]אמר רב פפא פריעת בעל חוב מצוה ויתמי לא בני מיעבד מצוה נינהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר [1] אימר צררי אתפסיה מאי ביניייהו איכא ביניייהו [ה]בשחייב מודה אי נמי שמתתה [ו]ומת בשמתיה [ט] שלחו מתם דשמתתה ומית והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע תנן

---

[6] מנחות ז., ב] כ"ק נט., ג] [עיין תוספות כתובות פז. ד"ה מנכסין], ד] [כתובות נד. גיטין לה.], ה] גיטין מח: וש"נ, ו] [סס], ז] [צ"מ נ.], ח] [כתובות פז. כ"ש קעד.], ט] [צ"ב קעד: ע"ש בפי' הרש"ש דגרים הלכתא וכו'],

רבינו גרשום

קולפי טאבי. מכות טובות קבלתי מאבימי רבי קודם שהבנתי שמועה זו: [והכי אמר לי **בא להכריז רצופים** בכל יום ויום אינו צריך להכריז אלא שלשים אבל אם אינו מכריז אלא **בשני ובחמישי** צריך להכריז בשני ובחמישי של ששים יום: **ואע"ג דכי חשיב להו.** לא הוו אלא י"ח יום הכי כיצד כשתחילת למנות מיום שני ס' יום הם ח' שבועות וד' ימים וח' שבועות ט"ז ימי הכרזה ואותן ד' ימים מתחילין ביום שני ומסיימין בחמישי היינו תמניסר: **כיון דמשכא מלתא.** דהני המניסר עד ס' יום שמעי אינשי]: **אין נזקקין לנכסי יתומים.** כשהן קטנים אבל כי גדלי ודאי נזקקין למוכרן לפרוע: **אא"כ רבית אוכלת בהן.** שזקף אביהן מלוה ברבית ומפסידין היתומים בכל יום: [**או לכתובת אשה משום מזוני.** לפרוע כתובת אשה אביהם שכל זמן שלא נבחה כתובה נזונות מן היתומים ומפסידי מזונות]: **דהא תקנו לחן.** ליתן מעשה ידי אשת אביהן להן הואיל וניזונות משלהן ואין להן הפסד במזונות: **ור' יוחנן אמר.** משום הכי נזקקין לכתובה **דימנין דלא ספקה** מלאכתה כנגד מזונותיה ונפסדין היתומין: [**אילימא.** כדי לפרוע לב"ח גוי **מי צאית** גוי להמתין עד שנכריז שלשים: **ואי דקא אכיל ריביתא.** מן היתומין כלומר דמשום הכי נזקקין **מי שבקינן** ליה לבעל חוב ישראל למשקל רבית: **מוקים לה בכתובת אשה.** ולהכי נזקקין דקא מפסדי מזוני: **אלא לרב אסי.** אמאי נזקקין למכור הא אין רבית אוכלת בהן]: **ולרבי יוחנן מי ניחא.** אמאי מכריזין יתנו כתובתה לאלתר ותסתלק ממזונות השתא שבקינן לה למיכל מזוני דודאי קא מפסדא עד שיגמרו ימי הכרזה ונקטינן הכרזה דלא ידעינן אי מרוחינא ליתמי אי לא ספק [הוא] אם יוסיפו על השומא [כלום] אי לא: [אמר לך ר' יוחנן **הא לא קשיא** מאי דאמרת שבקינן לה למיכל מזוני דקא מפסדא **דבתובעת כתובתה בב"ד** עסקינן דאין לה מזונות: **אי הכי.** דבתובעת כתובתה בב"ד עסקינן **איזדקוקי נמי לא איזדקיק** לה לא למכור ולא להכריז הואיל וכבר אבדה מזונותיה: **כיון דאיזדקקינן** לה מעיקרא. כשתבעה כתובתה **מזדקקין** [לה] **לבסוף** ומגבינן לה כתובתה ובעי הכרזה: **מכל מקום לרב אסי קשיא.** דאמר אין נזקקין אלא לרבית ואין כאן רבית: **לעולם בב"ח גו'.** דשקיל רבית ודקשיא לך גוי מ' ממתין [על] הכרזה שקבל עליו לדון להמתין [על] ההכרזה אבל נוטל רבית: **גוי מי צאית למישקל בזיבורית.** ואי כרב אסי דאמר משום רבית דקא אכיל ישראל רבית מי שבקינן כו': **בשלמא לר' יוחנן ניחא.** דכתובת אשה בזיבורית היא ומשום דקא מפסדא מזוני: **אפילו מיניה דידיה** דבעל לא שקלה אלא זיבורית ומאי קמ"ל דיתמי: **הא לא קשיא.** ר' יוחנן כו': מאיר סבירא ליה דמיניה דבעל בבנונית: **שקבל עליו בדיני ישראל.** למישקל מיתמי בזיבורית אבל נוטל רבית הילכך נזקקין] על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו בין מנכסי יתומים ובין מנכסי הקדש כגון שהקדיש נכסיו ומת והיתה עליו כתובת אשה זו ובע"ח זה [והיתומין צריכין לפדות הנכסים מן ההקדש ע"מ ליתן לאשה כתובתה כו': **בין לר' ובין לר' כדשנין.** לשטר שיש בו רבית דתרוייהו מודו דנזקקין לב"ח משום רבית: **כשחייב מודה** קודם מיתתו שעדיין יש עליו כתובת אשה זו או חוב זה] ורצוה לתת: **כולהו נמי.** אותם שנינו למעלה בב"ח גוי לעולם בב"ח ישראל ואמאי נזקקין: **כשחייב מודה.** ורצוה לתת: **לגרושה.** שגירשה בעלה ומת: [**מנכסי יתמי.** ואע"ג דגרושה לית לה מזוני: **הא אגן דר' יוחנן.** או לכתובת אשה **אגן**] **משום חינא** [**מתנינן לה.** כדי שידעו הנשים שיש להן כתובה מן היתומים אפילו כשיתאגרשו נזקקין להן להגבותן כתובתן אע"ג דאין להן מזונות ויתרצו לבעליהן ולא יצערו אותן ומתוך כך ימצאו חן בעיני בעליהן הלכך מגבינן לגרושה משום חינא דכל הנשים: **לילו בתר שבקייהו.** [כלומר] שהיה מקללן שלא יצריכו ימים אלא ילכו אחר אביהן שתניחן [למיתה] הואיל ואוכלין את שאינו שלהן]: [**מיזדקיקנא.** כדי למנענן מאיסורא: **מעיקרא מ"ט לא.** הוה מזדקיק משום דרב פפא אמר פריעת כו': **איכוד צרורי אתפסיה.** הלוה למלוה קודם מיתתו שיתפרע חובו מהן]: **איכא ביניייהו כשחייב מודה.** בשעת מיתתו שעדיין חייב לו מאן דאמר משום מצוה לא פרעי' דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו ומאן דאמר משום צרורי כיון דמודה ליכא למימר צרורי אתפסיה: [**אי נמי.** שתפסו בדין] ושמתתה ב"ד ללוה [שיפרעם למלוה] ומת [בשמתיה] מ"ד משום צרורי ליכא הכא למיחש לצרורי והחייבים היתומים לפרוע ולמאן דאמר משום מצוה לא פרעינן: **שלחו מתם דשמתתה ומית בשמתתה.** מזדקקינן דהתם ודאי ליכא למיחש דצרורי אתפסיה אבל בעלמא אפילו כשחייב מודה לא מזדקקינן דאיכא למימר מודה דחייב ליה אבל איכא למיחש דצרורי [משכון] אתפסיה: [**והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע.** דאמר חיישינן לצרורי:

שיטה מקובצת

אמר רב יהודה אמר רב אסי. עי' ספר התרומות שער י"ד ח"א: **אלא לרב אסי.** עי' תוס' גיטין דף נב ע"ב (ד"ה לכרגא): **לעולם בב"ח עובד כוכבים.** תימה והא אמרינן בפרק הנזקין (גיטין נ.) יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית, והאיך נשביע את העובד כוכבים ולר"ת שפירש שאם היה לו עסק עם העובד כוכבים מותר להשביעו ניחא, אבל לרשב"ם שפירש דאסור מאי איכא למימר, וי"ל דמיירי בגר תושב שאינו נשבע בשם ע"ז, ומיהו אינו קשה דבבריית' דאביי קשישא לא קתני יתומים שאמרו גדולים ואצ"ל קטנים לענין שבועה אלא לענין זיבורית דוקא ותלמודא הוא דפסיק אף לענין שבועה ורב אסי דהכא לא הוה פסיק אף לענין שבועה. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **אין נפרעין מנכסי יתומים וכו'.** גליון. תימה לישני ליה דבגדולים איירי דאמרי' בפ' הנזקין (גיטין נ.) יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לזיבורית בין לשבועה, וי"ל דבעיא היא ולא אפשישטא לה מכח משניות ובריייתות ואי מוקמינן הכא בגדולים נפשוט הבעיא מהכא. הר"י ז"ל: **כולהו נמי כשחייב מודה.** משום דס"ל לרב אסי דטעמא דאין נזקקין משום צררי הילכך כשחייב מודה נזקקין, וא"ת רב פפא אמאי אמר טעמא דאין נזקקין משום

ד א מיי' פי"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ט טוש"ע מ"מ סימן קנו סעיף ג [וכרב אלפס כתובות פ' י"א ד' קכג.]:
ה ב מיי' פי"ב מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ג [וכרב אלפס שם]:
ו ג מיי' פי"ח מהלכות אישות הל' ג טוש"ע אה"ע סי' נ: סעיף ג:
ז ד מיי' פי"ט מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קח סעיף יח וסימן מיט סעיף ג:
ח ה ו מיי' פי"א מהל' מלוה הלכה ו טוש"ע מ"מ סי' קח סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל ההיא דר' יוחנן משום חיגא: (ב) רש"י ד"ה גרושה לא אין:

מוסף רש"י

קולפי טאבי. הכאות טובות, בלעי. בלעתי מאימי, לומר שהיה מגדה אותו (מנחות ז.).
קולפי, מקלות (תוספ יג. וגרס גולפי). **בא להכריז רצופים.** כל יומות השבת, מכריז ג' יום, בא להכריז שני וחמישי מכריז עד ס' יום מיום שמתחיל עד יום שפוסק, דסיינו י"ח ימי הכרזה בפ' יום ומכריז מי יקנה נכסי יתומים הללו כדי שימכרו ביוקר, והיה רב חסדא משבח התירון ומנהגו אבימי שמם. אין נזקקין. ב"ד, לנכסי יתומים. לגבות מהן כלום ואפילו שטר שהתב תביסה, דמפרש טעמא (לקמן) דיתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו, אלא נטר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי, אלא אם כן רבית אוכלת בהן. שלוה אחיהן מנכסי הרבית, דחייסינן לספקד שלהן ומוכרין ב"ד מנכסיהן ופורעין אותו חוב (ב"ק לט.). משום מזוני. שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת מנכסיהם (שם). **התובעת כתובתה בב"ד** אין לה מזונות. מעתה, דגלית דעתה דבעי לאיסופיר, ואיהו לא אתני בהדה אלא כל ימי מיגיר אתמלמתין בביתיה, שהיא אלמנה בשביל כבודו (גיטין לה.). **בתר שיבקייהו.** אחר אחיהן לבית הקברות (ב"מ ע.). **פריעת בעל חוב מצוה.** מצוה עליו לפרוע חובו ולאתמה דבריה, דכתיב הן לדק, שיהא הן שלך לדק ונאה שלך לדק (כתובות פו.). **שמתתה ומת בשמתתה.** שלא רצה לפרוע בחייו (רשב"ם ב"ב קעד.). **שלחו מתם.** היכא דשמתוהו ומיתם בשמתיה הדבר ידוע שלא פרעו וכמי שחייב מודה דמי (שם). **והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע.** דגבי מיתמי ולא אמרינן יתמי לאו בני מיעבד מצוה ניהו. הלכתא גרסינן ולא גרסינן והלכתא (שם).

שינויי נוסחאות

[א] יתיב רב חייא (ש"מ). [ב] מקמיה קולפי טאבי בלעי מיניה דאבימי עלה (ש"מ). [ג] מ"ט לא אמר כתובת אשה (ש"מ). [ד] יבלכל ואי דקאכיל ריביתא (ש"מ). [ה] בב"ד ובדרב יהודה (ש"מ). [ו] איזדקוקי נמי לא מזדקקינן לה כיון דאיזדקקינן לה מעיקרא (ש"מ). [ז] תנאי כתובה לגרושה (ש"מ). [ח] אמר ליה [תיגא הא נמקנן] (ש"מ). [ט] כיון דשמעיתה להא דאמר רב הונא חברין משמיה דרב דאלאו דילמו אימור לרלי אתפסיה (ש"מ). [יא] לי"ק. [יב] ויגאלו לסס (ש"מ). [יג] מילו עד שמתת אביהן הס"ד (ש"מ). [יד] לי"ק.

עין משפט נר מצוה

[א] מיי' פי"ב מהלכות מלוה הלכה ט טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ג [וכרב אלפס שם]:
[ב] מיי' פי"ח מהלכות אישות הל' ג טוש"ע אה"ע סי' נ: סעיף ג:
[ג] מיי' פי"ט מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קח סעיף יח וסימן מיט סעיף ג:
[ד] מיי' פי"א מהל' מלוה הלכה ו טוש"ע מ"מ סי' קח סעיף ג:
[ה] מיי' פי"ב מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ג [וכרב אלפס שם]:
[ו] מיי' פי"ח מהלכות אישות הל' ג טוש"ע אה"ע סי' נ: סעיף ג:
[ז] מיי' פי"ט מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קח סעיף יח וסימן מיט סעיף ג:
[ח] מיי' פי"א מהל' מלוה הלכה ו טוש"ע מ"מ סי' קח סעיף ג:
[ט] מיי' פי"ב מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ג [וכרב אלפס שם]:
[י] מיי' פי"ח מהלכות אישות הל' ג טוש"ע אה"ע סי' נ: סעיף ג:
[יא] מיי' פי"ט מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קח סעיף יח וסימן מיט סעיף ג:
[יב] מיי' פי"ב מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ג [וכרב אלפס שם]:
[יג] מיי' פי"ח מהלכות אישות הל' ג טוש"ע אה"ע סי' נ: סעיף ג:
[יד] מיי' פי"ט מהלכות מלוה הלכה ג טוש"ע מ"מ סימן קח סעיף יח וסימן מיט סעיף ג:

רבא אמר משום שובר. ואיכא ביניייהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום לרבי ובין רבא דאמר משום שובר היכא שמסר שטרותיו לאדם אחד בפני עדים ואמר לאין לו שום שטרות כי אם אותם שמסר לו דהשתא לשובר ליכא למיחש שהרי מסר כל שטרותיו לזה ואם איתא דהוה ליה שובר הוה מסר ליה לאבל לגרבי מ"מ איכא למיחש: **אמר** ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישינן לשובר והא תנן הנפרעת שלא בפניו בו'. ואי חיישינן לשובר הכא נמי ליחוש ות"ת רב הונא בריה דרב יהושע תקשי ליה נמי לנפשיה ליחוש לגרבי וי"ל דהוה פשוט לרב הונא בריה דרב יהושע דמשום גרבי אין למנוע לפרוע שלא בפניו משום שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו ויושב לו במדינת הים אבל במשום חשש דשובר לא הוה מסיק אדעתא לומר כן ומשום הכי הקשה לו ליחוש לשובר ותירץ לו התם כדאמרי' שלא יהא כל אחד ואחד כו': **ואם** אמר תנו נזקקין. לכאורה פירוש תנו בחוב והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע דהיכא דחייב מודה נזקקין וא"ע אמאי שבק ליחש דחייב מודה ושמא לכך נקט הא ליחש תנו דשייך בחוב ובמתנה דאם לוה אביסם ליתומים ליתן מתנה דנותנין אם לוה בתורת המחלת נכסיו מתנה בכולה או במקצתה ועשה קנין והכי נמי משמע קצת דבמתנה קמיירי מדקאמר שדה זו ומנה זו נזקקין לו: **ואם** אמר תנו נזקקין.

פשיטא אם אמר תנו נזקקין כיון שנתנה במתנה ואומר ר"י ז] נזקקין (איכא דליכא ליה) והא דנקט ליחש תנו משום דמסיים בה שדה זו ומנה זו דשייך בה תנו ועוד איכא דוחלה דלא סגי דלא אמר בהו תנו או אתם עדי כגון ח] שהודה מעצמו (והא דאמרי') בפרק גט פשוט (ב"ב קעד:) שכיב מרע שאמר ט] תנו מנה לפלוני אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין אדם עשוי שלא להשביע את בניו אבל מבעוהו והודה אפילו בלא אתם עדי ולא אמר תנו נותנין לאין אדם משטה בשעת מיתה כדמוכח בשילהי פרק גט פשוט (שם קעה:): י] **אמר** רב אשי הלכך אזדקוקי כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין. פירוש בעלמא היכא דאיכא למיחש לגרבי כמו מילתא דרב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים ואי אזדקיקנא פירוש היכא דנזקקין כגון שדה זו ומנה זו דאמר רבא נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס בהא לא סבירא לן כרבא אלא מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן אמר רב אשי הלכך ז] אזדקוקי לא מזדקקינן דהא אמר רבא הלכתא אין נזקקין ואי מזדקקינן מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן: מתני'

תנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ששים יום ומכריזין בבקר ובערב במאי עסקינן אילימא בבעל חוב עובד כוכבים מי צאית אלא פשיטא בבעל חוב ישראל בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע מוקי לה ז] בשחייב מודה אלא לרב פפא קשיא אמר לך רב פפא אי בעית אימא כתובה משום חינא ואי בעית אימא בבעל חוב עובד כוכבים שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי קיבל עליו לינטר להו עד דגדלי שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו ת"ש על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו במאי עסקינן אילימא בב"ח עובד כוכבים מי צייתת אלא פשיטא בבעל חוב ישראל בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע מוקי לה בשחייב מודה אלא לרב פפא בשלמא כתובה משום חינא אלא בעל חוב קשיא לעולם בבעל חוב עובד כוכבים וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי קיבל עליו לינטר להו עד דגדלי שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו רבא אמר משום שובר א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישינן לשובר והתנן ז]א הנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה ב) ואמר ר' אחא שר הבירה מעשה בא לפני ר' יצחק נפחא לאנטוכיא ואמר לא שנו אלא כתובת אשה משום חינא אבל בעל חוב לא ג) ורבה אמר רב נחמן ג]אפילו בעל חוב נמי ואי חיישת לשובר התם נמי ניחוש א"ל התם כדאמרינן טעמא ג]שלא יהא כל אחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב לו במדינת הים אמר רבא הלכתא אין נזקקין לנכסי יתומין ואם אמר תנו נזקקין שדה זו ומנה זו ונזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ג] אמרי נהרדעי ג]בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן אמר רב אשי הלכך ז] אזדקוקי לא מזדקקינן דהא אמר רבא הלכתא אין נזקקין ואי מזדקקינן מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן: מתני'

מי לאית להמתין ימי הכרזה: **פ"ש.** דתניא לעיל [כא:]: גבי הכרזה על מנת ליתן לאשה כו': **מי לאית.** לימי הכרזה: **רבא אמר.** הא לאין נזקקין לנכסי יתומין: **משום שובר.** דשמא שובר היה לאביהם על השטר הזה שפרעו ויתומים אין יודעין היכן הוא: **הנפרעת** ה) **שלא בפניו.** כגון ששלח לה בעל גט ממדינת הים: **לא שנו.** דבית דין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו אלא כתובת אשה משום חינא אבל בעל חוב ימתין עד שיחזור: **ואם אמר.** אביהן תנו נזקקין: **שדה זו ומנה זו.** אם אמר תנו שדה זו לפלוני בחובו או מנה זו נזקקין ליתן לו ואין צריך להעמיד אפוטרופוס ליתומים על כך: **שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס.** ליתומין לגבות להן חלק יפה ולהגבות את זה מן הזיבורית: אבל נמצאת ביד היתומים שדה אחת שלא היתה של אביהן אלא גזולה נזקקין להוציא גזילה מידם ואין צריך אפוטרופוס: **בכולהו.** אפי' שדה זו ומנה זו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס בר מנמצאת שאינה שלו דאין צריך אפוטרופוס אלא מיד מוציאין אותה מידם דאחזוקי סהדי המעידים על הגזילה בשקרי לא מחזקינן: מתני'

ואם אמר תנו נזקקין. פשיטא אם אמר תנו נזקקין כיון שנתנה במתנה ואומר ר"י ז] נזקקין (איכא דליכא ליה) והא דנקט ליחש תנו משום דמסיים בה שדה זו ומנה זו דשייך בה תנו ועוד איכא דוחלה דלא סגי דלא אמר בהו תנו או אתם עדי כגון ח] שהודה מעצמו (והא דאמרי') בפרק גט פשוט (ב"ב קעד:) שכיב מרע שאמר ט] תנו מנה לפלוני אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין אדם עשוי שלא להשביע את בניו אבל מבעוהו והודה אפילו בלא אתם עדי ולא אמר תנו נותנין לאין אדם משטה בשעת מיתה כדמוכח בשילהי פרק גט פשוט (שם קעה:): י] **אמר** רב אשי הלכך אזדקוקי כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין. פירוש בעלמא היכא דאיכא למיחש לגרבי כמו מילתא דרב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים ואי אזדקיקנא פירוש היכא דנזקקין כגון שדה זו ומנה זו דאמר רבא נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס בהא לא סבירא לן כרבא אלא מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן אמר רב אשי הלכך ז] אזדקוקי לא מזדקקינן דהא אמר רבא הלכתא אין נזקקין ואי מזדקקינן מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן: מתני'

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פט"ז מהלכות אישות הלכה טז טור ש"ע אה"ע סימן לו סעיף י: י ב מיי' פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ח טוש"ע מ"מ סימן קו סעיף ח [וכרב אלפס כתובות פרק ט דף קיג: עוד שם פרק יא דף קכד.]:

יא ג מיי' פי"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ה ו טוש"ע מ"מ סימן קי סעיף ד ה וע"ש:

מוסף רש"י

שר הבירה. כך כינוי (כתובות פח.). לא שנו. שיוכלין ב"ד לנכסי אדם שלא בפניו (שם).

רבינו גרשום

בשלמא לרב הונא מוקים לה בשחייב מודה. משום הכי מזדקקינן דלא אתפשי' צרר: אלא לרב פפא. דאמר יתמי לאו בני מעבד מצוה אמאי מזדקקינן: איבעית אימא בב"ח גוי. ומשום רבית וקביל עליו לדון בדיני ישראל להכרזה): רבא אמר משום שובר. לא הוה מזדקק רב נחמן מעיקרא דאיכא למימר שמא שובר היה ביד לוה שפרוע שטרו של מלוה ואבדו הילכך אין נזקקין: לא שנו. דנאמנת בשבועה ולא חיישינן לשובר אלא כתובת אשה משום חינא: [ואי חיישת לשובר] התם נמי ניחוש. בב"ח אמאי נפרע שלא בפניו בשבועה ניחוש שמא שובר יש לו ללוה: [א"ל] התם. בב"ח הנפרע שלא בפניו אמרינן לא חיישינן לשובר כדאמרי' טעמא אבל בעלמא חיישינן לשובר: ואם אמר אבי היתומים קודם מיתתו תנו לפלוני נזקקין ב"ד ונותנין: ואם אמר תנו שדה זו ומנה זו לפלוני נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס ליתומים על זה הדבר לדון עם המלוה דכיון דאמר בפירוש שדה זו ומנה זו נותנין אותה לו: [אבל אם אמר שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומים שיטענו שמא לא אמר על שדה זו אלא על זו וידחהו ליזבורית: אבל נמצאת שהיתה לו שדה שאינו שלו. ואמר תנו לו שלא היתה של מת אלא של זה שצוה ליתנה לו ודאי נותנין לו אותה שלא היתה שלו אע"ג דאמר שדה סתם ואין מעמידין אפוטרופוס דכיון דאיכא עדים דאמרי שלא היתה שלו אלא של זה אין צריך אפוטרופוס דאחזוקי סהדי בשקרי דאמרי דשל זה היא לא מחזקינן: בכולהו מעמידין אפוטרופוס. אפילו באומר שדה זו ומנה זו):

מסורת הש"ס

ח) כתובות פז., ב) [כתובות פח. ע"ש], ג) [שם פח.],

שינויי נוסחאות

ז) כשחייב מודה (ש"מ), ב) ל"ל ורבא וכ"ל בכתובות פח. וכ"ל כרב אלפס, ג) אפוטרופוס אבל נמצאת שאינו שלו נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס אמרי (ש"מ), ד) הלכך אנן אזדקוקי (ש"מ), ה) הנפרעת. כתובה שלא (ש"מ), ו) ג' ל"ק הל"ל וכל"ל תימה כו' ואור"י דאע"ג דלא אמר תנו נזקקין והא דנקט כו' ומנה זו דשייך בה תנו אמר דהוה דקאמר היינו דהודה שחייב לו והא דנקט [והשאר ממקק] (ש"מ), ח) כגון שלא תבעוהו והודה מעצמו וכדאמרינן בפרק גט פשוט (ש"מ), ט) שאמר מנה לפלוני בידי רש"ש, י) גי' ל"ק כאן מה"ד ואין מעמידין כו' אם לא אם יש לו שובר הש"ל ומה"כ מה"ד אמרי הכדעי כו' ומעמידין אפוטרופוס פי' בכולה שדה זו ומנה זו ומעמידין אפוטרופוס לידע אם פרע כו' בתוכת מתנה הש"ד ואמ"כ מה"ד אמר רב אחי כו', יא) שהדי בשיקרא לא מחזקינן (צ"ק), יב) דאחזוקי ביה בחוי אבוה אמר ליה וכי (ש"מ), יג) שלו נזקקין (ומקבלין (ש"מ וכנע"ז בב"ק), יד) ואין לומר לאחזוקי (ש"מ), וגי' ל"ק ואין זה לאחזוקי, טו) שהוא (צ"ק), טו) לפניו אם אתם רב אושעיא, יז) אם לא דשמא פרע ושכח ויש לו שובר ויעמידו כו' [והשאר ממקק] (ש"מ), יח) ל"א אי אם יש לו שובר, יט) עדות פרענו או התפסת צרר. (ש"מ), כ) דמשום שחייב לו דאמאר תנו אמרינן כמילו נתקייס (ש"מ),

שיטה מקובצת

ליתר. גלין. הכא מירי במלוה דעובד כוכבים בלא רבית וקבל עליו להמתין ימי ההכרזה. הרא"ש ז"ל: תוס' ד"ה רבא אמר כו' דאמר משום שובר. גלין. והרא"ש תירץ דרבא דאמר טעמא משום שובר לא קשה ליה כל הני בריתות דמוקי לה כמ"ד אין כותבין שובר: ד"ה אמר ליה כו' ליחוש לצרר. גלין. והרי"ם תירץ דרבא אמר למילתיה מקמיה רב הונא ורב הונא אקשי ליה ושני ליה וקבלה מיניה ובתר כן אמר מילתיה: ד"ה ואין מעמידין כו' עדות פרענו או התפסת צרר. גלין. דכיון דאמר שדה זו ומנה זו ודאי דקדק ועמד על דעתו יפה שהיה חייב לו, אבל אם אמר שדה סתם ומנה סתם חיישינן שמא לא דקדק יפה ושכח הפרענו לכך צריך להעמיד האפוטרופוס, ובנמצאת שאינה שלו שיש עדים שהיתה של אדם אחר ולא אכלה שני חזקה נזקקין להחזיר שדה לבעלים ואין מעמידין אפוטרופוס לחזור ולהכחיש העדים כר. תוספות הרא"ש ז"ל.

מתני' ידור הנאה. ידור שלא יחזירנה לעולם דשמא משום ערמה מגרש לה שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה. ערמה: **גמ'** לימא כתנאי אמרה נשמעתיה. דהתם קאמר ר"א דלאדם עושה קינוניא על ההקדש מהקדש ליהוי דיליה: **אבל בשביב מרע.** דלמיתה קאי: **אין אדם חוטא ואין לו.** להרויח בשביל אחר לא יחטא: ר"א סבר כיון דמדליק ליה ברגים שלא יחזירנה שוב אין לו הפרה הלכך מהני הנהר ומדליק: **יש לו הפרה.** ומש"ה אינו צריך דהא לא מהני מידי: **על דעת רבים.** שאומרים לו נדור: **נשאלה דהקדש פליגי.** ר"א סבר אין נשאלין על ההקדש לחכם ואפילו אומר לו לחכם לא לדעת כן נדרתי והקדש טעות הוא אפ"ה אין חכם מתיר נדרו הלכך זה המגרש את אשתו [1] בהקדישו מתחרט ואינו מואל חכם שיתירנו ולכך עושה קינוניא זו ורבי יהושע סבר נשאלין על הקדש [2] והכא אינו צריך לידור הנאה דאי משום קינוניא הוה עביד לה נדרי ולא [3] בעי לגרשה: **והפניה.** בניחותא דנשאלה פליגי: **הן הן דברי ב"ש הן הן דו'.** מחלוקת ר"א ורבי יהושע היינו נמי מחלוקת ב"ש וב"ה: **הקדש טעות הקדש.** ואין שאלה להקדש. הקדש טעות כגון שור לבן היולא מביתי [4] הקדש ונמלא שחור: **אמו כל דמגרש בני דינא מגרש.** שיאמרו לו דור הנאה יצא ויגרשנה: **דלכן הוה.** רב הונא ואי הוה מגרשה לא מצי להדורה: **רשב"ג.** במס' כתובות (דף לה:) האומר בשעת מיתה נכסיי לך ואחריך לפלוני וירד הראשון ומכר [ואכל כו'] רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר הראשון וה"ג הוי רשע ערום: קבלן

מתני' המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ר"א אומר [a] כשיגרשנה ידור הנאה רבי יהושע אומר אינו צריך כיוצא [b] בדבר ארשב"ג אף [b] הערב [c] לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשה קינוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו: **גמ'** במאי קמיפלגי רבי אליעזר סבר אדם עושה קינוניא על ההקדש ורבי יהושע סבר אין אדם עושה קינוניא על ההקדש ואלא הא [d] דאמר רב הונא [e] שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין עושה קינוניא על [f] הקדש לימא כתנאי אמרה לשמעתיה לא עד כאן לא פליגי אלא בבריא אבל בשביב מרע דברי הכל אין אדם עושה קינוניא על ההקדש מ"ט [g] אין אדם חוטא ולא לו איכא דאמרי בבריא דב"ע לא פליגי [g] (דאין) אדם עושה קינוניא על הקדש והכא בנדר שהודר ברבים קמיפלגי [h] מר סבר יש לו הפרה ומ"ם אין לו הפרה ואיבעית אימא דב"ע נדר שהודר ברבים [i] יש לו הפרה והכא בנדר שהודר על דעת רבים קמיפלגי ואלא הא דאמר אמימר [j] נדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה לימא כתנאי אמרה לשמעתיה ותו רבי יהושע אומר אינו צריך אינו מועיל מיבעי ליה אלא הכא בשאלה דהקדש קמיפלגי והתניא המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ר"א אומר כשהוא מגרשה ידור הנאה רבי יהושע אומר אינו צריך וא"ר אלעזר ברבי שמעון הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי ב"ה [k] שב"ש אומרים הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים הקדש טעות אינו הקדש: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו': [l] משה בר עצרי ערבא [m] דכלתיה הוה ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא אמר אביי ליכא דנסבי עצה לרב הונא דליגרשה לדביתהו ותיתבע כתובתה מאבוה ולהדרה מיהדרי א"ל רבא והאנן ידור הנאה תנן ואביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש לסוף איגלאי מלתא דכהן הוה אמר אביי [n] בתר עניא אזלא עניותא ומי אמר אביי הכי [o] והאמר אביי איזהו רשע ערום [p] זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן [q] [שמעון בן] גמליאל בריה שאני וצורבא מרבנן שאני ותיפוק ליה דערב [r] דכתובה לא משתעבד לכי יגרשנה ידור הנאה. תימה לרבי למה ידור הנאה וכי מה הוא עושה והלא אינו רוצה שגובה מן ההקדש ואלרבה לאשה היה לו לקוסקס שגובה מן ההקדש ו"ל כיון דחיישינן שמא עשה קינוניא על ההקדש או על הערב שהכניס בערבות לדילה לא קנסוה רבנן ולו יאמר לדור כדי לידע [אם] כוונתו להעריס ולא תועיל לו כוונתו [s] שהדירוה:

אלא הא דא"ר הונא שביב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן כו'. וא"ת והרי בפ' בתרא דב"ב (דף קעה. ושם) מוקי למלתיה דרב הונא בדנקיטו שטרא וא"כ היכי שייך הכא חשש דקינוניא הרי השטר מקוייס ביד פלוני ובודאי קושטא קאמר וי"ל דע"כ איכא חשש דקינוניא דאי לא אמר מנה לפלוני בידי אפילו היה לו שטר בידו לא יטול אלא בשבועה והשתא דאמר מנה לפלוני בידי טוטל אלא שבועה וה"ג איתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) גבי הא דתנן נשבעין לקטן ולהקדש ומפרש בגמ' עלה להקדש ליפרע מנכסי הקדש [ופריך] תניא מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה סד"א להדיוט הוא דאדם עושה קינוניא להדיוט אבל להקדש אין אדם עושה קינוניא להקדש קא משמע לן והא אמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קינוניא על ההקדש [i] הני מילי שכיב מרע דאין אדם עושה קינוניא אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש אלמא אשכחן התם קינוניא גבי שבועה ה"ג אמרינן הכא מיהו תימה לפי מאי דמסיק התם דווקא בשכיב מרע אמר רב הונא דאין אדם עושה קינוניא להקדש אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש והכא אמר דבבריא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא להקדש וא"כ אימא דרב הונא דלא כרבי יהושע וי"ל דקינוניא זוטרתי כגון להפטר עצמו משבועה בריא עושה קינוניא להקדש [j] ומ"מ מייתי שפיר ממילתא דרב הונא על מתני' מכ"ש דאפילו קינוניא בשבועה א"ר הונא דאין אדם עושה להקדש כ"ש קינוניא דמתניתין לגרש אשתו: **דחזקה** אין אדם חוטא ולא לו. ולכך נאמן להגבותו בלא שבועה ואע"ג דאין מזקקין מנכסים משועבדים דהוי כמשעבדי כדאיתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) אלא בשבועה וכיון דלא חיישינן שעשה קינוניא להודות כמה חייב כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה אין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש גבי גירושין יותר משל"מ [k]: **מר** סבר יש לו הפרה. וא"ת נהי נמי דיש לו הפרה מ"מ קי"ל דלריך לפרט הנדר וא"כ אי אתי קמי חכם לא מיפר ליה וי"ל דאין לריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו אבל א"ל לפרש למה נדר ולא דמי לההיא דגיטין פ' השולח (דף לה:) גבי כהן שנשא אשה בעבירה דאמר עלה נודר ועובד יורד ומגרש [l] דאמרת עלה דלריך לפרש ומש"ה לא מתיר ליה חכם שהרי התם הוא נודר שלא יהנה מאשתו פסולה כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו לא יתיר לו אבל הכא לא יענוש מלהתיר אפי' אם יאמר הלשון שנדר:

בשאלה דהקדש קמיפלגי. פי' דלר' יהושע יש שאלה לפיכך אין לריך להדיר הנאה מאשתו אם יגרשנה דלא חיישינן דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה דלמה לו לגרשה ישאל על ההקדש בטעות ואז לא יהיה הקדש ומימה קשה דקי"ל כבית הלל דהקדש בטעות לא הוי הקדש וא"כ יש שאלה וא"כ [m] איאך קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש ולמה יעשה קינוניא כיון דמלי שאיל על ההקדש כמו שאמר ר' יהושע ולפי מה דפרישית לעיל ניחא דקינוניא דשבועה דבר שהוא קל עביד ולא ישאל על הקדשו אבל [n] גבי גירשה כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה לא עביד כיון דמלי שאיל על הקדש: **ותיפוק** ליה דערב הוא וכו'. תימה אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתני' וי"ל דעל מתני' לא רלה להקשות לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ומשתדיף:

ערב

מר סבר יש לו הפרה. ואין לו הפרה ומ"ם אין אדם חוטא ולא לו. ולהכי אמר רב הונא במילתיה שכיב מרע דכולהו מודו אבל בבריא פליגי, א"נ רב הונא אמר דוקא שכיב מרע לא חיישינן לקנוניא דאין אדם חוטא ולא לו אבל בבריא חיישינן לקנוניא ואף ר' יהושע מודה, דהא דלא חייש ר' יהושע במתני' לקנוניא משום דאמר' דודאי לא היה מגרש את אשתו לעשות קנוניא להקדש דאם הוא מתחרט על שהקדיש את נכסיו ישאל על הקדשו וזה נוח וקל לעשות ממה שיגרש את אשתו, אבל בהא דרב הונא חייש לקנוניא דנוח לו לומר מנה לפלוני בידי מלשאול על הקדשו.

מוסף רש"י

הערב לאשה בכתובתה. ואין לנעול נכסים והיה בעלה מגרשה ולריך הערב לפורעה כתובתה מכיסו, ידירנה הנאה. ידירנה הנעול הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דחיישינן שמא דעתו להחזיר את אשתו ונאכול כתובתה לאחר שנתקבלה כתובתה מן הערב וקנוניא בעלמא הוא דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב (רשב"ם ב"ב קנג.). **מנה לפלוני בידי.** הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתי (שבועות מב:). **אין אדם חוטא ולא לו.** כדבר שאינו נהנה ממנו (קדושין סג.). **בשביל יורשין** (שבועות מב:). **על דעת רבים.** אומרו לו כמי אתו מדיליה אותך על דעתנו (גיטין לז.) **על דעת רבים** ועל דעת ב"ד (מכות טז.). **איזהו רשע ערום.** המתעצר על ריב לא לו ומבטל מחשבת הגוזל שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני ובלולו לא היה רלאון מוכר לאחרים להפסיד אחריך, ערום דמכל מקום מלגלא הוא ומה שעשה עשוי, שהגוזל לא מיחה בשעת האמנה כדאב"ג דאמר אם קדש לאשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה ששייר לאשון והכי לא שייר כלום (רשב"ם ב"ב קעד:).

רבינו גרשום

מתני': המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה. הרי היו הנכסים משועבדים לכתובה ואינן קדושין הקדש גמור ואם מגרש את אשתו הרי היא גובה מאותו הקדש: [ר' אליעזר אומר כשהוא מגרש ידירנה] ידור הנאה. שלא יחזירנה ולא יהנה ממנה עוד דחיישינן שמא בתחבולה עשה את זה שבשביל כך גרשה כדי שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה ויאכל הנכסים עמה: [ור' יהושע אומר אינו צריך. להדירה]: **הערב לאשה בכתובתה.** אדם אחר שנעשה לה ערב ע"י בעלה בשעת נשואיה שאם לא יפרע לה בעלה כתובתה כשיגרשנה שיפרע לה הוא והיה בעלה מגרשה כדי שתחזור על הערב לתובעו כתובתה: [ידירנה. דחיישינן שמא עשו קינוניא]: **גמ':** מנה לפלוני בידי נאמן. דאותו מנה אינו קדוש דאינו שלו: [דברי הכל. בין ר' אליעזר בין ר' יהושע דנאמן]: **דאין אדם.** שמת חוטא לומר אינו הקדוש לצורך אחר אלא א"כ ודאי הוא כן]: **בנדר שהודר ברבים.** שהדיר את אשתו ברבים [קא מיפלגי: **מר סבר.** ר' יהושע]: **יש לו הפרה.** ואינו מועיל כלום הלכך מה הנאה יש במה שידירנה לכשתגבה כתובתה יחזירנה: [ור' אליעזר סבר אין לו הפרה]: **על דעת רבים.** שהזקיקוהו רבים להדירה: **ותו** [הא דקתני] **ר' יהושע אומר אינו צריך.** [שידירה]: **אינו מועיל** שידירנה **מבעי ליה** הואיל ויש לו הפרה: **בשאלה דהקדש מיפלגי.** שכשהקדיש נכסיו גירש את אשתו וגבתה כתובתה מהו אם יכול זה המקדיש לשאול על הקדשו לפני החכם ולומר אילו הייתי יודע שהיא יכולה לחזור ולגבות כתובתה מן ההקדש לא הייתי מקדיש ונמצא שלא היה הקדש טעות ושמא יהיה מחזיר את אשתו והיו אוכלים הנכסים הלכך קסבר ר' אליעזר **ידירנה הנאה** כדי שלא יהא נשאל ור' יהושע סבר **אינו צריך** להדירה שאין אדם יכול להשאל על ההקדש שאפילו יאמר על דעת כן לא הקדשתי אפ"ה הוי הקדש דהקדש טעות הוי הקדש: [**והתניא.** בניחותא]: ב"ש כר' יהושע ואין נשאלין וב"ה[1] כר' אליעזר ונשאלין הלכך ידירנה: **והחיקא ליה מילתא.** שירד מנכסיו: [**והא אנן**] **ידור הנאה תנן.** דב"ד שיגרשנה בפניהם יאמרו לו תדור הנאה שלא תחזירנה עוד לעולם: **אטו כל דמגרש** [2] **בי דינא מגרש.** אפילו בפני ג' הדיוטות יכול לגרש שאינן יודעין שצריך להדירה: [**דכהן הוא.** שאסור בגרושה]: **המשיא עצה למכור בנכסים כו'.** נכסי לך ואחריך לפלוני [ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון הכא נמי רשעות וערמומית הוה דמסיב ליה עצה]: **בריה שאני.** [דסבר] דסוף דבר ראוי הוא לירושה: **וצורבא מרבנן שאני.** דמצוה להשיאו עצה כדי שיהיו לו נכסים ויעסוק בתורה: [**ועדי דכתובה לא משתעבד.** כדאמר לקמן]:

גליון הש"ם

גמרא מר סבר יש לו הפרה. עיין תוי"ט ש"ס מ"ס דנכורות ד"ה בני הכנסת:

שינויי נוסחאות

א) כיוצא בו אלשב"ג הערב. ס"א וכן היה רשב"ג אומר הערב כו' (ש"מ), **ב)** בל ההקדש ליתא (ש"מ), **ג)** פליגי דאדם עושה (ש"מ וכ"ה בברה"ז), **ד)** ערבא בכתובתה דכלתיה (ש"מ), **ה)** בדפו"ר כרבן גמליאל, וכ"כ. ס"א רשב"ג (ש"מ), **ו)** דערב הוא ועדב לכתובה (ש"מ), **ז)** אשתו מתחרט בהקדשו ואינו (ש"מ), **ח)** הקדש והלכך אינו צריך (ש"מ), **ט)** ולא הוה בני (ש"מ), **י)** מציתי ראשון הקדש (ש"מ), **יא)** כשהדירוהו (צ"ק), **יב)** קינוניא להקדש אמרי הני מילי (ש"מ), **יג)** להקדש אבל קנוניא כי האי לגרש אשתו ולהחזירה אפשר רב הונא כו' יהושע דבריא נמי לא עביד וש"מ (ש"מ), **יד)** יותר משאמר מנה לפלוני בידי. ל"ק ע"ש, **טו)** ומגרש דאמרי' עלה לדריך (ש"מ), **טז)** וא"כ היכי קאמר (ש"מ), **יז)** אבל הרגשה כי הלי (ותיכות גבי גירשה נמתק) (ש"מ),

---

שיטה מקובצת

חוקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. וגובה שלא בשבועה אף על גב דאין נפרעין מנכסים משועבדים להדיוט בלא שבועה וכ"ש מאלו נכסים שהן משועבדים להקדש הכא אין צריך לישבע להוציא את עצמו מחשש קנוניא ובמתני' נמי אמר רבי יהושע דאין צריך לידור להוציא עצמו מחשש קנוניא. תוס' הרא"ש ז"ל: **מ"ש אין אדם חוטא ולא לו.** ולהכי אמר רב הונא במילתיה שכיב מרע דכולהו מודו אבל בבריא פליגי, א"נ רב הונא אמר דוקא שכיב מרע לא חיישינן לקנוניא דאין אדם חוטא ולא לו אבל בבריא חיישינן לקנוניא ואף ר' יהושע מודה, דהא דלא חייש ר' יהושע במתני' לקנוניא משום דאמר' דודאי לא היה מגרש את אשתו לעשות קנוניא להקדש דאם הוא מתחרט על שהקדיש את נכסיו ישאל על הקדשו וזה נוח וקל לעשות ממה שיגרש את אשתו, אבל בהא דרב הונא חייש לקנוניא דנוח לו לומר מנה לפלוני בידי מלשאול על הקדשו. תוס' הרא"ש ז"ל: **ואביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא מגרש.** ראיתי מן הגדולים שדקדקו מכאן שאם לא הדירוה בשעת נתינת הגט שוב אין מדירין אותה, דאי לא תימא הכי מאי קאמר אביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא מגרש, מאי נפקא מינה אם לא יגרש בב"ד מ"מ כשתבוא לגבות כתובתה מחמיה ידירנה הנאה, ולא נהירא לי דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם וכי כל המגרש את אשתו שואלין אותו בית דין אם יש לאשתו ערב בשביל כתובתה שידירוהו הנאה, ואף את"ל אי אפשר שלא יצא הקול בעיר שיש לה ערב בכתובתה מכל מקום אכתי ילך ויגרשנה בעיר אחרת, ועוד דמילתא בלא טעמא הוא ומה אם ב"ד בלא תביעתו דורשין טובתו וטוענין לאלם הוא עצמו לא כ"ש, על כן אני אומר אם ידעו בית דין הערבות מדיריין אותו כ"ש אם לא הדירום ב"ד והערב תובע בשעה שהיא באה לגבות שידירום, ומתני' אתא לאשמעינן דב"ד היודעים בערבות לא ישתדלו בערבות עד שידירוהו הנאה ואפילו אם אין הערב שם אז אם ישנו שם ושותק כגון זה פתח פיך לאלם, והכי קאמר אביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא שיודעין שחמיה נתערב בכתובתה הוא מגרש ילך לב"ד שאין יודעין הערבות ויגרשנה ותו ליכא למיחש שידירנה חמיה הנאה כשתתבע כתובתה דודאי אי הוה ידע בגירושין היה מוחה שלא יגרשנה עד שידור הנאה כי היה יודע שאז לא יגרשנה אבל כיון שנתגרשה ניחא ליה טפי שתאכל כתובתה עם בנו משתכניסה לאיש אחר. תוס' הרא"ש ז"ל:

א) פי' רבינו נזה הוא סיפון מפי' כל המפרסים ז"ל דלדרבה ר"ש סבר דיש שאלה בהקדש כב"ס ופסוגו דיי"ל דגם הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ערכין פירש כן ומתמלך זה מה שמתה עליו הר"ן בפי"ל בכתובות וגם מה דהקשו המפרסים דר"ש אלדר"ש דפסמים מ"ו ודו"ק.

ב) נראה דל"ל בשי דיעת רבא וכן גרס רבינו בהדיא בב"ב קע"ד ע"ש.

יח א ב מיי' פכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ו ועיין בהשגות ובמ"מ ובמ"ז מהלכות אישות הלכה ט טור"ע אה"ע סי' קנ: סעיף ו ז:

יט ג מיי' פכ"ה מהלכות מלוה הל' ט טור"ע מ"מ סי' קכט סעיף ב:

כ ד מיי' שם הלכה ו ופי"ז מהלכות אישות הלכה ט ועיין בהשגות ובמ"מ טור"ע אה"ע סי' קנ סעיף ו:

כא ה מיי' פי"ז מהלכות אישות הלכה י טור ע"ע שם סעיף ט:

כב ו מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה יד:

כג ז ח מיי' שם הלכה טו:

כד ט מיי' פ"ג מהל' ערכין הלכה [יד] טו [וכרב אלפס ב"מ פרק ט דף קלו.]:

כה י מיי' שם הלכה יז:

כו [מיי' פ"ו שם הל"ג]:

לעזי רש"י

דלדור"ש [דולידויר"א]. מעצד (מנין גדון).

שייג"א [שיר"א]. משור.

שינויי נוסחאות

א) אלא לגבי כריה שעבודי (ש"מ), ב) דאיתמר ס"א איתמר (ש"מ), ג) ליה נכסי משתעבד (ש"מ), ד) מידי חסרה (ש"מ וכ"ה בהג' ר"י פיק), ה) מאי טעמיי (ש"מ), ו) מידי חסרה (ש"מ), ז) לאשה כתובתה (ש"מ), ח) הקדיש תשעים מנה. (ש"מ), ט) הקדיש תשעים מנה וכו'. מתניתין (ש"מ), י) ממשכנין אותן נותנין (ש"מ), יא) לומן נותנין לו (ש"מ), יב) רבי אלעזר (ש"מ), יג) אין אומרים לו למכור מן המרובה וליקח לו מן המועט [נ"ב: ר"ש אין אומרים למכור מין המרובה וליקח לו מין המועט] (ש"מ), יד) לא קא יכיל זוזי (ש"מ), טו) עלייהו דאין אלה (ש"מ), טז) דהשתא איכא למימר דבי אחיפיה (ש"מ), יז) המוני הימניה (ש"מ), יח) פלגא. אפילו לא שוה אלא פלגא דיש לך אדם עשיר שקונה קרקע פי שנים בשוויה אבל (ש"מ), יט) ממשכנין אותן (ש"מ), כ) מעות וסנדליו ומפילין (ש"מ), כא) בקר שאלו הן (ש"מ), כב) לו תפילין בדמים ופולה (ש"מ), כג) והלכתא דאמרי. נ"א ורב פפא דאמר (ש"מ וכ"ה בברה"י), כד) ולא יאמרו אינא (ש"מ), כה) נדל"ל לדורות, כו) משמע דמן (צ"ק), כז) שוה אלא פלגא ודאי (צ"ק),

שיטה מקובצת

חובו. גלירן. נראה מדלא אמרי' מוסיף דינר אלא בסיפא משמע דרישא לא צריך. ומיירי שהנכסים שהקדיש הם יתרים על הכתובה והחוב הילכך הפודה פודה כל הנכסים ע"מ ליתן לאשה כתובתה ולבע"ח את חובו, ומותר הדמים יתן להקדש ואין צריך להוסיף דינר כיון שיש בפדיון מעות להקדש לא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון והכל פדיון אחד הוא וחלק הכתובה והחוב נפדה אגב חלק ההקדש, אבל בסיפא דהקדש תשעים מנה והחוב מאה מנה (צריך להוסיף דינר) ואין כאן להקדש כלום ויאמרו הקדש יוצא בלא פדיון [צריך להוסיף דינר]. הרא"ש ז"ל: הקדיש **בתשעים מנה**. עיין תשובת הרשב"א סי' תרי"ח. **ואם לאו אינו פודה**. פרש"י אינו גובה מן הקדש דלאו אדעתא דהני נכסי אוזפיה אלא המוני הימניה, ולא נראה לי דבכמה מקומות אשכחן דטורף מן הלקוחות אע"ג דאינו שוה כנגד חובו ולא אמרינן המוני הימניה, ועוד הוה ליה למימר אינו גובה, ופי' אחר פי' ראינו פודה אלא בלא פדיון יקח ואינו נראה לו עיקר, ולר"י נראה עיקר וה"פ אם היה חובו כנגד הקדשו פודה פירוש מוסיף דינר ופודה לפי שדרך כל פודה מן הקדש מוסיף דינר על כדי שויו ופודה שלא יבא ליהנות מן ההקדש, כדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ נב:) גבי מעשר שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו וכשחובו כנגד הקדשו הוא מוסיף על חובו מעט שלא לפדות בצמצום הואיל וירד הקדש זה לתורת פדיון צריך לכלול ולפדות את הכל, אבל אם החוב מרובה מן הנכסים אינו פודה ולוקח בלא פדיון כיון שהחוב מרובה ולא ירדו הנכסים לתורת פדיון ולא שייך למימר שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון כיון שהחוב מרובה מן הנכסים וכולן משועבדים לחובו. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: **עד פלגא**. גלירן. שעד כאן רגילין בשומת קרקעות כדאמרינן בפרק אלמנה ניזונית (כתובות ק:) גבי שום היתומים וגבי אונאת קרקעות שעד כאן קיים המקח לפר"ת (כתובות צח. תוד"ה אלמנה, ושם ק. ד"ה אמר ר"נ) הלכך יש לחוש שיהו העולם סבורין שצריך פדיון שאין זה יותר משוה בשוה ויתמהו אם לא יפדהו כלל אף אם יודעים שאין המשועבד צריך פדיון יהיו סבורים שצריך לפדיון קצת לפי שאי אפשר לצמצם מעותיו. הרא"ש ז"ל בתוספותיו:

ערב תנן הקדש תנן לוקח מהו. תימה לרבי וכי לא ידע שבכל הש"ס דאשה גובה כתובתה מן הלקוחות [כג] והרהדעי דאמרי נמי לא גבינא אמאי אינה גובה מן הלקוחות ושמא י"ל שמכר נכסיו וגירשה מיד לכך היה חושש משום קינוייא אבל אם היה המכר קודם הרגה מן הגירושין שגירשה לאחר זמן לא היינו חוששין מן הקנוייא: **הפודה** פודה. לפרש"י משמע דהיינו אלי דמפרש אחר כך הקדש תשעים והיה חוזר מנה מוסיף עוד דינר ואין הלשון משמע כן לפיכך נראה לפרש דהכא מיירי שאין בחוב כנגד הנכסים אלא מיירי כגון הקדש מאה והיה בחובו ל' מנה והי"פ הפודה כל הרוצה לפדות יפדה מן ההקדש ויתן כנגד המותר שהנכסים יתירים על החוב ויצאו כל הנכסים לחולין ע"י כך שהרי כנגד החוב לא חל ההקדש ויהיה נראה שפדה הכל ולא [כד] אמרי' אינא הקדש בלא פדיון והפודה יתן לאשה כתובתה או לבעל חוב:

מוסיף עוד דינר כו'. פירש"י בעל חוב יוסיף להלוותו דינר ופודה הנכסים האלו משמע לפירושו שבעל חוב עצמו פודה ואין לשון המשנה משמע כן דקתני על מנת ליתן כו' לכן נראה לפרש שהלוה יוסיף להלוות [כה] עוד דינר ופודה הנכסים האלו כדי ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו: **משום** דר' אבהו. מנלן מנדיא רש"י יא) דאייה דהא דאמר רבא (כתובות דף נט:) הקדש מפקיע מידי שיעבוד דוקא הקדש דקדושת הגוף דחמיר אבל קדושת דמים לא דהא הכא דמן יב) הדין אין הקדש אל על הנכסים כיון דמשועבדים הם ואין צריך פדיון אלא משום דר' אבהו אלא שלא יאמרו כו' ופסק ביד מורי אם הלוה אין לו כי אם מטלטלין דהיינו קדושת דמים והקדישן הלוה אם יחול הקדש אם לא דודאי אם מכרן המכר מכר ולא יתפוס המלוה מיד הלוקח לפי שאין שיעבוד המלוה על המטלטלין אבל הקדש ספק הוא אם יחול עליהן ואין להוכיח מהא דפרש"י אהא דאמר רבא (נ"ק דף לג:) עשה שורו אפותיקי והקדישו אין ב"ש גובה הימנו דדוקא קדושת הגוף הוא דמפקיע מידי שיעבוד אבל קדושת דמים לא משמע אפי' מטלטלין אין ההקדש חל עליהן אם הוא קדושת דמים אין זו ראייה דאפשר להעמידה כגון שהקנה למלוה מטלטלי אגב מקרקעי דהכ"ג חל שיעבוד המלוה על המטלטלין כדאיתא פ' חזקת הבתים (ב"ב מד:) ואפי' מן הלוקח יגבה ונראה דמתני' מיירי בכל נכסי בין מקרקעי בין ממטלטלי וקתמר דלא יחול ההקדש ואין צריכין פדיון אלא משום דר' אבהו יב):

ואם לאו אינו פודה. פירש רש"י ואם לא לחובו יותר מהקדישו לאו אדעתא דהכי אחיפיה ליה עליו הלכך לא גבי מהקדש ל"א ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקח והרהדשון שמעתי והוא עיקר עכ"ל אבל בתוספתא דמכילתין משמע כלישנא בתרא דתני בהדיא ואם לאו אין הקדשו כלום: **עד פלגא**. יש לישבו כשתי לשונות דכיון שאינו יג) שוה אלא בציר מפלגא ודאי לאו אדעתא דהכי אחיפיה וגלישנא בתרא כיון דהחוב טפי מפלגא לא חל הקדש עליו ולא שייך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון:

קבלן הוה. שהתפיסה רב הונא מטלטלי לכתובתה והיא השלימתו לאחיו והיינו קבלן שנושא ונותן ביד: **אי ליתיה.** נכסי לוה בשעת הלואה לא משתעבד ערב באמירתו דכיון דאין בו ממה ליפרע מן הלוה לא גמר ומשעבד נפשיה: **דאיתמר.** לעיל קאי דאמרן הניחא למ"ד קבלן וכו': **ערב דלבוכה דברי הכל לא משתעבד.** דמלוה קא עביד לזווגם ולא מידי מתסר לה דהא לא יכ) יהיבא זוזי: **ולא מידי חסרה** גרסינן: **ערב תנן.** דמייתין שמא יעשו קנוייא עליו וידור הגלה: **נוקח מהו.** מי חיישינן לקנוייא שלאחר שתטרוף זו קרקע מן הלוקח יחזירנה וידור הגלה: **כרוכלא ליתשוב וליזיל.** כסוחר זה שמוזה מעותיו. כלומר תנא הני והוא הדין לנוקח: **ניזיל וניזבן.** בתמיה וכי היה לו לקנות: **מתני' והיתה עליו לחובה אשה.** (א) שקדמו גירושין להקדש דליכא קינוייא: **אלא הפודה פודה.** בעלים פודין אותן מן ההקדש בזול בדיבור או בדבר מועט על מנת לאשה דודאי לא חייל עלייהו הקדש שהרי אינו שלו והאי דבר מועט משום גזירה הוא דמפרש בגמרא: **מוסיף עוד דינר.** בעל חוב יוסיף עוד להלוותו דינר לזה ופודה את הנכסים האלו: **גמ' למה לי למימר הפודה פודה.** תשקול אשה ובעל חוב בלא פדיון דהא לא חל הקדש עלייהו טו) ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: **דרבי אבהו.** בפ' בתרא (לקמן לג.): **אם חובו כנגד הקדישו פודה.** בדבר מועט כדאמרן (כ) טז) השתא איכא למימר כי אחיפיה מעיקרא אדעתא למיגביה מהנך נכסי אחיפיה. ואי לאו דחובו יותר מהקדישו לאו אדעתא דהכי אחיפיה אלא המוני יז) מהמניה הלכך לא גבי מהקדש. ל"א ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקח והרהשון שמעתי והוא עיקר: **ורבנן עד דמה.** סבירא להו דאדעתא דהני נכסי אחיפיה: **עד פלגא.** יח) אבל בציר מפלגא לא: **מתני' ממשכנין** יט) **אותו.** גזבר נכנס לבתיהן ונוטל בעל כרחן: מזון וכסות ומטה כ) ותפילין אכולהו משיירינן לו מעות לקנותן אם אין לו: **מכל מין ומין.** שיש (לו) אומנות שצריכה ד' וחמש כלים: **מעלין.** דלדור"ש. מגירה שייג"א סכין מלא פגימות וחותך מהר כעין שיש לעושי מסריקות: **גמרו.** למד בקר הסיא פרנסתו (לעיל יח.). **מעלין לו תפילין.** ולוה המעות ויתן בסכילים להקדש. מעלין, שמין (ב"ק קב:) כלומר אף תפילין הקדש ומעלין לו בדמים ופודן בשויין (רשב"ם ב"ב קנא.).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והיתה וכו' אשה כגון שקדמו: (ב) ד"ה אם חובו וכו' דהשתא וכו' לאו אדעתא דהני נכסי אחיפיה אלא המוני הימניה:

מוסף רש"י

ערב דכתובה דברי הכל לא משתעבד. תדא דערב בעלמא הוא ועוד לאו מידי חסרה אלא הוא אינאה לוה אינו מעלה הקדש לא משתעבד. דלא גמר בלבו לשעבד נפשיה ואינו אלא כמוני מילי שיבא לספק (רשב"ם ב"ב קעד:). **מצוה קבייד.** המשדך מזיווגן אין דעתו לפרוש הערבות, אבל מתכוין לזווגן, שע"י ערבות זו מתפלין ולא מידי חסרה לאשה, דהא טב למיתב מן דו ולטוותא מתכוין (שם). **כי דרוכלא.** רוכל, מוכר כלולות של בשמים (גיטין לג.). ממזון על העיירות בפרגמטיא שלו והולך ומכרין ומוזה יש לו מתנין וכוסות וקבעות, ס"ל ליתשוב וליזיל (זדיר בא.). **מוסיף עוד דינר.** דבמאתו דינר יכול לפדות אפילו אם אלף זוז (נדרים פו.) מוסיף מלוה זה על הלוואתו דינר, **ופודה את הנכסים האלה.** מיד הקדש בדינר זה וטוטלן בחובו, ואע"ג דאמר רבא (כתובות נט.) הקדש ממן ומחבור מפקיעין מידי שעבוד, דוקא קדושת הגוף קאמר רבא, כגון קומות לא בהמה לקרבן לא בגד שפיכסו על המת, כי הסיא דימות (סו:) גבי מיטלא דמלאת דפיכסוה ימני אמיתנא, דהוה משעבד לכתובת אשה דאמר רבא קנין מיתנא, אבל קדושת דמים לא אמרינן (פסחים יא.). **שלא יאמרו כו'.** גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון (ב"ק לג.). **חייבי ערכין ממשכנין אותן.** דכין דלאו לבפרה אתי מסאי ליה (שם מ.). **נותן לו צמדו.** למד בקר הסיא פרנסתו (לעיל יח.). **מעלין לו תפילין.** ולוה המעות ויתן בסכילים להקדש. מעלין, שמין (ב"ק קב:) כלומר אף תפילין הקדש ומעלין לו בדמים ופודן בשויין (רשב"ם ב"ב קנא.).

רבינו גרשום

קבלן הוה. כגון שהתפיסה לה בעלה כתובה בשעת נשואיה והיא נתנה לחמיה והוא האמין לבנו ולכך היה משועבד א"ג שאמר לה חמיה תן לבעליך ואני קבלן: **אע"ג דלית ליה נכסי ללוה.** בשעת קבלנות משעבד עצמו במקומו הלכך יכולה לגבות כתובתה מחמיה: **מאי איכא למימר.** דקא ס"ד דרב הונא לא הוו ליה נכסי בשעה שנעשה אביו קבלן ולא נשתעבד. **ואיבעית אימא אבא לגבי בריה משעבד נפשיה** למיהוי קבלן אע"ג דלית נכסי לבנו: [קבלן דב"ח. דאמר למלוה תן לו ואני קבלן: **דברי הכל משתעבד.** דנעשה כמו שקבל מיד המלוה הממון]: **מצוה קבלן הוה.** שנזקק להשיאן לזווגן **ולא מידי חסרה** [לאשה] שלא קבל מידה כלום אלא דבור בעלמא אמר לה: **[והוא גבריא] דזבינתו לנכסיה.** בלא דעת אשתו: **[וקא גרשה לדביתהו.** והיתה רוצה לגבות כתובה מן הלקוחות: **ערב תנן.** המגרש להדירה: **הקדש תנן.** שצריך להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא: **לוקח מהו.** מי צריך מוכר להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא על הלקוחות: **תנא כי רוכלא כו'.** כלומר ה"ה ללוקח: **דלא תנן לא תנן.** לוקח שלא שנינו שיהא צריך להדירה אין מדירה]: **משום רווחא דהקדש.** נזקקין להדירה: **ערב נמי משום דמצוה עבד.** שזווגן משום הכי נזקקין להדירה שאין אדם נמנע מלעשות מצוה: **דכל חד וחד.** שהוא נשוי מידע ידע דנכסיו משועבדין לכתובת אשתו אמאי זבין האי לוקח שלא מדעת אשתו הלכך אין נזקקין להדירה: **מתני': אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן החקדש.** להדיא דאין הקדש יוצא בלא פדיון והקדש נמי לא חייל עלייהו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: **אלא הפודה פודה כו'.** כלומר הרוצה לפדות אלו נכסים יכול לפדות בדבר מועט **על מנת ליתן לאשה כתובתה כו'.** וכיצד פודה בדבר מועט **הקדיש בצ' מנה והיה חובו ק' מנה.** מוסיף הב"ח עוד דינר ופודה [אח] ההקדש באותו דינר **ע"מ** כו' אע"ג דאיכא למימר הואיל ולא הוי כנגד חובו לא ליפוק לחולין: **גמ': ואם לא היה חובו כנגד הקדשו.** שחובו היה יותר אינו פורק הואיל דצריך להמתין שאין לו מהיכן לגבות אותו מותר הכי נמי יתמין מכל החוב עד שיהא לו ללוה נכסים אחרים ואינו גובה כלום מן ההקדש: **ורבנן.** דמתני': **עד במה.** כלומר כמה יהא הקדש פחות מחובו שרשאי ב"ח להוסיף לו דינר ולישלו: **עד פלגא.** עד שיהא ההקדש אפילו כנגד מחצית חובו אבל אם הוא פחות מחצי חובו יתמין לכל החוב עד שיהא ללוה רינים להקדש אם שלו: **מתני':** [לו. נותנין כסות ומזון **אבל לא לאשתו ולא לבניו: מעצרין.** טרידרש: **צמדו.** צמד של שוורים: **היה לו מן אחד מרובה.** כגון שהיה לו הרבה מעצדין **ומכין אחד מועט** יכולין מן המעצדין שיש לו הרבה ויקח לו **מן המועט** כדי שיהיו לו שתי מגרות: **וכל שיש לו מן המועט.** כלומר אין מוסיפין לו מן המועט אלא יתנו לו אותו עצמו ולא יותר הואיל ולא היה לו קודם לכן אלא אחד: **מעלין לו תפילין.** נוטלין ממנו תפילין שאף הן קרויין נכסים]:

א) גיטין מט: ב"ב קעד:. ב) [גיטין לג. וש"נ], ג) פסחים לא., ד) [ב"ק לג.]. ה) [לקמן לג.], ו) [מוס' ע"ז ה"ג], ז) [לעיל כא.], ח) [עי' תוס' ב"מ קיג: ד"ה מטה], ט) [לעיל יח.]. י) ב"ק קב: ב"ב קנא., יא) [בפסחים לא. ובשלה דוכתי], יב) [וע' היטב תוס' גיטין מ: ד"ה הקדש ותוס' ב"ב מד: ד"ה שוכן],

כ) [גיטין לג. וש"נ], ג) פסחים לא., ד) [ב"ק לג.]. ה) [לקמן לג.], ו) [מוס' ע"ז ה"ג], ז) [לעיל כא.], ח) [עי' תוס' ב"מ קיג: ד"ה מטה], ט) [לעיל יח.]. י) ב"ק קב: ב"ב קנא., יא) [בפסחים לא. ובשלה דוכתי], יב) [וע' היטב תוס' גיטין מ: ד"ה הקדש ותוס' ב"ב מד: ד"ה שוכן],

גמ' הוא. דרשינן החייהו דהכי משמע הוא יהיה קיים מערכך: **עד האידנא דהוה ליה.** מעצד יתירה לאשולי הוו מושלי ליה מגירות: **סליקו ליה** (י"ל) **פפילון.** חלצו לו תפילין מראשו עד שיפדם בדמים: **מלוה קא עבידנא.** דיהיבנא לנדר הבית הילכך אכל נכסיה הוה דעתיה: **מתני' אין לו לא בכסות אשתו.** שאינו שלו: **נשמן.** נשם אשתו וכניו: **סנדלים חדשים.** רבותא קמ"ל [דלתש"ג] דעדיין לא נעלום הרי הן בחזקתן משעת לקיחה: **אע"פ שאמרו עבדים נמכרים [בכסותן] לשבת.** דכסות יפה שלהן משבחת ומעלה (א) דמיהן כגון גבי נכסי יתומים שאם תילקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא משבח מנה על דמיס שהוא שוה עכשיו: (ב) **לאיטליים.** יום השוק: **לרך.** שדרך סוחרים לבא שם (ג): **אין לו לא בקדש אלא מקומו.** במרגלית: **ושעתו.** בעבד ופרה שהמעריך עצמו ומך הוא ונידון בהשג יד ולפי מה שיש לו נותן להקדש והיה לו עבד הנשוס עכשיו עשרים זוז אין אומרים רואין כאילו נוקמין לו כסות בשלשים זוז והוא משבח מנה ונמכר במאה ועשרים זוז ונגמלת דמי העבד תשעים זוז וכן יתן זה להקדש אלא לפי שעתו שמין אותו וכן פרה וכן מרגלית בכפר אין שמין אותה אלא לפי מקומה: **גמ' אלא ישהה מרגליות לקליס.** לאדם קל ועני שהעריך עצמו ויש לו מרגלית לא ישהנה לו גיזבר לומר העלה אותה לכך ולפי אותן הדמים תן אלא לפי מה שהוא כאן שמין וזה משהה אותה וימכרנה כמה שילנה ולפי שהעריכו שמאותה יתן הוא לו בזמן שהעריכו כאן לא היה לו יותר:

הדרן עלך שום היתומים

אין מקדישין. שדה אחוזה לפני היובל פחות משתי שנים כדכתיב במקדיש שדה אחוזה על פי שנים הנותרות (ד) ואין שנים פחות משתים: **ולא גואלין אחר היובל פחות משנה.** מפרש לה בגמרא (ע"ב) רב לטעמיה ושמואל לטעמיה: **ואין מחשבין בו.** מפרש בגמרא (כה.): **אבל הקדש מחשב חדשים.** כלומר ואם ריוח של הקדש הוא שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה כי הא דמפרש לקמן [שם] דלקדשה בפלגא דארבעים ותמני דאי חשבת להיא יציאה הוה ליה פחות משתי שנים לפני היובל ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמשין ואי יב) לא חשבת אותן חדשים שיצאו ה"ל שתי שנים לפני היובל ואיכא פסידא דהקדש דלא שקיל אלא שני סלעים ושני פונדיונין הכא ודאי מחשבין אותה ביציאה גמורה: **גמ' ורמינהו מקדישין בין לפני היובל.** דמשמע אפילו פחות מב' שנים: **רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין לגאול בגירוע** [ויקרא כז] בשנה ראשונה ראשונה של יובל ובא לגואלה נותן בנית כור ג' סלעים כדכתיב זרע חומר שעורים [ויקרא כז] ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היובל מחשבין השנים הנותרות עד היובל הבא ונותן סלע ופונדיון לכל שנה כדכתיב (ויקרא כז) ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו' ונגרע מערכך והיינו גירוע שאינו נותן ממשים סלעים והמקדיש שתי שנים לפני היובל פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיונין כדכתיב [שם] על פי השנים הנותרות. וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היובל היה פודה בחמשים שקל כדכתיב [שם] אם משנת היובל יקדיש שדהו וגו' משנת ולא שנת יובל בכלל אלמא בשנה שלאחר היובל קאי קרא וקאמר יתן חמשים לא לתשעה ומ' שנים הבאים עד יובל הבא תשע וארבעים סלעים ממלא סלע יותר על סלע לכל שנה חלקיהו לפונדיונין דבסלע יש מ"ח פונדיונין הרי לכל שנה סלע ופונדיון פחות פונדיון הילכך המקדיש שדהו לאחר היובל שתים או שלש שנים נותן לכל שנה על היובל סלע ופונדיון. ואף על פי שבשתחשוב סלע ופונדיון למ"ט שנים ממלא חמשים סלע ופונדיון כגון מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונין והסלע אינו אלא מ"ח פונדיונין הא פרכינן ליה בבכורות בפרק יש בכור לגאלה (דף נ.) פונדיון זה מה טיבו קולבון לפרוטרוט. וקאמרי רב ושמואל דהמקדיש פחות משתי שנים לפני היובל אין כאן דין גירוע ואם בא לגאלה נותן ג' [יג] סלעים דגבי גירוע כתיב (ויקרא כז) על פי השנים הנותרות ונגרע ומיעוט שנים שתים ועלה טובה קמשמע לן מתני' שיצא אדם חם חם על נכסיו ולא [יד] יפדה פחות משתי שנים שלא יפסיד מ"מ סלעים: **גמלא לענין.** מוכר שדהו בשנת היובל עצמה פליג שמואל עליה דרב לקמן בפרק המוכר (דף כט:) משום דאיכא למימר ק"ו: **מי איכא למימר ק"ו.** הרי אותן הקדושות כבר אין יוצאין מיד הקדש ביובל בלא פדיון הא תנן (לקמן דף כה:) הגיע יובל ולא גאלה כהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדק הבית: **כר"ש ס"ל.** הילכך איכא למימר ק"ו קדושה כבר יוצאת עכשיו אינה קדושה מינו דין שלא תקדש: ורב

אין להקדש אלא מקומו ושעתו. וא"ת אם כן למה צריך להמתין שום ההקדש שנים יום והרי בכל הני דהכא אין ממתינין אע"ג דהוי רווחא להקדש ואין לומר דהכא מיירי בשהקדיש כל נכסיו ומשום הכי לא שייך הכרזה זה אינו הא תניא בתוספתא דפרקין דאפילו לא הקדיש אלא מרגלית לבדה כך הדין לאין ממתינין וי"ל דהכא מיירי במטלטלין ואיתא (בתוספתא) [בפ' אלמנה ניזונת] (כתובות דף כ:) לאין מכריזין על אלו שמא יגנבו אבל ריש"ל דמתני' דמצריך הכרזה שנים יום מיירי בקרקעות:

הדרן עלך שום היתומים

אין מקדישין בו': **רב** ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין **ליגאל.** טו) לפדות פחות משתי סלעים וז' טז) פונדיון (יפיס) שהרי אם גאלו הוא או אחר באחד משתי היובל יז) **בין בכ' בין בג' או באחד מכל שני היובל הוא** נגאל לפי השנים הנותרות עד יובל סלע ופונדיון לכל שנה ושנה יח) מ"ט

ואם מך הוא מערכך החייהו מערכך: אבל לא לאשתו ובניו וכו': מ"ט הוא מערכך ולא אשתו ובניו מערכך: רבי א) אליעזר אומר אם היה איכר נותן לו צמדו [וכו']: [א]ורבנן הנהו לאו כלי אומנות נינהו אלא נכסים נינהו: היה לו מין אחד [וכו']: פשיטא כי היכי דסגי ליה עד השתא השתא נמי סגי ליה מהו דתימא עד האידנא דהוה ליה לאושולי הוה מושלי ליה השתא דליכא ב) דמשיל ליה לא קמ"ל: המקדיש את נכסיו מעלין לו ג) תפילין: **ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אתא לקמיה דרב יימר אמר להו סליקו ליה** ד) תפילין מאי קמ"ל מתני' היא המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין מהו דתימא התם הוא דסבר ה)מצוה קא עבידנא אבל לענין זבוני מצוה דגופיה לא זבין אינש קמ"ל: **מתני'** ו)אחד המקדיש נכסיו ואחד המערך עצמו ז)אין לו ח) בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע ט) שצבע לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן אע"פ שאמרו עבדים נמכרין בכסותן לשבת י)שאם תלקח לו כסות בשלשים דינר יא) משובח מנה יב)וכן פרה אם ממתינין אותה לאיטליים יג) משובחת היא יד)וכן מרגלית אם מעלין אותה לכרך טו) משובחת היא אין להקדש אלא מקומו ושעתו: **גמ'** [2]ת"ר ונתן את הערכך ביום ההוא שלא ישהה יז)מרגלית לקליס קודש לה'[ד] יח)סתם ההקדישות לבדק הבית:

הדרן עלך שום היתומים

אין יט)מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין אחר היובל כ)פחות משנה אחת אין כא)מחשבין חדשים להקדש אבל הקדש מחשב חדשים: **גמ'** ורמינהו מקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל ובשנת היובל עצמה לא יקדיש ואם הקדיש אינה קדושה רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים כב) וכיון דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים כג) יהא אדם חם על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי שנים איתמר המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה רב אמר קדושה ונותן חמשים ושמואל אמר אינה קדושה כל עיקר מתקיף לה רב יוסף בשלמא לענין מכירה דפליג שמואל עליה דרב איכא למימר קל וחומר כד) ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר אלא הכא מי איכא למימר ק"ו והא תנן כה)הגיע יובל ולא נגאלה כהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה דברי רבי יהודה שמואל כר"ש סבירא ליה דאמר כו)נכנסין ולא נותנין

אין לפדות פחות משתי שנים יום אחד לפני היובל אינו גואל בגירוע [ויקרא כז] אלא בנ' שקל כולם ביחד וכיון שכן [**דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות מב' שנים**] מתניתין עצה טובה קמ"ל **שיהא חם על נכסיו** ואל יקדיש בזמן שאינו יכול לפדות בגירוע ולהכי קאמר אין מקדישין כו' כדי שלא יפסיד ולא דלא חייל עליה קדושה: **רב אמר קדושה.** ואם בא לפדותה נותן ג' שקל כולם: **[בשלמא לענין מכירה.** מוכר שדהו בשנת היובל **פליג שמואל עליה דרב** לקמן דאינה מכורה משום **דאיכא למימר** ק"ו **מה מכורה כבר** עכשיו **אינה מבורה** והחורה לבעלים **אינה מבורה** עכשיו בשנת היובל **אינו דין שלא תמכר** כלל בשנת היובל **אבל הכא מי איכא למימר** שלם חמשים סלעים. תוס' הרא"ש ז"ל: **יהא אדם חם על נכסיו.** ולא יקדיש פחות משתי שנים לפני היובל ולהכי תני במתניתין אין מקדישין בסתם ולא תני ליגאל בגירוע, כאילו התנא מכריז ומודיע להמון העם שאינם בקיאים בהלכה זו שאל יקדיש פחות משתי שנים לפני היובל שלא יפסידו יותר ממה שהם סבורים שיצטרכו לפדות בחמשים שקל, ואיידי דתנא אם מקדישין בסתם תנא נמי ולא גואלין בסתם ולא תנא בגירוע. תוס' הרא"ש ז"ל: **שמואל כר"ש ס"ל דאמר נכנסין לתוכה ואין נותנין דמיה.** ואיכא שפיר קל וחומר ומה קדושה כבר יוצא מיד הקדש בלא פדיון שאינה קדושה אינו דין שלא תקדוש להצריכה פדיון הילכך תשאר ביד הבעלים דלכהנים אינה יוצאת אלא לאחר שלא שכבר יצאה מרשות הבעלים, אבל אי הוה סבר כר' יהודה קדושה וכהנים נכנסים לתוכה (ולא) ונותנים דמיה כאילו הוקדשה לפני היובל דכיון דליכא על וחומר הוה כאילו הוקדשה קודם לכן כדאמר לקמן בגי' מכר לרב דלית ליה קל וחומר מכורה ויוצאה. תוס' הרא"ש ז"ל: **רש"י ד"ה ואין מחשבין.** [מתיבות ואין מחשבין כו' עד ד"ה גמ' ורמינהו אכ"מ ומקומו בדף כ"ה ע"א]:

גמ' הוא. דרשינן החייהו דהכי משמע הוא יהיה קיים מערכך: **עד האידנא דהוה ליה.** מעצד יתירה לאשולי הוו מושלי ליה מגירות: **סליקו ליה** (י"ל) **פפילון.** חלצו לו תפילין מראשו עד שיפדם בדמים: **מלוה קא עבידנא.** דיהיבנא לנדר הבית הילכך אכל נכסיה הוה דעתיה: **מתני' אין לו לא בכסות אשתו.** שאינו שלו: **נשמן.** נשם אשתו וכניו: **סנדלים חדשים.** רבותא קמ"ל [דלתש"ג] דעדיין לא נעלום הרי הן בחזקתן משעת לקיחה: **אע"פ שאמרו עבדים נמכרים [בכסותן] לשבת.** דכסות יפה שלהן משבחת ומעלה (א) דמיהן כגון גבי נכסי יתומים שאם תילקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא משבח מנה על דמיס שהוא שוה עכשיו: (ב) **לאיטליים.** יום השוק: **לרך.** שדרך סוחרים לבא שם (ג): **אין לו לא בקדש אלא מקומו.** במרגלית: **ושעתו.** בעבד ופרה שהמעריך עצמו ומך הוא ונידון בהשג יד ולפי מה שיש לו נותן להקדש והיה לו עבד הנשוס עכשיו עשרים זוז אין אומרים רואין כאילו נוקמין לו כסות בשלשים זוז והוא משבח מנה ונמכר במאה ועשרים זוז ונגמלת דמי העבד תשעים זוז וכן יתן זה להקדש אלא לפי שעתו שמין אותו וכן פרה וכן מרגלית בכפר אין שמין אותה אלא לפי מקומה: **גמ' אלא ישהה מרגליות לקליס.** לאדם קל ועני שהעריך עצמו ויש לו מרגלית לא ישהנה לו גיזבר לומר העלה אותה לכך ולפי אותן הדמים תן אלא לפי מה שהוא כאן שמין וזה משהה אותה וימכרנה כמה שילנה ולפי שהעריכו שמאותה יתן הוא לו בזמן שהעריכו כאן לא היה לו יותר:

הדרן עלך שום היתומים

אין מקדישין. שדה אחוזה לפני היובל פחות משתי שנים כדכתיב במקדיש שדה אחוזה על פי שנים הנותרות (ד) ואין שנים פחות משתים: **ולא גואלין אחר היובל פחות משנה.** מפרש לה בגמרא (ע"ב) רב לטעמיה ושמואל לטעמיה: **ואין מחשבין בו.** מפרש בגמרא (כה.): **אבל הקדש מחשב חדשים.** כלומר ואם ריוח של הקדש הוא שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה כי הא דמפרש לקמן [שם] דלקדשה בפלגא דארבעים ותמני דאי חשבת להיא יציאה הוה ליה פחות משתי שנים לפני היובל ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמשין ואי יב) לא חשבת אותן חדשים שיצאו ה"ל שתי שנים לפני היובל ואיכא פסידא דהקדש דלא שקיל אלא שני סלעים ושני פונדיונין הכא ודאי מחשבין אותה ביציאה גמורה: **גמ' ורמינהו מקדישין בין לפני היובל.** דמשמע אפילו פחות מב' שנים: **רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין לגאול בגירוע** [ויקרא כז] בשנה ראשונה ראשונה של יובל ובא לגואלה נותן בנית כור ג' סלעים כדכתיב זרע חומר שעורים [ויקרא כז] ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היובל מחשבין השנים הנותרות עד היובל הבא ונותן סלע ופונדיון לכל שנה כדכתיב (ויקרא כז) ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו' ונגרע מערכך והיינו גירוע שאינו נותן ממשים סלעים והמקדיש שתי שנים לפני היובל פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיונין כדכתיב [שם] על פי השנים הנותרות. וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היובל היה פודה בחמשים שקל כדכתיב [שם] אם משנת היובל יקדיש שדהו וגו' משנת ולא שנת יובל בכלל אלמא בשנה שלאחר היובל קאי קרא וקאמר יתן חמשים לא לתשעה מ' שנים הבאים עד יובל הבא תשע וארבעים סלעים ממלא סלע יותר על סלע לכל שנה חלקיהו לפונדיונין דבסלע יש מ"ח פונדיונין הרי לכל שנה סלע ופונדיון פחות פונדיון הילכך המקדיש שדהו לאחר היובל שתים או שלש שנים נותן לכל שנה על היובל סלע ופונדיון. ואף על פי שבשתחשוב סלע ופונדיון למ"ט שנים ממלא חמשים סלע ופונדיון כגון מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונין והסלע אינו אלא מ"ח פונדיונין הא פרכינן ליה בבכורות בפרק יש בכור לגאלה (דף נ.) פונדיון זה מה טיבו קולבון לפרוטרוט. וקאמרי רב ושמואל דהמקדיש פחות משתי שנים לפני היובל אין כאן דין גירוע ואם בא לגאלה נותן ג' [יג] סלעים דגבי גירוע כתיב (ויקרא כז) על פי השנים הנותרות ונגרע ומיעוט שנים שתים ועלה טובה קמשמע לן מתני' שיצא אדם חם על נכסיו ולא [יד] יפדה פחות משתי שנים שלא יפסיד מ"מ סלעים: **גמלא לענין.** מוכר שדהו בשנת היובל עצמה פליג שמואל עליה דרב לקמן בפרק המוכר (דף כט:) משום דאיכא למימר ק"ו: **מי איכא למימר ק"ו.** הרי אותן הקדושות כבר אין יוצאין מיד הקדש ביובל בלא פדיון הא תנן (לקמן דף כה:) הגיע יובל ולא נגאלה כהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדק הבית: **כר"ש ס"ל.** הילכך איכא למימר ק"ו קדושה כבר יוצאת עכשיו אינה קדושה מינו דין שלא תקדש: ורב

מסורת הש"ס

א) [נ"ק קכ:], כתובות נד. כ"ק קכ:, ג) [לעיל יח.], ד) [ע' בנרטעלים פי' הגון], ה) [לקמן מח.], ו) [לקמן כט: נדרים עו.], ז) לקמן כה:, ח) [שם], ט) [ויקרא כז],

רבינו גרשום

גמ' החייהו מערכך. כלומר תן לו חיותו מערכך: **רבנן.** דלא איירו לא בצמד ולא בחמור קסברי הני נכסים נינהו ואין נותנין לו: **עד האידנא.** דהוו ליה הרבה מעצדין דהוה מצי לאושולי ולמי שהיה משאיל לו מעצד שואל ממנו מגירה כנגדו והיה לו מגירות כל צורכו השתא דאין לו אלא שני מעצדין וליכא לאושולי ליטפו ליה מן המרובע או לאוסופי ליה תלת מן המרובה קמ"ל דלא: **מתני': אין לו.** לגזבר ליטול: [**לא**] **בכסות אשתו ובניו.** אע"ג דעדיין לא לבשו: **אע"ג דאמרו עבדים נמכרין בכסותן לשבת.** שמשביחין כסותן ונמכרין ביוקר: **וכן פרה.** נמכרת: **לאטליים.** לזמן השוק ביותר: **וכן מרגלית** [**אם מעלין אותה**] **לכרך משובחת.** כל אלו אין מזדזין אותן ממקומן להוליכן למקום היוקר אלא כמו שהן שוין במקומו של מקדיש ושל מעריך ובאותה שעה שמקדישה ובכך מחשבין אותן היינו אין לו אלא מקומו ושעתו: **גמ': ביום ההוא שלא ישהה מרגליות לקליס.** כלומר אם הערך את עצמו והוא אדם קל ועני ויש לו מרגלית ואינה שוה בידו ובמקומו אלא שקל מחשבין אותה בשקל ונידון בהשג יד ופטור ואין אומרים ישהנה עד שתמכר ביוקר ולא יהא נידון בהשג יד ת"ל ביום ההוא: **סתם הקדש לבדק הבית.** מקום שבא כולו לה' לבנין ואין ממנו הנאה לא לכהנים ולא למזבח:

הדרן עלך שום היתומים:

אין מקדישין. [שדה בית זרע חומר שעורים]: **פחות מב' שנים.** לפני היובל כי אם הקדיש משלם חמשים שקלים [כדמפרש בגמרא] דצעה טובה קמ"ל שיהא אדם חס על נכסיו שהמקדיש שדהו שתי שנים לפני היובל ואח"כ גואלה לפי השנים שיש מן הגאולה ועד היובל ואותן שנים שהיא ברשו' הקדש יגרע להקדש לכל שנה סלע ופונדיון ויתן להקדש בכל שנה סלע ופונדיון לכור ותהא שלו שכך עולה חשבון ג' שקלים מ"ט [שקלים] למ"ט שני יובל ושנת חמשים עצמה אינה נחשבת שהיא עולה לכאן ולכאן והשקל הנשאר מחלקו לפונדיונין ויש בשקל מ"ח פונדיון ונמצא לכל שנה סלע ופונדיון חדן משנה {אחת} ואע"פ שנחסר לשנה אחת פונדיון כיון שאילו בא למצוא החשבון לחלקו בשוה לכל השנים היה מגיע פחות פונדיון לשנה ולא רצה לחשוב אלא דבר שלם הילכך קאמר סלע ופונדיון וכל אותן שני יובל שהיתה שלו קודם שהקדישה אין נותן בשביל אותן שנים כלום אבל אם הקדישה בפחות משתי שנים קודם היובל ובא לגואלה אין נותן לאותן ב' שנים ב' סלעים וב' פונדיון ולא יותר מכאן אלא חמשים שקל שלם לחומר שעורים מ"ט משום דכתיב[ה] אם עוד רבות בשנים כלומר שעדיין כשהקדישה נשארו אפי' ב' שנים לפיהן ישיב גאולתו סלע ופונדיון בשנה לכור ואם פחות מב' שנים לפני היובל הקדישה שלא נשארו שתי שנים נותן ג' שקל כולן: [**ולא גואלין אחר היובל.** האי אחר היובל קא מתרץ גמרא דבכל שני היובל מיירי: **פחות משנה.** שאם בא לגואלה בעשר שנים ומחצה לאחר היובל לא יאמר כיון שלא נגמרה השנה לא אתן בשבילה סלע ופונדיון. אלא מחשב אותה כשנה שלימה ונותן סלע ופונדיון עם השנים הנותרות היינו ולא גואלין פחות משנה: **גמ'** קא ס"ד דאמורא דאין מקדישין כלל לפני היובל פחות משתי שנים כלומר דלא קדשה **ורמינהו מקדישין לפני היובל וכו'** [**לאחר היובל.** אפי' בסמוך ליובל ממש: **ובשנת היובל עצמה לא יקדיש** מפרש לקמן מ"ט]: **רב ושמואל.** בעו לתרוצי מתניתין מאי אין מקדישין לאו דאין מקדישין כלל קתני אלא **אין מקדישין** לדעת כן שיהא יכול **לגאול בגירוע** כדכתיב[ב] ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב גאולתו כלומר שיגרע הפדיון ולא יתן אלא סלע ופונדיון לשנה [בגירוע] אלא בג' שקל כולם ביחד וכיון שכן [**דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות מב' שנים**] מתניתין עצה טובה קמ"ל **שיהא חם על נכסיו** ואל יקדיש בזמן שאינו יכול לפדות בגירוע ולהכי קאמר אין מקדישין כו' כדי שלא יפסיד ולא דלא חייל עליה קדושה: **רב אמר קדושה.** ואם בא לפדותה נותן ג' שקל כולם: **[בשלמא לענין מכירה.** מוכר שדהו בשנת היובל **פליג שמואל עליה דרב** לקמן דאינה מכורה משום **דאיכא למימר** ק"ו **מה מכורה כבר** קודם היובל **יוצאה** עכשיו והחורה לבעלים **אינה מבורה** עכשיו בשנת היובל **אינו דין שלא תמכר** כלל בשנת היובל **אבל הכא מי איכא למימר** ק"ו ומה קדושה כבר יוצאה לבעלים ביובל אינה קדושה עכשיו בשנת היובל אינו דין שלא תחול קדושה עליה כלל]: **ותתן.** דאינה חוזרת לבעלים: [אלא] **שמואל' בר' שמעון סבירא ליה דאמר נכנסין לתוכה ולא ונתנין.** דמיה להקדש אלא שלהן תהא הכי היכי דלא הוו דמיה להקדש הכי נמי דאינה קדושה כי הקדישה בשנת היובל:

ה) הכי קרי לה מיהו הכא מלו ול"ל דכתיב ומשב לו הכסן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך. ג) גם כאן ס"ש ול"ל ומשב לו הכסן ע"פ השנים הנותרות כלומר שיגרע וכו'.

שיטה מקובצת

ולא לאשתו ובניו מערכך. גליון. וא"ת לרבי יהודה דדרש לעיל מהאי קרא הוא עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו מהיכא ידע להך דרשא, ר"ל דסבר שקולין הן ויבואו שניהם, ותשתא ניתא דהוה קשה לן לעיל לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה מאי דרשי מהוא ולהך דרשא דרשי ליה. הרא"ש ז"ל: **שנים.** ס"א וליתני אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים דבר דרב יוסף דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע בפחות משתי שנים כך מצאתי בכל ס"ש של קלף, וצ"ל דרבה ורב יוסף מתרצין הקושיא כלומר תני כך במתניתין בהדיא אין מקדישין ליגאל בגירוע ואי הוי גרסי רבה וי"ש דאמרי תרוייהו תני אין מקדישין כו' הוה אתי שפיר: **אין להקדש אלא מקומו ושעתו.** גליון. וא"ת מ"ש מהכרזות ששים יום אלמא שממתינין לרוח הקדש, ו"ל דאין שום המתנת הכרזה אולי יתיקר לאחר שהוקדש אלא שימכר בשויומו כמו שהיה שהוקדש. הרא"ש ז"ל: **משנה אחת.** גמ' ורמינהו [והשאר נמחק מכאן ושייך לקמן כ"ה ע"א] (רע"ש): **אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים.** פי' דאם הקדישה בשנת מ"ט נותן חמשים כאילו הקדישה בתחילת היובל דגזירת הכתוב דאם יש נותרות מגרע ואם אין [שתי] שנים נותרות נותן פדיון שלם ואין לפרש מילתא [דרב ושמואל] דאין גואלה בפחות ממה שמגיע לשתי שנים אף אם הקדישה בשנת מ"ט נותן פדיון המגיע לשתי שנים שני סלעים ושני פונדיונים, משום דלשנא דגמרא לא משמע הכי דא הקאמר יהא אדם חס על ממונו ואם לא יפסיד אלא סלע ופונדיון לא שייך בזה למימר חס על נכסיו, ועוד מדקאמר לקמן בשמעתין מכלל דלפני היובל קדשה ליגאל בגירוע והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים לפני היובל, ואם איתא שמגרע מ"ז שנים ונותן משתי שנים מאי פריך מרב ושמואל הא בשנת היובל אינה קדושה ליגאל בגירוע כלל ולפני היובל מגרע מ"ז שנה, ועוד ראיה מדאמרי' לקמן (דף כ"ה) כגון האקדשה בפלגא דארבעין ותמני, וה"פ [דהוי"א] שמחשבינן

מוסף רש"י

החייהו מערכך. גזבר הבא למשמנו כשאין ידו משגת והוא נידון בהשגת יד, דכתיב (ויקרא כז) והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן, משייר לו כדי מיון ונוטל השאר ונותן לפי הקדש, ואפילו העשיר לאחר שאמדוהו ונטל מה שביכו (ב"מ קיב:). **מצודה קא עבידנא.** דיהיבנא להקדש (ב"ק קב:). **אחד המקדיש נכסיו כו'.** והגזבר בא למשמנו על ערכו הקלוב בפרסה (כתובות נד:). **אין לו.** לגזבר, **לא בכסות אשתו.** למשמנו בשביל הערך, וכן לגבי הקדש לא הוו בכלל נכסים להקדישו (ב"ק קב:). **שצבע לשמן.** בגדים שצבע לשם אשתו ולשם בניו ואע"פ שלא לבשום עדיין (כתובות נד:). **שלא ישהה מרגליות לקליס.** עני שהעריך עצמו ובא הכן לבעריכו ויש לו מרגלית שוה ג' סלעים, אין אומרים שם מהכין אותה עד שיעלנה לכרך שיש שם עשיר והוא יקנהו בג' סלעים הילכך ג' סלעים יש לו ויתן ערך שלם, אין אומרים כן ואין להקדש אלא מקומו ושעתו (לעיל יח:).

הדרן עלך שום היתומים

סתם נכנסין לתוכה. כהנים נכנסין לתוכה. כהנים של מזמר היובל נכנסין לתוכה והיא מלונה כיום (לקמן כה:).

שינויי נוסחאות

א) רבי אליעזר אומר (ש"מ), ב) דליכא דמרשיל ליה (ש"מ), ג) לו תפיליו (ש"מ), ד) ליה תפיליו (ש"מ), ה) לו לא בכסות (ש"מ), ו) בלבע שצבעון לשמן (ש"מ), ז) דיקר משביח הוא מנה (ש"מ), ח) לאיטלים משבחת היא (ש"מ), ט) לכרך משבחת היא (ש"מ), י) אינם ס"ל דליתני אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע בפחות משתי שנים כך מלאתי בכל ס"ש של קלף, (ש"מ), יא) תפיליו. מלנו לו תפיליו מלאתו (ש"מ), יב) ואי אמרת דאין מחשבין אותן חדשים מגיע לשתי שנים, יג) נדפיו"ר שלמים, יד) ולא יקדיש פחות, טו) בגירוע פחות מב' שנים דיכול לפדות בב' סלעים וז' פונדיון שהרי (צ"ק), טו) פונדיונים שהרי [תיפוק יפיס נמקן] (ש"מ), יז) היובל בעשרה או בעשרים או בכלשים לו בחמש שנים (ש"מ), יח) ומה דכך הוא עולה לפי חשבון השנים בית זרע חומר שעורים למ"ט שנים לחמשים סלעים (ש"מ),

ו א מיי' פ"ד מהל' ערכין הל"ט:
ז ב מיי' שם הל"י:

שינויי נוסחאות

(א) מיכת סבר כמתקן (ש"ס), ב) אם משנת היובל (ש"ס), ג) כתיב אם בשנת (ש"ס), ד) קדושה ליגאל בגירוע (ש"ס), ה) נמי משנת ושנת (ש"ס), ו) ופונדיון לשנה רבי (ש"ס), ז) מיכת שנה נמתקן (ש"ס), ח) שמעון נמי לא (ש"ס), ט) בכלל ה"ג משנת היובל ולא שנת היובל בכלל [הסמ"ל] (ש"ס), י) עד רש"ם, יא) אמלי ליתיב סלע ופונדיון לשנה לא ליתיב אלא סלע לשנה (ש"ס), יב) ל"ק, יג) שנה הראיל ושנה (ש"ס), יד) דשנת היובל הכא (ש"ס), טו) יעב"ץ מח"ו, טז) משנה דקאמר מתני' קמ"ל דבשנת יובל (ש"ס), יז) דמ"ט סלעים (ש"ס), יח) סלע דהוא מ"מ פונדיונים דזהו פונדיון לכל שנה עם הסלע חסר לנו פונדיון אחד זהו פונדיון (ש"ס), יט) שתים וליכא לפיכך בא התנא [והסמ"ר נמתקן] (ש"ס), כ) אבל פחות (צ"ק), כא) מקדישים אשתי שנים לפני היובל לא ידע לפי שאין עד היובל כ"א שנה לפיכך המעיטנו התנא שיהא חס על נכסיו ואל יקדיש כב) אשה יגאל כג) דאז הוא לפני היובל פחות משתי שנים כג) דאז הוא לפני היובל אין לו גירוע ועוד יש לומר דלפיכך לא תנא נמי אין מקדישין שנה ראשונה של יובל לפי שיכול להמתין עד ג' שנים לפני היובל ואז לא יהא צריך ליתן כי אם שלש סלעים ושלש פונדיונין לפיכך לא הזהיר התנא אלא בפחות משתי שנים דאז הוא צריך ליתן חמשים סלעים שלימים ואם המתין עד היובל לא יחזור עוד לידו ומ"ת מאי קמ"ל הא כד) (קתני) מתניתין דמקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל וי"ל דהכי פי' דלעו"ג כה) מתחיל אלא כו) בראשם השנה מ"מ יובל אינו מתחיל עד יום כפורים בין לאחר יובל זה לאחר ראשם השנה של סוף שנת היובל כז) לא נאמר ששנת כט) יובל ל) (מעורכן) עד יום הכפורים:

סוף לבעלים מי קא הדרא. וא"ת למה ליה למתרוצי הכי ליתא דלית ליה ק"ו דשמואל וי"ל דמשום דלקמן (דף כט:) גבי פלוגתא דרב ושמואל דמוכר שדהו בשנת היובל עצמה קאמר מאי טעמא דשמואל ק"ו ומה מכורה כבר כו' ופריך התם ולרב לא אמר ק"ו כה"ג והתניא יכול ימכור בתו כשהיא נערה אמרת קל וחומר כו' ומשני התם לא הדרא לא) ומוזבנא הכא הדרא ומוזבנא אלמא לב) אית להו אי לאו פירושו הוי צריך רב נמי למילף ק"ו כדילפינן ליה במוכר בתו נערה לפיכך הוצרך הכא לרב לאמוה הק"ו וכ"פ סוף סוף לבעלים מי קא הדר וכיון דאלא הדר תו לבעלים תו לג) מקדישין כדין שדה אחוזה:

מאי טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו'. וא"ת אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב כיון דאמר ק"ו דשמואל דהא שמואל עיקר טעמיה מכח ק"ו הוא וי"ל דע"כ הוצרך לרב לומר דקרא דאם משנת היובל רוצה לומר דשנת היובל בכלל כרבי לד) ברים פ' הסג יד (לעיל דף יח: ושם) דאמר לאשון ולאשון בכלל דאי אמרת משנת היובל שנה שאחר היובל כמו שמואל א"כ לה) שנת היובל עצמה מאחר שלא דבר בה הכתוב היה לנו לומר שאם לו) הקדש בא שיגאול בשויה ולא כסדר שאר הסנים שגואלין לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף כך פי' בתוספ' אבל קנת קשה לקמן על זה ומ"ו הרמ"ר פירש דכיון שלא דבר הכתוב בשנת עצמה של יובל היה לנו לומר אינה קדושה כמו שאומר שמואל ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר ואם תאמר כיון דרב סבירא ליה דקרא דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אם כן למה הוצרך לסתור הקל ומומר דהא קרא בהדיא כתיב דשנת היובל עצמה בכלל וי"ל דאם הק"ו טוב אפי' רבי לא היה אומר דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אלא הייתי אומר אפי' לרבי מכח הק"ו דמשנת היובל שנת שאחר היובל קאמר כמו שמואל ומש"ה ניחא נמי דאמינו למימר דאפי' שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה דכח הק"ו מוצא דלא אמר הכא משנת היובל ושנת היובל עצמו ומש"ה הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מכח הק"ו לג) לא"ת דקאי פלוגתא דרב ושמואל כפלוגתא דתנאי זה לא יתכן אלא ודאי אליבא דרבי פליגי כדפי' טעמייהו אבל לרבנן אפי' רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה ודכי אינה בשמעתין:

אמר לך רב **הא** מני רבנן היא. ואנא דאמרי כרבי דאמרי בכולל אי אמר לך הא

באמצע יובל. כלומר האי אחר אחר אפי' אחר עשרים או שלשים שנה קאי ומאי פחות מ״ו שנה דקאמר הכא לגאול בתוכו יובל וליכן סלע ופונדיון לשנים הבאים והיה עומד בינסן שהוא אמצע שנה לא יאמר חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו אלא נותן סלע ופונדיון סלע ופונדיון לקדמר אין גואלין בפחות משנה דכמה דלא נפקא לה כולה שנה לא מיגרע ליה כלל ולא יהיב גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלימה: **[שאין מחשבין חדשים עם ההקדש.** כדאמרן שאם בא לגאלה חמש שנים וחצי לפני היובל אין מחשבין אותן שנה חדשים שיצאו משנה לשנה שנים אלא נותן שנה אלא גאולת שנה שלימה: **השנים הנותרות.** כל מה שנותר משוב שנים: **1) נעשה חדש שנה.** לחשוב אותן חדשים שיצאו כחילו הן שנה והוי רווחא דיליה: **והיכי דמי דאקדשה בפלגא דמ״ח.** דאי חשבת לחדשים שיצאו [2] ביציאה גמורה הוו להו פחות משני שנים ואינה נגאלת בגירוע: **מתני׳ בשעת היובל.** בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן שאין היובל נוהג אין פודה אותה בשוויה כשאר הקדישות: **אין נמדדין עמה.** והן נפדין בשווין והשאר לפי חשבון חמשים שנים לגיית כור: **ואחד לו אחד.** פודה בית [3] חומר בחמשים שקל בין שהיא שוה אלף שקלים בין שאינה שוה אלא ה׳ שקלים: **שהבעלים נותנין חומש.** דכתיב ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו וגו׳ [4]: **גמ׳ כור זרע.** שיכולין לזרוע בו כור: **ולא כור תבואה.** קרקע שקולין הימנו כור תבואה דהוי בגיר מכור זרע טובא דבהוה לא בעי [5] חמשים אלא לפי חשבון הזרע או שיש כור לא רגיע כור: **מפולת יד.** שזורעין ביד: **ולא מפולת שוורים.** שהיו רגילין לתת שקין מלאין זרע על השוורים ומנוקבין השקין מתחתיהן נקבין רחבים ומוליכין אותן ע״פ [6] המחרישה והזרע נופל וגדולה קרקע המקבלת כור זרע במפולת יד שאינו עבה מקרקע המקבלת כור זרע במפולת [7] זרע שוורים שהיא עבה: **תנא.** אין משערין בזרע מעובה שהוא הספידו של פודה: **ולא.** בזרע מידק שהוא הפסד להקדש דהוי בית כור גדול אלא בזריעה בינונית: **מעובה** שנותנין בה זרע מרובה. מידק שנותנין זרע מועט ובלע״ז קליי״ר: **וליקדשו.** הגך נקעים באנפי נפשייהו וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה הא אינהו נמי הכי מיפרקי: **שדה מה ת״ל.** ה״ל למיכתב ואם מאחוזתו יקדיש אים וגו׳: **בעניו הזה.** בית כור שלם: **נתן.** אלא מה תרי וקב דהיינו שלש קנין שהן חלי סאה: **גאלו.** נקעים פחותין מ״ו. נגאלי דלמעה ספליים של קרקע שהמיים מתכנסין שם ועל שם הקרקע הם נקראים ואינן חשובין בפני עצמן. וסלעים הנמוכין מעשרה שדרי דלמעה מיקרו כמו שדרה של בהמה שגבוהה: **אף מן ההקדש.** דכי היכי דמיגרעא באותן שיש שעמדה בידו שלא הקדישה ה״נ מיגרעא ממחמת אותן שיש שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון: **אי נמי לא אלוה.** שלא זרע בה גזבר כלום ולא השכירה לשום אדם שהיתה לפניו ביד הקדש מנכה סלע ופונדיון לכל שנה [8] ושנה מיוהל שעבר עד שעת פדיון: **מתני׳ אינה יוצאת מידו ביובל.** להיות מתחלקת לכהנים כי היכי [9] דהוה אי פריק לה אינים אחריא דהוה נפקא ביובל [10] מתחלקת לכהנים לכתיבא (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו׳: **גאולה נגו יוצאה ולאיבו ביובל.** ולא לכהנים כדליף בברייתא בגמ׳ [ע״ב]: **גאולה אחד מקרוביו.** מיד גזבר וכל המקדש וגאולה מיד קרוביו יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים כי היכי דהוה נפקא מידיה דהוה קרוב דאתי האי מתמתי: **גאולה כהן.** מיד גזבר לא יאמר הואיל ואם גאולה ישראל היתה יוצאה ובעבור שהרי היא מתת ידי שגאלתיה אין לך כהן [11] גדול ממני ותהא שלי:

גמ׳

דאקדשה בפלגיה דארבעים ותמני. נאו דוקא נקט לאקדשים ולא בהקדש תליא מילתא כי אם בגאולה: **וליקדשו באפי נפשייהו.** [12] פירשתי בב״ב (דף קנ.) וקדושין (דף סא.): **ליעידה ולעבד עברי.** ות״ת אמאי לא תשיב נמי [13] לנחלה ואין לומר דמשום דלא ידעינן נחלה אלא מטעם זה שהוא קודם לשדה אחוזה כדאיתא בפרק יש נוחלין (ב״ב דף קח:): הא ליתא דאפילו יהא שויה בשאר דברים כמו עבד עברי ושדה אחוזה מכל מקום ליעידה הכן קודם נאלה בקלא בהדיא ומייתי ידעינן שפיר נחלה לכן נאלה לפרש דלא נקט אלא דלא שייכא בחא מיהא היכא דליכא לא בן ולא בת כלל [14] (ולא אב):

כלום

לשנה עושה היכי דמי כגון דאקדשיה בפלגא דארבעין ותמני ת״ל וחשב לו הכהן מ״מ: **מתני׳** [6] **המקדיש שדהו** [7] **בשעת היובל נותן** [8] **בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף היו שם** [9] **נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אינן נמדדין עמה פחות מכאן נמדדין עמה** [10] **הקדישה** [11] **ד׳שתים ושלש שנים לפני היובל נותן** [12] **סלע ופונדיון לשנה ואם אמר** [13] **הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעין לו אלא נותן את כולו כאחד אחד בעלים ואחד כל האדם מה בין בעלים לכל אדם** [14] **אלא** [15] **שבעלים נותנין חומש וכל אדם אין נותנין חומש: גמ׳ תנא** [16] **כור זרע ולא כור תבואה מפולת יד ולא מפולת שוורים תני לוי** [17] **לא** [18] **מעבה ולא מידק אלא בינוני: היו שם נקעים עמוקים כו׳:** [19] **וליקדשו באנפי נפשייהו וכי תימא כיון דלא הוו בית כור לא הוו קדשי והתניא שדה מה ת״ל לפי שנאמר** [20] **זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף אין לי אלא שהקדיש כענין הזה מנין לרבות לתך וחצי לתך** [21] **סאה ותרקב וחצי תרקב ת״ל שדה מ״מ אמר מר עוקבא בר חמא הכא בנקעים מלאים** [22] **מים דלאו בני זריעה נינהו דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים ש״מ אי הכי פחות מכאן נמי הנהו נגאני דארעא מיקרו שידרי דארעא מיקרו: הקדישה שתים ושלש וכו׳: ת״ר ונגרע מערכך אף מן ההקדש שאם אכלה הקדש שנה או שתים אי נמי לא אכלה אלא שהיתה לפניו** [23] **נותן סלע ופונדיון לשנה: ואם אמר הריני נותן כו׳: ת״ר מנין שאם אמרו בעלים** [24] **הרינו נותנין דבר שנה בשנה שאין שומעין להם ת״ל וחשב לו הכהן את הכסף עד שיהא כסף כולו כאחד אחד בעלים ואחד כל אדם מה בין בעלים לכל אדם שהבעלים נותנין חומש וכל אדם אין נותנין חומש: מתני׳ הקדישה** [25] **וגאלה אינה יוצאה מידו ביובל גאלה בנו יוצאה לאביו ביובל גאלה אחר או אחד מהקרובים וגאלה מידו יוצאה לכהנים ביובל גאלה אחד ׳מן הכהנים והרי היא תחת ידו לא יאמר הואיל והיא יוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי הרי היא שלי אלא יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים:**

גמ׳

של פודה: ולא. בזרע מידק שהוא הפסד להקדש דהוי בית כור גדול אלא בזריעה בינונית: **מעובה** שנותנין בה זרע מרובה. מידק שנותנין זרע מועט ובלע״ז קליי״ר: **וליקדשו.** הגך נקעים באנפי נפשייהו וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה הא אינהו נמי הכי מיפרקי: **שדה מה ת״ל.** ה״ל למיכתב ואם מאחוזתו יקדיש אים וגו׳: **בעניו הזה.** בית כור שלם: **נתן.** אלא מה תרי וקב דהיינו שלש קנין שהן חלי סאה: **גאלו.** נקעים פחותין מ״. נגאלי דלמעה ספליים של קרקע שהמיים מתכנסין שם ועל שם הקרקע הם נקראים ואינן חשובין בפני עצמן. וסלעים הנמוכין מעשרה שדרי דלמעה מיקרו כמו שדרה של בהמה שגבוהה: **אף מן ההקדש.** דכי היכי דמיגרעא באותן שיש שעמדה בידו שלא הקדישה ה״נ מיגרעא ממחמת אותן שיש שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון: **אי נמי לא אלוה.** שלא זרע בה גזבר כלום ולא השכירה לשום אדם שהיתה לפניו ביד הקדש מנכה סלע ופונדיון לכל שנה [26] ושנה מיוהל שעבר עד שעת פדיון: **מתני׳ אינה יוצאת מתחלקת לכהנים** כי היכי [27] דהוה אי פריק לה אינים אחריא דהוה נפקא ביובל [28] מתחלקת לכהנים לכתיבא (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו׳: **גאולה נגו יוצאה ולאיבו ביובל.** ולא לכהנים כדליף בברייתא בגמ׳ [ע״ב]: **גאולה אחד מקרוביו.** מיד גזבר וכל המקדש וגאלה מיד קרוביו יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים כי היכי דהוה נפקא מידיה דהוה קרוב דאתי האי מתמתי: **גאולה כהן.** מיד גזבר לא יאמר הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה ובעבור שהרי היא מתת ידי שגאלתיה אין לך כהן [29] גדול ממני ותהא שלי:

גמ׳

היובל הני מילי כי אקדשה בסוף מ״ח אבל כי אקדשה בחצי מ״ח לימא דליהוי כמו שהקדישה בתחילת מ״ח דהוו נ׳ שנים לפני היובל וליגאל בגירוע קמ״ל דעבדינן הני חדשים שנה כאילו הקדישה בסוף מ״ח משום רווחא דהקדש דאינו גואל בגירוע אלא נותן נ׳ שקל להקדש והיינו אבל הקדש מחשב חדשים שנה וכן נמי אם עמדה ברשות הקדש עשר שנים ומחצה לא יחשוב המקדיש אלא עשר שנים ואותה חצי שנה יחשבנה בשנה שלימה עם השנים הנותרות ויתן בעד אותה חצי שנה נמי סלע ופונדיון כשנה שלימה עם אותן שנים הנותרות עד היובל: **גמ׳** [30] **ת״ל וחשב לו הכהן מ״מ.** שיחשב כדי שיהא ריוח להקדש: **מתני׳ בשעת היובל.** בזמן שהיובל נוהג: **נותן.** לאלתר לאחר היובל כשהוא גואלה מיד [בזרע] חומר שעורים ג׳ שקל: **אין נמדדין עמה.** דאין נמדדין עמה: **ואם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה.** בכל שנה סלע ופונדיון **אין שומעין לו** [שנאמר וחשב לו הכהן את הכסף כמה מגיע לו ליתן לו היובל ויתנו ביחד]: **אחד הבעלים ואחד כל אדם.** רשאין לפרוח זרע חומר שעורים בג׳ שקל: **אלא שהבעלים.** מוסיפין על ג׳ שקל חומש שנא׳ ואם גאל יגאל את השדה המקדישׁ אותו ריסוף חמישית כסף: **גמ׳** [31]: **כור זרע ולא כור תבואה.** כלומר כשהוא מודד כמה כור יש בו מודד במקום הראוי לזורע בו כור דהיינו יותר ממקום שיכול ליגדל בו כור תבואה לפי שגרגיר זרע יעשה שיבולת תבואה והיינו ריוחא של מקדיש דאי אזיל בתר כור תבואה היה נותן הרבה סלעים אלא בתר כור זרע אזיל: **כור [זרע] בפולת יד ולא זרע במפולת** [32]. זרוע **בפולת יד ולא זרע במפולת** [33] **כור** [34] **דאי אנא נמדדים עמה** [35] **אי נמי אנא נמי זרעים** [36] **אי נמי אנא נמי אינו נמדדים עמה** [37] **אי נמי אנא נמי אינו נמדדים עמה** [38] **אי נמי אנא נמי אינו נמדדים עמה** [39] **אי נמי אנא נמי אינו נמדדים עמה** [40] **אי נמי אנא נמי אינו נמדדים עמה**

כלום יש יבום אלא במקום שאין בן. פי׳ ועדיף טפי בן ממאח בהאי מילתא אבל אין לפרש כדמשמע לפוס ריהטא דשויס הס בדבר הזה והוה ליה בן עדיף ביעידה ועבד עברי דלא משמע כך בית נוחלין (ב״ב דף קט.) דמסיק דבת קודמת לאב ולאח מטעם זה לענין יבום בן ובת כי הדדי מינהו לענין נחלה ממי בן ובת כי הדדי מינהו אלמא ע״כ אנו צריכין לומר דמטעם זה בן עדיף טפי מאח:

אחוזתו שלו ואין זו שלו. ומ״ת ל״ל אחוזתו בלא קרא נוכל לסמוך הק״ו כדאיתא בסוף מכילתין גבי שדה חרמין דדייק ק״ו כה״ג דהכא ומסיק מי דמי התם קא זכי בעלמא הכא שקיל ליה ה״נ הוה מצי למסתר ק״ו יא) וי״ל דאי לאו אחוזתו ה״א מג״ש דכהן כהן מגזל הגר דאינה יוצאה מתחת ידו וכן משמע הסוגיא התם פרק הגוזל קמא (ב״ק דף קט: ושם) דת״ר הרי שהיה כהן גוזל הגר מנין שלא יאמר הואיל ויוצא להכניס והרי הוא תחת ידי תהא שלי ודין הוא אם בשל אחרים זוכה בשל עצמו לא כ״ש יב) [וכו׳] והכתיב אינ את קדשיו לו יהיה פירוש דמייה ליפינן (שם) דכהן מקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה ואפי׳ במשמר שאינו שלו וא״כ דין הוא שיקריב אשמו שהוא מייב על גזל הגר ושאר גם הקרן בידו יג) [ומשני] דילפינן כהן כהן משדה אחוזה דיוצא מתחת ידו ומתחלקת לכל [אחיו] הכהנים והתם מנלן ומייתי סוגיא דהכא אלמא אי לא דכתיב אחוזתו ה״א בגזל הגר דאינו יוצא מתחת ידו משום דכתיב ואינ את קדשיו לו יהיה וילפינן נמי שדה יד) שהיא אחוזה דאינה יוצאה מיד כהן משה״ה אינטריך אחוזתו שלו ואין זו שלו וילפינן גזל הגר מייה מג״ש דכהן כהן: **מה** להלן בדמים אף כאן בדמים. ומ״ת מנלן דיש לן לכהנים עליה טפי מאחר דלאמא דומיא דמקדיש בית דיוצא בדמים לכל מי שירצה וכהן ושראל שוין בו ה״נ הוה לן למימר בזה וי״ל דמשמע ליה פשטיה דקרא הכי ואם לא יגאל את השדה פי׳ הבעלים אלא עומד ביד הגזבר עד יובל ואם מכר השדה לאיש אחר שגאלו אחר בשני דרכיס אלו טו) לא יגאל עוד הבעלים מיד הקדש אלא והיה בגאתו ביובל קדש לה׳ להכהנים יהיה אלמא משמע מתוך הפסוקים שיוצא ליד כהנים ואמיא ג״ש לר׳ יהודה לאשמועינן שיוצא בדמים ולא בחנם היכא דלא גאלה אחר:

ורבי שמעון מ״ט. תימה שהרי בתחילה שואל הספר מ״ט דר׳ יהודה אלמא טעמא דר״ש

מסתבר

גמ׳ ת״ר [1] אם לא יגאל את השדה בעלים ואם מכר את השדה גיזבר לאיש אחר לאחר ולא לבן אתה אומר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר [2] איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים אחר [3] ולא לבן [4] ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני הבן שכן קם תחת אביו [5] ליעידה ולעבד עברי אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו [6] לייבום כלום יש יבום אלא במקום שאין [7] בן הא יש בן אין יבום ותיפוק ליה דהכא תרתי והכא חדא משום דעבד עברי מהאי פירכא נמי הוא דנפקא ליה כלום יש יבום אלא במקום שאין בן בעי רבה בר אבוה בת מהו שתעמיד שדה לאביה כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי פטרי מוקמה או דילמא כיון דלענין נחלה בת במקום בן כי אחר דמיא לא מוקמה ת״ש דתנא דבי ר׳ ישמעאל כל שהוא אחר במקום בן [8] והא נמי במקום בן כי אחר דמיא בעי ר׳ זירא אשה מי מעמיד לה שדה בעל מוקים לה [9] שכן יורשה א״ד בן מוקים לה שכן נוטל בראוי כבמוחזק [10] תיקו בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל מהו שתצא להכנים א״ל מאי דעתיך [2] ונגרע מערכך והיה השדה בצאתו ביובל דבת גירעון אין דלאו בת גירעון לא אדרבה אם לא יגאל [3] השדה והיה השדה בצאתו ביובל והאי נמי בת גאולה היא: גאלה אחד מן הכהנים כו׳: [3] תנו רבנן [3] לכהן תהיה אחוזתו מה ת״ל מנין לשדה שיוצא לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהן [7] הרי תחת ידי ותהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ״ש ת״ל אחוזתו אחוזה שלו ואין זה שלו הא כיצד [11] יוצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים: **מתני׳** [3] [12] הגיע יובל ולא נגאלה הכהנים נכנסין לתוכה ונותנין את דמיה דברי ר׳ יהודה ר״ש אומר נכנסין ולא נותנין ר״א אומר לא נכנסין ולא נותנין אלא נקראת שדה רטושין עד היובל השני הגיע היובל השני ולא נגאלה נקראת [13] רטושין רטושין עד היובל השלישי לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר: **גמ׳** מ״ט דרבי יהודה גמר קודש קודש ממקדיש בית מה להלן בדמים אף כאן בדמים ור״ש גמר קודש קודש מכבשי עצרת מה להלן בחנם אף כאן בחנם ורבי [יהודה] נמי גיליף מכבשי עצרת דנין קדשי בדק הבית מקדשי

גמ׳ לאיש אחר. והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים: **ולא לבן.** שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים אלא לאביו: **הרי את אמור.** שיהא כאחר ותצא לכהנים: **ליעידה.** שאם קנה אביו אמה העבריה [1] ורוצה בה ליעדה לו מיעדה ואין צריך לקדשה בכסף אחר אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו כדמפרש בפ״ק דקדושין (דף יט:): **ולעבד עברי.** דעובד את הבן אם מת אדוניו בתוך ו׳ שנים ואינו עובד את האח אם מת אדוניו בלא בן ואחיו יורשו אין זה עובדו כדאמרינן בפ״ק דקדושין (דף יז:). ה״נ מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה דכי היכי דאינה יוצאה מיד אביו ליעידה ולעבד עברי [2] (3) גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל: **ותיפוק ליה דהכא תרתי כו׳.** ול״ל לתרוצי כלום יש יבום כו׳: **משום.** דהא דבן קם תחת אביו לעבד עברי לא נפקא לן מקרא אלא מהאי פירכא דכלום יש יבום וכו׳ דאמרי׳ בקדושין (דף יז:) מה ראית לרבות את הבן לעבד עברי ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו לייבום כלום יש יבום ומשני כלום יש יבום אלא במקום שאין בן ואי לאו האי פירכא דכלום יש יבום כו׳ לא נפקא ליה בעבד עברי והוה ליה הכא חדא והכא חדא: **מהו שתעמיד כו׳.** אם גאלתה בתו לשדה אחוזה מיד גזבר מהו שיצא לאביה ביובל ולא לכהנים: **כל שהוא אחר במקום בן.** דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר אינו מעמיד: **אשה.** שהקדישה שדה מלוג מי יפדנה מיד הקדש אלא תצא לכהנים ביובל אם היא אינה יכולה לפדותה: **שכן יורשה.** דהוא ירית לה אפי׳ יש לה בן בעלה יורשה ולא בן כדכתיב [4] וירש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו (ב״ב דף קיא:): **א״ד בן מוקים לה.** דהא היכא [5] דאין בעל ובנה יורשה טוטל בנכסים הראוים ליפול לאחר מיתה כבמוחזק לה לפני מיתה אבל בעל היורש את אשתו אינו טוטל בראוי כבמוחזק כדאמרינן בפרק יש נוחלין (ב״ב דף קיג.): **הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל.** ובא אחר וגאלה ולא בגירוע אלא חמשים שלימין מהו שתצא לכהנים ביובל כשאר שדה אחוזה: **מאי דעסיק.** דתיבעי למימר דלא נפקא: **לשדה היוצאה לכהנים.** שראוי [6] לתת לכהנים ביובל שהקדישה בעלים ולא גאלה: **וגאלה אחד מן הכהנים.** מיד גזבר: **בשל אחרים אני זוכה.** [7] אם גאלה ישראל היתה יוצאה מידו ואני זוכה בה עם שאר אחיי: **ת״ל להן תהיה אחוזתו.** ואיכא למידרש הכי אחוזתו של כהן שיש מאחיו תהא שלו אבל זו אינה שלו: **מתני׳ הכהנים נכנסין לתוכה כו׳.**

גמ׳ ממקדיש בית. במקדיש בית כתיב [ויקרא כז] כי יקדיש את ביתו קדש ובשדה אחוזה כתיב (שם) בגאלתו ביובל קודש וגו׳ מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן וגו׳ ובית לא נפקא לכהנים לעולם אלא שדה אחוזה לחודא דגזירת מלך היא אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן וגו׳ ובית לא נפקא לכהנים לעולם אלא שדה אחוזה לחודא דגזירת מלך בחנם לכהנים ואי לא נגאלה יהבי כהנים דמי חמשים שקל ושקלי לה: בכבשי עצרת כתיב (ויקרא כג) קודש יהיו לה׳ לכהן (ד) : [8] כבשי עצרת ושדה אחוזה מכ״ד מתנות כהונה ניתנו (במדבר יח) אבל בית לא הויא לעולם לכהנים ואפי׳ גאלה אחר מיד הקדש: מאי

מסורת הש״ס

א) ב״ב קט: קדושין יז:, ב) ב״ק קט:, ג) [נעיל כד.], ד) [במדבר כז], ה) [שייך לעמ׳ כו.],

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד:
ויקרא כז כ
2. וְאִם אֲחֵר הַיֹּבֵל יְקַדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֲרֶכֶךָ:
ויקרא כז יח
3. וְהָיְתָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:
ויקרא כז כא

רבינו גרשום

ואם מכר את השדה גזבר לאיש אחר לא יגאל עוד לבעליה אלא חוזר לכהנים ביובל: **לאחר ולא לבן.** שאם מכרה גזבר לבן המקדיש חוזרת לאביו ביובל: **כשהוא אומר לאיש.** סתם משמע אחיו דלא יגאל עוד: **מה ת״ל לאחר.** לאחר לא יגאל ולא לבן: **ליעידה.** דכתיב אם לבנו ייעדנה: **ולעבד עברי.** שעובד את הבן אם מת אביו: **דהכא תרתי.** גבי בן יעידה ועבד עברי והכא יבום לחודיה משום הכי לא פריך הא והכא תרתי **משום דעבד עברי מהאי פירכא** כלום יש כו׳ **הוא דנפקא** הוא דאיתרבי דהכי גמרינן במסכת קדושין דעבד עברי עובד את הבן ולא את האח אתה אומר את הבן או אינו אלא האח ולא את הבן מרבה אני את הבן שקם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שקם תחת {אביו} {אחיו} ליבום. ופרכינן אההוא אדרבה דאמרינן כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום ומהתם איתרבי עבד עברי דהבן קם תחת אביו לעבד עברי דלא אשכחן ליה קרא אלא לייעידה גרידה אשכחן קרא שקם תחתיו דהילכך ליכא לפרוכי ותיפוק לי דהתם תרתי דלא אשכחן לתרוייהו מקרא אלא האי פרכינן כלום יש יבום במקום בן והוה ליה כהדא והדא: **בת מהו שתעמיד.** כלומר אם גאלה בתו מהו שתעמיד שדה לאביה שתחזור לו ביובל: בין **דבת במקום בן כי אחר דמיא.** הכי נמי דכי הויא שלא במקום בן נמי **לא מוקמה** שדה לאביה: **אשה שהקדישה שדה מברי** [6] שלה וגאלה בעלה **מי מעמיד** לה בעלה שדה שתהא שלה ביובל מי חשבינן כאילו היא עצמה גאלתו: **שכן הבן נוטל בראוי כבמוחזק.** כדמפרש ביש נוחלין ויפה כח הבן מכח האב: **דלאו בת גירעון לא.** יוצא לכהנים דפחות מב׳ שנים אינו מגרע אלא נותן נ׳ שקל: **והאי נמי בת גאולה היא.** [ואם לא גאלה] תצא לכהנים: **אחוזתו מה ת״ל.** [לכתוב] לכהן תהיה: **לשדה שיוצא לכהנים.** שלא גאלוה בעלים ולא בנו אלא כהן או אחר שהיא יוצאה לכהנים ביובל **מנין שלא יאמר** כו׳: **אחוזתו.** של עצמו היא שלו: **ואין** זו שלו. לבדו היא כיצד כו׳: **מתני׳: הכהנים נכנסין לתוכה.** דכתיב לכהן תהיה: **ונותנין את דמיה.** להקדש דכתיב קדש לה׳: **[אלא נקראת] שדה רטושין.** שדה מונחת שאין רשות לאדם בה דכתיב תשמטנה ונטשתה ומתרגמינן ותרשנה [עד יובל שני]: **רטושי רטושין.** שלא יגע אדם בה **עד היובל הנ׳ שלעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר** מיד הגזבר כדכתיב ואם מכר את השדה גזבר לאיש אחר לא יגאל עוד לבעלים אלא והיה השדה בצאתו ביובל: **גמ׳: מ״ט דר׳ יהודה.** דקאמר הכא ונותן

מסורת הש״ס

ו) כל״ל ולגא (ע״פ כי״ר): מלוג.

עין משפט נר מצוה

מז א מיי׳ פ״ד מהל׳ ערכין הל״ז:
יז ב ג מיי׳ פ״ט מהל׳ יבום הלכה ח טוש״ע אה״ע סי׳ קנו סעי׳ ח:
יח ד מיי׳ פ״ד מהל׳ ערכין הל״כ:
יט ה מיי׳ שם הל׳ כב ועיין בכ״מ:
כ ו מיי׳ שם הלכה כג:
כא ז מיי׳ פ״ד מהל׳ ערכין הל״ט:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ בעל מוקיס לה דהוא ירית לה לו דלמא: (ב) רש״י ד״ה ולעבד עברי וכו׳ גאלה בנו ג״כ לא תצא: (ג) ד״ה לו דלמא בן וכו׳ היכא דירושה בנה טוטל בנכסים הראוים. כן צריך לגיות ותיבות דלין בעל ובנה נמתק: (ד) ד״ה בכבשי וכו׳ לכהן הס״ל ומא״כ מ״מ מתנה לכהנים בכבשי עצרת:

מוסף רש״י

לכהן תהיה אחוזתו מה ת״ל. לכהן תהיה היה לו למימר ולייו ומה ת״ל אחוזתו (ב״ק קט:). **לשדה היוצא לכהנים.** מקדיש שדה אחוזה ולא נגאלה מן הקדש ומכרה גזבר לאחרים כשהיא יוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים, משמע שנכנס בו ביובל שנאמר ואם לא יגאל את השדה בעלים, ואם מכר את השדה גזבר, לא יגאל עוד בעלים, אלא והיה השדה וגו׳ והסיר מגיע כתו״כ (שם). **וגאלה אחד מן הכהנים.** כלומר והלוקח מן הגזבר כהן היה ומנני המשמר של יובל היה (שם).

שינויי נוסחאות

[1] אומר לאיש הרי (ש״מ), [2] אחר לאחר ולא לבן (ש״מ), [3] יגאל את השדה (ש״מ), [4] לכהן והרי היא מתת (ש״מ), [5] נקרא שדה רטושי (ש״מ), [6] העבריה ורצה בנו ליעדה (ש״מ), [7] אם גאלה ה״נ אם גאלה בנו (ש״מ), [8] כדפי״ר לצאת, [9] זוכה אלמלי גאלה (ש״מ), [10] תינח כו׳ נמתק (ש״מ), [11] ק״ו דהכא וי״ל (ש״מ), [12] כ״ש ופריך והכתיב (ש״מ), [13] ג״ז כילו ודחיי ליה משום דלפינן (ש״מ). [14] שדה אחוזה דהכא מהתם לומר דאיכא יוצאה [מיכא שהיא נמתק] (ש״מ), [15] גי׳ רש״ק לא יגאל עוד ליד הבעלים אלא והיה וכו׳ [וגי׳ ר״ק לא יגאל עוד פי׳ הבעלים אלא והיה כו׳],

שיטה מקובצת

כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו אחוזתה. וא״ת כיון דבע״ל למימר דבת מוקמה משום דפטרה אח מייבום כבן א״כ אמאי לא קאמר נמי מהאי טעמא דבן קודם לאח משום דפטר מייבום, וי״ל דאין טעם זה מספיק מעיקרא לרבות בן משום דפטר מן הייבום אדרבה היה לנו לרבות אח שכן קם תחת אחיו ליבום, אבל בתר דרבינן בן מטעם שכן קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי מעתה יש לנו לדמות בת לבן מטעם דפטרי מן הייבום. הרא״ש ז״ל: ודין **הוא בשל אחרים** וכו׳. ובת״כ (בהקותי פרק יא הלכה א) אמרי׳ השדה בצאתו מלמד ששדה לשון זכר, ותימה מאי נפקא מינה, ופי׳ הר״ר יום טוב מיואני דבשעת הקדש צריך לפרש לשון זכר, וליתא דבכתובות (נט:) אמר לשאפדנה תיקדוש, ופר״י דנ״מ הכא דאי שדה לשון נקבה הוה אמינא דתהיה אשדה קאי וה״ק והיה השדה אם גאלה הכהן מגזבר תהיה לו כאחוזתו ולא תצא מתחת ידו, אבל השתא דשדה לשון זכר א״כ ע״כ תהיה לא אשדה קאי אלא אאחוזתו קאי כדדריש הכא אחוזתו תהיה שלו ולא שדה זו שלו. הר״י ז״ל בגליון. והקשה הר״ר יהודה מקוריבול ואפילו אי הוה שדה לשון נקבה (אמאי איצטריך קרא) [נימא דאתא] לאשמועינן דהשדה ישאר לכהנים [דאל״כ אמאי איצטריך קרא] מק״ו שמעינן ליה ודין הוא בשל אחרים אני זוכה כו׳, וי״ל דמילתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא או שמא איצטריך לשום דרשא. הרא״ש ז״ל: ואע״ג דמקרא ויקם שדה עפרון מפקינן נמי שדה לשון זכר ס״מ הוה אמינא דהוה אנדרוגינוס כמו בכמה תיבות, אבל השתא דבהאי קרא גופיה כתב לשון זכר ע״כ תהיה אאחוזתו קאי כדפי׳. גליון מהר״י ז״ל והכל הוא תוס׳: **גמר קדש קדש וכו׳.** דקאמר בשדה החרם דאיתקש ליה שהוא לכהנים בחינם, ולקמן (כט.) דקאמר בשדה החרם דבא ללמוד ונמצא למד נימא שבא ללמוד לשדה אחוזה שתהא לכהנים בחינם, וי״ל לפי שנתקבלה ג״ש דקדש קדש הוצרך ר״ש גם הוא ללמוד ג״ש לאפוקי מג״ש דרבי יהודה, וא״ת אמאי לא יליף קדש קדש מחטאת ואשם שהם מתנה לכהן, וי״ל משום דבשדה אחוזה כתיב לכהן וילפינן מכבשי עצרת דכתיב בהו לכהן או ממקדיש בית דכתיב ביה לכהן. הרא״ש ז״ל:

[1] כו׳ והיא חלוטה בידם: **שדה רטושין.** עזובה עד שיגאלנה אחר וכשיגיע יובל תצא מידו לכהנים: **גמ׳ ממקדיש בית.** [2] כי יקדיש את ביתו קדש ובשדה אחוזה כתיב (שם) בגאלתו ביובל קודש וגו׳ מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן וגו׳ ובית לא נפקא לכהנים לעולם אלא שדה אחוזה לחודא דגזירת מלך היא אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן וגו׳ ובית לא נפקא לכהנים לעולם אלא שדה אחוזה לחודא דגזירת מלך בחנם לכהנים ואי לא נגאלה יהבי כהנים דמי חמשים שקל ושקלי לה: בכבשי עצרת כתיב (ויקרא כג) קודש יהיו לה׳ לכהן (ד) : [3] כבשי עצרת ושדה אחוזה מכ״ד מתנות כהונה ניתנו (במדבר יח) אבל בית לא הויא לעולם לכהנים ואפי׳ גאלה אחר מיד הקדש: בדקדש הבית:

[4] כל״ל ולגא (ע״פ כי״ר): מלוג.

[5] כ״ב קט: קדושין יז:, [6] ב״ק קט:, [7] [נעיל כד.], [8] [במדבר כז], [9] [שייך לעמ׳ כו.],

מקדשי בדק הבית ואין דנין קדשי בדק הבית מקדשי מזבח ורבי שמעון נמי נילף ממקדיש בית דנין דבר שמתנה לכהנים מדבר שמתנה לכהנים ואין דנין דבר שמתנה לכהנים מדבר שאינו מתנה לכהנים: רבי [ה] אליעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין [ו] [וכו']: אמר רבה מ"ט דר"א אמר קרא [1] ואם לא יגאל את השדה לא יגאל עוד ואם מכר את השדה והיה השדה בצאתו ביובל אמר אביי [ז] סכינא חריפא מפסקא קראי אלא אמר אביי טעמא דרבי [ח] אליעזר כדתניא לא יגאל יכול לא תהא גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה אימת אילימא ביובל ראשון אמאי אינה גגאלת שדה אחוזה נמי הויא אלא פשיטא ביובל שני ולמאן אילימא לרבי יהודה ור"ש לכהנים נפקא אלא לאו [ט] ר' אליעזר ושמע מינה טעמא דר' [י] אליעזר מהכא ותסברא רבי יהודה ור"ש האי עוד מאי דרשי ביה אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצאה לכהנים והקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקה ס"ד אמינא לא תיפרוק שתהא לפניו כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה [2] בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו [א] תלמוד לומר לאשר לו אחוזת הארץ יאמר לאשר לו אחוזת הארץ מה תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו שדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר יכול תחזור לבעלים הראשונים [ב] ת"ל לאשר קנהו [ג] ואיצטריך [ד] לא יגאל ואיצטריכא למיכתב לאשר קנהו דאי כתב רחמנא לא יגאל דלא קא הדרה כלל אבל הכא דקא הדרה תיהדר למרה קמא כתב רחמנא לאשר קנהו ואי כתב רחמנא לאשר קנהו דלא קא יהבי בעלים דמי אבל הכא דקא יהבי דמי תיקום בידייהו כתב רחמנא לא יגאל ואי כתב רחמנא לא יגאל ולא כתב עוד הוה אמינא לא תיפרוק כלל כתב רחמנא עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה מאי הוי עלה אמר רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל בצאתו מיד אחר איבעיא

מקדישין בדק הבית ואין דנין קדשי בדק הבית מקדשי מזבח ורבי שמעון נמי נילף ממקדיש בית דנין דבר שמתנה לכהנים מדבר שמתנה לכהנים ואין דנין דבר שמתנה לכהנים מדבר שאינו מתנה לכהנים: רבי [ה] אליעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין [ו] [וכו']: אמר רבה מ"ט דר"א אמר קרא [1] ואם לא יגאל את השדה לא יגאל עוד ואם מכר את השדה והיה השדה בצאתו ביובל אמר אביי [ז] סכינא חריפא מפסקא קראי אלא אמר אביי טעמא דרבי [ח] אליעזר כדתניא לא יגאל יכול לא תהא גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה אימת אילימא ביובל ראשון אמאי אינה גגאלת שדה אחוזה נמי הויא אלא פשיטא ביובל שני ולמאן אילימא לרבי יהודה ור"ש לכהנים נפקא אלא לאו [ט] ר' אליעזר ושמע מינה טעמא דר' [י] אליעזר מהכא ותסברא רבי יהודה ור"ש האי עוד מאי דרשי ביה אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצאה לכהנים והקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקה ס"ד אמינא לא תיפרוק שתהא לפניו כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה [2] בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו [א] תלמוד לומר לאשר לו אחוזת הארץ יאמר לאשר לו אחוזת הארץ מה תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו שדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר אחוזה נמי הויא אלא פשיטא ביובל שני ולמאן אילימא לרבי יהודה ור"ש לכהנים נפקא אלא לאו [ג] ר' אליעזר ושמע מינה טעמא דר' [ד] אליעזר מהכא ותסברא רבי יהודה ור"ש האי עוד מאי דרשי ביה אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצאה לכהנים והקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקה ס"ד אמינא לא תיפרוק שתהא לפניו כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה גגאלת אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה [2] בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו [א] תלמוד לומר לאשר לו אחוזת הארץ יאמר לאשר לו אחוזת הארץ מה תלמוד לומר לאשר קנהו מאתו שדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר אחוזה נמי הויא אלא אמר רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל בצאתו מיד אחר איבעיא

מאי טעמא דרבי [ו] אליעזר אמר רבה אמר קרא ואם לא יגאל את השדה וגו' [ז] והיה השדה בצאתו ביובל. ורבי אליעזר מפרש ליה ודריש ליה הכי ואם לא יגאל לא יגאל עוד ואם מכר גזבר את השדה והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים הא שמע מינה דאם לא מכר גזבר את השדה לא נפיק לכהנים: סכינא חריפא מפסקא קראי. הא לא כתיבי הכי אלא הכי כתיבי לא יגאל עוד והיה השדה בצאתו [ח] לכהנים דמשמע דמשהגיע יובל לא תגאל עוד ותיפוק לכהנים אפי' לא מכרה גזבר: יכול לא תהא גגאלת. לבעלים אפי' להיות לפניו כשדה מקנה כשאר אים אחר הגואלה מיד הקדש שיואלה מידו לכהנים ביובל: לכמות שהיתה. להיות שדה אחוזה שלא תצא מידו ביובל אינה גגאלת לו: לכהנים נפקא. לרבי יהודה בדמים ולר"ש בחנם וסוף סוף בעליה לא יגאלנה שוב לגמרי: מ"ו לאו רבי אליעזר היא. דאמר י' שני נמי בת גאולה היא אי לאו איפרקא ביובל ראשון: וטעמא דרבי אליעזר מהכא. מדאיצטריך האי עוד לאשמועינן דגגאלת היא לו להיות לפניו כשדה מקנה ולא מיתוקם האי קרא אלא ביובל שני ש"מ ביובל שני עומדת היא ליגאל: שיצאה לכהנים. שהקדיש אדם שדה אחוזה וגאלה אחר ויצאתה מידו לכהנים והקדישה (א) יא) ביובל שני ואתו בעלים למיפרקה מיד גזבר: סד"א לא תיפרוק. כלל הואיל ולא גאלה בהקדש ראשון כשהקדישה הוא יב): ת"ל עוד. שתהא לפניו כשדה מקנה וכשיגיע יובל תצא מידו ותתחלק לכהנים: והשנית. בגיאותא דדרשי' הכי: בשנת היובל ישוב השדה. במקדיש שדה מקנה כתיב וגאלה יג) לזה: ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ. דהיינו בעלים ראשונים יד): יכול שחזור לבעלים הראשונים. לאותו שהקדישה הקדש ראשון שהרי לו אחוזת הארץ: ת"ל לאשר קנהו מאתו. והרי לא נקנית מאתו אלא ע"י הקדש יצתה מידו אלא לכהן אחרת שממנו קנאה לוקח זה שהקדישה והיינו נמי דלעיל דמאחר שהקדישה ראשון שהיתה לו אחוזה וגאלה אחר ויצתה לכהנים תו לא הדרא ליה לו אי לא פריק ליה: ואיצטריך למיכתב לאשר קנהו. לאשמועינן דאחמרן דהיכא דהקדיש שדה אחוזה ולא גאלה וגאלה אחר ויצתה לכהנים ומכרה כהן ביובל שני והקדישה לוקח וגאלה אחר ויצתה לכהנים הא תמיה: ואיצטריך למיכתב לא יגאל. דאחמרן לעיל נמי בהכי דהקדישה וגאלה אחר ויצתה לכהנים והקדישה כהן תו לא מצי פריק לה ראשון להיות לפניו כשדה אחוזה דאילו דיצתה מהקדש ראשון לכהנים: דהא לא הדרא ללו. היכא דהקדישה כהן לא הדרא לשום אדם לעולם שהרי שדה אחוזה הואיל לגבי כהן דכתיב [ויקרא כז] לכהן תהיה אחוזתו וכי מקדיש לה כהן דין שדה אחוזה אית לה ולכשיגאלנה אחר מיד הקדש תצא ביובל ותתחלק לכל הכהנים אבל לכהן המקדישה לא תחזור אלא כחלק שאר אחיו והלכך נמי לא הדרא לבעלים קמאי להיות לפניו כשדה אחוזה: אבל מכרה כהן והקדישה לוקח דהשתא שדה מקנה הוא וכי פריק לה אייתי מיד הקדש ומטי יובל לא נפקא לכהנים אלא הדרא אימא תיהדר למרה קמא שהקדישה תמלה שהרי לו אחוזת הארץ קמ"ל לאשר קנהו מאתו דהיינו לכהן שלקחה מקדיש אחרון ממנו: תיקום בידייהו. לעולם כשדה אחוזה ולא תיפוק ביובל לכהנים יט) כשדה מקנה כשאר אדם הקונה שדה אחוזה מיד הקדש דהויא שדה מקנה לגביה ונפקא מיניה לכהנים ביובל: מאי הוי עלה. טעמא דרבי אליעזר מהיכא: גגאלתו. משמע כשתצא מיד הגואל אותה כדין כ) שדה אדם הקונה קרקע שיואלה ביובל בההוא קאמר דתיהוי לכהנים אבל ביצאתו מיד הקדש לא משמע דאתכחי לא אשמעינן קרא יז) הקדש יהא יולא ביובל יח) (מכח בדק הבית): איבעיא

קאי [דקאמר] אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה אילימא ביובל ראשון דאכתי לא הגיענה שנת היובל אמאי קאמר [ועוד] לכמות שהיתה אינה גגאלת אמאי [הא] דין שדה אחוזה נמי אית לה הואיל ולא עבר היובל עדיין: אלא פשיטא ביובל שני. קאי תנא דברייתא ולמאן קתני תנא דברייתא אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה כלומר דקא הדרא להקדש: אי לר' יהודה ור' שמעון לכהנים הוא דנפקא. אפי' מיובל ראשון כדתנן הכהנים נכנסין לתוכה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומאחר דנפקא לכהנים שוב אינה גגאלת מידם בתורת חומר שעורים בנ' שקל כסף אלא בשוויה בין בפרדסות סבסטי בין בחולת המחזר: אלא לו. מדקתני גגאלת משמע בנ' שקלים (אמר) [ש"מ]

לר' אלעזר קאמר דסבירא ליה דשל הקדש היה ביובל הראשון: ותסברא כדקא מתרצת בשלמא לר' אלעזר דאמר דשל הקדש הוא [ניתא] האי עוד כדקאמרת עוד אינה גגאלת כלומר דבת גאולה היא בנ' שקל דאכתי דהקדש היא: אלא לר' יהודה ור' שמעון דאמרי. דכהנים היא האי עוד מאי דרשי ביה הא לאו [בת] גאולה היא כלל בנ' שקל אלא בשוויה אי הכי מאי קמ"ל האי עוד: אלא הכא במאי עסקינן. ברייתא בשדה שיצאה לכהנים כדסברי {ר"י ור"ש} דנפקא לכהנים ואח"כ הקדישה כהן [או כהן] אֶחָד חֶלְקוֹ או הקדישו כולה בית אב דכיון דבאת ליד הקדש בת גאולה היא בנ' שקל כסף ואתו בעלים למיפריקא סד"א כיון דנפקא לה [כבר] לכהנים לא תיפוק תו ליד בעלים אפי' בתורת שדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה בתורת שדה אחוזה אינה גגאלת שתהא לבעלים אבל גגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה וחזרת לכהנים ביובל ואכתי לא שמעינן טעמא דר' אלעזר: בשנת היובל ישוב השדה. האי בשדה מקנה כתיב לאשר קנהו מאתו יכול אפי' לגזבר שלקחו ממנו שאם היה לו שדה מקנה והקדישה וחזר ולקחה מן הגזבר וכשהגיע היובל יכול ישוב השדה לגזבר שלקחה ממנו דקרינן ביה לאשר קנהו מאתו ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ [למוכר ראשון חזרת דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולא לגזבר: יאמר לאשר לו אחוזת הארץ]. ולא היה צריך לאשר קנהו [מה ת"ל לאשר קנהו] לשדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר יכול כיון שגאלה אחר ולא גאלה לוקח והרי היא יוצאה מיד זה שגאלה וחזרת ביובל הואיל ויש כאן חזרה כל כך שבאת ליד שלישי יכול תחזור לבעלים הראשונים ת"ל לאשר קנהו. כלומר ליד הכהן שמכרה חזרת ולא לבעלים והיינו סיוע דחזרת לכהנים: ואיצטריך למכתב לא יגאל. ולאשר קנהו מאתו למילף מתרוייהו דלכהנים הדרא ולא לבעלים דאי מלא יגאל לחודיה הוה אמינא מ"ש לא הדרא לבעלים ביובל דכתיב ביה לא יגאל דלא קא הדרא כל כך ועוד דלא כתיב בההוא קרא ישוב אבל הכא דקא הדרא דכתיב ביה ישוב השדה ועוד שיש כאן חזרת הרבה שבאת ליד שלישי והואיל דכתיב ישוב אימא תיהדר לבעלים להכי כתיב לאשר קנהו: ואי כתיב לאשר קנהו. [לחודיה] וכדתרצינן דמכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר משום הכי לא הדרא לבעלים דלא קא יהבי בעלים דמי לגזבר אבל הכא בהאי לא יגאל עוד דאמרן לעיל דהקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקה דקא יהבי בעלים [דמי] אימא תיקום ברשותייהו כתב רחמנא לא יגאל. דלא תהדר לבעלים: מאי הוי עלה. דאכתי לא ידענן טעמא דר' אלעזר [דאמר לעיל אין הכהנים נכנסים עד שיגאלנה אחר]: אמר רבא דאמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל. דהוה יכול למימר והיה השדה ביובל קודש לו', וגו' מאי בצאתו קא משמע לן דכשיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר (אחר) ט) [קודם] היובל [או] לקחה מגזבר אח"כ לכהן תהיה אחוזתו:

מסתבר טפי בלא ג"ש ואח"כ שואל מה טעם דר' שמעון אומר דרבי יהודה מסתבר טפי וי"ל דאסכתן נמי כי האי גווונא בבא קמא (דף י:) גבי הכוהנו עשרה בני אדם בעשר מקלות דלמר משמע כ) כי יכה כל נפש עד שיכה כל נפש ולמר משמע כל דהו נפש וי"ל דלפי מה דפירשתי ניחא דפשטיה דקרא משמע שיצא לכהנים יט) ולא איצטריך גזירה שוה כ) לומר דיולא בדמים כא) ולמר אצטריך גזרה שוה דיולא בחנם: מאי טעמא דרבי אליעזר. וא"ת והלא פשטיה דקרא כרבי כב) אליעזר משמע ואם לא יגאל השדה הבעלים ואם מכר כלומר אלא שמכרו הגזבר לאיש אחר והיה בצאתו ביובל לכהנים אלמא אינו יולא לכהנים כ"א בגמכר לאחר אבל לא לא יגאלו אחר ועדיין ביד הגזבר אז אינו יולא לכהנים אלמא פשטיה דקרא כרבי אליעזר משמע ולפי מה שפירשתי דואם לא יגאל ואם מכר שני דרכים הם בזה ניחא דמשמע דבשני אלו יולא לכהנים:

אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת שדה אחוזה נמי הויא. תימה הוה ליה למימר אילימא ביובל ראשון הכתיב ואם גאל יגאל את השדה וקס לו ושמא היינו הא דקאמר וא"ת את יש לאוקמא ביובל ראשון כגון שגאלה אחר מיד הגזבר וגאלה ממנו הבעלים דאז הדין כג) בו שהוא כשדה מקנה וחוזרת לכהנים ביובל כדתנן (לעיל דף כה.) גאלה אחר או אחד מן הקרובים וגאלה הוא יולא מתחת ידו ביובל וי"ל דאין סברא דמיירי קרא כד) (בהני) בגאולה הבאה מיד אחר ליד הבעלים דלא מיירי קרא אלא בגאולה מיד גזבר שהרי אם גאלה אחר לא ימכרנה לבעלים אם ירצה (ומיהו) [ומש"ה] לא מיירי לא יגאל עוד כי אם בגאולה הבאה מיד הגזבר: איבעיא

ת"ל הב בשדה שיצאת לכהנים. כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים ונאלה אחר לפני היובל שיוצאה לכהנים ביובל ובא הכהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדישה והיינו ביובל שני ואתו בעלים למיפרקה דסד"א דאי לא כתיב כי אם לא יגאל דלא תיפרוק שתהא לפניו אפילו בגאולה אחר כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת אבל נגאלת שתהא כשדה מקנה פי' דתחזור לכהנים ביובל והשתא קאי והיה השדה בצאתו ביובל אשני דרכים דמיירי בהו קרא בין אואם יגאל את השדה בין אואם מכר את השדה לאיש אחר דלעולם קרא בשני עניינים איירי כדפי' לעיל ול"ל דר"א נמי פירושא דקרא הכי הוא ולעולם תיכבי לך מאי טעמא דר"א ומסיק מאי הוי עלה פי' מ"ט דר"א אמר רבא אמר קרא כו' פי' בצאתו משמע שיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר אבל כל זמן שהוא ביד הגזבר לא יצא ביובל. תוס' טוך:

שיטה מקובצת

אימא אילימא ביובל ראשון וכו'. מכאן קשה לגירסת רש"י שגרס במשנתינו גאלה אחר ואח"כ גאולה בעלים יוצאה מידו לכהנים, דא"כ ביובל ראשון נמי לא הויא שדה אחוזה אם גאלה אחר, הילכך נראה דגרסי' במתני' גאלה אחר או אחד מן הקרובים [ואחר כך גאולה בעלים] אינה יוצאה לכהנים ביובל וכן נמצא בספר הרגמ"ה [הראב"ק] ז"ל, ולהכי פריך אי ביובל ראשון אפי' מכרה הגזבר לאחר וגאולה בעלים הויא לה שדה אחוזה ומפרש' לקרא הכי דאם לא יגאל דאיכא לאיש אחר לא יגאל בתורת שדה אחוזה ביובל שני. תוס' הרא"ש: וש"מ טעמא דר' אליעזר מהכא. כלומר מדאיצטריך עוד לומר דנגאלת להיות לפניו כשדה מקנה ולא כשדה אחוזה ולא מיתוקם אלא ביובל שני שמיענן דביובל שני שייך ביה גאולה, וא"ת ברישא דברייתא כל כמה דלא ידע דרשה דעוד מאי קאמר יכול לא תהא גגאולה מה גאולה שייך כיון דאיכא דרשא דעוד דרשא דעוד דשייך גאולה ביובל שני אלא שכן דרך החנא לסבב הדבר עד שיגמור הדרש שלו. הרא"ש ז"ל בתוספותיו: אי לר' יהודה ולר"ש לכהנים נפקא.

ט) נכל כתבי יד: אחר היובל.

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מֻכַּר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אֲחֵר לֹא יִגְאַל עוֹד:
ויקרא כז כ

2. בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: ויקרא כז כד

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' אליעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין מ"ש דרבי אליעזר אמר רבא אמר קרא ואם לא יגאל: (ב) שם מ"ל לאשר קנהו ואיצטריך למיכתב לאשר קנהו ואצטריך למיכתב לא יגאל דאי כתב רחמנא: (ג) רש"י ד"ה שיצאתה לכהנים וכו' והקדישה כהן ביובל שני:

מוסף רש"י

הכהנים והלוים מקדישין לעולם. לפי שנאמר במקדש שדה אחוזה ואם לא יגאלו את השדה בעלים, ומכר גזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, אלא יוצאה לכהנים ביובל, הלוים נוגלין לעולם (ר"ה כט.). והקדישה ואחר כך מת אביו. לע"ג לבעלת הקדש הואיל שדה מקנה, הואיל ונאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה. ופליגא דחמשים אקלים ולא בשויה (לעיל יד.). אי: שדה אחוזה אם הקדישה ולא גאלה קודם היובל ומכרה גזבר לאחר אינה נגאלת עוד וכשהיא יוצאה ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר מתחלקת לכהנים, שנאמר ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו וגו', ושדה מקנה כשהקדישה ולא גאלה ומכרה הגזבר כשהיא יוצאה ביובל אחוזת לבעלים הראשונים שנאמר בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו וגו', מנין לוקח שדה מאביו והקדישה בחיי אביו בעודה בידו שדה מקנה, ואחר כך מת אביו ונעשית לו אחוזה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה, אם לא גאלה ומכרה הגזבר שיוצאה לכהנים ביובל (גיטין מח.). אשר לא משדה אחוזתו. קנה יתיבת הוא (שם). שדה שאינה ראויה. בשעה שהקדישה להיות לו שדה אחוזה לעולם (שם) יש לה דין שדה מקנה לפדות בשויה (לעיל יד:). יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה. וכל שכן מת אביו ואחר כך הקדישה דבשעת הקדש כבר היתה אחוזה (גיטין שם). ר' מאיר אומר. זו אינה שדה אחוזה ואחוזה לו ממתא אביו שמכרה לו וקרא כי אמא למת אביו ואחר כך הקדישה אמא (שם) שהיא שדה אחוזה בשעה שהקדישה, דאילו לא מת אביו היתה אחוזה ביובל לאביו, דכתיב בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, ועתה בשעת אביו הרי היא לו שדה אחוזה, אבל הקדישה ואחר כך מת אביו ס"ל לר"מ דאינה כשדה אחוזה (רשב"ם ב"ב עג.). ואחר כך הקדישה. דבשעת הקדש הוא שדה אחוזה, אבל הקדישה ואחר כך מת אביו אינה אלא כשדה מקנה (לעיל יד:). קנין פירות. שהיה קנוי לו מאביו בשעה שמת אביו, וקנין פירות הוא שהרי היובל נוהג, כקנין הגוף דמי. וכי מת אביו לא יירש ולא הוא ליה אחוזה, הלכך אי לאו דכייה קרא לא הוה אמינא דתיהוי כשדה אחוזה, ותלעיל קרא לאמת אביו ואחר כך הקדישה (גיטין מח.). לאו כקנין הגוף דמי. וכי מת אביו יירש גופא הלכך מת אביו ואחר כך כו' (שם). בעלמא כו' כקנין הגוף דמי. ומודו דמת אביו ואחר הקדישה לריכא קרא (שם).

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ד מהל' ערכין הלכה כו:
כג ב מיי' פ"ו מהלכות ערכין הלכה ז ועיי' בל"מ:

שינויי נוסחאות

א) רבי אלעזר אומר (ש"ס), ב) דר' אלעזר דתניא (ש"ס), ג) אלא לאו לר' אלעזר (ש"ס), ד) וש"מ טעמא דר' אלעזר מהכא, ה) ולאיצטריך למכתב לאשר קנהו ואצטריך למכתב לא יגאל דלא (ש"ס), ו) דרבי אלעזר (וכן לשלן) (ש"ס), ז) וגו' אם מכר את השדה וגו' והיה כי' ור' אלעזר מסרס ליה (ש"ס), ח) בלאתו ביובל לכהנים (ש"ס), ט) מכ"ד אלא לאו (ש"ס), י) דאמר ביובל שני נמי (ש"ס), יא) והקדישה כהן ביובל (ש"ס), יב) ומזכר מכרה, יג) וגאלה אחר מיד גזבר ההקדש בשויה כשיגיע היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו [הס"ד ומס"ד:] יכול לאשר קנהו זה מאתו דהיינו גזבר שמכרה לזה [הס"ד] (ש"ס), יד) שהקדישה סתם מכר אינה אלא עד היובל [הס"ד ומס"ד:] וגאלה אחר מיד הקדש יכול כשהיא חוזרת ביובל תחזור כמו שדה מקנה ומחזור לבעלים (ש"ס), טו) כדין שום אדם הס"ד (צ"ק), וכתק נתן מתק מיגם שדה, יז) קנין דהקדש יפא (ש"ס), יח) ל"ק מה"ד ועי' עש"ך, יט) לכהנים ולמר איצטריך (ש"ס), כ) ל"ל אלא למר רש"ק, לא) ולר"ש (צ"ק), לב) כדפי"ל אלעזר, לג) כן שהוא (צ"ק), לד) בהאי גאולה (צ"ק).

רבינו גרשום

שדה אחוזה וכבשי עצרת הוו מתנה לכהנים דבתורייהו כתיב לכהן יהיה ולא במקדיש בית: [רבי אלעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין דמים להקדש אלא נקראת כו'.] מ"ש דרבי אלעזר אבר קרא אם לא יגאל את השדה. עד שנת היובל לא יגאל עוד לבעלים אלא הרי היא של הקדש ולא נכנסין ולא נותנין דמים אבל אם מכר את השדה גזבר לאחר היובל לאחר אח"כ והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה: [אבר אביי] סכינא חריפא מפסקא קראי. כלומר דהאי לא יגאל משוי ליה נמי אלפני פניו אאם לא יגאל והאי והיה השדה משוי ליה נמי אלפני פניו אואם מכר וכי מי חתכם והפסיקם: אלא אמר אביי טעמא דרבי אלעזר בדתניא לא יגאל יכול לא תהא נגאלת. לאחר היובל שתהא לפניו לגואלה אפי' [בתורת] שדה מקנה שתהא שלו עד היובל וביובל תחזור להקדש: ת"ל עוד. כלומר מאחר שיצאה ביובל עוד לא תהא נגאלת שתהא דינה עוד כמו שהיתה כשדה אחוזה שתחזור לבעליה [שובן] ביובל אבל נגאלת לו בתורת שדה מקנה שתהא שלו עד שנת היובל וביובל תחזור להקדש משום דכיון דהגיע יובל ולא נגאלה קנאה הקדש כי חזור זה ונגאלה מהקדש הוי כלוקח. וכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה אחוזתו בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו והיינו הקדש. וקא דייק אימת

שיטה מקובצת

ואי"ת ולוקמא כרבי יהודה ור"ש ומיירי כגון שקנה ביובל שני מן הכהנים שנכנסו לתוכה, וי"ל דלשון גאולה משמע ממקום שאינה נחלטת, ולר' יהודה ולר' שמעון הוה ליה למימר נקחת כיון שהיא לחלוטין ביד הכהנים. תוס' הרא"ש ז"ל: הב בשדה שיצאת לכהנים. כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים ונאלה אחר לפני היובל שיוצאה לכהנים ביובל ובא הכהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדישה והיינו ביובל שני ואתו בעלים למיפרקה דסד"א דאי לא כתיב כי אם לא יגאל דלא תיפרוק שתהא לפניו אפילו בגאולה אחר כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת אבל נגאלת שתהא כשדה מקנה פי' דתחזור לכהנים ביובל והשתא קאי והיה השדה בצאתו ביובל אשני דרכים דמיירי בהו קרא בין אואם יגאל את השדה בין אואם מכר את השדה לאיש אחר דלעולם קרא בשני עניינים איירי כדפי' לעיל ול"כ לר"א נמי פירושא דקרא הכי הוא ולעולם תיכבי לך מאי טעמא דר"א ומסיק מאי הוי עלה פי' מ"ט דר"א אמר רבא אמר קרא כו' פי' בצאתו משמע שיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר אבל כל זמן שהוא ביד הגזבר לא יצא ביובל. תוס' טוך:

איבעיא להו בעלים ביובל שני. פירוש לרבי אליעזר כאחר דמו או לא דכיון דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל שעדיין היא ביד הגזבר יכולים הבעלים לגאלה להא דכתיב לא יגאל עוד יד] כדדרשינן מיניה שאינה נגאלת לכמו שהיתה היינו שגאלה אחר מיד הגזבר טו] וגלא נתחלקה מעולם לכהנים בהכי לא מיירי ביה קרא דלא יגאל עוד אלא תעמוד ביד הבעלים כשגאלה מיד הגזבר: **אלא** הכא במאי עסקינן בשדה שיצתה לכהנים. פירוש כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים וגאלה אחר לפני היובל שיולאה לכהנים ביובל וגא כהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדיש והיינו ביובל שני ואתו בעלים למיפרק דסד"א אי לא כתיב (כי) אם לא יגאל דלא תפריק שתהא לפניו אפי' כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת [אבל נגאלת] שתהא כשדה מקנה פירוש ותחזור לכהנים ביובל והשתא קאי והיה השדה בצאתו ביובל וגו' אשני דרכיס דמיירי בהו קרא בין אותם לא יגאל השדה בין אותם מכר לאיש אחר דלעולם קרא בשני עניינים מיירי כדפירשתי לעיל וא"כ לר"א נמי פירושא דקרא הכי הוא יח] ולעיל מיבעי לי' מאי טעם דרבי אליעזר ומסיק מאי הוי עלה (פירוש מ"ט) דרבי אליעזר אמר רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל וגו' בצאתו מתמת ידי אחר פירוש כי יח] ביציאתו משמע שיולא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר אבל כל זמן שהיא ביד הגזבר לא יצא ביובל:

שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל. שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו לפוס ריסטא משמע אם גאל האחר מהגזבר לפני היובל ורש"י פירש בפירוש חומש שלו דאפי' לא גאלה אחר אלא שעדיין היא ביד הגזבר תצא בחנם ביובל לבעלים הראשונים אשר לו אחוזת הארץ: **לרבי** יהודה ור"ש קנין פירות בקנין הגוף דמיא כו'. פירשתי בהשולה (גיטין דף מח.) כ):

איבעיא להו בעלים ביובל שני כאחר דמו או לא תא שמע [1]לא יגאל יכול לא תהא נגאלת שתהא לפניו בשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת אבל נגאלת שתהא לפניו בשדה מקנה אימת אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת [2]אחוזה נמי הויא אלא פשיטא ביובל שני ולמאן אי לרבי יהודה ורבי שמעון לכהנים נפקא אלא לאו לרבי [3]אליעזר ושמע מינה בעלים ביובל שני כאחר דמו ותסברא רבי יהודה ורבי שמעון האי עוד מאי דרשי ביה אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצאה לכהנים והקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקה ס"ד אמינא לא תיפרוק שתהא כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת אבל נגאלת שתהא לפניו בשדה מקנה והתניא [3]ישוב השדה לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחה הימנו ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ [4]מה תלמוד לומר לאשר קנהו שדה שיצאה לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר יכול תחזור לבעלים הראשונים ת"ל לאשר קנהו ואיצטריך למיכתב לא יגאל ואיצטריך למיכתב לאשר קנהו דאי כתב רחמנא לא יגאל דלא קא הדרא כלל [5]כתב רחמנא לאשר קנהו ואי כתב רחמנא לאשר קנהו דלא קיהבי בעלים דמי אבל הכא דיהבי בעלים דמי [6] [6]דתיקום בידיהו כתב רחמנא לא יגאל ואי כתב רחמנא לא יגאל ולא כתב עוד הוה אמינא לא תיפרוק כלל כתב רחמנא עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת אבל נגאלת שתהא לפניו בשדה מקנה מאי הוי עלה [6] ת"ש ר' אליעזר אומר [7] גאלה בעלים ביובל שני יוצאה לכהנים ביובל א"ל רבינא לרב אשי האנן לא תנן הכי רבי [8] אליעזר אומר אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר אמר ליה בעלים ביובל שני כאחר דמו איכא דאמרי ר' אליעזר אומר [9] גאלה ביובל שני אינה יוצאה לכהנים ביובל א"ל רבינא לרב אשי אף אנן נמי תנינא ר' [10] אליעזר אומר אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר א"ל אי ממתני' ה"א בעלים ביובל שני כאחר דמו קמ"ל: **מתני'** [11]הלוקח שדה מאביו ומת אביו ואח"כ הקדישה הרי היא כשדה אחוזה הקדישה ואח"כ מת אביו הרי היא כשדה מקנה דברי ר"מ רבי יהודה ור"ש אומרים הרי היא כשדה אחוזה שנאמר [12]אם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יצתה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה [2]שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו [6][3]הכהנים והלוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל: **גמ'** [3]תנו רבנן מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר כך מת אביו מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה ת"ל ואם [13] (משדה) מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה דברי רבי יהודה ורבי שמעון רבי מאיר אומר מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה ת"ל ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה שאינה שדה אחוזה יצאת זו שהיא שדה אחוזה [14] לימא בהא קא מיפלגי דר"מ סבר [3]קנין פירות כקנין הגוף דמי ר' יהודה ור"ש סברי קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אמר רב נחמן בר יצחק בעלמא לר"ש ור"י קנין פירות כקנין הגוף דמי

מתני' הלוקח שדה מאביו ומת אביו כו' הרי היא כשדה אחוזה. שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו בירושה הלכך אם בא לפדותה פודה בית כור בני סלעים כשדה אחוזה ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר יולאה לכהנים ביובל: **כשדה מקנה.** דבתר שעה שהקדישה אזלינן הלכך אם בא לפדותה פודה בשוויה כדין שדה מקנה ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר מוזרת לו ביובל שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו דעתידה היא לחזור לאביו ביובל כדין שאר מכירות וכשאר מקדיש שדה מקנה הוא שהגואלה מיד גזבר מחזירה ביובל לאשר לו אחוזת הארץ דהיינו אביו וזה יורש את כח אביו: **שדה מקנה.** שהקדישה וגאלה אחר אינה יולאה לכהנים ביובל אלא למי שמכרה למקדישה: **שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.** וקרקע זו לא היתה שלו אלא עד היובל: **מקדישין נעולה.** מפרש בגמ' ד): **וגואלין נעולה.** אם הקדיש כהן קרקע ירושתו גואלה אפי' לאחר היובל דכתיב (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה לגויס: **גמ' רבי מאיר סבר קנין פירות.** שהיתה קנויה לו לבן בחיי אביו לפירות לאכול הפירות ולא לגופה שהרי עתיד לחזור ביובל כקנין הגוף דמי הלכך כי מת אביו עד שלא הקדישה אי לא אשמועינן קרא דתיהוי כשדה אחוזה ה"א לאו שדה אחוזה היא דבלאו מיתת אביו היתה קנויה לו הילכך איצטריך קרא להכי אבל הקדישה בעודה שדה מקנה ואח"כ מת אביו לא רבינא לן קרא דתיהוי אחוזה אלא שדה מקנה היא: **ורבי יהודה ורבי שמעון סברי לאו קנין הגוף דמי.** וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא דקא ירים לה לגופה ושדה אחוזה היא והלכך להאי לא איצטריך קרא לרבויי דהא אחוזה גמורה היא שבחיי אביו לא היתה קנויה לו וכי אתא קרא להקדישה ואח"כ מת אביו דאע"ג דבשעת הקדש הואי שדה מקנה השתא דמת אביו קודם פדיון שדה אחוזה היא: **קנין הגוף דמי.** ולמת אביו ואח"כ הקדישה נמי איצטריך קרא:

והכא

כד א מיי' פ"ד מהלכות ערכין הל' כח:
כה ב מיי' שם הלכה טו:
כו ג מיי' שם הלכה כא:

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מֻכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אֲחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד: ויקרא כז כ
2. בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: ויקרא כז כד
3. וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיְיָ: ויקרא כז כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' דיסכי בעלים למי תיקום כל"ל ואות ד' נמחק: (ב) שם מאי הוי עלה ג"כ ר"ל א"כ האיבעיא הנ"ל במקומה עומד:

שינויי נוסחאות

א) נגאלת שדה אחוזה (ש"ס), ב) גר' אליעזר [וכל"ל בכל העמוד] (ש"ס), ג) והתניא בשנת היובל ישוב (ש"ס), ד) האדם יאמר לאשר לו אחוזת הארץ מה (ש"ס), ה) כלו אבל הכא דקא הדרא אימא תיהדר למרה קמא כתב (ש"ס), ו) דמי תיקום בידיהו (ש"ס), ז) גאלוה בעלים (ש"ס), ח) רבי אליעזר אומר לעולם אין (ש"ס), ט) גאלוה ביובל שני (ש"ס), י) רבי אליעזר אומר לעולם אין (ש"ס), יא) שנאמר ואם את שדה מקנתו (ש"ס), יב) את שדה, יג) אחוזה. ס"א ואילו ר"י ור"ש מת אביו ואחר כך הקדיש לא צריך קרא לימא כו' (ש"ס), יד) ל"ל דדרשינן, טו) אבל לא גאלה אחר מיד הגזבר ולא נתחלקה כו', טז) הגזבר אבל הכא דלא נתחלקה (ש"ס), יז) ולעולם תיבעי לן מ"ט דרבי אליעזר ומסיק מאי הוי עלה פי' מ"ט (ש"ס), יח) כי בצאתו משמע (ש"ס וכ"ה בצ"ק),

---

רבינו גרשום

גאלוה בעלים ביובל שני. לרבי אליעזר בעלים **כאחר** דמו ויוצאה שוב לכהנים **או לא** [דמו לגאלה אחר: ת"ש **לא יגאל עוד** כו'] **אלא פשיטא** ביובל שני. וגגאלת שתהיה לפניו כשדה מקנה שחוזרת לכהנים ביובל כדכתיב לכהן תהיה וגו' אלמא דבעלים ביובל שני כאחר דמו]: מתני' **ותסברא** וכו'. ומדחי ליה דליכא למשמע טעמא מהכא: **מאי הוי עלה אמר רבא** ת"ש. דתנינן ברייתא בפירוש דכי אחר דמו: **אי מתני' הוה אמינא כו'.** קמ"ל ברייתא דלאו כאחר דמו: **יצאת** זו **שהיא ראויה** להיות **שדה אחוזה.** שכיון שאילו לא קנאה היתה נופלת לפניו בירושה והויא שדה אחוזה השתא נמי אע"ג דהקדישה ואח"כ מת אביו הויא שדה אחוזה: **המקדיש שדה מקנה ולא גאלה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.** שהיא אחוזתו של מוכר וחוזרת לו ביובל: **גמ'** רבי מאיר סבר קנין פירות בקנין הגוף דמי. דהלוקח שדה מאביו אין לו בחיי אביו אלא פירות ורבי מאיר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי הלכך כי הקדישה בחיי אביו הרי היא כשדה מקנה דכשם שהפירות שלו כך קנה הגוף ושוב אינה ראויה להיות שדה אחוזה אלא דין שדה מקנה יש לה: **ורבי יהודה ור' שמעון סברי קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי.** הלכך אמרי הרי היא כשדה אחוזה שראויה להיות שדה אחוזה: **בעלמא.** בכל דוכתא במי שכתב כל נכסיו לבנו לאחר מותו שניהם אינם יכולין למכור כלומר לר' יהודה ור' שמעון קנין פירות בקנין הגוף דמי.

ה) [ר"ה כט. לפי גי' רש"י שם], ו) גיטין מח. [לעיל יד. ב"ב עב.], ז) [שבת קלה: וש"נ], ח) [לקמן מז:], ט) [וע"ע תוס' ב"ב נ: ד"ה קנין],

---

ה) וכ"ה הגירסא בגיטין (דף מ"ח) ובב"ב (דף ע"ב ע"ב) אבל הסוגיא דב"ב שם מתני דלפי הסוגיא דב"ב שם אי"א לגרוס כן ע"ש:

והלא קרא אחרינא אשכח ודרוש. דהקדישה ואח"כ מת אביו תיהוי אחוזה יד) דאל"כ דלא רבי לן קרא אלא מת אביו ואח"כ הקדישה ניכתוב קרא אשר לא (א) אחוזתו ומתרבינא הא דר' מאיר דדריש [כו:] יאתה זו שהיא כבר אחוזה: **משדה נמה לי.** ס"מ לכדאמרינן [סס] למדרש הקדישה ואח"כ מת אביו: **יאפה זו.** שבשעת הקדש היתה ראויה להיות שדה אחוזה: **אפי' ישראל נמי.** דהא תניא בריש פירקין (דף כד.) מקדישין [טו] לפני היובל וכו' [טז] (ואי משום דקתני מתני' אין מקדישין פחות משתי שנים לפני היובל הא אוקימנא (סס) דעלה טובה קמ"ל): **הניחא לשמואל דאמר.** גבי ישראל לא קדשה אלעזריך לאשמועי' דגבי כהנים [יז] קדשה: [יח] **אלא נרב.** ליכא למימר הכי דמהיכא תיתי לן (ב) מקראי: **איידי דתנא רישא.** (ג) [יט] ישראל תנא סיפא גבי לוים:

הדרן עלך אין מקדישין

המקדיש שדהו בשעה שאין היובל היובל. בזמן שאין היובל נוהג: **פשה אשה ראשון.** בכמה אתה רואה לפדותה ומפני ריוח של הקדש שואלין לו תחלה: **שבעלים נותנין חומש.** ולהכי נקט בשעה שאין היובל נוהג דבזמן [כ] שנוהג אין לריך לשואלו בכמה תפדנה שהרי דמיה קלוכין בית כור בני סלע ובשדה אחוזה קא מיירי ובזמן שאין יובל נוהג נפדית בשויה כדתניא בשילהי פירקין [כט.] אין שדה אחוזה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג: **מפני רעשה.** שהיתה יליאתה מרובה על השבח: **לא אמר זה באיסר אלא.** הרי היא שלי בביצה כא) שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף: **אמר לו.** הגזבר: **הגעתיך.** הרי היא שלך: **גמ' והתניא רופין.** את הבעלים לפתוח ראשון: **דמלוה גאולה באדון.** בפ"ק דבכורות (דף יג.): **עפי ופריק לה.** מוסיף ופודה [כב] יותר משאר אדם: **מצות גאולה באדון.** דכתיב [ז] ואם לא יגאל ונמכר בערכך אלמא מצות גאולה קודמת למכירה: **והא קי"ל שוה כסף לכסף.** דאמרי' בבבא קמא (ו.) ישיב [ח] לרבות שוה כסף אפי' סודין: **הך סתמא.** דקתני מפסיד איסר ולא קתני נמלא מפסיד בילה רבנן היא ולא רבי יוסי: **מתני' ממשכנין מנכסיו עשר סלעים.** נמלא ביד גזבר עשרים וכן [כג] שלשים יתן שלשים הרי חמשים: **אמר אחד הרי היא שלי בר"ש.** לאחר שאמרו בעלים בעשרים: הבעלים

המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג. בזמן שאין היובל נוהג: **פשה אשה ראשון.** בכמה אתה רואה לפדותה ומפני ריוח של הקדש שואלין לו תחלה: **שבעלים נותנין חומש.** ולהכי נקט בשעה שאין היובל נוהג דבזמן [כ] שנוהג אין לריך לשואלו בכמה תפדנה שהרי דמיה קלוכין בית כור בני סלע ובשדה אחוזה קא מיירי ובזמן שאין יובל נוהג נפדית בשויה כדתניא בשילהי פירקין [כט.] אין שדה אחוזה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג: **מפני רעשה.** שהיתה יליאתה מרובה על השבח: **לא אמר זה באיסר אלא.** הרי היא שלי בביצה כא) שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף: **אמר לו.** הגזבר: **הגעתיך.** הרי היא שלך: **גמ' והתניא רופין.** את הבעלים לפתוח ראשון: **דמלוה גאולה באדון.** בפ"ק דבכורות (דף יג.): **עפי ופריק לה.** מוסיף ופודה [כב] יותר משאר אדם: **מצות גאולה באדון.** דכתיב [ז] ואם לא יגאל ונמכר בערכך אלמא מצות גאולה קודמת למכירה: **והא קי"ל שוה כסף לכסף.** דאמרי' בבבא קמא (ו.) ישיב [ח] לרבות שוה כסף אפי' סודין: **הך סתמא.** דקתני מפסיד איסר ולא קתני נמלא מפסיד בילה רבנן היא ולא רבי יוסי: **מתני' ממשכנין מנכסיו עשר סלעים.** נמלא ביד גזבר עשרים וכן [כג] שלשים יתן שלשים הרי חמשים: **אמר אחד הרי היא שלי בר"ש.** לאחר שאמרו בעלים בעשרים: הבעלים

ואחד אומר בחמשים חזר בו של חמשים ממשכנין מנכסיו יא) עד עשר חזר בו של ארבעים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של שלשים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של עשרים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של עשר מוכרין יב) אותו בשוויו ונפרעין משל עשר את המותר יג) הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם אומרים בעשרים יג) הבעלים יד) קודמין מפני שהם מוסיפין חומש אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים

ואחד אומר בחמשים חזר בו של חמשים ממשכנין מנכסיו יא) עד עשר חזר בו של ארבעים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של שלשים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של עשרים ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של עשר מוכרין יב) אותו בשוויו ונפרעין משל עשר את המותר יג) הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם אומרים בעשרים יג) הבעלים יד) קודמין מפני שהם מוסיפין חומש אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים

מפסיד את האיסר. שנתנו להקדש: **ושדהו לפניו.** היא שלו עם רעתה ויש לו ב' הפסדות אחד שחזרה לו שדהו ואחד שהפסיד האיסר: **גמ'** [**והתניא כופין.** משום (דהוא הקדיש) [ריוח הקדש] כדי שיוסיף חומש: **דאידי דחביבא ליה טפי ופריק.** כלומר לפי שהוא מכיר אותה יותר מאחר כמה היא עושה יוסיף בפדיונה יותר ממי שאינו מכירה: **דעדר מצות גאולה באדון.** כדתנן בפרק קמא דבכורות מצות גאולה באדון קודם לכל אדם: **חדא ועוד קאמר כו'.** והא קי"ל בכל דוכתא שוה כסף לכסף חוץ ממעשר שני: **בביצה נמי פריקנן.** אע"ג דאין בחומשה שוה פרוטה: **סתמא כרבנן** דהיינו ת"ק [דר"י] דאמר בחומשה בעינן פרוטה [דאמר הרי היא שלי באיסר ושמעינן מינה שאין פודין בדבר שאין בחומשו שוה פרוטה]: **מתני' ואחד אומר בחמשים.** כשומא של תורה [דכתיב] בחמשים שקל כסף: **חזר בו של חמשים.** שנתחרט בו: **ממשכנין מנכסיו עד עשר.** כלומר שממשכנין אותו כשיעור אותו תוספת שהוסיף יותר מאחרים דאמירתו לגבוה כמסירתו לחדיוט וכן כולם ממשכנין אותן כשחזרו בהן כשיעור כל אחד מה שהוסיף על חברו: **חזר בו של עשר מוכרין אותה בשוויה.** ואם לא יכלו למוכרה [בעשר] נפרעין משל עשר את המותר עד שיהא להקדש בה עשר סלעים הואיל וזה שמאה בעשר סלעים:

המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג. פירוש בזמן שאין היובל נוהג דאז הוא נפדה בשויו ויש בו ריוח להקדש לפתוח תחלה הבעלים מפני החומש אבל בזמן שהיובל נוהג הוא נפדה לפי זרעו בני סלעים בית זרע חומר שעורים ובשדה אחוזה מיירי ובזמן הבית מיירי דאיכא רווחא להקדש דאי שלא בזמן הבית מחללו אם ירלה אפי' לכתחלה על שוה פרוטה לפי שאין בו ריוח להקדש דלאיבוד אזיל כדאיתא לקמן בסוף פירקין (דף כט.) הכא דאחריס לנכסיה אתא לקמייה דרב יהודה א"ל שקול ד' זוזי אחיל עלייהו ושדיתהו בנהרא ואיסתרי לך וא"ת היאך נמלא בזמן שאין היובל בזמן הבית י"ל בזמן שגלו ישראל דבעינן כל יושביה עליה: **אמר** ר' יוסי בו'. תימה איך היה זה המעשה בימי ר' יוסי והלא ר' יוסי לא היה בזמן הבית ואם כן לא הולרך לפתוח תחילה בבעלים וי"ל דפליג על פי הקבלה ע"פ שאירע בזמן הבית א"ל אפי' שלא בזמן הבית גאולה בבעלים תחילה כדכתיב (ויקרא כז) אם לא יגאל ונמכר: **מאי** אומרין בופין. וא"ת מ"ש דלריך כפיה הכא טפי מכל הני דתנן בסוף פ"ק דבכורות (דף יג.) מצות פדייה קודמת למצות עריפה מצות יעידה קודמת למצות פדייה מצות ייבום קודמת למצות חליצה מצות גאולה באדון [כד] קודמת (למצות) לכל אדם ומפיק כולהו מקראי התם ולא אשכחן כפייה כי אם בזה וי"ל דשאני הכא דיכול לבא לידי תקלה אם יהנו העולם ממנה:

רבי יוסי סבר בבביצה נמי פרקינן. ובפ' הזהב (ב"מ דף נג.) איכא פלוגתא איכא מ"ד בו ובחומשו ואיכא מאן דאמר בו אע"ג שאין בחומשו וגלאה דבביצה הייגו שוה פרוטה:

למימרא

עין משפט נר מצוה

א) ב ג מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה ח:
ב) ד מיי' שם פ"ז הלכה ח:
ג) ה מיי' פ"מ מהלכות ערכין הלכה ג:
ד) ו מיי' שם הלכה ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והכל קרא וכו' אשר לא שדה אחוזתו ומתרבינא: (ב) ד"ה אלא נרב וכו' מיהי לן דלא מקדישין כיון דלא יליפינן מקראי: (ג) ד"ה איידי וכו' דיש גבי ישראל:

שינויי נוסחאות

(א) אשכח ודרוש לכתוב (ש"מ), (ב) מיבת שדה נמקק (ש"מ), (ג) מיבת אחוזתו נמקק (ש"מ), (ד) לאפוקי מישראל דלא (ש"מ), (ה) תנא נמי סיפא בין לפני היובל בין לאחר היובל (ש"מ), (ו) היובל. ס"א נוהג: אומרים לו (ש"מ), (ז) אמרו לו הגעתך (ש"מ), (ח) לתביבא ליה עפי ופריק (ש"מ), (ט) יוסי סבר בבביצה נמי (ש"מ), (י) אמרו לו הגעתך (ש"מ), (יא) מנכסיו עשר [ומיבת עד נמקק וכן לקמן] (ש"מ), (יב) מוכרין אותה בשוויה (ש"מ), (יג) בעשרים. ס"א בעשרים ואחד (ש"מ), (יד) דא"כ ל"ק. ובדפ"ל וא"כ, (טו) מקדישין בין לפני (ש"מ), (טו) ל"ק מ"ז, (יז) כהנים ולוים קדשה (ש"מ), (יח) גי' ל"ק אלא לרב מאי אירייא וכו' ואי משום דקתני מתני' אין מקדישין פחות משתי שנים לפני היובל ואשמועינן דכהנים מקדישין ליכא למימר הכי דמהיכא תיתי לן כיון דלא ליפינן מקראי דהא אוקימנא דעצה טובה קמ"ל כל"ל, (יט) דיש גבי ישראל תנא סיפא גבי כהנים ולוים (ש"מ), (כ) בזמן שהיובל נוהג לין (ש"מ), (כא) בביצה ואפ"ה אמר לו גזבר הרי (לך) [היא] שלך שהקדש (ש"מ), (כב) ופודה אותה יותר (ש"מ), (גג) רבן, יעב"ל, (כד) הוא קודם לכל אדם (ש"מ),

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה אמר ר' יוסי נ"ב וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל א"ר יוסי לא אמר זה אלא בבביצה, משמע דקאמר דהכי הוה עובדא, ובתוספתא (פ"ד ה"ח) תניא א"ר יוסי אפילו לא אמר זה אלא בבביצה דהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף ע"כ:

מוסף רש"י

קרא אשכח ודרשי. לרבויי מינה אף הקדישה ואח"כ מת אביו, דל"ל דלא מרבי אלא מת אביו ואחר כך הקדישה, לכתוב קרא אשר לא אחוזתו, ולא לכתוב משדה (גיטין מח.). **הדרן עלך אין מקדישין. מצות גאולה באדון היא.** המתפדים בהמה לבדק הבית, מצות פדייתה בפדון קודם לכל אדם (בכורות יג.). **הבעלים אומרים בעשרים.** גבי מקדיש ופודה הקדשו תנן לה (ב"מ נג.). **שהם מוסיפין חומש.** ועבדיס שלהן הוו כ"ה, לאילו שאר כל אדם לא יוסף חומש (שם).

רבינו גרשום

והכא קרא. יתירא: **אשכח ודרוש.** דיצאת זו שראויה להיות שדה אחוזה ולא משום טעמא דקנין פירות לאו בקנין הגוף דמי: **קמ"ל דכהנים ולוים גואלים לעולם.** אפי' בשנת היובל: אמר לך רב ולמעעיך כיון דבשנת יובל עצמה מקדיש ש"מ [כ"שם] בין לפני יובל ובין לאחר היובל ולמה לי למיתנייה **אלא איידי דתנא רישא.** דמתניתין אין מקדישין לפני היובל ולא גואלין אחר היובל פחות משנה **תנא נמי סיפא בין לפני יובל וכו' ואיידי דתנא אין מקדישין [ולא גואלין תנא נמי סיפא מקדישין] וגואלין.** ולעולם מקדישין לא אצטריך למתני אלא גואלין איצטריך דאאמר ואיידי דתני גואלין לעולם תנא מקדישין לעולם:

הדרן עלך אין מקדישין:

אומרים לו. להמקדיש בשעה שמכרזין אותה לפדותה [אומר לו לבעלים] **פתח אתה ראשון** בכמה אתה רוצה לפדותה לפי שאם לא ימצא מי שירצה לפדותה ביוקר מן הבעלים מוטב שיפדוה הבעלים משום ריוח הקדש **לפי שהבעלים מוסיפין חומש** על פדיונן: **מפני רעתה.** או מפני שהיה המס שלה מרובה או לפי שהיציאה היתה יתירה על השבח: **ואמרו לו פתח אתה ראשון ואמר הרי היא שלי באיסר.** שלא היה מחשבה ביותר מפני רעתה: **אמר רבי יוסי** לא כן היה המעשה. כלומר שלא אמר הרי היא שלי באיסר אלא הרי היא שלי בביצה. ומכאן אתה למד שהקדש אינו כמעשר שני שאינו פודה אלא בכסף אלא דהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף: **[אמרו לו] הגעתיך.** תהא שלך **ותן האיסר: נמצא**

למימרא דחומש עדיף ורמינהי בעל הבית אומר בסלע. תימה לר' אלחנן מאי פריך כז) דהא ליכא למיפרך דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים כו' והכא תניא לאחר קודם כח) ומאי קושיא דהא דהבעלים קודמין זהו כשאין אחר ביותר ומסיפא נמי ליכא למיפרך דתניא אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד הבעלים קודמין ונותן כ"ו והכא תניא לאחר קודם הכי נמי לא קשיא דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים ה"ג במתני' דין הוא שיקדמו הבעלים שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש שנותנין האחד יותר על העשרים כט) והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת ושמא הוא מקשה כך מאי שנא שכופין הבעלים לתת דמים שאינו אחר לאחר ותוספת על מה שאינו אחר הוא דקתני שהבעלים נותנין כ"ו כ"ז והכא תניא כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ומיסר [שלא סלע ומיסר] קודם ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ומיסר עם החומש דקתני של סלע ומיסר קודם ולא קתני הבעלים נותנין חמשה דיניר שהוא קרן וחומש ומיסר ומשני הכא חומש רווחא דהקדש חומש עדיף הלכך כופין את הבעלים התם דחומש רווחא דבעל הבית הוא כו': **תניא** בית שמאי אומרים מוסיפין. ה"ג וכן כתוב בספר ר"ת ול"ג תניא נמי הכי ואי גרסי' ליה יש לפרשו כן תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום אי כב"ש אי כב"ה ומדקדק הש"ס למעוטא ל) אליבא דרב חסדא ומיהו נראה יותר דגרס תניא בלא נמי הכי:

דתנו

הבעלים נותנין עשרים ושש בעשרים ושתים הבעלים נותנין עשרים ושבע בעשרים ושלש הבעלים נותנין עשרים ושמונה בעשרים וארבע הבעלים נותנין עשרים ותשע בעשרים וחמש הבעלים נותנין שלשים א שאין מוסיפין חומש על עלויו של זה ב אמר אחד הרי שלי בעשרים ושש אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר הבעלים קודמין ואם לאו אומרים לו ג) הגעתיך: **גמ'** אמר רב חסדא לא שנו אלא שבן ארבעים עומד במקומו אבל אין בן ארבעים עומד במקומו משלשין ביניהן תנן חזר בו של ארבעים ממשכנין ד) עד עשר אמאי ליתן בר חמשין בהדיה דליכא בן חמשים חזר בו בן שלשים ממשכנין מנכסיו ה) עד עשר אמאי וליתן דבן ארבעים בהדיה דליכא בן ארבעים חזר בו בן עשרים ממשכנין מנכסיו ו) עד עשר אמאי ליתן דבן שלשים בהדיה דליכא בן שלשים אי הכי אימא סיפא חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר ליתב ז) דבן עשרים בהדיה וכי תימא ה"ג דליכא בן עשרים אי הכי נפרעין משל ח) עשרה נפרעין ממנו מיבעי ליה אלא ט) אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תניא נמי הכי י חזרו כולן כאחד משלשין ביניהם והא אנן תנן ממשכנין מנכסיו עד עשר אלא לאו שמע מינה כדרב חסדא שמע מינה איכא דרמי להו מירמא תנן חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר והתניא משלשין ביניהם אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה: הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים וכו': למימרא דחומש עדיף ורמינהו כ)בעל הבית אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר של סלע ואיסר קודם מפני שמוסיף על הקרן הכא דחומשא רווחא דהקדש הוא חומש עדיף התם דחומשא רווחא דבעל הבית קרנא תיפרוק שפיר חומשא לא איכפת לן: אמר אחד הרי הוא שלי יא) כו': בעשרים וחמש נותנין שלשים ולימרו הבעלים אתא גברא יב)בחריקין יג) דאמור בעלים דינר וליתני דינר לא דק ולא והא קתני אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר יד) בעלים קודמין אלא אמר רבא יה)דאמור בעלים פרוטה ולא דק: שאין מוסיפין חומש על עלויו כו': יו)אמר רב חסדא לא שנו אלא שלא נישום הקדש בג' אבל נישום הקדש בג' מוסיפין תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מוסיפין ובית הלל אומרים אין מוסיפין היכי דמי אי יז) לא נישום מאי טעמא דבית שמאי אלא דנישום לימא רב חסדא דאמר כבית שמאי לעולם דלא נישום ובית שמאי יח) מחמירין אי בעית אימא לעולם דנישום ואיפוך בית שמאי אומרים אין מוסיף יט)וליתניה גבי קולי ב"ש וחומרי בית הלל אלא דלא נישום וב"ש יג) מחמירין: אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ושש כו': רצו אין לא רצו לא יד) אמרי אתא גברא בחריקין ודינר מאי עבידתיה אמר רב ששת ה"ק אם רצו בעלים מעיקרא ליתן חשבון המגיע לאחד ושלשים ודינר

א) היכי

הבעלים עוסקין. על כרחן: **עשרים ושש.** דלהאי לא יהבינן לה הואיל ואמרו בעלים עשרים ועולה החשבון עם החומש לכ"ש ואי יהביה להאיך בכ"א נמצא הקדש מפסיד ובעלים יתנו על כרחן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן וכ"ה דילהו אבל על סלע שהוסיף זה לא יוסיפו חומש: **אמר אחד בעשרים וחמש הבעלים עוסקים שלשים.** על כרחן. והשתא איכא למיפרך אמאי כופין את הבעלים בשלמא עד השתא כייפינן להו דהא לא מצינן למיתבה להנך משום דקרן דילהו לא הוי כקרן וחומש דאמור בעלים בריש הלכך על כרחן הדרינן אבעלים וכיון דהדרינן אבעלים בעי למיתב קרנא כמה טו) דשמאי אחריני וחומשא דילהו אבל השתא דאמר אחד בכ"ש ליתביה להאיך דהא קרן דידיה הוי כקרן וחומש דאמור בעלים בריש וגמ' פריך לה: **אם רצו הבעלים כו'.** ולא כייפינן להו הואיל וקרנא טז) כקרן וחומש דאמור אינהו בריש. והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבידתיה: **גמ' לא שנו.** לאין ממשכנין מנכסי בן חמשים אלא עשר סלעים אלא שבן מ' במקומו עומד ואינו חוזר בו אבל חזר בו בן ארבעים משלשין הכי סלעים הפחותין מנ' ועד שלשים ביניהם דבן י' יתן ט"ו ובן מ' יתן ה' דהא באותן עשר שאמר בן נ' יותר על בן מ' לא שייך בר מ' בהדיה יז) בפסידא והכך י' שהוסיף בן מ' על בר יח) ל' בר חמשין נמי אילמי (א) במ' דיש בכולן חמשים ארבעים: **תלינא בר י'.** שלא אמר אדם יותר על מ' דתמתי' מילי מילי קתני: **ליתיב בר עשרים בהדיה.** דאיהו נמי בעשר אילמי (ב) יט) [: **משל י'.**] מדקתני משל י' מכלל דאיכא אחרינא: **חזרו בהן כגון אחת משלשין ביניהן.** כדרב חסדא ומתני' כגון שחזרו בהן בזה אחר זה דהשתא אמר בן נ' לגזבר כי הדרי בי שבקי לך בר מ': **משלשין ביניהן.** כ) שנים ושלשה ראשונים נשכרין ושנים אחרונים נפסדין שאם חזרו כולם ומכרה גזבר בשוויה כא) חמש סלעים נמצאו פחותין מ"ה סלעים יתן בן נ' הי' שלו לבדו ומעשר של בן מ' יתן החלי שנישום נתרלו בהן ומעשר של בן שלשים יתן השלש ובן מ' השלש ובן שלשים השלש שנשתמן שלשים אמרו והעשר של בן עשרים יתנו בין ארבעתם והחמש שפחתו מבן עשר יתנו ממשתן: **איכא דרמי להו מירמא.** ולא תני להא דרב חסדא באנפי נפשה אלא ע"י תירוץ דמתני' ודרייתא דרמו אהדדי: כב) **[בעה"כ אומר בסלע.]** בעה"כ הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש דכתיב (ויקרא כז) ואם גאל יגאל איש ממעשרו וגו' כג) ואחר הפודה אין מוסיף חומש. בעה"כ אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר אומר כו' שמוסיף על הקרן ולא"ג דבעל הבית בעי למיתב טפי דחומש קלא הוי דינר ולא איכפת לן: **אלא לא קשיא כאן** [בעיניהן] אבל חזרו **בזה אחר זה** נפרעין מכל אחד תוספתו: **תניא נמי הכי.** דכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהן כיצד של חמשים יתן ט"ו ושל ארבעים הן מתוספתו ה' מתוספת בן שלשים ובן שלשים יתן חצי תוספתו [וחצי תוספתו] וחצי מן המותר שנפרעין מבן עשר: [**והאנן תנן ממשכנין מנכסיו** של כל אחד ואחד **עד עשר אלא לאו** ש"מ **כדרב חסדא** וכדתרצינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה:] [**בעל**

מסורת הש"ס

א) [מעבר שני פ"ד מ"ג], ב) [כתובות ספ. קה.], ג) [מולין נב: וש"נ],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא שנו וכו' כר ממשקין נמי אילמלי דיש כל"ו ותיבת נמי נמחק: (ב) ד"ה ליתיב בר עשרים וכו' אילמלי הס"ל ד"ה ואח"כ מ"ס נפרעין משל עשרה מדקתני וכו' אחרינא הס"ל ואח"כ מ"ס **בבת אחת חזרו בהן:** (ג) ד"ה אכל וכו' על העליו הס"ל ד"ה ואח"כ מ"ס קולי ב"ש שם:

רבינו גרשום

אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד סלעין **הבעלים נותנין עשרים ושש.** לפי שהבעלים אמרו בעשרים ומוסיפין עוד חומש על עשרים הרי כ"ו וכן לעולם כופין הבעלים שיפדוה הן בשביל שמוסיפין חומש ויתנו עוד גם התוספת שמוסיף אחד על העשרים אבל אין מוסיפין הבעלים חומש על אותו עילוי שמעלה אחד על העשרים אלא יתנו התוספת לבדו על חומש שלהן כגון אמר אחד הרי היא שלי בכ"ה הבעלים יתנו [ל'] ולא יותר חמש בשביל חומש שלהן וחמש בשביל תוספת של זה אבל **אמר אחד הרי היא שלי בכ"ו.** אין כופין את הבעלים לפדותה כדאמרינן בגמ' דמצי אמרי אתא גברא בחריקין שהוסיף על הכ' כנגד החומש שאנו חייבין להוסיף מעתה אין אנו חייבין לפדותה אא"כ רצו הבעלים עדיין לפדותה: **אם רצו ליתן שלשים ואחת ודינר.** שכך עולה החשבון בין החומש שלהן והתוספת של זה הבעלים קודמין: **ואם לאו.** שלא רצו הבעלים ליתן כל כך: **אומרים** לו. לזה שאמר בכ"ו: **הגעתיך.** תן מה שאמרת והרי היא שלך: **גמ':** [**לא שנו.** דאמרי דכי חזר בו של חמשים דממשכנינן מנכסיו עד עשר ולא יותר **אלא דבן ארבעים עומד במקומו** שאינו חוזר בו אלא רוצה לפדותה בארבעים **אבל אין בן ארבעים** כנגד החומש שאנו חייבין להוסיף מעתה אין אנו חייבין לפדותה אא"כ רצו הבעלים עדיין לפדותה: **משלשין ביניהן.** ר' שקלים: **משלשין ביניהן.** זה הפיחות שיתן בן חמשים ט"ו שקל ובן מ' ה' שקל: מ"ש האי בן חמשים העשר שהוא הוסיף יתן הוא לבדו בלא דין ודברים והעשר שקל שהוסיף בן מ' על בן ל' יאמר בן מ' לבן נ' את נמי שייך בהדי עשר דידי דיש בכלל חמשים ארבעים הילכך יהיב נמי פלגא דהני עשר ואידך ה' שקלים לחוד: **דליכא בן חמשים.** שלא שמאה שום אדם בחמשים: **ליתן בן ארבעים.** ט"ו דליתשיך בפלגא דהני עשר דבן שלשים: אי איכא בן ארבעים הכי נמי אלא **דליכא בן ארבעים** הילכך יהיב בן שלשים עשר: **אי הכי.** כדאמר רב חסדא: **אימא סיפא חזר בו של עשר כו'**]: **אי הכי.** אי דליכא אלא עשר [לחודיה] אמאי איצטריך למימר נפרעין משל עשר **נפרעין ממנו מבעיא ליה.** אלא מדקתני נפרעין משל עשר ש"מ דאיכא נמי [של] בן עשרים ולא קתני משלשין ביניהם וקשיא לרב חסדא: **אלא לא קשיא כאן** שחזרו כולן בבת אחת משלשין [ביניהן] אבל חזרו **בזה אחר זה** נפרעין מכל אחד תוספתו: **תניא נמי הכי.** דכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהן כיצד של חמשים יתן ט"ו ושל ארבעים הן מתוספתו ה' מתוספת בן שלשים ובן שלשים יתן חצי תוספתו [וחצי תוספתו] וחצי מן המותר שנפרעין מבן עשר: [**והאנן תנן ממשכנין מנכסיו** של כל אחד ואחד **עד עשר אלא לאו** ש"מ **כדרב חסדא** וכדתרצינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה:] [**בעל**

הבעלים נותנין עשרים ושש. גלילין ק"ק וכי מפני שיעולה בדמים יותר מכדי שווייו ניכוף לבעלים לתת, וי"ל אם יראו הבעלים שיעלוהו יותר משווייו יאמרו תפדו אתם ואני אעלה החומש. הר"י והרא"ש ז"ל: **אמר רב ששת ה"ק.** ותימה מאי רבותא איכא הכא. תוס': **תוס' תניא בית שמאי ומדקדק.** לשון הר"י ז"ל בגליון. דחיק תלמודא לאוקמה מילתא דרב חסדא כב"ה ואין יכול ע"כ: **בא"ד תנ"ה ב"ש כו'.** תימה אמאי מייתי אי משום לישנא דאיפוך אין לו סברא דמייתי תנ"ה כיון שהוא צריך להפך הברייתא וי"ל דמייתי שפיר דלכל הלשונות איכא תנא דס"ל כרב חסדא ומיהו דחיק לאוקמי ב"ה כרב חסדא. תוס':

מוסף רש"י

הבעלים נותנין עשרים ושש. שאי אפשר לתת לזה כאחד ועשרים שנמצא הקדש נפסד בחמשה (גי' רש"ל בתרבצה) סלעים ולבעלים נמי לא מתחיין מן הקרן שנמצא אינם אחד, הלכך נותנין כ"א לקרן ומחמשה לתוספת חומש ועל עילויו של זה שהעלה בדמיו סלע אין מוסיף חומש אלא על קרן שנמצא הוא (ב"מ נד:). **אתא גברא בחריקין.** הרי בא אחר מתחיבו שחפץ דמיך ליתן כמה שעולה קרן וחומש שאמרתי ואין הקדש נפסד ומכר נכוף את זה לתת שלשים (שם). **בחריקין.** בקמומין, ולו נראה לשון מיזקן, קרן, כלומר לשון פקידת מקום בפקד מקומי וכפגמי (כתובות סא.) לשון פנוס, כמו קרנים מרוקות דשמיטת מולין (נט:) כלומר שאני מסתלק ונפנס מקומי (כתובות קה.). **ולימניה גבי קולי ב"ש.** בעניות דקא מפיג הפס כל קולי ב"ש ומומרי ב"ה (חולין נב:).

שינויי נוסחאות

ל) אומרים לו הגיענתך (ש"מ), **מ)** ממשכנין מנכסיו עשר [ומיתב עד שמתק, וקן לקמן] [וכנ"ל גרסי' עד] (ש"מ), **נ)** מנכסיו עשר אמאי ליתן בן אלבעים בהדיה (ש"מ), **ס)** מנכסיו עשר אמאי ליתן בן אלבעים בהדיה (ש"מ), **ע)** ליתב בן עבריה (ש"מ), **פ)** משל עשר (ש"מ), **צ)** אמר רב חסדא, בפ"א אינו (ש"מ), **ק)** שלי בעשרים וחמש הבעלים נותנין לי [מיתב מי' ומתקן] (ש"מ), **ר)** בחריקין אמר דעיירי דאמור (ש"מ), **ש)** ודינר הבעלים (ש"מ), **ת)** אי דלא נישום (ש"מ), **יא)** שמאי מחמירי אי (ש"מ), **יב)** ג' ד"ש מחמירי (ש"מ), **יג)** וכ"ש מחמירי (ש"מ), **יד)** לא דאמרי אלא (ש"מ), **טו)** כמה דשיימנו' אחריני (ש"מ), **טז)** וקרנא דהאי הוי כקרן וחומש דאמור ניהו (ש"מ), **יז)** דבפסידא דהנך (צ"ק), **יח)** ל' בר חמשין נמי שייך בהו דבר ממשקין אלמלי (ש"מ), **יט)** גירסת ל"ק תיפוק ליה דמדקתני משל י' וכו', **כ)** ביניהן. שלשה לאשוים נשכרין [תיבת שנים ממתקן] (ש"מ), **כא)** בשוויה בחמש סלעים (ש"מ), **כב)** גי' ל"ק בעה"כ אומר בסלע דבעה"ב הפודה וכו', **כג)** וגו' והאחר הפודהו אין (ש"מ), **כד)** נשפחתו (צ"ק), **כה)** המגיע עם עליוי (ש"מ), **כו)** אהא ליכא למיפרך דקתני הבעלים (צ"ק), **כז)** למיפרך אריש דתנן הבעלים אומרים (ש"מ), **כח)** דמלי קושיא [כגון], **כט)** גי' ל"ק דחומש בשביל הקרן שהוא ב' ושמא כו', **ל)** גי' ל"ק ב"ה אליבא,

שיטה מקובצת

הבעלים נותנין עשרים ושש. גלילין ק"ק וכי מפני שיעולה בדמים יותר מכדי שוויו ניכוף לבעלים לתת, וי"ל אם יראו הבעלים שיעלוהו יותר משוויו יאמרו תפדו אתם ואני אעלה החומש. הר"י והרא"ש ז"ל: **אמר רב ששת ה"ק.** ותימה מאי רבותא איכא הכא. תוס': **תוס' תניא בית שמאי ומדקדק.** לשון הר"י ז"ל בגליון. דחיק תלמודא לאוקמה מילתא דרב חסדא כב"ה ואין יכול ע"כ: **בא"ד תנ"ה ב"ש כו'.** תימה אמאי מייתי אי משום לישנא דאיפוך אין לו סברא דמייתי תנ"ה כיון שהוא צריך להפך הברייתא וי"ל דמייתי שפיר דלכל הלשונות איכא תנא דס"ל כרב חסדא ומיהו דחיק לאוקמי ב"ה כרב חסדא. תוס':

הבית אומר. לפרוה משער שני שלו בסלע ואחד אומר תנהו לי ואני לך אתן בשבילו סלע ואיסר של **סלע ואיסר קודם** לבעל הבית ויהיה המעשר שלו **מפני שמוסיף** על הקרן איסר יותר מבעה"ב ואע"ג דכי פריק ליה בעה"ב מחוייב להוסיף חומש כדכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יוסף עליו ואחר אין מוסיף חומש אפי' הכי של סלע ואיסר קודם לבעה"ב: ומתרץ לא קשיא דהכא בגואל שדהו דחומש דמוסיפין בעלים **רווחא דהקדש הוא** שהקרן והחומש בא ליד הגזבר משום הכי ההוא דיהיב חומש להקדש עדיף: **הכא.** גבי מעשר שני **דחומשא** שמוסיף **רווחא דבעה"ב** הוא שהקרן והחומש של בעה"ב הוא ומעלהו ואוכלו בירושלים בתורת מעשר וכשמוסיף חומש זהו ריוח שלו שיש לו יותר מעות ממה לקנות כל צורכו בירושלים משו"ה ההוא דפריק שפיר שמוסיף בפדייתו יותר מבעה"ב איסר הוא קודם לבעה"ב ואע"פ שהבעל הבית מוסיף כיון שאינו בא ליד הקדש לא הקרן ולא החומש אלא ליד בעה"ב לית לן בה בההוא חומש אלא ההוא דפריק קרנא שפיר טפי מחבריה איהו קדים: **ואמאי הבעלים נותנין שלשים ולימרו בעלים כבר אתא גברא בחריקין.** במקומינו שרוצה ליתן כנגד הקרן והחומש שלנו ומעתה נפטרנו: **לא.** לא מצו למימר הכי כגון דאמור בעלים בעשרים ודינר דחייבין ליתן כ"ה ודינר והאי גברא לא אמר אלא כ"ה הלכך ליכא למימר אתא גברא בחריקין: **אי הכי** אמאי לא תני בעלים אומרים עשרים ודינר ליתני דינר: **לא דק.** [תנא] דלא רצה לשנות דינר שהוא פחות משקל: **[ולא וחקתני בסיפא דינר: אלא אמר רבא.** כגון דאמור בעלים בעשרים ופרוטה דחייבין ליתן כ"ה ופרוטה ואידך גברא לא אמר אלא בכ"ה לחוד ולא מצי למימר אתא גברא בחריקין. וכיון דאמרי בעלים פרוטה פרוטה לא הוי דבר חשוב ולא רצה התנא לשנותה: **לא שנו.** דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה אלא שלא נישום הקדש בג' בני אדם: **אבל.** אם שמאה אותו אחר לדעת ג' בני אדם ששוה כך וכך על עשרים מוסיפין הבעלים נמי חומש אף על אותו עילוי: **תניא נמי הכי כו':** [**לעולם דלא נישום.** הא נישום אפי' ב"ה מודו דמוסיפין. ודקשיא לך מ"ט דב"ש דאמרי מוסיפין: **ב"ש מחמירי.** משום חומרא בעלמא הוא דקאמרי הכי: **ואי"א דנישום ואיפוך.** ורב חסדא כב"ה דאמרי מוסיפין: **א"כ** דב"ה מחמירי דאמרי מוסיפין חומש על עילויו **ליתנייה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה.** אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא **דלא נישום** [ואפי' הכי ב"ש מחמירי דאמרי מוסיפין] אבל נישום אפי' ב"ה סברי דמוסיפין ורב חסדא דאמר כב"ה: **רצו אין לא רצו לא.** [דאין כופין אותן] מ"ש דאמרי אתא גברא בחריקין: **האי דינר מאי עבידתיה.** הא אמרת ל) דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה והאי דינר מיחזי כחומש מן ההוא סלע {דינר} ששי שעל עשרים: [**אמר רב ששת הכי קאמר.** כיון שאמר בעלים הרי היא שלי בכ"א קודם שאמר זה ועכשיו מגיע להן ליתן בין קרן וחומש כ"ו שקלים ודינר אם רצו ליתן כך הן הבעלים קודמין:

מסורת הש"ס

ל) בכ"ר וכולהתם אינן: **הא כבר תנא.**

ד"ז ליתיפס בפ"ק דקדושין (דף יב.): **הפס.** גבי מעשר שני חומש רווחא דבעל הבית הוא שהרי בין קרן בין חומש הכל שלו והוא יאכל הכל בירושלים ואין לנו בו אלא מצות פדייה שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון ועיקר פדייתו בקרן היא ואע"ג דבלרי דמי לא איכפת לן שהרי בתמירות דמיו אין נהנה אלא הוא: **ולימרו בעלים אתא גברא בחריקין.** במקומינו שרוצה ליתן כמותינו בשלמא עד השתא הדריתו עלן משום פסידא דהקדש אבל השתא אמאי בעיתו למיכפיין: **דאמור בעלים.** בריש דינר יותר על עשרים דמטי חומשא לכ"ה ודינר ואי יהבינן להאי איכא פסידא להקדש הלכך הדרינן אבעלים על כרחייהו: **וליתני.** בריש דמתני' הבעלים אומרים בעשרים ודינר: **לא דק.** למתני דינר אלא חשבון הסלעים: **והא קתני.** דינר בסיפא אלמא דק בדינרין: **אלא אמר רבא דאמור בעלים.** בריש פרוטה ובפרוטות לא דק: **אלא נישום הקדש בשלשה.** שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר: **אבל.** שמאתה שלשה כדברי אל זה מוסיפין בעלים חומש על עילוי בעל כרחו ולא בעינן עשרה. ואע"ג דשומת הקדש בעי עשרה כדאמרינן בסנהדרין (דף ג.) הקרקעות תשעה וכהן הכא רבותא קא משמע לן דכיון דאמרי תלתא לא מהדרינן אעשרה ויוסיפו חומש על העילוי (א) : **ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי בית הלל: ודינר מאי עבידתיה.** הא אמרת אין מוסיפין חומש על עילוי של זה: **מעיקרא.** כל] בשפתמו ראשון: **ליתן חשבון המגיע.** כה) על עילוי של זה לשלשים ואחד ודינר: **והיכי**

והיכי דמי לגון דאמרי בב"ח (ב). דהוי בין קרן ל' בין חומש כ"ו ודיינר וזה מוסיף ה' היינו ל"ל ודיינר: **הבעלים קודמין.** דלי הוה יהבינן ליה להאי הוה פסיד הקדש דיינר ממאי [יא] דאמור [יב] ברישא הלך הדרי הבעלים על כרחייהו: **ואם נאו אומר לו זה הגעתיך.** דאמרי בעלים אמאי גברא בחריקין: **מתני' מצאנו.** מקצת צאנו אומר הרי הן חרם ונותנן לכהן: **אם הוסיף.** שלא שייר לעצמו כלום: **להיות חם על נכסיו.** שלא יבזבזם להליוטו: **גמ' מכל אשר לו.** היינו מטלטלין ולא כל מטלטלין: **מאדם.** עבדיה הכנעניים: **אל כל חרם.** אכין ורקין מיעוטין: **בדיספורן.** שיהא אדיס לאחריס ויקבל שדות למחצה ולשליש ולרביע: **אבל מטלטלין אימא ליחרמינהו כולהו.** כתב רחמנא מכל אשר לו ולא כל אשר לו דהיינו מטלטלין (ג): **כתו יש לו רשות למוכרה בקטנותה ולא בגדולתה: המבזבז לעניים.** [יג] **חומש.** דגמרינן מיעקב דכתיב ביה תרין עישורין (ד). ר' אלעזר בן עזריה אית ליה דרבי אילא דהא אתא לאשמועינן שיהא אדם חס על נכסיו ר"א אית ליה דרבי אילא דאי בזבז טובא לא איכפת לן אלא שייר לעצמו קצת דומיא דחרם: **מתני' שהחרמים שלהם.** דכתיב (ה) כל חרם בישראל וגו' וכיון דדידיה הוא מה הנאה בכך אי הוה מחרים איהו גופיה זכי ביה ולא יהב ליה לכהן אחר: **גרמין דברי ר' יהודה.** דלוים אין מחרימין בקרקעות: **ודברי ר' שמעון במטלטלין.** שהרי אין החרמים שלהן הלכך אי מחרימי מטלטלין חיילא עלייהו חרם ויהבי להו לכהנים: **גמ'** (ד) מדאיצטריך ליה לרבי למימר במטלטלין גרמין דברי ר"ש דמשמע אבל בקרקעות אין גרמין דבריו מכלל דאקרקעות נמי פליגי: **שאף רבי שמעון לא נחלק עליו כו'.** והכי משמע מילתיה דרבי גרמין דברי ר' יהודה לר' שמעון בקרקעות שדברי ר"ש במטלטלין: לך

דתנו רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו. וא"ת והא האי קרא בחרם הניתן לכהנים כתיב דהא בסיפיה דקרא כתיב לא ימכר ולא יגאל ואילו חרמי בדק הבית יש להם פדיון בהקדש והיכי קאמר במתני' ומה אם לגבוה כו' והא לאו לגבוה הוא כי אם להכהנים ועוד [יד] דאיכא בפרק השולח (גיטין דף לח:) מאדם אלו עבדיו ושפחותיו הכנעניים ופריך מינה לרב דאמר המקדיש עבדו יצא לחירות דלמיהוי עם קדוש קאמר ומאי קפריך והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף ולא דמי למקדיש דומר דלמיהוי עם קדוש קאמר וי"ל דאפי' בחרמים הניתנין לכהנים יש בהן קדושת הגוף כדתני לקמן בפירקין (דף כט.) חרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם נתנם לכהן הרי הן כחולין אלמא אית בהן קדושת הגוף: **(אלא) [ת"ל]** בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור לעולם. וא"ת [טז] [יז] א"כ שדה אחוזה נמי שהרי אם מכרה חוזרת לבעלים ביובל וי"ל דמ"מ יש לו רשות להוציא מידו לעולם כגון אם הקדישה וגאלה אחר שמתחלקת לכהנים ביובל א"נ [יח] וי"ל דה"פ מה בהמה יש לו רשות למוכרה [יט] ושדה אחוזה נמי כל זמן שהיא בידו יכול הוא למוכרה משא"כ בבתו דמשתגדיל אין לו רשות למוכרה: **החרים** מטלטלין נותנן לכל כהן שירצה שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה. אין זה עיקר דרש דהא קרא איצטריך כדדרים ליה לקמיה נתנו לכהן הרי הוא כחולין לכל דבריו שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה והא דאמר הכא נותנן לכל כהן שירצה מסברא הוא כמו תרומה שנותנה לכל כהן ואין צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר ועוד אי הוי עיקר דרשא מאי הא דפריך לקמן (כ) ליקים מטלטלין לקרקעות והלא גזירת הכתוב היא אלא ש"מ דלגלו עיקר דרשה הוא זה:

שדה

היכי דמי דאמור בעשרים ואחד הבעלים קודמין ואם לאו (ב) אומר לו הגעתיך: **מתני'** (א) מחרים אדם מצאנו ומבקרו ומעבדיו ומשפחותיו הכנעניים ומשדה אחוזתו ואם החרים את כולם אינם מוחרמים דברי ר"א א"ר אלעזר בן עזריה מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו על אחת כמה וכמה (ג) שיהא אדם (ג) חס על נכסיו: **גמ'** מנא הני מילי דתנו רבנן (ב) מכל אשר לו ולא כל אשר לו מאדם ולא כל אדם (ג) מבהמה ולא כל בהמה (ד) משדה אחוזה ולא כל שדה אחוזה יכול לא יחרים ואם החרים יהו מוחרמין ת"ל אך (ה) דברי רבי אליעזר אמר ר"א בן עזריה (ב) מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו על אחת כמה וכמה שיהא אדם (ו) חס על נכסיו וצריכא דאי כתב רחמנא מכל אשר לו הוה אמינא כל דאית ליה לא לחרים אבל מין אחד ליחרמיה כוליה כתב רחמנא מאדם ולא כל אדם ואי כתב רחמנא מאדם דלא סגיא ליה בלא (ז) עבודה אבל שדה סגיא ליה בדיסתורן (ח) ואי אשמעינן הני תרתי משום דהכא חיותא והכא חיותא אבל מטלטלין ליחרמינהו כולהו צריכי (ט) בהמה למה לי לכדתניא יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש לו רשות למוכרה והלא בתו קטנה יש לו רשות למוכרה יכול יחרימנה תלמוד לומר בהמה מה בהמה יש לו רשות למוכרה לעולם אף כל שיש לו רשות למוכרה לעולם: אמר רבי אלעזר בן עזריה אם לגבוה אין אדם רשאי כו': היינו ת"ק איכא בינייהו דרבי אילא (י) דאמר רבי אילא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחו לו חבריו ומנו רבי ישבב ואמרי לה רבי ישבב ולא הניחו לו חבריו ומנו רבי עקיבא: **מתני'** (יא) המחרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים ושדה מקנתו אין מוחרמין שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו (יב) הכהנים והלוים אין מחרימין דברי רבי יהודה ר"ש אומר הכהנים אין מחרימין שהחרמין שלהן והלוים מחרימין שאין החרמין שלהן אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בקרקעות שנאמר כי אחוזת עולם היא להם ודברי ר"ש במטלטלין שאין החרמין שלהן: **גמ'** ור' יהודה בשלמא כהנים אין מחרימין שחרמין שלהן אלא לוים בשלמא מקרקעי לא מחרמי דכתיב [2] כי אחוזת עולם היא להם אלא מטלטלי ליחרמי אמר קרא מכל אשר לו ומשדה אחוזתו מקיש מטלטלין לקרקעות ורבי שמעון בשלמא כהנים כדאמרן אלא לוים בשלמא מטלטלים לחרים דלא מקיש אלא מקרקעי אמאי הכתיב (טו) אחוזת עולם היא להם מאי מחרימין נמי דקאמר מטלטלי והא מדקתני סיפא אמר רבי נראין דברי רבי יהודה במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי מכלל דרבי שמעון מקרקעי נמי קאמר הכי קאמר אמר רבי נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בקרקעות שאף ר"ש לא נחלק [עליו] אלא במטלטלין אבל בקרקעות מודה ליה: א"ר חייא בר אבין [3] החרים מטלטלין נותנן לכל כהן שירצה שנאמר [3] כל חרם בישראל לך

מוסף רש"י

באושא התקינו. כשסיפה סנהדרין באושא, שנגלה וישבה שם סנהדרי גדולה, כדאמרינן בר"ה (לא.) נני עשר מעשות (ב"מ לח.). **המבזבז.** לעניים, **אל יבזבז יותר מחומש.** שנגכסיו, שלא יצטרך לבריות (כתובות נ).

רבינו גרשום

ואם לאו אומר לו. לזה תן אתה כ"ר שקלים והגיענתך]: **מחרים אדם** קצת **מצאנו ומבקרו כו'.** לשם שמים שיכול לומר הרי הם חרם עלי ונתפסין: **על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו.** כנגד הדיוט שלא יבזבז אותן להדיוט שלא יתנם כולם לאחרים שישייר לעצמו כלום מהיכן יחיה: **גמ'**: [ת"ל **אך.** וכל אכין ורקין מיעוטין: **אבל שדה.** אימא ליחרם כל שדותיו דסגיא ליה בארעות שיכול ליקח שדות של אחרים בארעות ויכול לחיות בהן]: **ואי אשמעינן שדה.** גרידא הוה אמינא משום הכי לא ליחרמינהו לכולהו שדותיו **משום דחיותיה** מיניהו אבל מאדם אימא ליחרמינהו לכולהו עבדיו דסגי ליה בשמעא בעלמא: **משום דהכא והכא חיותיה.** דבין שדות ובין עבדים אין אדם יכול לחיות בלא שדות ובלא עבדים ואם יחרים כל עבדיו אינן מצויין עבדים [אחרים] טובים תדיר לקנות **אבל מטלטלין** דשכיחי מטלטלין אחרים למיזבן בכל שעה שירצה אימא ליחרמינהו [כולהו כתב רחמנא מכל אשר לו ולא כל]: **מה בהמה יש לו רשות למוכרה.** לחלוטין ורשאי להחרים למעוטי בתו ובתו עבדו ושפחתו העברים ושדה מקנה שאינו רשאי למוכרן: [או יכול הואיל ורשאי למכור בתו קטנה יכול יחרימנה ת"ל בהמה] **מה בהמה** כו'. למעוטי בתו שאינו רשאי למוכרה אלא [עד שהיא] בקטנותה אבל משבגרה שוב אינו רשאי למוכרה: [**הייגו דת"ק.** ת"ק נמי אמר אם החרים את כולן אינן מוחרמין: **איבא** ביניייהו דר' **אילא דאמר.** במסכת כתובות **המבזבז** את נכסיו לצדקה **אל יבזבז יותר מחומש** שלא יצטרך לבריות ת"ק דלא אמר יהא אדם חס לית ליה דר' אילא אלא אם ישייר לעצמו קצת יכול להחרים כל השאר ור' אלעזר בן עזריה דאמר יהא אדם חס אית ליה דר' אילא שיהא חס ואל יבזבז יותר מן החומש]: **שבקש לבזבז יותר מחומש]: מתני':** שאין אדם **מחרים דבר שאינו שלו.** דעבד עברי ושדה מקנה חוזרין ביובל: [**הכהנים** ולוים **אין מחרימין.** נכסיהן שאין נוהג בהן דין חרמים כדמפרש לקמן: **שחרמין שלהן.** מה יתרון אם היה מחרים היה שלו שחרמים לכהנים: **גראין דברי ר' יהודה.** דאמר לוים אין מחרימין **בקרקעות** דכתיב כי אחוזת עולם הוא להם: **ודברי ר' שמעון** דאמר לוים מחרימין **במטלטלין** דהואיל ואין חרמין שלהן אלא של כהנים הלכך מחרימין]: **מקיש מטלטלין לקרקעות.** מה קרקעות אין מחרימין אף מטלטלין נמי: [**והא מדקתני סיפא אמר ר' נראין דברי ר' יהודה ודברי ר' שמעון במטלטלין.** ר' דהוה מכריע קאמר הכי נראין אבל **מכלל דר' שמעון** גופיה **מקרקעי נמי קאמר** דלוים מחרימין: לא {לעולם} סבירא ליה לר' שמעון דמקרקעי {אין} מחרימין **והכי קאמר רבי נראין דברי ר' יהודה** לר' **שמעון** דלוים אין מחרימין **בקרקעות** דכתיב כי אחוזת עולם היא להם שאף רבי שמעון לא נחלק עליו כו'): **החרים מטלטלין.** בישראל קא מיירי: **שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה.** לאיזה כהן שירצה יתנם כלומר שטובת הנאה שלו:

תורה אור השלם

1. אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: ויקרא כז כח
2. וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֶיהָם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד
3. כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: במדבר יח יד

הגהות הב"ח

(א) גמ' מבהמה למה לי: (ב) רש"י ד"ה והיכי דמי וכו' בב"ח. נ"ב קנעים כי ב"ח קנעים עם חומש הוא ס"ו קנע ודינר שהוא חומש על הקנע ב"ח וק"ל: (ג) ד"ה אבל וכו' מטלטלין הם"ד ואח"כ מ"ה למוכרו לעולם אבל בתו יש לו רשות: (ד) ד"ה מכלל מדאיצטריך ליה:

שינויי נוסחאות

(א) והיכי דמי (ש"מ), (ב) ואם לאו אומרים לו הגעתך (ש"מ), (ג) אדם חייב להיות חס (ש"מ), (ד) ל"ל ומשדה אחוזתו, (ה) אך כל חרם דכי (ש"מ), (ו) אדם חייב להיות חס (ש"מ), (ז) בלא עבדיו (ש"מ), (ח) אמעינן שדה משום דחיותיה אבל אדם סגיא ליה בשמעא בעלמא ואי אשמועינן הני תרתי (ש"מ), [בילקוט איתא ואי אשמועינן שדה משום דחיותא אבל אדם קני ליה בשמעא בעלמא ואי אשמועינן הני תרתי כו'] (גליון), (ט) הכתיב כי אחות (ש"מ), (י) קרן ומומש כ"ו (ש"מ), (יא) בדפו"ל דאמוד, (יב) דאמור בעלים כרישא (ש"מ), (ג) מומש דגמרינן (ש"מ), (יד) ועוד דאייתי בפרק (ש"מ), (טו) מה"ד מה בהמה יש לו רשות [והשאר נמחק] (ש"מ), (טז) וא"ת והא שדה אחוזה אין בידו למכרו לעולם שהרי כו' (ש"מ), (יז) גי' ל"ק ואם תאמר אדילפינן מבהמה גילף משדה אחוזה שהרי אם כו', (יח) אי נמי במתנה דאינה חוזרת ביובל כר"א דאמר ביש נוחלין אליבא דר"מ א"נ ר"ל, (ש"מ), (יט) למוכרה לעולם כלומר כל זמן שהיא בידו יש לו רשות למוכרה (ש"מ), (כ) ונקיש מטלטלין (ש"מ),

(יא) מיי' פ"ו מהלכות ערכין הלכה ג וש"ס:
(יב) מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה יג:
(ג) מיי' שם וש"ר מהל' מתנות מעניים הל' ה טוש"ע יו"ד סי' רמט סעי' ח):
(יב) ד מיי' פ"ו מהל' ערכין הלכה כח:
(יג) ה מיי' שם הלכה ז:
(יד) ו מיי' שם הלכה ה וכו"ר המקדש:

(א) [ע"ל כל.], (ב) [תוספתא פ"ד ה"ע"ש], (ג) [וקרקע כתיב וכתמה וקרקע אחרון לא גרים לה מבהמה ולא כל בהמה], (ד) כתובות נ. ע"ש סו: ע"ש, (ה) [תוס' פ"ד ה"כ], (ו) [בראשית כח], (ז) [במדבר יח],

שיטה מקובצת

מחרים אדם מצאנו ומבקרו וכו'. לכאורה נראה שאם החרים כל צאנו ואע"פ שנשאר כל בקרו לא יהי חרם, וכן אם החרים כל עבדיו אע"פ שנשארו שפחותיו, מדקתני מצאנו דמשמע מקצת צאנו ולא כל צאנו וכן כולם, וא"א לומר כן דאמרי' בגמרא מנא הני מילי ומייתי ברייתא דדרשי מאדם ולא כל אדם ומבהמה ולא כל בהמה משמע אם נשאר לו מקצת אדם או מקצת בהמה הוי חרם, וצריך לומר דמצאנו ומבקרו הכל אחד וכן מעבדיו ומשפחותיו. הרא"ש ז"ל. גליון: **יכול יחרים אדם בני כו'.** גליון. נראה דבנו נקט אגב בתו וכדי נסבה דבתו וכל אינך סד"א זכות שיש לו בהן יכול להחרימו אבל בבנו אין בו זכות מן התורה עכ"ל הרא"ש ז"ל. אבל הר"ש ז"ל כתב דהו"א משום שזוכה במציאתו מדרבנן יכול להחרימו: **הכהנים אין מחרימין שהחרמים שלהם.** כלומר אף אם יחרימו הרי הם זוכים בהם מיד ותימה מה נתינת טעם הוא זה מ"מ יהא חרם ורמילת בו עד שיאמר אני רוצה לזכות בו, וכ"ת חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו [מ"מ] נפקא מינה אם החרים מטלטליו שהם ברשות אחר וצריך עיון. הרא"ש ז"ל: **[בשלמא מקרקעי כו' דכתיב] כי אחוזת עולם היא להם.** וא"ת לר"מ דאמר מתנה אינה חוזרת ביובל לא היה להם ליתן שדותיהם במתנה לפי שלא יחזורו להם עוד וכתיב אחוזת עולם היא להם וי"ל דמזה לא הזהיר הכתוב דמסתמא לא הזהיר אלא מדבר שאינו חוזר מגזירת הכתוב כגון חרמים דכתיב בהו לא יגאל ולא ימכר א"נ כגון מכירה דבתי ערי חומה שהן לצמיתות לקונה אותו אבל דבר שלא דיבר בה הכתוב כגון מתנה מזה לא הזהיר הכתוב, א"נ ל"ל מתנה אע"ג שאינה חוזרת ביובל מ"מ לא מיקרייא אינה חוזרת שהרי בידו לגואלה כמו מכר כדתנן לקמן בפ"ב הגיע י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה אחד הלוקח ואחד הניתן לו במתנה משמע אבל עד סוף י"ב חדש בידו לגאול בין מוכר בין נותן וכן מצא מורי הרמ"ר גבי מוכר שדה אחוזה וגאל את ממכר אחיו לרבות הנותן במתנה וכיון דבידו לגואלה אין זו הפקעה והוי שפיר עדיין אחוזת עולם. תוס' החסרים מן הדפוס: **תוס' ד"ה (אלא) [ת"ל] וכו' וא"ת וכו'.** וז"ל הרא"ש ז"ל וי"ל דע"י הקדש יכול להפקיעה מתחת ידו לעולם וכן ע"י מתנה לר"מ דאמר בבכורות (נב:) דמתנה אינה מכבר ע"כ: **בא"ד אין לו רשות למוכרה.** א"נ ל"ל דייפוי כח הוא זה האי דיש לו רשות למכור בהמתו אבל בתו הורע כחו דאין לו רשות למוכרה לעולם אבל בשדה אחוזה כ"ש שיפה כחו שהיא אחוזת אליו כשהיה מוכרה:

ד"ה דאי ר"מ] הר"י ז"ל: בשלמא מקרקעי כו'. וא"ת לר"מ דאמר מתנה אינה חוזרת ביובל לא היה להם ליתן שדותיהם במתנה לפי

שדה היוצאה לכהנים ביובל נותנין (למי) [למשמר] שפגע בו יובל. המי מלתא אינו מן הברייתא אלא ממילתא דרבי חייא בר אבין אמר רב חסדא: **במאן** דלא מקיש. ותיתי הא דאמרן לעיל בשלמא כהנים אין מחריימין דחרמים שלהם והלא שדה חרמים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר ותיכ אם החרים כהן שדהו אם אינו במשמרתו אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר וליל דלרווחא דמילתא אמר הכי שהרי אם החרים כהן שדהו אינו חרם דכתיב אחוזת עולם הוא להם ואיע"ג דגבי לוים הוא דכתיב מסתמא לכהנים נמי הכי הוא ואם החרים הכהן מטלטלים למאן דמקיש פשיטא דאינו יכול להחרים ואפילו למאן דלא מקיש החרמים שלהן כדאמרן נותנו לכל כהן שירלה ויתא נמי הא דאמר לעיל ורבי שמעון בשלמא כהנים כדאמרי' ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי איע"ג דאין מקיש מ"מ החרמים שלהם אבל בקרקעות אחוזת עולם דכתיב גבי לוים ה"ה לכהנים כן: **חרמי** כהנים. פי' חרמים (ליתן) הניתנים לכהנים אין להן פדיון דכתיב (ויקרא כז) לא יימכר ולא יגאל וע"כ בחרמי כהנים איירי איע"ג דסתמא כתיב דאי בחרמי בדק הבית פשיטא דנפדין הן כדי לעשות מהן לרכי בדק הבית: **אומדין** במה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אע"פ שאינו רשאי. (ליתן) פירוש שאינו מייב כמו נוסה דמתרגמינן רשיא כך פירש"י ולפ"ז אומר הרב רבי יעקב בר שמשון הא דאיתא בפ"ק דקדושין (דף לג. ושם) אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן מיירי אפילו בעוסקין במלאכתם ורשאין ר"ל מייבין כמו אע"פ שאינו רשאי דהכא ר"ל אע"פ שאינו מייב ואי מיירי במלאכת אחרים ניחא למימר רשאין ממש ט): **לבן** בתו או לבן בנו או לבן אחותו בהן. ולא מצי למימר כ) לבן בנו או לבן אחיו דכיון דחזיא ליה הוי ליה כהן המסייע בבית הגרנות כדאיתא בפ' עד כמה (בכורות כו:) וכן פירש"י: שקול רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה ט) אף על פי שאינו רשאי **הבכור** בין תם בין בעל מום מחרימין אותו יוכיצד פודים אותו ואומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו: גמ'

לך יהיה החרים שדותיו נותנן לכהן שבאותו משמר שנאמר [1]בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו וגמר לכהן לכהן מגזל הגר והתם מנלן ז)דתניא [2]לה' לכהן קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר אתה אומר לכהן שבאותו משמר או אינו אלא לכל כהן שירצה כשהוא אומר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו הרי ח) בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר שדה א היוצאה לכהנים ביובל נותנה למשמר שפגע בו יובל איבעיא להו פגע בו בשבת מאי א"ר חייא ט) בר אמי משמיה דחולפנא נותנה למשמר היוצא אמר רב נחמן בר יצחק תניא [נמי הכי] נמצאת אתה אומר אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד [3]אלא ג) שיובל בתחילתו [4]והשמטה בסופה אדרבה משום הכי הואי ד) אימא מפני שהיובל כו' בשלמא שביעית בסופה דכתיב [5]מקץ שבע שנים תעשה שמטה אלא יובל בתחילתו ביום הכיפורים הוא דכתיב [6]ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם ג)הא מני ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא דאמר ר"מר"ה הוא דחייל יובל שמעה חזקיה בר ה) בילוטו ואזל אמר קמיה דר' אבהו וליקיש מטלטלי לקרקעות לאו תנאי היא דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש ו) כמ"ד לא מקשינן: **מתני'** ז)ה"חרמי כהנים אין להם פדיון אלא ח) נותנים לכהנים כתרומה ט)ר' יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית שנאמר [5]כל חרם קדש קדשים הוא לה' וחכ"א י)סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו א"כ למה נאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה' שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים יומחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אם נדר נותן יא) דמיהן ואם נדבה נותן את טובתן יבשור זה עולה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה להעלותו עולה יב) אף על פי שאינו רשאי יגהבכור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו יוכיצד פודים אותו ואומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו: גמ'

יקריב לגדרו דהא ודאי אית ליה פדיון דלאו גופה יד) אימרה דלאו דידיה הוא: **ואם נדבה.** היא דאינו מחייב באחריותה אם היתה מתה הא ודאי לא חייל חרם דלאו דידיה טו): **אלא נדבי טובתם.** טובת הנאה שיש לו בה יתן לכהן כילד שור זה עולה והחריבו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב לומר אדם שאינו חייב אי יאמלא בזול וטולו להקריב דורון לקונו וכאותן דמיס יתן זה שזו היא טובת הנאה שיש לו בה שהרי אם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה ומשהפרישה יצא ידי חובתו ומעתה אם תאבד אינו מפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב. ואית ספרים דכתב בהן להעלות עולה שאינו רשאי והיא היא: טז) **רשאי.** לשון חייב. נוסה (שמות כב) מתרגמינן רשיא: **וילד פודין אותו.** דהבכור גופו אינו מוחרם שהרי אינו שלו אלא לכהן: **אלא אומדין כמה אדם.** מישראל רוצה ליתן לנבעל הבית זה ליתן בכורו לבן בתו כהן או לבן אחותו ואותה טובת הנאה יתן בעל הבית זה לכהן בשביל החרם. ודוקא נקט בן בתו ובן אחותו כהן יח) דהשיא דיביב לה להך טובת הנאה יט) ליהוי ישראל אבל בן בנו ובן אחיו כהן דהאי דיביב לה להך טובת הנאה הוי כהן לא אגרא ואע"ג דלאו משום דידיה יהיה ליה כיון דלדידיה נמי חזי הבכור נראה כהן המסייע בבית הגרנות לדוש ולזרות כדי שיתנו לו יט) תרומותיו בשכרו ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר והכי אמרינן בבכורות בפ' עד כמה (דף כו:): יח) **גמ' הרי הן להקדש.** ויש בהן מעילה: הרי

לך יהיה כי אם לכהן שבאותו משמר ומ"מ אם החרים כהן שדהו אם אינו במשמרתו אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר ול"ל דלרווחא דמילתא אמר הכי שהרי אם החרים כהן שדהו אינו חרם דכתיב אחוזת עולם הוא להם ואע"ג דגבי לוים הוא דכתיב מסתמא לכהנים נמי הכי הוא ואם החרים הכהן מטלטלים למאן דמקיש פשיטא דאינו יכול להחרים ואפילו למאן דלא מקיש החרמים שלהן כדאמרן נותנו לכל כהן שירלה ויתא נמי הא דאמר לעיל ורבי שמעון בשלמא כהנים כדאמרי' ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי אע"ג דאין מקיש מ"מ החרמים שלהם אבל בקרקעות אחוזת עולם דכתיב גבי לוים ה"ה לכהנים כן: **חרמי** כהנים. פי' חרמים (ליתן) הניתנים לכהנים אין להן פדיון דכתיב (ויקרא כז) לא יימכר ולא יגאל וע"כ בחרמי כהנים איירי אע"ג דסתמא כתיב דאי בחרמי בדק הבית פשיטא דנפדין הן כדי לעשות מהן לרכי בדק הבית: **אומדין** במה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אע"פ שאינו רשאי. (ליתן) פירוש שאינו מייב כמו נוסה דמתרגמינן רשיא כך פירש"י ולפ"ז אומר הרב רבי יעקב בר שמשון הא דאיתא בפ"ק דקדושין (דף לג. ושם) אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן מיירי אפילו בעוסקין במלאכתם ורשאין ר"ל מייבין כמו אע"פ שאינו רשאי דהכא ר"ל אע"פ שאינו מייב ואי מיירי במלאכת אחרים ניחא למימר רשאין ממש ט): **לבן** בתו או לבן בנו או לבן אחותו בהן. ולא מצי למימר כ) לבן בנו או לבן אחיו דכיון דחזיא ליה הוי ליה כהן המסייע בבית הגרנות כדאיתא בפ' עד כמה (בכורות כו:) וכן פירש"י: שקול רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה ט) אף על פי שאינו רשאי **הבכור** בין תם בין בעל מום מחרימין אותו יוכיצד פודים אותו ואומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו:

המוסב לה' לכהן. בגזל הגר הכתוב מדבר שהרי בישראל אין לך אדם יא) מישראל שאין לו גואלין אלא הגואל את הגר ונשבע והודה ואחר כך מת יב) משלם קרן וחומש לכהן ואשם למזבח ואמרינן בפרק הגוזל בב"ק (דף קי.) **האשם** זה הקרן המוסב זה החומש מלבד איל הכיפורים זה איל אשם שמביא על שבועת שקר שנשבע: **הרי נכהן שבאותו משמר.** דה"ק קרא שלכהן המכפר בו באיל הכפורים יהא קרן וחומש: **שדה היוצאה בו'.** רב חייא בר אבין קאמר לה: **פגע בו.** יובל בשבת דמשמרות מתחלפות וחל בו ו) יום הכיפורים בו ביום לאיזו יתן: **למשמר היוצא.** שברשותו התחיל היובל אמש: **א"ר נחמן בר יצחק תנ"ה.** דבתר התחלה אזלינן: **נמצאת אומר.** הואיל ושנת מ"ט התחיל שביעית ושנה של אחריה יובל: **אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד.** ביום אחד שביעית משמטת הלואת כספים ויובל מכירת קרקעות אלא שהיובל כו': **אדרבה.** טעמא דשניהם משמטים ביום אחד מש"ה דשביעית בסופה יג) ויובל בתחילתו דהשתא אשמטא דבין [השמשות] של ערב שנת יובל נפקא שביעית והיא שעתא תרוייהו משמטין: **אלא.** תני הכי משמטין כאחד מפני שהיובל בתחילתו ושביעית בסופה: דרבי ישמעאל בפרק קמא דר"ה (דף ח:): **שמעה חזקיה בר בילוטו.** להא דרב חייא בר אבין: **וליקיש מטלטלין.** דחרם: **לקרקעות.** דחרם דהא איתקיש דכתיב ו) מכל אשר לו ומשדה אחוזתו ולימא דליתבו נמי מטלטלין לכהן שבאותו משמר: **לאו תנאי היא.** ר' יהודה ור"ש איפלגי לעיל [ע"א] בהא דרבי יהודה מקיש ור"ש לא מקיש: **מתני' חרמי כהנים.** חרמים שהחרימום כדי לתתם לכהן אין להם פדיון דכתיב (ויקרא כז) לא יימכר ולא יגאל אבל חרמי בדק הבית יש להם פדיון דלדעתא דהכי אחרמינהו דהא אין לאוי לבדק הבית אלא מעות: **שחל החרם על קדשי קדשים בו'.** כדמפרש מחרים אדם את קדשיו וכו' והילך מוחרמים והלא אינו שלו אלא אם נדר הן דאמר הרי עלי עולה והפרישם בהמה לנדרו ואחר כך החרימה הואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה נמצאת שלו היא והוא נותן כל דמיה לכהן ואת הבהמה

מסורת הש"ס

א) ב"ק קט: [ממנות מה:], ב) [קדושין מ:], ג) [ר"ה יח.], ד) [תוס' ספ"ד] תמורה ה., ה) מנחדרין פח., ו) [נמל"מ שם במקומו [מל' ערכין פ"ד הל"ד] תחיין בביאור דברי רש"י], ז) [ויקרא כז], ח) שיין לדף קט., ט) [עי' תוס' מוגין נד: ד"ה אין],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לך וכו' בכלל הס"ל ומ"כ מ"ה לה' לכהן האשם:

מוסף רש"י

קנאו השם. הקנ"ה, כדכתיב המוסב לה' לכהן (ב"ק קט:). **לכהן שבאותו משמר.** שהוא בא להתכפר בו (שם). **כשהוא אומר מלבד איל הכפורים.** משמע למי שזה ניתן זה ניתן, ואיל הכפורים אין יכול להקריב אלא כהן שבאותו משמר, דכתיב (דבריס יח) לבד ממכריו על החטות, אלי בשבתי ואתה בשבתך (ב"ק שם). **שיובל בתחילתו.** מתחילת השנה מיו"כ עבדים נפטרים ושדות מוחזרות, **והשמטה בסופה.** שביעית אינה משמטת אלא בסופה, דכתיב (דבריס טו) מקץ שבע שנים, לסוף שבע שנים (קדושין נח:). **חרמי כהנים.** חרמי ישראל הנתנים לכהנים (תמורה ה:). **סתם חרמים לבדק הבית.** ומועלין בהן (סנהדרין פח:). **להכהנים.** ואין מועלין בהם (שם). **אם נדר נותן דמיהן.** כלומר אם בהמה זו היתה נדר, כגון דאמר הרי עלי עולה והפרישם זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה נמצא שהלא שלו ונותן כל דמיה לכהן, והוא הדין נמי לנדר הנתן אם התפיס קדשי מזבח לנדר הנתן, **ואם נדבה נותן את טובתן.** דאם מתה אינו חייב באחריותה, נמצא שאין לו אלא כה אלא טובת הנאה, דהשתא אבידתו כדי שיתן לו אלא שהיובל אבידתו כדי שיתן לו אלא שהיובל אינו נותן אלא כדי שיתן לו אלא כה אלא טובת הנאה, דהשתא אבידתו כדי שיתן לו אלא שהיובל אינו נותן אלא כדי שיתן לו אלא כה אלא טובת הנאה.

רבינו גרשום

[**דתניא** לה' לכהן]. בגזל הגר מישתרי דדרשי לקרא הכי אם {אין} לאיש גואל דהיינו גר דאין לו גואלים]: **אשר יכפר בו עליו הוי אומר בכהן שבאותו משמר.** שעובד ומקריב קרבנות הכתוב מדבר: **נותנה למשמר שפגע בו יובל.** שחל יובל ליכנס בתוך משמרו: [**פגע בו בשבת.** אם חל יובל ליכנס בשבת ובשבת עובדין שתי משמרות משמר היוצא ומשמר הנכנס לאיזה משמר הוא נותנה.: **נותנה**] **למשמר היוצא.** הואיל והוא העובד שהקריב תמידין אמש והיום בשחרית: [**אחר יובל ואחר שביעית** משמטין **כאחד.** כלומר ששמיטתן פוגעין זה בזה לפי ששנת מ"ט היא שביעית ושנת נ' היא יובל אלא שהיובל משמט בתחילה ובשביעית בסופה: **אדרבה האי משום הכי הוא.** כלומר טעמא מאי משמטין כאחד מפני שהשביעית משמטת בסופה לכספים ויובל בתחילתה אלא תרץ הכי במקום אלא תני מפני שהיובל בתחילה כו'): **בשלמא שביעית משמטת בסופה.** בהשמטת כספים מיירי דאי בהשמטת קרקע לענין זריעה

הרא"ש ז"ל. וז"ל הר"י ז"ל בגליון וקרא דכל חרם לך יהיה מוקי בשפרש לכהנים, וקרא דלא יגאל פ"ה בחומש דאיירי בחרמי כהנים ע"כ: **סתם חרמים לכהנים שנאמר בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו.** תימה אמאי לא דרשי ליה מדכתיב כל חרם בישראל לך יהיה, וי"ל משום דבהאי קרא כתיב בהדיא החרם לכהן משמע להו מפורש טפי, וא"ת כיון דרבנן מוקמי קרא דכל חרם בישראל קדש קדשים להך דרשה שהחרם חל על קדשים מנא להו שאם החרים נכסים לבדק הבית שחלה קדושה עליהם בלשון חרם, ונראה לי משום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשטיה דקרא משמע שאם החרים נכסיו שהם קדושים, וא"ת לר' יהודה בן בתירא דאמר סתם חרמים לבדק הבית הא כתיב בקרא לא יגאל, ורש"י פי' בפירוש החומש דמוקי קרא דלא יגאל במפרש לכהנים. הרא"ש ז"ל: **שנאמר בשדה החרם לכהן תהיה.** הא דלא מייתי קרא דכל חרם בישראל משום דההוא מוקי במטלטלין או למדרש דהרי הן כחולין כשנתנה לכהן. הר"י ז"ל בגליון: **א"כ למה נאמר כל חרם קדש קדשים.** הקשה הר"ר אלחנן דבגמרא דרשינן מיניה דכל זמן שהן ברשות הבעלים הרי הם כהקדש לכל דבריהם ותירץ דמפשטיה דקרא דכתיב קדש קדשים שמעינן שהן כהקדש והך דרשה דריש מדכתיב לה' דמשמע דחלין על דבר שהוא לה'. הרא"ש ז"ל: **מחרים אדם כו'.** עי' תוס' בכורות דף נ"ג ע"ב (ד"ה הקדש עלוי): **תוס' ד"ה אומדין כו' אע"פ שאינו רשאי.** תוס' תמורה דף (לא) [לב ע"א] (ד"ה מקדישין):

מזו א מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כד:
מז ב מיי' פ"א מהלכות שמטה ויובל הלכה טז:
ג [מיי' שם ופ"ט הל' ד טוש"ע ח"מ סי' מז סעיי' ל]:
יז ד מיי' שם פ"א הלכה יד:
יח ה מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה ד:
ו [מיי' שם הלכה לז]:
יט ז מיי' שם הלכה יא:
כ ח מיי' שם הלכה יב:
כא ט מיי' שם הלכה יג:
י [מיי' שם הלכה יד]:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשֹׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
2. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל וְהִשִּׂיג הַמִּשְׁנֶה לַיְיָ לְכֹהֵן מוֹלֶבֶת אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכֻפַּר בּוֹ עָלָיו: במדבר ה ח
3. מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: דברים טו א
4. וְהָעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם: ויקרא כה ט
5. אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיְיָ מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיְיָ: ויקרא כז כח

שינויי נוסחאות

א) הרי. ס"א הוי אומר כהכן (ש"מ), ב) ס"ר מייפ. נ"א א"ר חסדא כר אמי מאמיה דחליפא (ש"מ), ג) אלא שהיובל בתחילתו ושביעית בסופה מאי אלא שיובל מדרבא (ש"מ), ד) הואי אלא אימא (ש"מ), ה) בדפו"ר בילוטו, ו) דלא מקיש ואיהו אמר כמ"ד (ש"מ), ז) אלא ניתני לכהנים [ותיתא בתרומה ומתקן] (ש"מ), ח) נ"א נותן דמיה ואם נדבה נותן את טובתה (ש"מ), ט) אע"פ שאינו רשאי. ס"א שאינו חייב [ותיתא אע"פ נמתקן] וכן גריס רש"י ז"ל (ש"מ), י) מכ"ד להי' לכהן. האשם המוסב (ש"מ), יא) אין לך אדם שאין לו גואלין כל"ל (ש"מ), יב) מת הגר משלם (ש"מ), יג) ויובל בתחלתה (ש"מ), יד) דלאו גופה אחרים (ש"מ), טו) דידיה היא [כסף"ד] (ש"מ), טז) והיא היא דרשאי לשון חייב דמתרגמי' נושה רשיא (ש"מ), יז) כהן דהא דיביב (ש"מ), יח) ג"ק, יט) תרומותיה בשכרו ואשתכח דלא שקיל ליה בתורת (ש"מ), כ) למימר לבנו או לבן בנו (ש"מ),

שיטה מקובצת

קנאו. עי' תוס' מנחות דף ע"ג ע"א (ד"ה ואפי'): **וליקוש מטלטלי לקרקעות.** עי' תוס' תמורה דף ל"ב ע"א (ד"ה חרמי כהנים): ר' יהודה בן בתירא. נ"ב תוס' תמורה דף לב ע"א (ד"ה כל חרם): **סתם חרמים לבדק הבית.** וקשה קרא דכל חרם בישראל לך יהיה דמשמע סתם חרמים לכהנים מאי קבעיה, וכ"ת כשפירש שהחרים לכהנים כדפי' רש"י בפי' החומש, תיקשי לך מאי חזית דנפרש קרא דכל חרם בישראל לך יהיה במפרש וקרא דכל חרם קדש קדשים הוא בחרם סתם איפוך אנא, ונראה לי דמסתבר שרצון האדם וחפץ דעתו שיהיו נכסיו לשמים.

חרישה מתחילת שביעית משמטין: **דכתיב מקץ שבע שנים.** בסופה תעשה שמטה וזה דבר השמטה וגו': **אלא יובל בתחלתה.** ביום הכפורים חייל יובל והיאך משמטין כאחד והרי עשרה ימים הם בין סוף שביעית לתחילת היובל: [**הא מני.** דמשמטין כאחד: **ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא**]: **שמעה חזקיה בר בילוטי.** להא דאמר חייא בר אבין: **אמרה קמיה דרבי אבהו.** אמר ליה אמאי אמר נותנן לכל כהן שירצה ולקיש **מטלטלין לקרקעות** [דליתנן לכהן שבאותו משמר]: **לאו תנאי.** היא [דרבי יהודה מקיש מטלטלי לקרקעות ור' שמעון לא מקיש] ור' חייא סבר לה כמאן דלא מקיש: **מתני': חרמי כהנים.** שישראל מחרים לדעת שיבוא ליד כהן: **אין להם פדיון.** אלא ליתנם לכהן כדכתיב כל חרם בישראל לך יהיה: **סתם חרמים.** שלא הזכיר כהן: **שחל החרם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים.** כיצד כדמפרש לקמן לא שיהא יכול להתפיס הן עצמן לשום חרם או לשום זבח אחר דאין הקדש חל על הקדשים אלא כדמפרש: **מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים. אם נדר הם.** שחייב באחריותו שאמר עלי **נותן דמיהם** לכהנים מפני שהחרימן והן עצמן אינן לשום חרם אלא קרבין לשם חובתו **ואם הם נדבה** שאינו חייב באחריותן לא חשיבא כממונו ואין נותן לכהנים בשביל החרם אלא טובתה מה שהוא ראשי ליטול הימנה טובת הנאה ומפרש כיצד נותן את טובתה **אמר שור זה עולה** דלא אמר עלי דאינו חייב באחריותו דאע"פ אמר הרי הוא חרם **אומדים כמה אדם** כו'. אע"ג דנדבה הוא ואין חייב באחריותה אכתי אדם שאינו מחוייב עולה אי משכח לה בזול יקנה אותה אחריות הוי עליו ונותן אותן דמים. פירוש אחר אומדין כמה אדם כהן שאינו ממשמר זה שעובד

רוצה ליתן להמתנדב בשור זה שימתין לו שיתנו לו להעלותו עולה בזמן משמרתו כדי שיזכה להכנים וזהו קדשי קדשים: [**שאינו רשאי.**] שאינו חייב כלום. [כלומר] כיון שאינו חייב באחריותו אינו נותן דמי כולו אלא טובת הנאתו כדאמרן: ובין קדשים קלים כיצד. **הבכור** שהוא ברשות ישראל **בין תם ובין בעל מום מחרימין אותו** טובת הנאתו ולא דמי כולו שאינו חייב באחריותו **וכיצד פודין אותו** כלומר כיצד שמין טובת הנאתו אומדים כמה אדם מישראל רוצה ליתן בבכור זה לבעליו שיתננו לבן בתו כהן או לבן אחותו כהן כך יתן זה שהחרימו לכהנים:

רבי הן לחולין. כשאר ממונו של כהן: **בשלמא רבנן.** דמתניתין מפרשי [ט] טעמא וקרא דרבי יהודה כדקתני מ"ר לגמה נאמר כל חרם כו': **שהקדיש שדה חרמו.** שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן [י] שדה שלא יאמר הואיל וכשיגיע יובל אם לא אפדנה אני מיד גוזר ויגאלנה אחר תתחלק להכהנים ביובל כדין מקדשים שדה אחוזה דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו [יא] ועכשיו שאני מוחזק בה תהא שלי שהרי דין הוא בשל אחרים אני זוכה אם אחוזתו כשיגיע יובל תתחלק לי בשל עצמי לא כל שכן: **תלמוד לומר כשדה החרם כו'.** [יב] דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב: **מה למדנו משדה החרם.** על שדה אחוזה כו' מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל וגאלה אחד מן הכהנים תצא מידו ביובל ותתחלק לכל בני המשמר כדאמר בפירקין דלעיל [יג] אחוזתו [יא] שלו ואין זו שלו אף שדה חרמו כו': **סבר לה כרבי שמעאל.** דמפיק לה במתניתין [יג] יב] מיקדיש ואל תקדיש: **אלמה לר' יהודה בן בתירא.** דסתם חרמים לגבדא הבית: **בר"ייתא איפכא תניא.** דרבנן אמרי לגבדא הבית ורבי יהודה להכהנים: **רב גמריה גמיר.** מרביה דרביה אגמריה דמתני' משבשתא היא: **ושדינהו.** לר' זוזי בגהרא דהקדש הן לגבדא הבית דאי לכהן לית להו פדיון ולכהן בעי מיתבינהו: **בזמן הזה.** דליכא בית וליכא פסידא אלא איסורא הוא [יג] דרביעא עלייהו אפילו לכתחלה נמי: **אין עבד עברי נוהג.** דאינו נמכר בזמן הזה: **ואין שדה אחוזה.** דין שדה אחוזה שתהא נגאלת בגירוע אלא אם ילקה אלוקה להחזירה לו בדמים שילקה מחזיר ואם לאו אין כופין אותו וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית ואין היובל נוהג כגון משגלו שבט ראובן וגד שבטלו היובלות [י] אין נגאלת אלא בשויה: **אין בתי ערי חומה נוהגין.** דלא כייפינן ליה לאוקמה בה בא מוכר לגאלה אפילו בתוך שנה: **אין גר תושב נוהג.** שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות: **רמינ.** בעבד עברי כי טוב לו עמך וכתיב בגר תושב [יא] עמך יאכל וגו' דלא תסגיר עבד אל אדוניו בגר תושב משמעתי דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין כפ' השולח גט (דף מה.) וכתיב בתריה עמך יאכל בקרבך וגו'. מכל מקום לתרוייהו קשיא דקתני אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן יובל: **מקרקעי.** אין נוהגין דכתיב בגאלתו ביובל כשדה החרם: **מתני' לפום אחד אומר מקדיש.** גבי בכור דכתיב כל הבכור [וגו'] לא תקדיש (דברים טו) **ולפום אחד אומר** [ד] **לא יקדיש.** אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו וגו' (ויקרא כז): **הקדש עילוי.** להעלותו בדמיו ויתן טובת הנאתו לכהן: **ואי אפשר מקדישו הקדש מוכח.** שיהא שם זבח אחר חל עליו: **גמ' ורבנן.** דנפקא להו הך דרשא (לעיל כמ.): מכל חרם קדש קדשים (ויקרא כז): **אל תקדיש מיבעי ליה ללאו.** שאם מתפיסו לשם זבח אחר עובר בלאו: **שמלוה להקדישו.** לשם בכור ואף על פי שהוא קדוש מאליו: **ורבי שמעאל.** אמר לך אי לא מקדיש ליה לא קדיש בתמיה: **לא צריך לאקדושיה.** ולית ליה לרבי שמעאל הך דרשא:

הדרן עלך המקדיש שדהו

מ"מ בפרושה סגי כדשמואל: [**יהיבנא בולהו לכהנים אלמא קסבר סתם חרמים לכהנים.** וכיון דאיכא כהנים חרמי כהנים אין להן פדיון]: **אין גר תושב נוהג.** שמצווין להחיותו ומזההרין על הונאתו. גר תושב זה הכופר בעבודת כוכבים: וכתיב נמי גבי גר תושב **בטוב לו לא תונגו** דהאי בטוב לו בלא תסגיר עבד אל אדוניו (כתי') ומפרש בספרי: [שמענן] מהכא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן היובל (ואמאי אצרכיה רב יהודה פדייה: **לא קשיא.** מקרקעי אין נוהגין אלא בזמן היובל) אבל מטלטלי אפי' בזמן הזה: **והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה.** דקמר דאחרימנהו לכולהו נכסי בין מקרקעי בין מטלטלי: **מקרקעי דחוצה לארץ כמטלטלי דא"י דמו.** והא אמרינן דבמטלטלי נוהג אפי' בזמן הזה: [**מחרים אדם את קדשיו כו'.** כדפרשינן לעיל] ה): **מתני': רבי שמעאל אומר כתוב אחד כו'.** דר' ישמעאל יליף להו מהני קראי דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים כדמפרשינן לעיל: **גמ': ורבנן.** [הני קראי] למאי מיבעי להו: [**אל תקדיש.** דכתיב לא יקדיש איש אותו **מיבעי ליה** למיקם עליה בלאו אם מקדישו לזבח אחר]: **תקדיש.** דכתיב תקדיש מיבעי ליה **שמצוה להקדישו** לשם בכור: **ור' שמעאל** אמר לך להכי לא מיבעי דבכור ממילא קדוש דקדושתו מרחם אלא לא אתא קרא אלא לכדאמרן: **ור' שמעאל ההוא קרא דכל חרם** [קדש] דרבנן יליפי מיניה שחל על קדשי קדשים [חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם קדש] **ועל קדשים קלים מאי עביד ליה:** ר' ישמעאל **סבר לה כר' יהודה בן בתירא.** דדריש לההוא קרא כל חרם קדש קדשים דסתם חרמים לבדק הבית [שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה']: **הדרן עלך המקדישי:**

ה) דיבור זה כגרסה מקומו לעיל במקום אף כמ"ר נכתב כאן.

כל זמן שהן בבית בעליהם וכו'. תוס' מנחות דף עג ע"ב (ד"ה ואפי') **שקול ד' זוזי.** עי' תוספות מנחות ק"ז ע"ב (ד"ה כבש): **ושדינהו.** עי' תוס' בכורות נ"ג ע"ב (ד"ה מעות): **פרוטה.** תוס' מנחות דף צח ע"א (ד"ה שלא יבואו): **אימר דאמר שמואל.** עי' תוס' ב"מ נ"ז ע"א (ד"ה ומר סבר): **אבל בזמן הזה.** עי' תוס' מנחות דף עא ע"ב (ד"ה ומתירין) בכורות דף ל' ע"א (ד"ה באחריה): **לפרסומי מילתא.** ופריון כרם רבעי אין צריך שיהא ארבע זוזי לפרסומי מילתא דדוקא הקדש וחרם דאית ליה קלא צריך לפרסם גם הפדיון שידעו שאין נתנין מן ההקדש, אבל כרם רבעי אין לו קול. הרא"ש ז"ל: **הוה יהיבנא בולהו לכהנים.** קשה היכי יתנם לכהנים והלא מקרקעי הוו והם לכהנים שבאותו משמר דאמרינ' לעיל ואינן יודעים וא"כ למי יתנם, ר"ל דה"ק הו"א שכך הדין שהן לכהנים דסתם חרמים לכהנים ואין להם פדיון, א"נ דקאמרי' בשמעתין מקרקעי דחו"ל כמטלטלי דא"י דמי ויכול ליתנם לכל כהן שירצה. הרא"ש ז"ל. ועיין תוס' בכורות דף נג ע"א (ד"ה

שקול ד' זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בגהרא ולישתרי לך. ומסתמא והא אמר בפרק קמא דע"ז (דף יג. וסס) אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תעקר פירות וכליה ירקבו והכא בזמן הזה חייבי כלמסיק הכא ואמאי לא אמרי' ירקבו ול"ל דלוקח במטלטלין קאמר דירקבו דלא אתי בהו לידי תקלה אם מתמיניס עד שירקבו והכא במקרקעי חייבי דאם יתמין טו) (לאו) אתי לידי תקלה והכי נמי אימא בסמוך דאמר והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי היה: **הקדש עלוי.** פי' להעלותו בדמיס ליתן טובת הנאה לכהן:

הדרן עלך המקדיש שדהו

גמ' תנו רבנן [א]חרמי כהנים אין להן פדיון ונותנין לכהן [ב]חרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהן שנאמר [1]כל חרם [ג] בישראל קדש קדשים הוא לה' נתנן לכהן הרי הן לכל דבריהן כחולין שנאמר [2]כל חרם בישראל לך יהיה: ר' יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית כו': בשלמא רבנן כדקא מפרשי טעמייהו וטעמא דרבי יהודה בן בתירא אלא רבי יהודה בן בתירא האי כשדה החרם מאי עביד ליה מיבעיא ליה לכדתניא [3]כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו [ד]מה תלמוד לומר מנין [ה]לכהן שהקדיש שדה חרמו שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כל שכן ת"ל כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו וכי מה למדנו משדה חרם מעתה [ו]הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל מה שדה אחוזה של ישראל יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכהנים אף שדה חרמו יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים ואידך מחרם החרם ואידך חרם החרם לא משמע ליה ורבי יהודה בן בתירא דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים מנא ליה סבר ליה כרבי ישמעאל: אמר רב הלכה כרבי יהודה בן בתירא ורב שביק רבנן ועביד כרבי יהודה בן בתירא ברייתא איפכא תניא שביק מתני' ועביד בברייתא רב מתני' נמי איפכא תני מאי חזית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא נפיך ברייתא מקמי מתני' רב גמריה גמיר אי הכי כרבי יהודה בן בתירא כרבנן מיבעי ליה הכי קאמר למאי דאפכיתו ותניתו [ז] הלכה כרבי יהודה בן בתירא ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה [ח] [ג]שקול ארבעה זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרו לך אלמא קסבר סתם חרמים לבדק הבית כמאן כשמואל [ז]דאמר [ד]הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל [ט]אימר דאמר שמואל שחיללו לכתחלה מי אמר הני מילי בזמן שבית המקדש קיים [ג] דאיכא פסידא [ה]אבל בזמן הזה אפי' לכתחלה אי הכי [יא]אפי' פרוטה נמי פרסומי מלתא אמר עולא אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו לכהנים אלמא קסבר עולא [ט]סתם חרמים לכהנים מיתיבי [יא]אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר [4]עד שנת היובל יעבוד עמך ואין [ב]שדה [ז] החרם נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר [5]ויצא ביובל ושב לאחוזתו [ח] [יב]אין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר [6]לא יצא ביובל ר"ש בן יוחי אומר אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם ר"ש בן אלעזר אומר [כ]אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אמר רב ביבי מ"ט אתיא טוב טוב כתיב הכא [7]כי טוב לו עמך וכתיב התם [8]בטוב לו לא תונגו לא קשיא הא במקרקעי הא במטלטלי והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה מקרקעי דחוצה לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי: **מתני'** רבי ישמעאל אומר כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר [ו] לא יקדיש א"א לומר תקדיש שהרי כבר נאמר לא יקדיש א"א לומר לא יקדיש שהרי כבר נאמר תקדיש הא כיצד מקדישו אתה הקדש עלוי ואי אתה [ל]מקדישו הקדש מזבח: **גמ'** ורבנן [מ]אל תקדיש מיבעי ליה ללאו שלא תקדיש מיבעי ליה לכדתניא [נ]מנין [ס]לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו שנאמר [10]הזכר תקדיש ורבי ישמעאל אי לא מקדיש ליה לא קדוש קדושתו מרחם [ז]הוה וכיון דכי לא מקדיש ליה קדוש לא צריך [פ]לאקדושיה:

הדרן עלך המקדיש שדהו

הרי הן לחולין. כשאר ממונו של כהן: **בשלמא רבנן.** דמתניתין מפרשי [ט] טעמא וקרא דרבי יהודה כדקתני מ"ר לגמה נאמר כל חרם כו': **שהקדיש שדה חרמו.** שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן [י] שדה שלא יאמר הואיל וכשיגיע יובל אם לא אפדנה אני מיד גוזר ויגאלנה אחר תתחלק להכהנים ביובל כדין מקדשים שדה אחוזה דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו [יא] ועכשיו שאני מוחזק בה תהא שלי שהרי דין הוא בשל אחרים אני זוכה אם היה ישראל שיצאה ביובל וגאלה אחד מן הכהנים **יוצאה מתחת ידו** ומתחלקת לכל הכהנים כדאמר לעיל בפירקין אחזתו שלו ואין זה שלו אף מקדיש שדה חרמו נמי מתחלקת לאחיו הכהנים: **ואידך.** רבנן נפקא להו הא מה"א דהחרם): **סבר לה כר' שמעאל.** כלומר נפקא ליה דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים מהיכא דנפקא ליה לר' שמעאל כדתנן [ר' שמעאל אומר] כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר אל תקדיש בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש וגו' וכתיב אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי כדאמרן אם נדר נותן את דמיהן ואם נדבה נותן טובתה לבדק הבית דהיינו הקדש עילוי דלמיו ואי אתה מקדישו הקדש מזבח דבקדשים קלים כגון בכור דחל על קדשים קלים וה"ה לקדשי קדשים שחל עליהם חרם והקדש עילוי כדאמרן: [**הלכה כר' יהודה.** דאמר סתם חרמים לבדק הבית: **בר"ייתא איפכא תניא.** הואיל דההוא דר' יהודה מוקים לה כרבנן]: **מתניתין נמי איפכא תנא.** הואיל ותנא בר"ייתא איפכא: **רב גמריה גמיר.** דאתנייתא רביה לבר"ייתא איפכא: [**אי הכי.** כיון דאפיך דר' יהודה כרבנן הלכה כרבנן איבעי ליה למימר:

כב א מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ד:
כג ב מיי' (פ"ד סס הלכה כג)
[פ"ו סס הלכה ז]:
ג [מיי' פ"ח סס הל"א וכראב"ד ולמ"מ]:
כד ד מיי' סס פ"ז הלכה ח [וכרב אלפס ע"ז פרק ג דף שלג]:
כה ה ו מיי' סס פ"ח הלכה י [טוס"ע י"ד סימן רלד סעיף ו]:
כו ז מיי' סס פ"ו הלכה ג ועי' בכ"מ וכרס"ק שסלמיך:
כז ח מיי' פ"י מהלכות שמטה הלכה ט [וס"ע מהל' עבדים הל"י טוס"ע י"ד סי' רסז סעי' יד]:
כח ט י מיי' הל' שמיטה סס:
כט כ מיי' סס [וס"י מהל' ע"ז הל"ו ופי"ד מהל' איסורי ביאה הל"מ]:
כח ל מיי' פ"ד מהלכות תמורה הלכה יג:
כט מ מיי' פ"ג מהלכות כתורות הלכה ד:

תורה אור השלם

1. אך כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם אִישׁ לַיְיָ מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיְיָ: ויקרא כז כח
2. כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: במדבר יח יד
3. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
4. כְּשֹׂכֵיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: ויקרא כה מ
5. וְאִם לֹא יִמָּצֵא יָדוֹ דֵּי הַשִּׁיב לוֹ וְהָיָה מֻמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כה כח
6. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצְמִיתֻת לְקֹנֵהוּ אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַיֹּבֵל: ויקרא כה ל
7. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ: דברים טו טז
8. עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: דברים כג יז
9. אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיְיָ בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַיְיָ הוּא: ויקרא כז כו
10. כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בְּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֵז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: דברים טו יט

גליון הש"ס

גמ' שקול **ארבעה** זוזי. עי' יומא דף נה ע"ב תוס' ד"ה ונכרוי:

רבינו גרשום (המשך)

הבי קאמר. לדידי האי דאמריתהו משמיה דר' יהודה גמירנא לה משמא דרבנן לדידכו מאי דאפכיתו ותניתו בר' יהודה דלבדק הבית הלכה כר' יהודה]: **ושדינהו בנהרא דלישתרו לך.** משום דקסבר סתם חרמים לבדק הבית וכיון דליכא בהמ"ק לית ליה תקנה אלא בפדיון ולמשידי בנהרא: [**הני מילי בזמן שביהמ"ק קיים.** לא הוה שרי למפרקה משום לכתחלה אלא בשיוויו משום פסידא דהקדש]: **משום פרסומי מלתא.** דבת פדייה היא הוא דאצרכיה ר' זוזי דחשיבי אבל

רבינו גרשום

גמ': הרי הן בהקדש לבל דבריהן. שאסורין בהנאה ומועלין בהן: **לך יהיה** אפילו לקדש בהן את האשה ואין בהן מעילה: [**בשלמא רבנן.** דאמרי לכהן כדקא מפרשי טעמא דיהודו קרא דיהודו וקרא דר' יהודה בן בתירא לדרשא]: **אלא לרבי יהודה בשדה החרם למאי אתא.** ולחרמי כהנים כדמפרש ליכא לאוקמי דמכל חרם לך יהיה נפקא: **בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו מה ת"ל.** לימא קדש לה' ולכהן תהיה מה ת"ל שדה חרם (ואחוזתו): [**שדה חרמו.** שדה שהחרים ישראל ויצא לכהן והקדישו כהן **שלא יאמר הואיל ויצא לכהנים** ביובל. דהאי כהן מקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזה ודין הוא **מה שדה אחוזה של ישראל** שיצאה ביובל וגאלה אחד מן הכהנים **יוצאה מתחת ידו** ומתחלקת לכל הכהנים כדאמר לעיל בפירקין אחזתו שלו ואין זה שלו אף מקדיש שדה חרמו נמי מתחלקת לאחיו הכהנים: **ואידך.** רבנן נפקא להו הא מה"א דהחרם): **סבר לה כר' שמעאל.** כלומר נפקא ליה דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים מהיכא דנפקא ליה לר' שמעאל כדתנן [ר' שמעאל אומר] כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר אל תקדיש בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש וגו' וכתיב אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי כדאמרן אם נדר נותן טובתה לבדק הבית דהיינו הקדש עילוי דלמיו ואי אתה מקדישו הקדש מזבח דבקדשים קלים כגון בכור דחל על קדשים קלים וה"ה לקדשי קדשים שחל עליהם חרם והקדש עילוי כדאמרן: [**הלכה כר' יהודה.** דאמר סתם חרמים לבדק הבית: **בר"ייתא איפכא תניא.** הואיל דההוא דר' יהודה מוקים לה כרבנן]: **מתניתין נמי איפכא תנא.** הואיל ותנא בר"ייתא איפכא: **רב גמריה גמיר.** דאתנייתא רביה לבר"ייתא איפכא: [**אי הכי.** כיון דאפיך דר' יהודה כרבנן הלכה כרבנן איבעי ליה למימר:

מ"מ בפרושה סגי כדשמואל: [**יהיבנא בולהו לכהנים אלמא קסבר סתם חרמים לכהנים.** וכיון דאיכא כהנים חרמי כהנים אין להן פדיון]: **אין גר תושב נוהג.** שמצווין להחיותו ומזההרין על הונאתו. גר תושב זה הכופר בעבודת כוכבים: וכתיב נמי גבי גר תושב **בטוב לו לא תונגו** דהאי בטוב לו בלא תסגיר עבד אל אדוניו (כתי') ומפרש בספרי: [שמענן] מהכא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן היובל (ואמאי אצרכיה רב יהודה פדייה: **לא קשיא.** מקרקעי אין נוהגין אלא בזמן היובל) אבל מטלטלי אפי' בזמן הזה: **והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה.** דקמר דאחרימנהו לכולהו נכסי בין מקרקעי בין מטלטלי: **מקרקעי דחוצה לארץ כמטלטלי דא"י דמו.** והא אמרינן דבמטלטלי נוהג אפי' בזמן הזה: [**מחרים אדם את קדשיו כו'.** כדפרשינן לעיל] ה): **מתני': רבי שמעאל אומר כתוב אחד כו'.** דר' ישמעאל יליף להו מהני קראי דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים כדמפרשינן לעיל: **גמ': ורבנן.** [הני קראי] למאי מיבעי להו: [**אל תקדיש.** דכתיב לא יקדיש איש אותו **מיבעי ליה** למיקם עליה בלאו אם מקדישו לזבח אחר]: **תקדיש.** דכתיב תקדיש מיבעי ליה **שמצוה להקדישו** לשם בכור: **ור' שמעאל** אמר לך להכי לא מיבעי דבכור ממילא קדוש דקדושתו מרחם אלא לא אתא קרא אלא לכדאמרן: **ור' שמעאל ההוא קרא דכל חרם** [קדש] דרבנן יליפי מיניה שחל על קדשי קדשים [חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם קדש] **ועל קדשים קלים מאי עביד ליה:** ר' ישמעאל **סבר לה כר' יהודה בן בתירא.** דדריש לההוא קרא כל חרם קדש קדשים דסתם חרמים לבדק הבית [שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה']: **הדרן עלך המקדישי:**

שיטה מקובצת

ואין מחרימין): **שנאמר עד שנת היובל** שנאמר עיין בהריטב"א קדושין דף (פ"ג) (סט ע"א): **רש"י ד"ה שהקדיש שדה חרמו וכו' ועכשיו שאני מוחזק בה תהא שלי.** גליון. לאו דוקא נקט שהרי הקדישה אלא ה"פ הרי היא תחת ידי דשייך אני בה טפי מכל אינשי ושינה תחת ידי שהרי לא החזיק בה גזבר. הר"ר ז"ל: **תוס' ד"ה שקול ד' זוזי וכו' והא אמר וכו'** עי' תוס' בכורות דף נ"ג (ד"ה ואין מחרימין): **בא"ד והכא במקרקעי איירי.** ב"ב דלא שייך בהו רקבון והולכת הן המלה הלכך צריך לעשות להם תקנה שלא יכשלו בהם. הרא"ש ז"ל: **בא"ד והא מעשה דפומבדיתא וכו'.** גליון. והא דאמרי' לקמן והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי נמי הוה משמע מקרקעי נמי וגם מטלטלי, י"ל דאע"פ שהיו גם מטלטלי מיהו הוא לא צוה לפדות כי אם הקרקעות. א"נ הא דקאמר נמי קאי אהא דקאמר דחצה והא במטלטלי דפריך והא מעשה דפומבדיתא הוה נמי במקרקעי דאילו הוה מטלטלי לא היה אומר לו לפדותם אלא ירקבו או יוליכם לים המלח. הרא"ש ז"ל:

המוכר. היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנין. בפ׳ המקבל (ב״מ דף קו.) מפרש שהשדפון וירקון הוה גמי כמו כן בכל העולם לפי [1] השדפון בגפנא בהכי לא תנן [2] דעולה לו מן המנין דיקא גמי דקתני דומיא דשביעית שאסור לזרוע בו [3] (בכל העולם): **נרה** או הובירה עולה לו מן המנין. בגמרא מפרש אמאי תנא נרה כיון דתנא הובירה דעולה כ״ש נרה והוה מצי למימר לא זו אף זו קתני: **התם** [4] **הדרא ומזבנא.** פי׳ רש״י בתו שמכרה בקטנותה וילאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזבנא דלמאר בקדושין (דף יח. ושם) דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות כדנפקא לן מבגבגדו בה כיון שגנב בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה הלכך יליאה גמורה היא ואיכא דאפילו למימר ק״ו עכ״ל ול״נ דהא פלוגתא דתנאי היא התם לכך פירש ר״י דאפי׳ למ״ד בעלמא דאדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות איכא דהכיאה סימניס מיהא [מודה לא מזבנא] איכא ק״ו (דלא מזבנא) מיהו ק״ק גבי מוכר שדהו גמי אתיא מהאי ק״ו דלא תימכר עוד מיהו יש לחלק דלא דמיא לק״ו דבתו כיון שבאו לה סימני נערות [5] לא יפרקו עוד מעליה אבל מוכר שדהו בשעת היובל אין הק״ו טוב כל כך כמו גבי מוכר בתו שהרי היובל יעבור ויהיה כבתולה ועוד יש לפרש כמו שפרש״י לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות ואע״ג דפליגי בה תנאי מיהו קיימא לן כר״ש דסבירא ליה התם דאסור למכור: **ולא** ידענא הי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא פשיטא דאסור למכור שדהו בשעת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל ומעות חוזרים דאי מעות אבל מכורה היא ויוצאה ואי איזדבוני מיזבנה תיקום ברשותיה עד בתר יובל ובתר יובל ניכליה שני תבואות ונידהדרה מי לא תניא אכלה [6] שנה אחת לפני היובל משלימין לו שנה אחרת אחר היובל התם נחית לאכילה הכא לא נחית לאכילה [7] אמר רב עגן שמעית מיניה דמר שמואל תרתי חדא [8] הך ואידך [9] המוכר עבדו לעובד כוכבים או [10] בחוצה לארץ יצא לחירות חדא הדרי זביני וחדא לא הדרי זביני ולא ידענא הי [11] מיניה אמר רב יוסף ניחזי אנן מדתניא [12] בברייתא המוכר עבדו [13] בחו״ל יצא לחירות וצריך גט שיחרור מרבו שני ש״מ [14] מדקרי ליה לשני רבו אלמא לא הדרי זביני וכי קאמר שמואל הכא [15] מכורה [16] ומעות חוזרין ורב

המוכר [1] את שדהו בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים שנאמר [2] במספר שני תבואות ימכר לך [3] היתה שנת [4] שדפון וירקון או שנת שביעית אינו עולה [5] מן המנין נרה [6] או הובירה עולה לו מן המנין רבי [7] אליעזר אומר [8] מכרה לו לפני ראש השנה והיא מליאה פירות הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים: **גמ׳** המוכר שדהו בשעת היובל וכו׳ אינו גואל לא קתני אלא אינו מותר לגאול אלמא [9] קסבר איסורא נמי איכא דאפילו קרקושי זוזי נמי אסור ולא מיבעיא מוכר דקאי בעשה דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך אלא [10] אפילו לוקח נמי קאי בעשה דבעינן שנים תקנה וליכא [11] איתמר המוכר שדהו בשנת היובל עצמה רב אמר מכורה ויוצאה ושמואל [12] אמר אינה מכורה כל עיקר מאי טעמא דשמואל קל וחומר [13] ומה מכורה כבר יוצאה [14] [15] שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר ולרב לא אמרינן קל וחומר כי ה״ג [16] והתניא [17] יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת קל וחומר ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר התם לא הדרא מיזדבנא הכא הדרא מיזדבנא מיתיבי אחר היובל שנים תקנה מלמד שמוכרין סמוך ליובל מופלג מן היובל מנין ת״ל [1] לפי רוב השנים ולפי מעוט השנים ובשנת היובל עצמה לא ימכור ואם מכר אינה מכורה אמר לך רב אינה מכורה למספר שני תבואות אבל מכורה היא ויוצאה שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל כרמו של מוכר ואפילו הוא רוצה לפדותה: **לפי רוב השנים.** שיהיה עד היובל תרבה מקנתו תמכרנה ביוקר שהרי עד היובל תהא קנויה לו אם לא יפדנה ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול כדי שלא תונה את חבירך. ושמעינן מהכא קראי דמוכרין בין בסמוך ליובל [2] שעבר בין מופלג ממנו כמה שנים: **למספר שני תבואות.** שלא תשהה בידו הלוקח כלום שהרי באותה שנה עצמה לקחה מידו אבל מכורה היא לכך שיאכל בעוותיו: ופרכי׳ **ואי אזדבוני מזדבנא.** [3] אמר רב עגן בחנם בשביל יובל שעבר עליה מי לא תניא וכו׳: **נחית לאכילה.** שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה הלכך [4] מקיימינא ליה קרא כדכתיב שני תבואות אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה: **חדא פה.** דאמר שמואל אינה מכורה כל עיקר: **יצא לחירות.** דהמוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו לפדותו ויפטרנו לחירות משום דלפקעיה ממלוה וכן המוכר עבדו אפי׳ לישראל בחוצה לארץ יצא לחירות: **חדא הדרי זביני.** [5] מתבדל מהכנ מתרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין או [6] מהכן דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה או מהכן [7] דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ: **וחדא לא הדרי זביני.** אלא הלוקח מפסיד המעות ולא ידענא בהי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא כדכתיב דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין דאם מעות אבודין מאי איכא בינייהו אי שמיט לוקח [8] וקנאן אילנות שהיו בה לרב דאמר מכורה היא שדה הדרא [9] ואילנות דקן קן לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע״ג דלוקח לא שקל זוזי אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין דקיימא לן [10] (קידושין כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה ויוצאה שדה הדרא ומטלטלין מיקנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי דחזקה דקרקע לא סיים חזקה: **אלמא לא הדרא זביני.** והלוקח מפסיד וכיון דבההיא חזיון דלא הדרי זביני ודאי כי אמר שמואל בהא אינה מכורה ומעות מחוזרין ורב

המוכר. בשעה היובל. בזמן שהיובל נוהג: **פחות משתי שנים.** אבל לאחר שתי שנים אם לא רוצה לפדותה פודה בעל כרמו של לוקח וונותן לו לפי מה שמכרה כדכתיב (ויקרא כה) ושב את שדי ממכרו שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל ומחלק הדמים לפי השנים כגון אם מכרה קודם היובל עשר שנים בעשר ליטרין נמצא שמכר פירות של כל שנה ושנה (6) בליטרא שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל הלכך אם שהתה בידו לוקח ה׳ שנים ואח״כ בא מוכר לגאלה מנכה לו לוקח ה׳ ליטרין ליטרא לכל שנה שאכלה שכך עלה חשבון כשיוצא יב מתחילה: **אינו עולה מן המנין.** השתי שנים דהא שני תבואות כתיב שתי שנים הראויין לתבואה תשהה בידו לוקח אבל אינה שנה הראויה שהיתה בורה שאפי׳ ניר לא עשה בה אינה אפילו אנפשיה ועולה לו במנין שתי השנים: **אלא תבואות.** אותה יג [7] העומדת בה בשעת קנייה ושתי תבואות בשתי שנים שתהא בידו: **גמ׳ אינו גואל לא קתני.** דליהוי משמע אינו דין שיכופו את הלוקח להחזיר לו בפדיון בפחות משתי שנים: **דאפילו קרקושי** [8] **נמי אסור.** למוכר להראות זוזין ללוקח כדי שייטב בעייניו להחזירה לו: **שנים תקנה.** [9] במספר שנים אחר היובל תקנה דמשמע שתהא קנויה לו שתי שנים ולא מהדר ליה מקמי הכי עובר בעשה: **מכורה ויוצאה.** ביובל וזה הלוקח איבד מעותיו: **אינה מכורה.** כל עיקר והמעות חוזרין: **מכורה גבר.** קודם היובל (10): אמה העבדייה יוצאה בסימני נערות כדתניא (קדושין דף ד.) ויצאה חנם [11] אלו ימי נערות: **בפס.** בתו שמכר בקטנותה וילאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזבנא לעולם כדאמרינן [12] (קדושין דף יח.) ואין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות דנפקא לן מבגבגדו בה [13] כיון שגנב בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה הלכך יליאה גמורה היא ואיכא למימר ק״ו ולאי [14] מזדבנין לה בימי נערות דאינה מכורה אבל שדה היוצאה בעבדים ביובל הדרא ומזבנא לאחר היובל אם ילדה הלכך בשנת היובל נמי דאמר למוכרה ויוצאה לו בחנם: **אחר היובל.** משמע אחר היובל מיד: **שנים תקנה.** שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל כרמו של מוכר ואפילו הוא רוצה לפדותה: **לפי רוב השנים.** שיהיה עד היובל תרבה מקנתו תמכרנה ביוקר שהרי עד היובל תהא קנויה לו אם לא יפדנה ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול כדי שלא תונה את חבירך. ושמעינן מהכא קראי דמוכרין בין בסמוך ליובל [15] שעבר בין מופלג ממנו כמה שנים: **למספר שני תבואות.** שלא תשהה בידו הלוקח כלום שהרי באותה שנה עצמה לקחה מידו אבל מכורה היא לכך שיאכל בעוותיו: ופרכי׳ **ואי אזדבוני מזדבנא.** [16] לאחר שתי שנים ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה מי לא תניא וכו׳: **נחית לאכילה.** שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה הלכך [17] מקיימינא ליה קרא כדכתיב שני תבואות אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה: **חדא פה.** דאמר שמואל אינה מכורה כל עיקר: **יצא לחירות.** דהמוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו לפדותו ויפטרנו לחירות משום דלפקעיה ממלוה וכן המוכר עבדו אפי׳ לישראל בחוצה לארץ יצא לחירות: **חדא הדרי זביני.** [1] מתבדל מהכנ מתרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין או [2] מהכן דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה או מהכן [3] דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ: **וחדא לא הדרי זביני.** אלא הלוקח מפסיד המעות ולא ידענא בהי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא כדכתיב דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין דאם מעות אבודין מאי איכא בינייהו אי שמיט לוקח [4] וקנאן אילנות שהיו בה לרב דאמר מכורה היא שדה הדרא [5] ואילנות דקן קן לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע״ג דלוקח לא שקל זוזי אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין דקיימא לן [6] (קידושין כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה ויוצאה שדה הדרא ומטלטלין מיקנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי דחזקה דקרקע לא סיים חזקה: **אלמא לא הדרא זביני.** והלוקח מפסיד וכיון דבההיא חזיון דלא הדרי זביני ודאי כי אמר שמואל בהא אינה מכורה ומעות מחוזרין ורב

המוכר. בשעה היובל. בזמן שהיובל נוהג: **אין מוחר ליגאל.** שדהו מיד הלוקח עד לאחר ב׳ שנים למכירתו: **שנא׳ במספר שני תבואות ימכר לך.** כלומר שתהא ברשות הלוקח ב׳ שנים (ואם) [או] יותר וכשהוא גואלה מחשב הדמים שנתן לו הלוקח בשביל השדה כנגד השנים שמשעת המכירה ועד היובל וכמה שמגיע לכל השנה מן הדמים כן יכנה לו הלוקח למוכר לפי השנים שהיתה ברשות הלוקח שנאמר וחשב המוכר את שני ממכרו שהיתה ברשות הלוקח ולפיהן יכנה מדמי גאולתו לפי חשבון דמי השנים ויחזור לו המותר מן הדמים ויקבל שדהו דכתיב והשיב את הנדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו: **היו** אותן שתי שנים שהיתה ביד הלוקח **שנת שדפון** וירקון שלא גדלה התבואה **או** היתה שנה אחת מהן **שביעית אינה עולה לו מן** המנין מנין שני תבואות אלא צריך להניחה עוד ברשותו ב׳ שנים הראויות לזריעה ולתבואה והא דאמרן דאינו עולה לו מן המנין הני מילי באונס בידי שמים כה״ג אבל אם פשע בה שלא זרע (1) עולה לו מן המנין של שתי שנים אע״ג דלא הוה בהן תבואות ורשאי המוכר לגואלה לאלתר לסוף שתי שנים: **[ר׳ אלעזר אמר.** פעמים שיאכל הלוקח שלש תבואות בב׳ שנים כיצד אם **מכרה** לו מלאה פירות לפני ר״ה הרי זה אוכל אותן פירות העומדות ולסוף שנה זו הנכנסת תבואה אחרת ולשנה השניה תבואה שלישית: **גמ׳: אלמא.** דאיסורא נמי איכא אם יגאלנה קודם השלמת ב׳ שנים **דאפי׳] קרקושי** זוזי [**נמי אסיר**] כלומר שאסור לו למוכר אפי׳ להראות הזוזים השמורים לצורך הפדיון להראותם ללוקח בתוך אותם שתי שנים שזיכתה לו תורה שתהא ברשותו: **אפ׳ לוקח נמי.** אם יפייס לו שיגאלנה בתוך אותן שתי שנים: **קאי בעשה.** אם יקבל הדמים: **דבעינן שנים תקנה.** ב׳ שנים שלימים וליכא: **רב אמר מכורה.** דלא הדרי זוזי: **ויוצא.** שחוזרת לו ביובל: **שמואל אמר אינה מכורה כל עיקר.** דאפי׳ הדמים חוזרין לו: **שאינה מכורה.** שבשנת היובל אינה מכורה שחוזרת לבעלים **אינו דין שלא**

תמכר כלל שהמעות חוזרין: [ולרב לית ליה ק״ו. ולרב לא אמרינן ק״ו כי האי גוונא **והתניא** יכול **ימכור כו׳**] ומה **מכורה כבר.** כשהיא קטנה **יוצאה** בשעת נערות דקונה עצמה בסימנין (2): **שאינה מכורה.** בשעת נערות אינו דין שלא תמכר שהמעות חוזרין אלמא אמרינן ק״ו כי האי גוונא: **התם.** בבתו נערה משום הכי אמרינן ק״ו שאינה נמכרת כלל: **דלא הדרא ומיזבנא.** כלל שוב לעולם מאחר שהיא נערה:

הכא. במוכר שדהו בשנת היובל כיון דאחר היובל מצי למהדר ומזבנא מכירה גמורה משום הכי בשנת היובל [נמי] מכורה ויוצאה לא הדרי זוזי ולא אמרינן [הכא] ק״ו: **אחר היובל שנים תקנה.** היינו דכתיב במספר שנים אחר היובל תקנה: **מלמד שמוכרין.** לאלתר מיד אחר היובל: **מופלג מן היובל מנין.** שמוכרין נמי בחרוטן מן היובל כמו עשר [שנים לאחר היובל] או עשרים שנים לאחר היובל: **ת״ל לפי רוב השנים.** [**ולפי מעוט השנים.** לפי] רוב השנים היינו שמכרה סמוך ליובל שיש לו עוד שנים רבות עד היובל: **ולפי מעוט השנים.** כלומר שמכרה מופלג מן היובל שלא נשארו אלא מעט שנים עד [שנת] היובל: [**אבר לך רב אינה מכורה.** בשנת היובל לענין מספר שני תבואות שיהא יכול הלוקח לתופשה שתי שנים: **אבל מכורה היא** דלא הדרי זביני **ויוצאה ביובל:** [**ואי אזדבוני מזדבנא.** כדקאמרת דלא הדרי זוזי וניהוי ליה הנהו זוזי דיהב זביני **דתיקום ברשותיה עד בתר יובל ובתר יובל נכליה שני תבואות ונידהדרא** בלא דמים כמו שהיתה יוצאה ביובל בלא דמים]: **מי לא תניא.** [מכרה לו שנה אחת לפני יובל ואכלה שנת אחת לפני יובל משלימין לו שנה שניה אחרת לאחר יובל] אלמא דיובל לא פקעא זביני: [**התם נחית לאכילה.** כיון דאכלה שנה אחת כבר לפני יובל הלכך משלימין לו לאחר יובל]: **הכא.** במכרה בשנת היובל דלא נחית לאכילה בתר יובל מספר שני תבואות אלא מכורה ויוצאה: **חדא הוי.** שמואל אמר אינה מכורה: **המוכר עבדו לעובד כוכבים.** קונסין רבו שיפדנו ויוצא לחירות: **או אם מכרו** לישראל **בחוצה לארץ** קונסין הלוקח ויוצא לחירות: **חדא הדרי זביני.** המעות לוקח]: **מדקתני יצא** לחירות **וצריך גט שחרור מרבו שני ש״מ** דקיימא **רבו שני ולא הדרי זביני.** המעות ללוקח דאי הוה הדרי זביני לא הוה צריך גט שחרור מרבו שני אלא מרבו ראשון.

לפני ראש השנה. גלוין. תימה אמאי נקט לפני ראש השנה הא אמרינן לעיל בפ׳ השג יד (יח:) דשתי שנים האמורים בשדה אחוזה מעת לעת ומפקינן ליה מהאי קרא דדריש ר׳ אליעזר במברא, ויש לומר דלרבותא נקט לפני ר״ה דאע״ג דאמרי׳ בעלמא שלשים יום לפני ר״ה חשובין שנה הכא לא השיבי שנה אלא בעינן שתי שנים מעת לעת. הרא״ש ז״ל. **איסורא נמי איכא דאפי׳** קרקושי כו׳. ומיהו נראה לר״י דאם שניהם נתרצו המוכר והלוקח אע״פ שעשאו איסור מהני מיהא למה ששעו, והר״ר אלחנן בנו היה אומר דלא מהני מה שעשו, ודקדק מן הלשון דאמר אפי׳ קרקושי זוזי נמי אסור ומה צריך לאריכות לשון זה כיון דאמר איסורא נמי איכא סגי ליה בהכי, אלא ודאי הי״ק כשבא לגואלה ונתן המעות אע״ג דאינו אלא קרקושי זוזי בעלמא ולא כלום אפ״ה איסורא איכא, ולי נראה כדברי הר״ר אלחנן דאם איתא דמהני מה שעשו הכי הוה ליה למימר אינו גואל לא קתני אלא אינו מותר לגאול איסורא הוא דעבד ומיהו אם גאל גאל,

מסורת הש״ס

ב) ב״מ קו., ג) גיטין מד:, ג) [לעיל כה.], ד) נדרים עו., ה) [גיטין מד:], ו) [שם מג:], ז) [שמות כא], ח) [שם],

תורה אור השלם

1. במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואות ימכר לך:
ויקרא כה טו
2. לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו כי מספר תבואות הוא מכר לך:
ויקרא כה טז

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה פחות וכו׳ שנה ושנה בעד ליטרא: (ב) ד״ה מכורה וכו׳ היובל סס״ד וא״מ מ״ש יוצאה עכשיו דאמה העבדייה:

גליון הש״ס

גמ׳ שאינה מכורה. עיין מכות דף יא ע״ב תוס׳ ד״ה אמר אמרי:

רבינו גרשום

[בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג: **אין מוחר ליגאל.** שדהו מיד הלוקח עד לאחר ב׳ שנים למכירתו: **שנא׳ במספר שני תבואות ימכר לך.** כלומר שתהא ברשות הלוקח ב׳ שנים (ואם) [או] יותר וכשהוא גואלה מחשב הדמים שנתן לו הלוקח בשביל השדה כנגד השנים שמשעת המכירה ועד היובל וכמה שמגיע לכל השנה מן הדמים כן יכנה לו הלוקח למוכר לפי השנים שהיתה ברשות הלוקח שנאמר וחשב המוכר את שני ממכרו שהיתה ברשות הלוקח ולפיהן יכנה מדמי גאולתו לפי חשבון דמי השנים ויחזור לו המותר מן הדמים ויקבל שדהו דכתיב והשיב את הנדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו]: **היו** אותן שתי שנים שהיתה ביד הלוקח **שנת שדפון** וירקון שלא גדלה התבואה **או** היתה שנה אחת מהן **שביעית אינה עולה לו מן** המנין מנין שני תבואות אלא צריך להניחה עוד ברשותו ב׳ שנים הראויות לזריעה ולתבואה והא דאמרן דאינו עולה לו מן המנין הני מילי באונס בידי שמים כה״ג אבל אם פשע בה שלא זרע [1] עולה לו מן המנין של שתי שנים אע״ג דלא הוה בהן תבואות ורשאי המוכר לגואלה לאלתר לסוף שתי שנים: **[ר׳ אלעזר אמר.** פעמים שיאכל הלוקח שלש תבואות בב׳ שנים כיצד אם **מכרה** לו מלאה פירות לפני ר״ה הרי זה אוכל אותן פירות העומדות ולסוף שנה זו הנכנסת תבואה אחרת ולשנה השניה תבואה שלישית: **גמ׳: אלמא.** דאיסורא נמי איכא אם יגאלנה קודם השלמת ב׳ שנים **דאפי׳] קרקושי** זוזי [**נמי אסיר**] כלומר שאסור לו למוכר אפי׳ להראות הזוזים השמורים לצורך הפדיון להראותם ללוקח בתוך אותם שתי שנים שזיכתה לו תורה שתהא ברשותו: **אפ׳ לוקח נמי.** אם יפייס לו שיגאלנה בתוך אותן שתי שנים: **קאי בעשה.** אם יקבל הדמים: **דבעינן שנים תקנה.** ב׳ שנים שלימים וליכא: **רב אמר מכורה.** דלא הדרי זוזי: **ויוצא.** שחוזרת לו ביובל: **שמואל אמר אינה מכורה כל עיקר.** דאפי׳ הדמים חוזרין לו: **שאינה מכורה.** שבשנת היובל אינה מכורה שחוזרת לבעלים **אינו דין שלא**

שינויי נוסחאות

א) עולה לו מן (ש״מ), ב) רבי אלעזר אומר (ש״מ), ג) אלמא דאיסורא נמי [תיגם קסבר נמקק] (ש״מ), ד) יוצאה עכשיו שאינה (ש״מ), ה) מלא הא ואידך (ש״מ), ו) ל״ל לחוצה, ז) הי מיניהו (ש״מ), ח) תיגם בבריית״א נמקק (ש״מ), ט) ל״ל לחו״ל, י) ש״מ קנייה רבו שני דלא הדרי זביני (ש״מ), יא) מכורה אינה מכורה ומעות (ש״מ), יב) כשיוצאה מתחת ידו יעב״ץ, יג) אותה תבואה העומדת (ש״מ), יד) קרקושי זוזי נמי (ש״מ), טו) תקנה דכתיב במספר (ש״מ), טז) כדאמרינן בקדושין (דף יח.) דאין אדם (ש״מ), יז) דלי מזבנין לה (ש״מ), יח) ליובל מיד שעבר (ש״מ), יט) מזדבנא דהוו מכר גמור אמאי לא שוהה בידו שתי שנים עד שתי שנים אחר היובל ולאחר שתי (ש״מ), כ) הלך מקיימינן (ש״מ), כא) אחדא רש״ש, כב) אהך רש״ש, כג) דאהך רש״ש, כד) וקצץ רש״ש, כה) הדרא בעינא ואינגות (ש״מ), כו) דלי אשתדיף רובא בגמא בהכי (ש״מ), כז) גי׳ ל״ק דאינו עולה, כח) ל״ק מ״ז, כט) נעות שוב לא יפסקו עוד (ש״מ),

מוסף רש״י

מכורה ויוצאה. לנבעלים מיד וחזר הפקדן מעותיו (גיטין מד:). אינה מכורה כל עיקר. והמעות מחזרין (לעיל ג:). יכול ימכור כו׳ ומה מכורה כבר יוצאה. עכשיו כיון שהגיע ימי נערות, כדלמרינן (קדושין ד.) ויצאה חנם אלו ימי נערות (נדרים עו.). אינו דין שלא תימכר. לאחר כשהיא נערה מהאי טעמא, שאם מכורה ככר יוצאה עכשיו (שם). יצא לחירות. אם בתה מן הפעבד״ש או שקנומוהו ב״ד לפדותו וכשיפדנו לא יתעבד לו וקנם חכמים הוא הוא לו והפקיעו מן המלוה, וכן לר״ל יצא לחירות מפני שהוציאו מארבע לחו״ל (גיטין מג:). **הדא דהדרי זביני.** בתחלת אמר דהדרי זביני וחחזרה המעות לוקח (שם). **ולא ידענא** הי מיניה. וא״ת אי לשמואל דמוכר שדהו לא הדרי זביני ואיבד מעותיו, בתמלי פליג עליה דרב, דהא לרב נמי לא הדרה דקתמר מכורה ויוצאה, ודאי פליגי, דאילו לרב המוכר מכר ואם קנו עמה נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה, ולשמואל אינו מכר והמעות מתנה ניטו ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה ויכולין לחזור בהן ומעות המטלטלין מחרין ומעות הקרקע מתנה, דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל ומכר ומתן מעות לשם מתנה (גיטין מד:). **אלמא לא הדרי זביני.** ואיבד מעותיו, דאי הדרי זביני וכיון דאשתן קנייה לגמה לי לגני לשתרבו, היה לו לכוף את הראשון שיפטרו עליו, אלמא לא הדרי זביני וכיון דשתן מעות רב עגן בתחלת מייתיו אמר שמואל הדרי זביני, ודאי גבי אדם אמר שמואל דהדרי ולא הפסיד הלוקח (שם).

מסורת הש״ס

(1) [שמות כא], (2) [שם],

תורה אור השלם

1. במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואות ימכר לך:
ויקרא כה טו
2. לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו כי מספר תבואות הוא מכר לך:
ויקרא כה טז

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה פחות וכו׳ שנה ושנה בעד ליטרא: (ב) ד״ה מכורה וכו׳ היובל סס״ד וא״מ מ״ש יוצאה עכשיו דאמה העבדייה:

גליון הש״ס

גמ׳ שאינה מכורה. עיין מכות דף יא ע״ב תוס׳ ד״ה אמר אמרי:

רבינו גרשום

[בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג: **אין מוחר ליגאל.** שדהו מיד הלוקח עד לאחר ב׳ שנים למכירתו: **שנא׳ במספר שני תבואות ימכר לך.** כלומר שתהא ברשות הלוקח ב׳ שנים (ואם) [או] יותר וכשהוא גואלה מחשב הדמים שנתן לו הלוקח בשביל השדה כנגד השנים שמשעת המכירה ועד היובל וכמה שמגיע לכל השנה מן הדמים כן יכנה לו הלוקח למוכר לפי השנים שהיתה ברשות הלוקח שנאמר וחשב המוכר את שני ממכרו שהיתה ברשות הלוקח ולפיהן יכנה מדמי גאולתו לפי חשבון דמי השנים ויחזור לו המותר מן הדמים ויקבל שדהו דכתיב והשיב את הנדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו]: **היו** אותן שתי שנים שהיתה ביד הלוקח **שנת שדפון** וירקון שלא גדלה התבואה **או** היתה שנה אחת מהן **שביעית אינה עולה לו מן** המנין מנין שני תבואות אלא צריך להניחה עוד ברשותו ב׳ שנים הראויות לזריעה ולתבואה והא דאמרן דאינו עולה לו מן המנין הני מילי באונס בידי שמים כה״ג אבל אם פשע בה שלא זרע [1] עולה לו מן המנין של שתי שנים אע״ג דלא הוה בהן תבואות ורשאי המוכר לגואלה לאלתר לסוף שתי שנים: **[ר׳ אלעזר אמר.** פעמים שיאכל הלוקח שלש תבואות בב׳ שנים כיצד אם **מכרה** לו מלאה פירות לפני ר״ה הרי זה אוכל אותן פירות העומדות ולסוף שנה זו הנכנסת תבואה אחרת ולשנה השניה תבואה שלישית: **גמ׳: אלמא.** דאיסורא נמי איכא אם יגאלנה קודם השלמת ב׳ שנים **דאפי׳] קרקושי** זוזי [**נמי אסיר**] כלומר שאסור לו למוכר אפי׳ להראות הזוזים השמורים לצורך הפדיון להראותם ללוקח בתוך אותם שתי שנים שזיכתה לו תורה שתהא ברשותו: **אפ׳ לוקח נמי.** אם יפייס לו שיגאלנה בתוך אותן שתי שנים: **קאי בעשה.** אם יקבל הדמים: **דבעינן שנים תקנה.** ב׳ שנים שלימים וליכא: **רב אמר מכורה.** דלא הדרי זוזי: **ויוצא.** שחוזרת לו ביובל: **שמואל אמר אינה מכורה כל עיקר.** דאפי׳ הדמים חוזרין לו: **שאינה מכורה.** שבשנת היובל אינה מכורה שחוזרת לבעלים **אינו דין שלא**

שיטה מקובצת

אבל השתא משמע אלמא איסורא נמי איכא גם עם מה שאינו גאול איכא נמי איסורא. הרא״ש ז״ל: **ולא מיבעיא מוכר וכו׳ אלא אפ׳** לוקח **נמי.** דסד״א דדוקא מוכר ראוי הוא שיעבור בעשה לפי שבא לגואלה בע״כ אבל אם יתרצה הלוקח שיפדנה המוכר לא קאי בעשה קמ״ל. הרא״ש ז״ל: **מלמד שמוכרין סמוך ליובל.** כלומר סמוך ליובל שהוציאה כבר דסד״א כיון שהוציאה יובל פעם אחת לא תמכר עוד מקל וחומר דאמרן כמו בת דלא הדרא ומזבנא לעולם. הרא״ש ז״ל: **מופלג מן היובל מנין.** פי׳ מן היובל שעבר וקרוב ליובל הבא שאין עוד שתי שנים עד היובל דסד״א כיון דליכא מספר שני תבואות לא מזבנא ק״ל דמזבנא ולאחר היובל משלימין לו מספר שני תבואות כהך ברייתא דאייתי לקמן, והא דלא מייתי הך ברייתא משום דלא תני בה השלמה בפירוש. הרא״ש ז״ל: **רש״י ד״ה וחדא לא הדרי וכו׳ איכא ביניהו.** גליון. ולא נחירא האי שינוייא דמיד הדדא משני ושלא ברשות קצץ, ולכך חזר וכתב פירוש אחר א״נ כגון שמכר כו׳. הרא״ש ז״ל:

ל) כ״כ״ר: שנרה ולא זרעה או הובירה שלא נרה ולא זרעה. ב) כ״כ יהושלים והוא״מ מלון: נתרוקנה עצמה בסימניה. ג) כ״כ ר. ל. ל. ל: סמוך אחר שעבר היובל.

ורב ענן. דהוה מספקא ליה בהי הדרי ובהי לא הדרי הך ברייתא דלריך גבו שיחזרו לא הוה שמיעא ליה ומהא דאמר שמואל אינה מכורה לא הוה מלי למשמע מידי דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא מעות שנתן לוקח למוכר מתנה הן ביד מוכר ואיכא בין רב לשמואל הך דפרישית לעיל [6]: ומעות חוזרין. דלמה יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה: דקנסה לנוקח. גבי מוכר עבדו בחולה לאדון דאמרי׳ לא הדרי זביני ויולא עבד לחירות ומפסיד לוקח: ליקנסיה למוכר. שיהו מעות חוזרין [7] ויוציאו מוכר לחירות: לאו עכברא גנב. עכבר הגונב ומניח בחור אם לא היה לו חור להניח בו לא היה גונב הלכך חורא [8] גנבא וקא גניב ליה ה"נ אם לא היה מולא לוקח לא היה מוכרו: חורא מנא ליה. החור מאין לו הגניבה: דאיתא לאיסורא. דהיינו לוקח שהעבד אצלו: [9] [הכי ליה דמיה. פי׳ דמי הנייר קמ"ל]: שנא יאמר. מוכר הבא לפדותה לסוף שתי שניים הגם לפני מליאה פירות כדרך שהנחתי לפניך כשמכרתיה לך: במספר שני תבואות. משמע כל תבואות [10] שבשתי שניים מדהוה ליה למיכתב מספר שניים או מספר תבואות דהוי משמע שתי תבואות: מתני׳ אינו מחשב. המוכר כשבא לגאלה אינה עם הראשון ומחשב כמה שניים היו משמכרה לו עד שנת היובל ומחשב כמה מגיע מן המנה לכל שנה ולפי אותו חשבון יכנה לו לוקח לכל שנה ושנה שאכלה והמותר יחזיר לו: [לאיש] אשר מכר לו. והשיב את העודף לאיש וגו׳ בגואל שהיה ממכרו כתיב: לאיש אשר בחוכה. ובגמ׳ פריך מנלן דדרשינן לקולא לידרוש לחומרא: לא ימכור. שהיה רחוקה שיש לו כדי לגאול זו שהיא קרובה לו. בגמרא [ע"ב] מפרש מנלן: ולא יוכה. מעות כדי לגאלה: מוסר כסון. המקדיש שדהו מוסר למכור שהיה אחרת או לגות כדי לגאלה וגואל לתלמין אם אינו מספיק לגאול את כולה יגאל חציה ולכשיוכל יגאלנה כולה: גמ׳ והשביחה. מאליה: העודף שבידו. הנשאר בידו מן הדמים שקיבל לאחר שיכנה לו הלוקח חשבון המגיע לכל שנה שאכלה: הכסיפה. נתקלקלה ופחתו דמיה: שבקרקע. עודף שהקרקע שוה יותר על מה שמגיע לחשבון שמנכה לו הלוקח לשנים שאכלה דהאי עודף איכא למדרש [11] להכי ולהכי: מאי ביניייהו. בין רבי לר׳ דוסתאי מ"מ בין למר בין למר לקולא לחזינן: לגאול דאייקר וזל ואייקר. שמכרה לו במתאים [12] ומכרה לחשון לשני במנה ומתייקרה ביד השני ועמדה על מתאים. לרבי דלמר בשום דבר אינה מכורה לא יהיב אלא מנה כמה דיהיב בה שני לר׳ דוסתאי מתאים דאי אמרת עודף שבידו הא מתאן שקיל מקמא ואי אמרת עודף שבקרקע הא מתאן שוי: גאולה גאולה. כתיב הכא (ויקרא כה) ומצא כדי גאולתו וכתיב בעבד עברי (שם) גאולה יהיה לו: אינו ממנה. כשבא לפדות עצמו ומחשב כמה שניים משעה שנמכר (עד שנת היובל) ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה ואם עברו שניים או שלש שניים יכנה לו אדוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה כדכתיב [שם] כימי שכיר יהיה עמו: כפי שניו. משמע כפי שניים שעמד בהן כלומר לפי מה שהוא שוה באותה שעה: אין לי וכו׳. דהאי קרא בנמכר לעובד כוכבים כתיב כדכתיב (שם) וכי תשיג יד גר ותושב וכו׳: שכיר שכיר. כתיב הכא (שם) כימי שכיר יהיה עמו וכתיב בנמכר לישראל (דבריס טו) כי משנה שכר שכיר עבדך וגו׳: הרייני

ב) [שבת יט: וש"נ], ג) ב"מ טו: גיטין מה. קדושין מו:, ד) [גיטין סט], ה) [גיטין סט קדושין נ: ע"ש], ו) [תוס' רש"י ע"ש], ז) [תוס' פ"ה ס"ג], ח) קדושין כ. [כל הסוגיא ע"ש לאחר שיעויין], ט) [דף כט: ד"ה ומדמן], י) ע' ל"ק, י) [וע' תוס' ב"מ יא: ד"ה ומקומו ותוס' קדושין כז. ד"ה ומקומו],

תורה אור השלם

1. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ:
ויקרא כה טו
2. וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְּכָרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ:
ויקרא כה כז
3. וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא בְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כו
4. אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאַחָיו יִגְאָלֻנּוּ:
ויקרא כה מח
5. אִם עוֹד רֻבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:
ויקרא כה נא
6. וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב לוֹ כְּפִי שְׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ:
ויקרא כה נב
7. וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: ויקרא כה נ
8. לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶךָ בְּשַׁלְּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עָבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרֲכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: דברים טו יח

מוסף רש"י

מעות חוזרין. מעות של קידושין מוזרין, דלמה יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון (גיטין מה.). אלא חורא גנב. חור הסותם שהעכבר נכנס לתוכו וגילוו מפני רודפיו (גיטין מה.) אלמלא חור שהעכבר מצוע גניבתו שם לא היה גונב (קדושין נו:). חורא מנא ליה. מאין לו הגניבה (שם). שאין מחשבין. כשבא לגרע ולפדות את עצמו, אינה ממנה. כמה מגיע ממנה לכל שנה של שם שנים שתות מנה, וכמה מגיע לכל שנה שתות מנה, ואם נתפיס שנה ונתן לו שתות מנה, הלא אמרינן הרי הפנים שנתפיקרה הפעולה לו הלוקח כח ועומד על מאתים, ממנה מאתים לפעולה שם שנים ויתן לו שלש מנה (קדושין כ.). מכסף מקנתו. משנת מקנתו יציב גאולתו (שם). והכסיף. נתקלקל (שם). שאין מחשבין. לו את הפנים שעליו לעבוד, אלא ממנה. כלומר נמכר ממנה. ולקמיה ילוף מאי חזית דדרש לה לקולא ולא לחומרא. אלא על עמ"ס על התמהונה כדאמרן (שם).

רבינו גרשום

[ורב ענן.] דאמר דלא ידענא הי מינייהו הדרי זביני: הא ברייתא דצריך גבו שחרור מרבו שני לא שמיעא ליה: מדשמואל נמי ליכא למשמע דהדרי זביני דמאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא אינה מכורה ומעות מתנה דלא הדרי. מידי דהוה אמקדש אחותו דרב אמר מעות חוזרין. דאין קדושין תופסין באחותו; ושמואל אמר מעות מתנה. דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לה לשום מתנה.) ואי קשיא (השתא כיון דאמרת לשמואל דמעות מתנה דלא הדרי ללוקח זזיי א"כ) מאי איכא בין רב לשמואל. איכא בינייהו אי שמיט לוקח ואכיל פירי לרב [דאמר מכורה] אינו משלם פירי ולשמואל [דאמר אינה מכורה] משלם [פירי]: [מאי חזית דקנסינן ליה ללוקח שקנאו בחזרה לארץ שמניחו לחירות ומאבד מעותיו:] ליקנסיה למוכר. כל שמכרו לחוצה לארץ: חורא גנב. כלומר אותו שקונה גורם לזה שמוציאו לחוצה לארץ ומוכרו: היכא דאיתיה לאיסורא. שהוא ביד הלוקח ליה קנסינן הלכך קנסינן ליה ללוקח: נרה מיבעיא. דעולה לו מן המנין דהא כבר עבד בה מידי עבודה): נרה איצטריכא ליה. דעולה לו דבד"א כיון דנרה ולא זרעה ולא נחנה ממנה הלוקח כלום דאמרינן ליה למוכר בשעה שפודה כיון שטרח [זה] בה שנרה והשביחה ולא נחנה ממנה הב ליה לוקח דמי כרביה שהרשה והשביחה: וליסק. כלומר והחזיר לה העודף הדמים שכנגד השנים שיש עוד עד היובל דמי חרישתו ודמים שהשביחו ואח"כ יסתלק ויצא חוץ לשדה: קמ"ל. דלא יהיב ליה המוכר מידי שכר חרישה דאמר ליה כיון שהיתה ברשותך שהיתה יכול לזורעה וליקח תבואתה ולא עבדת את הוא דאפסדת אנפשך וינכה לו המוכר שיגרע [לו] דמי אותן שתי שנים כאילו היו זרועות ואכל הלוקח תבואתן: [מנין שלא יאבד לו. המוכר ללוקח: הנח לפני השדה מליאה פירות בסוף שתי שנים שלא תיטול פירותיה בדרך שהנחתיה מליאה לפניך בשעה שמכרותיה לך: ה"ל ספר שני תבואות ימכר לך. כלומר כל התבואות שאפשר להיות בה משעת מכירה ועד סוף שתי שנים הן מכורות וזן של לוקח: מתני׳: מכרה שדהו לראשון במנה. וחזר הלוקח ראשון ומכרה לשני במאתים כשהוא פודה אותה המוכר שהוא בעל השדה): אינו מחשב. כדכתיב וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף: אלא עם הראשון. לפי שמכרה לו הגואל ויפסיד [זה] הלוקח שני מנה אחד וכן מכרה לראשון במאתים וחזר הלוקח ומכרה לשני במנה אינו מחשב אותו שהיה בעל השדה כשבא לגאול אלא עם הלוקח אחרון: שנאמר והשיב את העודף לאיש. [לאיש שבחוכה] כלומר אותו שתפס השדה והאי דדרשינן לקרא הכי מפני שאנו רגשים להקל על הגואל. אבל בענין זה נחמיר על הגואל: שלא ימכור בחוזק [וינאול בקרוב]. כלומר שאם יש לו לגואל שדה אחת ברחוק ממנו ראשו כדי לגאול באותן דמים שדה זו שהיא בקרוב לו שמכרה לשני תבואות ומפרשינן בגמרא טעמא מאי. וכן לא ימכור ברע שדה רעה שיש לו כדי לגאול באותן דמים שדה יפה זו שמכרה לשני תבואות. וכן אינו רשאי ללוות מעות ומחמר כדי לגאול שדה זו וכן אינו רשאי לגואלה בחצאין אא"כ יתנו לו הדמים כולן בבת אחת): ובחקדש. במקדיש שדהו בשעת היובל מותר בכולן למכור ברחוק ולגואל בקרוב [ולמכור] ברע ולגואל ביפה [לזה וגואל] ולגואל לחצאין ואע"ג דאמרינן לעיל אם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעין לו ה"מ דאין שומעין לו [לגואלה] ליתן סלע ופונדיון לכל שנה אבל אם נותן חצי הפדיון [ביחד] ולבסוף חצי האחר מותר והיינו דקאמר ובחקדש לגואל לחצאין: גמ׳: העודף שבידו. כלומר הנעודף שביד המוכר שיש לו מן הדמים שנתן לו הלוקח [הוא מחזיר ללוקח] ולא השבח שהשביחה: העודף שבקרקע. כלומר דאזלינן גבי גואל לקולא: מאי בינייהו. [בין ר' דוסתאי ורבי] דהא דרוויהו מקילין בגי גואל: איכא בינייהו דאייקר וזל ואייקר. כלומר שמכרה לו במאתים [12] ומכרה לחשון לשני במנה ומתייקרה ביד השני ועמדה על מאתים. לרבי דלמר בשום דבר אינה מכורה לא יהיב אלא מנה כמה דיהיב בה שני לר׳ דוסתאי מ"מ בין למר בין למר לקולא לחזינן: לגאול דאייקר וזל ואייקר. שמכרה לו במאתים [12] ומכרה לחשון לשני במנה ומתייקרה ביד השני ועמדה על מאתים. לרבי דלמר בשום דבר אינה מכורה לא יהיב אלא מנה כמה דיהיב בה שני לר׳ דוסתאי מ"מ בין למר בין למר לקולא לחזינן: [מאי חזית דקנסינן ליה ללוקח שקנאו בחזרה לארץ שמניחו לחירות ומאבד מעותיו:] ליקנסיה למוכר. כל שמכרו לחוצה לארץ: חורא גנב. כלומר אותו שקונה גורם לזה שמוציאו לחוצה לארץ ומוכרו: היכא דאיתיה לאיסורא. שהוא ביד הלוקח ליה קנסינן הלכך קנסינן ליה ללוקח: נרה מיבעיא. דעולה לו מן המנין דהא כבר עבד בה מידי עבודה): נרה איצטריכא ליה. דעולה לו דבד"א כיון דנרה ולא זרעה ולא נחנה ממנה הלוקח כלום דאמרינן ליה למוכר בשעה שפודה כיון שטרח [זה] בה שנרה והשביחה ולא נחנה ממנה הב ליה לוקח דמי כרביה שהרשה והשביחה: וליסק. כלומר והחזיר לה העודף הדמים שכנגד השנים שיש עוד עד היובל דמי חרישתו ודמים שהשביחו ואח"כ יסתלק ויצא חוץ לשדה: קמ"ל. דלא יהיב ליה המוכר מידי שכר חרישה דאמר ליה כיון שהיתה ברשותך שהיתה יכול לזורעה וליקח תבואתה ולא עבדת את הוא דאפסדת אנפשך וינכה לו המוכר שיגרע [לו] דמי אותן שתי שנים כאילו היו זרועות ואכל הלוקח תבואתן: [מנין שלא יאבד לו. המוכר ללוקח: הנח לפני השדה מליאה פירות בסוף שתי שנים שלא תיטול פירותיה בדרך שהנחתיה מליאה לפניך בשעה שמכרותיה לך: ה"ל ספר שני תבואות ימכר לך. כלומר כל התבואות שאפשר להיות בה משעת מכירה ועד סוף שתי שנים הן מכורות וזן של לוקח):

דתניא כי טוב לו עמך. הכי איתא בכל הספריס ונראה דלא גרסינן הכי דאין זה כי אם סיפור דברים כי העבד כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך ואין זה ליווי אלא גרס כדאיתא בספיפרי כתוב כשכיר יהיה עמך דהיינו ליווי **כמה** קשה אבקה של שביעית. פירוש דהיינו סמוכה דאין זה עיקר האיסור דעיקר האיסור הוא חריסה וזריעה ואם תאמר ומנלן דעל ידי סמוכה בלבד קנקנים אלו שמפרש כאן באין עליו דלמא על ידי חריסה וזריעה דוקא הס באים וי"ל דהיינו מדה כנגד מדה ע"י שמכר פירות שביעית הוא מוכר את אשר לו: **או** לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. לפי שסופן של עבודות כוכבים לעקר דריש הכי: **ואימא** היכא דעבד תרתי ופיישי ד' כו'. פירש רש"י ולא בהכסיף והשביח מישתעי מידי ול"ג דא"כ אין זה כי אם משבטיה דקרא ולא ייתור שמעינן ליה ומשמע דרב נחמן בר יצחק ומיתורא קא מפיק לכן נראה לפרש ואימא היכא דעבד תרתי ופיים אחרבע ניתיב ליה אחרבע מכסף מקנתו בין הכסיף בין השביח והיכא דעבד אחרבע ופיים ליה תרתי ניתיב ליה תרתי כפי שניו בין הכסיף בין השביח ולהכי אתא יתורא דקרא לגלות לעולם אחר הסמוך אזלינן: תני

הריני כבן עזאי בשוקי טבריא אמר ליה ההוא מרבנן לאביי [6] איכא למידרשינהו לקולא ואיכא למידרשינהו לחומרא ממאי דלקולא אימא לחומרא לא סלקא דעתיך מדאקיל רחמנא גביה דתניא [1] כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא [8] תהא [3] אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי קרקע [3] מיכן אמרו [4] הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו אדרבה נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא [7] דאמר רבי יוסי בר' חנינא בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את ממטלטליו שנאמר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו וכתיב [2] וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר [3] וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו [7] לסוף מוכר את ביתו שנאמר [4] ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה מאי שנא התם דקאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דקאמר לא באת לידו כדרב הונא [8] דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר [9] (לא באת לידו [9] לסוף שלוה ברבית שנאמר [5] וכי ימוך אחיך וגו' וכתיב אל תקח מאתו נשך ותרבית) [10] לא באת לידו [2] עד שמוכר את בתו שנאמר [6] וכי ימכור איש [את] בתו לאמה ואע"ג דבתו בהאי עניגא [11] ליתא ניחא לאיניש דליזבין ברתיה ולא ליזיף בריביתא דאילו התם מיגרעא ואזלא ואילו הכא קא מוספא ואזלא [12] לא באת לידו לסוף [3] שמוכר את עצמו שנאמר [7] כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך [13] לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב [2] משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא אומר או לעקר [14] (משפחת גר) [15] זה הנמכר ונעשה [16] משרת לעבודת כוכבים עצמה א"ל הא אהדריה קרא [15] ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל והלך [16] ומכר עצמו לעבודת כוכבים אידחה אבן אחר הנופל ת"ל [17] (8 גאולת עולם תהיה לו וביובל יצא) אימא גאולה תהיה לו דלא ליטמע בעובדי כוכבים ולעולם לענין פדיונו נחמיר [18] אמר רב נחמן בר יצחק כתיב [9] אם עוד רבות בשנים וכתיב [10] אם מעט נשאר בשנים וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות אלא נתרבה כספו מכסף מקנתו נתמעט כספו כפי שניו ואימא היכא דעבד תרתי ופיישי ארבעי ליתב ליה ארבע מכסף מקנתו והיכא דעבד ארבע ופיישי תרתי ליתב ליה תרתי כפי שניו א"כ נכתוב אם עוד רבות שנים מאי בשנים נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו נתמעט כספו בשנים כפי שניו אמר רב יוסף דרשינהו רב נחמן להני קראי כסיני: לא ימכור ברחוק כו': מנא הני מילי דת"ר [11] והשיגה ידו יד עצמו שלא ילוה ויגאל [19] ומצא פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב ברע ויגאל ביפה כדי גאולתו כדי [20] גאולה הוא גואל ואינו גואל לחצאין למימרא דמצא השתא משמע ורמינהו [12] ומצא [21] פרט לממציא עצמו מיכן אמר רבי אליעזר [22] אם משיצאה אבן מתחת ידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור אלמא מצא מידי דאיתיה מעיקרא משמע אמר רבא הכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא הכא [23] דומיא דהשיגה ידו מה השיגה ידו דהשתא אף מצא נמי דהשתא והכא [24] דומיא דיער מה יער מילתא דאיתיה מעיקרא אף מצא מילתא דאיתיה מעיקרא: ובהקדש כו': מנא הא"מ [25] דת"ר [13] ואם גאל יגאל [26] מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין אר"ש מה טעם לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו [27] שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעלים ביובל הורע כחו [28] שאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין אבל מקדיש שדה אחוזה הואיל שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה [29] יוצא לכהנים יפה כחו שלוה וגואל וגואל לחצאין תני

יומן אחיך ומכר מאחוזתו: **ואם גאל יגאל המקדיש** וגו' **מלמד שלוה.** מאחר וגואל ואם ילוה יגאל לחצאין: **הורע כחו.** כדאמרן לעיל: תני

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ:
דברים טו טז
2. וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו:
ויקרא כה יד
3. כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֵלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו:
ויקרא כה כה
4. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ:
ויקרא כה כט
5. וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחָי עִמָּךְ: אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ:
ויקרא כה לה-לו
6. וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים:
שמות כא ז
7. וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:
ויקרא כה לט
וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:
ויקרא כה מז
8. אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ:
ויקרא כה מח
9. אִם עוֹד רָבוֹת בַּשָּׁנִים לְפִדְיָתוֹ יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:
ויקרא כה נא
10. וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב לוֹ כְּפִי שְׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ:
ויקרא כה נב
11. וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ:
ויקרא כה כו
12. וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחֹטֶב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה
13. וְאִם גָּאֹל יִגְאָל אֶת הַשָּׂדֶה הַמְקֻדָּשׁ אִתּוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ:
ויקרא כז יט

שינויי נוסחאות

1) לפני מכדי מיכדי איכא למידרשינהו הני קראי לקולא (ש"ס.). **2)** תכלא אתה אוכל (ש"ס.). **3)** קרקע מכאן אמרו (ש"ס.). **4)** לידו עד שמוכר את בתו. עיין רש"י קדושין דף כ (ע"ב) [ע"פ ד"ה לא הרגיש] (ש"ס.). **5)** כל זה נדפס בטעות ושייך לקמן בסמוך נגיע תיבה מוקפת ואזלא לתיבה לא באת לידו, ו) וכתיב אל תקח מאתו נשך ותרבית לא באת לידו לסוף מוכר את בתו שנאמר וכי ימכר איש את בתו כו' (ש"ס.). **6)** בעניגא לא כתיבא לאות הן, **7)** בקדושין ליפת, **8)** זה הנמכר לע"ז עצמה [והשאר נמחק], **9)** בס"ש: כומר, **10)** קרא דתנא דבי (ש"ס.). **11)** והלך (ש"ס.). **12)** ל"ל גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו כ"ל בקידושין, **13)** נמצי עליה אמר (ש"ס.). **14)** כדי גאולתו הוא (ש"ס.). **15)** אליעזר בן יעקב אם (ש"ס.). **16)** הכא מצא דומיא (ש"ס.). **17)** והכא מצא דומיא (ש"ס.). **18)** כדרשינן ליפת, **19)** זה (ש"ס.). **20)** אם עלה על לבו שהיה עושה שום עבירה (ש"ס.). **21)** מצא דומיא (ש"ס.). **22)** מה לא הרגיש (ש"ס.). **23)** מה דומיא דהשיגה ידו (ש"ס.). **24)** דומיא דיער (ש"ס.). **25)** כדי לגאולתו הוא (ש"ס.). **26)** מה גאל יגאל (ש"ס.). **27)** שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעלים ביובל הורע כחו (ש"ס.). **28)** שאינו לוה וגואל וגואל לחצאין אר"ש מה טעם לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו (ש"ס.). **29)** הכא מצא דומיא (ש"ס.).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ניתא וכו' ליה הס"ד וחמ"כ מ"ש קמיגרע פליגי כתו:

גליון הש"ם

גמ' לפוף שלוה ברבית. ל"ל לפוף מוכר את בתו לא באת לידו עד שלוה ברבית:

לעזי רש"י

שגונדיי"ר [שיאונדיי"ר]. (לחם), נעשה מקמח גרוע.

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא

רבינו גרשום

א) הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. שכשם שהוא היה חכם [גדול] דהיה עומד בשוק ואומר כל מי שרוצה לשואלני דבר הריני משיבו אף אני כי מי שירצה יבא וישאלני: [מהרי"ח הני קראי. דעבד אימא לשדרשינהו בין לקולא בין לחומרא]. לחומרא דאיכא למימר כי השביח מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל לפי שניו ואם הכסיף מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל מכסף מקנתו והיינו חומרא: **מדאקיל רחמנא גביה.** שאין נוהג בו מנהג בזיון אקיל נמי בפדיונו: **אבקה של שביעית.** אבקה כמו ריח עברי **אימא לשדרשינהו בין לקולא בין לחומרא.** לחומרא דאיכא למימר כי השביח מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל לפי שניו ואם הכסיף מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל מכסף מקנתו והיינו חומרא: **מדאקיל רחמנא גביה.** שאין נוהג בו מנהג בזיון אקיל נמי בפדיונו: **אבקה של שביעית.** אבקה כמו ריח עברי:

א) קדושין כח., ב) [מיר ה.], ג) [נעיל יח:], ד) ב"מ קב. מגילה כז:, ה) שבת כט: וש"נ, ו) [וש"ע חומ' ב"מ סד: ד"ה ולא יסורו],

שינויי נוסחאות

א) אין מונין לו שנה (ש"מ), ב) מיגעיר ליה למיזמן ליזום (ש"מ), ג) בב"מ איתא אמר אביי לד אחד כו', ד) זוה שיתיה שלו לו מונין (ש"מ), ה) שיתיריס שנת החמה על שנת לבנה דהיינו אחד עשר (ש"מ), ו) ימים. ימים תהיה גחולתו: [הסמ"ד, ומה"ד:] אין ימים (ש"מ), ז) ממכרו. דמשמע שנת ממכרו ולא (ש"מ), ח) דשמא יגאלנה (ש"מ), ט) ד"ז שיין לכאן ושיין לעיל כה. וה"ג בתמילת הדף שנים אתה מחשב ותניא בפ"ב גבי מוכר שדה אחתה נמי כה"ג ומשב. (צ"ק), י) אבל אם אי (צ"ק), יא) תיבות דמלי למימר ממקח (ש"מ), יב) ולפי מה דפי' רש"י (ש"מ), יג) המולה מ"מ אין רגיש דבלאו הכי אינו מקיים ולא דתנן (ש"מ), יד) דשמא (צ"ק),

רבינו גרשום

תני חדא. [לוה וגואל וגואל לחצאין] אמוכר בית בבתי ערי חומה קאי דהכי משמע במסכת קידושין: **הא רבנן והא ר' שמעון.** הא דתני לוה וגואל [וגואל] לחצאין ר' שמעון היא [דכי היכי דאמר לפי שמצינו [מקום שהורע כחו בענין אחד יפה כוחו בענין אחר] הכא נמי הורע כחו במוכר בית בבתי ערי חומה בענין אחד שאם הגיע יום שנים עשר חדש ולא היה נגאל היה חלוט לו ללוקח יפה כחו בענין אחר שלוה וגואל והא דתני אינו לוה וגואל רבנן היא דפליגי עליה דר' שמעון ולית להו לפי שמצינו כו': **מתני'** [**הרי זה גואל מיד.** ואפ"ו לאלתר כשמכר: **הרי זו כמין רבית.** שאם היה ביד הלוקח חצי שנה [אר] ח' חדשים אינו מנכה לו הלוקח לגואל כלום ממה שאכל והיינו כמין רבית שלוקח כל דמיו ואינו מנכה לו]: **ואינו רבית.** שאינו מחסרו כלום שהתורה זיכתה לו: **עד מלאת לו שנה.** למכירתו: **שנה ועיבורה.** היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על חדשי הלבנה דהיינו י"א יום דהיינו שס"ה ימים שהתא תמימה בין ללבנה ובין לחמה: **ואחד הניתן לו במתנה.** היה יכול לגאול כל י"ב חדש הנותן המתנה וכשיגיע י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו: **שנאמר לצמיתות.** שהיה יכול לומר לצמות ואמר לצמיתות לרבות המתנה שנחלטת ואינה יוצאה ביובל כמכר: **גמ'** [**מתני' הרי זה הרי זה גואל מיד דלא כר' דתניא** ימים תהיה גאולתו **רבי אומר אין ימים פחות משנים.** כלומר דקסבר המוכר בית בבתי ערי חומה אינו רשאי לגאול אלא לאחר שני ימים: **ורבנן,** דסברי דגואל מיד **האי ימים מאי עבדי ליה:** **מיבעי ליה.** שגואל עד מלאות שנה מיום ליום וימים מיבעי להו לשנה תשמה מעת לעת באותה שנה שמכרה: **ולא שנה של מנין עולם.** שאין אומרים אם מכר לו באלול או באב כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה אלא מונה שנה שלימה: **מבעי להו למעת לעת.** [כלומר] דאם מכר לו בפסח ואותה שנה חל פסח ביום א' ולשנה הבאה חל פסח ביום ה' אין אומרים כיון שהגיע יום א' בניסן הבא דהוא יום ראשון] עלתה לו שנה [מיום ליום] אלא אינו עולה לו שנה עד שהגיע הפסח דהיינו מעת לעת: **מיום ליום ומעת לעת מעד תם שנת ממכרו נפקא.** אייתר ליה ימים ואין ימים פחות משנים: **ועשה לו שדהו מכר.** כשלוה ממנו אמר לו אם איני פורע לך מכאן ועד זמן פלוני תהא שדה מכורה לך מעכשיו בכך וכך ותחשוב בהן דמיך ותחזיר לי המותר על חובך עכשיו היא ברשות הלוקח: [**בזמן שהמוכר אוכל הפירות** עד אותו זמן **מותר** שעד הזמן היא שלו: **לוקח אוכל פירות אסור.** דשמא יפדנה זה ונמצא לוקח אוכל ריבית למפרע]: **ר' יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר.** הואיל ואינו תופסה בתורת משכון אלא בתורת מכר: **צד אחד ברבית** [**איכא ביניייהו**]. להכי קרי [ליה] צד אחד בריבית דלא חשיב ריבית [גמורה] אלא ריבית דהלוואה כגון הלוהו סלע בה' דינרין אבל ריבית דמקח וממכר קרי צד אחד בריבית ואיכא דאמר היינו צד אחד בריבית שאם יפדנו יהא ריבית מה שאכל ואם לא יפדנו לא יהא ריבית:

ג) כמ"ר: יוסי י"ג.

תני חדא. המוכר בית בעיר מוקפת לוה וגואל כו' [קידושין כא.]. **אין ימים פחות משנים.** שאם בא לגאלה בתוכו יום שמכרה לו, אינו יכול לגאלה עד שיעברו עליו ב' ימים, לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו [זיר ה.]. **ועשה לו שדהו מכר.** אם אין אני נותנן לך מכאן עד יום פלוני **הרי השדה שלך** [ב"מ סג.]. **בזמן שהמוכר אוכל פירות.** כתוב הזמן, **מותר,** לוקח **אוכל פירות אסור.** שמא לא יצא לידי מכר, שיחזיר לו מעותיו ומצאת שבהלואה היו אלולו וזה אוכל פירות בריבית [שם]. **משם ראיה.** בתמיה [סוכה כח.]. **מאי ביניייהו.** במאי קמיפלגי [ב"מ שם].

צד אחד ברבית. כי האי גוונא שמא יצא לידי רבית שמא לא יצא, לד הפסידה בא לידי רבית לד המכר אינו בא לידי רבית [שם].

תני חדא לוה וגואל לחצאין. פירש רש"י דלמקדיש שדה אחוזה קאי ולא ו"ג דלא"כ הוי סתם מתני' דתנן בהקדש מותר בכולן כר"ש ולא כרבנן ואור"י דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה וכן מוכחת הסוגיא בפ"ק דקדושין (דף כא. וש"נ): **אבל מקדיש שדה אחוזה אפי' רבנן מודו דלוה וגואל לחצאין:**

ט) **תניא** בת"כ גבי מוכר שדה אחוזה וחשב שני ממכרו שנים אתה מחשב ולא אתה מחשב חדשים ומנין אם לא לה לעשות חדשים שנה יעשה ת"ל וחשב וא"ת היכי מצינו שנים אם יש לנו לגלגה בחמצע השנה דמחשבינן ליה חדשים שעברו אבל הלוקח לגרע פדיונו כמו שאנו מחשבין השנים שעברו שאבל הלוקח אבל י) לא אתה מחשב חדשים היכי משכחת לה ויש לומר דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחלה ויש עד היובל י' שנים ומחלה ובא לגואלה בר"ה ויש עוד לבא עד היובל ה' שנים: **מיום** ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא. במס' נדה (דף מז: וש"ס ד"ה טולן) פירש ה"ר ר' אלחנן דדוקא בבתי ערי חומה בענין מעת לעת [לשעות] אבל אינך דהתם יא) דמצי למימר דאזלינן בהן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולהו לא בענין מעת לעת [לשעות] דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא והתוס' כתבו כאן הוא הדין בכולהו בענין מעת לעת [לשעות] דליפין שנה [שנה] מבתי ערי חומה כדאמר הש"ס לקמן גבי מילתא אחריתי: **והתניא** הרי זו רבית גמורה **אלא** שהתורה התירתו. ומסיק רבי יוחנן הא ר' יהודה הא רבנן פירוש מתני' כר' יהודה דאמר לד אחד ברבית מותר ובריתא דתני רבית גמורה אתיא כרבנן ות"ת מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא לאינו אלא אבל בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור רבי יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר אמר רבי יהודה מעשה בביתום בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו יא) משם ראייה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו יב) צד אחד ברבית איכא בינייהו תנא קמא סבר צד אחד ברבית אסור ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר

רבא

סני חדא. במקדיש שדה אחוזה לוה וגואל היינו הך דקתני לעיל אם גאל יגאל מלמד שלוה וגואל כו' וש"ס קאמר לה ואידך רבנן דפליגי עליה: **מתני' הרי זה גואל מיד.** ואין לו דין שדה אחוזה שצריך להמתין שתי שנים: **הרי זה כמין רבית.** שכשמחזיר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת מעותיו: **ואינה רבית.** גמורה דרבית לא מיקרי אלא ע"י הלואה ולא ע"י מכר: **יגאל בנו.** בתוך שנה אם ירצה אבל לאחר שנה נחלט ואינו נגאל עוד לעולם כדכתיב (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה וגו': **אלא משעה שנמכר.** שאם מכרה לאוכן לשמעון בניסן ושמעון לוי בתייר כיון שהגיע ניסן הבא נחלט ואין מונין למכר שני אלא לראשון: **שנאמר עד מלאת לו שנה.** משמע לזה שהיתה ד) אחוזה שלו מונין: **אף חדש העיבור.** שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חדש: **שנה ועיבורה.** בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה וימים שתיריס ה) בשנת חמה על שנת לבנה אחד עשר יום שאמה אנו מעבירים את השנה: **ואחד הניתן [לו] במתנה.** אם רצה נותן לגאול בתוך שנתו יגאל ואם לאו חלוט לו: **גמ' מתני'.** דקתני הרי זה גואל מיד דמשמע לאפי' בו ביום שמכרה מותר לגאול אלא כרבי: **ימים.** ו) תהיה גאולתו: **ואין ימים פחותים משנים.** אלא עד ליך לוקח פחות משני ימים: **מיום ליום.** שאם מכרה באחד בניסן אין מונין שנה לזמנין עולם דלימא כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה שהרי יצתה אותה שנה אלא עד אחד בניסן הבא אינו נחלט: **שנת ממכרו.** ז) ולא של מנין עולם: **ורבנן.** אין הכי נמי דהתיא ודאי מיבעי ליה להכי דממכרו ולא שנת מנין עולם וימים מיבעי ליה למעת לעת שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום אין מונין לו שנה עד שיגיע חצי היום של אחד בניסן הבא (ח) : **מתני' ר' יהודה היא.** דאמר לד אחד ברבית מותר דרבית הבאה ע"י מכר קרי לד אחד משום דאין בא לידי רבית משני לדדין שאם לא יגאלנה ותיחלט לו אין כאן רבית אבל הלואה ודאי בא לידי רבית שאינה נחלטת לעולם: **ועשה לו שדהו מכר.** שמשכן לו שדהו על אותו מנה וכתב לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלך: **בזמן שהמוכר אוכל פירות.** כל אותן שנים מותר: **לוקח אוכל פירות אסור.** ט) שמא יגאלנה בתוך שלש ונמצא שאכלה ברבית: **מעשה בביתום בן זונין גרסינן: לד אחד ברבית.** שאם יגאלנה יהא רבית ואם לאו לא יהא רבית: דכולי

תני חדא לוה וגואל לחצאין ותניא איתך אינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין לא קשיא הא רבנן והא ר"ש: **מתני'** המוכר א בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש הרי זה כמין רבית ואינו רבית ב מת המוכר יגאל בנו מת הלוקח יגאל מיד בנו אין מונין ג) שנה אלא משעה ג שמכר שנאמר 1 עד מלאת לו שנה כשהוא אומר תמימה להביא ד את חדש העיבור רבי אומר ליתן לו שנה ועיבורה הגיע יום שנים עשר חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו אחד הלוקח ואחד ה הניתן לו במתנה שנאמר לצמיתות: **גמ'** מתני' דלא כרבי דתניא ו) רבי אומר ימים אין ימים פחות משנים ורבנן האי ימים מאי עבדי ליה מיבעי ליה ז) מיום ליום ורבי מיום ליום מנא ליה נפקא ליה 2 מעד תום שנת ממכרו ורבנן ההוא מיבעי ליה שנת ממכרו ח) שלו ולא שנת של מנין עולם וימים מיבעי להו למעת לעת דאי מעד תום שנת ממכרו הוה אמינא מיום ליום אין מעת לעת לא כתב רחמנא ימים ורבי מעת לעת מנא ליה נפקא ליה מתמימה ורבנן ההוא מיבעי ליה לעיבורה ורבי נמי הא מיבעי ליה לעיבורה הכי נמי מיום ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא: הרי זו כמין רבית וכו': והתניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יהודה והא רבנן דתניא ז) הרי י שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור רבי יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר אמר רבי יהודה מעשה בביתום בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו יא) משם ראייה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו יב) צד אחד ברבית איכא בינייהו תנא קמא סבר צד אחד ברבית אסור ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר

רבא

פרק איזהו נשך (שם סד:) המלוה את חבירו לא ידור בחלרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו) [מפני] שהוא רבית ופירש רש"י שם מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי ותירץ דיש לחלק בין שדה לבית דשמא השדה לא יעשה פירות אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו ומשום הכי כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית ולפי זה ניחא נמי הכא דבית שהוא דר בו בלא שפק הוי רבית גמורה אבל שדה דשמא לא יעשה פירות כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא לאו רבית גמורה היא ואין נראה לר"ת חילוק זה דבבית נמי איכא שפיקא שמא יפול או ישרף אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית והכא המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות יש לתרץ דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי דהכא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה יג) משום הכי אינו רבית דהא בלאו הכי הוא בטל אבל הא דתנן המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות לבית הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה ומאי דאמר אלא שהתורה התירתו הכי פירושו מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכי ה"ג אין זה רבית דאורייתא ט) : **ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר.** ות"ת לר' יהודה משכנתא בלא נכייתא נמי תיתסרי דלד אחד בריבית הוא ושמא יד) לא יפדנו עוד וי"ל דלא חשבינן לד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר דאיכא לד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא דליכא ביה לד מכר לבעולם הוא ביד הלוה לפדותו ואם יפדנו כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאבל הוה ליה רבית מידי דהוה אמלוה שלה בשלה ולא חשיב ליה ר' יהודה לד אחד ברבית אף על גב דשמא לא יתייקר מ"מ כיון דאין בו לד מכר אסור ולא חשיב ליה ר"י לד אחד ברבית:

רבא

הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך (שם). **לעבודת כוכבים עצמה.** למעוט עצים ושאר לרכים ולא נשם אלהות (שם כ: וכעי"ז ב"ק קיג: וב"מ עא.). **אהדדיה קרא.** לכל ישראל לרשם עליו (קדושין כ:). **אידחה אבן אחר הנרפל.** אלחה אבן אחר הנרפל. אלחה אבן אחר הנרפל. אלחה אבן אחר הנרפל.

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור. פירש"י ומתני' וברייתא בהא פליגי דתנא דברייתא סבר סוף סוף הוא ולידי הרבית (לגבי) [אתי] לד אחד ברבית וכרבית גמורה היא אלא שהתורה התירתו [לשון] רש"י ועוד יש לפרש דבהכי פליגי מתני' וברייתא כגון שנכנס בדית להחזיר לו דמי שכירות שנה אם בא לפדותו בתוך י"ב חדש דתנא דמתני' סבר רבית על מנת להחזיר שרי ותנא דברייתא סבר דאסור אי נמי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמתני' מיירי כשמחזיר לו אם יפדנו וברייתא מיירי כשאין מחזיר:

דאי ר"מ הא אמר מתנה אינה כמכר. [ג] י"ל דכיון דאינה כמכר אין בידו לגאולה לעולם אפי' תוך י"ב חדש ולפי זה מה שהקשינו בפ' המקדיש (לעיל כח:) [לא] כיון דכתיב אחוזת עולם היא להם היה לנו לומר שלא [ב] יתנו בתיהם במתנה אבל נוכל לפרש הכא דמתנה אינה כמכר ויכול הנותן לגאול לעולם אפי' אחר י"ב חדש ובהכי ניחא דיכולים בהיים ולויים ליתן לאחר בתיהם במתנה:

התקין הלל. הכא משמע דבימי הלל שהיה בדית שני כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף טו. ושם) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה היו נוהגין יובל כיון דבתי ערי חומה היה נוהג כדאמר בפירקין דלעיל (דף כט.) דאין בתי ערי חומה אלא בזמן שהיובל נוהג וקשה לפירש"י דפרק השולח (גיטין דף לו.) דתנן הלל תיקן פרוזבול ופריך בגמ' עלה מי

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור והכא ברבית על מנת להחזיר [ד] איכא בינייהו מר סבר אסור ומר סבר [א]מותר: מת המוכר יגאל בנו: פשיטא מהו דתימא [1]ואיש כי ימכר [ב] בית מושב אמר רחמנא והאי לאו מכר קמשמע לן והיתה גאולתו מכל מקום: מת הלוקח יגאל מיד בנו וכו': פשיטא מהו דתימא [2]לקונה אותו אמר רחמנא והא לא קנה קמ"ל והיתה גאולתו מכל מקום: אין מונין לו שנה אלא משעה שמכר כו': תנו רבנן שנה איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני כשהוא אומר עד מלאת לו שנה [ג] תמימה הוי שנה לראשון למי חלוט רבי אלעזר אומר לראשון חלוט רבי יוחנן אמר [ב] לשני חלוט בשלמא לר' אלעזר דלדידיה קא מנינן אלא לרבי יוחנן מאי טעמא אמר רבי אבא בר ממל [ה]מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו אמר רבי אבא בר ממל מכר [ג]שני בתי ערי חומה אחד בחמשה עשר באדר הראשון ואחד באחד באדר השני זה שמכר לו [ד] באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה זה שמכר לו בחמשה עשר של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים שחין נורא מקמא דידך משום דאמר ליה את [ה] נחית לעיבורא: וא"ר אבא בר ממל נולדו לו [ד]שני טלאים אחד בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני זה שנולד [ו] באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר (השני) של שנה הבאה עלתה לו שנה [ז] זה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים אכיל [ח] ירוקא מקמא דידך משום דאמר ליה את לעיבורא אנא לא נחיתנא לעיבורא הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא התם דכתיב תמימה [ט] הכא דלא כתיב תמימה לא קמ"ל דשנה שנה מהדדי גמרי: כשהוא אומר תמימה כו' רבי אומר ליתן [י] שנת עיבורה: ת"ר [יא]שנה תמימה רבי אומר מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים כמנין ימות החמה וחכמים אומרים מונה שנים עשר חודש מיום ליום ואם נתעברה [יא] נתעברה לו: הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל כו': ת"ר לצמיתות לחלוטין דבר אחר לצמיתות לרבות [יב]את המתנה מאי טעמא צמית צמיתות אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר"מ דאי כר"מ האמר [יג]מתנה אינה כמכר [יד] א"ר פפא אפילו תימא ר"מ שאני הכא דרבי רחמנא לצמיתות אמרו רבנן לרב פפא ואמר לה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא והא גבי יובל דכתיב תשובו [ט]לרבות [י]את המתנה ור"מ לא קא מרבי אלא הא ודאי דלא כר"מ: ת"ר [יב] המקדיש בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל [יג] וגואל לעולם גאלו [יא]אחר מיד הקדש הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל היה חלוט לו מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא לקונה אותו ואפילו מיד הקדש ולחלטיה הקדש אמר קרא לדורותיו יצא הקדש שאין לו דורות לא יצא ביובל למה לי אמר רב ספרא לא נצרכא [יב]אלא למוכר בית בבתי ערי חומה ופגע בו יובל בתוך שנתו סד"א ליפוק ביובל קמ"ל לא יצא ביובל: **מתני'** [יג]בראשונה היה נמכר יום שנים עשר חודש כדי שיהא חלוט לו התקין הלל שיהא חולש מעותיו ללשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס אימתי שירצה [יד] הלז יבא ויטול את מעותיו: **גמ'** [יא]אמר רבא מתקנתו של הלל הרי [יב]זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו מדעתו מגורשת בעל כרחו אינה מגורשת

מדאיצטריך

כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן לו מעותיו [יג] והוא חלוט לו: **שיהא חולש.** כמו (ישעיה יד) חולש על גויש וכדגרסינן (שבת דף קמח:) מטילין חלשים על הקדשים. שיהא מטיל מעותיו ללשכות [כח] שבעזרה: **ויהא שובר הדלת.** של בית שמכר ונכנס: **גמ'** שיקבלם ברצון: בעל

(דדורות) יוצא לצמיתות: ומאחר דכתיב וקם הבית וגו' **לא יצא ביובל** דאינו חוזר לבעלים לעולם לי: **סד"א ליפוק ביובל.** דפקע יובל לקנינו קמ"ל דלא: **מתני':** [**היה נמכר.** הלוקח יום י"ב חדש כדי שלא ימצאנו המוכר שיגאלנה ממנו כדי שיחלוט לו]: **שיהא חולש מעותיו ללשכה.** השטויה לכך היה מניח מעותיו ב) באותה לשכה מוצא הלוקח: [**ויהא שובר את הדלת.** של הבית שמכר ויכנס בו וכשירצה הלה הלוקח יבא ויטול מעותיו מן הלשכה]: **גמ':** מתקנתו של הלל ש"מ דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה

ח) [ב"ק ח:], **ט)** [ב"ה ו: יומא סה:], **י)** [מזר בכורות נב:], **יא)** [בכורות נב:], **יב)** [בכורות נב:], **יג)** [תוס' פ"ס ה"ק], **יד)** ניתין עד:, **טו)** שם, **טז)** ע' ל"ק,

רבינו גרשום

והכא ברבית ע"מ **להחזיר איכא בינייהו.** שהלוה התנה עם המלוה שאם יכול לפורעו בזמנו שיחזיר לו שדהו רבנן סברי כיון שהתנה הלוה שתחזור השדה לידו הפירות שאכל [הלוקח] הרי זה רבית ור' יהודה סבר כיון שעשאה לו מכר קנאה המלוה קנין גמור עד אותו הזמן ומותר הוא הלוקח לאכול פירותיה שהיא שלו והזרה זו שמחזירה לו המלוה אינו דומה כחזרה אלא דומה כמו שחורר ומכרה לו המלוה עכשיו [דמי] הלכך לא הוי רבית ומתני' דקתני אינה רבית ר' יהודה היא. ע"א לשון מורי הגאון רבית ע"מ להחזיר שהתנה שאם יפדנו שיחשוב לו דמי פירות שאכל ר' יהודה סבר כיון שמחזיר [לו] דמי הפירות מותר: **איש כי יכבור אמר רחמנא והיתה גאולתו.** כלומר מי שמכר יגאל קמ"ל: [**שנה.** דכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה **איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני** כלומר שאם מכרה הלוקח לאחר אחר חצי שנה שקנאה איני יודע אם נלך אחר מלאת שנה של לוקח ראשון או של לוקח שני: **כשהוא אומר עד מלאת** לו למוכר ראשון קאמר: **למי חלוט.** אם לא גאלו מוכר ראשון עד מלאת שנה **ר' אלעזר אמר** ללוקח ראשון הוא חלוט] דלדידיה מנינן למוכר ראשון ב) מונין לו י"ב חדש הלכך בדין הוא שתהא חלוטה לו: **כל זכות שתבא לידו.** שיהא במקומו שיחלט לו: [**עלתה לו שנה.** שבר"ח אדר מכר ובעכשיו כשהגיע לראש אדר אחר: **ולימא ליה.** אותו שקנה בט"ו באדר ראשון לאותו שקנה בר"ח השני: **אנא קדים שחין נורא מיקמי דידך.** כלומר אני הסקתי אש בביתי במדורותי קודם שהיסקתה אתה בביתך שאני קניתי קודם מפני מה נחלט לך ביתך קודם משיחלט אותו שלי שקניתי קודם: **דאמר ליה] את נחתת לחדש העיבור.** שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון גלית דעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב הלכך לא נגמרה שנתך עד ט"ו באדר: [**נולדו לו ב' טלאים.** לידע אי זה יש לו תורת אכילה קודם מחבירו ואיכא דאמרי לענין צירוף גורן של מעשר בהמה דכתיב במעשר בהמה שנה היוצא השדה שנה שנה. ל"ה: **התם הוא דכתיב תמימה.** גבי בתי ערי חומה לרבות חדש העיבור: **קמ"ל דשנה שנה נמרי מהדדי.** כתיב גבי ערי חומה שנה וכתיב בטלאים שנה שה תמים זכר בן שנה מה להלן תמימה דהיכא דנחית לעיבורא מחשבינן לו שנת עיבור אף הכא נמי]: **כמאן דלא כר' מאיר.** דאמר בפ' יש בכור לנחלה אלו שאינן חוזרין ביובל כו'. דכי היכי דסבר ר' מאיר דתמנה אינה כמכר לענין למיפק ביובל הכי נמי דלא הויא כמכר למיחלט: [**דרבי רחמנא לצמיתות.** כדאמר לעיל צמית צמיתות: **אמרי ליה רבנן לרב פפא** והא אמרינן התם בפרק יש בכור] **והא גבי יובל כתיב תשובו לרבות את המתנה ור"מ לא קא מרבי.** דתי' דתשובו לא משמע ליה [לרבות] הכי נמי צמית צמיתות לא משמע ליה [לרבות את המתנה אלא ודאי דלא כר' מאיר]: **וגואל לעולם.** דאינו יוצא להנאים ביובל כשדה אחוזה: **גאלה אחר מיד הקדש.** אותו אחר דינו כלוקח שאם הגיע יום י"ב חדש ולא גאלה המקדיש נחלט לזה שגאלה מיד הקדש: [**ולחלטיה הקדש.** ויהא חלוט להקדש אם לא נגאל בתוך שנתו למה גואל לעולם: **אמר קרא**] **לדורותיו.** למי שיש לו תולדות

מסורת הש"ס

ט) כ"ל ו"ל ל"ל ומ"ל מ"ל מ"ל מ

מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו הויא נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב [6] אשי ודילמא כי איצטריכא ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא [5] מתנה איכא דאמרי אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ודילמא בין בפניו בין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא והלל מאי דאיצטריך ליה תקין: **מתני'** [a]כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות ר' מאיר אומר אף השדות בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו [b]כבתי ערי חומה ר"ש אומר כותל החיצון היא חומתו: **גמ'** ת"ר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות ושיחין ומערות ת"ל [1]אשר בעיר יכול שאני מרבה אף השדות ת"ל בית דברי רבי יהודה ר"מ אומר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות שיחין ומערות ואפילו שדות ת"ל אשר בעיר ואלא הא כתיב בית אמר רב חסדא אמר רב קטינא [c]חולסית ומצולה איכא ביניהו והתניא חולסית ומצולה [g] ר"מ אומר כבתים ר' יהודה אומר כשדות: בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה [וכו']: אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [2]ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת [d] (ר"מ) [ר' שמעון] סבר כפשטיה דקרא ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה: **מתני'** [3]עיר שגגותיה חומתה ושאינה [e]מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינה כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה [h]שלש חצרות של שני בתים [i] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורי וחקרה של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלא [j] וגדוד וחדיד [k] ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן: **גמ'** [3]ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריה [l]שימה חומתה [3]רבי [m] אליעזר בר יוסי אומר אשר [n] לוא חומה [l]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד [k] ואונה וירושלים ביהודה מאי קאמר אמר

[6] **בעל כרחו.** שהטילתם בביתו כי ה"ג דתקין הלל במתני': **שלא בפניו.** כגון זה שהיה נוטמן ומשוס דתרתי לריעותא איכא דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא משום הכי איצטריך ליה להלל לתקוני: **מאי דאיצטריך ליה תקין.** ומי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבוליהו הוה איצטריך להלל לתקוני דבעל כרחו תיהוי נתינה: [5] **גמ' בית.** וקס הבית אשר בעיר (ויקרא כה): **מגדלות.** [3] משטיי"ר וקבועה בקרקע: **ס"ל בית.** והני לעיל דמו לבית: **חולסים.** מקוס [3] שאינו רואי לזריעה איכא ביניייהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר דהא בית כתיב ביה אלא חולסית ומצולה קמרבי דדמו לבית דלאו בני זריעה נינהו ורואיין לבנין [5] בית חולסית ליטול משם אבנים ומצולה ליטול [7] מהן חול ורבי יהודה סבר כשדות דמו: **והפניה.** בניחותא: **כפשטיה דקרא.** דחזינן דביתה בתוך החומה וקאמר בחומה היא יושבת כלומר בעיר חומה היא יושבת: **מתני' שגגותיה חומתה.** שלא הקיפוה חומה אלא הקיפוה בבתים ותכופות הבתים זו לזו כחומה: **אלא אלו אילוה.** שבכל אמת ואמת שני בתים מיקריא עיר: **קצרה.** שם עיר קטנה שמחוץ לציפורי: **גמ' שור איגר.** שגגותיה חומתה: **לוא חומה.** לוא כתיב משמע לא ומשמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם [7] הוה נמי בית חלוט בהו: **מאי קאמר.** וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא [5] גדוד: עד

[a] [עי' פירוש הערוך בערך חלכן], [3] מגילה ה:, [g] [בסוגיות מן. מגילה ג: י:], [d] [שיך לדף לא:], [e] [עי' בתוספפת תוון פה. ד"ה אע"פ],

תורה אור השלם

1. ואם לא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצַמִּיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:
ויקרא כה ל
2. וְתוֹרֵדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת:
יהושע ב טו

לעזי רש"י

מישטיי"ר. ארון כלים.

רבינו גרשום

ומש"ה איצטריך [ליה] לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה: והלל **מאי דאיצטריך ליה תקין.** הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא]: **מתני'** כל שהוא לפנים מן החומה כגון בתים ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן: **הרי הן כבתי ערי חומה.** ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש: חוץ מן **השדות.** שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין: **בית הבנוי בחומת העיר.** ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר: **ר' שמעון אומר כותל החיצון.** של בית **הוא חומתו** ודומה למגדל שהוא עומד בחומה ונחלט: **גמ'** [בית. דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו: **אלא בית.** שהוא בית דירה שנחלט: **ת"ל בית.** דדמי לבית למעוטי שדות דברי ר' יהודה: **ואלא.** לר' מאיר **הא כתיב בית** דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה: **חולסית.** סלעים: **ומצולה.** עומקה בעלמא שיש בה מים שאינן רואין לזריעה ואינן דומין ל"כ לבית דירה. לר' יהודה דממעט שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות גמורין לא מצי לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]: **והא תניא.** סיועא: **ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא.** כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה: **ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת.** כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה: **מתני'** עיר **שגגותיה חומתה.** איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין עד הארץ והן הן החומות: **גמ'** [חומה. דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בינין. **ולא שור איגר.** חומה של גגות: **סבים.** דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב: **אשר לוא חומה.** באלף כתיב כלומר **אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם** לכן נידון כבתי ערי חומה: [**קצרה הישנה** שבתחום ציפורי]:

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הלכה יא:
מא ב מיי' שם הלי"ב:
מב ג מיי' שם הלי"ג:
מג ד מיי' שם הלט"ו:
מד ה מיי' שם הלי"ד:
מה ו מיי' שם הלי"ג:
מו ז מיי' שם הלט"ו:

מוסף רש"י

לא הויא נתינה. וגבי נט לאיפוקא הוא לא תקין הלל (גיטין) **שלא בפניו.** כי הכא שלאינו בלשכה (שם). מאי **דאיצטריך ליה תקין.** לאה שהיה נוטמן והתקין דבעל כרחו ושלא בפניו הוא הוה לא איצטריך ליה לתקוני. **חומה ולא שור איגר.** בבתי ערי חומה כתיב עיר שומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות מיצועות של בתים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה, גג מתגמגמין איגר (מגילה ה:).

שינויי נוסחאות

[a] רב שימי בר אשי ודילמא (ש"מ), [b] הוא נתינה איכא (ש"מ) וכ"ה בהג' ר"י פיק), [g] ומצולה רבי יהודה אומר כשדות ר' מאיר אומר **כבתים** (ש"מ), [d] יוסף ר' שמעון סבר. ס"א ר"ש סבר **כי ביתה בקיר החומה** וי"א סבר בחומה היא יושבת. ומינו גילסת רש"י ז"ל (ש"מ), [e] בסדר המשנה מוקפות, [1] וגמלא וגדוד [וכן לקמן] (ש"מ), [2] ומדיל ואונו וירושלים (ש"מ), [3] רבי אלעזר בר (ש"מ), [4] לוא. ס"א לו (ש"מ), [5] ומדיל ואונו וירושלים (ש"מ), [6] מינה גמ' נמתק (ש"מ), [7] משמייר ובלשון אשכנז ירפטיא וקבועה (ש"מ), [8] חולסים מקום סלעים שמינו (ש"מ), [9] הבית חולסים (ש"מ), [10] ליטול משם חול (ש"מ), [11] הוי נמי (ש"מ), [12] אלא גדור (ש"מ), [13] ל"ל ידם, [14] כמהו כו' (ש"מ), [15] ל"ק, [16] כש"מ מ"ז, [17] גי' ל"ק לכופו לאדם כו', [18] נתינה בעל כרחו (צ"ק), [19] דמתני' דגם היכא (ש"מ), [20] גי' ל"ק דאבעיא התם כו', [21] לך וע"כ הא דאמרי רבנן (ש"מ), [22] נתינה **ותחלוט** לו (ש"מ), [23] מדוקות אלא כתיב (ש"מ), [24] לא, [25] ל"ק,

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה מדאיצטריך וכו' וי"ל **דודאי מתנה וכו'.** גליון. מכלל דבעלמא לא הויא נתינה, לענין מתנה לא איצטריך לאשמועינן דמילתא דפשיטא היא דאין אדם זוכה בע"כ במתנה שנותן לו חבירו, ולענין פרעון חוב פשיטא דמוציל בע"כ ומפטר לוה אם דרק החוב בחיקו של מלוה, וכן לענין פקדון נמי דתנן בפ' הגוזל בתרא (ב"ק קיח.) הלוה מחבירו או שהפקיד אצלו ביישוב כו' הא ביישוב יחזיר לו אפי' בע"כ, והכא איירי בדבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וחבירו יש לו זכות בדבר אחר כנגדו כגון גט על תנאי דמאתים זוז

מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן ופרש"י והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ודאמרינן מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה וכן משמע בכריתות פרק אדעבה מחוסרי כפרה בסופו (דף יח.) ותנו [16] ידיסם להוציא (את) נשיהם ואשמיס וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה היינו חליה שפחה וחליה בת חורין המאורסת לעבד עברי וחמרינן בפרקין דלעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלמא נהגו יובלות בבית שני ול"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו כל יושביה עליה כדאמרינן לקמן שמנו יובלות אע"ג דלא חזרו כולן והשיא דפרק השולח (גיטין דף לו.) ל"ל דהלל לאו לדייה תקין אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול ואע"ג דבעי התם הלל כי תקין פרוזבול לדייה הוא דתקין או לדדי עלמא תקין ההיא לאו לאחיי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר ב"ד היה הפקר:

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל כרחו יט) [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"כ] לא הויא נתינה. כא) (פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה) וא"ת וכי איצטריך ליה להגיא דאין בעל כרחו לא הויא נתינה פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה פשיטא דאין כג) לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד היכי פליג על רב פפא וי"ל דודאי מתנה דרשות שאין לו שום צורך פשיטא דלא הויא כד) בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא במתנה שיש בה צורך פליגי כמו הכא דאמר לה זה גיטך ע"מ שתתן לי מאתים זוז שהיא צריכה כדי לקיים תנאי הגט וכגון קבלה דמתני' כה) [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן

מ) [ע"ש] כה) [ע"ש] כו) [ע"ש] כז) [ע"ש] כח) [ע"ש] כט) [ע"ש] ל) [ע"ש] לא) [ע"ש] לב) [ע"ש] לג) [ע"ש] לד) [ע"ש] לה) [ע"ש] לו) [ע"ש] לז) [ע"ש] לח) [ע"ש] לט) [ע"ש] מ) [ע"ש] מא) [ע"ש] מב) [ע"ש] מג) [ע"ש] מד) [ע"ש] מה) [ע"ש] מו) [ע"ש] מז) [ע"ש] מח) [ע"ש] מט) [ע"ש] נ) [ע"ש] נא) [ע"ש] נב) [ע"ש] נג) [ע"ש] נד) [ע"ש] נה) [ע"ש] נו) [ע"ש] נז) [ע"ש] נח) [ע"ש] נט) [ע"ש] ס) [ע"ש] סא) [ע"ש] סב) [ע"ש] סג) [ע"ש] סד) [ע"ש] סה) [ע"ש] סו) [ע"ש] סז) [ע"ש] סח) [ע"ש] סט) [ע"ש] ע) [ע"ש] עא) [ע"ש] עב) [ע"ש] עג) [ע"ש] עד) [ע"ש] עה) [ע"ש] עו) [ע"ש] עז) [ע"ש] עח) [ע"ש] עט) [ע"ש] פ) [ע"ש] פא) [ע"ש] פב) [ע"ש] פג) [ע"ש] פד) [ע"ש] פה) [ע"ש] פו) [ע"ש] פז) [ע"ש] פח) [ע"ש] פט) [ע"ש] צ) [ע"ש] צא) [ע"ש] צב) [ע"ש] צג) [ע"ש] צד) [ע"ש] צה) [ע"ש] צו) [ע"ש] צז) [ע"ש] צח) [ע"ש] צט) [ע"ש] ק) [ע"ש] קא) [ע"ש] קב) [ע"ש] קג) [ע"ש] קד) [ע"ש] קה) [ע"ש] קו) [ע"ש] קז) [ע"ש] קח) [ע"ש] קט) [ע"ש] קי) [ע"ש] קיא) [ע"ש] קיב) [ע"ש] קיג) [ע"ש] קיד) [ע"ש] קטו) [ע"ש] קטז) [ע"ש] קיז) [ע"ש] קיח) [ע"ש] קיט) [ע"ש] קכ) [ע"ש] קכא) [ע"ש] קכב) [ע"ש] קכג) [ע"ש] קכד) [ע"ש] קכה) [ע"ש] קכו) [ע"ש] קכז) [ע"ש] קכח) [ע"ש] קכט) [ע"ש] רל) [ע"ש] רלא) [ע"ש] רלב) [ע"ש] רלג) [ע"ש] רלד) [ע"ש] רלה) [ע"ש] רלו) [ע"ש] רלז) [ע"ש] רלח) [ע"ש] רלט) [ע"ש] רמ) [ע"ש] רמא) [ע"ש] רמב) [ע"ש] רמג) [ע"ש] רמד) [ע"ש] רמה) [ע"ש] רמו) [ע"ש] רמז) [ע"ש] רמח) [ע"ש] רמט) [ע"ש] רנ) [ע"ש] רנא) [ע"ש] רנב) [ע"ש] רנג) [ע"ש] רנד) [ע"ש] רנה) [ע"ש] רנו) [ע"ש] רנז) [ע"ש] רנח) [ע"ש] רנט) [ע"ש] רס) [ע"ש] רסא) [ע"ש] רסב) [ע"ש] רסג) [ע"ש] רסד) [ע"ש] רסה) [ע"ש] רסו) [ע"ש] רסז) [ע"ש] רסח) [ע"ש] רסט) [ע"ש] רע) [ע"ש] רעא) [ע"ש] רעב) [ע"ש] רעג) [ע"ש] רעד) [ע"ש] רעה) [ע"ש] רעו) [ע"ש] רעז) [ע"ש] רעח) [ע"ש] רעט) [ע"ש] רפ) [ע"ש] רפא) [ע"ש] רפב) [ע"ש] רפג) [ע"ש] רפד) [ע"ש] רפה) [ע"ש] רפו) [ע"ש] רפז) [ע"ש] רפח) [ע"ש] רפט) [ע"ש] רצ) [ע"ש] רצא) [ע"ש] רצב) [ע"ש] רצג) [ע"ש] רצד) [ע"ש] רצה) [ע"ש] רצו) [ע"ש] רצז) [ע"ש] רצח) [ע"ש] רצט) [ע"ש] רק) [ע"ש] רקא) [ע"ש] רקב) [ע"ש] רקג) [ע"ש] רקד) [ע"ש] רקה) [ע"ש] רקו) [ע"ש] רקז) [ע"ש] רקח) [ע"ש] רקט) [ע"ש] רקי) [ע"ש] רקיא) [ע"ש] רקיב) [ע"ש] רקיג) [ע"ש] רקיד) [ע"ש] רקטו) [ע"ש] רקטז) [ע"ש] רקיז) [ע"ש] רקיח) [ע"ש] רקיט) [ע"ש] רכ) [ע"ש] רכא) [ע"ש] רכב) [ע"ש] רכג) [ע"ש] רכד) [ע"ש] רכה) [ע"ש] רכו) [ע"ש] רכז) [ע"ש] רכח) [ע"ש] רכט) [ע"ש] רל) [ע"ש] רלא) [ע"ש] רלב) [ע"ש] רלג) [ע"ש] רלד) [ע"ש] רלה) [ע"ש] רלו) [ע"ש] רלז) [ע"ש] רלח) [ע"ש] רלט) [ע"ש] רמ) [ע"ש] רמא) [ע"ש] רמב) [ע"ש] רמג) [ע"ש] רמד) [ע"ש] רמה) [ע"ש] רמו) [ע"ש] רמז) [ע"ש] רמח) [ע"ש] רמט) [ע"ש] רנ) [ע"ש] רנא) [ע"ש] רנב) [ע"ש] רנג) [ע"ש] רנד) [ע"ש] רנה) [ע"ש] רנו) [ע"ש] רנז) [ע"ש] רנח) [ע"ש] רנט) [ע"ש] רס) [ע"ש] רסא) [ע"ש] רסב) [ע"ש] רסג) [ע"ש] רסד) [ע"ש] רסה) [ע"ש] רסו) [ע"ש] רסז) [ע"ש] רסח) [ע"ש] רסט) [ע"ש] רע) [ע"ש] רעא) [ע"ש] רעב) [ע"ש] רעג) [ע"ש] רעד) [ע"ש] רעה) [ע"ש] רעו) [ע"ש] רעז) [ע"ש] רעח) [ע"ש] רעט) [ע"ש] רפ) [ע"ש] רפא) [ע"ש] רפב) [ע"ש] רפג) [ע"ש] רפד) [ע"ש] רפה) [ע"ש] רפו) [ע"ש] רפז) [ע"ש] רפח) [ע"ש] רפט) [ע"ש] רצ) [ע"ש] רצא) [ע"ש] רצב) [ע"ש] רצג) [ע"ש] רצד) [ע"ש] רצה) [ע"ש] רצו) [ע"ש] רצז) [ע"ש] רצח) [ע"ש] רצט) [ע"ש] רק) [ע"ש] רקא) [ע"ש] רקב) [ע"ש] רקג) [ע"ש] רקד) [ע"ש] רקה) [ע"ש] רקו) [ע"ש] רקז) [ע"ש] רקח) [ע"ש] רקט) [ע"ש] רקי) [ע"ש] רקיא) [ע"ש] רקיב) [ע"ש] רקיג) [ע"ש] רקיד) [ע"ש] רקטו) [ע"ש] רקטז) [ע"ש] רקיז) [ע"ש] רקיח) [ע"ש] רקיט) [ע"ש]

כגון חוב או פקדון בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (ב"ק קיח. ושם) הלוהו או שהפקיד אצלו ביישוב אם מחזיר לו בעל כרחו ואם תאמר הא דתנן בפרק מי שאחזו (גיטין עד. ושם) הרי זה גיטך על מנת שתתן לי לאיתיתי ואבדה איצטליתו רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן דמיה והתם מיירי אפי' בעל כרחו דבעל מדפליגי רבנן עליה ואמרי איצטליתו דוקא קאמר כה) מו בעי התם בגמרא האומר לאשה הרי זה גיטך ע"מ שתתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך כו) והא ע"כ לאמרי רבנן איצטליתו דוקא קאמר בעל כרחו מיירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תתן לו דמיה אלמא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה בעל כרחו הויא ואי"כ היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה ול"ל לרבא מיירי התם דאמר רשב"ג תתן לו דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן איצטלית דוקא קאמר ואינה מגורשת והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא ודאי אליבא דרבנן אפילו מחולין לך לא מהני ואם תאמר לרבא דס"ל דאפילו בעיר לא הוי נתינה בע"כ א"כ למה היה לנוקה להטמין ליתא לא מקבלינא ואז לא הוי כז) נתינה והחליט לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל וא"ת משמע לרבא אפילו בפניו בע"כ לא הוי נתינה והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הוי נתינה כדמתקיף ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו לא הוה צריך להילל לתקוני שלא בפניו ליהוי חולש מעותיו ולשכה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקיף ליה לית ליה האי סברא: **חולסית.** פירש"י ליטול משם אבנים ומצולה ליטול משם חול ורשב"ם פירש בב"ב (דף סז. ושם) חולסית ליטול הימנה זכוכית ומצולה כמו (ברכות דף ט.) מצולה של דגים:

אשר לו חומה. פירש רש"י לוא כתיב משמע לו ומשמע לא כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות כמ) כתיב כמ) [לא בא"ל"ף וקרי בוי"ו] מ) (בוי"ו ולא קרי באל"ף): **מאי** קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא גמלא וגדוד ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אמתני' ויש לומר דפריך שפיר אברייתא לפי שדקדקה יותר דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן: הכא

ובתי ערי חומה, והא דלא חייש רבא לקושיא דרב פפא משום דאם איתא דבע"כ הויא נתינה בפניו ה"ה נמי שלא בפניו ולא היה הלל מתקן לשכה, ואי משום לייחודי דוכתא לנתינת המעות אפשר שיזכה לו ע"י אחר, וא"ת ואי לא שמה נתינה למה היה נטמן, וי"ל משום דמכסיף מיניה אם לא היה מקבלם, או היה ירא שמא יכפוהו ב"ד לקבל. הרא"ש ז"ל:

הבא נמי תרתי ירושלים הוו. ותימה לרבא נמי אנו לריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו וי"ל לרבא אין אנו לריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו אלא בשאר ארלות אבל לרב אשי ל"ל ביהודה תרי ירושלים הוו: **וקדשו** ערי חומה. פי' לענין מכירת בית בתחי ערי חומה ולענין שלוח מלוועים חוץ לעיר דדוקא בתחי ערי חומה לריך לשלוח המלוועים חוץ לחומה אבל שאר (ארלות) [עיירות] לא [כה] ואבנים מנוגעות לריך [כו] לשלוח חוץ לעיר ואפי' לא היו מוקפות מימות יהושע והכי תניא בתורת הכהנים אתהן חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל העיר אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה בנבד וא"ת מנלן הא לא כתיב בית חומה גבי אדם מלוועה ואומר הרב רבינו יאלח דגמרינן חוץ למחנה מושבו דכתיב ביה במלוועה (ויקרא יג) ממושב דכתיב בית מושב עיר חומה (שם כה) ופירש רש"י כאן המקדש ליה (לארעא) בשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן כדאיתא בשבועות (דף טז. ושם) ובמס' שבועות פירש"י דאשכחן שהיו מקדשין חומות ירושלים בשתי תודות ובשיר כשבאו להוסיף על העיר ועל (העיירות) [העזרות] אבל שאר (ארלות) [עיירות] לא ידעתי היאך היו מקדשין אותן:

מנו יובלות לקדש שמיטין. מכאן תימה לברייתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין ורש"י [כז] כתב בפ' השולח (גיטין דף לו.) דתניא בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית בזמן שאתה משמט [יובל] אתה משמט [שביעית] בזמן שאי אתה משמט [כח] יובל אי אתה משמט שביעית וכאן אומר אלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין ופירש רש"י פ' השולח (שם) דהיא הערכין [כט] דמדרבנן היא ואין משמט כן בת"כ [ל] (ואומר אני דתנאי היא (עכ"ל רש"י) (דהא בירושלמי דני היא) ועוד אור"ת דהך ברייתא דמייתי' ריש פרק השולח (שם) [לא] וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים [לב] והא בירושלמי דני היא אבל רבנן פליגי עליה דרבי ואמרי [לג] מנין דיש שמיטה אף על פי שאין יובל ת"ל (ויקרא כה) והיו לך שבע שבתות השנים ומנין שיעשה יובל אף"פ שאין שביעית ת"ל (שם) והיו לך תשע ואדנינים שנה [לד] (וסוגיא) דהכא אתיא כרבנן מיהו יש לייישב הא היא דתורת הכהנים אפי' כר' והא דתני שביעית אע"פ שאין יובל יש לפרשה אע"פ שלא נהגו יובל והניחו בחטאים וכדתני בפ"ק דראש השנה (דף ט: ושם) יובל היא אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו יכול אף על פי שלא תקעו ת"ל היא: אלא

אמר אביי הכי קאמר עד גמלא בגליל עד גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים ביהודה רבא אמר גמלא בגליל לאפוקי גמלא דשאר ארצות גדוד בעבר הירדן לאפוקי גדוד דשאר ארצות אינך דלא איכא דכותייהו לא איצטריך ליה וירושלים מי מיחלט בה [לו] והתניא [לז] עשרה דברים נאמרו בירושלים [א] אין הבית חלוט בה אמר רבי יוחנן בירושלים דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון ולא בירושלים דאילו ירושלים אין הבית חלוט בה ואילו הכא הבית חלוט בהן רב אשי אמר לאו [ב] אמר רב יוסף תרי קדש הוו ה"נ תרי ירושלים הוו תניא [ג] ר' ישמעאל בר' יוסי [ד] למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה [ג] קדושת הארץ קסבר [ד] קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי [ה] א"ר ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר [1] ששים עיר כל חבל ארגוב כל אלה ערים בצורות אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום הא אמרינן [ד] דלא צריך לקדושינהו אלא [ה] מנאום ולא אלו בלבד אלא [ו] כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות הללו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא איבעית אימא תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל ואיבעית אימא חד מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה [ו] דתניא ר"א בר יוסי אומר אשר [ז] לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן מאי טעמא דמ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה [ח] ולא קידשה לעתיד לבא דכתיב [2] ויעשו [ז] בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי [ח] יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד אפשר בא דוד ולא עשו סוכות [ט] עד שבא עזרא אלא [3] מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה [י] אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה [יא] ואומר [3] והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו ואידך דבעו רחמי על יצר' דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה זכותא דארץ ישראל אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אמאי לא [יב] ליבעי רחמי והא כתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה הכי קאמר כיון דירשו אבותיך ירשת [יג] את ומי מנו שמיטין ויובלות השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות דכתיב ביה [4] כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים [טו] ושש מאות וששים הוה מני דתניא [יד] משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות שנאמר [5] וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן יכול היו עליה והן מעורבין שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין יהא יובל נוהג תלמוד לומר לכל יושביה בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין א"ר נחמן בר יצחק מנו יובלות לקדש שמיטין

הניחא

עד גמלא. כל עיירות שבגליל עד גמלא היו מוקפות חומה מימות יהושע: **רבא אמר.** האי מנא אתא לאפוקי מתני' והכי קאמר גמלא דקתני מתני' דהוו מוקפת חומה מימות יהושע היינו גמלא דגליל: **לאפוקי.** [טז] דאי איכא גמלא בעבר הירדן וביהודה לא הויא מוקפת חומה מימות יהושע וכן גדוד וכן חדיד וירושלים ביהודה לאפוקי עיירות שבגליל ועבר הירדן שנקראו חדיד ואונו וירושלים אינן מוקפות מימות יהושע: **איך דליכא** [יז] **לופייהו.** איך דקא חשיב במתני' כגון קלרה ויודפת דליכא בדוכתא אחריתי דמסקי [יח] כשמתייהו לא אילטריך למיתני [יט] בריית [כ] בהי ארעא קיימי: **עשרה דברים.** מפרש בב"ק בפרק מרובה (דף פב:) וזה אחד מהם: **אין הבית חלוט** [כא]. משום דכתיב (ויקרא כה) לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים (ב"ק שם) ומאן קא מקני ליה: **אלו מי אמר רב יוסף וכו'.** במס' מכות בפ' אלו הן הגולין (דף י.): **אם אלו.** המנויות במשנתינו: **וקידשום.** מפרש במסכת שבועות (דף טז.) דמקדשי לה בשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכו': **בטלו.** שאין קדושת הארץ נוהגת בהן ואין בהן דין ערי חומה: **משבטלה קדושת הארץ.** במורכן ראשון: **קדושה ראשונה.** שקידשה יהושע: **הא אמרת.** לקמן בסוף דהא מילתא דלא צריכי לקדושי דקתני סיפא ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך כו' שקידשה לשעתה ולעתיד לבא: **חדא מייייהו.** הך דקתני קידשה לעתיד לבא ר' אלעזר בר יוסי אמרה כי היכי דקאמר אע"פ שאין לו עכשיו ואע"ג דחרוב לא בטלה קדושתיה: **אלא מקיש ביאתם בימי עזרא כו'.** דהא [כב] כי לא עשו אלו אסוכות מהדר אלא הכי קאמר כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע ומאי ניהו קדושת הארץ: **מנו שמיטין.** שהתחילו למנות שמיטין ונתחייבו במעשר: **והביאך ה' אלהיך וגו'.** בשובם מן הגלות משמעי קרא דכתיב לעיל מיניה (דכריס ג) ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך: **ואידך.** לעולם כי לא עשו אסוכות קאי ולאו סוכות ממש אלא דבעא עזרא רחמי אילרא דעבודה זרה ואימסר ביליה כדאמר בסנהדרין (דף סד.): **ואגין זכותא.** דעזרא עלייהו: **כי סוכה.** כי לא עשו דבר זה כימות יהושע [כג] כן והיינו דקפיד קרא לאלכורי יהושע טפי מהאחרים וקא מדכר ליה בלשון גנאי [כד]: **דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא ישוע.** משום דאיהו הוה ליה למיבעי רחמי עלה דמילתא דבשלמא משה לא בעא רחמי: **ישעפה אחה.** באותה קדושה ואין צריך לחזור ולקדש: **משגלו שבט ראובן.** בימי סנחריב: **מנו יובלות לקדש שמיטין.** ודאי יובל לא היה נוהג שיהו עבדים נפטרים משום יובל ולא שדות של מכר חוזרות אבל שמיטין היו נוהגים לשמט כספים ולשמט מזרע וקליר [כה] דהא לריכין למנות שנת יובל ושנה של אחריה מתחיל המנין דאם לא היו מונין יובלות היו מונין אותה שנה לאשכון השמיטין והוו השמיטין שלא במקומן:

הניחא

אמר רב יצחק] מנו. יובלות לצורך לקדש שמיטין [לפי שהשמיטין לא בטלו אלא היובלות בלבד ולכך היו מונין יובלות כדי לקדש שמיטין] בזמנן לפי שאין שנת היובל בחשבון שני השבוע לפיכך הוצרכו למנות ולידע מתי הוא יובל לפי שאחר ז' שמיטין הוא יובל ויש להם לעשות שמיטה שמינית לאחר ח' שנים לפי שאין שנת יובל עולה לחשבון השמיטה:

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הל"ד:

מח ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובלות הל"ב טו:

ד [מיי' שם ופ"ח מהל' תרומות הל"ל ופ"ו מהל' בית הבחירה הל' טו]:

מט ה מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובלות הל"מ:

תורה אור השלם

1. וְנִלְבַּרְתָּ אֶת כָּל עָרֵיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא לָקָחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:
דברים ג ד

2. וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשִּׁבְי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד:
נחמיה ח יז

3. וְהֵבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ:
דברים ל ה

4. כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים:
עזרא ב סד

5. וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:
ויקרא כה י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מיהך דליכא כו' דבהאי אתרא קיימת כ"כ ולא כשוס אלרן אחרת:

מוסף רש"י

אין הבית חלוט בה. כלין בתי ערי חומה, אלא גאולה תהיה לו אם יגלה כגאול ואם יגיע יובל יצא ביובל כבתי ערי חלריס (ב"ק פב:). למה מנו חכמים את אלו. עיירות נמנו (לעיל) לענין בתי ערי חומה לומר שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואין אם יותר מחשבה, ולמה מנאום והלא הרבה היו שם, ואתם נמי תנן וכל כיולא בהן (מגילה י.) והיה להם למנות עוד הרבה אלא מנאום (שבועות טז.). וקידשום. לא פירש לי אמה מקודשים ערי אלרן ישראל (שם). קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא. קדושה ראשונה שקידשה יהושע לשעתה, לא קידשה לעתיד לבא אבל קדושה שניה שתקדשה לעולם, כלתניא בימות (פב:) קדושה ראשונה ושניה יש להם עלומת אין להם (חגיגה ג.) וכי אלו בלבד היו. מוקפות חומה מימות יהושע בן נון (שבועות שם). מצאו אלו. דרך ביאתם (שם). הא אמרינן. לקמן בסיפא דהא מתני' גופה, דלא צריך לקדושינהו. דקא מפיים ואזיל בה וכל שתעלה בידך מסורת מאבותיך (מגילה י.). כל מצות הללו. הנוהגות בערי חומה, שלוח מלוועה וקריאת מגילה בתחילה עשר והבית אלוט בה לעולם שנה (שם) ואלין עושים מנכסיהם שדה (שבועות שם).

שיטה מקובצת

קדושה ראשונה קדשה לשעתה וכו'. בפ"ק דחולין (ז.) ובפ"ק דיבמות (עז.) ובפ"ק דחגיגה (ג:):

שינויי נוסחאות

(א) בה בית והתניא (ש"מ), (ב) תניא אמר ר' (ש"מ), (ג) תניא קדושת נמתקן (ש"מ), (ד) אמרינן לקמן דלא (ש"מ), (ה) אלא מצאו אלו ומנאום ולא (ש"מ), (ו) אשר לוא חומה. נ"ב ג"ש אשר לו חומה וכו' (ש"מ), (ז) ל"ל כל הקהל, (ח) ישוע בן נון (ש"מ), (ט) עוכות בא שלמה ולא עשה סוכות עד (ש"מ), (י) חומה ונתחייבו במעשר אף ביאתן (ש"מ), (יא) חומה ונתחייבו במעשר ואומר (ש"מ), (יב) לא בעי רחמי (ש"מ), (יג) ירשת אתה ומי (ש"מ), (יד) ועוזרא דכתיב (ש"מ), (טו) ל"ל שלש מאות, (טז) דאיכא גמלא כו' דלא הויא (צ"ק), (יז) דהוייהו אוכך (ש"מ), (יח) דמסקי כשמתהייהו (ש"מ), (יט) למתני בבריית כהי (ש"מ), (כ) תלוט (ש"מ), (כא) דהאי (צ"ק), (כב) יהושע בן נון והאי דקפיד (ש"מ), (כג) דבכל דוכתא הל"ש עם ל"ש כי סוכה (ש"מ), (כד) וקליר והיו לריכין (ש"מ), (כה) דרוזקא אבנים (צ"ק), (כו) ל"ל להשליך וכדפו"ל לשלח, (כז) וכ"ש כתבה בפ' (ש"מ), (כח) מזמן שאתה משמט שביעית אתה משמט יובל בזמן אע"פ שאתה משמט יובל (צ"ק), (כט) דעכרכן מדרבנן היא (ש"מ), (ל) ואומר ר"י דתנאי היא דירושלמי והך ברייתא כו' (צ"ק), (לא) השולח רבי אומר וזה (ש"מ), (לב) כספים לא איירי בחרישה וזריעה אלא בשדות החוזרות לבעלים ביובל והשמטת קרקע קרי יובל ולשביעית קרי השמטת כספים ושביעי' משמטת כספים ולא יובל והכי קאמר בזמן שאתה משמט שביעית כי ההיא דירושלמי אבל רבנן פליגי (ש"מ), (לג) ואמרי דיש (יובל) [שביעית] אע"פ שאין (שביעית) [יובל] כדאיתא בתו"כ מנין שיעשה שביעית אע"פ שאין יובל ת"ל [לד] שנה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים שביעית נוהגת אע"פ שאין יובל והיובל אינו נוהג אלא א"כ נוהג שביעית והכא אתי כרבנן (ש"מ).

מסורת הש"ס

(א) [ב"ק פב: וש"נ], (ב) [מכות י.], (ג) מגילה י. [שבועות טז.], (ד) [מולין ז. וש"נ], (ה) [מגילה י. שבועות טז. תוספתא פ"ב ה"ז], (ו) מגילה ג: וש"נ.

רבינו גרשום

עד גמלא בגליל. כלומר כל העיירות שבגליל שיתירות מגמלא ועד גמלא בכלל שגמלא היו בה שלש חצרות של שני בתים והן מוקפין חומה מימות יהושע [בן נון] נידונין כבתי ערי חומה למעוטי הקטנות מגמלא [שאין נידונין] וכן **עד גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים ביהודה** שכל אותן שהן גדולות כיוצא בהן אז יתירות מהן ומוקפות חומה מימות יהושע בן נון נדונין כערי חומה. [**רבא אמר.** הא דתנא גמלא בגליל לאפוקי גמלא שיש בשאר ארצות שאינן מוקפות מימות יהושע ואף לא גדוד דשאר ארצות. **והנך** קצרה וחקרה ויודפת דמוקפות חומה מימות יהושע **דליכא דכוותייהו** בשאר ארצות שיהא להן שמות הללו אין מוקפות חומה **לא איצטריך** ליה לאדכורי בתוספתא: **עשרה דברים נאמרו בירושלים.** פרטן בפרק מרובה: א"ר יוחנן בירושלים. כלומר כעין ירושלים בעינן שיהא מוקפת חומה מימות יהושע **ולא בירושלים** עצמה **דאין הבית חלוט בה** שהיא של כל ישראל: **ואילו הכא.** גבי אלו מקומות שהזכרנו: **תרתי קדש הוו.** (קאמר) במסכת מכות בפרק אלו הן הגולין: **למה מנו חכמים את אלו.** יודפת וגמלא כו': **וקידשום.** לשמיטה ויובלות ולמעשרות ולתורת בתי ערי חומה: [**אבל הראשונות.** שהיו קדושות כבר והן מוקפות חומה מימות יהושע בטלה קדושתן משבטלה הארץ משבלו]: **מדקאמר קידשום קסבר קדושה ראשונה.** שקידשם יהושע: **קדישה לשעתה.** כל זמן שהיו בה עד שגלו: **ולא קדישה לעתיד לבוא.** שאינה נוהגת כשחזרו מן הגולה: **וכי אלו בלבד.** שהחזירו למעלה היו מוקפות חומה מימות יהושע **והלא כבר [נאמר ששים עיר** וגו' וכתיב כל אלה חומה גבוהה]: **הא אמרת לקמן דלא צריך לקדושינהו.** כדקאמר מפני שקדושה ראשונה קדישה לשעתה וקדישה לעתיד לבוא: **אלא מצאו אלו** שלא נשתנו מכמות שהיו **[ומנאום** בהלכותיהן]: **כל מצות הללו.** שנוהגות בעיירות המוקפות חומה [מימות יהושע] **נוהגות בהן.** כדתנן בטהרות עיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ממנה: [**תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל בר' יוסי.** מר אמר קדישה לעתיד לבוא ומר אמר לא קדישה]: **אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו.** דלא כתיב והיה לו אלא אשר לו משמע דאפי' היה לו קודם לכן נחשב כבתי ערי חומה אלמא קסבר קדושה ראשונה קדישה לשעתה וקדישה לעתיד לבוא: **בחידוש כל הדברים** [הללו אלמא] הוצרכו לקדש פעם שניה: **ואידך.** מאן דאמר דקדישה נמי לעתיד [לבוא] במאי מוקים וישבו כל הקהל השבים [סכות וישבו בסכות: קסבר לאו סוכות ממש קאמר אלא **דאגין זכותיה** דעזרא **עליהון כי סוכה** משום דבטיל יצרא דע"ז מניהו כדמפרש במס' סנהדרין בפ' ארבע מיתות: **והיינו דקא קפיד קרא עלויה דיהושע.** דמחסרו וקראו ישוע דלא בעא רחמי ולא בטליה ליצרא דע"ז: ולהאי תנא **והכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה.** דמקיש אף ירושתך בחידוש כל הדברים אלמא דצריכה לקדושי דלא קדישה לעתיד לבוא הכי דרשי לקרא כיון אמר לך הכי דרשי לקרא כיון דירשו אבותיך ירשתה אף אתה באותה קדושה עצמה ואי אתה צריך לקידוש אחר]: **בל הקהל כאחד ארבע ריבוא.** דאפי' עישור מישראל לא היו במקומן דהכי גמירי [דלעולם] אין ישראל פחותים מששים ריבוא כ"ש דלא מנו יובלות: [**והיו מעורבים במלוקות שבט יהודה בבנימין.**

הניחא לרבנן. דפליגי עליה דר' יהודה [דאמרי] שנת חמשים אינה ממנין השמיטין אלטריך לממני יובלות כדקאמרת: **אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמשים.** הויא שנת יובל ועולה נמי למנין שמיטה הבאה ל"ל לממני יובלות בשמיטין סגיא משבע לשבע שנים יעשו שמיטה לעולם שלא שנה מפסקת בנתייס ואין כאן שום טעות: **ודאי.** דקתני לעיל מנו שמיטין ויובלות בימי עזרא דלא כר' יהודה: **ולא מנו יובלות.** יג) בימי סנחריב: **והא כתיב.** בלדקיה: **מקץ שבע שנים תשלחו וגו' והוינן בה מקץ שבע שנים.** משמע לאחר שבע שנים שלא שנה שביעית יג) והא יד) כתיב ועבדך שש שנים: **שש שנים נמכר.** כדכתי' (שמות כא) שש שנים יעבד: **ושבע נרצע.** שהגרצע אינו יוצא עד היובל ואם נרצע ופגע יובל בשנה שמיעית לרציעתו יוצא ביובל. אלמא בימי מורדכי הויא יובל. הוה כמה וכמה דורות אחר גלות סנחריב: **בשוכחה כתיב.** דקא מוכח להו ירמיה וקאמר להו השלחתם באותן שנים שהייתם חייבים לשלח: **דכתיב.** בימי לדקיהו כי המוכר אל הממכר לא ישוב דקאמר להו סופכם לגלות ויהא יובל בטל ולא יחזרו שדות לבעליהן: **אפשר יובל בטל.** משגלו שבט ראובן וגד וגבית מתנבא עליו וכו': **מה טיבו של ישאשיהו בבית אל.** דהא קרא ביאשיהו כתיב כשהיה חוזר יט) לבער עבודת כוכבים שבארץ ישראל ובית אל של מלכי ישראל היתה ביאשיהו מלך יהודה: **קיצר.** קלין לנו"ן מתחלפת בריי"ש כדכתיב נבוכד נצר ו) נבוכד ראצר ח): **מתני' בתי החצרים.** שלין להם יז) לעיירות חומה: **כח יפה.** כדמפרש גגאלין מיד ואין צריך להמתין שני שנים ביד הלוקח והיינו כבתים של ערי חומה: **וגגרעון כסף.** שמנכה לו הלוקח לפי שנים ששהו בידו כשדות דכתיב יח) (ויקרא כה) **וחשב את שני ממכרו וגו': גמ' על שדה הארץ יחשב.** בבתי החצרים כתיב: **וגגרעון כסף.** אם בא לגאלה קודם היובל: **מאי קאמר.** מהיכא תיתי דלא יצאו ביובל הלא הוקשו לשדה אחוזה ולמאי אלטריך וביובל יצא: **ופגע** יט) **יובל בשנה שניה.** ללקיחתו של זה שלקחה מן הגזבר: **לנוקה** כ) **טוי.** דהכי תניא לעיל גאלה אחר מיד הקדש הגיע היובל כא) ולא נגאלה היה חלוט לו: **להכנים נפקא.** דהמקדיש שדה אחוזה וגאלה אחר יוצאה להכנים ביובל. ולהכי נקט שנה שניה דאי פגע בשנה ראשונה לא אלטריך וביובל יצא דכי מדמית ליה לבתי ערי חומה אכתי לא איחלט ליה ונפיק ביובל דהא יש לו כח יפה שבשדות: **אפילו לא גאלו.** אחר נמי ליפוק מיד הקדש דהא כתיב וביובל יצא דלא אלטריך למכתב משום מכר הדיוט דהא אתקש לשדות: **בן לוי יפה כחו בממכרו.** שגואל מיד שדה מגרש עריסה ובתי ערי חומה גואלין לעולם ויוצאין ביובל כדאמר לקמן [ע"כ]: **הורע כחו בהקדישו.** שלא יוצא בלא פדיון כדמפרש לקמן: **ולא ממכר.** אי הוה כתיב ואשר יגאל מן הלויים ולא ממכר ביובל ולא הוה אמינא אפילו כב) שטרי ומטלטלין של לוי אם מכרן יוצאין לו כג) ביובל: **ופליגא דרבי אושעיא.** הא דאמר רב הונא לעיל מקדש בית בבתי חצרים וגאלה אחר מיד הקדש יוצאה מידו וחוזרת לבעלים כדרבי אושעיא: **בגלגל ונתן הכסף וקם לו.** שהלוקח כלוס מיד הקדש יקום המקח בידו לעולם: **בשפרש לך הכתוב.** בגואל שדה אחוזה של אחרים מיד הקדש דיוצאה מידו ומתחלקת כד) אמי הוא דאפקיה לחמנא בהדיא מכלל ונתן הכסף וקם לו: **אבל הנך.** בתי החצרים כדקיימי קיימי בכלל וקם לו ולא נפקא כה) מידא דלוקח: **וביובל יצא.** לרבי אושעיא ל"ל: **השלמה בעי.** להשלים לו שנה אחת משתי שנים שהיא לאויה לשהות ביד לוקח כדתניא לעיל בריש פירקין [כט.]: אלמא שנה אחת לפני היובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל: **תניא כוותיה דרב הונא גרסינן.** כדב הונא דאמר לעיל מקדש בית בבתי החצרים וגאלה אחר מיד כו) מקדש יוצאה בלא פדיון: **ויובשא דרבי אושעיא.** דאמר כדקיימי קיימי בידא דלוקח: **וגואלו לעולם.** ואפילו גאלה אחר גואלה מידו ולא הויא כשדה אחוזה דכתיב בה [ויקרא כז] לא יגאל עוד: **גאלה אחר מיד הקדש והגיע יובל ולא גאלה.** מקדיש מידו חוזרת לו בחנם:

הניחא [לרבנן] דאמרי שנת חמשים אינה מן המנין אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן למה לי בשמיטין סגיא הא ודאי דלא כרבי יהודה ולא מנו [ו] שמיטין ויובלות והכתיב [1]מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך והוינן [ז] בהו מקץ שבע שנים (ח) והכתיב [2]ועבדך שש שנים ואמר רב נחמן בר יצחק שש לנמכר ושבע לנרצע ההוא בתוכחה כתיב וקאמר נביא השלחתם והכתיב [3]וישמעו וישלחו [ט] אלא אמר ר' יוחנן [י] ירמיה החזירן ויאשיה בן אמון מלך עליהן ומנא לן דהדור דכתיב [4]כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שהחזירן ירמיה ומנלן דיאשיה מלך עליהן דכתיב [5]ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים [ג] על המזבח בית אל וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל אלא כשהחזירן ירמיהו יאשיהו מלך עליהם רב נחמן בר יצחק אמר מהכא [6]גם יהודה שת קציר לך [ד] בשובי שבות עמי: **מתני'** [כ]בתי החצרים נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות [ה] וגגאלין מיד וכל שנים עשר חדש בבתים ויוצאין ביובל ובגרעון כסף כשדות: **גמ'** תנו רבנן [7]על שדה הארץ יחשב הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה יוצא ביובל ובגרעון כסף אף בתי החצרים יוצאין ביובל ובגרעון כסף אי מה שדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים אף בתי החצרים אינם נגאלים פחות משתי שנים ת"ל גאולה תהיה לו מיד הואיל ונתת להם כח יפה שבשדות וכח [ו] שדה שבבתים יכול לא יצאו ביובל ת"ל וביובל יצא מאי קאמר אמר רב הונא לא נצרכא אלא למקדיש בית בבתי החצרים וגאלו אחר מיד הקדש ופגע בו יובל בשנה שניה למאי מדמית ליה אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח אי לשדה אחוזה מדמית [ז] לכהנים נפקא להכי אצטריך וביובל יצא מתקיף לה רב זעירא מאי אירייא גאלו אחר אפילו לא גאלו נמי א"ל [ח] אבייי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון מנלן מבן לוי [ט] מה בן לוי שיפה כחו בממכרו הורע כחו בהקדשו ישראל שהורע כחו בממכרו אין דין שהורע כחו בהקדשו והתם מנלן דתניא [8]ויצא ממכר שומע אני אפילו עבדיו מטלטליו ושטריו ת"ל בית ועיר אחוזתו מה ת"ל ממכר [י] ממכריו יוצא בחנם ואין הקדש יוצא בחנם אלא בפדיון ופליגא דר' אושעיא דא"ר אושעיא הכל היו בכלל [9]כ)ונתן הכסף וקם לו כשפרט הכתוב בשדה אחוזה [10]והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' [יא] שדה הוא דפרק ליה ונפקא להכנים אבל הנך כדקיימי קיימי וביובל יצא למה לי אמר רב פפא לא נצרכא אלא למוכר בית בבתי החצרים ופגע בו יובל בשנה שניה למאי מדמית ליה אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח אי לשדה אחוזה מדמית ליה השלמה בעי להכי אצטריך וביובל יצא תניא כוותיה דרב הונא ותיובתא דרבי אושעיא [ו] המקדיש בית בבתי החצרים הרי זה גואל מיד וגואלו לעולם גאלו [ז]אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל חוזר לבעלים ביובל:

מתני'

אלא מלמד שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהם. ותימה שהרי אחרי שהחזירן ירמיה לא עמדו בארץ קודם חורבן כ"א ל"ו שנה כדפרישית לעיל בפ"ב (דף יב:) וא"כ לא הגיעו עד היובל ואילך נוכל למצוא אותם עבדים וישלחו וי"ל דנוכל למצוא אותם עבדים שהיו להם קודם שגלו והא דפריך לעיל והכתיב וישמעו וישלחו עיקר הפירכא מדכתיב (ירמיה לד) וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לבלתי עבד בם עוד וישמעו וישלחו: ירמיה לד י

4. כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָם כִּי חָזוֹן אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יִתְחַזָּקוּ: יחזקאל ז יג

5. וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְּהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל: מלכים ב כג יז

6. גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי: הושע ו יא

7. וּבְתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: ויקרא כה לא

8. וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְּוִיִּם וְיָצָא מִמְּכַר בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְּוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויקרא כה לג

9. וְאִם גָּאֹל יִגְאָל אֶת הַשָּׂדֶה הַמְקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: ויקרא כז יט

10. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשָׂדֶה הַחֲרֵם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא

הגהות הב"ח

(א) גמ' וסוגן כהו מקץ שבע שנים והדר כתיב:

רבינו גרשום (המשך)

[אפילו] מיד: גמ': ת"ל **גאולה תהיה לו מיד.** כדין בתי ערי חומה: [**יכול לא יצאו ביובל**] **מאי קאמר.** אדרבה כיון דיפה כוחן דינם שיצאו ביובל: [**ופגע בו יובל בשנה שניה.** שגאלו: **למאי מדמית ליה.** האי בית: **אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח.** זה שגאלה מיד הקדש שהרי החלטה לו לאחר י"ב חדש כדאמרן לעיל גאלה אחר מיד הקדש הגיע יום י"ב חדש ולא נגאלה היה חלוט לו: **ואי לשדה אחוזה מדמית ליה להכנים נפקא.** שהרי גאלה אחר וכדאמרינן בפרקין דלעיל ואם מכרה גזבר לאחר לא יגאל אלא יוצאת להכנים דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה: **להכי אצטריך וביובל יוצא.** דהדרה לבעלים: **אפילו לא גאלו אחר נמי.** יוצא לבעלים אם הקדישן דהא כתיב וביובל יצא]: **א"ל אביי.** אם לא גאלה אחר אינה יוצאה לו גזירה **שלא יאמרו** [**הקדש יוצא בלא פדיון**]: **ומנלן.** דאינה יוצאה בלא פדיון מבן לוי [**שיפה כוחו בממכרו** כתתנן לקמן הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם **הורע כוחו בהקדישו** כדאמרינן לקמן דאינו יוצא בלא פדיון **ישראל שהורע כוחו בממכרו** שאינו גואל אלא לאחר ב' שנים]: **והתם מנלן.** דאין הקדשו של בן לוי יוצא בלא פדיון: **דתניא ואשר יגאל מן הלוים ויצא ממכר** בית ועיר אחוזתו ביובל: **שומע אני.** [שאפילו מכר עבדיו ושטריו ומטלטליו שהחזירן ביובל]: **ת"ל בית ועיר [אחוזתו]** שהם קרקע למעוטי הני: **א"כ מה ת"ל ממכר** דמשמע כל ממכר. לא להכי כתיב אלא להכי **ממכרו** [של קרקע] הוא **דיוצא [בחנם]** ביובל אבל **הקדישו** אפילו קרקע **אין יוצא בחנם** בלא פדיון וכ"ש הקדשו של ישראל שאינו יוצא מהקדש בלא פדיון: [והאי דקאמר רב הונא דמקדיש בית בבתי ערי חצרים וגאלו אחר מיד הקדש דיוצא מידו בביובל דחוזרת לבעלים. והיינו **פליגא דר' אושעיא דאמר ר' אושעיא הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו.** בין מקדיש ביתו בין מקדיש שדה אחוזתו בין מקדיש בית בבתי ערי חומה בין בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו בביובל: [**כשפרט לך הכתוב.** בגואל שדה אחוזתו מיד הקדש והיה השדה בצאתו **ביובל** לכהן תהיה **שדה הוא דפריק לה אחר ונפקא להכנים** בביובל]: **אבל בולהו הנך.** גואל בתי חצרים מיד הקדש: **כדקיימי קיימי.** ואינו יוצא מידו בביובל והיינו פליגא דרב הונא: [אלא לר' אושעיא **וביובל יצא** דבתי חצרים **למה לי: לא נצרכה** האי וביובל יצא **אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה**] **השלמה בעי.** [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסד"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו **להכי אצטריך וביובל יצא** דאין משלימין לו: [**תניא**] **כוותיה דרב הונא.** דדקאמר גאלו אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל דחוזר לבעלים ביובל. היינו תיובתא דרבי אושעיא דאיהו קאמר אבל הנך כדקיימי קיימי דלא הדרי ביובל:

תשלחו מקץ שש שנים תשלחו מבעי ליה לסוף שש דהיינו עבדך שש שנים: **ואמר רב נחמן בר יצחק.** (ועבדך שש שנים) שש שנים לנמכר כדכתיב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובתחילת שביעית יצא לחפשי והאי דקאמר מקץ שבע שנים תשלחו היינו שבע לנרצע שדינו של נרצע לעבוד עד יובל ואם נרצע שהיו שבע שנים עד קודם ליובל דהיינו דמקץ שבע שנים יוצא ביובל אלמא דליובלות נמי הוו מנו מאחר שגלו שבט ראובן וגד: **אמר לך תנא.** **ההוא** דכתיב מקץ שבע תשלחו **בתוכחה כתיב** דקאמר להו נביא בתמיהה דרך תוכחה השלחתם כלומר וכי קיימתם מקץ שבע שנים תשלחו ולא שהיה יובל נוהג והכתיב וישמעו וישלחו. אלמא דהוה נהיג יובל: **אלא א"ר יוחנן ירמיה החזירן.** לשבט ראובן וגד **ויאשיה מלך עליהן** הילכך מנו שמיטין ויובלות: **ומנא לן דהדור.** מדקא מתנבא נביא **כי המוכר אל הממכר לא ישוב** כלומר שיבטל עוד היובל כבתחלה ולא ישובו שדות לבעליהן ש"מ דהדור שבט ראובן וגד דאי ס"ד דלא הדור מה צורך לו להתנבא שיבטל יובל והלא בטל משעה שגלו שבט ראובן וגד אלא ש"מ דהדור וכשחטאו היה מוכיחן ואמר שיבטל: **ויאמר** ישאיה **מה הציון הלז** וגו' **וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל.** והלא בית אל של מלכי ישראל היתה אלא ש"מ שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהן]: [**שת קציר.** קציר הוא כמו קצין שבהרבה מקומות מתחלף נון בר' כמו נבוכדנצר נבוכדרצר יהודה היינו יאשיה שהיה בתחלה מלך על יהודה: **מתני': [בתי החצרים.** הן כפרים שאין להם חומה: **נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות.** כיצד **נגאלין מיד** לאחר שנמכרו **וגגאלין כל י"ב חדש בבתים** וזהו כח יפה שבבתי ערי חומה: **בגרעון כסף.** שגורע לו דמי שנים שאכל הפירות]: **ויוצאין ביובל.** [אם לא נגאלו] כלומר שאין נחלטין ללוקח וכשנגאלין נגאלין בגרעון כסף כשדות ואין דומין לשדות שהשדות אינו רשאי לגאול אלא לאחר שתי שנים ואלו נגאלין

מוסף רש"י

שנת חמשים עולה לכאן ולכאן. שנת היובל ושנה לאשתה של שמיטה (ר"ה ט.) שנת היובל היא מיובל שעבר הכא (לעיל כד: וכעי"ז לעיל יב:). **שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.** מזיכה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון (ב"ק לג:).

שינויי נוסחאות

(א) ולא מנו יובלות [מיכת שמיטין ולא ו' נממקן] (ש"מ). (ב) ויוגן בה (ש"מ). (ג) הדבריס [הלה] אשר עשית על (ש"מ וכ"ה בהג' ר"י פיק). (ד) קליר לך. ס"א אל תקרי קציר אלא קצין (ש"מ). (ה) כמדר המשנה גגאלין. (ו) וכח יפה שבבתים (ש"מ). (ז) מדמית ליה לבהים (ש"מ). (ח) ממון פרש"י דלעיל כג: ד"ה דרכי אבהו מוכח דגרסהו מ"ל רבי אבהו שלא יאמרו. (ט) לו ומה בן לוי (ש"מ). (י) ממכר ממכרו יוצא בתנם ואין הקדשו יוצא בתנם (ש"מ). (יא) לה' כשדה החרם שדה הוא דפרק ליה אחר נפקא ליה להכנים (ש"מ). (יב) בס"ק: מימי. (יג) שביעית ל"ק. (יד) הבית הוה דהוו (ש"מ). (טו) בחר מלבעבר (ש"מ). (יז) תתיי"ט הגיה שאין לסם חומה בעייירות. (יח) דכתיב בהו וחשב (ש"מ). (יט) ופגע בו יובל (ש"מ). (כ) תיבת הוי מחתק (ש"מ). (לא) הגיע יום י"ב חודש, רש"ש. (לב) אפילו שטריו (ש"מ). (לג) לו לעולם ביובל (ש"מ). (לד) ומתמלקת להבנים הלי (ש"מ). (לה) נפקא מידיו לוקח (ש"מ). (לו) מיד הקדש יוצאה (ש"מ).

רבינו גרשום

[**הניחא לרבנן.** אצטריך למימני יובלות כדי לקדש שמיטה בזמן]: **אלא לר' יהודה דאמר.** דעולה נמי לכאן ולכאן ליובל ולמנות ממנה א' ב' ג' ד' עד ז': **למה לי.** למימני יובלות בשמיטין סגיא: **הא ודאי.** דתני אף ביאתן בימי עזרא מנו יובלות **דלא כרבי יהודה** דלר' יהודה לא אצטרוך ולא מנו שמיטין ויובלות מאחר שגלו שבט ראובן ושבט גד: **והוינן בה מקץ שבע שנים תשלחו** מקץ שש שנים תשלחו מבעי ליה לסוף שש דהיינו עבדך שש שנים: **ואמר רב נחמן בר יצחק.** (ועבדך שש שנים) שש שנים לנמכר כדכתיב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובתחילת שביעית יצא לחפשי והאי דקאמר מקץ שבע שנים תשלחו היינו שבע לנרצע שדינו של נרצע לעבוד עד יובל ואם נרצע שהיו שבע שנים עד קודם ליובל דהיינו דמקץ שבע שנים יוצא ביובל אלמא דליובלות נמי הוו מנו מאחר שגלו שבט ראובן וגד: **אמר לך תנא.** **ההוא** דכתיב מקץ שבע תשלחו **בתוכחה כתיב** דקאמר להו נביא בתמיהה דרך תוכחה השלחתם כלומר וכי קיימתם מקץ שבע שנים תשלחו ולא שהיה יובל נוהג והכתיב וישמעו וישלחו. אלמא דהוה נהיג יובל: **אלא א"ר יוחנן ירמיה החזירן.** לשבט ראובן וגד **ויאשיה מלך עליהן** הילכך מנו שמיטין ויובלות: **ומנא לן דהדור.** מדקא מתנבא נביא **כי המוכר אל הממכר לא ישוב** כלומר שיבטל עוד היובל כבתחלה ולא ישובו שדות לבעליהן ש"מ דהדור שבט ראובן וגד דאי ס"ד דלא הדור מה צורך לו להתנבא שיבטל יובל והלא בטל משעה שגלו שבט ראובן וגד אלא ש"מ דהדור וכשחטאו היה מוכיחן ואמר שיבטל: **ויאמר** ישאיה **מה הציון הלז** וגו' **וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל.** והלא בית אל של מלכי ישראל היתה אלא ש"מ שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהן]: [**שת קציר.** קציר הוא כמו קצין שבהרבה מקומות מתחלף נון בר' כמו נבוכדנצר נבוכדרצר יהודה היינו יאשיה שהיה בתחלה מלך על יהודה: **מתני': [בתי החצרים.** הן כפרים שאין להם חומה: **נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות.** כיצד **נגאלין מיד** לאחר שנמכרו **וגגאלין כל י"ב חדש בבתים** וזהו כח יפה שבבתי ערי חומה: **בגרעון כסף.** שגורע לו דמי שנים שאכל הפירות]: **ויוצאין ביובל.** [אם לא נגאלו] כלומר שאין נחלטין ללוקח וכשנגאלין נגאלין בגרעון כסף כשדות ואין דומין לשדות שהשדות אינו רשאי לגאול אלא לאחר שתי שנים ואלו נגאלין

מתני' שפי חצרות. עיר שאין בה אלא שתי חצירות: **גמ' איני יודע שאין לה חומה.** דבתי החצרים משמע שאינו בעיר [ג] אלא ישוב חצירות הסמוכות: **כמי שאין לה חומה.** הואיל ואין בה כדי עיר: **וכמה.** הן דלא ליחשוב חומה דילהו כעיר חומה שתי חצרות וכו': **אימא כיס וחצר כיס וחצר.** אבל אי איכא שני בתים בכל חצר הוו כעיר חומה ולא הוו כבתי החצרים: **א"כ ליכתוב חצרים.** ולא ליכתוב בתי ואמא ידענא דאין חצר בלא בית: **מתני' ישראל שירש.** בתי ערי חומה מאבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה שאם מכרה שתהא נחלתו לעוקר לסוף שנה אלא לעולם גואלה כלוי דכתיב בהו (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה לוויים: **עד שיחא.** הוא המוכר לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי דאינו גואל כלוי: **וערי הלוים.** מעריס שניתנו לוויים בימי יהושע לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל דאינו גואל כלוי. והשתא קשיא ריש לקיש וגמ' מתרץ לה: **אין דברים אלו.** דגאולת עולם אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיחא לוי לא בעינן דישראל שירש את אבי אמו לוי [ד] מודו [ה] רבנן דגואל כלוי הואיל ומערי הלוים היא זו אבל בבן לוי שירש את אבי אמו ישראל מודו רבנן דאינו גואל כלוי דבערי הלוים תלא רחמנא: **גמ'** וקא פריך אינו גואל כסדר הזה דישראל אלא כמאן כבן לוי בתמיה והא תני סיפא עד שיחא לוי כו': **בשלמא ערי הלוים.** בעינן לאפוקי בן לוי שירש את ישראל דכתיב ערי הלוים: **אלא לוי מאבן.** דבעינן שיחא לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי: **ואשר יגאל מן הלוים.** דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא לכולם: **ופניה.** דדרשינן הכי. ה"ג לה בתורת כהנים [ו] מן הלוים מה ת"ל שיכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא כתב אלא גאולת עולם תהיה לוויים יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם שישראל הורע כחו בממכרו דנחלתו לסוף שנה: **וזה יפה כחו.** דכתיב [ז] גאולת עולם וגו' אבל לוי שמכר לוי לא יגאל אלא מיתלנו לסוף שנה: **פ"ל [ח] מן הלוים.** פרט לבן לוי שבא מן הממוזרת ומן הנתינה וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי שהרי ישראל גמור הוא: **מתני' שדה מגרש.** מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר ומוצא אלף אמה סביב וחוץ לאותו אלף היה להם לוויים אלף אמה לשדות וכרמים (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' לא מיהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותן אלא נוי הוא לעיר: **אין עושין שדה מגרש.** משום ישוב ארץ ישראל והיינו מודכן שממעטו את הקרקע: **ולא מגרש שדה.** שמחריב את נוי העיר: **מגרש אין עושין עיר.** שיעשו בו בתים שאין עיר ואה בלא מגרש וכ"ש אין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את ישוב העיר: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת היובל עצמה כך שמעתי וקשיא לי אמאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל כט:) בישראל שמכר שדהו בשנת היובל עצמה ה"ג אימא לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו [ט] דהא אמרינן לעיל (דף כח.) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל. וכמדומה לי דאיידי דתנא באידך פירקא [י] מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא [יא]: **גואלין לעולם.** שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: **גמ' יכול אף זה.** לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שחוץ למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: **לפי שנאמר.** במקדישים שדה אחוזה וגאלה אחר מיד הקדש בשנת היובל יוצאה להכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': **יכול אף.** לוי כן אם הקדישים שדה ולא גאלה יפסידנה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': **ערים הללו.** המיתנים לוויים: **אין עושין [יב] ערים קטנים.** לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים: **ולא ברבים גדולים.** לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מגויה שם ויאחוז את הרוצח ויהרגנו: **אלא עיירות בינוניות.** בלא חומה: **לאן שהוקף ולבסוף יצא.** לא משכחת בהו בלוים כדקאמרת שלאחר שניתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: **וכי היא גוונא.** דיצא ולבסוף הוקף מי הוי חומה דאתרוץ קרא למעוטיה: **בית מושב עיר חומה.** בית שהושב ובנה [יג] עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף יצא: **יכול אפילו היקיפוה ישראל.** לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שיבנו בה: **וגאמר נהלן חומה.** (דבריס ג) כל אלה ערים בצורות וגו': **לאחר מכן.** לאחר שכיבשום ישראל: **תרגמה רב אלא.** לעולם כשהוקף ולבסוף יצא ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': **כגון שנפלו להן.** בגורל בימי יהושע: הן

מתני' [א] ואלו הן בתי החצרים שני חצרים של שני בתים אע"פ [ב] שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון הרי הן כבתי חצרים: **גמ'** ת"ר ממשמע שנאמר [1] בתי החצרים איני יודע שאין להם חומה מה ת"ל אשר אין להם חומה [ג] אף על פי שיש להם חומה כמי שאין להם חומה [ד] וכמה בתים שנים חצירות שנים שתי חצירות של שני [ד] בתים ואימא בית [ה] וחצר [ו] אם כן ליכתוב רחמנא חצרים וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים חצר בלא בית משמע ההוא קרפף איקרי: **מתני' ישראל שירש** את אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה שנאמר [2] כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי וחכמים אומרים [3] אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים: **גמ'** ואלא כמאן כבן לוי והדר תני עד שיהא לוי וערי הלוים אימא אינו גואל אלא כסדר הזה עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי בשלמא ערי הלוים דכתיב כי בתי ערי הלוים אלא לוי מנלן דכתיב ואשר יגאל מן הלוים [ז] תניא ואשר יגאל מן הלוים [ז] יכול לוי מישראל יגאל שזה יפה כחו וזה הורע כחו אבל לוי מלוי לא שזה יפה כחו וזה יפה כחו תלמוד לומר [ח] מן הלוים מן הלוים ולא כל הלוים פרט לבן לוי ממזר ונתין וחכמים אומרים אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא אמרינן: **מתני'** [ט] [4] אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש [יא] (ולא) מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל [יב] [5] הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם שנאמר [3] גאולת עולם תהיה ללוים: **גמ'** אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין וכו' דכולי עלמא מיהא בדלוים לא משגינן מנא הני מילי אמר רבי אלעזר דאמר קרא [4] ושדה מגרש עריהם לא ימכר מאי לא ימכר אילימא לא ימכר כלל והא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללוים מכלל דמזגבני אלא מאי לא ימכר לא ישנה: הכהנים

מתני' שפי חצרות. עיר שאין בה אלא שתי חצירות: **גמ' איני יודע שאין לה חומה.** דבתי החצרים משמע שאינו בעיר [ג] אלא ישוב חצירות הסמוכות: **כמי שאין לה חומה.** הואיל ואין בה כדי עיר: **וכמה.** הן דלא ליחשוב חומה דילהו כעיר חומה שתי חצרות וכו': **אימא כיס וחצר כיס וחצר.** אבל אי איכא שני בתים בכל חצר הוו כעיר חומה ולא הוו כבתי החצרים: **א"כ ליכתוב חצרים.** ולא ליכתוב בתי ואמא ידענא דאין חצר בלא בית: **מתני' ישראל שירש.** בתי ערי חומה מאבי אמו לוי אינו גואל כלוי: **וערי הלוים.** מעריס שניתנו לוויים בימי יהושע לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל דאינו גואל כלוי. והשתא קשיא ריש לקיש וגמ' מתרץ לה: **אין דברים אלו.** דגאולת עולם אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיחא לוי לא בעינן דישראל שירש את אבי אמו לוי [ד] מודו [ה] רבנן דגואל כלוי הואיל ומערי הלוים היא זו אבל בבן לוי שירש את אבי אמו ישראל מודו רבנן דאינו גואל כלוי דבערי הלוים תלא רחמנא: **גמ'** וקא פריך אינו גואל כסדר הזה דישראל אלא כמאן כבן לוי בתמיה והא תני סיפא עד שיחא לוי כו': **בשלמא ערי הלוים.** בעינן לאפוקי בן לוי שירש את ישראל דכתיב ערי הלוים: **אלא לוי מאבן.** דבעינן שיחא לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי: **ואשר יגאל מן הלוים.** דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא לכולם: **ופניה.** דדרשינן הכי. ה"ג לה בתורת כהנים [ט] מן הלוים מה ת"ל שיכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא כתב אלא גאולת עולם תהיה לוויים יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם שישראל הורע כחו בממכרו דנחלתו לסוף שנה: **וזה יפה כחו.** דכתיב [ז] גאולת עולם וגו' אבל לוי שמכר לוי לא יגאל אלא מיתלנו לסוף שנה: **פ"ל [ח] מן הלוים.** פרט לבן לוי שבא מן הממוזרת ומן הנתינה וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי שהרי ישראל גמור הוא: **מתני' שדה מגרש.** מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר ומוצא אלף אמה סביב וחוץ לאותו אלף היה להם לוויים אלף אמה לשדות וכרמים (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' לא מיהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותן אלא נוי הוא לעיר: **אין עושין שדה מגרש.** משום ישוב ארץ ישראל והיינו מודכן שממעטו את הקרקע: **ולא מגרש שדה.** שמחריב את נוי העיר: **מגרש אין עושין עיר.** שיעשו בו בתים שאין עיר ואה בלא מגרש וכ"ש אין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את ישוב העיר: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת היובל עצמה כך שמעתי וקשיא לי אמאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל כט:) בישראל שמכר שדהו בשנת היובל עצמה ה"ג אימא לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו [ט] דהא אמרינן לעיל (דף כח.) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל. וכמדומה לי דאיידי דתנא באידך פירקא [י] מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא [יא]: **גואלין לעולם.** שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: **גמ' יכול אף זה.** לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שחוץ למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: **לפי שנאמר.** במקדישים שדה אחוזה וגאלה אחר מיד הקדש בשנת היובל יוצאה להכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': **יכול אף.** לוי כן אם הקדישים שדה ולא גאלה יפסידנה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': **ערים הללו.** המיתנים לוויים: **אין עושין [יא] ערים קטנים.** לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים: **ולא ברבים גדולים.** לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מגויה שם ויאחוז את הרוצח ויהרגנו: **אלא עיירות בינוניות.** בלא חומה: **לאן שהוקף ולבסוף יצא.** לא משכחת בהו בלוים כדקאמרת שלאחר שניתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: **וכי היא גוונא.** דיצא ולבסוף הוקף מי הוי חומה דאתרוץ קרא למעוטיה: **בית מושב עיר חומה.** בית שהושב ובנה [יב] עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף יצא: **יכול אפילו היקיפוה ישראל.** לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שיבנו בה: **וגאמר נהלן חומה.** (דבריס ג) כל אלה ערים בצורות וגו': **לאחר מכן.** לאחר שכיבשום ישראל: **תרגמה רב אלא.** לעולם כשהוקף ולבסוף יצא ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': **כגון שנפלו להן.** בגורל בימי יהושע: הן

והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם: ת"ר גאולת עולם תהיה ללוים מה ת"ל לפי שנאמר [5] במספר שני תבואות ימכר לך יכול אף זה כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים [יג] לפי שנאמר [6] והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים [יד] לפי שנאמר [7] וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים בשלמא הני תרתי לחיי אלא בתי ערי חומה ללוים מי איתי להו והתניא [ג] ערים הללו [ה] אין עושין אותן לא [יא] כפרים קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות אמר רב כהנא לא קשיא כאן שהוקף ולבסוף ישב כאן שישב ולבסוף הוקף וכי האי גוונא מי הויא חומה והתניא [8] ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה [7] [יב] שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף יכול אפילו הקיפוה ישראל נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן עובדי כוכבים אף כאן עובדי כוכבים יכול אפילו הקיפוה עובדי כוכבים לאחר מכן נאמר [יג] להלן חומה ונאמר כאן חומה מה להלן עובדי כוכבים קודם לכן אף כאן עובדי כוכבים קודם לכן תרגמה רב יוסף בריה דרב פפא כגון שנפלו להן הן

כו' [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלוט. וכן בתורת חצרים **שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם] עד שיהא [לוי וערי הלוים** משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם עד שיהא לוי ובערי הלוים) ובגמ' פריך רישא אסיפא: **וחמ"א [אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים.** משמע דחכמים סברי דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל כתורת לוים {דבערי הלוים תלא רחמנא}. אבל בהא פליגי דעד שיהא לוי לא אמרינן: **גמ': [ואלא כמאן כבן לוי.** והא תני עד שיהא לוי וערי הלוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים הוא גואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לוים גואל כבן לוי). אלא אימא **אינו גואל אלא בסדר הזה.** שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל: **[בשלמא ערי הלוים.** אשכחן דאית להו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן דלוי בערי הלוים דיניה כי האי גוונא ולא אינשי אחרינא): **דכתיב ואשר יגאל מן הלוים.** כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם: **יכול לוי מישראל יגאל.** לעולם: **שזה.** בן לוי יפה כחו במכרו כדמפר' לעיל: **אבל לוי.** שמכר לוי ששניהם יפה כוחם לא יגאל: **ת"ל מן הלוים.** דאפילו לוי מלוי יגאל: **מן הלוים ולא כל הלוים.** מן הלוים משמע מעוט כלומר שיש לוויים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר: **עד שיהא לוי [לא אמרינן** דלא בעינן תרוויהו: **מתני': אין עושין שדה מגרש.** אותן אלף אמה שסביב לעיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לזריעה אין עושין אותו מגרש: **בד"א בערי הלוים.** כדאמר בגמרא לא ישנה: **ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל.** שלא יחריב עיר שהיא מיושבת לעשותה מגרש אויר פנוי: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת יובל עצמו: **וגואלין לעולם.** אפילו מיד לאחר כשמכר: **גמ': לא ישנה.** מכמות שהיא: **ולפי שנאמר קדש לה'** כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו: **יכול אף זה כן.** בן לוי שהקדישו את שדהו יוצא להכהנים ביובל: **ערים הללו.** של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר: **ערים קטנים.** כמו מגדלים: **[אלא עיירות בינוניות.** שאין מוקפות חומה אלמא לית להו בתי ערי חומה: **לא קשיא] כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב.** שנתנו הם ללוים לית להו [ב] בתי ערי חומה דשוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות: **כאן שישב.** בלא חומה ונתנוהו ללוים: **ולבסוף הוקף.** שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם בתי ערי חומה: **בית מושב עיר חומה.** שיהא עיר חומה קודם שיש בה [בית] מושב: **[יכול אפילו הקיפוה ישראל.** חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה: **ונאמר להלן חומה.** כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה: **מה להלן.** שהקיפום עובדי כוכבים חומה: **אף כאן.** בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן. קודם שירשו ישראל את הארץ]: **תרגמה רב יוסף.** כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי להו בתי ערי חומה: **כגון שנפלו להם.** ערים בירושה מוקפות חומה מאבי אמו ישראל:

ז) לכאורה משמע דהתנא בא למעטו יותר מכאן דאינן כבתי חצירות ומולי דטס"ה וס"ל אבל יותר מכאן וס"ע. ב) נראה דס"ל לית להו לוויים אלא שוכרין מומתן וכו'.

נג א מיי' פי"ב מהלכות שמיטה ויובל הל' יד:
נד ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ח [טו]:
נה ג מיי' שם הל' ד ה:
נו ד מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה כא:
ה [מיי' פ"ח מהל' יולה הלכה טז]:
נז ו מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה יד:

תורה אור השלם

1. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: ויקרא כה לא
2. וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְּוִיִּם וְיָצָא מִמִּכֶּר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְּוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויקרא כה לג
3. וְעָרֵי הַלְּוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְּוִיִּם: ויקרא כה לב
4. וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד
5. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ: ויקרא כה טו
6. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשֹׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
7. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצִמִּיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל
8. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט

גליון הש"ס

מתני' אין עושין שדה. עיין טורי אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המגות:

שינויי נוסחאות

א) בסדר המשנה שמוקפין. ב) חומה שאף על פי (ש"מ). ג) חומה דמי וכמה הן בתים (ש"מ). ד) של שני שני בתים (ש"מ). ה) ואלו בית וחצר ת"ל (ש"מ). ו) ואמא ואשר יגאל מן הלוים. מ"ש אינו אבל כ"ש גרים כן (ש"מ). ז) הלוים ומה ת"ל יכול (ש"מ). ח) לומר ואשר יגאל מן (ש"מ). ט) כ"ש ק"ק מ"ז, י) לוים ולפי שנאמר (ש"מ). יא) לא טירים קטנים [תיבת כפרים נמחק] (ש"מ). יב) נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן עובדי כוכבים אף כאן עובדי כוכבים כ"ש, יג) בעיר חומה (ש"מ). יד) לוי גואל כלוי [ושאר נמחק] (ש"מ). טו) מ"ל ואשר יגאל מן (ש"מ). טז) עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר הא (ש"מ). יז) הכא מוכרין לעולם וגואלין לעולם [הכ"ל ומה"ד:] גואלין (ש"מ). יח) עושין אותן טירים קטנים (ש"מ). יט) ובנה בעיר חומה (ש"מ).

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואימא בית וחצר בית וחצר ת"ל ליכתוב: (ב) רש"י ד"ה אין דבריס וכו' אבי אמו לוי ס"ל רבנן וכו' ואמנמא הס"ד ואמ"כ מ"ש ואלא כמאן כו' וקא פריך:

מוסף רש"י

אין עושין שדה. של לוים, מגרש. שנתנו לוויים אלפים אמה סביב העיר, כדכתיב (במדבר לה) ומדותם ממוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה, וכתיב מקיר העיר ומוצא אלף אמה וגו', הא כיצד, אלף אמה מגרש, שאין בו לא בית ולא שדה, והשאר שדות וכרמים (מכות יב.). מכורין לעולם. אפילו בשנת היובל עצמה אם מכרו קרקע שלהם מכורה היא, ואילו גבי ישראל מנין בגמ' בפ' בתרא (כט:) ובשנת היובל לא ימכרו ואם מכר אינה מכורה והמעות מוחזרין, וגבי כהנים מנן מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה והמעות שלהן, דהא ליכא למימר דלא הדרא אעשייתו ביובל, דודאי הדרא, דכתיב ושדה ינאל מן הלוים, ומתניתין בפ' בתרא (שם) ממכרי יוצא בתמס (לעיל ג.). וגואלין לעולם. אם מכרו שדה וגאלין אותה מיד, וישראל אינו מוחר לגאול פחות מב' שנים כדכתיב במספר שני תבואות ימכר לך (שם). **ערים הללו.** ערי מקלט, אין עושין אותן לא כפרים קטנים. לפי שאין מזונות מצויים שם, ולא ברכים גדולים. שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מגויה ויאחוז לו (מכות י.). **בית מושב עיר חומה.** בית מושב של עיר חומה, ולא שישב ולבסוף הוקף. שנתישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה (מגילה ג.).

רבינו גרשום

מתני': ואלו הן בתי החצרים. שיש להן דין זה: **שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות.** דינן כבתי חצרים כבפרים שאין להם חומה אבל פחות [ג] מכאן אינן כבתי חצרים: **גמ': בתי חצרים.** משמע כפרים שאין להם חומה: **[מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה** מוקפות מימות יהושע **כמי שאין להם חומה** דמו שאינן בתורת בתי ערי חומה: **ואימא בית וחצר בית וחצר.** דהיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בכל חצר: **א"כ.** דבית אחד בלבד בחצר: **ליכתוב חצרים.** ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחד: לא ההוא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומהאצטריך למיכתב בתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים: **מתני': ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה.** כענין שאר ישראל היורשין קרוביהן ישראל אלא דינו כבן לוי. **וכן בן לוי**

ג) [תוספתא פפ"ח ס"ב כד: מכות יב.], ד) [לעיל ג.:], ג) [מכות י. ע"ש], ד) [מגילה ג.: ותס"ה מימרא דר' יהושע בן לוי], ה) [בסר פרק ו'], ו) [ויקרא כה], ז) [לעיל כו:].

הן ומגרשיהן. כשהן מוקפות חומה: **והא למיספריהו קיימי.** כלומר (לעיל דף לג.) אין עושין אותן טירין וכרכים: **סד"א אדמסתתרי.** [1] כל זמן שלא נסתרו אם מכרום קודם סתירתן ליחלטו קמ"ל: **מה ת"ל.** כשדה החרם מה בא שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל: **שדה חרמו.** שדה שהחרים **יוצאה לכהנים.** אם לא יגאלנה שהרי היא שלו כשדה אחוזה ועכשיו הרי היא תחת ידי כו': **בשל אחרים אני זוכה.** אם היה שדה אחוזת ישראל יוצאה לכהנים ביובל היה לי חלק בה: **מה שדה אחוזה של ישראל.** אם לא גאלה כהן מיד הקדש יוצאה מידו ביובל ומתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר באידך פירקא בפרק אין מקדישין (לעיל דף כה:) אף זו כו': (א) **הכא קא שקיל ליה** [2] **כו': ואיש את קדשיו לו יהיו.** ודרשינן ליה בהגוזל בב"ק (דף קט:) מנין לכהן שבא שיראה קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה אם יש עליו להביא חטאת או התנדב עולה או שלמים אין צריך לתפס לאנשי משמר אלא הוא עצמו מקריב ויטול העור ואוכל הבשר ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו: **קדשיו נאו ברשותו.** ואנו מכח דיליה קא שקיל להו אלא מקריב אימוריהם: **הכא ברשותו.** כלומר מכח דידיה קא שקיל להו ולא משלחן גבוה בשכר עבודה: **אלא אמר ר"נ.** להכי איצטריך למכתב ת"ל (ב) המרם דסד"א כו' והאי נמי אחוזתו היא ואם הקדישה ולא גאלה לא תצא לכהנים ביובל אלא יהא לו רשות לגאלה לעולם: **קמ"ל.** היקש לאיתקש שדה החרם לשדה אחוזתו של ישראל דתנא מתמת ידו ומתחלק לכהנים אחוזתו היא דיש לה גאולת עולם אבל חרמו לא הויא כאחוזה ליגאל לעולם:

הן ומגרשיהן [3] הן ומגרש למיסתרינהו קיימי אמר רב אשי איצטריך סד"א אדמסתתרי [3] מסתתרי אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל תנו רבנן [1]בשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו [4]מה ת"ל מנין לכהן שהקדיש [א]שדה חרמו שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם וכי מה למדנו משדה החרם מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל מה שדה אחוזה של ישראל יוצא מתחת ידו ומתחלקת [ג] לכהנים אף שדה חרמו יוצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים אמר מר [ד] בשל אחרים אני זוכה מי דמי התם זוכה בעלמא הכא קא שקיל ליה [ה] אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב [2]ואיש את קדשיו לו יהיו הא נמי כי קדשיו דמיא מי דמי קדשיו לאו ברשותו הכא ברשותו אלא אמר רב נחמן איצטריך סד"א הואיל וכתיב [3]כי אחוזת עולם הוא להם הא נמי אחוזתו היא קמ"ל אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא:

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

הן ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. וא"ת מאי נפקא מינה אם נסתרו כיון שהיו מוקפות חומה מעיקרא דהא תניא לעיל אשר לו חומה ואע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ושמא י"ל דאתיא כרבי יוסי [ב] אלעזר בר' יוסי ושאני הכא כיון שהם לאויות שלא יהא להם חומה לא תועיל להם קדושת חומה שהיה קודם לכן [ג] כאילו לא היתה מעולה:

מי דמי התם זוכה. והכא נמי הוי מלי למיפרך [ג] כשהוא זוכה בשל אחרים והוי במשמר שלו אבל הכא הלא לזכות משמר אחר והיא אינה מתחלקת לכהנים של משמר אחר כדפי' לעיל (דף כה.) אלא דעדיפא מינה פריך [ד] שאפילו באה משמרתו כשיוצאה לכהנים אין לזכות מהאי קל וחומר:

אמר רמי בר חמא איצטריך כו' [אלא] אמר רב נחמן [איצטריך] ס"ד כו'. ואם תאמר מאי היא דאמר ודין הוא והלא אין לנו לומר שזוכה בו מטעם קל וחומר אלא מטעם דכתיבי קראי [ד] לאיש כי יקדיש לרמי בר חמא ולאחוזת עולם לרב נחמן וי"ל דמכל מקום ניחא ליה לאיתויי קל וחומר כך מסברא: **הא** קא משמע לן אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא. ואם תאמר הא לעיל ילפינן [ט] מהקישא דמקיש שדה חרמו לשדה אחוזה לישראל ואמאי דריש ליה הכא מאחוזתו ויש לומר דהכי פירושו קא משמע לן מאחוזתו של כהן דאחוזתו דוקא יש לה גאולת עולם ואינה מתחלקת לכהנים ביובל אבל שדה חרמו מתחלק לכהנים ביובל [ה] מהיקשא דמקשינן ליה לשדה אחוזה של ישראל ולא הויא כשדה אחוזתו ליגאל לעולם וכן פרש"י:

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

א) [לעיל כט.], ב) עי' ל"ק, ג) רש"י ד"ה מה שדה וכו' אף זו כו' הס"ד ואע"כ מ"ה ה"ג הכא: (ב) ד"ה אלא וכו' למכתב כשדה החרם דסד"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה שדה וכו' אף זו כו' הס"ד ואע"כ מ"ה ה"ג הכא: (ב) ד"ה אלא וכו' למכתב כשדה החרם דסד"א:

מוסף רש"י

שהקדיש שדה חרמו. שדה שהחרים ישראל והגיע לאלף כהן זה, שלא יאמר הואיל וכשיגיע יוצא אם לא אפילו אני מיד נזכר ויגאלנה אחר שתאלף לכהנים ביובל, כדין מקדיש שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא, כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו, ועכשיו שאני הוא, בשל אחרים אני זוכה. אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל שתאלף לו, בשל עצמי לא כל שכן (לעיל כט.). ת"ל כו' כשדה החרם. והאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב (שם). מה שדה אחוזה. שהקדיש ישראל ונגאלה אחר מן הכהנים ישראל ומידו ביובל ומתחלק לכל בני המשמר, כדאמר בפרקין דלעיל (כה:) אחוזתו שלו ואין זו שלו, אף שדה חרמו כו' (לעיל כט.). הדרן עלך מסכת ערכין

רבינו גרשום

הן ומגרשיהן. כלומר עם חומתן: הן ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. כלומר הא עומדין ליסתר חומתן שהרי אין עושין אותן לא טירין ולא כרכין ואכתי לית להו בתי ערי חומה: [אפילו הכי איצטריך גאולת עולם סד"א אדמיסתתרי איסתורי. כלומר מקמי דליסתרי **אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל** גאולת עולם: **שדה חרמו.** שהחרימה ישראל ובאתה ליד כהן והקדישה ולא הספיק לגאלה עד שפגע בו יובל: **שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל.** דהאי כהן שמקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזתו ולא גאלה שיוצאה לכהנים ביובל: **בשל אחרים.** שדה שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה לכהנים **אני זוכה בה:** **בשל עצמי לא כל שכן.** שאזכה בה שלא תצא מתחת ידי: **מה שדה אחוזה של ישראל.** שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה מיד הקדש לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים **יוצאה מידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים** כדאמר לעיל בפרק המקדיש שדהו שאחוזתו שלו ואין זו שלו אלא של כל הכהנים: **אף שדה חרמו יוצאה. ומתחלקת לכל אחיו הכהנים]:** **מי דמי התם.** קא זכי בעלמא. דרחמנא זכי ליה שדה אחוזה של ישראל היוצאה לכהנים עם שאר הכהנים: **הכא קא שקיל ליה בולה.** כלומר ממי זכה שיתפוס שדה חרמו לעצמו: **אמר רמי בר חמא.** אכתי איצטריך דסד"א דהאי ודין הוא דינא הוא **הואיל וכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו** [ומפרש בספרי מנין לישראל שהיה מודד תרומה לכהן ע"ג קרקע מנין שכל כהן שיבא שם באותה שעה שהוא מודד שיש לו חלק בהן כמו זה הראשון ת"ל איש את קדשיו לו יהיו] כלומר לכולן בשוה יכול אפילו מדד לו לתוך קופתו של ראשון שיזכה אחר עמו ת"ל אשר יתן לכהן לו יהיה ולא לאחר כו' היכי דזוכה בקדשים שנטול חלקו עם כהן ראשון אם בא עד שלא מדד לו שאינו יכול לדחותו [והאי שדה חרמו כקדשים דמי ולא יהא אדם יכול לדחותו אלא תהא שלו להכי איצטריך היקישא]: **מי דמי.** האי קדשים לחרמו. **קדשים לאו ברשותו** נינהו אלא ברשות ישראל נינהו וזכי ליה רחמנא **הכא** האי שדה חרמו **ברשותו** הוא ומאן זכי ליה ולאו דינא הוא: **איצטריך סד"א הואיל וכתיב כי אחוזת עולם היא להם.** דהוראת ליה ביובל ואינה יוצאה יוצאה מידו דאי נמי שדה חרמו אחוזתו היא ולא תצא מתחת ידו להכי איצטריך היקישא דאאחוזתו היא שלו אבל שדה חרמו לא אלא תצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים.

לשון מורי הגאון. קדשיו לאו ברשותיה ג)דמוקי [ליה] להאי קרא בגזל הגר ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים [ואשם למזבח]: הדרן עלך המוכר שדהו וחסלת מסכת ערכין

א) עי' ל"ק דף ק"ש דמשמע דמיירי בכהן שבא להקריב קרבנותיו כמשמר שאינו שלו דמ"מ עבודתה ועורה שלו ע"ש ואולי דר"ל מדקמתן ליה לקרא דגזל הגר דלשון סמוכין דהן קרא נמי מיירי בגזל הגר וכגון בכהן שגזל את הגר דיכול להקריב האמם במשמר אחר ועבודתה ועורה שלו.

תורה אור השלם

1. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
2. וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: במדבר ה י
3. הַשָּׂדֶה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד

שינויי נוסחאות

א) ומגרשיהן והא למסתריהו קיימי (ש"מ), ב) אדמסתתרי מזדבני וליחלטו [והאחר במתקן] (ש"מ), ג) ומתחלקת לאחיו הכהנים אף (ש"מ), ד) מר ודין הוא בשל כו' וקשה מה בב"ק ק"ט (ע"ב) (ש"מ), ה) ליה. ס"י בולה (ש"מ), ו) אדמסתתרי. עד שלא נסתרו (ש"מ), ז) ליה בולה [הסמ"ך] (ש"מ), ח) למתנה כשדה החרם (ש"מ), ט) נ"א כר"י בר"י אי נמי שאני הכא כו' (צ"ק), י) כרבי ישמעאל בר' יוסי דפליג עליה דקסבר קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא אי נמי אפילו כרבי אלעזר ברבי יוסי (ש"מ), יא) לכן והוי ליה כאילו (ש"מ), יב) למיפרך מי דמי התם כשהוא זוכה בשל אחרים הוי במשמר שלו אבל הכא הלא לזכות משמר אחר (ש"מ), יג) פריך. ס"א דאפילו פגע יובל במשמרתו אין לו לזכות בה (ש"מ), יד) גי' נ"ל לאיש את קדשיו, טו) ילפינן לה מהיקשא (ש"מ),

נח א מיי' (פ"ד מהלכות ערכין הלכה כג) [ס"ו שם הלכה ו]: